

STUDII ȘI DOCUMENTE
CU PRIVIRE LA
ISTORIA ROMÎNILOR

I. .

SOCOTELILE BISTRITEI (Ardeal)

II.

ACTE RELATIVE LA ISTORIA CULTULUI CATOLIC IN PRINCIPATE

ADUNATE ȘI TIPĂRITE

CU O PREFAȚA DESPRE PROPAGANDA CATOLICA PANA LA 1500

DE

N. IORGA

PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

EDITURA MINISTERIULUI DE INSTRUCTIE

BUCUREȘTI

Stabilimentul grafic I. V. SOCECŪ, Strada Berzei, 59

1901

STUDII ȘI DOCUMENTE
CU PRIVIRE LA
ISTORIA ROMÎNILOR

I.

SOCOTELILE BISTRIȚEI (Ardeal)

II.

ACTE RELATIVE LA ISTORIA CULTULUI CATOLIC ÎN PRINCIPATE

ADUNATE ȘI TIPĂRITE

CU O PREFAȚĂ DESPRE PROPAGANDA CATOLICĂ PÂNĂ LA 1500

DE

N. IORGA

PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

EDITURA MINISTERIULUI DE ÎNSTRUCȚIE

BUCUREȘTI

Stabilimentul grafic I. V. SOCECŪ, Strada Berzei, 59

1901

62174. Vol. 1.

STUDII ȘI DOCUMENTE
CU PRIVIRE LA ISTORIA ROMÎNILOR

I-II

PREFAȚĂ

Cînd, în Septembrie, Ministrul de Instrucție Publică, d. C. C. Arion, a încuviințat tipărirea pe socoteala Ministeriului a culegerii mele de documente, eram departe de a mă aștepta la o atît de fericită hotărîre. Material pregătit pentru tipar, adnotat adecă și revăzut, n'aveam. Pentru a începe a trebuit, în asemenea împrejurări, să dau la lumină întăiu un material mai ușor de preparat, chiar dacă era de o însemnătate mai mică.

Dintr'o publicație anterioară a mea, ale cărei proporții nu le mai puteam crește — pentru a nu păgubi și mai mult niște editori cu bunăvoință — de la *Documentele din Bistrița* îmi rămăsese socotelile latine ale orașului, partea ce ne interesează pe noi din ele. Cu dinsele am început volumul întăiu al «Studiilor și documentelor».

Maî aveam însă și alte socotelî, și m'am gîndit un moment să dau la începutul publicației mele numai materiale de a-cestea, care ar fi fost în legătură, deosebindu-se numai prin proveniența lor, cu acele pe care le tipăriam, și le tipăresc încă, în revista «Economia Națională». Decî, în urma socotelilor latine din Bistrița am dat, după prețioasele condici păstrate în Archivele bisericii catolice din Iași, extrase din socotelile Iesuiților și Franciscanilor statorniciți în capitala Moldovei.

Pe cînd luam la Iași, mulțămită binevoitoareî permișiunii a Monseniorului episcop Jaquet, extrasele mele de socotelî, adunasem însă și un mare număr de documente, privitoare la viața și desvoltarea catolicismului în Moldova. Din ele, înșelîndu-mă asupra întinderii lor reale, voiam să fac un simplu

apendice la socotelile misionarilor. Cum se vede însă, ele au cuprins mai multe pagini decît ambele feluri de socoteli, împreună.

Din București nu așteptam să găsesc materiale mai vechi.

Dorind însă a lumina unele legături cu Misiunea din Moldova, ale Franciscanilor Provinciei bulgaro-valache, am cerut Monseniorului arhiepiscop Hornstein voia de a face cercetări și aici. Permisunea mi s'a acordat, și am aflat în Arhivele arhiepiscopice un număr destul de mare de documente care privesc, sau comunitatea catolică din București sau cele, mai vechi și multă vreme mai însemnate, din Tîrgoviște și Rîmnicul-Vâlcei. Dacă ele nu dau multe lămuriri asupra organizării propagandei și persoanei celor ce se găseau în fruntea sa în serviciul ei, ele cuprind, pentru administrația averilor teritoriale ale bisericilor latine, știri care pot folosi și la altceva decît la istoria catolicismului în Țara-Românească.

Tot în București am aflat, la biserica Barăției, un exemplar din obituariul Misiunii, pe care l-am tipărit la urma documentelor de altă natură din această despărțire.

De la Seminariul catolic am căpătat, din partea reverendului director, părintele C. Auner, caruia îi sînt supt multe raporturi îndatorit, scrisori de recomandatie pentru parochii catolice din Tîrgoviște și Cîmpulung. În cel d'întaiu loc n'am aflat nimic, decît, în curtea casei parohiale, un fragment de piatră sepulcrală din secolul al XVII-lea. Documentele trecuse, în alte timpuri, la București, și se și păstrează acolo, împreună cu cronica din care la 1865, d. Hasdeu a dat toata partea narativă, în *Archiva istorică*.

Din potrivă, la Cîmpulung, în vechia mănăstire de acolo, ale cărei începuturi sînt mai vechi, fără îndoială, decît începuturile Voevodatului muntean, am găsit o întreagă arhivă, foarte bine păstrată și pusă într'o excelentă ordine de părintele Auner, care a condus altă dată mica școală de acolo. De acolo am cules un bogat mănunchi de acte, asămanătoare cu cele din București, dar, în genere, mult mai însemnate decît acelea. Cum și era firesc pentru această veche colonie de Sași și Unguri catolici, în jurul cărora, emigrînd

din sate, s'aũ adunat în cursul veacurilor Romîniĩ ortodoxĩ, ce li-aũ devenit concetățeni.

Relațiile de protecție și atîrnare în care se găsiaũ Agențiĩ austriacĩ din principate și catoliciĩ de la noi, m'au îndemnat sã studiez, din punctul mieũ de vedere, corespondența consulară austriacă, păstrată în copie la Academia Romînă, în volume prea numeroase pentru a se putea spera o publicare apropiată a lor. Ce am găsit acolo, tornează cel mai îmbielșugat și mai prețios material pentru istoria *politică*, dacă se poate zice ast-fel, a catolicismului, în Țara-Românească mai ales, dar și în Moldova.

Din multele cõpiĩ de documente ce am strîns în cursul călătoriilor mele științifice, din corespondența consulară franceză copiată tot pentru Academie, din documentele romane adunate de d. Al. Em. Lahovary și din actele de la Propagandă strinse de d. I. Bianu și publicate numai în parte în «Columna lui Traian», am format o nouă despărțire a cartiĩ. De un caracter mai amestecat, ea presintă însă un interes mai viu și mai întins pentru cine studiază istoria poporului nostru însuși.

În sfîrșit, cînd credeam cartea mea încheiata, părintele Auner m'a înștiințat de sosirea la arhiepiscopie a documentelor ramase încă la Rîmnic. Din ele am mai scos cîteva acte, care lămuresc mai bine pe cele ce le cunoșteam de înnainte sau cuprind chiar informații în adevăr nouă.

Ast-fel, de la o culegere de socotelĩ, pe care o plănuiam, am ajuns la o adunare a documentelor privitoare la istoria catolicismului în România și ast-fel pe încetul am ajuns a pune împreună, nu tot ce se poate ști în această privință — căci sînt atîtea lucruri inedite, care nu mi-au fost accesibile și nu vor ieși decît pe încetul la lumină! —, dar cel puțin toate materialele ce se aflaũ la noi și care pînă acum erau aproape ignorate.

INTRODUCERE

Pe baza lucrurilor ce se știau și până acum și a celor ce se pot ști de acum înainte, prin colecția de față, se poate scrie destul de complet o istorie a catolicismului în țările române. Aceasta o voi și face-o, dar mai târziu numai, după ce studiile mele vor fi terminate. Povestirea va apărea atunci în «Revue de l'Orient chrétien», unde mă pot aștepta la cetitori mai numeroși decît aici.

Până la acea publicație însă, împărtășesc deocamdată unele rezultate, privitoare la timpurile mai vechi. Ele sînt nouă și mi se par puțin contestabile.

I.

Pe la începutul secolului al XIII-lea, tot șesul cît se întinde de la Volga până la Carpații ungurești era acoperit de valurile totdeauna în mișcare ale Cumanilor păgîni¹. Supt stăpînirea lor, tributarî și hrănitori ai hordei războinice, trăiau, ducînd viața patriarchală a altor timpuri, populații rusești în Răsărit, iar în Apus cîți dintre Romîni se mai găseau la Nordul sălbatec al Dunării. Dincolo de munți puterea nominală a regelui Ungariei se întindea asupra întregii cetățui a Ardealului, dar în apropierea cingătorii apărătoare a Car-

¹ V. asupra lor broșura d-lui Gherghel (*Zur Geschichte Siebenbürgens*) și articolele aceluiași în revista «Tinerimea romînă», serie nouă, I și II.

pașilor nu erau orașe, sate, nu era civilizație, și numai puține elemente omenești răzlețite se întâmpinau în țara pustie a Bîrsei, ducîndu-și zilele în sărăcie și frică, cu ochii la pașurile neapărate.

Pentru a împopora țara pustie «din Ardeal, către Cumanî»¹, pentru a o apăra, întemeind dincolo de munți un post de observație, regele Andrei al II-lea chemă pe cavalerii teutonî, gata să părăsească Pămîntul Sfînt, unde nu se mai putea nădăjdui nimic.

Ei veniră, se instalară încă din 1211, anul cînd li se făcu donația solemnă a Bîrsei și a țerii, fără hotare, pe care ar fi putut-o dobîndi «dincolo de munți»². Și în curînd, supt protecția *Kreuzburgurilor*, cetăților de lemn ale călugărilor fratelui Dietrich se adună, aducînd cu dînsa munca și înflorirea, o populație amestecată de coloni, — Unguri și Secui, — din părțile vecine. Ea era atîta de numeroasă în 1222, zece ani după colonizarea pustiei, după deschiderea acestei slobozii creștine, încît se dădu voie Marelui Maestru a înălța acum adevărate cetăți și orașe, din piatră. În același timp li se îngăduia a-și mai cerca norocul, credincios până acum, în potriva Cumanilor, a merge în ținutul păgîn, cu armele în mînă, până la Dunăre și Siret, până la Bulgari adecă și la Rușii, din «țara Brodnichilor»³.

Politica Teutonilor în Bîrsa și Cumania vecină e aceeași ca și cea pe care mai târziu o urmară în Prusia litvană. Să ieie țara în stăpînire, să scoată bogățiile ascunse în pămînt, s'o stăpînească prin turnurile de pîndă ale *Burgurilor*. Și, fiind-că acești soldați erau niște călugări, niște cavaleri ai Crucii, să aducă, fie și cu sila, pe păgînii la cristelnița botezului. Fără a primi însă în sămănătura lor secerea străină, fără a introduce episcopi lacomi de venituri și de dominație, fără a stabili o primejdioasă ierarhie de clerici.

¹ «Ultra silvas versus Cumanos»; privilegiul Teutonilor, din 1211 (Zimmernmann-Werner, *Urkbb.*, I, p. 16).

² «Sicut montes nivium complectuntur eandem terram.» (*ibid.*).

³ *Ibid.*, p. 14, n° 27; p. 18 și urm., n° 31.

Deci, ei aduseră în colonia lor destul de mulți clerici, cerură de la Papă un arhipreot sau decan, pentru a-l ordina și conduce, dar nu uitară în același timp să se asigure la Roma față de orîce încălcare posibilă din partea episcopului ardelean (1224). Îndrăznind apoi mai mult decît atît, dorind să fie și la adăpostul unei întimplătoare interveniri sau nemulțămiri regale, ei făcură ca Papa să iea supt a sa protecție pămîntul întins pe care l aveau în Bîrsa însăși și peste munții de la hotar ¹.

Temerea Teutonilor era îndreptățită, dar garanția pe care o cîștigase era prea slabă. Înainte de 1222, ei avuse să sufere prigoniri și pagube din partea regelui care-și dădea samă ce fel de oaspeți adusese. În 1225, li se ceru iarăși să plece, supt cuvînt că întrecuse marginile vechii donații, de «trei-zeci de pluguri». Ei refuseră, și atunci o oaste ungurească li străbătu pămîntul, goni pe frați, culese dări de la locuitori și *trecu chiar munții*, luînd acolo în stăpînire ținutul locuit de Cumanii convertiți și «cetatea foarte întărită» ² —, unul din cele cinci *Burguri* —, care li supraveghia ascultarea politică și religioasă. Toate stăruințele Papei fură zădarnice: regele, bucuros că și-a atins scopul, nu se lăsă înduplecat a primi înapoi pe acei ce i se păreau ca «șerpele în sîn, șoarecele 'n pară și focul în trup» ³. Teutonii își facuse datoria, și alții recoltară pe cîmpul deschis prin oste-neala lor de viteji.

Cît stătuse ei în Bîrsa, am văzut că, nu numai creațiunea unui nou episcopat pentru teritoriile cîștigate de dînsii era imposibilă, dar chiar și autoritatea episcopiei «ultrasilvane se opria la hotarele țerii din nou «descălecate». Episcopul

¹ *Ibid.*, pp. 22-4, n° 34; p. 24, n° 35; pp. 24-6; p. 28, n° 39.

² «Castrum munitissimum» (*ibid.*, p. 51). Cf. p. 37: «quam ultra montes nivium multis construxerant laboribus et expensis». Era Cîmpulungul, unde se ajunge natural prin pasurile Carpaților. V. și studiul lui Jung asupra lor (rom. în *Conv. lit.*, 1895).

³ «Tanquam ignis in siuu, mus in pera et serpens in gremio» (*ibid.*, p. 39). Cf. și pp. urm.

Cumanilor (*episcopus Cumanorum*) din 1217, în care s'a crezut prea multă vreme, e un episcop de Como (*cumanensis*), în Italia. Și tot așa e și cu «capitulum cumanum» (greșit *Cumanorum*) din 1218¹. Afară de faptul că existența episcopiei nu se poate concilia cu politica Teutonilor, la Carpați, ca și în Prusia, cum se poate admite în 1217-8 un episcopat al Cumanilor care să aibă dijme și posesiuni *acordate ca feude* unora sau altora, un capitol al Cumanilor care să vorbească de «obiceiul bisericii lor», de «capitolele bisericilor catedrale din vecinătate»; un episcop în fine, care să fi avut «predecessori»? Încă în 1224 ca șef al clerului din regiunea stăpînită de cavalerii întîlnim numai tot pe vechiul «archipreot al țerii Birsei și al celei de dincolo de munți»².

Situația religioasă se schimbă cu totul după înlăturarea violentă a cavalerilor. Regele însuși trecuse munții pentru a supune și *burgul* transalpin al Teutonilor, care nu poate fi altul decît acel din Cîmpulung, lîngă care, după obiceiul lor, ei întemeiară și un *Kloster*, a cărui amintire se păstrează pînă foarte tîrziu. Ungurii rămaseră acolo pentru a păstra cele cîștigate și a apăra de Cumanii pe coloniile sași și unguri ai micului oraș de munte.

Archiepiscopul de Esztergom fusese numit legat în părțile necredincioșilor. La acest prelat, un Flamand de naștere, se presintă în 1227, pentru a-i cere botezul, un fiu de «principe» cuman, moștenitorul stăpînirii asupra uneia din «generațiile» acestui popor. Întovărașit de cîțiva Dominicani, cari-i dăduse fără îndoială și sfaturile trebuitoare³, el veni în Ardeal și vorbi, spune o cronică din Flandra, ast-fel: «Botează-mă cu acești doi-spre-zece tovarăși ai mei, și tatăl mieu va veni

¹ Actele s'au tipărit în Hurmuzaki, I, pp. 65-6, n° 48-9, după Fejér. Episcopul de Kalocsa, căruia i se adresează, era însă un patriarch — ales de Aquileia.

² Cf. Zimmermann-Werner, I, p. 28, n° 39 și p. 32, n° 42.

³ O scrisoare papală numește la 1227 pe doi din ei: Paul Ungurul și Iacint de Odrowąz (Pray, *Specimen hierarchiae hungaricae*, Pressburg-Cașovia, 1776; p. 417).

la tine în Ardeal, în ce loc vreaî, cu două mii de oameni, cari toţi doresc să fie botezaţi cu minile tale¹.

Archiepiscopul Robert se adresă Papei pentru a şti ce să răspundă la propunerea Cumanului, şi el căpătă încuviinţarea de a trece munţii, unde i se acordă şi misiunea de a aduce la dreapta credinţă pe locuitorii, păgîni sau eretici, ai «Cumaniei, ţerii Brodnic şi regiunilor ce se mai află pe acolo». Pentru mai multă siguranţă, prelatul ceru principelui ungur Bela să-l întovărăşească, şi botezătorul apăru în fruntea unei armate ungureşti. În asemenea împrejurări, Hanul «Bortz» trebui să-şi ţie cuvîntul şi el trecu la creştinism cu un foarte mare număr dintre ai săi.

Iar, pentru a-i da sfaturi şi a-l ţinea în ascultare, Robert numi ca episcop al noiei diocese cumanie pe călugărul predicator Teodoric, care fusese vre-o cinci ani de zile prior al Ordinului în Ungaria².

Episcopatul îşi datorîa creaţiunea Teutonilor întăiu, cari întinsese dincolo de munţi autoritatea regelui; Dominicanilor, cari, de curînd întemeiaţi, erau însufleţiţi încă de un zel fierbinte pentru biruinţa legii catolice şi, în sfîrşit, sprijinului acordat de Ungaria propagandei religioase, care mergea mină în mină cu întinderea propriei sale puteri.

Hotarele diocesei fură stabilite de arhiepiscopul-legat. Nu le cunoaştem documentar, dar ele se pot presupune. Diocesa cumană începea acolo unde se termina episcopia veche a Ardealului. Cuprindea, de fapt, Secuimea, ai cărei locuitori nu prea erau mulţămîi că sînt supuşii ast-fel unui prelat ce-şi lua numele de la barbarii vecini; Sudul, populat destul de rău încă, al Ardealului³, iar în teorie Cumania toată, care se pierdea în şesurile răsăritene. Întemeietorii noului centru de propagandă sperau sa cîştige în această împărţire a călăre-

¹ Cronica e reproducă şi în Knauz, *Monum. ecclesiae strigoniensis*; în Kátona, *Hist. critica*.

² Hurmuzaki, I, p. 102; p. 107, n° 82; p. 108, n° 83; p. 111.

³ Cf. şi Pray, *Hier.*, pp 426-9, unde e lista decanatelor ardelenice ale episcopiei.

ților din stepă și pe Romîniî ce ascultaû de poruncile Hanului, și pe «acele popoare ce se zic Valachî», cari pînă atunci, creștinî de multe veacuri, își aveau Vlădicîi lor, atîrînd de Scaune metropolitane bulgărești sau rutene. Ast-fel s'ar fi cucerit nouă suflete catolicismului și s'ar fi oprit și lățirea schismeî grecești, de care erau infectați Romîniî, între Unguriî și Sașiî cari se așezaû «în mijlocul lor», la Cîmpulung, și poate și aiurea¹.

Speranțele puse în Teodoric și auxiliariî săi Dominicanî erau mari. Se credea în 1229 că neofîții arhiepiscopului Robert vor părăsi vechiul lor fel de viață sălbatec și-și vor face cetăți, sate și biserici; se căutaû mijloace pentru a-î apăra de conaționalî lor ce se închinau încă zeilor Asiei. În schimb pentru supunerea lor, «ducîi și poporul Cumanilor» erau asigurați, tot la 1229, de Papă că țara și libertatea lor nu vor fi încălcate de nimenî și că ei se vor bucura și de acum înnainte de privilegiul ce li se acordase odinioară de regele Andrei cu voia fiului său, Bela². În 1231, se afla cu bucurie la Roma că alte căpeteniî cumane, cu supușîi lor, au trecut la catolicism³. În 1234, se permitea episcopului cuman, al căruî nume nu-l știm, să numească un sufragant al său, dintre Romîni și pentru acest popor al Romînilor, și regele-î asigura un venit⁴.

În 1238, vedem încă pe episcopul Cumanilor consacînd pe unul din Bosnia⁵. Dar, trei ani după aceasta, potopul furios al Tatarilor smulgea pe Cumanîi păgîni din țara lor răsăriteană, îi mîna înnainte sau îi lua cu sine, îi aducea în țerile noastre la frații lor convertiți în parte la creștinism și civilizație, și toată această mulțime imensă înneca, răpezindu-se prin pasurile Carpaților, țara ungurească de peste munți⁶.

¹ Zimmermann-Werner, I, pp. 60-1, n° 69: «quidam populi qui Walaci vocantur».

² Hurmuzaki, I, p. 111; p. 112, n° 87; pp. 112-3, n° 88.

³ *Ibid.*, pp. 113-4, n° 89.

⁴ V. nota 1. Cf. Knauz, *o. c.*, I, pp. 303-4, n° 362; Zimmermann-Werner, I, pp. 63-4.

⁵ Hurmuzaki, I, pp. 172-3, n° 130.

⁶ Pentru năvălirea tatară v. monografia lui Strakosch-Grassmann.

Urmările fură numeroase și de cea mai mare însemnătate. Ele hotărîră și soarta propagandei catolice în regiunile ce trebuiau să formeze peste cîtva timp cele două principate romîne.

O parte dintre Tatarî, trecînd Siretul, dăduse de «pămînturile episcopului cuman», bătuse pe «oamenii» acestuia și distrusese «cetatea Milcov», în care resida prelatul, precum ni se spune explicit într'un document din secolul al XIV-lea¹. În ruinele ce rămaseră pe locul unde se ridica odată biserica, locuințele, cetățuia de strajă a Ungurilor nu se mai putea adăposti nimeni după retragerea năvălitorilor din 1241.

Dar nu numai că se sfărîmase centrul religios al regiunii: credincioșii dispăruse și ei. Cea mai mare parte din Cumanî rămaseră, de sigur, supt autoritatea fraților lor Tatarî, cu cari se confundară îndată. Aceștia erau însă păgîni, pe cînd acei ce se creștinase trecuse în Ungaria, unde timp de mai bine de un secol îi vedem ducînd o viață, vechia lor viață de rătăcire și de pradă, incapabili de a-și face sate și de a respecta pe ale altora, gata ori-cînd de violențe și de răscoală, chiar și contra unui rege care purta și numele Cumaniei între ale țerilor ce se chema că stăpînește. Încă la 1397 mai auzim vorbindu-se de dinșii, și vor fi avut atunci veșnicele lor corturi de pîslă, în care-și duceau viața².

Să se mai adauge că Ungaria rămase stoarsă de puteri după marile suferinți și silințele uriașe de la 1241, că în cîrînd dinastia ei întră în decadență. În locul regilor convertitori de neamuri, sprijinatori de misionari, apărură către sfîrșitul secolului al XIII-lea pe tronul Ungariei principî oportuniști supt raportul religios, rude și patroni ai Cumanilor păgîni sau întorși la păgînism și că nu odată Scaunul roman trebui să li aducă aminte că o unire cu Tatarîi sau alți ne-

¹ Roger, *Miserabile carmen*, ed. Florianus, *Fontes*, IV, p. 59. Documentul din secolul al XIV-lea, vezi-l mai departe. Sfîrmarea castelului secuiesc de lîngă hotare, Szent-Lelék, Hurmuzaki, I, p. 255, n° 195.

² Haán și Zsilinsky, *Monumenta diplomatia comitatus bekésiensis*, 1877, p. 15. Cf. Hurmuzaki, I², pp. 6-7, n° 6.

credincioși e făcută pentru a acoperi de rușine numele unui suveran creștin ¹.

Totuși din cînd în cînd, mulțămită nevoii de bani a regilor unguri sau zelului Dominicanilor, se mai aude de acțiunea catolică în regiunile unde fusese odinioară Milcovia. În 1253 aflăm de silințele pe care le făcea pentru creștinarea «Cumanilor» — Tatarilor probabil — Dominicanii ce predicau în țara ce fusese a lor ². În 1254, regele Bela se face a se pregăti contra «Cumanilor, Brodniciilor, Rușilor», ca și contra shismaticilor din Bulgaria și Bosnia și pomenește osteneala sa pentru convertirea celor d'întăiu dintre aceste neamuri. În 1278 se trimite misionari «la Cumanii, cari par ar fi însă cei din Ardeal» ³. În 1307, după vre un vechiu formular, se numește un legat pentru Galiția și Cumania ⁴. De biserici care să se facă în Cumania vorbește și regele Ludovic la 1351 ⁵. Dar aceste erau numai reminiscențe, dorinți, confuși, și — vorbă de clacă.

Episcopatul Cumanilor nu mai avea nici o rațiune de a fi și nici un sprijin. Pentru curiozitate numai, merită a fi amintiți cîțiva prelați cari din cînd în cînd poartă titluri cumane. În 1279, un canonic cuman la Buda ⁶. În 1283 ar fi pomenit un «Th., Comanorum humilis minister, care nu pare să fie decît cunoscutul episcop Teodoric, căci documentul n'are data ce i s'a atribuit» ⁷. Episcopia «cumană» rezervată de Sf. Scaun după moartea episcopului Leon și administrată un timp de Minoritul Luca de Castello, nu e, fără îndoială, a noastră ⁸. Mai însemn în sfîrșit un prelat cuman, acesta autentic: archidiaconul «cumanensis» Iacob în 1399 ⁹.

¹ Hurmuzaki, I, pp. 314-5, n° 227 și la anul 1290.

² *Ibid.*, I, p. 255, n° 195.

³ Hurmuzaki, I, pp. 417-8, n° 337.

⁴ *Mon. Hung. Vaticana*, seria I, II, pp. 3-6, 10, 366.

⁵ Hurmuzaki, I², p. 16.

⁶ Knauz, II, p. 98.

⁷ Cf. Hurmuzaki, I, p. 445 (358) și Knauz, II, p. 471, n° 483.

⁸ Hurmuzaki, I, p. 602, n° 478.

⁹ *Mon. Hung. Vat.*, I, IV, p. 84, n° 116; p. 144, n° 185.

II.

Innaintea de a urmări în alte timpuri istoria catolicismului în Moldova, să vedem mai de aproape începuturile propagandei în Cumania munteană și în Oltenia bulgară.

Ceia ce s'a numit mai târziu Țara-Romanească a făcut parte din diocesa episcopului catolic de la Milcov, și despre aceasta s'a vorbit și mai sus. Dar au mai fost și alte centre catolice aici, alte încercări de a se porni o mare mișcare de convertire. După împrejurări, acestelalte centre se ivesc și dispar, fără să li putem da bine de urmă.

Un act regal din 1235 pomeneste luptele petrecute între Unguri și Bulgari pe acea vreme. Castelul Vidin fu asediat, regiunea vecină pradată; fratele «țarului», Alexandru, prinse pe căpetenia Secuilor, Bogomir, și numai pe urmă Ungurii putura sa-și răzbune printr'o biruință¹.

Această biruință trebuie să fi avut urmări pentru întinderea și întărirea puterii ungurești în Banatul bulgar. De aceea vedem în 1237 pe Dominicanii «predicînd pentru convertirea țerii Severinului», pe același timp cînd se înființa, va să zică, episcopia Cumanilor la Milcov. Propaganda izbuti «în Severin și locurile vecine», și, tot pe atunci, Papa trimitea un legat la «țarul» Ioan Asan, recomandîndu-l, în același timp clerului «din Bulgaria și Valachia»².

Stăruințele pe lîngă țarul eretic nu prinseră însă, și în 1238 regele Bela al IV-lea era îndemnat să atace țara îndărătnicului schismatic. După cerere i se dădea voie a întemeia diocese latine și a numi episcopi după plac, «atît în țara lui Asan aceluia, cît și peste țara ce i se zice Severin, în care țară, care mult timp a fost pustie, s'a înmulțit locuitorii, cari n'a încă nici un episcop al lor». Cerînd a i se da atribuțiile obișnuite ale unui Legat, pentru a nu se face sgomot

¹ Hurmuzaki, I, p. 134.

² Hurmuzaki, I, p. 153, n° 115; pp. 153-4, n° 116; pp. 154-5, n° 117; pp. 164-5, n° 123.

în jurul intențiilor sale religioase, Bela arătase că tot ce va cuceri nu-î va aparține numai lui, ci și Scaunului apostolic¹.

Totuși nu-mi vine a crede că ar fi fost un episcop de Severin, în adevăr, acel Grigore care se menționează în 1246, după un act copiat în secolul al XV-lea tocmai².

Se știe că, în 1251, regele Ungariei voi să facă pentru Ioaniți în Oltenia ceia ce Andrei făcuse pentru Teutonii în Birsă. După despoporarea regatului și părților vecine prin strașnica pradă tătărească, era nevoie de colonizatori. Și se oferia acestora «toată țara Severinului, cu munții săi și orîce anexe, până la Olt, afară de un singur voevodat ce trebuia să rămîie Romînilor. Și, iar afară de un singur Voevodat, se făgăduia cavalerilor «toată Cumania, de la Olt și munți, pentru a face castèle aci.

În țara Oltului se pomenesc iazuri, mori, biserici și drepturi pe care le-ar avea acolo, după știința tuturor, diocese sanii unguri, drepturi care rămîn rezervate. Dar episcopat catolic nu era în Severin la 1251 și, cu cavaleri sau fără, el nu era să se întemeieze aici, «la hotarul Cumanilor de peste Dunăre și Bulgarilor»³.

III.

O nouă dinastie, dinastia mîndră și energică a Angevinilor, dădu, la începutul secolului al XIV-lea, o nouă viață Ungariei. Trezindu-se din amorțeala ultimelor decenii, ea căpătă iarăși conștiință despre misiunea sa. Încercînd să reunească ținuturile de peste munți și Dunăre cu regatul lor prin legături de vasalitate politică, noii suverani nu uitară însemnătatea, pentru a atinge același scop, a legăturilor de comunitate religioasă. Iarăși domniră la Buda patronii ai catolicismului.

Se mai adăugară două motive pentru reînceperea unei propagande neîntrerupte și active peste Carpați. În aceste regiuni, populația deveni din ce în ce mai deasă, de sigur

¹ Hurmuzaki, I, pp. 167, 175 și urm.

² Probabil trebuie a se ceti tot: «iaurinensis» (de Raab), și nu «zeurinen-sis». Hurmuzaki, I, p. 240, n° 181.

³ *Ibid.*, pp. 249-53, 261.

și prin neconținută sosire de fugari înaintea oștirilor turcești. State se formau, voevodatele se reuniau supt sceptrul principilor; era acum o ordine politică unde înainte nu fuse decât *lanterna magică* a barbarilor și succesiunea obscură a capilor de păstorii. Data aceasta, catolicismul se putea adresa direct Românilor, ca popor și ca popor liber.

În fine, locul Dominicanilor obosiți fu luat de Minoriți, de frații Sf. Francisc. La 1324, Papa Ioan al XXII-lea întemeia pentru răspândirea credinței în Orient «frăția celor ce călătoresc între păgini pentru Hristos»¹, și acești noi misionari se semnalau în curând prin succese.

Episcopia Cumanilor, din Milcov, căzuse de mult timp în uitare. În 1279, pe când Minoriții unguri încercau în Moldova creștinarea Tatarilor și aducerea la catolicism a Românilor și Rușilor supuși acestora —, Sfântul Scaun cerea informații în Ungaria asupra episcopiei distruse și veniturilor ce ar fi rămas de la dînsa, de sigur cu scopul de a numi episcop de Milcov — de Cumanii nu mai putea să fie vorba acum — pe vre unul dintre Franciscani, care va fi și cerut locul².

Încă supt Carol-Robert însă, Ungurii se gîndiră a restaura această episcopie, care li era folositoare pentru planurile lor de dominație transcarpatină. În 1332, din partea lui, Papa fu făcut atent asupra diocesei milcoviene nimicite odinioară de Tatarii și care nu se mai ridicase de atunci, Regele cerea a se face un nou episcop în persoana capelanului său «Vitus de Monteferreus». Ceia ce se și admise³.

¹ Schmidt, p. 14, nota 5.

² Ca episcopia din Milcov e aceeași cu a Cumanilor se vede limpede din această scrisoare a papei Nicolae al III-lea către legatul din 1279: «Cum autem nullus sit ibi . . . et civitas de Mylco (nu *multo*!), posita in finibus Tartarorum, iamdudum per dictos Tartaros destructa fuerit, nec inibi episcopus et alii catholici habitatores extiterint quadraginta annis et amplius iam elapsis» (Hurmuzaki, I, pp. 429-30, n° 345). Iar actul din 1089, pe care s'a propus a-l strămuta la 1389 (*ibid.*, I, pp. 375-6, n° 317) e evident fals: pasagiile «distruse» sînt numai cele fără importanța și se «conservă» toate partea în care se vorbește de cruciata predicată de însuși Papa, adică *prima cruciată*. Pe atunci o episcopie de Milcov!

³ Hurmuzaki, I, pp. 622-3, n° 496.

Probabil însă că Vitus nu fu măcar consacrat, necum se vie în regiunea tătărească de la Milcov. Căci, în 1347, noul rege Ludovic și mama lui, Elisabeta, cereau, ca și cum ar fi fost pentru întâia oară, dînd și explicațiile din 1347, ca lectorul augustin Toma de Nympti să fie numit la Milcov. De și la Roma se știa așa de puțin cum stau lucrurile în aceste regiuni încît se luau în serios, tocmai în 1348, conversiunile nouă ce s'ar fi făcut «în părțile Cumaniei», Papa nu stătu pe gînduri să aprobe și această propunere. La 1348, Toma, episcop ales de Milcov, era însă tocmai la Veneția, ca ambasador al regelui său ¹. Departe pentru un episcop de Milcov !

Nu știm prin ce influență fu numit apoi la Milcov, probabil pentru a sta aiurea, un Bernard, transfug polon, fiul unui trădător față cu regatul. El făcu să fie strămutat la Plock în 1357, dar nu izbuti a fi pus în posesiune până în 1360, cînd Papa, căruia i se deschisese ochii asupra personagiului, orîndui o anchetă. Pierzînd noul său Scaun, Bernard nu recăpătă însă pe cel vechiu, și el era la 1363 numai «episcopus olim milcoviensis» ².

Urmașul său fu Albert, și nu cunoaștem asupra lui decît atîta că pe vremea lui Scaunul său fu rezervat la Roma. Afîndu-se moartea lui Albert în 1371, se numi Augustinul Nicolae de Buda, și adresîndu-se capitolului, clerului, orașului și diocesei de Milcov în 1371, papa credea fără îndoială că toate acestea erau lucruri reale, ca și «vasalii» episcopului. Nicolae-și propunea însă să vie să-și ocupe locul, și el trebuie să fi fost acela care dădu papei știrea că veniturile Milcovului sînt ocupate «de unii prelați și alții». Adecă veniturile adevărate, cele din Secuime.

Între usurpatori Nicolae denunțase pe arhiepiscopul de Strigonia și pe episcopul din Ardeal, și papa se grăbi să

¹ *Ibid.*, I², pp. 4-5, n° 4; pp. 7-8, n° 8; pp. 8-9, n° 9.

² *Ibid.*, pp. 45-6, n° 36; pp. 64-5, n° 47; pp. 65-7, n° 48; pp. 80-1, n° 58.

presinte acestora reclamațiile noului numit, care și fusese consacrat, în Septembrie 1371¹.

Nicolae era încă, se pare, episcop de Milcov, residind în Ardeal, la 1375². Cît a păstrat situația sa nominală și cine i-a urmat, nu putem spune. Dar, până și în Ardealul sudic, rolul episcopilor de Milcov era redus la nimic, pentru că în 1395 se acorda drepturi episcopale decanilor din Sibiu și Brașov, supuși odată Scaunului cuman³.

În 1438, Grigore episcopul de Milcov stătea la Raab⁴; el s'ar mai întîlni la 1444, 1453, cînd ceru să-i fie strămutată la Brașov reședința, la 1462. La 1469 trăia ca preposit în Ungaria urmașul lui Grigore, Ladislav de Ondola. Urmășul său Mihaî (1471-84) fu vicariu-general al arhiepiscopului de Esztergom. Veniră apoi, în seria de *in partibus*, Paul de Ilsva, Ladislav, Dimitrie (1504-11; toți trei)⁵. În 1519-20 constatam pe Mihaî care, acesta, se preocupă de lipsă de preoți și scrie Papei că e silit a se servi numai de Franciscani⁶. Totuși îl aflăm în 1526 la Roma, unde intră în Confrăția Sf. Spirit⁷.

Apoi nu mai știm nimic: această episcopie, de și i se schimbase numele, era condamnată. Un episcop de propaganda fără reședință, fără venituri, fără credincioși, fără sprijin, nu se poate; și așa fusese de la început acești episcopi de Milcov. Seria lor zădarnică venise de la o amintire istorică și de la un ideal de cucerire. După Carol-Robert și Ludovic, cu toată campania lui Sigismund în Moldova (1394), în dosul lor nu mai era nimeni. Ei lînceziră, și pe urmă numele lor chiar dispăru.

În 1513 Papa Leon al X-lea aproba măsura luată de predecesorul său Iuliu, de a supune, pentru ușurința adminis-

¹ *Ibid.*, p. 175, n° 134; p. 176, n° 135.

² Era sufragant de Erlau (Pray, *Hierarchia*, p. 421).

³ Hurmuzaki, I², la această dată.

⁴ *Ibid.*, p. 644, n° 545.

⁵ Pray, *l. c.*

⁶ Benkő, *Milkovia*, I, p. 227 și urm.; Kemény, *Über das Bisthum von Bak*, în Kurz, *Magazin*, II, pp. 32-4; Hurmuzaki, II², p. 16.

⁷ *Mon. Hung. Vat., Liber Confraternitatis S. Spiritus*, Budapesta, 1889, p. 32.

trației pe credincioșii diocesei Milcovului, prelaților din Alba-Iulia și Esztergom. Dar, în urma protestărilor episcopului Mihail, se permise celor ce voiau să o facă să-și recunoască și de acum înaintea autoritatea¹. Dar urmaș nu se dădu prelatului restabilit astfel în drepturile sale.

IV.

Un moment fu vorba de o episcopie națională românească în țara ce era să se cheme peste puțin, până la Milcov, Moldova.

În 1374, un Minorit, Anton de Spoleto, se înfățișă la Curie, aducînd știrea că regele Ludovic ar fi convertit «o parte din neamul cel mare al Vlahilor, ce trăiesc pe la hotarele despre Tatarî ale Ungariei». Succesul față de cei ramași shismatici, pretindea el, ar fi asigurat dacă, în locul preoților unguri ce veniau până acum din cînd în cînd, s'ar numi cineva care să știe «limba aceluî popor simplu, cum o știe el, petiționarul. Papa ceru cu stăruință informații din Ungaria. De aici i se va fi răspuns că este episcop, cel de Milcov; și nu se făcu nimic în sensul arătat de Minoritu italian².

Un nou episcop, efectiv, pentru Moldova trebuia să fie stabilit aiurea și supt altă influență. Sudul țerii nu era al nimăruî, al Ungurilor de mult *nu*, și nu încă al Voevozilor coboriți din Maramureș. Moldova era încă în sus numai, lingă riul eponim, și tot în Nord era o altă Putere catolică, sprijinitoare a proselitismului franciscan, Polonia: regele Casimir luase de puțin în stăpînire Galiția, unde făgăduise deocamdată, supt zidurile Lembergului, să păstreze cu sfințenie ritul Rușilor ce i se supusese.

Dar, înaintea de a urmări formarea nouelor centre catolice în Moldova, să vedem ce se făcuse supt influența ungurească în Muntenia.

¹ Pray, *l. c.*, p. 426 și urm.

² Hurmuzaki, I², pp. 216-7, n^{le} 164-5; pp. 220-1, n° 169.

De la mențiunile din secolul al XIII-lea nu mai aflăm multă vreme nimic despre catolicismul în Muntenia. Știri nouă se pot căpăta numai după ce un Stat se întemeiază în această țară și regii unguri, din dinastia Angevinilor, caută să și-l supuie.

Înainte de lupta dintre Carol-Robert și Basarab, la 1327 Papa se adresează lui «Basarab Voevod Munteanul și-i recomandă pe Predicatorii din provincia Ungariei, cari vin în Bîrsa și în țara de peste munți pentru a desrădăcina eresii venite din Germania și Polonia. Poate la progresele catolicismului în această regiune se raportează mențiunea convertirilor făcute de regele ungur între «Cumanî, Valachî și Slavî prin 1328¹.

În 1337, Papa făcea apel la Alexandru, regele Bulgariei, ca să părăsească schisma². În 1345, Minorii lucrau pentru Biserica în Țara-Românească, și între căpeteniile pe care reușise să le cîștige întru cîtva, se cunosc Alexandru Voevod, fiul lui Basarab, Nicolae din Rîmnic, Ladislau din Vidin (Bivinis), Stanislav, Aprozya și un Nicolae, de Argeș poate (Auginas). În acest an 1345, Papa li se adresează prin scrisori, pe care le aduseră, nu fără a întâmpina piedeci, doi frați din Ordinul Sf. Francisc³.

Alexandru rămase totdeauna credincios ortodoxiei. A doua soție a lui însă, Clara, trecu la catolicism și aduse și convertirea uneia din fiicile ei, care ocupa tronul bulgăresc. Prin 1370 ea trimise daruri la Roma: un potir de aur pentru Basilica Apostolilor și odăjdii pentru Papa și, răspunzîndu-i, acesta o îndemnă să caute a îndupleca pentru binele sufletului ei și pe a doua fată, Anca, măritată în Serbia. Cît despre fiul ei vitreg, Vlad-Vodă, ce domnia atunci, el fu îndemnat în deosebi într'o scrisoare, în care i se amintiau meritele în lupta cu Turcii. De altmintealea, încă din 1369 acesta primise, probabil în reședința sa, Argeș, pe un epis-

¹ Hurmuzaki, I, pp. 600-1, n° 476 (Zimmermann-Werner, I, pp. 408-9, n° 452; p. 410, n° 454); *ibid.*, p. 609, n° 483.

² *Ibid.*, pp. 647-8, n° 516.

³ *Ibid.*, pp. 697-8, n° 551.

cop catolic, sufragant al celui din Ardeal, căruia recunoștea că din timpul predecesorilor săi, și mai ales al lui Alexandru, îi fusese supusă Muntenia ¹.

Titlul acestui episcop catolic îl cunoaștem după o consacrare pe care o face la 1382 în *Klosterul* Sf. Fecioare, din Cîmpulung, vechia fundație a Teutonilor. Grigore — acesta-i e numele — se întitulează «episcop al Severinului, precum și al părților de dincoace de munți» ².

Urmașul sau, Francisc de S. Leonardo, — căci nu se pot admite *doi* episcopi latini în țară —, numit în 1390, e calificat însa de episcop de Argeș, și recunoaște autoritatea arhiepiscopului de Kalocsa ³. Însă, cum se vede, dintr'un act pontifical din 1390, — publicat supt data falsă de 1295, ca și din reînnoirea lui la 1400 ⁴, anumite parochii fusese deslipite de această diocesă și reunite la diocesa Ardealului. E vorba, probabil, de posesiunile ardeleni pe care Vladislav-Vodă le avea în 1369, dar pe care succesorii săi, în du mănăstire cu Ungaria, le pierduse. Neapartinând Domnului muntean, ele nu mai puteau fi nici ale episcopului latin al acestuia.

Și Mircea, și Vlad-Vodă usurpatorul, și Mihail-Vodă ⁵ locuiau în vechia capitală a Argeșului, dar nu se știe dacă și episcopul catolic rămase mai mult timp acolo. Seria episcopilor de Argeș ni e însa cunoscută, și Pray enumeră pe Ioan de Antiqua Villa. în 1418 și pe Paul de Hunyad la anul 1421 ⁶. Poate în 1432 — și nu 1332 — a funcționat Vitus,

¹ Hurmuzaki, I³, pp. 158-9, n° 112; pp. 158-9, n^{le} 122-3. Cf. studiul nostru asupra lui Vladislav în *Conv. lit.* pe 1900. Pentru voia acordată de Papa Minorilor de a se face mănăstiri catolice în «Basarabia», *ibid.*, pp. 268-9, n° 207.

² «Episcopus Severin, necnon partium transalpinarum.» *Ibid.*, p. 176, n° 216.

³ «Argiensis in Valachia.» *Ibid.*, p. 330, n° 269.

⁴ Cf. Hurmuzaki, I, pp. 526-7, n° 426 și I³, p. 410. Fraseologia identică arată ca și în cazul d'întaii n'avem a face cu un act de la Bonifaciu al VIII-lea, ci de la al IX-lea.

⁵ Pentru acesta, v. Hurmuzaki, I³, p. 502.

⁶ Lista din *Hirarchia*. Observ cu acest prilej că nu m'am putut folosi de lucrarea lui Teodor Ortvy, *Geographia ecclesiastica Hungariae in unte aeulo XIV e tabulis rationes collectorum pontificiorum a. 1281-1375 refertur nti ueruta, digesta, illustrata* în *Mon. Vatic. Hung.*; Budapesta, 1891-2.

pomenit tot de Pray¹. În 1505 întâlnim pe un episcop de Argeș, Andrei, care stă la Alba-Iulia, trăind din veniturile canonicilor locali, iar în 1644 tocmai, un episcop de Argeș, Nicolae, sufragan de Luck².

V.

La 1310 încă, înainte de întemeierea unui Voevodat în colțul nord-vestic, țara Tatarilor de la Răsăritul Ardealului avea pe teritoriul ei un episcop catolic. Din actele unei legațiuni constatăm în adevăr că la aceasta data episcopul de Camenița resida la Hotin³.

Trei-zeci de ani mai târziu, la 1322, când se întemeie episcopia de Caffa, hotarele ei se statorniciră ast-fel, mergînd până la Varna, în Apus, încît cuprindeau și viitoarea stăpînire a Mușăteștilor⁴.

La 1370 însa, trecuse mai multe decenii de cînd descălecarea maramureșeana se îndeplinise, și punctul de observație unguresc de la Răsărit se prefăcuse într'un Stat cu viitor. Din valea Moldovei, de la Baia, provincia restrînsa a lui Bogdan întemeietorul cîștigase tot mai mult din pămîntul rusesc de la Răsărit, pe care-l lasase liber pentru cucerire desființarea regatului rutean de la obîrșia Nistrului, Prutului și Siretului. La acea dată, Lațco, fiul lui Bogdan, — purtătorul unui nume unguresc încă —, avea Siretul, în care locuiau Armeni catolici—afara de cei supuși catolicosului, cari-și și dobîndiră un episcop, supt Alexandru-cel-Bun⁵. Erau și mulți Nemți în acest oraș, galițian în ceia ce privește și originea și înfățișarea sa: socotelile Lembergului ni vorbesc pe la 1380 de Moldoveni, uni aratați ca fiind anume din Siret, cari poartă nume ca Bertold, Friedmann, Ioan Zimmermann,

¹ L. c.; *Mon. Slav. Mer.*, XVIII, pp. 148-9.

² Irga, *Doc. din Bi trița*, I, p. XI.

³ «Lo vescovo di Chocina»; *Mon. Hung. Vaticana*, seria I, II, p. 456.

⁴ Rinaldi, *Annales ecclesiastici*, an. 1322, § 45.

⁵ V. Czołowski, *Sprawy wołoskie w polsce do r. 1412*, Lemberg, 1891, p. 23, n. ta 3. Armeni catolici în Brașov, *Mon. Hung. Vat.*, I, IV, p. 163 (n° CCVIII).

Henric, Anselm, Ioan Leffel, Schonebeck. La începutul secolului următor figurează în aceleași socoteli Siretenii cari se cheamă Kempe și Konrad¹. Iar, într'un proces-verbal de minuni făcute la Siret, se dau la 1402 numele lui Laurențiu Springer și lui Petru Conrad². Orașul era organizat, cu pîrgarii și bătrînii săi, ca și așezările orășenești ale provinciei de care mult timp se ținuse.

În 1370 sosiră la Curtea pontificală doi Minorii, Nicolae de Mehlsack și Pavel de Schweidnitz, cari arătară că sînt trimiși de un principe nou, Lațco, «Voevod moldovean, dintre Romîni, luptător contra Tatarilor, care, de și shismatic și coborîndu-se din «predecesori shismatici, ar dori să treacă la adevărata credință și să stabilească în orașul său Siretul, ce se află în diocesa ortodoxă a Haliciului, un episcop catolic.

Conversiunea o adusesse Minorii, și mai ales Nicolae de Mehlsack, care stătea de mult în Moldova. Totuși demnitatea episcopală fu cerută, îndată după aceasta, de Lațco pentru un alt Minorit, Andrei de Cracovia.

Persoana, țara și împrejurările fiind cu totul necunoscute Scaunului roman, se cerură informații prin părțile ce se credeau vecine cu acea necunoscută Moldovă : Boemia, Silesia, Polonia. Răspunsul fu favorabil și, folosindu-se de autorizația papală, unul dintre prelații la cari se scrisese, statornici noua episcopie. La 1371 încă vedem pe Papă adresîndu-se pentru o cercetare la Lemberg episcopilor de Gnesen, Cracovia și Siret, fără a se numi acesta din urmă cu numele său³.

Dar îi cunoaștem numele din actele relative la consacrarea lui. Era recomandatului lui Lațco, Cracovianul Andrei, capelan pontifical poate, Andrei Wasilo «de stemat Jastrzebicius⁴. El

¹ Czolowski, *Pomniki dwiejowe Lwowu z archiwum miasta*, I-II, Lem erg 1892, 1896.

² Același, *Sprawy wołoskie*, pp. 28-32.

³ Hurmuzaki, I², pp. 160 și urm., 168 și urm., 171-2, 176 și urm.

⁴ V. și în volumul de față, pp. 159-60, n° 115. Cf. observațiile lui Schmidt o. c.

fu consacrat în catedrala din Cracovia de arhiepiscopul local, ajutat de episcopiî de Chios și *Elatensis*, în prezența Minoritului Ludovic de Vicina, unui basilit din Chiev și altor clerici, — la 9 Mart. Tot din Cracovia, episcopul își trimitea la Roma jurământul, în ziua de 9 Maiu. Iar, la 3 August, îl găsim la Minoritiî din Lemberg, făcînd să i se autentifice actele înainte de a-și lua în stăpînire Scaunul.

Această luare în stăpînire s'a efectuat fără îndoială, căci Lațco păstră și mai departe bunele sale sentimente față de ritul catolic, pe care-l primise mai mult sau mai puțin. Dar în 1372 Papa trebuia să-l îndemne a converti și pe soția lui, care nu părăsise shisma ¹.

Probabil nu trebuie să se admită ca episcop de Siret un Ștefan Rutheni la 1380 ². Rutheni n'are nici un sens, și avem a face probabil cu o stramutare greșită la acest an a episcopului Ștefan Martini» de mai târziu. Pe urmă, în acest timp Minoritiî, cari crease episcopatul, nu fusese înlocuiți în conducerea lui prin Dominicani.

După reacțiunea ortodoxă, care aduse pe tronul moldovean pe Litvanul Iurg Koryatowicz, urmă ca Voevod al țerii Petru Mușat, un protector al catolicismului, fiul unei catolice, Margareta, și bunul prieten al Polonilor. El însuși nu îmbrățișă nici odată ritul roman, căci îl vedem, în 1387, cînd se duse pentru închinare la Lemberg, sarutînd crucea în mîna Mitropolitului pravoslavnic de Chiev ³, dar supt ocrotirea lui trăiră în pace Predicatoriî, noiî călugări dominicanî, pe cari îi adusesese în Siret Margareta. Ea însăși voia să se odihnească în mănăstirea, zidită de dînsa, a Sfîntului Ioan Botezătorul, pe lîngă care catolicii mai aveau și biserica episcopală, parochială, a Sfînteî Fecioare, servită de Minoritiî ⁴.

¹ Scrisoarea e cunoscută numai după resumate. V. Hurmuzaki, I², p. 197, n° 146; Șincai, I, pp. 541-2 (după Guerra). Cf. Schmidt (după *Bullarium Praedicatorum*), și Rinaldi, an. 1372, § 32. (unde în întregime). Papa nu îndemnă însă pe Voevod la despărțenie.

² Schmidt, p. 26, după *Bullarium Praedicatorum*.

³ Hurmuzaki, I², pp. 295-6, n° 235.

⁴ După «Ist. Predicatorilor în Polonia» de Sadok Barącz, II, p. 499: parte

Cînd s'a putut întemeia de Margareta, care trăia încă la 1384¹, mănăstirea Dominicanilor din Siret?

Înainte de Iurg nu, pentru că o asemenea mănăstire nu se pomenește, de și ar fi fost ocazie. Supt Iurg ortodoxul, încă mai puțin. Supt Costea Mușat», «tatăl lui Petru, iarăși nu, pentru că nimic nu ni dovedește și din nimic nu se poate deduce cu oarecare probabilitate că acest Costea a domnit și că a fost tatăl lui Petru.

Petru singur putea să acorde sprijinul necesar pentru această fundație. De unde venia acest fiu al lui Mușat și cînd și-a luat el Scaunul din Suceava, unde nu se par a fi residat Domni înainte de dînsul²? În 1370 muri Casimir-cel-Mare al Poloniei, prin influența căruia trebuie să se explice succesele Minorităților în Moldova și soliile lui Lațco la Papa. După moartea marelui rege, Litvanii luară în stăpînire Rusia Roșie de la Nordul Moldovei, unde dominația polonă era cu totul recentă. Atunci Moldova avu pe un Koryatowicz. În dată însă regele ungar Ludovic, nepotul suveranului mort, veni să primească sceptrul polon. El izbuti să recîștige țara hrăpita de shismatici și, îndrăznind mai mult decît predecesorul său, el făcu pe Papă să restatornicească în calitate de Mitropolie catolică vechiul Scaun titular al Haliciului, la 1375³.

Succesele lui Ludovic aduseră înlăturarea lui Iurg de boierii moldoveni. Ei primiră, în locul lui, de la suzeranul ungar, pe Voevodul Petru fiul lui Mușat. Pentru a se asigura de credința lui, regele Ungariei și Poloniei, stăpînul Rusiei Roșii, îi va fi impus și trecerea la catolicism sau patronarea ritului latin. Aceasta putea să o facă cu atîta mai ușor, cu cît el

din privilegiul acordat de Petru acestor misionari în Schmidt, p. 21, nota 4. Cf. Człowski, *Sprawy*, p. 8 și Apendicele la această Prefață, n° III.

¹ E curios că în 1389 Papa acordă un privilegiu de confesor particular «nobili mulieri Margaritae, relictæ quondam Petri Vajvodæ militis, viduæ, vaciensis diocesis» (*Mon. Vat.*, I, IV, p. 44, n° 60). Dar aceasta e văduva, nu mama unui Petru Voevod.

² Observația o găsesc și la d. Onciul, *Bukowina*, p. 16.

³ V. istoriile Galitiiei și Lodomeriei de Hoppe (1792), p. 206 și urm., și Engel.

era fiul catoliceî Margareta, o rudă, aceasta, a familiei regale ungureşti.

În 1384, Petru — Ludovic murise acum şi împrejurările nu se lămurise bine — întăria privilegiile Dominicanilor din Siret. În 1386, constatăm pe acelaşi Domn ca avînd puterea ¹. În 1387 el merge la regele Vladislav, ruda sa, ca unul ce ţinea pe Hedviga lui Ludovic, şi i se închină la Lemberg. La 1391, Petru era încă pe tron, şi, mulţămîtă unui «procurator», unui om de casă al său, se descoperiră la Siret însuşirile minunate ale unei odajdii dintr'o pînză adusă de la Ierusalim de Ioan Ianitor, Dominican, şi dăruită în parte mănăstirii Botezătorului. Cînd petele singelui dumnezeesc apărură întăiu pe odajdia tămăduitoare, această mănăstire îşi avea vicariul, vice-vicariul şi rivalisa cu biserica parohială, pe care o cunoaştem. Se menţionează tot atunci şi inchisitorul Nicolae Goldberg ².

Episcopul nu apare însă cu acest prilej. Capelan al reginei Hedviga, Wasilo stătea mai mult în Polonia, şi el fu strămutat la Vilna la 17 Februar 1387 ³.

Se ştie că la sfîrşitul anului 1394 regele ungur Sigismund întreprinsese o expediţie în Moldova, contra Voevodului Ştefan, înaintea de a scoate din Muntenia pe un alt prieten al Polonilor, Vlad, duşman al Ungurilor, Ştefan trebuie să fi trăit de la început în bune relaţii cu Poloniă, cari scosese din Scaun pe predecesorul său Roman şi-l ţineau la închisoare. El primi cu plăcere deci pe un nou episcop de Siret, Ştefan Martini, iarăşi un Dominican, şi probabil un Polon. Numindu-l, la 8 Iunie 1394, Papa refusă să-i dea şi actele doveditoare ale numirii, pe care le va căpăta numai «dacă te vei duce la Biserica ta, vei sta acolo şi nu vei sluji aiurea decît în oraşul şi eparhia Siretului». Ceia ce înseamnă că episcopul intermediar, Ioan, care murise, — procedase alt-fel.

În curînd Ştefan muri sau fu strămutat aiurea. Succesorul său fu Ioan, zis Sartorius. Într'uu act nedatat, dar anterior

¹ Czołowski, *Pomniki*, I, n° 350.

² Procesul-verbal publicat de Czołowski. V. mai sus, p. xxv, nota 5.

³ Schmidt, p. 26 şi Eubel, în *Römische Quartalschrift*, 1898 (XII), p. 108.

anului 1402, el se întitulează «Ioan, episcop de Siret, sufragan al Cracoviei și vicariu al întregului Ierusalim și văii Iosafat, penitenciariu al Papei și confesor al regelui și reginei Poloniei». Un personaj de această importanță nu putea să rezideze în diocesa sa umilă. De și o vizită din când în când, el sta în Polonia și-l vedem scriind scrisoarea pomenită din teritoriul Sandomirului ¹.

Episcopul de Siret se mai menținu cîtăva vreme. Ba încă, în aparență, situația sa fu regularizată și asigurată. În 1421, Siretul fu cedat de Alexandru cel Bun «surorii Măriei Sale regelui Poloniei și a Marelui-Cneaz al Litvaniei, Alexandru, zis și Vitold, dumneai Doamna Ringala, ce ni-a fost soție» ². Cu vre-o zece ani înainte, strămutîndu-se la Lemberg Mitropolia de la Haliciu, i se subordonară toate episcopiile din «părțile ce trăiesc după ritul grecesc», între care episcopii și a Siretului ³.

Episcopii se schimbă, fără ca vre unul să rezideze în țară. La 5 Mart 1413, Nicolae Venatoris, din Ordinul Sf. Pavel Eremitul, face să fie numit, arătînd că a murit episcopul Ștefan (Zajaczek) ⁴, și la Roma nici nu-și mai aduseră aminte de Ioan, care fusese la mijloc. Apoi, cînd se semnală lucrul, în același an, la 31 Iulie, locul lui Ioan era acordat, în chip legal acum, lui Toma Erneborn, Dominican, făcîndu-se dreptate și acestui Ordin; cît despre Nicolae, el căpătă ca despăgubire în 1418 episcopia Scardonei, în Dalmația. Se pare chiar că, după moartea lui Nicolae, care nu găsi liberă episcopia de a doua și trebui să se întoarcă la cea d'întăiu, un ultim episcop de Siret fu numit, la 29 Iulie 1434, în persoana unui al doilea Ioan ⁵.

Dar, în această vreme, autoritatea reală o avea în Moldova alt episcop, și la creațiunea acestuia venim acuma.

¹ O reproducem la sfîrșitul Prefeții.

² Hurmuzaki, I², pp. 514-5, n° 424.

³ *Ibid.*, pp. 402-4, n° 337.

⁴ Schmidt, p. 39.

⁵ Eubel, I. c.

Sașii, cari întemeiasă orașul Bistrița pe cursul râului cu același nume, trecînd munții în timpuri, îndepărtate, întemeiară o «Stadt Molda» pe apa Moldovei. Voevozii cei d'întăiu o găsiră poate, și n'ar fi cu neputință că ea să li fi servit de capitală¹. Cetatea s'a numit, cum se știe, mai târziu Baia, pentru că și aici căutase metale băiașii din Rodna Maramureșului.

Înnainte de 1401, cînd el era soțul Doamnei Ana², Alexandru-Vodă, fiul lui Roman, fusese însurat cu o straină, o catolică, pe care va fi luat-o de nevastă atunci cînd era, împreună cu tatăl său Roman, un prins de Stat în Polonia. Margareta muri după ce bărbatul ei luă moștenirea părintească a Moldovei, și el îi găsi locul de odihnă în noua biserică latină din Baia.

Această biserică, a Sf. Fecioare, și mănăstirea anexă fură înălțate de Alexandru, și ele se terminară de clădit în 1410, cînd se strămutară supt baptisteriu rămășițele Doamnei, în care catolicii văzură mai târziu întemeietoria cultului lor în Moldova, figura legendară care stătea la începutul progresei catolicismului în această țară³.

Cîtva timp mai târziu, Alexandru, ajungînd din nou văduv, se căsătorise cu o altă catolică, o principesă din sînge regal, sora regelui, Ringala, care-i era rudă în al treilea grad, din cauza căsătoriei lui Mușat cu întăia Margareta⁴. Ringala

¹ Cf. Wickenhauser, *Moldawitsa*, p. 14.

² V. Marian, *Sf. Ioan cel Nou*, București, 1895, p. 21. Ea nu mai era în viață la 1417 (v. Wickenhauser, *l. c.*, p. 59 și Melhisedec, *Notițe*, p. 62).

³ Inscripția în Bandini, ed. Urechia, p. 244: «Anno 1410, hoc templum, in honorem B. M. V. dedicatum, ab illustrissimo principe Alexandro Voyda aedificatum est, una cum monasterio moldaviensi, cuius pia memoriae coniux, Margareta, sub fonte baptismatis sepulta est. Requiescat in vitae aeternae resurrectionem, amen.» Fundația catolică e în legătură cu întemeierea în vecinătate a altei mănăstiri, a Moldovei sau Moldaviței, înaintea de 1401 (Wickenhauser, *l. c.*, p. 55).

⁴ Petiția de divorț (Eubel, *Appendice*) spune că nunta s'a făcut *dudum*. Cf. actul nedatat din Prochaska, *Codex Witoldi*, 1882, p. 64, no 214, în care se scrie lui Witold despre solia «an den Herren in Walachie und sine fruntliche Antwort und demutige Dirbitunge und ouch Ewer Hochwirdikeit lieber Swester gelugseligen Vorgang».

spera sa-și aduca barbatul la catolicism, și îndemnurile ei îl facură macar să ajute și mai departe opera Dominicanilor și Minorităților din *societas Peregrinantium*. În 1420 se menționează acum mai multe biserici, iar cea episcopală, poate alta decât cea din 1410, era închinată Sfinților Petru și Pavel și Sf. Ecaterina. Era, deci, la aceasta dată un episcop în Baia, și știm că el se numea Ioan și era Dominican ¹.

Dar interveniră cauze care slăbira situația catolicismului în Moldova, care aduseră decaderea acestei de a doua episcopii întemeiată cu atîta liberalitate de un Domn așa de favorabil propagandei prin legăturile sale de familie și orientarea sa politică.

Întaiu, Ringala pierdu de la o vreme speranța de a și îndupleca soțul la schimbarea de religie, și, fiind-că pretindea ca de aceea l-a luat, ea presintă, prin episcopul de Moldova sau Baia, cererea de divorț, la 1-iu Iulie 1421. La 15 Decembrie Papa-și dăduse acum încuviințarea, și am vazut pe Alexandru creînd venituri foastei sale soții². Apoi neînțelegeri se iviră între episcop și auxiliarii săi, Frații minoriți, car' nu uitau osteneala ce cheltuise. Și unul și celalți se plîng la Roma în 1420-1. Ioan expuse, cerînd privilegii și indulgențe, că nu s'ar cuveni să se administreze tainele de către calugări, iar aceștia pîriră pe superiorul lor că-i califica de eretici, că nu-i lasa să boteze, că-i face de rîs înaintea «acelor principii necredincioși, cari încep a sprijini pe Minoriți»³. Plîngerea misionarilor, înfățișată în numele lui Marc Sclavo, vicariul pentru Rusia, Moldova și Polonia, fu primită cu simpatie la Roma, și privilegiile cerute și din aceasta parte se acordară.

Ioan era probabil Ungur, și de aceea califică el Moldova de țară a regelui Sigismund⁴. Succesorul său, numit la 3

¹ Eubel, *l. c.*

² Pentru soarta Ringalei pe urmă, v. Prochaska, p. 547, n° 947.

³ «*Illi principes infideles qui ipsorum Ordinum incipiunt esse elatores.*» Eubel, *l. c.*

⁴ «*In partibus Walachiae, quae temporalis ditioni devotissimi filii Sanctitatis Vestrae Sigismundi . . . existunt.*»

April 1438, Petru Cipser, venise și el, se pare, de dincolo de munți. În cursul aceluiași an Papa, ținând în seamă că tot venitul lui se ridica la șapte-zeci de florini pe an, îi acordă o scutire, cu condiție însă să rezideze în eparchia sa.

Ceia ce trebui să facă. Dar certele cu călugări începură iarăși. Vedem, în adevăr, pe Petru și «tot orașul Moldovei¹» încondeind cât se poate mai rău pe frații Dominican și Minoriti, cari aș, în Baia și în restul Moldovei; «biserici parochiale». Merg cu femeii la crismă, țin public concubine, aș copii, despart fără autorisație, interzic venirea la biserică cu vreaș. De nu se vor lua măsuri, în sfirșit, biserica aceia catedrală, care a avut până acum numai doi episcopi, se va distruge, căci a ajuns la așa lipsă, încât abia aș de unde trăi din zi în zi episcopul și un singur preot»².

Moldova fusese represintată la sinodul din Constanța³. La acel din Florența veniră, în numele celor doi fi ai lui Alexandru cel Bun, Neagoe, cu un tovarăș, și Mitropolitul Damian, un Grec⁴. Înainte de sinod însă, Grigore, «archiepiscopul Moldovlachiei», trecuse la catolicism, și el căpătă de la Papă, în acest an, un pas pentru a merge, cu suita sa, «în oarecare părți ale lumii», tot pentru scopurile Unirii. Era vorba, de sigur, că acest mitropolit Grigore să meargă la sinodul de Unire, unde-l înlocuiră, cum am văzut, alții⁵.

Dar nu numai că nici un profit real nu ieși din toate aceste negocieri și că în curind Moldova legă relații nouă cu Orientul schismatic. Pe lângă schisma veche a Grecilor se

¹ «Episcopus et ecclesia moldaviensis, noviter inter scismaticos de ritu Gregorum in Minori Walachia per olim Alexandrum Wojewodam fundatae ac tota communitas civitatis moldaviensis» (*ibid.*). Se separă în expunere *civitas* și *diocesis*.

² «Dicta ecclesia catholicalis, quae solum duos episcopos habuit, destruat, nam ad tantam inopiam devenit, quod episcopus vix cum uno sacerdote alimenta cotidiane potest habere.»

³ «Kiryla (Kilia?) Moldaviae». Hurmuzaki, I², p. 497, n° 409.

⁴ Iorga, *Notes et extraits*, seria a 2-a, pp. 13, 599.

⁵ Hurmuzaki, I², pp. 599-600, n° 502.

adause pe acest timp noua eresie a Husiților. Din considerații politice, Alexandru cel Bun aduse în ultimii ani ai Domniei sale un Predicator husit¹. Ideia reformei religioase pătrunse, de sigur, și pe alte căi. La 1438, episcopul moldovean din Baia denunță pe preotul roman Constantin ce, dându-se drept canonic al Lateranului, predică doctrina lui Huss și e imitat de alți preoți de mir ai eparchiei, «eretici și schismatici», cari fac adepți între catolici². Rătăcirea noiei secte amenința să se întindă și în Scaunele secuiești; predicatori trecuse încă din 1436 în provincia vecină. Episcopul din Ardeal trebui să trimeată pe rînd pe Iacob de Marchia, Minorit, și apoi pe alt frate, Dionisie de Ujlak, și la urmă însuși Papa se preocupă de primejdie și dădu misiunea de a dezrădăcina eresia, Minorităților din Bosnia, în 1444³.

În ultimele decenii ale stăpînirii sale, Sigismund, Împărat și rege al Ungariei, dădu o atenție deosebită afacerilor muntene. El luă apărarea lui Dan al II-lea contra Turcilor și protegiatului acestora, Radu-Vodă. Sigismund veni în persoană în Țara-Românească. El se opri la Cîmpulung în April 1427 și se ocupă aici de situația vechii comunității catolice. Dominicanii din *Kloster* fusese împrăstiați de Turcii lui Radu și-și risipise documentele, a căror reînnoire o cere Împăratul de la legatul pontifical⁴.

În aceiași vreme, tot pentru a-și îndeplini la Dunăre misiunea de suveran creștin, Sigismund chemă pe Teutonii, la 1426⁵, și-i așază pe mai mult timp în Banatul Severinului. Una din urmări fu și aceea că un episcop catolic, Benedict, fu numit pentru diocesa nouă sau restaurată a Severinului.

Cînd Vlad Dracul luă, după moartea lui Dan, tronul mun-

¹ Iorga, *Chilia și Cetatea-Albă*, p. 90.

² Eubel, *l. c.*

³ Hurmuzaki, I², p. 604, n° 507; pp. 604-5, n° 508; p. 608, n° 513; p. 700 și urm.; p. 711 și urm.

⁴ Iorga, *Acte și fragmente*, III, pp. 80-2.

⁵ Cf. Hurmuzaki, I², pp. 539-40, n° 451, și Iorga, *Chilia și Cetatea-Albă*, pp. 86-7.

tenesc, el alergă tocmai la Nürnberg, unde regele Ungariei presida ca Împărat o dietă germană, pentru a-i cere sprijinul. Și, din Nürnberg, el dă, la 8 Februar 1431 (6939), ordinele trebuitoare pentru ca «oamenii, călugării și dregătorii» să primească bine, cu cinstea cuvenită «popilor», pe frații minoriți ce-i trimite Sigismund pentru catechisarea țerii lipsite de «ori-ce mîngiere sufletească a Sfintei Biserici Romane»¹.

Episcopul Benedict din Severin funcționa însă, și el își ocupa locul și în 1439. La această data, îi veni gustul de a cuprinde și Moldova în eparchia sa, și se și adresă pentru aceasta Papei, pe atunci Eugeniu al IV-lea, un zelos restaurator al Bisericii romane în vechile ei drepturi. Îi expuse că în Moldova de mai mult timp nu e ocupat Scaunul de Siret, nici acel, mai nou, al *Bacăului*, pe care l-ar fi întemeiat Bonifaciu al IX-lea și l-ar fi întărit Ioan al XXIII-lea. De oare-ce în asemenea împrejurări schisma grecească, nu numai că se menține, dar se poate și întinde în Secuime, Benedict cerea să i se dea lui administrația asupra Moldovei lipsită de păstor. Ceia ce se încuviință².

Scrisoarea de încuviințare cuprinde însă o sumă de greșeli și confuzii. Dacă în al patrulea an al guvernului lui Ioan al XXIII-lea se numără doi episcopi de Siret, nu e vorbă încă de episcopul de «Moldova». Acest episcop apare pentru întâia oară supt Alexandru-cel-Bun. La 1420 petiția lui Ioan, cel d'întăiu prelat din Baia, numește diocesa o «nova plantatio», iar în 1438, arătîndu-se că au fost numai doi diocesani, se spune lămurit că Biserica a fost întemeiată de «răposatul Alexandru Voevod». Deci nu în al treilea an al lui Bonifaciu al IX-lea a putut să-i fie începutul.

Asertiunea că în Moldova nu era nici un episcop catolic

¹ Forma latină, foarte interesantă, a actului, în Hurmuzaki, I², pp. 749-50 (după un vidimus din 1448). Cf. Cronica lui Windecke, în *Geschichtsschreiber der deutschen Vorzeit*, Lief. 79 (cf. *Acte si fragm.*, III, p. 81, nota 2). Vlad era întors în Țirgoviste în Ianuar 1432 și în curînd ajută pe Turci în Ardeal (cf. Hurmuzaki, I², pp. 574-4, n° 479 și *Chilia și Cetatea-Albă*, pp. 91-2). Cf. *Bis. ort.*, XVII, pp. 846-8.

² Hurmuzaki, I², pp. 660-1, n° 560.

pare falsă: am găsit pe Czipser cu un an înainte și, chiar dacă el ar fi murit de atunci, nu se putea vorbi de o «restaurație» a episcopatului, ca și cum el n'ar mai fi funcționat de cine știe cât timp. Două catedre episcopale erau în Moldova, dar nu la Siret și Bacău, ci la Siret și Baia.

Greșeala din urmă a lui Benedict, informatorul Papei, se explică ast-fel.

Din timpurile bune ale propagandei venite din Ungaria, Franciscanii de la Csik-Somlyó, în Secuime, trecuse în Moldova, și probabil tot Alexandru-cel-Bun îi va fi ajutat a-și face lingă apa Negelului, din sus de Bacău, mănăstirea lor, a «Baraților» sau fraților unguri, pe care o înzestră și cu pământuri în vecinătate, la Trebeșul Baraților. Franciscanii aveau tot atîta rost aici, între Ungurii catolici, cît și Vlădica, «biscopul»¹, la Baia, între Sașii de aceeași lege. Și acesta din urmă va fi venit adesea să primească ospitalitatea Minorităților la Bacău, care deveni a doua reședință a sa².

Să urmărim mai departe soarta catolicismului în Moldova. Cel d'întăiu episcop «moldaviensis» după Czipser se în-tîmpină la 30 Octombrie 1447, cînd, în calitate de sufragant al Lembergului, consacră un altar la Culm³. După acest Nicolae avem pe Ioan (Rosa), la 26 Ianuar 1455 și altă dată, dar îl găsim la Lemberg, în suita superiorului său ierarchic⁴. Cîtva timp poate, episcopia rămase vacantă.

Însă la 1466, cînd reapare un Ioan episcop din Moldova⁵, de sigur altul decît cel din 1455, în orientarea episcopiei se petrecuse o schimbare. Domn era acum Ștefan-cel-Mare, și Polonii nu mai puteau sprijini efectiv pe un episcop de Moldova. Episcopia se întoarse decî la Unguri, cu cari nu în-

¹ Hurmuzaki, XI, p. LXII, nota 5.

² V. mai ales, în acest volum, pp. 150-3, n° 112.

³ În acest volum, p. 415, n° 1.

⁴ *Akta Grodzkie i Ziemskie*, V, pp. 180-1, n° 39; Schmidt, p. 43 și nota 4.

⁵ Hurmuzaki, II¹, p. 4, n° 6. E Ioan Simon (Dawidicz); Kemény, pp. 30-1.

cepușe încă lupta. Ioan rezida la «Hegen» și se intitula «sufrağan al lui Nicolae episcop de Alba (Ardeal)».

În 1467 însă, Matei Corvin pătrunse în Moldova și fu bătut, după ce Baia fu arsă, și prelații veniți din Ungaria nu mai putură avea de aici înainte nici un rol, mai ales cei din Moldova, a căror reședință fusese și distrusă¹. De la 1466 înainte nu mai întâlnim pe «episcopul moldovean Ioan, sufragant al episcopului de Alba», care rezida și la această dată peste munți. Acest Ioan, zis Nemulem, un Minorit, fusese numit la Roma, în ziua de 8 Iulie 1457, și urmase, în purtarea titlului, dacă nu în folosirea venitului de «o sută de florini pe an», lui Ioan Rosa, Predicator acesta, care se întâmpină după 1452².

Luptele lui cu Turcii și comunitatea de interese cu creștinătatea apuseană amenințată de o nouă năvălire de barbari puseră pe Ștefan în relație cu Veneția și cu Sfântul Scaun. Unul din ambasadorii în Occident ai Voievodului la 1476 era un cleric catolic, un bacalaureat în decrete, Petru, al cărui nume de familie îl cunoaștem acum: Petru *de Insula*.

Petru era la Roma la 20 Mart, când Papa anunță lui Ștefan că-l va numi trimisul ca «episcop de Moldova», precum i s'a manifestat, din partea Domnului, dorința. La 3 April se dădea de știre Voievodului moldovean că Petru a și fost făcut episcop catolic, fiind scutit, cum nu se face adesea, de plata anatelor. La 9 ale lunii, se acorda un indulgență de jubileu pentru cei ce se vor ruga, în anumite condiții, în «biserica cea mare din Baia»,—din «orașul Baia» (*civitas moldaviensis*), se adauge îndată.

Reședința oficială a episcopului era deci la Baia încă, și el purta încă titlul vechi de «Moldaviensis», Vechia cetate săsească era însă cu totul decăzută, și un Italian ca Petru n'ar fi fost primit bucuros ca oaspete la Franciscanii unguri

¹ V. fabula, menționată și de Schmidt, a găzduirii regelui la episcopul catolic din Baia. Wolf, *Beschr. von Siebenbürgen*, I, p. 70; în Schmidt, p. 44.

² Eubel, *l. c.*

din Bacău. Însă Moldova avea încă un port de mare, foastă colonie genovesă, care adăpostia un mare număr de catolici, mai ales Genovesi și Venețieni. Se explică ușor deci pentru ce, la 13 Ianuar 1477, acordînd lui Ștefan nouă indulgențe în folosul luptei cu Turcii, se vorbește de «episcopul de Cetatea-Albă» și de cele două biserici catedrale» și celelalte biserici însemnate» din cetatea aceasta.

Petru, care fusese numit formal la 29 Mart 1476 și consacrat la 31 din aceeași lună¹, va fi residat de fapt în Cetatea-Albă², dar episcopia lui trebuie să fi luat sfîrșit, cel mai tîrziu, odată cu căderea orașului în mîna Turcilor, la 1484.

Acesta era episcopul moldovenesc al Moldovei. Dar, afara de dînsul, într'un timp cînd mai erau încă episcopi de Milcov, Papa recunoștea încă oare episcopi «ai Moldovei» cari residau în Ardeal? Vedem în adevăr pe Sixt al IV-lea dînd, în 1479, o misiune de absolvire în provincia vecină «episcopului moldovean», al cărui nume nu se înseamnă, dar nu trebuie să uităm că titlul de «sufragant al episcopului de Alba Iul poartă și Petru de Cetatea-Albă³. Încă în 1502 se menționează într'o scrisoare de la un prelat ungar un episcop moldovean» ca acel din 1479⁴. Iar la 1510 se numia ultimul prelat cu acest titlu, Mihaîl Marinowski⁵.

Trebuie să notăm în sfîrșit, că încă la 1480 Paul de Vacz (*Wacia*) poartă titlul de episcop de Argeș, sufragant al Ardealului, — închizînd, se pare, seria acestor episcopi⁶.

Astfel ajungem la 1500.

¹ Eubel, *l. c.*

² În *Archiv f. siebenb. Landesk., N. F.*, XIII, p. 177, n. 1 se dă o scrisoare a lui Petru din «Waldhudia» (Vaslui?) către două persoane care, geografic, nu se identifică; ea poartă data de 3 Decembre 1477. Cf. Schmidt, p. 45.

³ V. nota precedentă.

⁴ Pray, *Herarchia*, p. 434, nota a.

⁵ Eubel, *l. c.*

⁶ Pray, *Specimen hist. hung.*, p. 434; Benkó, I, p. 40.

VI.

De aici înnainte ma voi mulțami a arăta numai foarte pe scurt condițiile în care trăiește — lîncezește mai multă vreme, uitat de toată lumea, fără credincioși și fără sprijin, — catolicismul în cele două principate.

În cea d'întăiu jumătate a secolului al XVI-lea, cu toate relațiile ce Moldova le are, atît de strînse, cu Polonia, cu toată Domnia în țara vecină a iubitorului de catolici Mihnea cel Rău — și Țepeș știm că luase o catolică, rudă a lui Matei Corvin —, catolicismul pierde neconținut teren. Tradiția locală știe chiar să vorbească de persecuții și numește ca dușmanî aî legii latine pe Ștefan Rareș (?), zis și Belicîne, pe Ioan-Vodă cel Cumplit, care ar fi dărîmat biserica de lemn din Iași a catolicilor ¹. De la 1572 se întreprinde și seria gardianilor de Bacău, cunoscută începînd de la anul 1531 ². Supt Despot, și poate supt Iancu Sasul, cari amîndoi aparțineau eresiei» luterane, se înstrăinară noi credincioși de la Biserica romană, primind între ei, de frica Domnului, predicatori sași sau unguri. Iar alții, chiar și de acei catolici cari se bucurau de oarecare avere și primise o creștere mai deosebită, adoptase, nefind cine sa se îngrijească de sufletele lor, religia dominantă grecească.

Interveniră însă în a doua jumătate a secolului împrejurări care dădură catolicismului înapoi, pentru scurt timp, ceia ce pierduse înnainte. Iată aceste împrejurări.

Întăiu, în Moldova, silințele Minorităților din Ardeal pentru a converti pe Husiții de la munți isbutiră. Supt Bogdan Lăpușneanu, un preot catolic din Trotuș putu să deie în Polonia știrea că Ungurii «ce erau în orașul Huși și în alt oraș, ce-î zic Roman, și în satele vecine, la 2.000 de oameni», au trecut la ritul roman ³. În același timp vedem pe un predicator din Muntenia lăudîndu-se că a smuls eresiei Reformei un

¹ V. Bandini, p. 250 și, în aceasta carte, pp. 113-4, 155.

² În această carte, p. 154.

³ Hurmuzaki, II⁵, pp. 698-9.

mare număr de credincioși, ce alunecase către dînsa în vremile trecute¹.

Apoi relațiile noastre cu Apusul se făcură mai dese și mai însemnate. Lăsînd în fine la o parte rătăcirile tragi-comice ale претенdenților naivi sau șarlatani — orî și una și alta —², familia Lăpușnenilor — și mai ales polonisatul cocon Bogdan — nu putea decît să fie bine dispusă pentru religia «Craiului» de peste Nistru. Și mai mult decît Lăpușnenii se manifestară prieteni ai catolicilor Mircești.

Se spune că Mircea și-ar fi măritat o fată cu un magnat din Ardeal³. Cea d'întăiu soție a lui Petru Șchiopul fu o catolică. Soția lui Alexandru, alt fiu al lui Mircea, era fiica unei Perote catolice. Aflăm despre dînsul că poruncise să i se lucreze un *aier* la Roma⁴. În fine, Mihnea, fiul lui Alexandru, primi bine la dînsul pe Trimisul pontifical Alessandro Comuleo, precum în Moldova fusese bine primit, de Petru Șchiopul, cunoscutul Iesuit Mancinelli⁵.

Despre Mihnea se mai știe că a dat un privilegiu Bărăției din Tîrgoviște — biserica Sf. Francisc adecă, pe lingă care se cunoaște și biserica Maicei Domnului a catolicilor din acel oraș⁶. Mai mare e partea lui Petru, unchiul lui Mihnea, în sprijinirea catolicismului. Am avut prilejul să arăt aiurea, cum, sfătuit de consilierul său ascultat, Bartolomei Bruti, Domnul Moldovei a chemat pe Iesuiți și Franciscani în țara sa, li-a dat pe mină credincioși, biserici și moșii, a trimis la Roma, din partea sa și a Mitropolitului Gheorghe Movilă, asigurări de devotament și a stăruit pentru întemeierea unei nouă episcopii moldovene, după ce restaurase mănăstirea veche din Bacău⁷.

¹ În această carte, pp. 415-7, n° 2.

² V. studiul mieu, din 1898, asupra lor.

³ V. *Bis. ort.*, XIII, p. 32.

⁴ Cf. Prefața la vol. XI din Colecția Hurmuzaki; *Contribuții la istoria Munteniei și Documente geografice*, I, pp. 14-5.

⁵ Bărbulescu, *Cercetări istorico-filologice*, p. 81; Hurmuzaki, XI, pp. 115-8.

⁶ Cf. în acest volum, p. 236, p. 237 nota 2; *Contribuții*, p. 31.

⁷ Hurmuzaki, XI, pp. LXII-VI.

Pe la 1580 stătea aici, în Bacău, un anume Ieronim Arsengo, și el Minorit, care lua titlul de «vicariu apostolic și episcop ales al Moldovei», locuind în niște camere de lemn lângă biserică Sf. Nicolae¹. În negocierile cu Roma nu-l vedem însă intervenind mult, situația sa fiind probabil nu tocmai clară.

În locul lui, pe timpul când se credea că Moldovenii fac promisiuni serioase, fu numit în 1590 ca episcop Cretanul Bernardin Querini. Cancelaria romană nu știa ce titlu să-i dea, și el știa tot așa de puțin pe acela ce s'ar cuveni să-l ceară. Fu intitulat deci «episcop de Argeș, peste Moldova și Țara-Românească», ceea ce era un nume oarecare. În Moldova, la Curtea lui Ieremia-Vodă, el se înfățișă abia în 1597, făcând apoi vizita sa apostolică, merse la Roma în 1599 și se întoarse în anul următor, aducând cu el breve apostolice, și către Mihail Viteazul. Îl aflăm la Bacău în 1601, stînd la Franciscani, cu voia lor².

Dar el dispăru, nu știm în ce împrejurări. În locul lui fu numit vicariul din 1580, Arsengo, la data de 17 Septembrie 1607³. Încă în Maiu, acest Grec catolic, din Chios, era episcop. Murind el în Iunie, — vicariul său, Valerian Lubieniecki, ceru Scaunul și, după o îndelungată luptă, izbuti să-l capete, mulțumită regelui Poloniei, care-și putea ușor lua dreptul de a numi episcopi de legea sa într-o țară în care făcea Domni după plac, sau măcar pretindea că are dreptul să-l facă. Lubieniecki căpătă scrisorile sale de numire abia la 1-iu Februar 1611⁴.

De aici înainte vom da numai șirul acestor episcopi veniți din Polonia. Căci Sfîntul Scaun primi această pretenție a regilor catolici de peste Nistru, și numai pe la 1630 se ivi

¹ *Arch. ist.*, II, pp. 21-2; Hurmuzaki, III¹, p. 547: «nelle quali stava il vicario apostolico». Mai ales, v. pentru el și Querini, Hasdeu, *Doc. din Bibl. Doria-pansilună*, în *Col. l. Traian*, VII; *Mon. Slav. Mer.* XVIII, p. 3 și urm.

² Cf. raportul lui către Papă, Hurmuzaki, III¹, p. 545 și urm.; raportul venețian din III², p. 360, n° 436; scrisoarea Papei din VIII, pp. 202-3, n° 296; volumul de față, pp. 156, 422.

³ Eubel, *l. c.*

⁴ Cf., în acest volum, p. 417 și urm., și Eubel, *l. c.*

în mintea credincioșilor din țară și a represintantului frances de pe lângă Poartă ideia de a se numi, în locul *lupilor*, ce mâncau veniturile fără a păstori turma, harnici și zeloși Italiani dintre Minorii Conventuali ai vicariului patriarchal din Constantinopol ¹.

La 26 Novembre 1618 e numit episcopul Goski. La 19 Iulie 1627 îl înlocuiește Gavril Fredro, consacrat la 20 August. Fredro muri în 1631, pe timpul când se presintau plîngerî contra lui, și regele recomandă pe Predicatorul Baptist Zamoyiski. Lupta cu Conventualiî, cari voiau pe misionarii della Fratta sau Paul Bonnicio, zăbovi numirea lui Baptist până la 8 18 Iulie 1633 ².

În 1647, Vasile Lupu cerea pe cunoscutul Iacint Makrypodari ca episcop. Dar Papa se hotărî altfel, cu toate că cererea era sprijinită și de Împarat ³. Zamoyiski, care trăia încă, trecu la Przemyśl, iar la Bacău se numi Matei Marian Kurski, în 1651 ⁴. În același an se trimitea ca Prefect al Băratiei din Țîrgoviște Conventualul Bonaventura de Campo Franco, în urma unei scrisori a lui Matei-Vodă, care reclama oameni destoinici ⁵.

În 1660 funcționa ca vicariu în Moldova Gavril Thomasii, iar, în 1661, Kurski e strămutat, la 21 Februar, la Enos ⁶. Pe atunci Domniî munteni Mihnea al III-lea și Grigore Ghica arătau un zel fierbinte pentru catolicism, înainte de maziile, și, mai ales, după ⁷. Cel din urmă negocia cu Ardealul și printr'un misionar ⁸.

¹ Cf. *A te și fragm.*, I, p. 65 și urm.

² Cf. *ibid.*, în acest volum, pp. 423-4, n. XI-II; Eubel, *l. c.* Andrei Boguslavich de înaintea lui Fredro (Bandini, pp. 22 -1) a fost numai un vicariu, fără știrea Papei și a regelui. V. *Mon. Slav. Mer.*, XV, II, p. 23

³ În acest volum, pp. 424-5, n. XII.

⁴ Eubel, *l. c.*

⁵ În acest volum, pp. 425-6, n. XIV.

⁶ Eubel, *l. c.*

⁷ În acest volum, p. 426 și urm.

⁸ C pîi de d cumente ardelen, făcute de d. N. Densușianu, în Bibl. Ac. R m., ms. 396, p. 1 și urm.; Ardeleanu, *Ist. diecesei Ora let-Masr*, I, p. 130; *Mon. Slav. Mer.*, XVIII, p. 266 și urm.

În 1664 provincia munteană e data pe mîna Observanților, luîndu-se de la Conventualiți, cari li-o disputaū. Calugăriî atîr-nară în secolul al XVIII-lea de Misiunea bulgaro-valachă din Deva, și asupra Munteniei se întinde influența episcopului latin din Sofia și apoi autoritatea celui ce resida la Nicolopol¹.

În Moldova, Ștefan Atanasie Rudzinski e numit la 31 Iulie 1665 (consacrat la 13 August). La 31 Ianuar 1678 Predicatorul Iacob Goracki-1 urmează². Mai mult timp vicari administrase diocesa, și la 1668 se recomanda Domnului în această calitate Petru Parcevič, a cărui activitate și aici (—1673) ni este bine cunoscută. Și el ca și predecesorul sau Bandini reprezentau pe Franciscanii de peste Dunăre, totdeauna în rivalitate cu episcopia polonă³.

În sfîrșit, după o lungă întrerupere a șirului episcopilor⁴, avem, la 22 Decembre 1681, după moartea, tot în Polonia, a lui Goracki, pe Francisc Dluski⁵. În urma lui funcționează ca vicariu Vito Piluzio, care a îmbogățit vechia noastră literatură cu cunoscutul catechism.

Amand Victorin Czeszejko ajunge episcop de Bacău la 1693, pe timpul războiului turco-polon, în care putea găsi o scusă pentru totală-i absență. La 24 Novembre 1698, înainte de a se încheia pacea, e numit Stanislas Francisc Bieganski. La 23 Februar 1711, Ioan Damaschin Lubieniecki, Predicator, îi succede⁶.

¹ Cf. Cr. nica Franciscanilor din Tîrgoviște, în *Arch. ist.*, I², p. 46 și urm. și *Mon. Slavorum Meridionalium*, XVII (culegerea lui Fermendzin asupra Bulgarilor catolici). Cf. și *Sbornicul bulgar* pe 1900 și Paul König, *C lönisarea bulgarilor la Deva în înființarea mîndstirii Franciscanilor bulgari*, în *Programul școlăreț reale din Deva* pe 1882 (ungurește).

² Eubel, *l. c.*

³ Cf. Eubel, *l. c.* și Pejacevich, *Peter, Fr. von Parcevič*, în *Archiv f. sterr. Geschichte*, LIX (1880), p. 337 și urm.

⁴ Pentru vicariatul lui Ștefan Taplocsay, v. Schmidt, Kemeny și aceasta carte.

⁵ Eubel, *l. c.* V. Bianu, în *Col. lui Trvian* pe 1883.

⁶ Eubel, *l. c.* Pentru activitatea lor trimitem la Schmidt. Tot acolo pentru contra-episcopul Toma Hanuszewicz, al lui Stanislas Leszczynski pp. 103-4).

Avem, în restul secolului al XVIII-lea, pe Adrian Skrzetucki (n. 23 Septembrie 1716), pe Iosafat Parysiewicz (15 Iunie 1717 sau 25 Ianuar 1718), pe Toma Zaleski (13 April 1733), care moare însă înainte de a primi consacrarea, pe Stanislas Raimund Jezierski (cons. 20 Decembrie 1737).

Acesta moare abia la 28 April 1782. Coadjutorul său, Dominic Petru Karwosiecki (de la 1774), îi urmează și poartă titlul de Bacău până la moarte, 11 Mart 1789. Episcopi de Bacău nu se mai numesc o bucată de timp după aceasta¹.

VII.

La 1773 se suprimase Ordinul Iesuiților, cari precedase la Iași pe Franciscani. Instalați, de sigur, încă de pe vremea lui Petru Șchiopul, ei ajunseseră în stăpânirea mai multor proprietăți: la Dumești sau Toxobenii, la Horlești, la Cotnari, și disputau o casă fraților Sf. Francisc.

Aceste proprietăți rămaseră de acum înainte ale Franciscanilor, predicatorii și păstorii sufletești ai vremurilor vechi. De la o vreme, de pe la 1630, Ungurii se duseseră, cu toate că nici odată Casa mamă din Secuime nu-și părăsi drepturile, în posesiunea cărora intră din când în când. În locul lor veniră mai mult Bulgari și Italieni, iar de la un timp, aproape exclusiv, Italienii. Ei formau cadrele parochilor, de la munte, din Huși, din Galați.

În fruntea lor se găsea Prefectul Misiunilor, care se schimba adesea și înlocui în timpul vacanței îndelungate pe episcop. Listele de Prefecți se pot forma lesne din cartea lui Schmidt și din publicația din față².

Iată-i:

Felix-Anton Sauli, c. 1697 — c. 1714.

Alexandru Fischer, c. 1714 — c. 1718.

Silvestru de Amelia, din Foggia, c. 1718 — c. 1724.

¹ Eubel, *l. c.* și volumul de față.

² Cf. și Urechă, în ed. lui Bandini, p. 169.

Ioan-Francisc Bossia, c. 1724 — ...
 Iacint Lyssa, c. 1740 — ...
 Romuald Cardi Damioni, c. 1744.
 Ioan-Maria Ausilia, 1744 — ...
 Francisc-Anton Mansi, 1746 — ...
 Clement Laydet, c. 1752 — ...
 Claudiu Gavet, 1766.
 Ioan Crisostom di Giovanni, 1768.
 Huiller, c. 1760 — ...
 Iosif Martinotti, c. 1777 — c. 1780.
 Anton-Maria Mauro, c. 1770 — c. 1784.
 Fedele Rocchi, c. 1785 — 19 Septembrie 1795.
 Mihaï Sassano, August 1796 — c. 1798.
 Vincențiu Gatti, 1798 — c. 1803.
 Dominic Brocani, c. 1803 — c. 1805.
 Aloisiu Landi, c. 1805 — 1812.
 Iosif-Bonaventura Berardi, 1812¹.

Puind temeiu pe protecția austriacă — ce succedase celei polone —, Curia română voi să facă din Prefectul Berardi, «părintele Vasile» al Moldovenilor, un episcop de Bacău (4 Novembre 1814)². Din motive numeroase și destul de inteligibile, clerul moldovean protestă contra numirii și, după multe stăruinți, în toate părțile, se renunță la ideea episcopatului catolic, atât la Viena, cât și la Roma. Murind Berardi, episcopul nerecunoscut în această calitate, la 13 April 1818, succesorul său Filip Paroni fu numai un episcop *in partibus*, un titular de Iloan, «biscop» în Moldova, și nu de Moldova (1818-25). Bonaventura Zabberoni (—1827) e episcop de Helenopolis; Ardoini, care vine în 1838, după Prefecturile lui Landi, Pamfili și Ioan-Carol Magni, e episcop de Carrae. Strămutat la Alghero, el face loc titularului *Verensis*, Paul Sardi (1843-8). Anton de Stefano e episcop *Bendensis* (1848-

¹ V. și articolul meu *Străini oaspeți ai principatelor în sec. al XVIII-lea*, în *Lit. și artă română* pe 1900-1.

² Pentru încercarea Franciei de a se substitui Poloniei, ca patronă, v. și Hurmuzaki, *Supl.* 1², p. 486, n° 638.

59), Iosif Salandari (1864-73), de Marcianopol, Anton-Maria Grasselli de Trapezopolis (1874-5), Ludovic Maranzoni de Gortyna (1875-8), Fidelis Dehm, de Colophon (1878-80), Camilli de Mosynopolis (1881-94)¹. Episcopia de Iași a venit în timpuri cu totul recente, înlocuind vechiul Scaun de Bacău. Dacă e însă o episcopie străină, nu e îndreptată către străinătate și nu urmărește nici scopurile nimăruî.

În București, muri Dovanlia de Nicopol, la 6 Iulie 1804. Succesorul sau residă și el la Barăția bucureșteană sau în satul bulgar Cioplea: el fu Francisc Ferreri, un om în vîrstă. În 1814, urmașul acestuia, Fortunato Ercolani, un om energic, ambițios, care voi să introducă Unirea dincoace de munți și să gonească pe Franciscanii unguri cari, în cazul cel mai bun, erau *numai* ignoranți, — Ercolani ridică în potruva lui pe toți: pe Domn, pe Mitropolit, pe Franciscani, pe Agent, și trebui să plece. După o perioadă de vicariat, îi urmă Iosif-Maria Molajoni, sosit la București la 2 Decembre 1825.

Îmi lipsesc mijloacele trebuitoare pentru a arăta cum s'a ajuns de la episcopia nicopolitană, cu drept de vizită în Valachia, a lui Molajoni, la arhiepiscopia catolică din capitala regatului român de astăzi².

* * *

Se desface din aceste lucruri o concluzie? Nu e locul să o exprim într-o carte care privește trecutul. Atît doar trebuie să se spuie pentru a lumina pe cei mulți, cari judecă fără competență aceste lucruri delicate. În alte timpuri, adoptarea catolicismului ar fi fost pentru noi o mare binefacere și ar fi dat poporului nostru bine înzestrat o civilizație cel puțin egală cu a Poloniei și Ungariei. Astăzi, — ar fi fost absurd și înnapoiat a refusa locuitorilor catolici ai pămîntului țerii un

¹ Pentru opunerea clerului moldovean, v. studiul lui Melhisedec asupra *Papismului* și Erbiceanu, *Mitropolia Moldovei*, pp. 88 și urm., 483 și urm.

² Datele sînt luate din documentele cuprinse în volum. O broșură germană asupra episcopiei de Nicopoli s'a tipărit în Viena pe la 1870, și am avut-o în mîni cîndva, mulțumită Mons. episcop latin de Nicopol.

cult bine statornicit și onorat de Statul nostru. Pentru noi, — patriotismul nu e o chestie de rit. Și, în sfârșit, clerul nostru, dacă e capabil de emulație, nu poate decît să cîștige din vecinătatea creată prin întemeierea la noi a ierarhiei catolice.

I

In nomine Domini Amen. Anno nativitatis eiusdem millesimo quadriungentesimo tertio, in die sanctorum Gervasii et Prothasii, hora quasi prima vel cytra, in domo habitationis seu conventus fratrum claustrum sancti Nycolai Camenecensis civitatis Podolieque provincie. In mei publici notarii ac testium infrascriptorum presencia honorabilis ac devotus pater Iohannes Ianitor Ordinis Predicatorum, vicarius generalis Podolie ac Valachie Minoris, salvo, sano et deliberato animo coram se in mensa habuit VIII literas papireas sigillatas, non viciatas, nec rasas, quas mihi prenominato notario resignando presentavit, concordantes de miraculorum in signis perterminantes. Inter quas una erat felicis recordacionis domini Iohannis episcopi czeretensis. Quam ut sibi in publicam formam per me redigi instanter, instancius ac instantissime petivit. Et ego vero, ut tamquam persona autentica, suis precibus humilibus inclinatus, assensum et consensum dictis factisque prout potui ut decuit adhibui atque eandem litteram memorati episcopi cum debita, prout decuit, reverencia assumpsi ac de verbo ad verbum, sane prius intelligendo, perlegi et perlegendo conscripsi. Cuius tenor per omnia talis est: Iohannes divina providencia episcopus ceretensis necnon suffraganeus cracoviensis et vicarius super totam Iherusalem et in valle Iozaphat, penitenciaris domini pape et confessor domini regis et regine Polonie. Premissa salutacione amicabile in eo qui est super omnia dominus. Amici benigni et fideles sancte fidei, regraciamur vobis quia nos bene honorastis et honore quantum potuistis inpendistis dum apud vos eramus; nunc vero nobis scribitis de miraculis vobis a Deo datis et a vobis demonstratis pro salute vestra et fideiium conversione et sancte fidei suscepcone. Nunc vero de sano consilio et de bona deliberacione scribo vobis in hec verba: quod plus debetis etiam modo Deum pro oculis habere et sibi fideliter servire et Mayestati sue regraciarum ut per hec deifica miracula omnes infideles ad Christum se possent convertere et fidem sanctam suscipere. Idcirca universis visitantibus ecclesiam vestram ceretensem et Sancti Iohannis Baptiste, ubi Deus voluit hec miracula vobis ostendere et manifestare, de veris indulgenciis damus XL dies, donec nos plenius et magis, ymmo melius informabitis, vel oretenus vel in scriptis. Tunc, auxiliante Deo, Curie Romane et sanctissimo domino et patri summo pontifici vel per nos vel per nuncios notificabimus, et tunc maiores indulgencias obtinebimus. Datum in terra Sandomirie regis Polonie, in Monte Calvo apud sanctam Crucem, in vigilia vigilie gloriosi martyris Sancti Stanislai. Acta sunt hec anno, die, hora, loco, quibus supra; presentibus humilibus ac devotis fratribus, fratre

Dominico, necnon fratre Petro ac fratre Kascha, Ianuscha dicto, ad premissa vocatis pariter et rogatis.

(S. N.) Ego Conradus Ottonis de Weysmem Babenpergensis dyocesis universis et singulis dum sic agerentur presens fui, audivi, vidi et in hanc formam publicam redegi signoque meo solito et nomine proprio consignavi in fidem uberiores omnium premissorum, ad hec tamquam publicus auctoritate imperiali notarius vocatus et rogatus.

(Copie de d. Alex. Czołowski, la Bibl. Ac. Rom.)

II

Înscipții și epitafe ale bisericii catolice din Huși.

A.

A. R. S.

D. O. M.

B. M. semper virginis Nativitati | templum hoc | exterorum mu . . . que Christi fidelium | stipe | quatuor annorum intervallo | administrator r. p. magister Antonius de Castris Cicciani in Campania | natus | Ord. Min. S. Francisci Conv., missionarius apostolicus | in | Moldavia | a fundamentis extruit et dicavit | 1840.

B.

Çi git | André Pisani | conseiller d'État actuel (*sic*) de Sa Majesté | l'empereur de toutes les Russies | chevalier de l'Ordre de S-te Anne de la seconde classe, | avec les insignes de la couronne imperial (*sic*) | et de celui de St. Vladimir de la quatriemme, | né le 16 juin 1785, | décédé le 29 juin 1856.

Priez le Seigneur pour le repos de son ame.
Le fils désolé, venant pleurer
Sur le tombeau de son père
Lui a fait ériger cet monument.

C.

Çi git | Caroline Pisani, née Milaszewicz en 179 [, décédée le 29 novembre 1848. | Prie | ame le fils désolé à sa | bonne mère 1857.

III.

*X. Sadok Baracz, Rys dziejów Zakonu Kawnodziejskiego w Polsce.
Lwów, 1861. II, p. 499.*

Acta extraneos conventus concernentia fasc. 17, N. 1 zawieraja kopię przywileju z. r. 1384 :

Nos Petrus Waiwoda, dei gratia dux terrae Moldaviae. Adtendentes . . . qualiter domina Margarita mater nostra dilecta et honorabilis, in civitate Cerethensi, ob reverentiam Dei et beatae Mariae, matris ejus, ac beati Joannis Baptistae, ecclesiam et locum religiosorum fratrum Praedicatorum construi et aedificari fecit, pro salute animae suae, et nostrae, ac parentum nostrorum ; in qua ecclesia praedicta domina mater nostra suam sepulturam elegit . . . , cupiens toto corde . . . ut servitores dictae ecclesiae et capellani seu fratres Praedicatores magis ferventer et devote contemplationi valeant vacare . . . , cordialiter rogavit, quatenus libram seu pensatorium, quod est in civitate nostra Cerethensi, praedictis fratribus dare et concedere dignemur. Nos igitur . . . , dominam matrem nostram honorare cupientes, . . . libram seu pensatorium . . . nunc et in perpetuum concedimus», etc.¹

IV.

Notă bibliografică.

În România s'au publicat documente privitoare la istoria catolicismului :

a) În *Uricariul*, V, o parte din actele de proprietate românești ale bisericii din Iași ;

b) În *Col. lui Traian*, VII, de d. Hasdeu, sunt titlul de «Documente inedite din Biblioteca Doria-panfiliană din Roma, relative la istoria catolicismului în România, 1601-6», acte foarte însemnate despre Arsengo și Querini ;

c) În *Col. lui Traian* pe 1883, mai multe documente însemnate din Arhivele Propagandei (secolul al XVIII-lea) ;

d) În Ioan Ardeleanu, *Istoria dieceșii române greco-catolice a Oradei-Mart*, I, Gherla, 1883, un mare număr de documente foarte importante din diferite timpuri, scoase din Arhivele Propagandei.

În fine documentele de pe pp. 79-82 (III-IV) și 155-8 din cartea noastră se găsesc, după altă versiune, în studiul lui Kemény despre episcopii de Bacău, publicat în *Magazinul lui Kurz*, II.

Cartea lui Schmidt, *Romano-catholici per Moldaviam episcopatus et rei romano-catholicae res gestae* (Budapesta, 1887), nu cuprinde documente, dar se razimă în parte pe inedite.

¹ Datoresc copia d-lui dr. Biskupski, bibliotecariul Museului Czartoryski.

I.

EXTRASE DIN SOCOTELILE ORAȘULUI BISTRITȚA ÎN ARDEAL.

[1524—1692.]

[1524.]

.... Item Valachis qui in legacione ad Moldaviam intrarunt, pro pellicibus... Item misso Matheo comite cum homine vice-waywodis ac cunctis aliis ad Moldaviam, pro expensis... — Item Sabato post Circumcisionis Domini [2 ianuarii] cuidam Valacho Moldaviam intranti, pro pellicea veste...

De contribucione denariorum viginti sex que ad districtum exposita sunt: Ad superiores expensas ad Moldaviam factas ipso Mathia Greff dati sunt... Item, eodem die, puto feria sexta ante Angnetis [15], Stephano de Yaad et cuidam alio nuntio, ratione sue rese ad terram moldaviensem factam... Item, eo die, boyeronibus acomodavimus sub spe restitutionis... — Ipso die Sancte Dorothee virginis [6 februarii] nuntio moldaviensi pro vino et pane intuitu honoris... — Item feria secunda in profesto Apolonie [8 februarii] similiter nuntio moldaviensi pro avena. [19. «Boierilor». — 21.] Uni boyero et cuidam nuncio maromorsiensi...

Exposita prime partis taxe quo ad districtum. [28 Maiu. «Ipsis boyeronibus». — 1ⁱⁱ Iunie. «Cuidam exploratori moldaviensi». — 27 Iulie. «Femine senioris boyeronis». — 24 August. «Domino Martino ex Moldavia, intuitu honoris». — 21 April. «Boyeronibus». — 14 Iunie. «Cuidam nuntio moldaviensi».]

Sequitur exposita pecunie stipendiarie civitatis ad districtum.

[21 April. «Ipso boyero». — 8 Maiü. «Boyeronibus quos femine ceperunt.» — 17. «Pythayra Ivancko, intuitu honoris». — 21. «Boyero». — 24 Iunie. Sol la castelanul de Ciceü. — 1 iü Iulie. Sol la cel de Cetatea-de-Baltă.]

Secunde partis taxe exposita, et primo quo ad districtum. [14 August. «De conductu boyeronis» și «aliis boyeronibus de Saswaross intuitu honoris». «Eodem die Fladicko terre moldaviensis intuitu honoris». — 23 August. «Iheremie Visternick intuitu honoris» și «boyeronibus».]

Exposita contribucionis Valachorum Vallerodnensis, primo que ad districtum... Feria tertia post Divisionis Apostolorum [16 augusti] Simoni Greff, que exposuit in silva post fugam Moldaviensium. [24 Iulie. «Boyero». — 1 iü August. «Uxoribus boyeronum»¹.]

1525.]

20 decembris 1524.] Item homini de Iaad, qui fuit cum comiti Mathia de Iaad in Moldavia. Item Valacho qui eciam in Moldavia cum eodem comite fuit...

Restantia census S. Martini anni vigesimi quarti... Eodem die homini de Iod qui fuit cum Mathia comite in Moldavia... Item in die Ioanis Crisostomi [27 ianuarii] Valacho qui fuit cum eodem Mathia in Moldavia... — Item Dominica feria ante Dominicam Letare [19 martii] nuncio misso a Wayvoda moldaviensi pro pane ad victum...

Exposita de pecunia decenturionali provenienti. 1525. Primo, die sexta ante Oculi [17 martii], intuitu honoris nuncio misso de Wayda moldaviensi pro piscibus; false hic scripsi... — Anno domini 1524 boyerones Gaschull, Costi in iudicatu Thome de Latina² superiori mutuo a consulatu acceperunt. [24 martii.] Item eodem die de Iaad comiti Matheo, nuncio valacho, in Moldavia qui fuit. [19 aprilis.] Pro piscibus honoris intuitu nunccis moldaviensibus a Vayvoda missis...

¹ Cf. *Doc. rom. din Arch. Bistr.*, I, pp. XIV—V. Vom prescurta titlul supt forma *Doc.*

² Thomas Werner (Berger, in *Festgabe der Stadt Bistritz*, 1897, p. 86).

[1526.]

[14 Mart. «Exploratori» în Moldova.] Item Sabatho Palmarum [24] nuncio Wayvode moldaviensis, Dragus, honoris intuitu. [23 April. Sol în Moldova.] Item feria tertia ante Zophie [31 iulii] Valacho qui cum Philippo in Moldavia fuit. Item eodem die Valacho qui cum Demiano fuit... — Item eodem [29 iunii] misso domino Vincencio ad Budam; expen. numo (*sic*) accepit a legato Voivode moldaviensis... — Eodem die [13 aprilis] honoris intuitu Moldaviensibus et ceteris nobilibus... Item eodem die Gregorio Scherer racione sue rese ad Moldaviam cum domino Wolf... — Item die Crucis [14 septembris] pro arcu Wayvode moldaviensi munerato¹...

[1527]

Feria quarta ante Purificacionem Marie [30 ianuarii] misso Philippo ad Moldaviam in civitatis negociis... — Item sexta feria post Mathie Apostoli [1^a marcii] Philippo Valacho, racione unius rese ad Moldaviam... — Item feria secunda post Conductus Pasche [29 aprilis] solvimus expensas factas ad Moldaviam per dominum Wolfgangum... — Item feria secunda post Zophie [5 augusti] Gregorio, legato moldaviensi², et ceteris... — Item quinta feria post Visitationis Marie [4 iulii] misso Walacho ad Moldaviam... — Item in profesto Nativitatis Domini [24 decembris] Her Salmon de Moldavia, honoris intuitu... — Item feria quinta post Circumcisionis Domini [2 ianuarii] Gergel nuncio moldaviensi honoris intuitu... — Item secunda feria ante Nicolai [2 decembris] nuncio cibinensi ex Moldavia redienti expensas dedimus....

[1528.]

Item Sabatho Conversionis Pauli [25 ianuarii] honoris intuitu Gergel moldaviensi... — Item in die Blasii [3 februarii] honoris intuitu nuncio moldaviensi....

¹ V. *Doc.*, I, p. xv.² V. *Doc.*, tabla și *Relațiile comerciale cu Lembergul*, I, 1900, p. 34.

[1529.]

Item Dominica Letare [7 martii] pro piscibus honoris intuitu moldaviensibus legatis. [Menționatî şi la 14.] In die Steffani regis [20 augusti] pro cuppa Wayvode moldaviensi donata domino Volf solvimus . . . — Item Sabatho post Nativitatis Marie [11 septembris] equitibus stipendiariis contra moldavos hostes solvimus stipendium, magnifico Laslo Balint, Schwertfeger, Mates Reytermacher, Palcko Ianus, Blasio Engeter, per f. 1 ad hebdomadam, fl. 6 . . . Item Gergel Diack, stipendiario contra Moldavos . . . Item Stancho Isthvan, stipendiario contra Moldavos . . . Item misso Martino Bemchē ad Cibinium . . . — Item feria quarta post Crucis [15] pro argentea cupa Wayvode moldaviensi solvimus f. 3 . . . — Item in profesto Mathei [20] . . . Andrea Scholari solt. (*sic*) contra Moldavos . . . — Item feria quarta ante Simonis et Iude [27 octobris] misso Soldina Ambros ad Petrum Wayvodam nuncium (*sic*) . . . — Item feria secunda post Omnium Sanctorum [8 novembris] *dem Boycren Zerung* . . . — Item secunda die post Martini [15 novembris] boyeronibus expense. [Până la 29 Novembre.] Item feria secunda post Pentecostes [17 maii] misso domino Petro Rener ad Cibinium ratione Vayvode moldaviensis . . .

[1547.]

. . . . In die Michaelis Archangeli [29 septembris] pro pelliceo walacho misso in Moldaviam . . . Eodem die misso Gregorio Thorozky in Moldaviam . . . Eodem die pro cultellis ac pileis dono dandis in Moldavia . . . Eodem die pro uno picario¹ argenteo et duobus cocleariis in Moldaviam dono missis. [*Pe marg.-: coclearia reportata.*] Dominico in die Galli [16 octobris] Walachos qui cum porkolabiem in Moldavia fuerant . . . — Feria sexta ante Letare [18 martii] misimus Gregorium Thorozky porkolabionem in Moldaviam ad Waywodam cum muneribus, nempe cum duabus cuppis utrisque Way-

¹ Páhar.

wodis dandis. Item boyeronibus duo coclear[ia] argentea, pugionem argento decoratum [*sters*: et pileos] ac cultellos dono dandos... Eidem expensas, veterem pecuniam et novam monetam [*pe marg.*: duo cuppe]. Feria tertia Pasche [12 aprilis] solvimus prunadamascena in Moldaviam missa...—Feria quarta post Michaelis [5 octobris] pro pugione in Moldaviam Hauptman dono dato¹....

[1548.]

....Feria secunda ante Assumpcionis Marie [13 augusti] dedimus egregio Andree Barchay, in Moldaviam misso, in sortem census istius turcici, f. 500. Item feria tertia ante Assumpcionis Marie [14] misso Georgio Bochgay in Moldaviam cum legatis thesaurarii [*pe marg.*: Georgius non ivit. Ideo non est computandum]. Feria sexta post Assumpcionis Marie [27] pro pisciculis, vino et panibus boyeronibus moldaviensibus hic existentibus solvimus... Eodem die pro petasonibus et vino nobilibus in Moldaviam missis per dominum thesaurarium... —Feria quarta ante Michaelis [26 septembris] legatis imperatoris Thurcarum honoris intuitu missa carne et vino... —Feria quarta post Michaelis [3 octobris] pro vino et pisciculis boyeronibus transalpinensibus dono missis... —Sabbatho post Andree Apostoli [1 decembris] missis duobus exploratoribus ad inquirendum illos latrones qui in via moldaviensi quinque homines moldavienses expoliarunt et occiderunt... —Sabbatho post Thome [22] misso exploratore ad perquirendum homicidas moldavienses...—In die Conversionis Pauli [25 ianuarii] solvimus Georgio Litterato moldaviensi pecuniam mutuo datam nuncio nostro... —Dicto die post Dorothee Virginis [7 februarii] dedimus Petro Husserwl, familiari magnifici domini Waywode moldaviensis, in sortem domus Iohannis lapicide ab eodem coempte, et solvimus plene f. 250... —Feria sexta ante Pentechosten [18 maii] pro vino et pisciculis ac panibus semellis nobilibus et Moldavis dono missis. [16 Iulie. Sol în Moldova cu scrisori².]

¹ V. *Doc.*, I, p. XLIII.

² V. *ibid.*, p. XLIV.

[1549.]

[17 August. Sol turc spre Alba-Iulia. — 28. Menționat «Valentinus bibliopola brassowiensis».] In vigilia Mathei Apostoli [20 septembris] pro cultellis in Moldaviam dono missis. [18 Decembre. Sol turc. — 4 Ianuar. Cumpărată: «tabula almanac».] Dicto die post Epiphaniarum... veterem monetam ad expensas nuncii in Moldaviam... — Feria secunda Carnisprivii [5 martii] misso Walacho in regnum Moldavie ratione explorationis... — Feria quarta post Pentecosten [12 iunii] misso Michaeli knezione de Mokodt cum nuncio turcico in Moldaviam [prin Rodna]. In die Visitacionis Marie [2 iulii] missis duobus Walachis in Moldaviam cum cerasis... — Dominico die, videlicet Magdalene [21 ?], misso Walacho in Moldaviam cum litteris domini thesaurarii. [6 August. Român trimes în Moldova.] Feria secunda nundinarum... Walacho Wonicza de duabus itineracionibus in Moldaviam... — Feria quarta post Egidii [4 septembris] relicte Valentini Kuglar pro cerasis Waywode moldaviensi dono missis. [23. Român în Moldova.] Sabbatho ante Galli [12 octobris]. Solvimus equos sex ad commissionem Reverendissimi domini emptos et Moldav[i]e Waywode dono missis... — Dominica die ante Galli [13] misso Walacho cum equis in Moldaviam....

[1550.]

[29 Octombre. Român venit din Moldova.] Dominico die post Omnium Sanctorum [2 novembris] pro babacione (*sic*) equorum in Moldaviam missorum ex iussione domini thesaurarii. [10. Doi Români în Moldova.] Feria sexta post Martini [14] fasciculum cultellorum, vulgo *ein Tech Messer*, in Moldaviam missum... — Feria sexta ante Lucie [12 decembris]. Iacobo fabro ratione laborum civitati factorum ac babacione certorum equorum in Moldaviam missorum... — Feria sexta ante Thome pro pisciculis et vino ac panibus nunciis Waywode moldaviensis missis. [31 Român în Moldova. — 2 Februar. Altul. — 27 April. Al treilea¹.]

¹ V. *Doc.*, I, p. XLVII. Cf. Hurmuzaki, II⁴, pp. 509—10, n^o CCCXV.

[1551.]

[22 Septembre. «Wonicze» trimes în Moldova.] Feria secunda ante Catherine [23 novembris] misso Walacho in Moldaviam . . . Eodem solvimus secures et cultellos in Moldaviam dono missos . . . — Feria quarta ante Thome Apostoli [16 decembris] solvimus pro babacione equorum quos cuidam egregio Dobakay in Moldaviam misso¹ subdidimus. [Şele pentru acelaşi. — 20 Ianuar 1552? Menţiune de «exploraţiî» făcute în cursul anului în Moldova.]

[1552.]

. . . . Feria quarta ante Nativitatis Domini [1551; 30 decembris]. Solvimus equos duos et duas sellas, egregio Francisco Dob[ok]ay proficiscenti in Moldaviam datas. [2 Ianuar. Menţionat, ca tovarăş de cale, Ioniţă.] Sabbatho post Vincenti [23] misso Mathia Grebani in Moldaviam. [*Pe marg.*: Cuppa una missa cum eodem.] Eodem die pro pare sotularium domīno Georgio, scribe moldaviensi, dono missum . . . Eodem die pro vino et piscibus honoris intuitu missis . . . Eodem die Paulo Pistori pro panibus semellis. [Unuî «ludimagister» pentru «pretorii comedia» saū «ludus scenicus». — Cal oprit în Moldova. — 15 Maiu. Românuluî Cozma, pentru două drumuri în Moldova.] Feria quarta ante Pentechosten [1^a iunii] pro duobus paribus chyrothecarum Wayvode moldaviensi dono datis . . . — Feria sexta ante Pentechosten [3] misso Matheo Jöckler in Moldaviam . . . Pro panibus eidem . . . Pro cerasis et cultellis dono missis in Moldaviam. [17 Iunie. Spion în Moldova.] Feria secunda ante Petri et Pauli [27] pro duobus pileis Wayvode moldaviensi dono missis . . . Eodem die Adamo aurifabro ratione cuppe ab ipso empte . . . — Feria sexta post Anne [29 iulii] pro cera in Moldaviam missa, quo eo commodius explorator mitteretur. [2 August. Doi Romîni în Moldova, pentru ştirî.] Feria quinta post Vincula Petri [4 augusti] dono dedimus Iohanni litterato et Waywode Alexandro in Moldaviam

¹ Pentru Francisc Dobokay, trimes de tesaurariul Martinuzzi în Moldova, v. *Doc.*, I, p. XLVIII.

deputato . . . — Feria quarta ante Exaltacionis Crucis [7 septembris] Valacho nuncium adferenti de morte Wayvode moldaviensis pellicium honoris intuitu datum, d. 60 . . . — Feria sexta post Crucis [16] misso nuncio in Moldaviam, expense d. 50 . . . — Feria secunda ante Michaelis [26] duobus Walachis qui in Moldavia fuerant, bibalia . . . Eodem die misso Nicolao Wermosyensi cum litteris Wayvode moldaviensis ad dominum generalem . . . — Feria secunda ante Simonis et Iude [24 octobris] misso Nicolao Wermesiensi cum nuncio moldaviensis Wayvode ad dominum generalem . . . — Feria quarta ante Elizabeth [16 novembris] misso domino Gregorio Dawm in Moldaviam; expense . . . — Sabbatho in die Elizabeth [19] pro cultellis in Moldaviam dono dandis . . . — Feria quarta ante Catherine [25] pro panibus mellitis in Moldaviam acceptis solvimus . . . — Feria sexta post Andree [2 decembris] misso Gregorio litterato cum camerario condam rodneŃsi, ad petitiones Wayvode moldaviensis, ad dominum generalem. [7. Romîni întorŃi din Moldova¹.]

[1569.]

. . . . 24 maii . . . Quidam Wallachus missus in Moldaviam indicatum de captivo Waywoda, sumptus² . . . .

[1571.]

[12 Mart. Doi spioni în Moldova. — 9 April. Cheltuieli în Moldova. — Ţi la 5 Maiu.]

[1572.]

. . . . Octava die maii . . . Pro lignis cremabilibus, pro candelis, pro honorario et vino adusto in Moldaviam misso simul . . . .

[1574.]

[29 April. Spion în Moldova.] Secunda die maii . . Pro

¹ V. *Doc.*, I, p. XLIX.

² V. Hurmuzaki, XI, p. XCII Ńi nota 1.

sumptibus Albam Iuliam in causa Moldavi. [12 Iulie. Prinsul turc Gh. Palaticzy.]

[1576.]

[11 April. Sol român în Moldova, — întors.] 3 die [septembris] cuidam Walacho cum litteris principis Wayvodę in Moldaviam¹ misso sumptus et honores... — 16 die eiusdem... In legatos principis... — 21 die eiusdem. Valacho cum litteris domini principis in Moldaviam misso, domum redeunti...

Annus 1576 vergens in annum domini 1577...

19 die septembris circumspectus dominus Georgius Scharser ad Vaivodam moldaviensem cum munere missus; expense... Idem vero, necessitate urgente, ibidem passim hinc inde muneribus distribuendis adhuc exposuit... — 5 die eiusdem [septembris] sumptus in legatum Wayvodę moldaviensis et servitori sumptus ad Nagyfalw, et honores simul²....

[1578.]

[6 Ianuar. Sol turc de la regele Poloniei.] 10 die eiusdem [ianuarii] exploratori ex Moldavia reverso dono dati... — 26 die eiusdem [februarii] pro vectura ad Sayo et pellicea veste exploratori in Moldaviam misso... — 10 die eiusdem [mai] Petro Karoly, ad suum stipendium, et exploratori in Moldaviam... — Feria secunda Pentecostes [19] exploratori ex Moldavia redeunti. [20 Iunie. Spion în Moldova.] 14 die [iulii] duobus legatis in Moldaviam expeditis... — 28 die eiusdem... legato nostro ex Moldavia reverso....

[1579]

.... 4 die [iulii] nuncio ex Moldavia reverso sumptus et honores... Eadem die... servitori in Moldaviam misso sumptus....

[1580.]

[15 April. Spion în Moldova. — 29 Maiu. Întors altul. —

¹ La Petru Șchiopul.

² V. *Doc.*, I, p. LXXIII.

17 Iunie. Doi spioni trimiși în Moldova. — 17 Septembre. Un Român trimes acolo.] 14 die eiusdem [octobris] pro sublimato vino Vaivode Moldaviensi misso. [25. Servitor trimes în Moldova.] 8 die eiusdem [novembris] cuidam Moldaviensi de Compalung, hospiti... — Eodem die Thome [21 decembris] pro ocreis cuidam legato moldaviensi....

[1581.]

.... 17 die eiusdem [martii] expense in Moldaviam et sumptus in pedites nostrorum. [4 April. Spion în Moldova.] 13 die eiusdem [octobris] pro vino sublimato et dulciariis Vaivode moldaviensi misso... — 15 die eiusdem [novembris] legato in Moldavian misso... — 25 die eiusdem... pro freno in Moldaviam dono misso....

[1582.]

[25 Februar. Spion în Moldova.] 7 die eiusdem [septembris] peditibus pixidariis ex iussu principis in Alpes causa Vaivode Moldaviensis perfugę expeditis... — 10 die eiusdem peditibus eisdem secundo dati. [17. Cheltuieli cu un Ceauș.] 20 die eiusdem pro expensis et sumptibus in Chauzium ac comites ipsius, hac in Moldaviam causa principis moldaviensis profectos, factos... — Ultima die eiusdem... peditibus pixidariis ex Moldavia reversis, pro salario ipsorum¹....

[1583.]

.... 8 die eiusdem [octobris] legato ex Moldavia reverso dati et honorati....

[1584.]

[30 Decembre 1583. Spion întors din Moldova. — 4 Ianuar. Altul trimes în Moldova.] Prima die septembris... pro munere honorando capitaneo moldaviensi misso... — 22 die eiusdem pro sublimato vino capitaneo moldaviensi misso....

¹ Pentru acestea (fuga lui Iancu Sasul), v. Hurmuzaki, XI, p. 52, nota 6.

[1585.]

... 28 die eiusdem [octobris] pro munere honorando, vino videlicet sublimato et dulciariis, Vaivodę moldaviensi . . .

[1586.]

[10 Novembre. Soli aī principelui în Polonia.]

[1587.]

.... Eodem die [10 die novembris] libertino in Moldaviam ad Vaivodam expedito . . .

[1588.]

[10 Mart. Ștefan Lazar, întors din Polonia. — April. Sol polon.]

[1589.]

.... 25 [augusti] exploratori nostro altera vice in Moldaviam misso . . . 20 [septembris] pro equo empto exploratori nostro in Moldaviam . . . — 12 novembris . . . libertino valacho Georgio pro comitiva hominis Vaivodę moldaviensis . . .

[1590.]

[20 februarii.] Item pro inductione domum a civitate claudiopolitana rhedę civitatis, quę doctori Iohanni Muralto¹ superiore anno subministrata fuerat. [Citat și în Octombre.]

[1591.]

[Iulie. Nunta lui Ladislas Giulaffi.]

[1592.]

[4 martii.] Item pro vectura in Dybsa pictoris armeni ad litteras salvi commeatus . . .

[1593^a.]

[19 februarii.] Item cziganiis lictoribus qui Valachum Keful,

¹) V. *Documente relative la Petru Șchiopul și Mihail Viteazul*, pp. 32—3.

²) De aici cf., pe lângă Prefața din *Doc.*, I, și *Scurta istorie a lui Mihail Viteazul*, Socac, 1900. — Pentru fratele lui Aron-Vodă, *Pretendenți domnești*, p. 53.

quem, ad scriptionem et accusationem Vaivodę Moldavię, quod spoliare inivisset monasteria aliqua caloergorum in Moldavia, comprehendi fecimus, palo infixerunt . . . Item domino Stocklohn pro isto Valacho Redellioni. . . Item pro vectura in Rodna, qua idem Valachus latro eodem devectus est, quo ostenderet loca in quibus deposuisset et abscondisset pecuniam et bona prędata . . . — Quinta septembris . . . Item Valachis nostris, ad investigandum limites versus Moldaviam, sumptus . . . Item sumptus in Moldaviam ad Vaivodam regni illius . . . — 8 septembris . . . Item exploratori misso in Moldaviam; sumptus . . . — 3 novembris. Data sunt domino Andreae Ahmend porkolabio, legato nostro ad Vaivodam Moldavię, misso honorandum et salutandum civitatis causa Aaronem Vaivodam: clenodium M. 41, piset. 9, f. 58, d. 60. Item clenodium M. 1, piset. 32 fratri germano Vaivodę; 24 f. Item pręterea duo frena proceribus honoranda, f. 3, d. 40 . . . — 15 novembris . . . Item pro panibus piperatis in Moldavia honoratis per nostros exploratores eo missos. [Decembre. Nunta unuŕ Mihail Wayda, fiul Judeluŕ de Sibiuŕ.]

[1594.]

Expeditiones senatoriae in publicis negotiis reipublicae factę : earundem expensae . . .

30 iulii. Missus est Albam Iuliam pro informatione accipienda a domino cancellario et Illustrissimo principe tempore adventus Turcorum in Moldaviam . . . — 22 februarii. Exploratori misso in Moldaviam . . . — 21 februarii . . . Item exploratori in Moldavia, sumptus . . . — 21 martii . . . Exploratori in Moldaviam. [Altul la 11 April. — 20. Altul întors din Moldova. — 2 Maiuŕ. Un al treilea trimes acolo.] 26 iunii. Item pauperi homini de Magno Demetrio pro expeditis duobus equis ab homine Illustrissimi principis in Moldaviam, missi in refusionem aliquam damni . . . Exploratori in Moldaviam . . . — Tertia iulii. Misimus pedites nostros nigros pixidarios in Rodna et Alpes ad aditus regni ex Moldavia, ibi custodiendi, propter Tartarorum in Moldaviam adventum, quibus tum in stipendii ratione dedimus . . . f. 46 . . . — 8 iulii . . . Item sumptus in Moldaviam, ad explorandum misso Gregorio per Stephanum

Boër. [11. Spion în Moldova.] 13 iulii. Decumanis civitatis et personis cum Stephano Boër et domino Georgio Bayerdorffer, senatore, capitaneo post Tartaros misso; stipendia data... — 2 septembris. Exploratori in Moldaviam gladium emimus... — 14 septembris... Sumptus Claudiopolim Petro Kys cum legato Moldavię Vaivodeę, misso ad Serenissimum principem..., f. 40... — 7 novembris... Item expensę factę in legatos moldavi Waivodeę. [20 Octobre. «Explorator» în Moldova. — 5 Decembre. Altul.]

[1595.]

[20 Decembre 1594. «Explorator» în Moldova. — 30. Altul în țară. — 24 Ianuar 1595. Se trimete altul. — 22 Februarși 30 Maiü. Alți.] Exploratoribus in Moldaviam... Item domino Caspari Kornys in Moldaviam misimus ad ipsius petitionem acetum, quod cum vasculis emptum. [20 April. «Explorator» în Moldova. — 25 Iulie. Cupă de argint la nunta lui Sigismund Báthory. — 31. Spioni în Moldova.] 4 septembris. Misimus cum decumanis civitatis et districtus dominum Simonem Rodelt in castra et bellum turcicum in Valachiam, stipendio dato nostris decumanis, aurigis ipsorum... Capitaneo domino Simoni in sumptus dati sunt f. 40, sed expedit 29. [24 Septembre. Spion în Moldova.] 30 octobris. Misimus in Transalpinam in alterum mensem stipendium decumanis nostris et aurigis ipsorum. Capitanei, domini Simonis Radelt, sumptus, f. 25, una computati... — 3 novembris... Eodem tempore etiam in tertium mensem misimus genti nostrę decumanę in castris in Valachia Transalpina habitis per dominum Andream Nimerkuer (?) stipendia, quod illis dimidium Corronę ibidem obviam habuimus in revertendo e Valachia, fame prope consumptos, reliquum domum reversis dedimus... Item aurigis decumanorum tribus et aurigę opificum... — 7 novembris. Exploratoribus in Moldaviam missis... Item Gregorio Gaal, seorsim in Moldaviam pro exploratore misso, sed, ibidem captus, redire est coactus... — 9 novembris... Item Ioanne Prelagii sumptus, misso a domino iudice in Coronam, in Transalpinam, ad Serenissimum principem, in castra... — 19

novembris. Bibale datum decurionibus et hominibus nostris per quartalia civitatis, qui in Alpes missi erant ad custodiam ad mandatum Serenissimi principis, propter metum Turcarum, qui in Moldaviam venisse perhibebantur . . . Item bibale his hominibus qui funibus tormenta bellica extraxerunt in canopum displodenda in signum leticiae fugati Sinan Basse e Transalpina. [27 Novembre. Spion în Moldova.]

[1596.]

. . . Expeditiones dominorum senatorum in reipublice negotiis factę eorundemque expensę et sumptus . . .

30 martii. Expeditus est Albam ad locumtenentem regni, magnificum dominum Stephanum Boczkai, cum captivo moldavo Niztor, nuncio ad nos Vaivode Moldavie, dominus Andreas Ahmend; sumptus fecit f. 5, d. 33 . . . — 21 ianuarii . . . Item honorati sunt capitanei exercitus profugi e Moldavia, qui in nostro saxonicali districtu inhęrebant miseris colonis, quo aversi sunt, tall. 7. [8 Maiu. Spion în Moldova menționat.] 29 die iunii . . . Item domino cancellario in Moldavia honorari missum adustum vinum et piper lubeta pro f. 2. [*Pe marg.*: belli expensę. — 22 Iulie. Nunta fiului lui Petru «Huzar».] 22 iulii . . . Item vasculum pro vino sublimato in Moldaviam deportato ad Wayvodam. [August. Soli în Moldova. — Septembre. Alți soli. — Octombre și Decembre. Alți.]

[1597.]

[11 Iunie. Spion în Moldova. — 21. Lui Moise Szekély, care înrolează trupe pentru principesă. — 20 Iulie. Spion în Moldova. — 3 Octombre. Altul. — 10 și 21 Novembre. Alți.]

[1598.]

[16 April, 14 Iunie, 3 Iulie. Spion în Moldova. — 19 August. Cheltuieli pe socoteala lui Ștefan Szuhai. — 4 Septembre. Spion în Moldova. — Octombre, 25 Octombre. Alți.] [28 octobris.] Evangelium datum servitori iudicis claudiopolitani propter nuncium ocupate Bude a christianis et Germanis, Turcis deletis . . .

[1599.]

Expeditiones dominorum senatorum. [12 Februar. Nunta lui Ștefan Csáky. — 4 Mart. Nunta fetei lui Baltazar Bornemissa.] 25 iulii. In Sayo, ad magnificum Stephanum Bodony missus est dominus Andreas Ahmend...

Expense... 2 iunii... Item expense hospitalitatis in moldaviensi Wornik e Compolong, f. 1, d. 50. [4. Dus la Poartă Nicolae Gaway. — 9 Iunie. Mențiunea lui Sigismund Báthory în Sayo. — 28. Același «in Kymlynemeth».] 4 iulii. Sumptus servitoribus Claudiopolim... Sumptus Valacho Triffan, ad Moldavię Vaivodam cum litteris misso... — 4 octobris... Vectura in Zepnyr domini Iacobi Vischer et Danielis Cesser (*sic*) notarii, cum scriba cancellarii, misso a Serenissimo principe ad connumeracionem gentium faciendam... — 21 octobris. Sumptus Salomoni, cum litteris Serenissimi principis ad Moldavię Vaivodam misso... Sumptus exploratoris] in Nagy Banya. [Soția lui Nic. Gaway. — Doi spioni în Moldova.] 23 octobris. Capitaneo Georgio Lynczig primi exercitus nostri, quod ad bellum misimus contra Michaellem Vajvodam Transalpinensem menstruum stipendium, f. 10. Vice capitaneo Georgio Schincker f. 5. Martino Torneatori f. 2. Vexilliferis sex et totidem tympanistis, per f. 1, f. 12. Georgio Kifner et Martino Garbely, ut exercitui preirent, sumptus f. 4. Aurigis quatuor euntibus militibus datis, pro f. 6 in singulum currum, dati f. 24. Aurigę Valachorum f. 6. Valachorum tympanistis et vexilliferis f. 3. Capitaneo eorum, Michaeli Teusch, f. 6. [24 Octobrie. Provisi]. 27 octobris. Alterum exercitum expeditimus in castra mandato Serenissimi principis, et capitaneo eorum, Valentino Gabt (?), in menstruum stipendium, f. 10. Vicecapitaneo Iohane Kirchner f. 5. Quatuor vexilliferis et quatuor tympanistis et 21 aurigis ad quatuor currus f. 23. Valachorum secundi exercitus capitaneo, Popa Thoder de Zenthgeorgy, dati in sumptus, et ocreas tympanistis et vexilliferis ipsorum, f. 1. — 29 octobris... Vectura domini Stephani Ihm in Dipsa, eodem cum exercitu melius ordinando emissio, f. — d. 50. [Trimes la Sibiiu. Pentru «timpane» nouă și alte unelte.] 29 novembris... Expense in duos veredarios Michaelis Wayvode, f. 1, d. 44. [Curier.] Duobus

nigris peditibus e Ieneo domum missis et in itinere spoliatis omnibus vestibus ab exercitu Stephani Bochkay... — 8 novembris... Expensę in captos Kozakkos suspectos in carcere... Item mandato Illustrissimi principis Albam missi sunt quatuor curriffices et quatuor fabri fornarii... — 15 novembris... Ligna in domum relictę Simonis Erdeogh pro boyeronibus... — 21 novembris. Expensę hospitalitatis factę sunt în magnificos Casparum Kornis et Pancratium Zynyey f. 17, d. 42. Item in boyerones apud relictam Symonis Erdeogh, semela... — 22 novembris... Exploratori, sumptus in Moldaviam... — 26 novembris... Sumptus Georgio Schinker cum duobus curribus panni misso in Fogaras, mandato Michaelis Vaivode, principis regni, f. 5... Sumptus exploratori in Moldaviam... — 6 decembris... Item salsi pisces empti sunt in rationem culine Illustrissimi Michaelis Vajvode, cum ad nos venturus esse audiretur..., pro f. 34, d. 65. Item apud Valentinum sartorem in milites, equites, servitores capitaneorum equestri[s] exercitus ungarici, Michael Sertoris, f. 2, d. 69. — 13 decembris. Expense hospitalitatis factę sunt in Armas Zawa et Stephanum Bodony, commissarios Illustrissimi principis Michaelis Vaivode in civitate fidem scribentes, exigende... Item Armas Zawa honoratum clenodium, M. 2, piset. 42, f. 42. Item simul etiam honoratum tall., f. 50. Item servitoribus ipsius intimis honoratum tall., f. 6... — 15 decembris. Vectura census f. 5.000 Albam, f. 5. Item aurigis, qui pannum in Fogaras avexerunt, f. 6... — 20 decembris... Vectura in merces boyarorum satellitum d. 50. Servitori Illustrissimi principis, qui pro lignis ad tormenta bellica huc missus, honorati f. 2.

Nigrorum peditum anno 1599 expeditio. Stipendium. 28 septembris... Ex eo tempore nihil potuit mitti missis propter vię et itinerum in bello isto Michaelis Vaivode, quo transsumpta pręda fuit latronibus et pręde eidem (?), summa discrimina...

Annus Domini millesimus sexcentessimus.

Censuum annuorum series.

Posteriorem partem census regni fl. 6, quem anno precedenti circa 20 novembris Michael Vaivoda Albę Iulię in co-

mitiis inflixerat saxonice universitati, facientem, cum exemptione combustorum, 124.000 f. Pro portione civitatis duabus vicibus, 19 februarii et 2-a marcii, administrari fecimus magistro civium cibiniensi, videlicet f. 2.560. Item de sumptibus universitatis saxonice anni superioris . . ., f. 50, d. 44. Censum regni f. 4 de porta, in comitiis particularibus regni Coronę indictum circa festum Gregorii Pape, facientem universitati saxonice, cum exemptione combustorum: f. 8.000, f. 72.000; quibus etiam additi sunt ab universitate saxonica f. 44.000. Quę summa anno superiore comitio (p) decreverat ab universitate Michaeli Vaivodę (*sic*), et eidem donata, ut census huius tota summa universitas instituerat, f. 116.000; ad depensionem huius census duobus vicibus, cc^a die 24 aprilis et 22 (*bis*) die iunii, administravimus magistro civium cibiniensi nostre civitatis portionem, videlicet f. 3.390. Defalcata a tota pecunia f. 5.000, a nobis dati anno superiori. Mense iunio in Moldavia Michael Vaivoda regno indixit censum de portis f. 3 saxonice universitati, cum exemptione combustorum: f. 8.000, facientem f. 56.000. De quo civitatis portionem 30 iunii administravimus cibiniensi magistro civium, f. 2.240. — 20 iuli. Michael Vaivoda Albę in comiciis indixit censum de singulis portis per f. 6 universitati saxonice, facientem, cum exemptione combustorum: f. 15.000, videlicet f. 111.000. De quo civitatis portionem tribus vicibus misimus Cibinium magistro civium, facientem f. 4.440. 25 octobris. A proceribus nobilium et regni in Siculia, in Leczfalwa, comitia sunt habita, in qua indictus census est de portis per f. 3 universitati saxonice, faciens 50 000. De quo civitatis portionem duobus vicibus administravimus magistro civium cibiniensi, semel magnifico domino Stephano, videlicet f. 2.000. Arendam vigesime misimus domino Vajvodę Michaeli per dominum Andream Ahm End mense ianuario, f. 158 . . .

Census et expensae in comitatum factae. 16 ianuarii. Alteram partem census regni de f. 6, anno precedenti Albę Iulię indictum, hic Bistritii notario sedis comitatus dependimus, videlicet pro Feyeregyhaz 32 p., f. 96. Pro utroque Borgo: hunc ipsimet solverunt f. 54. Item in sumptus comitatus per d. 9 de singulis portis, f. 4, d. 50. Item, 17 aprilis, solvimus

in comitatum censum regni per f. 4 de singulis portis Corone mense martii in comitiis pr[incip]alibus indicti, videlicet f. 200. Item eodem tempore expeditimus in castra comitatus in expeditionem bellicam in Moldaviam tres equites, menstrua salaria singulis per f. 5, f. 15. Item tres virides pedites, f. 9. Item eisdem peditibus unum vestitum, f. 16. — 26 maii. In alterum stipendium menstruum tribus equitibus, stipendium f. 15. — 9 iunii misimus in comitatum censum regni de singulis portis, per f. 3 indictum in Moldavia, facientem f. 150. — 15 augusti misimus in comitatum censum regni per f. 6 de singulis portis, indictum Albę Iulię die 20 iulii, f. 300 . . . — Item 20 augusti expeditimus in castra comitatus tres equites, stipendio dato f. 15. Item pedites tres, quibus datum stipendium, f. 9. Item pro hastarum labogo et vestitu peditum viridum, f. 5, d. 15. — 29 septembris in alterum mensem Thorde in castris datum stipendium tribus equitibus, f. 15. Item tribus peditibus, f. 9 . . . — 26 novembris in comitatum misimus censum regni per fl. 3 singulis portis, in Leczfalwa indictum, f. 150 . . .

Expeditiones dominorum senatorum in reipublice negotiis factae eorundemque expensae.

26 decembris anno 99 precedenti, P. circumspectus dominus Ahm End Albam ad Illustrissimum dominum Michaellem Vaivodam est missus cum boyeronibus bona egregii domini Nicolai Gaway deferentibus illuc, sumptus, f. 13; vectura, f. 3. — 3 februarii missus rursus Albam ad dominum Vaivodam est missus) prefatus dominus Andreas Ahm End causa arende telonii et vigesime nostre aliorumque negotiorum, ut decimarum Petreffalwiensium et domus nostre Albę; sumptus fecit f. 12, d. 77; vectura, f. 4 . . . — 4 februarii. Missi sunt Cibinium cum censu domini Simon Bodeker et Stephanus Ihm, sumptus, f. 13, d. 77. — 13 februarii. P. C. d. (*sic*) Ioannes Budaky iudex Albam ad dominum Vaivodam, cum vocatus est, profectus, assumpto secum domino Andrea Ahm End, sumptum, f. 19, d. 33 . . . — 25 februarii. Missus est Coronam post dominum Vajvodam dominus Georgius Budaky causa panni quod a nobis Vaivoda per Michaellem Kalmandy tum accipiebat, sumptus fecit f. 10, d. 80. [28 Februar. Soli la Saş, în Sibiiu: şi Ro-

delt.] 3 martii. Dominus Andreas Ephippiarius cum certis literis Sigismundi Bathory missus est Cibinium, inde Coronam, post Vaivodam; sumptus, f. 12, d. 68; fecit vectura f. 10, d. 50 . . . — 9 martii. Missi sunt in partialia regni comitia Coronam domini Simon Rodelt et Georgius Franck, sumptus, f. 29, d. 15. — 29 martii. Domini Georgius Franck et Georgius Budaky missi sunt in Gensdorff ad Magnificum Moysen Zekeley, capitaneum regni; sumptus, f. —, d. 94; vectura, f. 1. — 10 aprilis. Dominus Andreas Ahm End missus est Albam ad dominum Vajvodam; sumptus, f. 11, d. 30; vectur[a], f. 4. — 22 aprilis. Mittebatur Albam [dominus Michael Ephippiarius; sus] causa detenti domini Andreae Ahm End, sed in Kychyd [sters: Myhes obviam habuit dominum Andream; reversus est cum illo; sumptus, f. 1, d. 75; vectura. . . sic.] — 27 aprilis. P. C. d. Ioannes Budaky iudex, Simon Rodelt, Georgius Franck et Georgius Budaky in Fogaras, ad dominum Michaellem Vajvodam vocati, profecti sunt; sumptus f. 48, d. 66; vectura, f. 6. — 26 aprilis. Dominus Andreas Ahm End profectus est in Segeswar usque; sumptus, vectura, f. 10, d. 31. — 1^a iunii. Missi sunt Cibinium cum censu domini Iacobus Vrischer et Stephanus Ihm, simul etiam. [Nunta fiuluï Judeluï. 19 iunii. Missi sunt itidem Cibinium domini Michael Kraus et Stephanus Ihm, f. 13, d. 8; vectura], f. 4. — 3^a iulii. Missus est Coronam dominus Georgius Budaky cum censu regni, f. 9.000, quem magister civium cibiniensis nobis miserat mittendum in Moldaviam in stipendium exercitus Michaelis Vajvodę, sed, cum exercitus Coronam egressus esset, eodem pecunia illa, mandante domino Vaivodę, mittenda fuit; sumptus, f. 20, d. 85; vectura, f. 6. — 9 iulii. Missi sunt Albam ad dominum Vaivodam domini Georgius Franck et Andreas Ephippiarius causa Cozakkorum et satellitum Francisci Lugassy; sumptus, f. 14, d. 89; vectura, f. 5. — 20 iulii. Ad comitia regni generalia Albam missi sunt dominus Urbanus Weidner, Georgius Alopeus, Andreas Ahm End et Stephanus Ihm; sumptus, f. 31, d. 78. [30 Iulie. Solï la Sibiiũ. — 14 August. Cens la Sibiiũ.] 16 augusti. Missi Albam Iuliam ad dominum Vajvodam domini Simon Rodelt et Andreas Ahm Endt, scilicet f. 8, d. 80; vectura, f. 3. — 22 augusti. Pro-

fectus est dominus Ioannes iudex cum domino Georgio Franck et domino Georgio Budaky cum censu, primum Cibinium, inde Albam, eo vocatus a domino Vaivoda; sumptus, f. 58, d. 70; vectura, f. 4 . . . — 5 septembris. Dominus Andreas Ephippiarius mittebatŭr Cibinium, sed, propter discrimen itineris, Siculis tumultuantibus, longius Zékely Vasarheli non potuit progredi; sumptus, f. 3, d. 17; vectura, f. 1, d. 50. — 9 septembris. Missi sunt Thordam in castra ad dominos proceres regni domini Georgius Franck et Stephanus Ihm; sumptus, f. 2, d. 66; vectura, f. 4. — 14 septembris. Itidem dominus Georgius Franck missus est cum pecunia f. 3.000 Thordam, ad Magnificum dominum Chyaky et proceres regni, sumptus, f. 4, d. 31. — 19 septembris. Dominus Andreas Ephippiarius missus est in castra ad proceres regni circa Cibinium, cum litteris et nuncio de adventu in Moldaviam cum exercitu Sigismundi Bathori; sumptus, vectura, f. 13, d. 94. — 26 septembris. Dominus Georgius Budaker missus est cum centum curribus colorum, qui vehebant pedites exercitus Moisis Zekely usque in Siculiam; sumptus fecit f. 2, d. 43. [3 Octobre. Censul la Sibiiŭ. — 12. Soli la dieta sãseascã de acolo.] 1ª decembris. Missi sunt obviam capitaneis Germanorum, equitum silesiorum, ad nos tum venientium. [16 Decembre. Censul la Sibiiŭ.]

Minores expensae anni MDC.

Die iovis ante ferias Nativitatis dominis et boieronibus, qui egregii Nicolai Gaway bona, apud nos inventa, acceperunt mandato Michaelis Vajvodę, emimus quatuor vina, quę pręfuerant Nicolai Gaway, in civitatem introducta pro usu suę familie, pro f. 10 singula, — ne cogeremur ea Albam devehere per nostros miseros homines; faciunt f. 40. Item in eosdem boyerones et in ungaricos equites Michaelis Vayvodę besliak vocatis expendimus f. 18, d. 49 . . . Item Lazaro Valacho, libertino de Ilwa, anno praecedente post dominum iudicem Cibinium misso, in summa difficultate et discrimine itinerationis, ad vestem quę promissa fuerat, dati f. 6 . . . — 26 decembris . . . Expensę in Zenthey Balint, capitaneum ungaricorum satellitum, Lechnitii degentium . . . — Item domino Moisy Zekely aegrotanti in Tek, acceptum in eius munus, camphores et moscum, pro f. 1,

d. 10... — Item pro vectura dominorum senatorum in Theka et Magnum Demetrium... — 28 decembris. Sumptus in Teke fecerunt, eodem missi ad dominum Moysen Zekeli, domini Stephanus Ihm et Andreas Ephippiarius... Pro vecturis in Wermes, Lekencze equitibus ungaricis besliak factis et locatione equorum veredariorum in Lekenzen... Exploratori in Moldaviam... — 3 ianuarii. Expensę factę sunt in commissarios domini Michaelis Vaivode, Dragus Wornik et Stephanum Bodony; item capitaneos Ungarorum et Rascianorum, f. 34, d. 34. Item provisorii xenodochii, Gallo sutori, refusum expensę in cursores domini Vajvode et satellites ungaricos factę... Item bibale 33 peditibus nostris opificibus, qui reducerunt rascianam familiam inutilem e nostro fundo in Regen... Vectura Armas Herizan in Dees... Item Cziganis qui patibulum in foro civitatis mandato Armas Herizan erexerunt et in eo duos profugos suspenderunt, susfolerunt vicissim et sepelierunt, f. 1. [De-asupra lui *patibulum* scris *Gericht*.] Item servitori Armas... Vectura Dragus Wornik in Sayo... Vectura domini Andreae Sattler in Theka... — 7^a ianuarii. Missis Albam mandato domini Vaivode Michaelis fabris lignariis duobus... Item eodem missis quatuor currificibus... Item eodem missis quatuor fabris ferrariis... Exploratori in Moldaviam... — 10 ianuarii. Honorata est boyeroni Dragus Wornik cuppa argentea pro fl. 33. Item equum accepit a domino Simone Kraus, porkalabio, quem oportuit solvere... Item capitaneo Rascianorum, Michaeli Racz, honoratum argenteum poculum pro f. 16... Pro filio ipsius scribę Rascianorum equitum honorati duo aurei, faciunt f. 3, d. 60... — 12 ianuarii. Pisces empti sunt, pro boyeronibus e Moldavia allati, quibus cibati tempore eorum ieiunii, pro f. 56. Item similia accepta ab artropoeis, f. 14, d. 75. Item a domini iudicis coniuge aromata et alię res, f. 8, d. 79. Item Taffet ad vestes militares equestres, f. 15, d. 60... — 16 ianuarii... Expensę in boyeronem... Iacobo muratori pro tribus diariis apud dominum Stephanum Bodony... Vectura domini Bodony in Sayo... — 18 ianuarii. Expense factę in Armas Herizan apud Paulum corrigiarium et in Stephanum Bodony... Item pro quinque ocreis Armas Herizan... Item

pro quadragenario vase de Zenthgeorgi pro boyeronibus... — 19 ianuarii. Fabris ferrariis pro hastarum equestrium aciebus 460, f. 37, d. 60. Item pro Tafett domino Vaivodę Michaeli Albam misso, f. 43, d. 21. Item pro similis... — 21 ianuarii... Exploratoribus in Moldaviam. [23. Solie la Alba-Iulia: Ioan Ebel și Ioan Schultz.] Item expensę factę sunt in hospites apud Ioannem Ebel, item in dominum Stephanum Bodony et boyeronem qui pro bonis nobilis Francisci Buday huc missus fuerat. [26. «Casparus satelles», cu provisiї la Alba-Iulia.] Item Armas Zawę. *Par gulden und silberen Schuer*, f. 2, d. 50. Item in capitaneum Racz Mihaly... — 31 ianuarii. Fabris ferrariis, qui laborarunt boyeronibus mandato domini iudicis... Item Caspari ferrario pro refectione tympanorum militarium equestrium equitibus besliak, f. 5... Item ahenario pro opere in eisdem tympanis, f. 3. [1^u Februar. «Bartholomeus Ianio» trimes la Alba-Iulia.] Pro vasculo ad butyrum Albam misso... Honoraria varia... Pro vino Zothyan Moysi Zekely... Item expensę in capitaneum Michaelem Racz... — 4 februarii. Vecturę bonorū nobilium cum tribus currubus in Enyed usque... — 8 februarii. Vectura victualium Albam... Operariis diversis qui iuverunt in culina apud boyerones et domesticos... Item duobus fabris ferrariis Albam missis... — 10 februarii. Magnifico Leka Aga, capitaneo in Nova Arce, honoratum clenodium M. 2, piseta 3; f. 29. Item expensę hospitalitatis in illum factę, f. 22, d. 45. Item coco ipsius et tall., f. 2... — 14 februarii. Mensatoribus, pro hastis equestribus, soluti... Item quatuor currificibus et duobus fabris ferrariis Alba domum reversis, qui ibi domino Vaivodę laborarunt, sed nihil solutum fuit: singulis per f. 2... — 16 februarii. Pisces empti sunt salsi pro boyeronibus... Item expensę factę sunt in capitaneum Racz Mihaly... Mensatoribus pro opere facto Leka Aga... Vectura in Dipsa hastarum equestrium... Operariis diversis, qui in hospitiiis boyeronum fecerunt operas serviles et adiutarunt... Item honoratum est per dominum iudicem Illustrissimo Vaivodę Michaeli in strenum novi anni cupa deaurata, f. 46, d. 50... Item capitaneo in Georgyn, boyeroni Constandjn Stolnyk, clenodium M. 2, piset. 9; f. 29,

d. 52. Item nobili Matthiē Fichor, perkolabio in Georgyn, tall. 3, f. 3... Item cubiculario domini Michaelis Vajvodę, Andreę Lividario, tall. 2, f. 2, d. 50. Item egregio Michaeli Kalmandy, capitaneo peditum prętorianorum Vajvodę¹, clenodium honoratum, f. 13, d. 75... Item Zawae Armas curatum confici stanneos discos cum theca, f. 11, d. 50. Vectura capitanei Michaelis Racz Albam... — 21 februarii. Vectura Magnifici Aga Lekę in Wywar... Exploratoribus in Moldaviam... Expensę factę in boyerones tempore magnę ferie tertie. [Plată «keneziis nostris valachicis».] 25 februarii. Expensę factę sunt in capitaneum Michaelē Racz... Item duobus aurigis qui pannum Albam devexerunt Michaeli Vajvodę... — 27 februarii. Expensę factę sunt in capitaneum peditum pretorianorum, Michaelē Kalmandy, et boyerones... Vectura boyeronis in Borgo... — 1^a martii. Missi sunt Albam mandato domini Vajvodę Michaelis tres fabri lignarii: singulis dati pres entandum 2, f. 6... Expensę in boyerones... — 3 martii... Expensę factę in Rascianos... Vectura in Novam Arcem servitori Aga Leka... — 10 martii. Altera vice pro hastis equestribus... Mensatoribus dati, et ex his hastis dati Ungaris equitibus 82, Rascianis 560... Item empta clenodia *zu einem Vorratt*... — 14 martii... Expensę in moldavum hominem, qui captivus mittebatur Illustrissimo domino Michaely Vajvode... — 24 martii. Balthazari servitori sumptus in Gentzdorff, ad magnificum Moise Zekely... Item eidem Balthazari sumptus in Moldaviam... Item honoratum clenodium domino Moisi Zekely... Item servitori Theodosii Logoffett, valachici cancellarii, donati tall., f. 2... — 5^a aprilis... Item vectura capitanei Michaelis Racz Albam, Thor-dam, Colos, Dees et Iadenses, f. 8. — 10 aprilis. Theodosio Logoffet, valachico cancellario, honorandus equus, f. 38. Item duobus boyeronibus honoratę vestes duę Kapenek, f. 8... — 14 aprilis. Expensę factę sunt in commissarios domini Vajvodę, Mattheum Peressith, Armas Mihal, capitaneum in Colos,

¹ Acesta și restul sînt identificați în *Documente relative la Petru Șchi pul și Mihaș Viteazul*.

et pedites pixidarios . . . — 16 aprilis. Expensę factę sunt in capitaneum Racz Mihaly apud dominum Georgium Bastam (?), f. 8, d. 85. Item curavimus mandato domini Vajvodę Albam devehi pannum in duobus curribus; vectura . . . Servitoribus una missis . . . Exploratoribus in Moldaviam . . . — 20 aprilis. Expensę factę sunt in Armas Mihal, pedites sclopetarios Vaivodę et Michaelis Raz, f. 21, d. 72. Item expendit in servitores domini Vaivode in xenodochyo Gallus sartor mandato domini iudicis . . . Sumptus servitori ad Benedictum Mindzenty . . . — 23 aprilis . . . Vectura cursorum et pro ephippio quem nostro homini rascianus satelles vi accepit . . . — 7 may expeditimus in Moldaviam cum boyerone Dragus Wornyk mandato domini Vajvodę exercitum; capitaneo delecto, Georgio Schincker, dedimus menstruum stipendium, f. 10. Vice-capitaneo Andrea Teusch, f. 5. Item tympanistis et vexilliferis et reliquis, f. 28. Item pro tela ad vexilla, f. 13, d. 24 . . . — 9 may. Expensę sunt in capitaneum Siculorum Ioannem Tamasfalwy, f. 3, d. 09. Item in domo xenodochii mandato domini iudicis in hospites per Matthiam olmucensem; expense . . . Item expensę factę sunt in Dragus Wornyk, f. 44, d. 12 . . . — 17. Exploratoribus in Moldaviam . . . Pro sex vecturis in Rodna factis tempore expeditionis in Moldaviam factę . . . — 18 may . . . Cerevisia hospitibus accepta et boyeronibus marsupium aromaticum . . . — 25 may. Albam missi ad laborandum in armamentario principis duo currifices et fabri duo . . . Item fabris fornariis qui laborarunt et octo rotas Dragus Wornyk fecerunt . . . Item corium pro ephipii theca Dragus Wornyk . . . Item serariis et sartoribus qui eidem laborarunt . . . Candelę . . . — 29 may. Reversis militibus in nostris e Moldavia, bibale, f. 10. Item evangelium datum nuntio Michaelis Vaivode de Moldavia subiecta, tal., f. 12. Item boyeroni primario, Kamaras Mihaly¹, similiter evangelium datum, clenodium faciens cum expensis in illum f. 35, d. 9 . . . — 1^a iunii. Currificibus pro octo rotis Dragus Wornik . . . Item pro fero in octo rotas

¹ Cămărașul Mihaï, pe care partida militară voia să-l facă Domn supt Radu Mihnea în 1612 și care fu ucis pentru aceasta (Matei al Mirelor, în Papiu, *Tesaur*, I, p. 336; Iorga, *Manuscripte din Biblioteca străine*, II, p. 15).

Dragus Wornik . . . Item expensę in boierones et cursores Vajvodę . . . — 3^a iunii . . . Martino fabro pro operibus factis Dragus Wornick . . . Item domino Georgio artopoeo pro expensis in Dragus Wornik apud se in hospitio factis . . . — 7^a iunii . . . Item Luce victori pro curatione equorum Dragus Wornick et custodia equorum veredariorum . . . — 16 iunii . . . Exploratori in Moldaviam . . . — 19 iunii. Expensę factę sunt in hospites, Magnificum Balthazarum Bornemizzam, Rascianos, boyerones . . . Vectura Lechnitium dominorum Andree Ehipparii et Georgii Budaky in occursum mille Rascianorum de Dees adventantium, et sumptus . . . — 29 iunii. Clenodia Cibirii empta . . . Item honoratum clenodium capitaneo Rascianorum mille, Petko Oda-Bassa, f. 2, d. 86. Item honorati tall vice-capitaneis, f. 4. Item expensę factę sunt in Rascianos capitaneos, Ioannem Pan, Ioannem Nemes, ductores illorum, f. 44, d. 20 . . . — 7^a iulii . . . Valentino funifici pro funibus Dragus Wornik et aliis servitoribus Vajvodę . . . Vectura in Lekencze Magnifici Balthazaris Bornemizzę . . . — 9 iulii. Capitaneo-Siculorum Maros sedis, Ioanni Tamasfalwy, honoratum poculum pro f. 12, d. 50. Expensę factę sunt in domo xenodochii in Cozakkos, in capitaneos Siculorum, cursores Vajvodę . . . Vectura cursorum . . . — 12 iulii . . . Cozakkis Lechnitium laridum datum, f. 4 . . . Item dimisso in captivitate Albam Valacho popa de Teolcz, qui propter litteras contra Michaellem Vejvodam captus fuerat, donati f. 1 . . . — 21 iulii. Expensę factę sunt in Ioannem Fiotta, in Magnificum Moysen Zekely, Gasparum Sibrik, Georgium Farkas et cursores Vajvodę, f. 15, d. 37. Item fabris ferrariis qui Rascianis et Moisi Zekely laborarunt . . . Item pro vasculis Dragus Wornyk datis, Victori, f. 16, d. 66 . . . — 2 augusti. Boieroni, qui e Moldavia ad 3.000 boum Michaeli Vaivodę adduxerunt (*sic*) et in territorio civitatis pascebant cum magno damno, dati tall., f. 16, quo impetratum ut citius hinc abduceret . . . Vectura currus Balthazaris Bornemizza in Dipsa . . . Expensę in pastores boum Michaelis Vajvodę . . . Item in ipsos boyerones et servitores . . . — 7 augusti . . . Item expensę in varios cursores et boyerones in domo xenodochii . . . — 10 augusti . . . Item Francisco

Zabo, ienensi capitaneo uno, qui pro nigris peditibus nostris venerat, missus; donati tall., f. 5... — 12 augusti... Pastoribus conductis ad boves Vaivode hic relictos et claudicantes... — 14 augusti... Item pro vasculo ad adipem Albam missas... Expensę in cursores Vaivode... — 15 augusti. Missi sunt nigri pedites, in militiam et in pręsidium ienensis arcis collocati; datum illis stipendium duorum mensium, f. 3, d. 72... Item pro 18 vexillorum confectione sartori... — 24 augusti. Petro Bayerdorff pro equo veredario in Zent Gergii et pro labore Rascianis facto in Felseoderff... Item Michaeli Pop, expedito cum octo curribus colonorum ad victualium vecturam in castra... — 30 augusti. Petro Eormyn, cubiculario Michaelis Vaivode, honoratum clenodium, f. 44, d. 39. Item expensę hospitalitatis in eundem Petrum Eormyn, Stephanum Bodony et boyerones... Item expensę in generosum Ioannem Zelestey... Item expensę in capitaneum Kys Gergely et Moldavos... — 10 septembris... Expensę in boyerones bona nobilium profugorum arrestantium... Item curatoribus equorum arrestatorum nobilium Ioannis Nyakazo et Stephani Wkoi-thyewisch... — 4 septembris. Exactoribus victualium a Michaeli Vaivoda missis honorati tall., f. 12. Item expensę in illos... — 6 septembris solī la Cluj. Item servitori sumptus in castra nobilium... Item vectura boieronum et hominum Michaelis Vaivode qui ad bona nobilium occupatura missi erant... Exploratori in Moldaviam... — 18 septembris. Exploratori in Moldaviam ablegato... — 21 septembris. Evangelium dedimus homini de Zenth Georgii bonum nuncium primum vehenti de victoria nostrorum contra Michaelē Vaivodam tyrannum, tall., f. 2. Rodnensibus exploratoribus in Moldaviā versus, bibale. Oamenī în Alba și la Gherla.] Expensę factę sunt in homines Magnifici domini Stephani Chaky, bona Gręcorum et Rascianorum occupantes, f. 3, d. 52... Expensę dominorum Georgii Franck et Stephani Ihm in occursum missorum domino Moisi Zekely e Moldavia cum exercitu venienti... — 25 septembris. Servitoribus ad castra cum litteris ad proceres regni missos, sumptum. [29. Servī în lagăr.] Item sumptus Nicolao, iadensi homini, cum litteris ad Moldaviam...

Servitori cum litteris post Moisem Zekely... Item expensę factę sunt in captos homines Michaelis Vaivode, Ioannem Kapolnay, Ioannem Kazas, duodecim Grecos et boyerones... Item sumptus peditibus pixidariis missis cum captis Claudio-polim... Item aurigę pro vectione illorum Claudio-polim... Item sumptus servitori misso in castro cum uno captivorum, Ioanne Kazas... — 2^a octobris. Exploratori, sumptus in Moldaviam... — 12 octobris... Campanatoribus... Item lanionibus tria quartalia carnis soluta, quę honorata fuerant in castris ante civitatem Moisi Zekelj, capitaneo, et magnatibus polonis... Sumptus servitoribus in castra. [26. Provisiŭ «in castra». Item reversis domini (*sic*) nostris militibus, quos pene omnes sclopetarios miseramus in castra regni et nobilium et in conflictu bene se gesserant contra Michaellem Vajvodam, stipendium unius mensis datum et relaxatus census; abfuerunt sex hebdomadas. Stipendium in illos erogatum constituit f. 235. [Şi celor trimeşti la Înău.] 1^a novembris... Georgius Radelt expendit in homines Michaelis Vaivode pro occupatione bonorum nobilium hic missis circa nundinas... Simila... Item duo vascula Somlegel, in quo vicino Wornyk in Campolong, in Moldavia, vinum dono missum, d. 36... — 10 novembris... Item expensę in captivos moldavos... Item duo quadragenaria vasa vini honorata sunt Moisi Zekely, cum exercitu ante civitatem constituto. [17 Novembre. Luŭ Ioan Gyereoffy, «commissarius regni».] 30 novembris... Item Paulo Smigmatopeo pro duabus expeditionibus: una Coronam aestivo tempore cum domino Georgio Budaky, item altera cum eodem domino Georgio Budaky, cum domino Moyse Zekely et eius exercitu usque ad fluvium Kys Kykelleu. 3 Decembre. Comandantulŭ «peditum germanorum, qui in saxonis pagis civitatis hęrebant».] 12 decembris. Tome Krauzener (Kretzener?) expeditio Claudio-polim cum captivis facta et expensę solute... Item in pedites preŭtorianos, qui Moldavos huc deduxerunt, domum dimissos in Moldaviam... — 13 decembris. Domino Georgio Franck quadragenarium vas vini solutum, quod honoratum fuit Moisi Zekly... — 15

decembris... Item quatuor ulne *braun Londes*¹ Aga Leke, capitaneo Wywariensi... — 16 decembris. Pro corrigariis rebus *gemein Weerk* Dragus Wornik... Item Gregorius Schiltz expensas fecit in albis et in exploratores in Moldavia missos....

[1601.]

Expeditiones dominorum senatorum in reipublice negotiis, horundemque expensae...

18 die mensis februarii missus est in Moldaviam dominus Andreas Ahmend cum Simone Kraus perkolabio cum legatis regni, Stephano Tholdy, Nicolao Wytes, Ioanne Zentpali et ceteris, pro adducendo inde Serenissimo principe Sigismundo Bathori, electo in regni principem; sumptus fecit f. 33, d. 67... — 26 martii domini Andreas Ahmend et Simon Kraus perkolabius cum dictis regni legatis deducere (*sic*), advenit Claudiopolim usque Serenissimum principem...

Minorum expensarum series...

31 decembris [1600] triginta vascula ad pulverem tormentarium Albam, Michaeli Vaivode, anno superiore missam... — 8 ianuarii. Lateres 1700 soluti laterariis... Item pannum persolutum quod superiore anno honoratum servitoribus Michaelis Vaivode. [15 Ianuar. Spion în Moldova.] 26 ianuarii in Magnificum Damianum Wyssternik, legatum Vaivode Ieremie Moldavię, expensę factę sunt hospitalitatis... — 7 februarii. Magnifico domino Damiano Wyzsternick, legato moldavi Vajvode, honoratum clenodia, f. 14, d. 66. Item expensę hospitalitatis in illum et comitatenses ungaros, nobiles et cursores... — 12 februarii. Nicolao Moldner, Iadensi, pro labore et protectione in Moldaviam, reducendo inde urbanorum hominum equos veredarios eo locatos... — 18 februarii. Sump-tus in Moldaviam Ioanne Tepolt, item Georgio Galaczy et Stephano, servitoribus publicis... — 26 februarii... Nobiles reconducendi e Moldavia Serenissimo principe Sigismundo... — 1^a martii. Servitoribus et Ioanne Tepelt... (?), sumptus in

¹ Postav de Lund.

Moldaviam usque in Iasmarth . . . — 4 martii. Sumptus tubicini in Moldaviam cum legatis domini principis misso . . . — 9 martii. Sumptus in Moldaviam servitoribus . . . Vectura in Sayo nostrorum fabrorum ad equos Illustrissimi principis ibidem ferreis soleis muuendos . . . Sumptus in Balasfalwa domino Andreae Ehippario et domino Michaeli Kraus; sumptus in alpes, ubi viam purgarunt, per quam Serenissimus princeps Sigismundus adventaret . . . Locatio equorum cursorum in Dees, Rodna, et potissimum in Moldaviam . . . — 14 martii. *Fur Somlegel* vasculis, in quibus legatis et Serenissimo principi in alpes missum vinum . . . — 22 martii. Ioanni Savo, exploratori in Moldaviam . . . Equi veredarii in Moldaviam . . . — 23 martii venit Serenissimus princeps Sigismundus Bathory e Moldavia, reductus in civitatem, cui munus honoratum duę cuppę M. 10, piset. 42, constituendo f. 150, d. 66 . . . Magnifico Moisy Zekely poculum . . . Pro egregio Ioanne Bowrkay similiter poculum . . . Martino Kobory, capitaneo peditum rubeorum . . . Magistro culinę, *den Kuya Mester* . . . — 26 martii . . . Vinum . . . Vinum malvaticum . . . Item e Moldavia curavimus salsos pisces per dominum Andream Ahm Endt et Simonem Kraus porkolabium adduci pro hospitibus, pro f. 59, d. 42 . . . Item ad mandatum Serenissimi principis aurigę egregii Nicolai Gaway, qui superioribus annis illum Constantinopolim devexerat, solvimus f. 10 . . . — 30 martii . . . Exploratoribus in Moldaviam, sumptus . . . — 2^a aprilis . . . Aurigis duobus, qui Illustrissimi principis gentem Claudiopolim devexerunt . . . Lazaro, libertino Valacho, cum in Moldaviam cum domino Andrea Ahm Endt porkolabio missus, pro ocreae date pro . . . — 13 aprilis . . . Vectura bonorum Stephani Bodony in Coloswar, sumptus servitori Claudiopolim . . . Expensę in Blasium Kamuthy, in Moldaviam missum a Serenissimo principe . . . — 14 aprilis . . . Expensę factę in Ioannem Racoczy apud Ioannem stannarium et in boyerones, Moldavorum capitaneos . . . — 16 aprilis. Ioanni Iacobino, secretario Serenissimi principis Cancellarię, munus, honoratum clenodium, in nuptiis eius, pro f. 14 . . . In Nicolaum Gaway expensę, cum pararet expeditionem in Turchiam . . . — 20 aprilis. Exploratori in Moldaviam, sumptus . . .

Item pro ephippio cursori in Poloniam . . . — 27 aprilis. Expensę hospitalitatis factę sunt in Ioannem Rakoczy . . . In boyerones moldavios . . . — 29 aprilis . . . Item Laurentio curfici in pretio rhedę moldavo capitaneo Boziok, f. 2, d. 50 . . . — 2^a maii. Expensę factę sunt hospitalitatis in Ioannem Rakoczy et moldavos boyerones, f. 5, d. 68 . . . — 13 may . . . Mattheo Peressit . . . Gregorio Gaal, expedito cum victualibus in castra . . . — 16 may . . . Expensę in hospites et boyerones . . . — 18 may. Martino Stenkelner refusę expensę in milites factę superiore anno, missos ad bellum contra Michaellem Vajvodam ad Myrizlo, f. 8. Valentino Gruba restans stipendium militum eius temporis solutum et expensę factę in militia, ad f. 5. . . — 19 may. Ioanni Saur, in Moldaviam misso cum Serenissimi principis homine, sumptus et merces . . . — 22 may . . . Vectura egregii Ioannis Gyereoffy Claudiopolim et expensę in illum reversum Praga per Poloniam et Moldaviam . . . Vectura Claudiopolim boyeronis Damiany Wizternik . . . Vectura in Rodna ante annum dominorum Georgii Franck et Stephani Ihm in occursum Moisis Zekely . . . — 29 may. Expensę factę sunt in exactorem victualium, in castra Moldavorum ad Colos mittendorum . . . Expensę factę in generalem capitaneum Moldavorum Orris Hattman, dum adhuc esset in Valle Valachali, ad fluvium Zamos, in castris, f. 8, d. 60. Item in moldavos boyerones expensę . . . Candele . . . Vectura vinorum in Colos Moldavis . . . — 30 may honoratum clenodium generali capitaneo Orris, Hattman Moldavorum, M. 2, piset. 4; f. 29. Item pro mulsa, aceto et aromate moldavis proceribus, f. 6, d. 20 . . . — 5 iunii. Venit in civitatem Orris Hattman, in quem et reliquos capitaneos Moldavorum et exercitum eius expensę factę sunt, preter vinum, panes, carnem, f. 43, d. 64. In egregium Thomam Chomortany expensę factę sunt, a Serenissimo principe huc missum . . . Eidem honoratum clenodium, f. 15. Item capitaneo Moldavorum Boziok clenodium, f. 14. Item Ioanni Rakoczy pocultum pro f. 13 . . . — 10 iunii . . . Item expensę factę sunt in servitores Magnifici Balthazaris Bornemizza et cursores in Moldaviam, f. 1, d. 54. Equi veredarii in Rodna . . . Valentino Grendler pro equi locatione cursori in Poloniam . . . Sumptus in Moldaviam

ad Vajvodam Ioanni Tipelt et Ioanni servitori... — 13 iunii... Item domino Andreae Ahm End, cui expensę in Valle Valachali, evchendo boves, in castra Moldavorum mittendos... Item in Valachos expensum, qui bovium illorum curam egerunt et in castra abegerunt... — 15 iunii... In castra Moldavorum capitaneis albus panis, mulsa, vinum crematum, sal missa, f. 7, d. 39. Item in boierones in dormitorio xenodochii et egregios Blasium Kamuthy et Balthazarem Zilwasii... Vectura in Rodna Balthazaris Zilwassii... — 17 iunii... Item pro capitaneo Orris Hattman et aliis prefectis Moldavorum, *zum Gezeltguet, Schneyr, Kuczy, Streng*, f. 10, d. 50. Vectura panum Moldavis in castra... Sumptus in castra Moldavorum servitorum nostrorum... — 21 iunii... Hattman Orris vitrea pocula *und Seid*, f. 1, d. 77. Boreok capitaneo unum panum szak, d. 45... Item lignae legentę cursoribus in Moldaviam duę... — 27 iunii... Moldavis in castra albi panes, vinum sublimatum et alię res missę pro f. 20, d. 11. Item Andreae Litterato, scribe Moldavorum commendantis, currus quem is retinuit, solutum pro eo, f. 12. Item expensę in illum factę, f. 2, d. 90... — 2^a iulii. Vectura boyeronis moldavi in castra ad Kęntelke et Lechnitz; item expensę in illum... — 12 iulii domino Andreae Ahm Endt, obviam missis Kozackkis in Vallem Valachalem, expendit... Panes et vinum Kozakkis... Item victualia comparata fuerunt per dominum iudicem... Ioanni Iacobino, secretario Serenissimi domini principis, pro rosmarino... Item expensę factę sunt in servitores Magnifici domini Stephani Chaky et moldavos cursores... — 20 iulii. Victualia in castra nostri militis penes Villem Valachalem domino Andreae Sattler et egregio Ioanni Gyereoffy... Aromata... Expensę in cursorem Serenissimi principis in Moldaviam, Andream Lividarium... Item aurigę vehenti quinque centenaria pulveris pyry in castra... Iacobo Redi et pixidario una misso... — 26 iulii. Vectura Claudiopolim usque capti Iane gręci et Walachi Teolczyensis, exploratores a Michaelē Vajvoda emissi... Peditibus pixidariis una missis in illorum custodiam; sumptus... Michaeli Chek solvimus equum ad vecturam tormentorum bellicorum; ab eo acceptum... — 29 iulii. Sumptus servitori

Claudiopolim... Expensę in cursores moldavos... Item expensę factę sunt in castris ad Zaloo positis nostrorum militum, in Ioannem Gyereffy et dominum Andream Ephipparium... Expensae bellicae et stipendia nigrorum militum huius anni. — 10 die mensis februarii cum capitaneo Georgio Schincker expedivimus in militiam ad oppidum Dees, ad mandatum Spectabilis et Magnifici domini Stephani Chaky, generalis capitanei regni, quibus in unum mensem stipendia data, f. 134... — XI die martii in alterum mensem eisdem eodem... — 9 aprilis in tertium mensem eodem... — 24 aprilis novos nostros nigros pedites, cum regnicolę saxonice universitati in hunc annum duplicassent numerum peditum nigrorum, missimus in castra Claudopolim... Item capitaneo Georgio Schucker... — 8 die may in quartum mensem nigris peditibus a Dees Claudopolim translatis, per dominum Gregorium Schultz et Andream Ephipparium... — 23 may. Ad secundum mensem alteris nigris peditibus Claudopolim in castra... Item eodem tempore primis nigris peditibus dimidii mensis stipendium datum est, quo utrinque, cum in iisdem castris essent sub uno capitaneo, Georgio Schincker, deinceps aequarent tempore menstrui stipendii simul accipiendi... Item, cum plurimi profugissent e castris, eoacti sumus mandato severo Serenissimi principis, in eorum locum alios mittere, nempe quatuordecim personas... — 22 iunii. Misimus... nigris peditibus utrisque simul stipendium in castra claudiopolitana... Item pro profugis alii missi sunt in castra, ut puta viginti sex personas... — 21 iulii misimus... stipendium nigris peditibus in castra circa Somlyo existentibus... Summa stipendiorum eo in bello infeliciter administrato, cum a Germanis nostri profligarentur, tertia augusti, f. 1352 50. Item ad tormentorum vecturam misimus in castra... Item agazonibus eorum... Item opifices misimus in castra... — 30 iunii. Conscripsimus quinum hominem, sexaginta persone, qui primum ad oppidum Dees, inde ad valachalem nostram possessionem Zalwa in castra locavimus sub capitaneis Paulo Saponario et domino Andrea Ephippario et commissario Serenissimi principis, egregio Ioanne Gyereffy. [Si «Valachorum

duces.]. 2^a augusti misimus... in castra ad Zalwa... multis profugis... — 24 septembris... Misimus in castra Illustrissimi domini Georgii Bastę nostrorum peditum dimidiam partem, videlicet viginti personas... — Augustus mensis... 1^a augusti... Item pro equis veredariis in Moldaviam usque ad Jasmarek... — 4 augusti. Missus est in excubias alpium Rodnam versus Martinus Dresler; sumptus dati... Expensę in Ioannem Gyereoffy... — 18 augusti sumptus Michaeli litterato Claudiopolim ad Illustrissimum dominum Bastam... — 21 augusti. In Magnificum Pancratium Sennyey expensę... Exploratori in Moldaviam... — 24 augusti. Expensę factę sunt in capitaneum dominum Ioachim Flans cum 500 germanis equitibus, ab Illustrissimo domino Georgio Basta pro deditione nostri in fidem huc misso... — 28 augusti. Sumptus servitoribus in castra ad Illustrissimum dominum Bastam et alia loca. [Menționați Germani și Senyey.] 25 septembris. Ioanni Tepilt solutę aliquot expeditiones in Moldaviam, Rettek, Claudiopolim... — 5 septembris. Domino Urbano Weidner pro vino veteri moldavis capitaneis circa Penthecostes ferias¹... Item domino Andreae Ahm End, similiter pro vino eisdem... — 7 septembris... Exploratoribus in Moldaviam. [Și la 10.] 16 septembris... Fabro ferrario *fur Zysma beschlagen* boieroni... — 24 septembris. Vecturę panum creweldinis et aurigis factę Moldavis ad Rodna... Matthię Zaindner pro vectura Claudiopolim capti Iane Gręci. [1^{ru} Octombre. Spion în Moldova. — 10. Menționat Frederic, fiul lui Mihaï Székely.] 16 octobris. Expensę factę sunt in Magnificos Stephanum Bodony, Stephanum Prepostwary et gentem illorum. [Și lui Frederic Székely. — 24. Spion în Moldova.] 28 octobris. Expensę hospitalitatis in Generosum dominum Carolum Magnum, commissarium Cesareae Maiestatis, et germanos equites. [4 Novembre. Spion în Moldova. — 14. Valonilor din Gherla și lui Ludovic Rákóczy.] 19 novembris... Item panes et fructus dati Illustrissimo principi Lecze....

¹ Duminica Mare a căzut în 1601 la 10 lunie.

[1602.]

Proventus minores...

[20 decembris.] Item Nicolao Moldner, Iadensi, quia, in Moldaviam missus cum litteris Illustrissimi domini Bastę ad Ieremiam Vaivodam, ibi per aliquot menses est detentus; dati in damni reliquam refusionem. [23. CheltuieŃ cu un curier în Moldova.] 1602. Pacificatione autem inter Illustrissimum dominum Georgium Bastam et Sigismundum Bathory mediante¹, Spectabili et Magnifico domino Nicolao Bogathy, Deo sic volente, in optatum finem traducta, pro redemptione urbis bistriensis . . . Administravit fisco nostro 32.000/00....

[1607.]

.... 19 Junii ... Eadem einem Boern vor Zerung, auff Furstlichen Gnade Befehl ... — 31 Augusti. Dem Boern vor Zehrung ins Stadthaus ... — 16 die Septembris ... Item Stephano Erdely vor Ehrung und vor Zehrung ins Stadthaus auff Simeon Wayda seine Posten. [31 Septembre. Pentru trei Poloni, «cum ursibus».] 17 Novembris ... Boeroni principis moldaviensis ... — 19 Novembris ... Dem Posten aus Moldaw, vor Czehrung ins Stadthaus ....

[1609.]

.... 18 Augusti. Dem Spey ihn die Molda ... — 12 Octobris einem Diener Zehrung ihn die Molda ... — 19 Octobris ... Eodem dem Janos Deak aus der Rodna, das er des Fursten Brief ihn die Molda gefuhrt ... — 17 Decembris ... An einen Mönchen auss der Moldau fur zwey Ross, so er dem Fursten hatt geben müssen ....

[1610]

.... 3 Februarii. Dem Hans Flescher, alss er mit des Fursten Dienern ihn die Moldau gereiset, Zehrung ... Eodem, Ehrung dess Fursten Dienern, f. —, d. 24. Eodem auf dieselben ... — 4 Februarii. Ehrung ... — 15 May. Einem Spey

¹ V. *Doc.*, I, pp. LXXXVIII—IX.

ihn die Moldau, Zehrung... — 22 May... Dem Spey ihn die Molda. [Și la 5 Junie.] 25 Juny... Fur Ehrung denn Moldnern... — 4 Julii... Fur ein Post-Ross in die Molda... Ehrung dess Fursten Dienern undt den moldner Legaten. [7, 10, 23 August, 8 Novembre. Spionî în Moldova.] 16 Decembris. Auf dess Fursten Pohten, Zerung... Fur ein Par Handschug dem Pohten. [Spion în Moldova. Și la 20 Decembre.]

[1611.]

[3, 22 Ianuar. Spionî în Moldova.] 22 Januarii... Dem Michel Engetl und Staddiener Zehrung ihn die Valachey, f. 8. [*Șters*: Dem H. H. Mester Zehrung, nachgeschenckt ihn die Valachey. *Tot așa*: 15 Februarii. Dray Staddienern, welche den Solt ihn die Valachey gefuhrett. — 24 Februar. Doî spionî în Moldova.] 25 Februarii... Dem Hans Flescher fur Zoll und ein Moldner Reiss. [Maiü-April. Spionî.] 21 May... Ist auf dem Dezpot Veyda¹, f. —, d. 74. [Iunie, Iulie, Septembre. Spionî.] 29 Octobris. Dem Janos Deak ihn die Moldau. [Spion: și în Novembre.]

[1612.]

[Fără dată de lună.] Zehrungk auf Fürsten Diener undt die Moldner Boieren... Einem Spey ihn die Molda... Dem Bleschen Hauptman....

[1613.]

.... Fur den Brief dess Moldner Weyvoden halben... Zehrungk auf dem Moldner Botten... Ehrungk... Des Fursten Diener ihn die Molda, Zehrungk... Zehrungk auf die Hermansteder Diener, welche ihn die Molda verschickt... Einem Spey ihn die Moldaw... Einem Moldner... Zehrungk auf die Moldner ihn Stadthaus... Dem Moldner Capitan verehrett 12 Takaten, f. 24... Dem Hauptman Zehrungk... Ist auf Moldner....

¹ Pentru acest Iacob Despot, v. Hurmuzaki, IV¹, p. 242, n^o CCI. Între copiile mele se află și aceia a unui document inedit care-l privește.

[1614.]

Expeditiones dominorum senatorum. Domino Andreę A-mendt in Moldaviam...

Censuum ordinariorum administratio. [9 April. Dar «turcicis legatis».] Expense... April. Dem Moldner Hauptman.—[Mai.] Dem Zeigler, der ihn die Molda gereiset. [Spionŷ in această ȝară.] Auff den Vornik auss der Molda... Ahn des Vornik seinem Siln (*sic*) eingebust. [Spion.] Zebrungk auf Moldner... Dem Cardinal fur Arbeit... Dem Hauptman ein Stuck Abba gegeben... Dem Zeigler, das er ihn der Moldaw gewesen....

[1615.]

[Spionŷ in Moldova.] Augusti 17. Auf die Moldner vergangen. [13 Novembre. Spion.] Auf das 1616 Jhar gegeben dem Cyonka nach Clausemburch mit dem Bleschen Postern...

[1616.]

[Januario.] Ihn dem Stadthaus dem Moldner Posten... —Januarii 5. Gegeben ihn das Stadthaus auff den Boër... —Januarii 30... Eodem die mitt Fürstlicher Genaden Posten sein geschicket worden ihn die Moldau drey unsere Diener... Eadem die einen Wolachen auch auf die Rewse... —Februarius mensis. Auf Cornis Janos, ihn die Moldau von gnedigem Herren gesickt, vergangen f. 61... —Februarii 6. Dem Czyonka, mitt dem Moldner Boden versicket, Czerung... —Februarii 20. Ihn die Moldau einem Wolachen auff Czerung gegeben... —Martii 3... Den Moldner Wolachen hatht der Her Richter geben d. 24... —Marcii 30. Dem Keichler gegeben, ihn die Moldau verschiket... —Aprilis 14. Einem Wolachen, aus der Moldau kommen... —Aprilis 26... Czerung ihn die Moldau, dem Merten... Dem Rodner Richter ihn die Moldau, heraus und hinein, f. 5... —Aprilis 28... Auff die Molner Czerung vergangen... —Decembris 9. Ihn die Moldau fort geschickt... Mit den Calugeren fort geschiket....

[1617.]

.... May 26. Einem Posten gegeben, als in die Moldau verreyset wnd in den ... (?) — Junii 9... Dem Sabadasser in die Moldau... — Julii 2... Eadem die ihn die Moldau dem Janos Deak gegeben... Eodem dem Posten... — Julii 4. Dem Szabadosi so gefangen war in der Moldau... — Julii 17... Dem Olaz Mihalyen gegeben in die Moldau. [24. Cheltuieli cu dînsul.] Augusti 14. Rodner Richteren gegeben, welche ehr verthon auff Boden ihn die Moldau... — Augusti 16... Eynem ihn die Moldau verschikt. [29. Spion. «Thamas» întors de acolo.] Septembris 9... Dem Thylman ihn die Moldau. [Spion: și în August.]

[1618.]

[10 Februar, 16 August. Trimeși în Moldova. — 28 August. Spion. — 2 Septembre. Cheltuieli în această țară.]

[1619.]

[25 Mart, 18 Mai, 29 Iunie, 23 Septembre. Spion.] Item auff eyn Moldnern hergangen. [29 Octombre, 26 Novembre, 2, 9 Decembre. Spion.]

[1620.]

[18 Decembre 1619, 3, 8 Ianuar, 19, 24 Mai, 4, 26 Iulie, 17 August. Spion.] 20 Augusti... Nagy Janosen auss der Moldau. [24 și urm., Septembre. Spion. — 21 Septembris.] Eodem dem Moldner Posten... Auff den Posten auss der Moldau... — Septembris 26... Item den Knechten, als sie mitt dem Moldner Posten ankommen... Auff den Legathen, welcher in die Moldau fierschiketh. [3 Octombre și urm. Spion.]

[1621.]

[Februar, Mart. Spion.] Martii 5... Als Herr Gubernator in die Mholdau schiket. [April, Mai, Iulie, August, Octombre. Spion. — Octombre. Solie tatară.]

[1622.]

[April, Iunie. SpionŃ.] 20 July. Dess Moldner Weden Abgesantem, einem Boeren verehrett f. 15... — 22 Julii. Auf den Boieren und sein Gesindel aufgangen f. 2, d. 5. [Octobre. Spion.] 25 Octobris... Dem Janos Deak, so in der Molda gewest... Item dem Janos, in die Molda expedirt....

[1623.]

[Fără lună.] Ein Legatt auss der Molda, auf dem ist aufgangen f. 3. . . . Item fur Seef so verehrett ist, f. 3, d. 50 . . . — May . . . Her Gubernators Diener, der in die Molda . . . — 11 May . . . Her Gubernators Diener, in die Molda verreisett, gaben ihr Gelt, f. 12. [Şi la 13, 22. — 3 Iunie. Trimes în Moldova.] 21 Juni. Simon Reimer in die Molda geschiket mitt dess Gubernators Diener . . . — 27 Junii . . . Simon Reimer fur 1 Pahr Zismen, so er in die Molda geschikett. [August. SpionŃ.] 16 Septembris. Dem Stephan Feurtage in die Moldaw mitt dess Hern Gubernators Briffen und mitt 2 Personen . . .

[1623.]

[CheltuelŃ cu Feurtage.]

[1624.]

.... 24 Aprilis... Andreas Deak auf furstlich Befehl bis in die Moldaw und wider zuruk. [MaiŃ. SpionŃ.] 21 May. Dem Andras Deak in die Molda, Zerunk . . . Item eben dem Andras Deak fir seine Mihe geben, dass er zweimal in die Moldaw verreisett . . . — 3 Juny. Dem Hans Sadler fir Ros beschlagen, do sie in die Molda sollen . . . — 25 Julii. Simon Reimer geben, weyl er draymall in die Moldaw verreisett. [15 August. Trimes Feurtage.] 5 Octobris. Auf dess Fürsten Darabanten, so in die Moldaw zogen, aufgangen f. 20, d. 70 . . . Item dem Hauptleutten . . . Item dem Rimer Mihaly und den Thrabanten, eben mitt diesen Darabanten in die Molda geschikett . . .

[1625.]

[19 Februar. Luŭ János Deak in Moldova. — 9 April, 24 Junie. Spionŭ.] 24 Novembris. Stephan Feurtage in die Molda, zum Weden geschickt, Zerung, f. 22. Item dess Moldner Weden Sohn fur Hochzeit¹, ein Becher, 2 Mark, 24 P., die Mark f. 50, f. 125. Auf Ehrung ausgeben, f. —, d. 50... — 23 Octobris... Im Stadhauss auf dem Wornik auss der Compulonk aufgangen f. 6, d. 54. [30 Octombre, 11, 13 Novembre, 6 Decembre. Spionŭ.]

[1626.]

.... 23 Februarii... Item dem Sultan Georgi, salbtander in die Moldaw, f. 6... — 9 Martii. Item Merten Porkalaben in die Moldaw, Zerung f. 5. Sultan Georgi eben dahin, f. 2. [15 Mart, 30 August, 12 Septembre. Spionŭ.] 15 Septembris... Auf den Boieren ist aufgangen f. 1, d. 20... — 12 Octobris... Auf den Bassa Thamas, auf die Moldner Kriegsleut, f. 15, d. 93... — 17 Augusti. Dem Gerig Steinkelner, das er des Hauptmans Gezelt gebessert... — Ultima Augusti. Hat der Herr Richter dem Bassa Thamas, als er von dannen gescheiden, vereheret ein Par feine karmasin Czisman, f. 3....

[1627.]

.... 19 Decembris [1626]. Dem Porculab Zergelt in Moldaviam, auff des Vaiden Hochzeit², f. 8, d. 50... — Item 23 Septembris zwen Speyen, in Moldaviam geschickt, in Jassvasar; Zerung, f. 6....

[1629.]

.... [22 Juni.] Auff den moldner Boieren *expense*; in sechs Tagen ist aufgangen... — 23. Auf mancherlei auf den moldauer Legatis. [2 August. Trimes in Moldova, «ney Zeitung halben».] 14 [Octobris.] Denen Spayen in die Puttna Moldaviae nach neyer Mehr. [6 Novembre. Spion.]

¹ V. Doc., I, p. XCIII.

² V. Doc., I, p. XCIV.

[1630.]

.... 1 [Aprilis.] Auff die erste Forschung in Moldaviam de Tartaris, Bognero... Ad apparatusum decollationis Galli donariis in Moldaviam. [Și la Cluj, pentru Tatarî. — 4 Iunie. Iar Bogner în Moldova. — 6 Iulie. Spionî din Rodna. — Octombre. Spionî.]

[1631.]

[Mart. Spionî.]

[1632.]

[Maiü-Iunie. Spionî.]

[1633.]

.... Majus... Auff die Tatteren, Zerungen, f. 3, d. 65. [Iulie. Spionî. Dar «nebuloni monacho». — August. Spionî.] 25 [September.] Dem Bogeer in die Moldaw, Tatar und Turken, mehr einem armen Betler. [Octombre și Novembre. Spionî.]

[1634.]

[Ianuar. Spionî.] 30. Dem Simon Rimer, mit in die Moldaw, mit des Fursten comite... Auff den Bettlem Janos, da er in die Moldaw reiset... — Martius... — Zwei Walachen mit dem Posten in Moldavia... — 5 [Julii]... Den Vallachen, so mit Simoni Rimer in Moldavia... — 7. Auff den Metropolitens seinem Legaten, auss der Moldaw. [2, 21 Octombre. Spionî.] 16. Legatis in Moldaviam....

[1635.]

.... 3 Julii... Dem Bogner, auff Moldau zu. [Între 13 și 17.] Dem Mechel Bogner ins Kloster auff die Podna. [Octombre. Spionî.]

[1636.]

[Februar, Iunie, Iulie, Octombre. Spionî.] Den 15 Octobris han wir Fürstlichen Durchleücht Mandat entfangen, dass

wir mit zweyen seiner Posten auss der Stadt Geferten und Gesellschaft in die Moldaw, zu Weden, schicken und geben solten; denen zur Zehrung geben f. 15 . . . Item zween Posten, so aus der Moldaw kommen. [23, 29. Spionî.] Den 3 Novembris mit einem moldner Posten verreiset Hannes Rud auff Weisseburg. . . — Den 6 Novembris . . . Dem Posten so aus der Moldaw kommen, für Ross beschlagen . . . Dem Kamner und des Popa Andreka seinem Sohn, so mit der Fürstlichen Durchleucht Posten in die Moldaw verreiset, in ihrer Zurückkunfft . . . Dem Gergeli mit einem moldner Posten auff Enyeten. [Spion.] Den 25 Novembris . . . Item einem Posten aus der Moldaw kommen. [Decembre. Spion.]

[1637.]

Decembre 1636.] Denen Stadtlewttten, welche mit Fürstlichen Durchleucht Posten in der Moldaw gereiset. Item welche zu der Gebirg Huet gebraucht worden. [Februar, Iunie. Spionî.] Den 3 Julii den Putnaker Kallugeren Gebrent verehrt, welcher Zeügnis unserer Gebürg halben eingenomen, f. 1. Item eben denselben Kallugeren zwo Zinnen Flaschen, f. 4. [August, Septembre, Octombre. Spionî.]

[1638.]

Profectiones dominorum senatorum . . . 20 Julii, als Herr Porcolab in die Moldaw verreiset . . . — Item 30 Julii ist Herr Georgius Franck mit dem Herrn Porcolaben auch auff Weisseburg zue Seiner Durchlaucht expediret worden, der Moldner Reis wegen . . .

Quotidianae erogatiunculae : [Februar, Iunie, August, Octombre. Spionî.]

[1639.]

[Ianuar. Spionî.] 26 Februarii. Dem Lörintz Kanngiesser for zwo Flaschen, so den Kloster Brüdern verehret worden in der Moldaw, f. 4. [Maiü. Spionî.] 16 Octobris. Dem Mechel Bogyer biss in die Kompsong, Zerung . . .

[1640.]

[Decembre 1639. Spionŭ.] 1 Augusti. Hat ein Fürweise Rath den Mechel Bogyer, Gerig Kamner undt sonst zween andere Knecht mit ihm mit des Molner Weden Leganten in die Moldaw geschickt... Hat ein Fürweise Rath 20 Paär Czisman fur die Stadt kaufft zu verehren. [8 Octombre și Novembre. Trimeșt în Moldova.]

[1641.]

[Ianuar. Spion.] 27 Junii. Dem Mechel Bogyer in die Moldau, Zerung mit den Ziegeln. [Iulie. Spionŭ.] 3 Julii... Item für die zween Falcken, so ein Fürweise Rath dem molner Wäden hat verehren lassen, f. 2... — 12 Decembris... Zwen Speyn in die Moldau, so bei unser Herrn geschicket worden, Zehrung... Item for zwei weisse Brodt, welche den Herren in die Moldaw geschicket worden...

Profectiones dominorum senatorum...

Domini Philippi Melandi legatio moldaviensis milliar.—(sic).

[1642.]

Profectiones dominorum senatorum... Die tertia iunii ist Herr Andreas Zadler mit dem Mathia Aschman mit Schreiben legatweis zum Molner Wäden expedieret worden undt gantz biss auff den Gessmarck hinnab verreisest, undt salb etlichen Personen, *expense*, f. 92, d. 30. [Se menționează în acest an execuția hoțului Pascu].

[Decembris 1641.] Minora expensa... Dem Mechel Seidel für sein moldawische Reis verehret... — Die 20 Martii... Dem Parthel undt Gerig Czimmerman Zehrung in die Moldaw geben f. 5. [Iulie, Septembre, Octobre. Spionŭ.]

[1643.]

.... Die 6 Martii... Zwēn Stadt Knechten, so das Molner Ross auff Ihr Fürstlichen Durchlaucht Mandat biss in Fogarasch geführt han, Zerung. [Iunie. Spionŭ.] Die 16 [Augusti] hat ein Ew. Rath den Michaël Bogyer mit Ihr Fürstlichen Gnaden Posten in die Moldaw geschicket auff Ihr Fürst-

lichen Gnaden Befehl . . . — Die quinta Septembris. Dem Stephen Borbély Zehrung geben, weil er postweis dem Barczai Ackosch nach in die Moldaw mit Ihr Fürstlichen Gnaden [Briefen?] geschicket worden, f. 6. — Die 6ta Septembris hat ein Fürweiser Rath dem Cancellario in die Moldaw ein übergültes Kop zu verehren geschicket, von M. 3, constantem f. 32. [*Şters în margine*: M.] Die septima Septembris den Trabandten so die gefangne Moldner gegn Neß Schloss geführet, Zehrung, f. 1. [Spionĭ.] Die 16 Septembris . . . Dem Szakacz Istvan Zehrung auff Komloden zum Herrn Barczaj, d. 60 . . . — Die 23 Septembris . . . Dem Szakacz Istvan Zehrung auff Weissemburg, undt daher dem Herrn Barczai auff Fogarasch hat er widrumb nachreisen müssen . . . — Die 11 Decembris. Dem Partheyer, dass er ein walachischen Brieff geschrieben, d. 50 . . .

[1643.]

. . . Den 20 Februarii. Dem valachischen jungen Czorban Vaida ein Flaschfel *aqua vite* auff Szent Gyeörgyen geschicket . . . — Die 1 Martii. Dem Posten, so der junge Fürst dess Nachts hiedurch in die Moldaw geschicket, geben f. 2, d. 10 . . . — Die 3 Martii . . . Andern zween Dienern mit einer Fischehrung zum Herrn Barczai, als er die molnerische Capitan tractieret, Zehrung geben d. 50 . . . — Die quinta Martii . . . Den Phuerleütten, so den Kaptalan forth geführet auff Klausenburg, zu Zehrung . . . — Die 10 Martii ist auff die tatarische Legation, so Ihr Fürstliche Gnade hieher zu nach Hause dirigiert, ahn Wein . . . , Victualen. [*Şi la 12. Spion.*] Die 26 Martii . . . Alss der Kaptalan von Klausenburg in der Stadt gewesen. [Maiü. Spionĭ.] Die 14 Junii. Hat mann den 6 Männern, welche mit Ihrer Fürstlichen Gnaden Lovas Mester in die Moldaw verreiseth, Ross zu keüffen, Zehrung geben . . . — Die 2 Julii. Dem Wieger mit eines Fürsten Brieff zum Molner Wäden, Zehrung . . . — Die 3 Julii. Dem Michaëli Bogner in die Moldaw postweise, Zehrung . . . — Die 14 Julii. Denen Personis so mit dem Boros Janosch, Ihr Fürstlichen Gnaden Diener, in der Moldaw gewesen, for Huffeisen bezahlt . . . —

Die 24 dem Borros Janos, so unsern Leütten in der Moldaw etwa Geldt gelonen. [August. Spionŷ.] Die 29 Augusti. Einem Moldner, Kirucza genandt, für die arm Gebiets-Leütte, dass sie hinnfüro ungehindert in die Moldaw verreisen mögen... — Die 3 Septembris hat ein Fürweise Rath dem Doczul, Molner Boier, ein Par Pistoln verehret, dass er hinnfüro mit seinem Herrn Bruder, welcher über etliche Varmegye zu gebietten hat, mit unsern armen Gebieths Leütten, so auff den Gebürgen Schaden emphäen würden, alles Gutts zu thuen verhelffen möge; welche Pistolln gekostet haben f. 23, d. 40. [Spion. Novembre. Trimes in Moldova.] Die 25 Novembris haben Ihr Fürstliche Gnade den Boiris Janos, Ihren Lovas-mester, in die Moldaw geschicket undt mandieret dass wir von dannen auch fünff Männer mit ihnen dahinn schicken solten. [Decembre. Spion.] Die 16 Decembris... Einem Posten so in die Moldaw verreiset....

[1645.]

.... Die 21 Januarii ist zur Zehrungk expendiert worden als Herren Leonardus Henrici undt Johannes Vallendorffius auff die Hochzeit in die Moldaw ferreiset, f. 135. Item 2 Becher zur Ferehrungk, der eine von M. 4, der andere von M. 3... — 8 May. Ist Herr Vallendorffius nach Weissenburg geschickt von E. E. W. Rath, wegen des Fihs der Moldner...

Expensa minora. [Ianuar. Spionŷ.] [Decembris.] Einem jungen Wallachen, so in der Moldaw gewesen mit Ihrer Fürstlichen Gnaden Hoffdiener einem... — 11 Januarii. Dem Wogner mit dem Boros Janos in die Moldaw, auss Befehl Ihr Fürstlichen Gnaden nachgeschickt, f. 5... — 13 [Februarii.] Einem Schnidt geben vür Eisen auff schlan dem Karasstasi undt Baros in die Moldau. [16 Mart. Pentru Bogner, in Moldova.] 18 Martii. Hanss Fleischer, weil er mitt Herrn Leonhardo in der Moldaw gewesen, geben. [17 Maiü. «Post» a prinŷuluŷ in Moldova. — Iunie. Spion.] 6 Junii. Dem Steffen mit einem Posten in die Moldaw gewesen... Item dem Michell Telman mit einem Brieff bey die Bettlen Ferencen. [14. Menŷiunea luŷ «Karastassi».] 27 Junii. Ist dem Steffen

Dorknecht, als er die Meerhasen, so auss der Moldaw gebracht, nach Weissenburg hat geführt. [Septembre. Spion in Cimpulung] 29 Octobris. Ist der Bogner auf die jungern Herrn Fürsten Befehl mitt dem Boros Janos in die Moldaw abgefertiget....

[1646.]

[26 Maiü. Bogner, din ordinul prințului, în Moldova. — 26 Iunie. Trimes în Moldova.] 7 Julii... Dem Porkolaben in die Moldaw, Zergelt. [Novembre. Spion.]

[1647.]

.... 1 Aprilis. Ist dem Porkolaben, da in der junge Fürst nach Ross in die Moldau schikt. [April. Calătorie în Moldova.]

[1648.]

[3, 6 Mart, 19 Maiü. Spion. — 13 Iunie. Doi preoți romîni spion. — 10, 13 Iulie. Spion.] 28 Novembris... Dem Maurer, so in die Moldau verreiset, aus Ferhengnüs unsers Gnädigen Fürsten. [Spion la 29.]

[1649.]

[28 Mart. «Post» în Moldova. — August. Octombre. Spion.]

[1650.]

[Septembre. Spion.] Die 5 Octobris. Hat ein Ew. Rath des Hädw Marton mit einem Brieff, darinn die gutte Bothschaft geschrieben, des Molners Zustanden wegen, kegn Weisseburg geschicket; ihme Zehrung geben f. 2. [28. Spion.] Die 20 Novembris. Vor fünfzig tausent Schindelnegel bezalt, welche dem Molner Wäden verehrt worden, f. 25... — Die 18 Decembris... Auff den kozackischen Legaten expensieret worden, f. 80, d. 89....

[1651.]

[Mart-Maiü. Spion.] Die 16 Junii hat ein E. W. Rath den Illiesch Szabbadosch spejweiss in die Moldaw geschicket biss auff den Jessmarck... — Die 21 Junii. Hat ein W. Rath auch

dem Kosstantin, welcher in Russien bei der Kozachen Hauptman expedieret worden, Zehrgelt geben f. 17 . . . — Die 5 Julii . . . Einem Spei, so von der Prutt kommen. [16. Spion.] Die 17 Julii . . . Vor zwo Pokroczen aussgeben, welche auff ein kozakische Bothschafft exhibieret, f. 2, d. 40. [Iulie. Spion.] Die 6 Septembris. Einem rusnackischen Bischoff ein viaticum geben, als er auss der Moldaw kommen, f. 3. — Die 7 Septembris. Dem Grigasch, so der Illwer Schaff wegen in die Moldaw zu Totul verreiset . . . — Die 9 Septembris. Auff Ihr Fürstliche Gnade Bejaro ainen, so hieher in die Moldaw verreiset, sindt erogieret d. 45. [Septembre. Spion.]

[1652.]

. . . . Die 23 Januarii dem Herrn Porkolaben, alss er auff Ihr Fürstlichen Gnaden Mandat in die Moldaw verreiset. [Mart, Maiü. Spion.] Die 14 Julii. Hat mann ein Majerhöffer aufs Moldner Wädens Tochter Hochzeit speiweis geschicket, Zehrung geben f. 8. Eodem für ein Paar Czismen gemeltem Menschen, f. 1, d. 20 . . . Mit oben gemeltem Spei hat ein E. W. Rath etlichen bekandten Bojeren Pfeffer Kuchen geschicket, f. 1, d. 16. [August, Octobre, Novembre. Spion.] Die 23 Novembris. Zwen Menschen, so mit Ihr Fürstlichen Gnaden Diener in die Moldaw geschicket worden, f. 15, Zehrung. [Decembre. Spion.]

[1653.]

[12, 25 Ianuar, 3 Februar, 7 Mart. Spion.] Die 10 Martii. Ist ein Geschenck in die Moldaw geschicket worden per f. 3. [18. Spion. — Și la 4, 25 April.] Die 26 Aprilis. Sindt Mechal Wermescher undt Tuader Szabadosch auff Ihr Fürstliche Gnaden Mandat undt Befehl speiweiss in die Moldaw geschicket worden kegn Huttin, für welchen Zehrgelt gegeben f. [rupt]. [11 Maiü. Spion. — 5 Iunie. Curier.] Die 6 Junii. Zween Speien, welche auff Ihr Fürstlichen Gnaden Mandat kegn Huttin undt Kamienitz geschickt sind, Zehrung f. 9. [18, 23, 26, 1te Iulie. Spion.] Die 15 Augusti. Ist der Königin von Aquavitta bezahlt worden, welcher Ihr Fürstlichen Gnaden Capitaneo in die Mol-

daw bei Szoczaw geschicket undt verehret worden, f. 2., d. 95. . . — Die 17 den Schmiden etliche Huffleisen bezalt, welche Ihr Fürstliche Gnaden Feldt Hauptmann in den moldawischen Tabor sindt verehret worden. [18. Spion.] Die 25 Augusti. Hat E. F. W. Rath mit dem Darabanten Miháli die Pulwer undt Kugeln in die Moldaw biss auff die Szoczava geschicket . . . — Die 27 Augusti. Ein Ew. Rath auff Ihr Fürstlichen Gnaden Mandat 268 Gebun (*rupt*) Patron in die Moldaw geschickt; ein Gebundt pro denariis 10, facit, f., 26 f., 80 d. . . — Die 28 Augusti. . . Einem Posten, so mit den Kugeln undt Pulwer in die Molda, f. 1 . . . — Die 30 Augusti . . . Ist einem Diener mit einem moldner Bojern in Georgéni bei Ihr Fürstlichen Gnaden Zehrgelt, f. —, d. 50 . . . — Die 3 Septembris . . . Eben den Jahrmarck über hat ein F. W. Rath Pullwer undt Patronen auff ein Forrath dieser Kriegeszeitt Gelegenheit nach einküffen lassen pro f. . . (?) 279, d. 26. — Die 4 Septembris. Den zwéen Knechten, welche abermal mit den Warmegje in Thabor verreiset sindt, auff ein Par Czisman geben . . . — Die 6 Septembris . . . Vor andere Expensen, bejd in die Moldaw undt Georgéni. [7. Serv în Moldova. — 16. «Post» din această țară.] Die 24 Septembris. Dem Mechel Wermescher mit fünffzig Ründt Mehl in die Molda. [10 Octombre. Trimes în Moldova, «mit Hirsch undt Saltz». — 20. «Seft» căpitanilor în Moldova. Rachii. — 21. Pulbere. — 30. Potcoave, «als der Thabor in der Moldaw gewesen». — Novembre-December, Spion.] Die 18 Decembris . . . Endtlich sindt dem Stephan Weissbeck vor Czipo, welche, als der Thabor auss der Moldaw kommen, abgerechnet, f. 2, d. 60. . .

[1654.]

Senatores: [10 August. Drum la «H. Keméni». — Decembre 1653. Spion.] Die 18 Februarii. Den Kirschner-Herrn ahn die Peltzen, welche sie in die Moldaw geschicket, etwa ein Beystewer geben, f. 52. [8 Mart. Spion. — 16. Menționat Petru Kemény.] Den 26 Martii. Dem Munkatscher Bischoff, als er auss der Moldaw kommén, ein viaticum, f. 1. [Iunie. Spion.] Die 26 Septembris. Ist der Illjes Szabbadoss mit Ihr Fürstli-

chen Gnaden Hoffdiener Deësi Janos in die Moldaw geschicket worden . . . — Die 4 Octobris. Dem Kis Miháli biss in Fogaras Zehrung nach dem Pulwer, welchen wir fürm Jahr zu lezt in die Moldaw geschicket hatten, f. 2, d. 50 . . . — Die 14 Octobris . . . Vor ein Weka Kösten zu Verehrung in die Moldaw . . . — Die 20 Octobris. Dem Mechel Wermescher in die Moldaw biss auff Szoczava [27. La Kemény Janos, la Eölvös.] Die 10 Novembris . . . Dem Purscha Luka mit den Katnern, den Weg biss in die Molda zu weisen, Zehrgelt . . . — Die 20 Novembris. Den Schmiden for zwei hundert Negel und zwenzig Huff-Eysen bezahlt, welche den Katnern gegeben worden, so in die Molda geschicket wurden, f. 2 . . . Eben damals vor Eisen, welche auss der Katner ihrem Eisen gemacht worden . . . .

[1655.]

[Decembris 1654.] Den zween Sabadoschen, welche mit dem Deësi Janosch in die Moldaw verreiseten . . . Item dem Haydw Martton mit den Taters Legaten in die Moldaw . . . Der Schmidt Ciechen, vor 46 Huff Eisen undt Negel bezahlt, welche auff ein moldawische Reise mitgenommen worden . . . — Die 10 Martii. Einem Posten ein Geschencklein, welcher eillendt in die Moldaw verreisete, d. 75 . . . Einem Szabadosch, so mit diesem hinnein geschicket worden. 31 Mart. Spion.] Die 1 Aprilis zwen Szoczawitzer Betler, Molner Kalugern, ein Almosen geben, Nachbarschaft wegen, f. 2 . . . — Die 28 Juni. Vor ein exequirten moldner Dieben, der die Jaader Ross hat helffen verstellen . . . — Die 4 August. Hat der Herr Richter undt ein F. W. Rath den Gengkroner selb anter auff Ihr Fürstlichen Gnaden Mandat, bejde auff die Moldaw undt Polandt, speiweise geschicket . . . — Dem Mechel Wermescher in die Moldaw . . . Dem Russ Kostantin biss auff Kamnitz. [Septembre. Spion.] Die 6 Septembris. Hat mann auff Ihr Fürstliche Gnaden ernstlig Mann den Russ Kosstantin abermal in die Moldaw auff Hutthin zugeschicktt, den kosachischen undt muhskowitischen Tabor undt ihre Ahnsläg zu erforschen . . . — Die 15 Septembris. Sindt den Herrn Marck Richtern die *expensa*

bezalt worden, welche den Jahrmarck über auff die Pässe, undt auch türckische, tatrische undt pollakische Legation sindt erogieret worden . . . — Die 16 Septembris . . . Kosstantin kegn Weissemburg . . .

[1656.]

[Decembris 1655.] Dem Szabados, so mit dem Lutsch Istvan in die Moldaw und Kozaciam verreiset, Zehrung, f. 3. [Doi Trimeși la Cîmpulung.] Die 6 Januarii . . . Dem Kovacz Peter, einem hayducheschin Hauptman, so mit der taterischen Legation hierzu kommen . . . — Die 25 Junii . . . Den Moldauern auff Wein, f. 1 . . . — Prima die [Augusti] dem Herr Richter auff Wein, als die Bojern auss der Moldaw hie gewesen, f. 3, d. 60. [31 August și 7 Septembrie. Spioni.] Die 15 Novembris . . . Dem Szabados, so mit dem Deəsi Janos in die Moldaw verreiset. [Novembre. Spion.]

[1657.]

[28 Ianuar. Solie turcească. — 28 Februar. Trimes în Moldova cu «eines Czemerer Posten». — Mart, April, Iulie. Spion. Item die 8 Julii. Dem Russ Kosstantin bis in Kozaciam auff Spey Weise verreiset . . . — Die 10 Septembris . . . Als der Moldauers Bojér hier gewesen . . .

[1658.]

[31 Ianuar. Soldat venit, despoiat, «auss dem polnischen Thabor.» — 11 Februar. Spion. — 18 April. Patru «Posten» în Moldova. — 22. Present Principelui la Gherla. — April-Maiü. Spioni.] Item 23 Maii. Dem Stadtknecht bis auff Weissemburg, mit moldauischen Brieffen bey Ihr Fürstlichen Gnaden verreiset . . . — 3 July. Eine Ehrung in die Moldau geschickt, f. 1, d. 35. [Spioni: și la Cîmpulung.] Item die 13 Augusti, dem als abermals böss Bottschafft kommen von Kronen, dass der Feindt sey herein gebrochen, vor Hundertman ruffen undt Leuten . . . — Die 3 Octobris . . . Einem moldauer Bojörn, welcher auss der Feyndt Thabor gekommen und in die Moldaw verreiset, zwen schön Paar Messer verehret, der

Stadt zum Besten, welche gekostet f. 4. [12. Spion.] Die 2 Novembris. Vor zwey Par Messer, der Vädein in die Moldaw¹ verehret, f. 7. [10. Un husar în Moldova.]

[1659.]

.... 8 Februarii. Einem moldauer Szerdaira zur Versöhnung vor die Metteschdörffer, weiln sie einen moldnér Posten geschlagen hatten, dass er die Sach nicht ahn Ihr Fürstliche Gnade bringe, Duckaten n° 10, welche kosten f. 36... — Den 26 Martii... Für ein klein Becherlein, so dem Kumpulunger Vornik verehret, kostet f. 10. [*Șters, imediat innainte*: Für 600 Wóka Haber, dem moldauer Szerdarul bezalt, f. 36. Ittem dem gehauenen moldauer Posten, so zu Mettersdorff verwundet, geben leones n° 16, welche kosten f. 25, d 60... — Die 1ma Maii. Seindt dem Szabadasch, so mit dem Deësi Janos in der Moldaw gewesen. [21 Novembre. Informații asupra ciumei la Brașov. — Spion în Moldova.]

[1660.]

[3 Iunie. Solie în tabăra turcească.] Quotidiana. [Iunie Spioni.] Die 5 Augusti... Vor zwei Paar Messer, eines einem Türcken, das ander einem moldauer Bojárn verehret; kosten f. 4. [10. Spion.] Die 4 Septembris... Vor zwei Par Messer, so in die Moldaw verehret worden. [Octombre. Spion.]

[1661.]

[Maiü, Iunie. Spioni.] Die 28 Junii... Einem moldauischen. Legaten ein Paar Mutter Perl Messer verehret, kostet f. 2. [16 Iulie. Drum în tabăra de la Mirislău.] Die 26 Julii... Dem Kis Mihaly undt Szakacsen, weiln sie ein zimlige Weile im Neüschloss mit dem moldauer Bojern sich säumen müssen... — Die 23 Augusti. Seindt einem moldauer Brieffführer auff ein Huefeysen verehret....

¹ Probabil Doamna Safta, a învinsului Gheorghe Ștefan (*Socotelile Brașovului*, p. 102).

[1663.]

[9 August, 24 Novembre. Informații despre Tatarî luate la Gherla.]

[1664.]

.... Die 14 Martii ... Dem Kosstin biss in die Moldaw mit Schreiben ....

[1667.]

.... Die 27 Junii seindt dem Szolghe Biro zue einer Inquisition über der Moldauer auff St. Gyeörgyer Hattert verlohrener Ochsen expensiert zur Gerechtigkeit ....

[1668.]

.... 28 Februarii. Dem Simon biss in Fogarasch, Ihr Fürstlichen Gnaden ahnzuzeugen dass ein moldavische Legation keme ... Item auff gemalte (*sic*) Legation expensiert f. 1, d. 60. [19 Iulie. Spion.]

[1672.]

.... 15 die Julii. Hat mann auss der sechzehnjährign Peregrination angelautn Johann Ferdinando Nákull, auss der Moldaw herbürtig, ein viaticum geben, f. 1¹. [17 Septembre. «Posten» din tabăra turcească.]

[1677.]

.... 5 Aprilis ... Samueli Mautnern Zehrgeldt biss in die Compilunga, als der Vornick Nakul hie gewesen, f. 3 ... — 2 Julii ... Einem Diener mit dem frantzoschischen Legaten biss auff Radnothen, auff den Kossi zu sorgen ... — 8 Julii ... Zweyen Sabadoschen biss in Maramarus mitt dem französischen Legaten .. — 16 Septembris ... Als diess verlauffenen Jahres die edle Her Graffin, Hern Tökllyi Imréh und Balassi Imréh und Matskássi Boldisar, sampt deren unterschiedlichen dreyen franczösischen Legaten, zu unterschiedlichen Mahlen

¹ V. Doc., II, p. XXIII și nota.

auff- und niederreiseten, sindt *expensa* verursacht, *vino excepto*, f. 114, d. 13....

[1678.]

.... 9 Aprilis... Vor zwo höltzerne Flaschen, in die Moldaw mitt *aquavita* verehrt, zahlet d. 54... — 14 Aprilis. Der Stadtbäckerin vor etliche Pfefferkuchen in die Moldaw verehrt; zalt f. 1, d. 84....

[1680.]

.... 5 Septembris. Seindt unterschiedliche Türcken oder Seilsträtter angelanget undt zu spielen begehret, aber, wegen vieller Incommoditäten, ihnen solches gewehret, undt mit f. 12 abgewehret undt passieren lassen, f. 12....

[1681.]

.... 7 Februarii. Dem walachischen Bischoff¹, in dem er alls ein newer officialis dass walachische District hat visitieren wollen; ihme verehret imper. 4, f. 8... — 28 Julii. Zwen Rodnern Post zu erkündigen wegen der Moldauer Völcker....

[1683.]

.... 16 May. Einem walachischen Suplicanten, so Willens eine Bibel auf ihre Sprach zu compingieren, zugesteüret Almosen, f. 1. [27 Novembre. Informați în Moldova.]

[1684.]

16 Iunie. Unui serv al oraşului: rest «von seiner moskwitischer Reise». — 1^{ia} Septembre. Solemnitate «zur Erhebung des jungen Princzen²». — 18. Mențiune «des jungen Prinzen Mih. Apaffi iunioris anorum et aetatis existentis octo [anorum».]

[1688.]

[Misiuni ale lui Francisc Schobelius.]

¹ Din Ardeal, Iosif al II-lea. Cf. *Doc.*, II, pp. 30—1, n° CCXV.

² Pentru alegerea lui Mihail Apaffy al II-lea, trăind încă tatăl lui, v. Şincai, III, pp. 217—8.

[1689.]

[Maiă, Iulie. Spionî.]

[1691.]

.... 9 Februarii... Für des Herren Graffen Marsilie Pageage... Denen Knechten, so den Graffen Marsilie begleitet .. — 15 Februarii. Für einen Fliegenwedel, welcher deme Graffen Marsilie verehrt worden¹, aussgezahlt f. 3 || 60... — 4 [Septembris]. Einem Menschen, welcher Brieff nacher Moldau geführet. [Decembre. Spionî.]

[1692.]

[1^u Ianuar. Plata «arendeî» lui Apafii. — Misiunî ale lui Schobelius.] 27 [Januarii]. Einem Wallachen biss Ssotsava. [Maiă. Curierî în şi din Moldova. — Septembre. «Die wal-lachische Karussen».]

---

¹ V, Iorga, *Manuscripte din bibliotecă străine*, II, p. 65.

II.

EXTRASE DIN SOCOTELILE BISERICII CATOLICE DIN IAȘI.

Registrul I.

«Reiestr. Rzeczy residentij w Jassiech Soc. Iesu». [Lista cărților: Cazaniŭ, Lucan, Bielski, «Additamenta ad divinum Officium, Constitutiones synodales, Sermones Nissenii, Biblia Sacra, Concordantia biblicorum, Lux evangelica Engelgrene, accepta a R. P. Sucholdolski, Caelum empyreum eiusdem, accepta a R. P. Suchodolski, Recollectionum duo exemplaria P. Młodzian et Exercitia spiritualia P. Diersius, Observationes liturgicae P. Druzicki, Eiusdem meditationes, Aphorismi 5^a (*sic*), Tamburinus de Confessione, Zodiacus P. Drexellii, Romana Ecclesia P. Morawski, Thesaurus orationum, a P. S. Obs. collectus, Annona Spiritualis seu Meditationes Cveller, Defensio orthodoxae fidei P. Ruska, Meditationes P. Lancicii, Christus rediens P. Staius a Iesu Maria, Pian. resol., Conceptus italici Calama . . . . . et Dominicale Petri Rossi Casertini, P. Ardechia Theologia tigranica, Apparatus concionum Cabarri, tomus secundus, Thesaurus sacrorum rituum Savanti, Theologia moralis S. Eusebii, Alia theologia Ferd. Ochridan., Rituale sacramentorum Theologiae universae Theres. Fuliensis, Privilegia omnium religiosorum, Libellus compendiosus casuum, Vita P. Ioannis Caulini Soc. Iesu, De malo et causis mali P. Tylkowski, Vocabularium tuscanum, Index Enapii, Elogia Inglani, Praedicationes variae P. Vieirae, Virorum comparationes Plutarchi, Senecae libellus, Gemmulae quatuor linguarum.» De toate, patru-zecŭ și două de bucăți.]

Rationes missionis iassiensis non amplius scribantur in chartis volantibus, sed in libro; saltem vero semel intra biennium exhibeantur Reverendo patri provinciali ad recognoscendum, eo modo quo exhiberi solent in visitatione nostrorum domiciliorum; exhibeantur autem ea occasione quo mittetur pro censibus in Poloniam, vel alia simili. Scribere has rationes immediate debet pater procurator, qui pecuniam immediate pro more expendet et unam clavem, distinctam a clave superioris, si notabilior summa fuerit, ab ea habebit, examinare singulis mensibus et subscribere reverendus pater superior iuxta ordinationes de rebus temporalibus. Iaroslaviae, 6 Martii 1678. Stanislaus Branickj.

Rationes Residentiae iassiensis Societatis Iesu. In anno 1678.

Februarius. Percepta. A reverendo patre Stanislao Branicki, Societatis Iesu, provinciali, ex censibus ab Illustrissimo procancellario regni, domino Wielopolski, 2.196 fl. Ex eiusdem assignatione residuum eorundem censuum, a patre Stanislao Iosepho Karnicki recipiendi, recepti 750. Ex hac percepta ante omnia ematur institutum nostrae Societatis. — Stanislaus Branickj. — *Expensa.* In supellectilem pro equis duobus, f. 205. Pro curru f. 30 || 20. In vestiariam, pro duabus vestibus superioribus seu alamodis, f. 76 || 27. Pro panno nigro pro sotannis f. 125 || 18. Pro velo viridi ad lectum f. 15 || 9°. Pro tela f. 8 || 15. In bibliothecam. Pro Elementariis decem et Synonimis f. 6 || 12. Pro agenda f. 1 || 15. Pro Alvaris cum Epistolis Ciceronis f. 12. Pro Masseni Rhetorica f. 6. Pro compendio Becani f. 1. Poeticus liber P. Dondini f. 1 || 29. Pro Paedagogo Christiano f. 2 || 4. Pro Vitis Sanctorum f. 2. Pro libro rationum f. 1 || 15. Pro hagioph. Batri f. 1. Pro quarta parte aestiva Breviarii f. 1 || 15. In varia: pro papyro f. 4. Pro libra ad ponderandos aureos f. 3. In commutationem aureorum f. 7 || 18. Pro cistula cum lagenis f. 3 || 10. — [*Martius*] Percepta nulla praeter restantia. [*Expensa.*] Viaticus in Moldaviam; ... lorae f. 15; fraena et alia coriacea supellectilia f. 5 || 18. [Opincî vizitiuluî.] — [*Aprilis.* Percepta.] Percepta extraordinaria. Ratione domus cauponaris conductae 40 || 10 ... [*Expensa.*] In vineas. [Grîu și orz de sămănat.] —

[*Maius*. Percepta eadem. Expensa.] Tributum principi, f. 5. — [*Iunius*. Percepta eadem.] — [*Iulius*.] Percepta extraordinaria in rebus. Ab Illustrissimo cancellario Moldaviae, magnifico domino Miron Kosten, vini kutnariensis dolium. [*Ios semnat*: Paulus Kostanecki.] — [*September*.] Extraordinaria ratione cauponae conductae, f. 10. In varia: Exactori decimarum ab agris f. 3. In redemptionem boum a vectura, f. 22. — [*October*.] Percepta ordinaria. Ex pomario, pro prunis f. 10 27. In varia. Honorarium exactoribus decimarum a vineis f. 6. — [*Ianuarius*.] Ex taberna f. 80 || 6. [În Decembre se luase pentru ea sticlă și vin.] Pro vase salitae brassicae f. 5. In varia: Pro alenda familia Leopoli f. 3 || 6... Item chirurgus ab incisione venae aurigae infirmo || 6. Eidem in medicinalia alia f. 2....

Rationes universales residentiae iassiensis Societatis Jesu in Moldavia ab anno 1678, mense Februario inclusive, ad anni 1679 mensem Februarium exclusive. Percepta ordinaria, in pecunia. Ex censibus retentis f. 2.946. Ex taberna f. 8 || 6. Ex fructibus pomarii f. 10 || 27. Summa perceptorum ordinariorum 3.037, 3. Percepta extraordinaria in pecunia. Ex domo conducta f. 50 || 10. Summa perceptorum extraordinariorum 50, 10. Summa utriusque percepte 3.087, 13. Percepta ordinaria in rebus: nulla. Percepta extraordinaria in rebus: Ab Illustrissimo cancellario moldavo vini dolium f. 75. Summa totius percepte pecuniarum 3.087, 13. — Expensa: In victum 193 || 29. In vestiariam 287 || 5. In supellectilem oeconomicam 583 || 15. In familiam 112 || 3. In vineas 508. In artifices 50 || 27. In rein familiarem, videlicet seminationem, falcationem, messem 265. In viatica non restituenda 104, 14. In varia 254 || 6. In bibliotheca 37. In sarta tecta 30, 24. Summa universa expensarum 2.427, 3. Restant 660, 10.

[1679.]

[*Februarius*.] Ex censibus summae in bonis Kock 1.000... Expensa. In tabernam: Pro vino fl. 159. Pro melle f. 75. Pro candelis fl. 3. Pro vinis fl. 4. Pro doliis fl. 18. Pro congiis fl. 1. Pro coctura mulsi fl. 12. Vexatoribus fl. 1. Cauponario

fl. 8. [Călătorie la Lemberg, Lublin, Jaroslaw.] In varia . . . Pro vino in professione R. Patris Malechoski . . . — *Martius*. Ex taberna fl. 100. Pro cera fl. 30. — Percepta extraordinaria . . . In rebus; ab Illustrissimo cancellario boves 2 . . . — Expensa. In tabernam. Pro vino fl. 130. Pro melle 200. Pro candelis fl. 2 || 15. Pro vitro fl. 3. Vigilibus fl. 2. A sigillatione mensurarum fl. 2. Pro coctura mulsi fl. 10. Cauponario fl. 10. In artifices. A reparatione bombardae fl. 3 . . . — [*Aprilis*.] Ex taberna fl. 300 . . . — In tabernam . . . Cauponario . . . Pro alvearibus ad apes . . . Pro viatico ex Polonia in Vallachiam fl. 40 . . . — [*Maius*.] Ex taberna fl. 200. [Împrumut: 200.] — Percepta extraordinaria in rebus. Ex eleemosyna a Magnifico domino Stanislao Kinarski, secretario Illustrissimi principis Moldaviae, apum alvearia 100 . . . — [*Iunius*.] Ex taberna fl. 500. [Împrumut: 50.] In tabernam . . . Viaticum Bajam fl. 6. Viaticum Hussios fl. 5. In varia . . . Pro advecto melle lassios . . . — [*Iulius*.] Ex taberna fl. 300. Pro cera fl. 45. In falcationem faeni in Horleszte fl. 150 || 13 . . . In varia . . . Pro solutione insequentibus profugum cauponarium . . . — [*Augustus*] Ex taberna fl. 300 . . . Pro prunis fl. 15 . . . In falcationem faen-Kutinari fl. 20 . . . In varia: pro contentatione famuli Illustrissimi cancellarii Moldaviae ratione libertacionis a decimis apum fl. 1 || 15 . . . — [*September*.] Ex taberna fl. 160. Pro cera fl. 10 . . . Pro duobus bobus fl. 52. [Împrumut: 300.] In tabernam . . . Pro saccis tribus ad exprimendum vinum . . . — [*October*.] Ex taberna fl. 200. Pro cera fl. 85. Pro melle fl. 75. [Împrumut: 250.] In tabernam . . . Pro curru rydwan fl. 140 . . . Pro veste praefecto apisterii fl. 10. Eidem salarii fl. 20. Uxori eiusdem pro cura circa lacticinia et rem familiarem in prædiolo salarii fl. 15. Patrifamilias in Horleszte salarii fl. 35. — [*November*.] Ex taberna fl. 150. Pro cera fl. 12 . . . Pro equo vendito fl. 215. [Împrumut: 100.] — [*December*.] Ex taberna fl. 288. Pro cera fl. 75 . . . In tabernam . . . — [*Ianuaris*.] Taberna 358 fl. Cera fl. 136 . . . Pro vino hungarico antiquo patri Wierzchowski infirmo fl. 30 . . . In varia. Pro tractandis vexatoribus || 27 . . . Pro tribus calendariis fl. 3 . . . — [*Februarius*.] Ex taberna 58, 12 . . . In

tabernam : Tributum ab eadem, fl. 25. A revisione mensurarum f. 1 || 12... Praefecto vinearum kutinariensium... — [*Martius.*] In viatica... Iassios et Herlovum... Debitum Soczaviae contractum... — [*Aprilis.*] In vineas. Pro cultura Iassensium fl. 18 || 5, Kutinariensium fl. 46... Viaticum Bacoviam ad apisteria ibidem habita et supra vendita... — [*Maius.*] Praefecto apisterii ad Bacoviam... Viatica... Bacoviam et Iassios... Tributum ab apisterio fl. 2... Debitum Iudaeo solutum fl. 3 || 10... Praefecto gregis equorum... — [*Iunius.*] Viaticum reverendo patri superiori Soczaviam... Eidem Iassios... Patri Wierzchowski viaticum in Poloniam... — [*Iulius.*] Pro tractandis revisoribus limitum ultra Prutum fl. 7 || 13, — [*September.*] Extraordinaria in rebus. A magnificis dominis Kostyniis¹ ex eleemosyna vas mellis fl. 40. A magnifica domina Wierzchowska vas distillatorium, vulgo alembik, fl. 15... A traiectione fluminis Prut || 3... — [*October.*] Hordeo in donarium Magno Peharnik² fl. 1 || 15. Tractandis famulis eiusdem || 15. — [*November.*] Percepta in rebus. Ex eleemosyna. A Magnifico domino Ioanne Kostyn cancellarida Moldaviae³ tritici mensuras 8, fl. 8. A dominis Ioanne et Gregorio Alcineriis brassicae capita 100, fl. 3. A domino Andrea Wolff, secretario principis, porcus saginandus, fl. 8... Pro exsolvendo debito admodum reverendo domino Ioanni Baptistae Berlincio, parcho kutinariensi, ratione equorum contracto... Pro tributo ratione apisterii fl. 3... — [*December.*] Percepta in rebus ex eleemosyna. A domino Georgio Wolff porcellus ad manducandum || 12. Tributum a taberna fl. 10... Iassios et in Horlesste expeditis aliquoties famulis... — [*Ianuarius.*] Percepta in rebus. Ex eleemosyna. A dominis Ioanne et Gregorio Alcineris pro animabus parentum, fratris et nepotum ipsorum donata pecora varia numero 18. Ab iisdem donata decem alvearia apum. Ab iisdem condonatum debitum supra contractum pro melle, fl. 200. [Fin adus din Horlești.] — [*Februarius.*] Pro papyro

¹ Miron Costin și familia lui.

² Ion Racoviță, cred (Nicolae Costin, p. 19).

³ Fiul cel mai mare al lui Miron. Era treti Postelnic la 1681 (V. A. Urechii, *Operele lui Miron Costin*, I, p. 710). Cf. N. Costin, p. 27.

turcica ad privilegii confirmationem pro fundo domus iassensis | 12. A sigillatione praedictae confirmationis fl. 1 || 15.—[*Aprilis.*] Percepta extraordinaria in rebus. Ab Illustrissimo domino Miron Kostyn, cancellario terrarum Moldaviae, boves duos. A magnifico domino — (*sic*) Nenuț bovem unum. A domino Gregorio Alciner hordei mensuras 10. A domino Georgio Wolff porcellum. A domino Vincentio porcellum... Iassios et trans Prutum. Pro argilla alba ad dealbandum domum. — [Marius.] Iassios et Rhetitenum¹ pro alvearibus fl. 3 || 26... Residentia kutinariensis... Defendentibus domum iassensem sub incendium... Pro tractandis revisoribus vinearum fl. 1 || 7¹/₂. — [Iunius.] Apostolo custodi trans Prutum... Iassios, Retitenum, Soczaviam, trans Prutum, in Horlesste... — [Augustus.] Pro honorario ratione decimarum fl. 2 || 15... — [September.] In honorarium exactoribus *biru* et cerae. — [October.] In honoraria exactoribus *biru* fl. 4 || 21...

[1682.]

[Marius.] Extraordinaria in pecunia. Ex eleemosyna ab Illustrissimo procancellario regni Ioanne Gainski 15... Contentatio militibus extra limites regni deducentibus fl. 6. — [Aprilis.] Pro mulso ex melle empto fl. 10. — [Iunius.] Pro eleemosyna ex captivitate redeuntibus et aliis pauperibus. — [September.] Kalendaria quatuor pro donariis, fl. 3, g. 18. Crematum pro militibus deducentibus per viam fl. 4... In vectigalia per vias, traiectiones, tractationes, ab hospiciis contentationes fl. 10, g. 27. — [October.] In telonio ratione vini ducti in Poloniam fl. 12, g. 26. Praedonibus in Bukovina fl. 1, g. 15. Fenum in via pro bobus et equis in Poloniam euntibus ac pro avena et hordeo fl. 70. Vectoribus curruum pro tunc fl. 20. Traiectio fluminum fl. 5, g. 20. — [November.] In tabernam. Tributi fl. 52, g. 22....

[1683.]

[Iunius.] Extraordinaria debiti recepti a Magnifico domino Gulczewski fl. 37, g. 20... Famulo Apostol... — [September.]

¹ Răchiten?

Extraordinaria in rebus a domino Diamandi Soldziero, Graeco, equa alba senex. — [*December.*] Kalendarium flo. 1...

[1684¹.]

[*Februarius.*] Extraordinaria. Legati a Magnifico domino Blessessynski, commilitone Magnifici domini Bykowski, fl. 20. A vexillo praefati Magnifici domini Bykowski eleemosyna fl. 25. Item eleemosyna a variis militibus, fl. 12. — [*Martius.*] Ex eleemosyna pro anima Magnifici domini Wolski, commilitonis Magnifici domini Bykowski, fl. 10... Pro incitamento diligentiae in itinere diversis vicibus, dum migraremus ex Moldavia, fl. 5 || 12... Pecora constituta prope limites Pocutiae in Koczorow... Ex Moldavia Sniatinum et Colomyiam pro loco providendo ad nostri receptum. Tum retro in Moldaviam; tum Soczava Cotinon. — [*Aprilis.*] Ex eleemosyna a variis militibus fl. 11... Sniatino, in Koczorow, inde Sniatinum, Stanislavoviam... In pecora. A traiectione eorum per fluvios Prut et Czeremus, dum introducerentur intra limites Pocutiae, ad villam Rudnik... Contentatio conventui sniatinensi pro receptione nostri per septimanas fere quatuor fl. 10. Eleemosyna variis fl. 1 || 11. Variis ad obsequia adhibitis fl. 1 || 13. — [*Maius.*] Percepta extraordinaria. A reverendo patre Stanislao Branicki, praeposito Societatis Iesu, per Poloniam provinciali, eleemosynae fl. 60... In pecora, cum ad literas reverendi patris rectoris leopoliensis, interpretantis mentem reverendi patris provincialis, ducerem ea in Kungury. Postea, dum, ob irruptionem Scytharum in montana, reducerem eadem retro, duceremque Leopolim, tam pro pascuis quam pro traiectione variorum fluminum ad Nadwornam, Chudkow, Stanislavoviam, Haliciam fl. 15 || 21... Homini conducto (cum aufugisset pastor moldavus) ad pellenda pecora Nadworna Leopolim fl. 10. Pascenti puero vitulos Jolsczowiae || 12. Viatica conducto ad devehendum patrem Limamvics Leopolim

¹ La începutul anului Poloniilor sînt în Moldova. Petriceicu, Domnul lor, pleacă în Mart din Suceava (N. Costin, p. 31). Apoi veniî Tatarii.

fl. 6. Eundo Tysmienica Nadvornam, in Rungum et usque Leopolim fl. 15. Varia... Contentacio teloneariis fl. 1...

Rationes residentiae iassensis Societatis Iesu in Moldavia post annos hostilitatis¹, cum sua residentia, anno Domini 1700, cum Dei gratia reassumptae.

Anno immediate praesenti 1699, in Iulio et Octobre, a reverendo patre provinciali Valentino Quech accepti Crasnostaviae per manus reverendi patris Ioannis Reuth, eiusdem residentiae superioris. fl. 100... — Item Iassiis in Decembri a mercatore leopoliensi accepti mutuo fl. 72. Item Leopoli anno iam 1700, in Febuario, accepti ex manu reverendi patris provincialis eiusdem, ut supra, imperiales in specie 335, tymfi 3 currentes, monetae gr. 17... — In primo aditu residentiae per menses Octobrem, Novembrem, Decembrem 1699 et Ianuarius 1700. Calix residentiae cum patena ex argento, oppignoratus olim apud templum Collegii leopoliensis a pie memorie patre Francisco Malechoski, missionario in Moldavia, exemptus florenis 100. Donaria varia, in literis et aliis lata et data in Moldavia, 30, 18... Iura cancellariae pro privilegiis confirmationis iuris nostri in domum et cellarium nostrum iassense iure vindicativi et pro instrumento libertationis a contributionibus publicis eiusdem domus et cellarii, fl. 36...

Victus per dictos menses in via, Cameneci, Iassiis, Cotinari...

Februarius 1700 et Martius, Aprilis et Maius. Expensa in Polonia... Iassiis vero in Moldavia aurei 44, commutati in leoninos, reddiderunt illos leon. (?) 102, konstantes 8, banos 8; imperiales 49 comutati reddiderunt leoninos 51, kon. 12, ban. 8, qui, simul iuncti, efficiunt leoninos 154, konstantes 8, ban. 4. Et hi faciunt hic in Moldavia florenos 773, 6¹/₂. — [*August.* Se cumpără Pliniu, Istoria Naturală, «Rhetorica Soarii» și «libelli polonici». — *October.*] Notario publico pro duobus instrumentis libertationis ad adventum principis²... Naulum in Prut et Zyzya. — [*November.*] Percepta in rebus. Ab Illustris-

¹ După încheierea păcii turco-polone, în 1699 (26 Ianuar).

² Noul Domn, Constantin Duca.

sima thesauraria Moldaviae¹ aries, konstantes 7; dolum vini, leonini 5... Domino notario ungarico. — [December.] Pampuszoy, alias triticus turcicus, ex Horlesste....

[1701.]

[Ianuarius.] Percepta in rebus. Ab Illustrissimo domino Nicolao Kostyn, generali exercitus, vervex. A domino Andrea Pawlowski, secretario principis², gallus indicus. — [Februarius.] Eleemosyna ab Illustrissima thesauraria regni Zamoyska, fl. 100; faciunt leoninos 15, konst. 2... Percepta in rebus. Ab Illustrissima thesauraria regni, Anna Zamoyska, panni boni nigri ulnae septem, telae lineae crassioris volumina duo, vulgo *puttsethi*... Horologium parietinum leones 5, konstantes 8, ban. 8... In Poloniam et retro... Hussios et Berladum. — [Martius.] Pro vino hussensi... Eleemosynam captivis et aliis pauperibus... Lopata ban. 6... Cingulus konst. 2, ban. 4. [Aprilis.] Pro buta vini berladensis ad rationem leo. 15... Hussios et Berladum pro missione paschali. — [Iunius.] Percepta in rebus. Ex eleemosyna ab Illustrissimo Georgio Rosset, thesaurario Moldaviae³, porci duo ad saginandum. — [Iulius.] Pro vino futuro Hussios... Contentacio Turcae konst. 3, b. 3... Calcei leon. 1, ban. 4... Tractacio in festo S. Patris⁴ konst. 8, ban. 8. — [Augusti.] Messoribus trans Prutum, victualia... Cancellariae a privilegio pro apisterio konst. 3, ban. 3... In restituendo Camenecum pro profess. patre Zielowschi eunti. — [November.] Ex legato pie defuncti domini Iosephi Wargalowski, apum alvearia 8... Tabernam: Saponario salarii leon. 1. Mensurae vitreae et argillaceae. — [December.] Ex eleemosyna ab Illustrissimo Stanislaio Iablonowski, castellano cracoviensi, supremo exercituum duce, leon. 62, kos. 4, b. 7....

¹ Soția lui Iordachi Ruset biv vel Vistier, atunci fugar în Polonia (N. Costin, p. 45; Neculce, pp. 268-70; Mustea, p. 28; versiunea Bălcescu, p. 92; Amiras, p. 113).

² Atunci Constantin Duca.

³ Întors acum în țară, dar încă fără dregătorie (v. N. Costin, p. 45).

⁴ Atunci Clement al X-lea.

[1702.]

[*Ianuar.* Legatele Kock și Wargalowski. — *Februarius.*] Sclopetă duo în donarium principis¹. — [*Martius.*] Pro patribus nostris Ioanne Reuss et tribus ex litwana provincia, missionariis in Asiam et ultra, hospitalitas. — [*Aprilis.*] Ex eleemosyna ab Illustrissimo Mawrodi thesaurario², vini ocae 6, placenta 5, casei patena, agnellus; a variis catholicis placenta sex, ova picta 24. — [*Maius.*] Commissariis revisoribus limitum in fundo nostro trans Prutum leon. 2, tractamentum eorundem konst 9, ban. 6... Smailum ad Danubium, pro missione, kon. 6, ba. 6. — [*Iunius.*] Ex eleemosyna ab Illustrissimo Rosset thesaurario carpiones 3, lucii 2, panes triticei 2, casei ovini patena... Commissariis, etc. Instrumentum authenticum dislimitationis leon. 1, konst. 6, ban. 6. — [*Augustus.*] Ex eleemosyna ab Illustrissimo Mawrodi, thesaurario, panis triticei conditi buccellae 9. — [*September.*] Ex eleemosyna ab Illustrissimo domino Rosset, thesaurario, vervex 1, bryndzae vasculum, butyri ollae 2. — [*October.*] Ex eleemosyna a Magnifico domino Hormuzaki, praefecto telonii³, leonini 5... Domino Andreae, secretario ungarico, pro duobus vasis vini minoribus, leon. 12. — [*November.*] Ex fundo seu praediolo trans Prutum... Ex eleemosyna ab Illustrissimo Ioanne Kostyn, generali Moldaviae⁴, carpiones 2, tincae 3, lucius 1; ab Illustrissimo Rosset, thesaurario, carpio 1, lucii tres; ab uno paupere catholico panes triticei 3, strophia duo simplicia... Tabernam. Tributum adzae seu gubernatori civitatis iassensis leon. 1, alterum et medium condonavit... Ioannni ex Odobeszte pro vase maiore vini leon. 23, kon. 4, b. 4. Domino Andreae, secretario ungarico, additamenta pro vini duobus vasis minoribus, konst. 6, ban. 6....

¹ Încă tot Constantin Duca.² Nu Mare-Vistier.³ Vameșul Manolachi Hurmuzaki ajunsese în Domnia a doua a lui Nicolae Mavrocordat Mare-Comis (Neculce, p. 341).⁴ Ioan Costin era biv Serdar.

[1703.]

[*Ianuarius.*] Eleemosyna ab Illustrissimo Iordaki Rosset, thesaurario supremo, vas vini l. 7, porcus l. 1. Ab Illustrissimo Ioanne Kostyn, generali exercitus, puran (*sic*) l. 1. — [*Februarius.*] Percepta rerum. Eleemosyna ab Illustrissimo Nicolae Kostyn, generali, *solii drob* k. 3, *grochu pulmiachi* k. 2, b. 5 . . . Cotinum pro festo Purificationis Beate Virginis Marie. — [*Martius.*] Eleemosyna ab Illustrissimo Nicolao Kostyn, generali exercitus, bos l. 3; a Magnifico domino Hormuzaki agnellus et olla vini, k. 3, b. 3. — [*Aprilis.*] Eleemosyna ab Illustrissimo Iordaki Rosset, vervex k. 6, b. 6, panes 9, k. 1, ova 20; a catholicis placentae 4, ova 15; a Magnifico domino Hormuzaki cremati quarta assatura. — [*Iunius.*] Eleemosyna ab Illustrissima Palatina Russiae, casula duplicata altrix: ex una parte viridis, ex altera nigra. Antependium vetus, alba vetus, corporalia 3, purificatoria 6. — [*Augustus.*] Mutuo dedj domino Dominico Olechowicz in panno subtili gallico . . . 1702 . . . — [*September.*] Eleemosyna ab Illustrissima Rossettova, iudicissa generali¹, vasculum bryndzy olla butyri et duo caseoli. — [*October.*] Eleemosyna a perillustri Constantino Gawrylica, Aga², vervex . . . Ferrum de pluga kon. 5, ban. 4. — [*November.*] Pro donario Celsissimo principⁱ Michaeli leon. 1 . . . .

[1704.]

[*Ianuarius.*] Eleemosyna ab Illustrissimo Georgio Rosset, iudice magno Moldaviae inferioris, porcus, l. 1. — [*Februarius.*] Fl. 1000 polonicalis monetae, quae, commutata in monetam currentem in Moldavia, effecit leon. 161, kons. 4, banos 4. — [*Aprilis.*] Eleemosyna ab Illustrissimo Georgio Rosset, supremo iudice, agnellus konst. 2; ab eodem panis triticei buccellae 12, ova picta 24; a variis catholicis placentae 9,

¹ Iordachi fusese făcut Vornic de Țara-de-jos (N. Costin, p. 45).

² Constantin Costachi, Aga, fiul, nu al lui Gavriliță Vornicul, ci al lui Vasile, fiul lui Gavriliță (v. Neculce, p. 289).

ova picta 36; a Magnifico domino Hormuzaki, camerario magno¹, agnellus k. 2. — [*Maius.*] Eleemosyna ab Illustrissimo Nicolao Kostyn², *drob soli* k. 3. — [*Iunius.*] Eleemosyna ab Illustrissimo Georgio Rosset, supremo iudice Moldaviae inferioris, casei patena, butyri olla. — [*Iulius.*] Eleemosyna ab Illustrissimo Georgio Rosset, supremo iudice, *drob soli*. — [*September.*] Eleemosyna ab Illustrissimo Georgio Rosset, supremo iudice inferioris Moldaviae, salis frustum 11. — [*October.*] Tabernam. Domino Ioanni Rosset³ pro vase vini urnarum 100, leonini 23, konst. 3, ban. 3 . . . .

[1705.]

[*Ianuarius.*] Eleemosyna ab Illustrissimo domino Rosset, porcus; a Magnifico domino Klitynski Polono pultium milii metreta, 1 capra silvestris; a domino Georgio Alciner farinae triticeae metreta et semis. — [*Februarius.*] Eleemosyna ab Illustrissimo Rosset, l. 1, k. 8, b. 8. — [*Aprilis.*] Eleemosyna a nobili polono leon. 1 . . . Percepta in rebus. Eleemosyna ab Illustrissimo Rosset vini urnae 30; a Magnifico domino Studzinski farinae triticeae metreta et semis; minutiora a variis catholicis in placentis et pane triticeo. — [*Maius.*] Ex eleemosyna a domino Constantino Rosset, agnellus . . . Tabernam . . . In kamena seu vectigal tabernae, leon. 1, konst. 8, ban. 8 . . . Naulum in Prut et Żyża kons. 1, ban. 2. — [*Iunius.*] Cancellariae pro duobus instrumentis exemptionis seu libertationis, leon. 2, kons. 4. — [*Augustus.*] Ex eleemosyna ab Illustrissimo Palladi, thesaurario, vini urnae 30. — [*September.*] Tabernam . . . kamena leon. 1, konstan. 8, ban. 8. — [*November.*] Prunorum siccorum . . . ex pomario ad lassios in monte Urszula . . . .

[1706.]

[*Ianuarius.*] Ex eleemosyna . . . Ab Illustrissima Rossettova fa-

¹ Supt noul Domn, Mihaï Racoviță.

² Acum mazil.

³ Fiul lui Iordachi, probabil.

rinae triticeae metreta una et semi. Butyri olla. — *[Martius.]* Ex mutuo. Ex pecunia R. P. rectoris Collegii Camenecensis pro panno collecto accepi in summa 10... Eleemosyna ab Illustrissima Rossettova iudicissa placentae minores 8, ova picta 30, casei recentis patena; a variis catholicis placentae simpliciores 6, ova picta 20. — *[April.]* Imprumut «a R. P. Ioanne Reuth». — *[Iulius.]* Pro tunna mellis ex anno preterito leon. 14, konst. 9, ban. 9... Ex elocatione domus pro mensibus 6; in summa 2... Ex eleemosyna ab Illustrissimo domino Georgio Rosset, vervex pro messoribus tritici, konst. 8. — *[Augustus.]* Ex venditis. Pro urnis quinque et ocis septem mellis ex anno praesenti leon. 5, konst. 4, b. 4. — *[September.]* Ex eleemosyna a Magnifico domino Rottario, colonello Suae Regiae Maiestatis, farinae sacci 5. A domino Martino catholico vini novi urnae 4... Reparatio horologii residentiae konst. 3, ban 3. — *[December.]* Ex mutuo apud dominum secretarium accepto 10... Ex eleemosyna ab Illustrissimo Georgio Rossetto lucii 2, carpio 1; ab eodem porcus 1....

[1707.]

[Ianuarius.] Ex eleemosyna ab Illustrissimo Nicolao Kostyn, iudice supremo ¹, vini urna 1, carnis porcinae frustum, botuli 2. Ab Illustrissimo mareschalco magno cygnus, anser, gallina indica, carnis porcinae frustum. — *[Aprilis.]* Ex eleemosyna ab Illustrissimo Rosset iudice ² agnelli 2, placentulae 12, ova picta 30; a Illustrissimo mareschalco magno ³ vervex 1, placentulae 6, ova picta 15; a variis catholicis placentulae 12, ova 40. — *[Iunius.]* Ex eleemosyna a Magnifico domino Studzinski farinae siligneae saccus... Baiam et Soczaviam pro missione in festo Pentecostes konst. 2, ban. 6. — *[September.]* Eleemosyna ab Illustrissimo Georgio Rossett siliginis ad seminandum modii 8, vervex 1. Ab Illustrissimo Elia Katardzien ⁴ boves 2 iuvenes, aratro apti. — *[Octo-*

¹ Făcut Mare-Vornic de Țara-de-jos de Antioh Cantemir.

² Biv Vornic.

³ Maxut era Postelnic (Neculce, p. 284).

⁴ Ilie Catargiu, alt mazil.

ber.] Fl. 200. Quae summa, commutata in pecuniam in provincia currentem, fecit leoninos 102, konst. 9, ban. 1. Hi vero leonini faciunt polonicales floren. 662 || 7¹/₂ . . . Ex eleemosyna ab Illustrissimo Rosset vervex 1. Pro 30 urnis vini veteris hussensis leon. 10. Pro urnis 212 vini novi Odobestensis leon. 40, konst. 8, ban. 8. — [*December.]* Ex eleemosyna ab Illustrissimo Rosset vini urnae 40, porcus saginatus 1; a perillustri filio eius¹ candela duo ad altare . . .

[1708.]

[*Ianuaris.]* Ex eleemosyna ab Illustrissimo Rakowica, generalissimo Moldaviae², porcus unus.— [*Februarius.]* Ex eleemosyna ab Illustrissimis Rosettiis pisces aliquot.— [*Martius.]* Praedium zapruthense. — [*Aprilis.]* Ex eleemosyna. Agnellus ab Illustrissimo Rosset, alter a sorore Celsissimi principis³. A variis catholicis placenta et lacticinia paschalia. — [*Iunius.]* Eleemosyna ab Illustrissimo castellano cracoviensi imp. 10; faciunt l. 12 . . . Ex eleemosyna a Magnifico domino Borschh butyri vas, casei sexagena. — [*Augustus.]* Eleemosyna. Ab Illustrissimo Nicolao Rosset, marschalco supremo Moldaviae, aliquot okae olei olivorum et oryzi pond. 2; a Magnifica domina Russkowska, butyri vas. — [*October.]* Ex eleemosyna a Celsissimo principe Michaële Rakowica vini nikorestensis urnae 100, sed non redditae a Kluciero Magno nisi 80; ab Illustrissimo Elia Katardzien, thesaurario magno, vini de Floreszte urnae 100; a domino secretario polonico Celsissimi principis, domino Georgio Strachocki, in vim mansionis et mensae vini cotnariensis urnae 54. . . In Odobeszte sub vindemias emi vini urnas 311, pro quibus dedi leoninos 31, konst. 1, ban. 3. . . Pro vectura vini donati dedi leon. 16, konst. 6. Honorarium Kluciaro Celsissimi principis leon. 1, konst. 2, ban. 2.— [*November.]* Cancellariae principis, kon. 3. . .

¹ Probabil Nicolae, pe care în curînd Mihaî-Racoviţă-l făcu Mare-Postelnic (Neculce, p. 289).

² Dumitraşco, fratele lui Mihaî-Vodă.

³ Poate soţia lui Vasile Ceaurul.

[1709.]

[*Februarius.*] Lucii 8, percae 11 a Magnifico domino Ruszkowsski, prunorum siccorum saccus, eorundem massae vas, succi ex illis *barylka*, pultes ex hordeo et panico. — [*Martius.*] A quodam generali medietas porcelli. — [*Aprilis.*] Tributum a vasis, alias *kamena*, l. 1, k. 1, b. 8. — [*Maius.*] Ex eleemosyna ab Illustrissimo Constantino Gawrilica, vervex, vini plus quam urna, panes aliquot... Pro scheda liberationis ban. 2. — [*Augustus.*] In eleemosynam R. P. Reuth proficiscenti in Persidem. — [*September.*] Pro melle Turcis vendito l. 20. — [*October.*] Ex eleemosyna: post mortem militis suetici Casimiri l. 9, k. 1, b. 2. — [*November.*] Ex eleemosynis: a Magnifico domino Graszczynski l. 6, a Magnifico domino lastrzpolski l. 3, k. 4, b. 4; a Magnifico domino Lomikowski, metatore castrensi zaporoviensi, l. 2, k. 8, b. 8. [Şi în lucruri: de la primul, de la «Barsch», de la Domn: un vas de vin de Nicoreşti, 80 de urne.] A domino Constantino Komiss¹ vas vini urnarum 80... A domina Ursula Alcyneroja Cutinari empta vinea contractu more moldavico, l. 50. [Pentru vin: la Odobeshti, Nicoreşti; cărauş la Şerbăneşti. Vama munteană şi cele de la Trotuş, Roman.] — [*December.*] Ex strenis seu eleemosynis. Ab Illustrissimo Iordaki porcus et farinae triticeae sacci 2. Ab Illustrissimo Nicolao Kostyn [slănină, vin, «worek».] A Magnifico domino Georgio Strachocki, secretario polonico, porcus; a domina Alcynoroja anser... Strena militibus k. 2. Strena spiritualibus moldavicis k. 4....

[1710.]

[*Ianuarus.*] Pro vino divendito Cutinari per Antiochum l. 8. Pro vino Camenecum deducto, ad Collegium vendito, l. 35, k. 1... Pelles in Odobesst comparatae... Pisorum polonicorum empta mensura l. 1. — [*Februarius.*] Ex vino vendito Cutinari per Porphyrium advexit R. P. socius l. 12. — [*Martius.*] Vectura apum in Kutnar... In lites. Notario Iaxenthi dicto² k. 6... Calceamenta patri superiori, l. 168. —

¹ Constantin Costachi. V. şi mai sus, p. 64.² Cronicarul Axintie Uricariul.

[*Aprilis.*] Ex vino Cutinari divendito per Antiochum . . . , per Porphyrium . . . Ex eleemosynis. Ab Illustrissimo Palatino Kyoviae, tunc Iassius Benderum tendente, l. 7; a quodam qui nomen celari voluit, l. 2, k. 2; a iudicio castrensi ratione occisi catholici sveci l. 7, k. 6; ab Illustrissimo Grudzinski l. 1, k. 3 . . . In vineam cutinariensem. Cosacis qui circa illam fossas fecerunt l. 27, k. 8. — [*Maius.*] Integro hoc mense habuimus mensam cum filio Illustrissimi domini Mikiess comitis de Zawola, qui dictum filium suum erudiendum in pietate et literis dederat ad residentiam. — [*Iunius.*] Mensa per totum hunc mensem habebatur ex gratia Illustrissimi Mikiess comitis de Zawola, in residentia manentis et studia tractantis . . . In praedium. Ob incursiones hospitem a Poltaw et Hungaria et pericula furti, equi et boves alebantur domi . . . In provisionem et operarios faeni Cosacos l. 3, k. 5; militibus pro vectura foeni l. 1, k. 2. b. 8. — [*Iulius.*] Ex mutuo restituto a Wasilio skutelnicio, qui debebat residentiae iuxta chirographum moldavicum l. 3. Ex eleemosynis. Ab Illustrissimo Michaeli Mikiesz, comite de Zawola, qui filium suum educari voluit in residentia cum aliis hungaris iuvenibus, oblatus in vim eleemosynae et gratitudinis l. 28. Pro venditis alvaris duobus l. 1, k. 10, b. 8. Ex mutuo restituendo. Accepti ad interim ad usum et necessitates residentiae leonini 50, qui dati sunt a quodam transalpinensi, impendendi in restaurationem templi cutinarenensis, l. 50 . . . Ad diem 28 Iulii alebatur mensa Illustrissimi Mikiesz benefactoris . . . Post abitum Illustrissimi comitis . . . In missiones obitas, quae frequentissimae erant, ad castra et alio, k. 11, b. 2 . . . In eleemosynam. Mortuo Polono militi, pro sepultura . . . In aedificatam novam residentiam duorum cubiculorum. Istrumenta comparata l. 2, k. 3, b. 7. Labor circa arbores et convectio ex sylvis l. 11, k. 3, b. 6. Tegularum sex millia l. 6. *Gozdzi zelaznych tysięcy* 18 l., 12. *Deszczki napotapę* l. 2, k. 1, b. 6. Artificibus aedificantibus l. 9, b. 6 . . . In restauratam tabernam nostram, cuius superior pars incendio publico die 5 Martii consumpta est. Laborantibus circa arbores l. 1, k. 7, b. 8. Vectoribus l. 2, k. 4, b. 4. Artificibus pro labore l. 2, k. 2, b. 7. — [*Augustus.*]

Ex eleemosynis. Post mortem domini Zaborowski militis l. 2. Post mortem Magnifici domini Iacobi Mierzeiewski aurei duo; faciunt l. 5. Post mortem d. Zieleznicki, pro equo illius, l. 6. Post mortem domini Dziubinski l. 2. Post mortem domini Casimiri Mieszkowski l. 3. Post mortes variorum l. 6. A variis vivis infirmis, ut a Magnifico domino Owsiany generali, Illustri Magnifico domino Iosepho Soltyk et pluribus aliis l. 10. — [*September.*] Ex eleemosynis. Post mortem domini Kostecki l. 2, k. 5, b. 6. — [*October.*] Ex eleemosynis. Ab Illustrissimo Grudzinski, capitaneo ravensi, l. 5; a Magnifico domino Soltyk post mortem servi illius l. 6; a variis l. 3, k. 2. — [*November.*] Ex eleemosynis. A Magnifico domino Sieniawski transeunte a Porta l. 2, k. 8, b. 8. A Magnifico domino Soltyk l. 2, a Magnifico Owicny l. 2; post mortem variorum l. 3, k. 6... Frequentissime adfuimus mensis Magnificorum dominorum polonorum militum: carnes in duabus partibus bovis, oblatae a Magnifico domino Juskiewicz, iudice castrensi. — [*December.*] A Magnifico domino Grudzinski aureus, l. 2, ort. 2; a Magnifico domino Duczyminski l. 1, ort. 1; a Magnifico domino Soltyk l. 1; a variis k. 10. Ex eleemosynis. Post mortem Magnifici domini Stanislai Kaczkowski aurei 2; faciunt l. 5... Ferme toto hoc mense alebamur mensis Magnificorum dominorum polonorum hospitum. A Magnifico domino Szydłowski castellanide oblata quarta pars bovis... Strene variis militibus... Cozaco Miskodicto, pro labore circa currus, ort. 2....

[1711.]

[*Aprilis*] Cuidam nobili polono indigo k. 8, b. 10. — [*Maius.*] Ex eleemosynis. Post mortem domini Alexandri Konczewicz, aurei 2, imperialis 1, l. 6, k. 5, a dominis polonicis executoribus testamenti; post mortem domini Iacobi Mirzeiewski aurei 15; faciunt in moldavico l. 37, k. 6, b. 0. — [*Iunius.*] Ex eleemosynis. A variis dominis polonis commorantibus intra Moldaviam, L. S. (*sic*) a Magnifico domino Paulo Banul, secretario Illustrissimi Palatini Kyoviae, aurei 10; faciunt l. 24, ort. 2... Improvisissime, ultra omnem spem et metum, facta est revolutio belli moscovitici cum Turcis. Primo

per longius tempus clandestine, tandem aperte rebellisavit Portae princeps Moldaviae, pro tunc Demetrius Cantimir. Consternata improviso principis sui facto Moldavia. Per exercitus moscoviticos repentina facta irruptio in Moldaviam et urbem iassensem. Omnes miseri incolae in sylvas et abdita aufugere coacti sunt. Pericula ab exercitibus, moscoviticis, calmucensibus, kozaticis et latronibus, ab ipsis insolescentibus Moldavis, a grassantibus impune Scythis et cuiusvis generis nequam hominibus, in summum invaluerunt. Horum tempore et quasi sub primos impetus, qui ex contractis cum exercitu polonico amicitiiis apud adversam partem erant mihi periculosissimi, similiter cum aliis in sylvis per duas septimanas latere optime consultum erat. Sub istam fugam expensi in miserum illud viaticum et vivendi modum, cum duobus pueris, famulo et bobus ac equis, l. 1, k. 4, in familiam. Quia vero famulus erat ex gente cozatica, nec potuit amplius ob periculum a Moschis ingruens conservari, data est ei merces et per modum eleemosynae l. 2. Ad finem Iunii factus est redditus in domicilium residentiae ex sylvis, in qua, cum aliquot diebus inter medios Moschos et nocturnos praecipue latrones cum summo vitae periculo mansio aegre peracta, gravissima vero mala, tum a Moldavis, tum ab ipso rebelli principe cogitata et iam aliquot factis violentis manifestata era[n]t, praeviderentur et a bonis amicis praecaverentur, susceptum est per fugam iter in Poloniam. In hoc iter expensa sunt: Equus emptus l. 11. Vestis moldavica l. 4, k. 6. Inferiora moldavica ex panno eleganti l. 3, k. 2. Calceamenta moldavica l. 1, k. 2. Puero maiori vestis l. 3, k. 1. Alteri puero l. 1, k. 2. Necessitates in viam l. 3, k. 6. Currus duo conducti ad res residentiae asportandas l. 8. Cazacis qui in via comitabant et a periculis defendebant l. 4. In casus varios periculosos qui in via emerunt l. 3. Transitus per fluvios l. 2. Varia l. 1.

Anno 1712, in Septembri. Percepta.

A Collegio camenecensi per cambium a provincia commutatum, includendo etiam fl. 100 oblatos per modum eleemosynae a Magnifico domino Kopenhau. Accepti aurei 24, f.

432. A Magnifico domino Georgio Strachocki veniente Camenecum aurei 16, fl. 11. Eiusdem summa expensa 40. 5. Magnifico domino Strachocki, abeunti in Moldaviam Cameneco in necessitates residentiae, aurei 4, fl. 72. Eidem mutuo dati... varia moneta, aurei 7, fl. 5. In viaticum in Turkiam cum Illustrissimo legato regni accepti et per biennium expensi aurei 29. . . .

Anno 1714. In Octobri.., A Magnifico domino Strachocki pro apibus aurei 18, fl. 6. Pro vino vendito aurei 6, fl. 6—,15. A magnifico domino Andrea Pawlowski pro melle et reliquis, 6 fl., 9... Per manus Magnifici domini Pawlowski, secretarii hungarici, aurei 6, fl. 2—,15. Restantes reddito in manus Reverendi patris Casimiri Twardochlebowich, Societatis Iesu, superioris Residentiae Iassensis. [Semnat același și, ca martur, Martin Kiernozycki.]

Registrul II.

Libro dell' esito dell' ospizio di Jassi in tempo del padre maestro Giuseppe Carisi, prefetto, l'anno mille settecento sessanta nove, ai 26 giugno stilo vecchio incominciato, in cui si vedono le spese, che cominciano il primo dicembre dello stesso anno.

Pe o foaie adausă: «Nota della spesa fatta della residenza di Jassi da me frà Francesco Chiarolanza, deli 8 de novembre 1769 fino al primo di maggi 1770. Spesa per la nova chiesa. Per farla imbiancare... Per loccheti, ferri per le finestre, smocolatojo, chuchiarino, carta per le finestre.» Pentru a scoate pe cei ce se instalase în «la camera ove si è fatta la chiesa», în calitate de creditori. «Per far lavorare le vigne di Miroslava la prima volta, acciò altri non prendessero il possesso di esse... Per pagare il carcerier dell' arcivescovo, dopo di essere stato tre giorni nelle catene, quindici parà.»]

[*Novembre 1768.* Prețuri: 4 parale oca de vin, 3 de carne, 1 p. «selleni», 3 p. alămîia, 4 p. oca de vin, «per aqua 1 para», «per caviale un parà», «tre galline parà quindici», «2 oche

di carne d' agnello parà 6», «2 oche di carne di vacca parà quattro», «2 carra di legna cinquanta parà», «un' altro carro di legna venti parà», «un' occa di candela parà nove», «un' oca d' aceto 2 parà», «un carro di fieno», 36 p., două găini 10 p., un sac de orz, 26 p., «mezz' oca di oglio dodici parà», «una bocchetta di vetro due parà», «tre carre di legna sessanta tre parà», «mezz' oca di riso 5 parà», «due polastri sei parà», «una sanie o sia slitta di fieno», 23 p.; «mezz' oca di caffè una piastra e dieci parà», «un barilotto di uva 2 parà e mezza», «una misura di grano turco per li cavalli... 10 parà», «un' oca di carne di castrato 3 parà», «due oche di vino 5 parà», «sardelle 1 parà», «un' oca di *aquavite* parà 15», «mezz' oca di riso parà cinque», o scindură de stejar 3 p., «una lingua di bove parà due», «per un porco comprato a 4 piastre e mezza». — 8 decembre; novembre?]. Per questo giorno fù nostro comensale il signor barone de Tott, inviato del rè di Francia al gran Can de Tartari¹... Per questo tempo nel convento di Iassi erano cinque religiosi, cioè il padre prefetto, che venne per fare li conti al padre maestro [Buonaventura] Giovanninetti, il padre B. Mauro, il padre nostro Giovanninetti sudetto, il padre baccelliere Casoni ed il padre maestro Pirson, allora infermo. Oggi parte il padre prefetto e padre Mauro, e restano tre religiosi... Per caffè al fratello del principe², quale ci onorò in convento 5 parà... — Adì 31 detto venne ad alloggiare nel convento l' Illustrissimo signore conte Potoschi, generalissimo dell' armata polacca...

[Ianuar - Februar 1769. «Due formaggi di peccora venti parà.» «Per far la bucca ad un povero morto 10 parà.» «Ad un Luterano fatto catolico, dati per carità.» «Per far scrivere una lettera in lingua moldova 3 parà.» «Un' oca di pesce morona 12 parà.» «Un' oca di vino coll' absintio tre parà.】 «Adì 27 [gennaio]... Circa questo tempo parte il padre maestro Pirson per la parochia della Talpa...

Adì 12 [febbraio]. Circa questo tempo il padre maestro

¹ V. Hurmuzaki, *Supl.* I^a, pp. 769-70, No. 1095.

² Domn era atunci Grigore Calimah, iar fratele Alexandru.

Chierolanza viene a Jassi, giacchè i suoi parochiani fuggirono alla selva pel timore de Turchi . . . .

[Mart. «Una lepra 6 parà.» «Un quaterno di carta piastre 1.» Cajoni administrează în lipsa Prefectului.]

[April.] Adì 27 detto per pullire la residenza, lasciata succida dalli Polacchi, piastre 6.»

[Maiü.] Allì 20 maggio il padre Cajoni parte senza obediencia con certi signori e signore polacchi da Jassi fino alla contumaccia di Gymes, dove, trovato dal padre prefetto suddetto, gli si concede l'obediencia per fino a Canta¹, da dove gli viene comandato che dopo cinque o sei giorni ritorni alla missione, lasciate che avrà in deposito nel convento de Minori Conventuali certe cose preziose delli stessi Polacchi. [La 20, Chierolanza administrează. — Cheltuieli cu viile de la Miroslava și Copoü.]

[Iunie. Un Iesuit vine să viziteze pe Prefect: se iea o oacă de vin. — 25.] Un' oca di vino per onorare un signor polacco 3 parà. [Mențiunea drumului făcut de Prefectul Carisi la Faraoani, pentru a acoperi biserica.] Per passare il fiume Sireto ed il fiume Bistrizza, 8 parà . . . Un pajo di stivalli per sessanta parà, piastre 1.20 . . . Nel ritornare da Cottino fino a Tergo-Furmos, ad un uomo che ci condusse per strade incognite per isfuggire l'incontro delle truppe ottomane², sessanta parà . . . Al uomo che con proprii cavalli e carroza condusse il bavulle, ove si conteneano le robbe preziose della chiesa di Jassi, oltre il di lui mantenimento da Recchettino fino a Calughera. [Apoi la Grozești și la «contumaccia.»] E, quantunque non si dovesse spendere tanto, pure, perchè si dovette pagar due volte la condotta, sendochè la prima volta fù rimandato addietro, essendo proibito dal principe il portar cosa alcuna in Ungheria, così la spesa fù maggiore. Per estrarre lo stesso bavulle dalla contumaccia . . . Per mantenimento di due giorni del padre B. Mauro, Rossoli e del dascalo di Grosest, che custodiva li cavalli . . . Per macchia alli servi del lazaretto 10 parà . . . Per il nostro condut-

¹ Șanta? Conac.

² Războiul ruso-turc începuse.

tore da Furmosa a Gymes per istrade ignote, per isfuggire l'incontro de Turchi e de ladri. [Reparații la Faraoanî. Menționați: «il fù padre maestro Codebò», «il fù padre maestro Gavet». «Un oca e mezza di buttiro fresco, 16 parà.»]

[Iunie. «Il sapone per lavare le cose della chiesa piastre 2.»]

[Iulie. «Un' oca di candela di sego 14 parà... Una forbice nova diciasette parà.»] Adì 17, la sera, vennero tre signori polacchi ad abitare nel convento... — Adì 20 detto per un oca di pellino, per onorare il superiore de Giesuiti. [Cu care cheltuiești și la 21. — 24. «Un signore polacco.»]

[August. «Per un pezzo grosso di sale, *alias drogh*, 46 parà... Due libre di rosoglio una piastra.» — 6. «Signore polacco.» — «Un paio di scarpe al servo 19 parà... Per due libre di uva per far onore a certi signori grandi, una piastra. — 25. Per onorare certi signori.» Menționat «Nicolai Cerajolo, che abita nella bottega a n° 5». — 27. «Più per un' oca di vino 3 parà, avendo con noi il principe Cetvertiski a pranzo.»]

[Septembre.] 2. Certi signori polacchi. — 15. Oggi abbiamo avuto commensale il signor dottore del Gran Can de Tartari, col suo console, Monsieur Ruffen¹... — Adì 21 detto si diedero allo spenditore 35 parà, ma, siccome in questo giorno i Casacci ed Arnauti invasero la città e spogliarono noi missionarii, cioè padre prefetto Giuseppe Carisi, padre B. Cajoni e baccelliere Martinotti, e spogliarono del tutto il nostro convento e chiesa, non lasciando nè pure le tavole dei letti, finestre, ecc., spogliarono ancora lo spenditore, e gli levarono li detti parà. Adì 22 detto si prendono ad' imprestito dell' Illustrissimo signor Gian Pietro Nagni² cento piastre per sovvenire i bisogni del convento ad alla neccessità de missionarj sudetti, rimasti spogliati e di abiti e di denari, mercè l'incursione de sudetti Casacci ed Arnauti, quali per solo miracolo di Dio lo relasciarono la vita, dopo d'averli condotti legati colle mani all' indietro fuori della città di

¹ Cf. Hurmuzaki *Supl.* I¹, pp. 773 *et pass.* — G. Bianchi, *Notice historique sur M. Ruffin*, in *Journal asiatique*, 1825, t. VI, p. 283 sqq., 335 sqq., VII, p. 90 sqq.

² Asupra căruia v. *Literatură și artă română* pe Octombre 1900.

Jassi per tagliar loro la testa. — Ali 22 detto, il padre superiore de Gesuiti non avendo che mangiare, il convento lo sostiene. Adì 22 detto si donano di mancia al uomo che nascose in sua casa li anzidetti padri e li vestì co' proprii abiti, acciò non fosse conosciuti dalli assassini, 60 parà. — Adì 28 detto si donano di mancia al portinaro dell' arcivescovo, quale ci ricevette nel suo palazzo, però in prigione, 60 parà. Più adì detto si dà una piastra alla serva pel suo servizio. — Dalli venti uno detto sino alli vent' otto inclusive si sono spese otto piastre per la cibaria di tre padri, quale non si è scritta a cosa per cosa, stante la mancanza di carta, calamero, penna, comodo e, più per la confusione detto, piastre 8. — Adì 29 detto si comprano diciotto parà di rosoglio per onorare il signore che ci ricevette in casa dopo d'essere con poche belle maniere licenziati li padri dal palazzo dell' arcivescovo sudetto, che vuol dire dalla prigione, ove mi trovava ancor io, padre Martinotti, non contento dai pedocchi ed altre miserie...

[*Octobre.*] 1. Oggi parte il padre superiore de Gesuiti per Polonia, e restano tre religiosi. — 2. Più si erano comprate due libre di pepe pel convento, e, nell' spogliare la residenza, le hanno rubbate li Moldavi, e questo costava tre piastre. — 3. Più si danno 56 parà alli soldati e uomini che per due giorni cercarono le robbe nostre rubbate. — 4. Più si danno alli soldati moscoviti ed alli uomini che cercarono per le case le cose nostre e de Gesuiti, 30 parà. — 5. Più si spendono quattro piastre per comprare un vaso di balsamo della Meccà de regalarsi ad' un collonello moscovita. — 6. Adì detto si spendono settanta cinque parà per comprare rosoglio per fare regalo al colonello moscovita, quale si fece molte polizze. — 11. Si danno venti parà alla donna che di nascosto si fece il mangiare per otto giorni, quando eravamo appresso il metropolita. — Adì 12 si danno venti parà al servo Giovannizza, che pulì la cantina nostra e condusse il padre prefetto e padre baccellieri Martinotti fino ad un certo luogo fuori di Jassi. Oggi parte da Jassi il padre prefetto ed il padre Martinotti: questi per la sua parochia, quegli ad

altra parochia, ove sarà bisogno; e ciò per non aggravare il convento già dilapidato e per altri mottivi a lui noti, e resta solo il padre baccelliere Cajoni del convento; dalle quali deve riscuottere a tutto settembre circa cento novanta piastre. [La 16, se restituie, prin Mauro, «una poltina di puttiro ed un formaggio de peccora», furat de «predanti».]

III.

[1788.]

Rendimento de' conti dell' amministrazione dei beni del vescovato di Bakò. Vino vedre 65, vendute a ragione di 38 parà la vedra . . ., 61.30.

Pagato pel vedrarit p. 5, parà 10.

Resta 56.20.

La terza parte per l'amministratore 18.33 $\frac{1}{3}$.

Restarà per l'Illustrissimo e Reverendissimo vescovo 37.26 $\frac{2}{3}$.

Piastre 3 per la compra di un vaso per vescovo.

Per la decima delle case e campi del luogo di Baratz si sono esatte 16.28.

Dalle quali levando il terzo per l'esattore, 5.22 $\frac{2}{3}$.

Aspettano al vescovo 11.5 $\frac{1}{3}$ . . .

Frater Angelo Cantono, economo vescovile.

III.

DOCUMENTE SCOASE DIN ARHIVA BISERICII CATOLICE DIN IAȘI ȘI PRIVITOARE LA ISTORIA CATOLICISMULUI ÎN MOLDOVA.

I.

Iași, 5 Ianuar 1662.

Istrati Dabija-Vodă către «toți slujitorii, cari veți umbla cu toate slujbele Domnii Mele la ținutul Bacăluș», pentru satul Trebeș, «ce este a baratului den târgul Bacăluș». «Ei pân' acum n'aū avut val nici de olacari, nici de podvozî; nici de lemni, n'aū adus, cum aducē țara». Privilegiul se confirmă, dîndu-se și ordin către «voi pîrcălabi de la ținutul de la acel ținut și brăniștarî». — Iași, 5 Ianuar 7170¹.

II.

Iași, 6 Iunie 1669.

Noi, Duca Voevoda, cu mila lui Dumnezeu Domn țerei Moldovei.

Dat-am cartea Domniei Mele rugătorului nostru arhiepiscopului de la episcopia cea ungurească din târg din Bacău, ca să fie tare și puternic cu cartea Domniei Mele a căuta și a cerca în țara Domniei Mele după obiceiul lor pre la toți Ungurii și Sașii, cari sînt papistași, de lege, de cuscrie, și de cununie, și de sînge amestecat; cari se vor aduna bărbat cu femeie; și de șugubină, să n'aibă treabă șugubinarii cu

¹ Cu greșeli, tipărit întreg în Codrescu, *Uricariul*, V, p. 230, n° 2. — Pentru ortografie, v. nota următoare.

Unguri, nici cu Sași, ce să aibă treabă numai arhiepiscopul lor, ce mai sus scriem, și de alte adeturi, după cum scrie obiceiul lor de vac; pre uniți ca aceia să aibă a-îi giudica și a-îi globi și a-îi certa, carele după deca (*sic*) sa, cum este obicina lor; și nime să nu cuteze... (*sic*) saū a opri preste cartea Domniei Mele. — Iași, 7177, Iunie 6¹.

III.

Csik-Somlyó, 14 Iulie 1670.

In conventu Czik, custodiae Transylvaniae, die 14 Iulii 1670. [Generali Minorum.]

.... Illustrissimus et Reverendissimus dominus archiepiscopus marci[an]opolitanus, principatus Moldaviae vicarius apostolicus et ministrator, bacoviense monasterium in Moldavia, quae ad praesens sua residentia est, olim tamen, florente provincia Ungariae Sancti Salvatoris, conventus nostrae religionis custodiae Transylvaniae (prout tunc conventus in custodias distribuebantur) subiectus fuit, nobis consignare restituereque intendit si Sacrae Congregationis de Propaganda (apud quam res ista agitur) et Rss. S. P. consensus accesserit, ea lege ut ipse nobis cohabitaret et nos ipsi in cura animarum assistamus et allaboremus. Qua in causa tam salutari assensum praeberet Rss. S. P. et apud praefatam Sacram Congregationem partes nostras agere promoveretque uno voto

¹ După o copie saū o traducere târzie, a cărei ortografie, cu litere latine, am schimbat-o. — În dată nu e nici o greșală. Contrar afirmării lui Nicolae Costin, Duca n'a fost numit în «1669 Noemvre», ci în 1668, cea ce corespunde de alt-fel cu data de «7177» pe care o dă Neculce și chiar Nicolae Costin, în același rînd cu cealaltă. Acest din urmă cronicar pune din greșală în legătură suirea lui Duca a doua oară și întoarcerea Vizirului din Creta. Creta fu luată, în adevăr, la 6 Septembrie 1669 (Zinkeisen, IV, p. 995), dar Vizirul nu plecă din insulă decît la 26 Maiu 1670 (M. Brosch, *Geschichten aus dem Leben dreier Grosswesire*, Gotha, Perthes, 1899, p. 136). — Un document din 15 Iulie 1669 pomeneste pe «fratele Mariei Sale Domnul nostru Ducă-Vodă» (*Arch. ist.*, I¹, p. 182, col. 2). — Privilegiul e aproape identic cu cel publicat de Codrescu, *Uricariul*, V, pp. 232—3, la data de 7 Iulie 1665.

humillime obsecramus, non propter multiplicitatem conventuum tantum habendorum, sed propter merum Dei servitium et animas afflictas in fide catholica conservandas et, quantum licet, propagandas. In catalogo conventuum Provinciae Ungariae Sancti Salvatoris ante haereses nominatim post hunc conventum Czik Somlio, quem nos inhabitamus, expresse ponitur: Baco, in Moldavia, etc., qui duorum tantum dierum itinere distat a nobis et eiusdem nobiscum linguae populus catholicus, nimirum ungaricae, non habentes ullum sacerdotem huius idiomatis, cui conscientiam suam ad vota explicare et fidei dogmata edoceri possint; ideo ex nostro conventu suae nationis et linguae ministros idoneos pro satisfactione spirituali expetunt ac profusis lacrimis continuo deprecantur.

Ante annos 76 fratres nostri lachrimis praefatum conventum bacoviensem (sic testantur annales et adhuc homines superstites verum), haeresum furore has regiones penetrante, ubi omnes episcopatus destructi, ecclesiae et monasteria, partim diruta, partim exusta et bellorum tumultibus partes illae oppressae et exinanitae fuerint, fratribus nostris inde recedentibus et deficientibus, successu temporis episcopi vel vicarii apostolici occupaverunt, usque ad praesentem praefatum Illustrissimum dominum, qui ex peculiari devotione ac zelo quo fertur in religionem seraphicam ac animarum salutem sibi commendatarum nobis restituere intendit et offert.

Super quo negotio hac eadem occasione etiam Sacrae Congregationi rescripserunt, quam ex Rss. S. Paternitatis favore(m) et paterna(m) cura(m) pro tot animarum salute et religionis incremento interponi, humiliter sacratissimas manus deosculantes, expetimus et obsecramus, commendareque hoc negotium admodum R. P. procuratori episcopali, reformatori, peculiariter sollicitandum, ubi Religio pro informatione a Sacra Congregatione requisita fuerit . . . .

IV.

Csik-Somlyó, 18 Iulie 1670.

Pro Bacoviensi conventu ad Sacram Congregationem de Propaganda.

Eccellentissimi et reverendissimi domini patroni colendissimi,

His diebus, Illustrissimi et Reverendissimi domini archiepiscopi marti[an]opolitani, vicarii apostolici et administratoris in Moldavia, tanquam veri et zelantissimi pastoris gregis christiani, per mutuam inter nos correspondentiam intentio talis innotuit, eum, ob causam ut saluti animarum consuleret, fidem dilataret atque oviculas sibi concreditas conservaret, ut in residentiam suam bacoviensem in dicta Moldavia (quae olim nostrae religionis conventus et huic custodiae Transylvaniae, dum adhuc ex provincia Ungariae Sancti Salvatoris dependeret, subiectus existit, sed, ob bellorum varios tumultus ad tempus inde fratribus recedentibus, in residentiam episcopalem quo pacto transierit nobis non constat), si Sedis Apostolicae consensus et dispositio accederet, religionem nostram et nos maxime fratres sibi proximos ea conditione revocaret, ut et ipse nobis cohabitaret et nos ipsi circa eandem animarum curam assisteremus et collaboraremus, quia alio modo sacerdotes et sibi cooperarios in patria illa penuriosissima non potest providere. Præterea, quia nos nationales sumus illi populo christiano catholico et ita vicini ut tempore aestivo equitandi duorum tantum dierum itinere distat conventus noster hic czikiensis a prædicta residentia bacoviensi,—nos, tam pio et salutari desiderio præfati Illustrissimi domini zelo animarum et seraphicae religionis propagatione stimulati, unanimi voto libenter contenti sumus, si Sedis Apostolicae et superiorum maiorum beneplacito res probetur et confirmetur ac difficultatibus, quæ in hoc negotio occurrunt, consulatur.

Primo, ne ab illustrissimis dominis episcopis vel vicariis pro futuro exturbemur.

Secundo, in ea patria ex mendicatione ostiaria, ob maximam paupertatem continuasque exactiones principis, non est possibile nobis vivere, quia totus ille populus pane ex millio utitur, sed uno vel altero aratro et bobus pro tritico seminando lignaque convehendo, vineis et mola necesse est; habet etiam locus ille ex antiqua principum concessione aliquot pauperculos colonos; quæ omnia professioni nostrae alias repugnant, nisi Sedes Apostolica hac in parte dispensare digna-

retur durante schismate et misera conditione patriae, prout et in aliis provinciis Turcarum tyrannidi subiectis propter emolumentum animarum liberalissime religioni nostrae indulget, ut in Bosna, Bulgaria et Transalpina. Quae quidem, etsi magna sit temporalis annonae penuria, multo maior tamen fames spiritualis, quia pauperum catholicorum animae undique dispersorum cinguntur, ex eo vel maxime, quia nullus minister et sacerdos naturalis ungarus eis assistit, qui lingua nativa verbi Dei pabulum illis porrigat; populus vero assidue instat, rogat obtestaturque operarios nativos sibi dari, quibus conscientiam ad vota explicare doctrinamque christianam edoceri possit, alias ad principem se ituros toties publice minantur. Quae omnia luculentius ex ipsius Illustrissimi domini nominati literis intelligere Sacra Congregatio potuit. Sancta mater Ecclesia, spiritu sancto directa et inspirata, quicquid nobis faciendum probaverit, indignissimi servi, ad sacratissimos pedes post oscula sacratissimarum vestium procumbentes, promptissimi exequeremur. Quas Deus, etc. (*sic*).

Datum in conventu fratrum Minorum Strictioris Observantiae czikiensi, custodiae Transilvaniae, anno Domini 1670, die 18 Iulii.

Litterarum copiae circa Baco duplicatae.

EE. et RR. DD. VV.

humillimi servi et filii

Fr. Bonaventura Garefalvi, diffinitor actualis; frater diffinitor actualis; Didacus Coniganus, sacrae militiae servitor; fr. Franciscus Ieghenej, custos provincialis et missionarius, praefectus, m. p.

Digna petitio, quoniam res se ita habet. Frater Casimirus Damokos, vicarius apostolicus, m. p.

Duplicatum pro maiori securitate.

V.

Iași, 27 Februar st. v. 1673.

Ștefan-Vodă Petriceicu dă «boiarului nostru lui Dumitrașco Bonul, Logofăt al doilea, sarcina de a delimita «Trebeșul moldovenesc» de «Trebeșul unguresc».

VI.

Galați, 19 Ianuar st. v. 1683.

«Adecă noi toți țirgoveții de Galați, anume Mihaî Coțofană, Vasile Pușcă, Mihailă Zota, Gheorghie Ghizarleu, Costin Mircuț, Gheorghică Cerguț, Mitria Podrag, Gheorghie Podrag, Nicula bărbiiar, Istratie Gligorie Zmar, Gavril brat Costin, Costantin Cojoc, Duminecă», scriu că un țirgovăț, Mihaî Cofariul, «aŭ luat hărtie de la Cant[im]i¹ și, după ce aŭ luat hărtie, s'aŭ sculat de aŭ fugitu, și dăde biruluŭ și baniŭ săuluŭ și baniŭ mezelgiuluŭ și baniŭ năpaștilor ce-aŭ venit asupra noastră». Partea luŭ e de 30 de lei. «Și aŭ rămas în spinaria noastră dare luŭ.» I se vinde decŭ un loc de dugheană, permițindu-i-se a plăti baniŭ și a și-l lua innapoŭ în termen de o lună.

Pecete cu doi pești și legenda: «ΙΩ ΑΝΤΩΝ ΕΟΓΕΩΔ 1676.» Trei marturi greci.

VII.

Iași, 7 Februar st. v. 1685.

Act de vânzare. «Și, când s'aŭ făcut acest zapis, s'aŭ pri-lejit dumnialuŭ părintele piscopol de la Bacău și Socol părcălabul și Nicolae Iurașco», etc.

Semnat: «F, Iacob Dluski, episcopus Moldavię, m. p. — Fateor ego infrascriptus hoc instrumentum verum et legitimum esse. Franciscus Antonius de Rientiis, missionarius apostolicus, manu propria.» [Acesta semnează și supt un act din Iași, 25 Septembrie 1686 și supt altul, din Iași, 13 Mart 1687.]

VIII.

Galați, 24 Mai st. v. 1690.

Act de vânzare supt care iscălește și, cu litere latine, «Petre Mrto bacalu».

¹ Ca Serdar?

IX.

Iași, 17 Mart st. v. 1691.

Proces înaintea Vornicilor¹ de Poartă. De notat: «cîte un ortu vadra.» «Dziace lei fără doi potronici». «Costin vătavul de botnarî». Pecete cu $\frac{\Pi}{\Gamma} \mid \frac{P}{\Pi}$.

X.

Iași, 2 Septembrie 1697.

Martin Ungurul și soția sa Ana se înțeleg a se moșteni între sine. Actul e scris de «Andreî pisariul unguresc¹». — La urmă, ca marturî: «Ita affirmo ego frater Felîx Antonius Zauoli, praefectus, m. pr.» și «Matyas Zozulinski pisarz polski, m. p.»

XI.

Iași, 20 Decembrie st. v. 1700.

Constantin-Vodă Duca iartă pe «[preotul] ungurescu Filics Antonie Zauli prefectul, ce iaste la bisăreca ungurească aici în târgu în Iaș, și doi dascăli, anume Andriiaș și Martin, și doi țircovnici, anume Andon și Iliaș, și doi argați» de «dajde, de zloți, de lei, de taleri, de galbeni, de iliș, de sulg ũ, de unt, de miiare, de laloviți, de boi, de săliște, și de cai, și de boi împărătești, și de cai de menzil, și de cai de olac, și de care de braniște, și de colaci, de podvoadă și de alte dări și angherii, de toate cîte vor hi pre alți, în țara Domnii Mele»².

XII.

Iași, 29 Mart st. v. 1701.

Același Domn, scutește de dări pe un emigrat muntean, ce, voind a țrece în Polonia, fusese oprit de Iesuiți.

¹ Mai gîsim la 26 Septembrie 1699 un act redactat de «Ursul protopopol ot vras ot Iaș», în prezență lui «Andreî pisariul ungurescu».

² La 16 Septembrie precedent, Domnul acordase scutelnici Iesuiților din Iași. Dar în josul documentului se adaugă: «Însă să fie oameni străini, iar nu de țară».

XIII.

Iasî, 20 Iulie st. v. 1701.

Acelaşi Domn scuteşte de desetină cincizeci de stupi şi de goştină pe Iesuiţii de la «besearici leşăşti, la Dumeşti ce sintu în ținutul Iasilor».

XIV.

Iasî, 13 Iunie st. v. 1702.

Bejan Hudici, Vornic de Poartă, delimitează moşia de peste Prut a «preauţilor Iazoviţilor leşestî»¹.

XV.

19 Decembre 1702.

Scrisoare părintelui Adam Varălcovici, care s'aû aflat aice multă vreme, încă înaintea luatului Cameniţi, şi s'au dus de aice în anul 7210, iar ot Hristos 1702, Dechemurie 19; lăsat părintelui Hristofor Zbirhovschii, Esovit, şi altor superior[i] ezoviţi pentru ca să ştie moşiile sale carele aû în Moldova, unde pe unde şi pân' unde, fiindu-că țin dovezi ce-aû avut li s'aû prăpădit în Cameneţă.

† Facu ştire cu această adevărată scrisoare a mè, eû mai sus numitul, anume Adam Varălcovschi, care ştiu cu sufletul mieû pe unde şi ce moşii avem şi cu ce nume să număscu şi de unde, pe unde şi pân' unde am stăpănit, facu această scrisoare ca [să] să ştie ca în urmă ai noştri preoţi să urmezea.

† Fiindu toată ţara înfricoşată şi tulburată la acè vreme împotriva stăpînării şi văzîndu că tot spre rău să trage, eû am sfătuit răzidenţii voastrea de aice den Moldova ca toate dresese, la un locu strănsă şi legate, de la Eş să-s tremiţă la Cotnar, la egumenul de acolo, care era atunce părintile Franţiscul Tomănovici; ce şi el, auzîndu că vin Turciî, aû dus acele dresuri la Cameniţă, eu alte scrisori a mănăstirii de

¹ În 1766—7, «li padri gesuiti, umili oratori dell' Altezza Vostra», cer Domnului, Ioan Calimah, o nouă hotărnicie, ultima fiind făcută în 1757—8, supţ Scarlat Ghica.

acolo, și, lăsându toate acele la Cameniță, el singur a fugit la Valce și, cîndu a luat Turcii Camenița, toate hrisoavele moldovenești a răzidenții Eșilor cît și a mănăstiri de la Cameniță a perit.

Înștiințazu, pentru ctitori noștri, că noi ctitori n'am avut, ce numai de bine voitori, iar den părțile moșiilor lor n'a agiutat și pe noi; pentru care întăi a fostu dumnalui Gheorghii Cotnarschi pisariul leașăscu, care n'au dăruit parte dumisale de moșie peste apa Prutului; întru acelaș chipu și dum. Roșcițu, rotmistrul domnescu, parte de moșie a dumisale, alături cu moșie pisariului mai sus numit, ne-ă dăruit; și am avutu acolo odae și am stăpînit ca pe moșie noastră, la care de pururi am îmblat, și s'a fostu facutu o beserică pe moșie noastră de un boer, la care am mărșu ca s[ă] o strice, fiindu că făr de știre noastră s'a fostu făcut pe moșie noastră, dupe marturi; și am vrut să stăi cu dănsul la Divan, dar apoî m'am lăsat pentru calabălăcul turcescu, trecându la Cameniță (de care locu ne rugăm ca să-l arete megieșii unde să află); și această moșie a noastră de piste Prut să răspunde cu 2 nume, (adecă) Tocsobenii și Dumești, făcîndu că den amîndoao avem parte.

Altă moșie.

De altă parte a Eșilor avem moșie anume Orlești, care moșie are câmpu și codru, și să află în Cărligătură: acestu loc l-a cumpărat părintele Stanislav Șcetnițchii, superior din Eș, de la moșăni drepti, cu ban[i] gata 600 lei, banî aduși den țara leșască, din nilostenie; această moșie are destule fânață, de cățva zăci de stoguri, păzind-o ca să nu o strice vitele omenesți; are câmpur[i] de arat de tot feliul de păine, și locuri multe de grădină, pîn în șas. Și șasul să întinde pîn la părău care vine de la mărășca Boteștilor, care este pe Hăleșteni, și, vin din pădure dela coada hăleșteului, merge un drumu spre codru, care drumu hotărăște locul nostru de cătră cel omenescu. Pomăturî are 2: unul este despre părăul Boteștilor, altul este la Fântăna Moimascăi, și sânt po'dobite cu poame de tot feliul. Așijdere acel locu a avut un havuz, unde să țin[ă] pește pentru triaba casă; acolo me-

gieșii adăpa vitele și topiie inurî și cănepî, cu scădere noastră și, cu prepus ca să nu dzică cineva c'ar fi locul lui, să poprê; în ograda casăi era fântân[a], de la care și vecinii lua apă, neavându ei apă bună; aviam și velniță de făcut bere, cu toate trebuincioas[e]; alătura cu ograda aveam niște pomî pîdurești, miere și pere, den care s'aũ și holtuit cățiva. De aceștie vă înștiințazu deschis, pecum megieșii noștri de multe orî aũ vrut ca să ia în parte lor acê moșie Horlești; cându s'aũ hotărât, s'aũ hotărât cu mare cheltuială, dupe cum am citit la înșămnrile aĩ noștri, alți superiori den Moldova; și hotarăle aũ mărșu, dupe cum s'aũ arătat mai sus; și mai gios hotărăște moșie noastră den satul Boteștenilor un părău, care vine de la Morîșca, dupe cum am zis mai sus, și pe șăsul de la părău n'am lăsat nicî vițai Boteștenilor să pască, necum alte vite; iar, căt pentru un om, anume Gațe, pe cum să răspundea că are moșie, (adecă) nește pomî între pomii noștri den livada despre câmpu, de acestu om nicî odinioare n'am auzit, nicî știu, cum nicî de alți. Și cu bună samă scriu și mărturisăscu că, cat am trăit în țara Moldovei, în dzilele mele n'am auzit să-s fi răspunsu vre-un neștine să fi avut parte cu noi la această moșie; și cum s'ar fi pus hotarăle pen prejur de ar fi fost cineva cu moșie în mijlocu? Care aceste toate mărturisăscu ca un priot la bătrânețile mele, și dator să fiu cu această driaptă mărturie mai sus scrisă a sta înaintea strașniculuĩ dumnăzăescu giudețu.

† Și părintele Maștei Superioriul de ac[u]m gata sânt să giur pecuin aciastă scrisă sânt adevărate, dupe cum scrie răposatul priot mai sus numit.

Și eu Răducan Postelnicul mărturisăscu pecum așa scrie în scrisoare răposatuluĩ preot mai sus numit, și am scris eu dupe cum aũ scris și în carte, den cuvântu în cuvântu.

Radul Postelnicul.

*Informatio de Toxobeny et aliis*¹.

¹ În parte, modernisată, și în *Uricariul*, V, pp. 415-8. — La 6 Maiu 1703, Constantin Duca acordă o scutire pentru unũ din catoliciĩ din Horlești (treĩ oameni). — La rîndul său, în 1703-4, Mihaĩ Racoviță confirmă scutirea, — acordată de Antioh-Vodă întâiũ, — printr'un ordin către dregătoria Cîrligăturii. — La

XVI.

14 Iulie st. v. (?) 1703.

«Compera fatta con le mie elemosine d'una mezza falce di livada con vigna, da me infrascritto; e unica con la possessione della chiesa di 10 luglio 1703. — Io frà Felice Zavoli, Minore Conventuale e prefetto delle Missione cattoliche di Moldavia, Valachia e Transilvania.» În document vînzarea se arată ca făcută «preutuluî prefectus Fericî Zavul, frăţişcan». Ca martur şi «Andreas Lukas, ecclesie catholicae cantor».

XVII.

Iaşi, 3 Novembre st. v. (?) 1708.

Iuridica pretensio ecclesie catholice iassensis ad domum a Reverendis Patribus Societatis Iesu occupatam, e regione ecclesie.

Cum, anno Domini 1700, mense aprili, post initam pacem inter Romanum Imperium et Ottomanicam Portam, R. S. P. Christophorus Wierkinschi Societatis Iesu venisset lassios ad propria possidenda, iam a religiosis eiusdem Societatis Iesu a viginti et plus annis derelicta, prædictus R. S. Pater instituerat me fratrem Feliçe Antonio Zaoli, Ordinis Minorum S. Francisci Conventualium, Missionum apostolicarum præfectum, ut pro dilucidatione prædictæ prætentionis populum catholicum congregarem. Die Dominico itaque proximo, post divina absoluta, præfatus populus sistit se in residentia missionum coram me et prædicto Reverendo Patre ac generoso domino Iosepho Vargaloschi, Illustrissimi domini Georgii Rosset, terrarum Moldavię thesaurarii, secretario, in hac causa teste ordinato ab eodem Illustrissimo domino. Sub onere igitur

16 Iunie 1705, nouă privilegiu de la Antioh-Vodă «pentru trei oameni ce vor avea Iazoviţi, popii leşeşti, la Urleşti; însă să fie oamianii streini şi fără cislă», [ca n° XI]. «Nicea bucatiale lor pentru alţii să nu li se tragă, numai ei să fie pentru triaba şi slujba acestor Iazoviţi.» La 1707, alt privilegiu, pentru tot satul (26 Decembrie). — Condica satului cuprinde şi privilegiul din 3 Mart 1704, 27 Novembre acelaşi an, 18 Iulie 1707, 10 April 1710 şi un altul, întrerupt.

conscientię ego pręfactus pręfectus missionum apostolicarum prędictis populis imposui ut, nullo habito respectu, sed veritatem prę oculis habentibus, dicerent et fateantur ad quos vere pertineat dicta domus et a quo et cui legata fuerit. Seniores ex populo, nempe Michael Celross, Uvarova, Martinus Miseryn, Andor Senior, Martinus Tutuka, Michael Sartor, Franciscus Claudus, Andreas Lanio, Petrus Misioz, Valentinus, Andreas Lukas, cantor ecclesię, Ioannes Bukulesa et reliqui omnes cattolici uno ore dixerunt: «Nos sine gravamine nostrarum conscientiarum dicimus et fatemur domum hanc ad ecclesiam nostram cattolicam spectare, et non ad R. R. P. P. Iesuitas, nec ad alios religiosos, et iam alias fuimus propter hoc in iudicio Celsissimi principis Kantimiri senioris, qui RR. PP. Iesuitis, dicentibus se habere chirographum in Polonia, iussit ut adferatur; quod nunquam fuit factum; et post hic decrevit ut ecclesia in pacifica possessione esset et imposterum hęc his amplius non moveretur. At nos pro certo scimus Evam dedisse hunc locum ecclesię antea, et post eius mortem Anzoia, requisita ut cederet RR. PP. Iesuitis, respondit: «Pridem datus est ecclesię. Reverentiis Vestris nolo dare vineam et alvearia», etc. Ad hęc respondit Reverendus Pater Wierkovschi: «Et, si ostenditur chirographum in contrarium, quid erit?» Respondit populus: «Ostendatur.» Sed non fuit ostensum coram populo. Sed privatim Illustrissimo domino Georgio thesaurario, qui mihi infrascripto non multum post, relatione facta eidem domino Illustrissimo a pręfato domino secretario, dixit: «Vidit Reverentia Vestra chirographum quod est apud Reverendum Patrem Iesuitam?» Respondi: «Non.» Subiunxit: «Videtur mihi subreptitium, nam a quatuor annis tantum est scriptum.» Reverendus Pater Wierkovski itaque, requisito Celsissimo principe Antonio (*sic*), non vocato populo contradicente, obtinuit pro se litteras protectionales Suę Celsitudinis ut eundem locum possideret. Pro hac igitur illata iniuria populus cattolicus obnixe supplicat Illustrissimo et Reverendissimo domino domino Stanislao Rieganschi, episcopo bachoviensi, tanquam suo iudici ordinario ac competenti. Pro qua gratia dominum Deum ter Optimum Maximum

perpetuo exoraturus. Tenor vero chirographi Andreę Wolfi in favorem Patrum Societatis Iesu est: «Ego Andreas Wolfius, secretarius Celsissimi principis Valachię, testor quod domus cum celario e regione ecclesię iassiensis ac monasterii Trium Sanctorum non spectat ad ecclesiam, nec ad Patres Franciscanos, nec ad alios religiosos, sed ad RR. PP. Iesuitas. Ita propria manu subscribo.» Et hoc chirographum fuit factum sollicitantibus RR. Patribus, sexaginta annis elapsis post mortem dictę femine purę legatricis; et hoc etiam additur quod ista secunda femina, Anizoia Susanna, quę post mortem dictę legatricis in hanc domum subintravit ex scitu populi, dum illa vero domum voluit Patribus Societatis cedere, tanquam propriam ecclesię, multis minis et terroribus etiam in ecclesiam est affecta et persecuta, populo cattolico coram Patre Merkovschí ac dicto patre Iosepho obiiciente. Ita attestor ego frater Fēlix Antonius Zaoli, qui supra.

Visa hac informatione et auditis partibus, anno Domini 1706, die 20 Septembris, in nostra visitatione episcopali huius dieceseos, Patribus Societatis Iesu iniunximus quatenus domum hanc vel [ad] ecclesiam restituant vel meliora documenta suę possessionis producant, quę quia hucusque non produxerunt, ideo anno Domini 1708vo, die 3 novembris, in repetita nostra visitatione tale decretum fecimus: «Nos Stanislaus, Dei gratia et Sanctę Sedis Apostolicę episcopus bacoviensis per utramque Moldaviam, solum Deum prae oculis habentes, de cuius vultu iudicium nostrum prodeat, prędictam domum e regione ecclesię nostrę catolicę existentem, in qua nunc Patres Societatis Iesu habent propinatorium vini celarium cum omnibus attinentiis, nullo iure pertinere ad Patres Societatis Iesu et male esse ab eisdem possessam cum evidenti pręiudicio et damno huius miserę pauperis ecclesię: ideo ab eis esse restituendam sub pęnis nostro arbitrio subiectis, immo et sub excommunicatione ipso facto incurrenda. Ita decrevimus, promulgavimus, declaravimus, sicut de facto decretamus, promulgamus et declaramus. In quarum fide, sigillo nostro maiori apposito, manu propria hęc scripsimus, et iterum subscribimus. Iassii, 3. Novembris 1708vo.

Stanislaus de Biegh Bieganski, episcopus baccoviensis, prepositus ostrogensis, brod., gab. (*sic*).

Frater Albertus Suchorzewski, vicarius generalis baccoviensis et ad hoc notarius, manu propria.»

XVIII.

Iași, 13 Mart st. v. 1711.

Dimitrie Cantemir dă un privilegiu de scutelnici pentru «preutul unguresc Felicsi Antonie Zaulu, prefectul, carile iaste pitrop peste toate bisăricile ungurești, ce sînt aici în țară.»

XIX.

Constantinopol, Septembre 1714.

Interpretatio mandati Turcarum imperatoris ad protegendos religiosos ritus romani.

Electe inter magnates christianos, princeps Moldaviae, Nicolae. Cum ad te pervenerit signum imperatorium ac sublime nostrum, notum sit tibi quod electi christianorum principum, nempe legatus magnus Poloniae, necnon ablegatus eorum (quorum fines felicitate coronentur) hic in Praefulgida Porta mea morantes, libellum supplicem sigillo munitum ad imperiale solium nostrum remiserunt petieruntque ut sacerdotes christiani qui subsunt Papae Romano iuxta pacta conventa, per mandata imperatoria confirmata, quae continent eiusmodi sacerdotes, ubicunque habuerint ecclesias suas in ditionibus nostris, exercere ritus latini religionis suae valeant nemoque ob stare possit, imo sua quiete frui debeant. Propterea mandatum hoc editum est ad confirmandas capitulationes imperiales hac de re convenientes; et mandamus tibi ut, non solum permittas ut religiosi christiani Papae subditi lassii existentes iuxta antiquam normam in ecclesiis quas possident religionis suae ritus exercent, verum etiam impedias, siqui velint ipsis impedimentum aut molestias afferre, eo quod dicti legati iterum mandatum ad confirmationem capitulationum rogaverint. Quod,

perquisitis tabulis imperatoriis et re ita contineri cognita, iterum mandamus ut iuxta mandatum nostrum facere debeas te nihil contra capitulationes et mandatum nostrum audeas, neque condescendas. Et hoc mandatum quidem, postquam aspexeris, iterum in manus eorum reddere debeas. Dabitur Constantinopoli, ultimis diebus lunae Saaban, anno Chidzeræ 1126.

Vo :] Interpretatio mandati turcici.

XX.

Iași, 1st August 1715.

«Georgius Franciscus Strachocki, notarius Celsissimi principis Moldaviae, domini mei clementissimi», cumpără o casă de la sora sa, Ana, văduva lui Martin Tintiusca Ungurul¹.

XXI.

Iași, 28 August st. v. 1715.

Interpretatio literarum quæ fecerunt iudices de porta. Ex valachico-moldavico idiomate, ad literam.

Videlicet nos, iudices de porta, notum facimus literis hisce nostris nos ivisse ex mandato Celsissimi principis ad celarium quoddam, quod est in magna platea ante monasterium Trium Hierarcharum Sanctorum, quod celarium acceperat presbyter franciscanus sine ratione. Idcirco nos ex mandato Celsissimi principis ivimus ad plateam superius dictam, congregavimus homines bonos, et ita testati sunt quod illud celarium datum

¹ De la Strachocki a rămas bisericii catolice posesiunea de la Cotnari. V. *Uricariul*, V, pp. 403 și urm. Un memorial al Franciscanilor, «memoria per la mussia di Baklu del monastero cattolico di Jassi», fără dată, cuprinde următoarele lămuriri asupra persoanei și donației lui: Strachocki, «pissaro e segretario di molti principi regnanti di Moldavia», iea pe Barbara, fata unui Allinger, care făcise moștenire, cu fratele ei Iosif, moșia Rădiul lui Petre, în ținutul Hirlăului. Jumătate i se dă ca zestre; el iea și restul, făcându-se tutor al lui Iosif, pe care «lo mandò in Polonia agli studj circa 1714». Întors, el cere moșia toată, ca una ce-i venia de la tată. În cursul procesului moare Barbara și Strachocki apoi, fără copii, lăsând moșia pe care i-o dăruise Domnul «alli gesuiti di Moldavia» (*Uricariul*, V, pp. 403-5, 405-6, 406-9). — La 12 April 1710, el cumpără o casă în Cotnari.

est cum donationalibus Iesuitis polonis ab Anna filia Andrusii. Et nos ita reperimus non habere ius Franciscanum, quemadmodum scribunt literae Antiochii et Nicolai principum, ut teneant Iesuitae celarium, Franciscanus vero privetur, et ut sit semper Iesuitarum; et nos fecimus hanc attestationem cum sigillo Portae. A condito mundo septies millesimo ducentesimo vigesimo tertio, Augusti die vigesima octava.

† Wasili iudex. — † Gligoraszko Koran iudex. — † Ioannes iudex.

† Korbul testis. † Theodorus Sewoor testis.

Ego Georgius Franciscus Xaverius Strachocki, secretarius Altissimorum principum terrarum Moldaviae expeditionum publicarum, vera conscientia catholica testor quod haec de verbo ad verbum fideliter ex moldavico idiomate in latinum interpretatus sum; manu propria.

XXII.

Iași, după 28 August st. v. 1715.

Ego frater Alexander Fischer, Ordinis Minorum Sancti Francisci Conventualium, A. A. L. L. et Ss. Theologiae baccalaureus, Missionum apostolicarum per Moldaviam praefectus et ecclesiae iassensis romano catholicae destinatus parochus, notum facio omnibus et singulis quod, cum admodum Reverendus pater Casimirus Twardochlebowicz ex provincia Poloniae contravenerit decreto episcopali, rapiens sibi et usurpans contra iurisdictionem ecclesiae nostrae iassensis cellaria e regione existentia et spectantia, ego (ne mea laedatur conscientia et oneri meo pastoralis imponant levitatis aut incuriae notam) robore ac virtute praesentis subducti et de verbo ad verbum redditi et relati decreti praeonomi-natum patrem Casimirum Twardochleboviz Societatis Iesu promulg(e)o, manifesto, intimo universis et singulis excommunicationis sententia fulminatum et declaratum esse. Iassii, in ecclesia nostra parochiali, anno 1715. — A me, qui supra,

Frater Alexander Fischer, m. p.

Copia decreti. [Nº XVI.]

Apud nos est originalis.

XXIII.

Iaşi, 21 April st. v. 1717.

Într'un proces de familie judecă Mitropolitul Ghedeon, sem-nînd: «Ghedeon, Mitropolit Moldovlahiscoi».

XXIV.

Roma, 25 Ianuar 1718.

Papa Clement al XI^{lea} «dilecto filio Iosaphat Parysowicz, electo bacchoviensi». «Postmodum vero ecclesia bacchoviensis, cui alias bone memorie Ioannes Damascenus Lubieniecki, olim episcopus bacchoviensis, dum viveret, praesidebat, ex eo quod nos in consistorio nostro, iterato, die vigesima tertia septembris anni Domini millesimi septingentesimi quinti, habito ad eandem ecclesiam, ubi tunc, per obitum dicti Ioannis Damasceni episcopi, qui extra Romanam Curiam debitum nature persolvit, vacantem, personam quondam Adriani Skrzetuski; tempore tamen quo post Adrianus de medio sublatus fuerat, absque eo quod aliqua illius sequi obitus ad dictam Curiam notitia pervenisset, apostolica auctoritate promoveramus, adhuc per obitum dicti Ioannis Damasceni episcopi pastoris solatio destituta, nos, vacatione huiusmodi fidedignis relatibus intellecta, ad provisionem eiusdem ecclesiae bacchoviensis celerem et felicem, in qua nullus praeter nos hac vice se intromittere potuit sive potest», etc., — 1-a ales pe el: «te, fratrem Ordinis Fratrum Minorum Conventualium Sancti Francisci, Theologie doctorem laureatum . . ., in districtu pinscensi, luceoriensis dioceseos ortum, in quadragesimo septimo circiter tue etatis et a pluribus annis in presbiteratus ordine constitutum, qui muneribus commissarii generalis, provincialis, guardiani et concionatoris tui Ordinis, necnon parochi, per plures annos functus fuisti . . . Pro quo charissimus in Christo filius noster Augustus, Poloniae rex illustris, nobis ad hoc per suas litteras supplicavit quique fidem catholicam iuxta articulos iam pridem a Sede Apostolica propositos expresse professus fuisti», etc. — Într'o a doua scrisoare, i se

acordă o imunitate. — În a treia se anunță lucrul archiepiscopului de Lemberg: «Praedictam ecclesiam bacchoviensem, suffraganeam tuam.» — Altele, cu data de 14 Iunie, către rege, «capitula ecclesie bacchoviensis», «clero civitatis et dioceseos bacchoviensis», «universis vassallis ecclesie bacchoviensis».

XXV.

Iași, 8 April st. v. 1718.

Testamentul Anei Cartinas. Marturi: «Ita est, frater Sylvester de Amelia a Foga (*sic*), Ordinis Minorum Conventualium Sancti Francisci, Missionum Apostolicarum. G. X. Strachocki, notarius polonicarum expeditionum. Similiter et ego Mattheus Palocsay S. V. testor hoc chirographum factum fuisse praesentibus nobis, m. pr.»

XXVI.

Iași, 30 Iulie st. v. 1718.

Mihai Racoviță dă ordine pentru a se scuti de dări pivnița Iesuiților din Iași, către «cei ce vor fi cu slujba camenii, bezmenul, boorul, braniștea, locul agesc și alte dări ce sântă asupra pivniților de aici din Eș¹».

XXVII.

Cotnari, 21 Mai st. v. 1720.

«Dissilimitatio fundi subkutnariensis a magnifico domino Georgio Strachocki, secretario aulae, residentiae iassensi Patrum Societatis Iesu inscripti». E raportul delegaților domnești la Cotnari, «să hotărăm din locul domnescu a târgului Cotnarului doodzăci de pământuri în frunte», etc., date [la 24 Decembre 1718²] lui Strachocki.

¹ La 14 Novembre 1719, Mihai Racoviță dă un privilegiu pentru preotul din Huși.

² V. *Uricariul*, V, pp. 405-6. — Ordinul de delimitare se dă la 9 Novembre 1719. Unul din delegați, Vornicul Gligorașco Cucoranul, anunță lucrul

XXVIII.

Hotin, 15 August 1721.

Traducerea unui firman saŭ ordin dat de către Înnălŭimea Sa Abdul-Paşa de Hotin cu privire la Părinŭii misionari poloni.

Către «prea-înŭeleptŭi judecători de Hotin ūi Tatarbunar ūi Han-Ciŭla ūi Chilia ūi Ismail ūi cetatea Brăila ūi Bender» ūi dregătoriŭ lor, precum ūi Mihaŭ Racoviŭă ūi aŭ luŭ. Poarta a îngăduit misionarilor «să cetească evanghelia Latinilor ce locuiesc în pomenitele raiele ūi în Moldova», neluîndu-li-se dare sau vamă, «nicŭ să le deschideŭi lăzile lor». Se menŭionează ūi buna pace ce durează între Poarta ūi Polonia. «S'a dat la anul 1133 al luŭ Mohammed, luna Şaval 21»¹.

XXIX.

Iaŭ, 7 Maiŭ st. v. 1721.

Judecată a luŭ Mihaŭ Racoviŭă. Proces între «servus noster Strachocki scribe polonus, et pater Sylvester, praefectus ecclesiae ungaricae Iassii, propter unam domum cum cellario, in platea magna in facie, dicens servus noster Georgius Strachocki qualiter illa domus pertinet ad Iesuitas polonos, Iesuitas . . . sibi consignasse eandem, ut ille acciperet proventum ex ea, scilicet locationem donec venirent ipsi ex Polonia. Verum pater Sylvester, praefectus, dixit qualiter ea domus cum cellario pertinet ad sanctam ecclesiam, et statim osten-

la 9 August (*sic*) către «cinstiŭi ūi aŭ noŭtri ca niŭte părinŭiŭi suflieŭiŭi Şinŭia Lor Ezoviŭiŭ de la biserica den Eŭl». — La 24 Novembre 1724, contract pentru a face o casă la Cotnarŭ între «Feltzen Dorcos» ūi «părintele Ion Ezuviŭul leŭesc». — Maiŭ avem un act prin care vînd pămînturŭ luŭ «dumnealŭ Frîncul de Cotnarŭ» maiŭ mulŭi răzăŭi, dintre cari semnează cu litere latine «Petre Kapre», «Metiesz pivniŭier», «Ioaneŭ Alner», «Iacobus Galambas». — La 1° Mart 1734 se face o nouă delimitare, cu pămînturile egumenulŭ de Sf. Spiridon. — Posesia de la Cotnarŭ e confirmată de Ioan Nicolae Mavrocordat la 2 Maiŭ 1746.

¹ După o traducere romănească contemporană. Există ūi una latină. «Interpretatio fermani, alias mandati, Celsissimi quondam Abdi Beszae Chotinensis RR. PP. Iesuitis polonis dati; ex turcico idiomate in latinum, ad literam».

dit nobis dictus pater instrumentum defuncti Barnoski Moile Woivode de millesimo ab orbe condito 7136, decima tertia maii, huius tenoris, quod scilicet, misericordia ductus, gratiam fecerit et donaverit sanctae ecclesiae ungaricae illam domum cum cellario, quae domus fuit Michaelis scribae; eo quod reperierit eundem rebellem principi et patriae... Alias litteras principis Nicolai tempore principatus sui exaratae, de millesimo ab orbe condito 7221. In quibus scribitur qualiter ante principalem conspectum eius comparuerint pater Antonius Faelix, vicarius, et Alexander, praefectus ecclesiae ungaricae Iassii, et ostenderunt ex uno testamento ecclesiae illorum propter iudicium quod ipsi habuerunt cum Christophoro Iesuita Polono super hanc domum cum cellario in magna platea coram episcopo eorum baccoviensi, nomine Stanislae Bienigi, anno millesimo a Christo nato 1708¹. Gregorius, filius presbyteri Basillii, secretarius.»

XXX.

Iasi, 4 Mart st. v. 1723.

Grigore Ghica-Vodă scutește pe Iesuiții din Iasi și «oamenii lor cari sânt aduși din ț[a]ra leșască» de văcărit, hîrtii și olăcărit.

XXXI.

Iasi, 12 Octobre st. v. 1724.

Gheorghe și Elena Strachocki dau moșia de la Cotnari și «moșia cu vad de moară la Dumbrava-Roșie, care vad este pe apa Bahluiului, la rătul lui Petăr», Iesuiților, «pentru neîncetată a Svinților Sale apostoliciască trudă, care o fac peste tot locul pentru învățătura legii svinte catolicești»².

¹ V. n° XVII, pp. 88—91.

² Cu modernisări și greșeli, în întregime, la Codrescu, *Uricariul*, V, pp. 406-9.

XXXII.

Iași, 31 Octombre st. v. 1724.

«Compera di una vigna in Copò, fatta da questo ospizio di Jassich». Semnează și «Frater Ioannes Franciscus Bossia Mediolano, Ordinis Minorum Conventualium S. Francisci, S. Missionum Apostolicarum præfectus et vicarius episcopalis Illustrissimi ac Reverendissimi episcopi baccoiensis, m. pr.»

XXXIII.

Iași, 27 April st. v. 1725.

Mihaî Racoviță ordonă a se scuti de dări preotul catolic din Galați și un poslușnic al lui¹.

XXXIV.

1725-40.

Fasciculus scripturarum diversi idiomatis.

L'anno 1725, die 14 decembris, frà Antonio Schimer, custode della provincia di Transilvania, diede supplica a Roma per potere applicare li utensili della chiesa di Moldavia a' conventi delle provincie, per non sapersi a chi si dovevano restituire. La Sacra Penitenziaria diede riscritto che si distribuissero . . .

L'anno 1740, die 4 Aprilis, admodum R. P. Hyacinthus Lyssa, Missionum Moldavicarum præfectus, Franciscus Maria Madsellj, Ordinis Minorum Conventualium, missionarius apos-

¹ Scutirea o confirmă apoî, pentru «preuții ungurești de la biserica ungurască din târgu din Gălați», și Grigore Ghica. În alt act al aceluiași Domn se enumeră ca scutiți: douăzeci de stupi, douăzeci de mascuți, — de goștină și desetină. — La 20 Mart 1735 se cedează acestor biserici o dugheană (între marturi, unul semnează cu litere latine: «Gligoras Ber . . .»). Dedsuptul actului se cetește: «Ita est. Frater Romualdus Cardi, Missionum Apostolicarum Moldavię et locorum adiacentium præfectus. Datum in nostra residentia iasiensi, die 20 Martii 1735, et pro maiori cautela sigillo officii muniti». — La 4 Mart 1736, se face tocmeala cu «Stan, Ion, i Vasile, i Andrei, i Iftimi olar ot Gălați», pentru «biserica ungurască din Galați», ce se clădește.

tolicus, deputati, frater Ludovicus Antonius Griffi, Ordinis Minorum Conventualium, missionarius apostolicus Moldaviae, Lodovici Antoni furono mandatî in Claudiopoli dal vicario-generale e, fatta la deputazione e rivedute tutte le cose, e si trova frà le altre memorie la soprascritta. [Manca.]

XXXV.

Iaş, 3 Novembre st. v. 1730.

Carte de blestem a Mitropolitului Nichifor pentru marturiî ce n'ar spune drept în diferendul «preoţilor ungureştî» cu Costachi Postelnicul la Baraţi: o ceruse cei d'întăiu¹.

XXXVI.

Iaş, 17 Ianuar st. v. 1731.

Grigore-Vodă Ghica dă un privilegiu «onuî om viiar, az Mihaî, cari lucriază viile ce aû fost la Tomîi Spişerul şi li-am dat Domnnia Mè bisericeî ungureştî».

XXXVII.

Iaş, 28 Ianuar st. v. 1737.

Grigore-Vodă Ghica declară că a *tocmit* nouă liuzî din satul Trebeş, ținutul Bacău, «cu rupta la Vistierie, ca să dè cîte cincisprezece lei într'un an . . . , pe trei şferturi: cincî lei să dè la Fevruar, şi 15 la Iunii, şi 15 la Octomvre; şi vor da şi răsuri pe aceştî bani, cîte trei parale de galbăn, iar cu alta cu nimica să nu fie supăraţi, nici cu şferturi, nici cu hîrtie, nici cu un fel de angarie, ce despre toate să fie apăraţi şi scutiţi, şi ei vor fi în sama popilor ungureşti, ce sînt la biserica ungurească de aici din Iaşi, iar altul nime să nu s'atingă de dinşi, şi, macar de li-ar fi şi fost dare lor cu alte silişte, să n'aibă treabă alte silişte cu dinşi, că ei înşi vor

¹ În alt loc data pare a fi 1740 (7249). Un proces între Constantin Ruset şi «părintele prefectus, preut unguresc», se menţionează la 1737.

da șfertul lor acolò pe moșia unde șed, pe tocmala ce aũ. Și, pentru ca să fie cunoscuți dintre alți țărani, li s'aũ dat și rice de rope (Țl) pe fețele lor... Și cine ar fi zlotaș cu baniȚ noi, să aibă a li rădica cisia lor di pin satele unde ar fi fost.»

XXXVIII.

Constantinopol, Septembrie 1741.

Traduzione d'un fermano diretto a Gregorio, principe di Moldavia, l'anno 1741.

Pervenuto che vi sarà il presente commandamento imperiale, siavi noto qualmente, essendo inscritto nelle sacre capitulazioni concesse alla nazione polacca, che, alor quando i religiosi appartenenti al papa di Roma, in virtù delli eccelsi fermani a loro concessi, esercitano il loro rito, secondo l'uso consacrato, nei luoghi dove possedono delle chiese, nessuno abbia da impedirgli, ma ch'abbian da goder la loro quiete e tranquillità; ed, essendo che Sua Maestà il rè di Polonia Augusto III (il di cui fine sia felice) vi hà scritto e notificato d'aver mandato Stanislao Raimondi come vescovo in Moldavia, acciò che tutti quelli ch'appartengono al papa abbian da esercitar il loro rito nelle chiese che sono *ab antiquo* nel loro possesso, si fece ricorso alle sacre capitulazioni custodite nella sua cancelleria pontificale, dove si trovò il quanto è espresso di sopra.

Avendo anche consultato li registri dei fermani, si trovò registrato, qualmente nell' anno 1112, anno turco, un fermano era stato emanato ed iddirizzato a Antioco, principe di Moldavia, ordinando che, quando il vescovo, li religiosi ed altri appartenenti al papa di Roma, esercitassero il loro rito nelle chiese *ab antiquo* da loro possedute nella città di Bakow, a nessuno fosse permesso d'apportar loro dell' impedimento nè recargli molestia alcuna contro le sacre capitulazioni.

Così pure si trovò inserito d'esser stato dato un eccelso fermano nel 1126, anno turco, indirizzato a Nicolao, principe di Moldavia, acciò che a nessuno s'avesse da permettere d'impedire li religiosi sudetti da fare le loro funzioni nelle

chiese di cui sono in possesso *ab antiquo* nella provincia di Moldavia e nella città di Yassi; dopo di che nell' anno 1145, sotto il mio felice regno, un fermano distinto fù indirizzato pure a voi, ordinando che si dovesse agire in conformità degl'editti ch'eran stati concessi di prima.

Per conseguenza il presente fermano è emanato, e vien ordinato che si abbia da procedere secondo il tenor delle sacre capitulazioni.

Commando dunque ch' al arrivo suo s'abbia da tener una condotta conforme al suo tenore ed a quello delle sacre capitulazioni; prestando fede al nobil segno e non permettendo alcuna cosa contraria al senso del fermano stesso.

Dato l'anno 1154¹.

A. C. 1741.

XXXIX.

2 August 1741.

Anno Domini 1741, die 2 augusti.

Status dioecesis Baccoviensis.

Dioecesis baccoviensis in Valacchia habet in se ecclesias parochiales hinc inde dispersas decem.

Prima est ecclesia baccoviensis, in oppido Baccow sita: in hoc loco fuit quondam ecclesia cathedralis; nunc vero est tantum ecclesia parva lignea, stramine tecta; exstant tamen in ibidem [ruinae] palatii episcopalis murati, ubi solebat residere episcopus baccoviensis, conservando penes se viginti quatuor sacerdotes, duodecim scilicet ex religione S. Dominici, duodecim vero ex religione S. Francisci, et aliquot pro opportunitate temporis et loci mittebat episcopus ad praedicandum, catechisandum exercendamque curam animarum, sed pro illo tempore habebat episcopus plus quam sufficientes proventus. Sed ex his modernus episcopus Stanislaus Raymundus Jezi-
erski, ex Ordine Praedicatorum, ad episcopatum assumptus

¹ În altă traducere data e mai completă: «verso la fine della luna Gema-ziul Achir, l'anno dell' Egira 1154, cioè l'anno di nostra salute 1741».

anno Domini millesimo septingentesimo trigesimo quarto, consecratus autem ab Eminentissimo cardinali Lipski, episcopo cracoviensi, die 4 maii anno millesimo septingentesimo trigesimo octavo, nihil percepit; assignati enim erant proventus pro episcopo ex telonio quod successu temporis diminutum est, et exinde nihil ipsi datur; remansit tantum una villula parva, vocitata Trebes, medio milliari polonico distans ab oppido Bakow, sed ex hac villula nihil percipit episcopus, sed percipiunt missionarii ex Sacra Congregatione deputati.

Secunda ecclesia parochialis, cutnariensis, murata, sed nimis desolata, circa quam exstat residentia parva; in eodem pago reperiebatur quondam monasterium muratum patrum Ordinis Praedicatorum, sed ad praesens videntur tantum rudera.

Tertia ecclesia parochialis, iascensis, pariter lignea, circa quam exstat residentia pro missionariis, satis honesta.

Quarta. Ecclesia socaviensis, murata, parochialis.

Quinta. Ecclesia parochialis faroanensis, lignea; in qua seu ad quam conveniunt catholici ad faciendas solitas devotiones; in eodem loco et pago invenitur altera ecclesia murata, desolata tamen et sine ullo tecto.

Sexta. Ecclesia calarugiensis, prope Baccoviam.

Septima. Ecclesia soboanensis, parochialis, lignea.

Octava. Ecclesia parochialis tomasiensis.

Nona. Ecclesia galacensis, circa flumen Danubium sita.

Decima. Ecclesia tybercinensis in Tartaria¹.

Omnes istae ecclesiae et singulae, utcunque possent habere parochum, sed in rei veritate plures sunt ecclesiae quam sacerdotes ad illas regendas.

In hac tota dioecesi 8.000 catholicorum plus minus reperiuntur, sed omnes fere Hungari ex Transylvania egredientes et successive locati et procreati; pauci inter illos inveniuntur Valachi; inveniuntur tamen; totus autem iste pusillus grex reperitur inter schismaticos.

Ita compertum est quod hic describitur in visitatione episcopali facta per modernum episcopum supra expressum.

Stanislaus Raymundus Ieziarski, episcopus baccoviensis.

¹ Din Ciubărciū.

XL.

Iași, 18 Novembre st. v. 1741.

Constantin Mavrocordat scutește pivnița Iesuiților din Iași «de camăănă, de bezmăn, de branește, de buor, de cupărit și de toate bellicurile, or-căte ar fi pre alte pivnițy»¹.

XLI.

Iași, 9 Ianuar 1744 (?).

Zapis. Ca marturî și «Wenceslaus Cazimirus Spina, tympanista», și «frater Romualdus Cordi ab Anglono, Minorum S. Francisci Conventualium apostolicarum Missionum Moldavię prefectus, necnon locorum adiacentium». În actul însuși se spune că o vie de la Copoū se vinde «Sfințai Sale părintialuî Romiialto Cardi Dañioni, din țara frăncească, prefectu de la bisiarica ungurească din Iaș».

XLII.

Iași, 1^{la} Septembrie st. v. 1744.

Nicolae Bacalul face un contract pentru un loc cu «priorul Ion Franțăscul Marie Auxilia, viță-prefectul de la sfânta mănăstire unguriască den Eș». Acesta semnează: «Ego frater Ioannes Maria Ausilia, vice prefecto (*sic*) Missionum sacrarum provincię Mołdavię, testor nos solenniter convenisse». Altă martură: «Frater Basilius Frenk, Minorita Conventualis; Fridericus Christianus Stahl, secretarius».

XLIII.

Iași, 25 Octombree 1744.

Contract între «Anton Voroavă» (semnează: Sermo) și soția lui, de o parte, și Ioan Rengerski și Francisc Parechowski,

¹ Din același an sînt privilegiul pentru episcopul «Stanislav Ezărschiia» și pentru via lui «Toma spițăr», publicate, ambele, cu modernisări, în *Uricariul*, V, pp. 418-21.

«superior răzedinți den Eș», de alta, pentru o casă făcută pe locul Iesuiților: Anton va da un leu pe an; cu urmașii lui se va face altă învoială¹.

XLIV.

Frîncești, 12 Iunie 1746.

Testament al lui «Michael Lukács, incola in Moldavia, habitans in vicinitate, ad Pontem Leloi dictum, natus et educatus in fide romana catholica». Să fie îngropat «in cimiterio catholico iassiensis». Lasă niște vite nepotului Valentin, altele nepotului Petru (și «equam quam 14 leoninis emi»). Face și un dar «admodum Reverendis Patribus iassiensibus, videlicet Reverendissimo patri praefecto Francisco Antonio Manzi et patri Basilio Frenk». «Habuit», scrie el, «meus parens unum locum pro una domo: penes domum Martini Ungari». — «Signatum in pago Frinesesti, ad Pontem Leloi, 1746, die 12 Iunii». Martur: Frenk.

XLV.

Iași, 12 Septembre st. v. 1746.

Ioan Mavrocordat. Află «precum că, afară din obiceiul cel vechiu a țării, s'a rănduit să vie la țara noastră a Moldovi de la țara unguriască încă doi pateri ezoviți, piste cei doi care este obiceiul vechiu de să trimit de la țara leșască, și, văzindu Domnia Mia precum că acestu lucru pricinuește tulburare și netocmire, spre stricăciune obiceiurilor veachi», ordonă Prefectului a nu-i primi. Poruncă în acest sens s'a dat și «străjerilor ce sînt la hotarale țării noastre».

¹ În Iași, la 11 Februar 1746, se vinde o vie către «părintele Franțiscul Parehovski, superiorul Ezoviților den Eș». — La 4 April 1747, «eu Anton Voroavă, împreună cu soțul mieu Anna», dă o scrisoare «Sfinții Sale părintelui Franțisco Manzi, prefectului besericilor ungurești den Moldova», pentru via de la Miroslava. Jos, se cetește: «Antonius Sermo ku uxure meo Ana mana propria supskripsi» (*sic!*).

XLVI.

Iași, 13 Octombre st. v. 1746.

Nos Ioannes Mauro Cordatus de Scarlati, Dei gratia terrarum Moldaviae princeps.

Universis ac singulis tenore praesentium notum facimus atque profitemur exhibitorum praesentium, admodum reverendum patrem Basilium Frenk, Ordinis Minorum Conventualium S. Francisci, SS. Missionum apostolicarum per Moldaviam missionarium linguaeque latinae hic Iassiis professorem, pro necessitatibus novae ecclesiae, cuius aedificium concessimus, infinitas provincias regnumque Hungariae excurrere gestire superiorumque ipsius permissu decenter nos sollicitasse ut litteris commeatus veritatisque testimonio quodam ipsum muniremus. Nos, petitis ipsius libenter annuentes, praesentes ipsi concessimus, omnes ac singulos, cuiuscumque Ordinis et status sint, quia par est, humanitate rogantes atque obtestantes ut liberum ipsi transitum et reditum benigne concedere velint; nos gratas vices quavis in occasione exhibere non deerimus. In quorum fidem praesentes subscripsimus et sigillo nostro muniri iussimus. Datum Iassiis, 13 Octobris st. v. 1746.

XLVII.

Iași, 30 Mart st. v. 1747.

Ioan Mavrocordat iartă de «camănă, de bejmăn, de său domnescu, de mortășpie și de toate angăriele câte vor fi pe alte trunchiurî, orî domneștî, orî a zapciilor», «un trunchiū de meserniță de tăiat carne, ce ar avè aici în târgu în Eș; a- giungându la scăpăciune biserica unguriască».

XLVIII.

Iași, 13 Octobre st. v. 1748.

Constantin Mavrocordat dă un privilegiu «lui Anton prefectul biserici frâncești de aici din Iași», pentru oamenii din satele lui, cari, încă din întâia Domnie, «prin cărți tipărite cu pecete Domnii Mele, s'au hotărit». Se ordonă din nou sătenilor din Trebeș să se ție de acea orînduială. — «Canta Hatman»¹.

XLIX.

Iași, 9 Novembre st. v. 1748.

După ordinul lui Vodă pentru cele douăsprezece zile², oamenii din Trebeș vin, cu preuții, înaintea lui «beizadea» și se învoiesc cu «părintele Anton» «să dăm, de tot casariul, de om, cîte șese polturaci (*polck*) și să facem și o clacă de coasă, *cioe* 6 polturaci, 20 bani *per polck*, *cioe* una *piastra per casa entru un zi pe an*, și, cînd ar trebui sîntei biserici să s'acopere, să o coperim, și toate să dregem ale bisericii». În acest chip se vor ierta cele douăsprezece zile. — Ungurii semnează, în cap cu Vornicul; cu ei și «Ivon Vel Logofet și besedè»³.

L.

Iași, 31 Decembre st. v. 1748.

«Anton Niamțul, trămbaciul domnesc», dă un zapis «dumisale Stefan Papadopulu, vtori Armaș», pentru vînzarea a

¹ După o copie cu litere latine și ortografie fantasisă. — La o dată necunoscută (ortografia copiei e aceeași), «vechilul mănăstirii» [catolice din Iași] arată Dompului că la Sf. Gheorghe Ungurii din Mărgineni și poslușnicii mănăstirii din Barași capătă de la Vistierie *carte* «ca cu acei treizeci poslușnicii a mănăstirii să plătească birul capete 190 lei, și de la cinstita isprăvnicie s'au dat o carte Vornicului către căpitan pre acé somă». Dar se fac abuzuri: căpitani cer pe nedrept a li se căra vin, mîncare și altele: «și pentru ciubote ei cer zece lei la Bărașeni».

² V. ordinul tipărit în *Noua revistă romîna* de la 1-iă Novembre 1900.

³ După o copie cu litere latine, în ortografia știută.

patru pogoane de vie la Miroslava, «unde să numeaște Valea lui Ștefan-Vodă, pe moșia răpăosatului Costandin Rusetu, ce au fost Vornic-Mare». Ca martur, și «Anton Ungurul cel șchiop, ce-î zic Voroavă». «Fater Basilius Frenk, teștis». Anton Neamțul semnează «Antonj Schmidt, Trompețer»¹.

LI.

Iași, 10 April st. v. 1750.

Constantin Racoviță acordă, pe basa unui raport al lui Moise Cocoranul, din 18 Iulie 1749, un privilegiu pentru Horești lui «Matei Ți...norovici, supe[ri]or de la biserica papistășască din târgu din Iași». Boierii: Iordachi Cantacuzino Vel Logofăt, Costachi Razul Vel Vornic de Țara-de-jos, Ioan Bogdan Vel Vornic de Țara de-sus, Toader Paladi Hatman, Iordachi Vel Postelnic, Aristarho Hrisosculeo, Vel Spatar, Mihalachi Sturdza Vel Păharnic, Radu Racoviță Vel Vistiernic, Dumitrachi Calmășul Vel Ban, Constantin Sturdza Vel Stolnic, Lascarachi Vel Comis.

LII.

Iași, 10 Decembre st. v. 1752.

Constantin Racoviță arată că «cinstitul prefectu Clementu Laidetu» se plînge de «Adalbert Șșimanovschi și Grigorie Bogudanovici, Ezoviții leșești», pentru că au încălcat un loc de la Franciscanî. Cercetarea o face Iordachi Cantacuzino, Vel Logofăt. «S'au găsit și o îmblătoare, făcută tocma supt pariî gardului Prefectului, până unde și morții lor pe lângă gardu de cătră ținterimul bisericii să află îngropați; care pricina di nu era cu puțință să poată suferi când își făcê slujba morților.»

LIII.

Iași, 18 Septembrie st. v. 1753.

Matei Ghica dă un privilegiu pentru biserica de piatră, ce cereau «Frânșcanii». «Știm că, de când ne-am pomenit, am

¹ La 6 April 1768, «Chepacî și cu femeia mea Ileana» vînd o vie la Miroslava, «în Valea lui Ștefan-Vodă, cu «patrudzăc de lei bătuș, banî gala».

apucat având ei biserică aici în Iași, și au tot avut până ce, din mulțimea anilor, s'au surpat». Ceruse și căpătase voia de reclădire de la Grigore-Vodă, care e însă strămutat atunci în Țara-Românească. Anaforaua relevează că «încă den descălicătoarea țării, din zilele altor luminați răposați Domni, au avut ei biserică aici în Iași, și nu numai aici în Iași, ci în toată țara Moldovei, încă pre alocurea au mănăstiri mari de piatră, cu înalte zidi[u]ri, fiind-că sântu câteva sate mari întregi tot de Unguri papistași de aceștea, care toți dau biru la Vistirie, și țara noastră are mult folos și ajutoriu de la dinșii». O semnează Vistierul, Mitropolitul, Hatmanul, Vornicul, Logofătul.

LIV.

Iași, 15 Novembre st. v. 1754.

«Răducanul pisar, împreună cu soțul mieu Vărvara», dau zapis «la mâna dumisale Dicăi tipograf¹» pentru via de la Copoș, lângă a lui «Neculaș sin Andrei pisar ungurescu». Ca martur : «frater Basilius Frenk, Ordinis Minorum Conventualium, missionarius apostolicus, in absentia Reverendissimi patris Praefetti, manu propria».

LV.

Iași, 11^u Februar 1756.

«Adecăte eu Ștală pisariulă» face un zapis «părintelui Iazuvitului Sfinții Sale Adalbertu, superior», pentru vânzarea unei vii la Miroslava. Semnează «Fridericus Christianus Stahl» și «Iosephus Michaud, secretarius».

LVI.

Iași, 6 Maiu st. v. 1756.

Constantin Racoviță ordonă lui «Vel Vameș» a face să se observe privilegiul, pe care-l au «preuții de la bisearica

¹ Cetește Duca. E un cunoscut tipograf, de origine Grec.

unguriască de aice din Iași», «ca să iă cîte una ocă de untu de lemnu pe lună, din vama domniască»¹.

LVII.

176... .

«Decreti della Sacra Congregazione contro de' padri gesuiti, che pretendono far chiesa. Questioni per rispondere alla Sacra Congregazione per informarla delle missioni. Queste risposte furono spedite nell' Agosto del 176 (*sic*) col padre M. Sperco, che andò in Roma.» [Numaî titlul.]

LVIII.

Horleştî, 23 Mart si. v. 1761.

Proces al sătenilor cu preotul iesuit de acolo. Cu predecesorul său, care a murit de ciumă, ei aveaū învoială «de-î aducē pe an de toată casa căte 2 cară de lemni și căte 2 găini, și-I da și dejma pe obiceiū din toate». Cel nou cere un leū și «dejma din sămănăturī», arătind că altfel îi va goni. Domnul judecă «că el nu poate ca să strămute oameniī bir. nicī de pe moșie sa, fiind trăitorī acolo și aședzaī de multă vreme», și aprobă plata unui singur leū pe an.

LIX.

Talpa, 9 Maiū 1764.

Atestat, «nomine vadamorum et aliorum de pago Talpae praecipuorum», de la «ego daschalus illius ecclesiae, Stephanus Bartok», care iea la dînsul clopotul de la Galațî, «quē in domo patris de Faroano stat», până ce «ecclesia in Galacs edificaretur».

¹ Un asemenea privilegiu-l dase întâiū Grigore Ghica la 5 Maiū 1727. — În 1759 proces al preotuluī «Iazoviților» cu un salahor, etc. din moșia Horleștî: acesta e condamnat a-și «ridica casa» din sat, unde preotul nu voiă să-l rabde, oferindu-se a-ī scoate lucrurile pe sama sa.

LX.

Iași, 3 August st. v. 1767.

Grigore Ghica arată că «Iazoviți» s'au plîns că un chiriaș al dughenilor lor a dispărut de mai multe luni, lăsîndu-și marfa încuiată. «Poruncim Domniia Mea dumitale Vel Agă ca să mergi la acé dugheană și să aduci 2, 3 negustori turci și cîtva din rufetul băcalilor, să descuiăți dugheana aceea, și, ce marfă să va găsi într'însa, să o dați toată în mîna lui Bacalbașa, ca să fie supt păstrarea lui pîn ce va veni stăpîni acei marfe; de care marfă să să facă izvod anume, în care să te iscălești atît dumneata Vel Agă, cum și neguțători turci, puîndu-și pecețile lor, și să să iscălească și băcalii cei ce să vor întămpla față; care izvod împreună cu marfa să va da la mîna lui Băcalbașa, apoi dugheana, deșărtându-o, să o dai supt stăpînirea mai sus numiților Iazoviți.»

LXI.

Roma, 18 August 1767.

Dispensă pentru căsătorie, acordată după raportul lui «pater Franciscus Rottiglio, Ordinis Minorum Conventualium, in provincia Moldavię apostolicus missionarius»¹.

LXII.

După 1773.

[Nota.] Essendo entrate le truppe moscovite in Moldavia l'anno 1769, in settembre, per ordine di quel commandante, dovettero di là partire per la loro patria li due padri, ora de' Gesuiti, missionarii apostolici, pel sospetto che avyessero eglino qualche corrispondenza, perchè Polachi, colli confederati. Ciò eseguito, il Padre Prefetto d'allora di quelle missioni, considerando la grande necessità di là avvere due padri po-

¹ La 9 Novembre 1772, permisie acordată de «frater Emmanuil Panagioia, parochus de Hus».

lacchi, de quali uno almeno sapebbe anche la lingua tedesca, scrisse col consentimento della Sacra Congregazione di Propaganda al padre provinciale di Russia, che li mandasse due religiosi minori conventuali; quali arrivati, li presentò a S. E. il feldmarescial Romanzow, di già informato che erano per ordine di Roma là venuti, perchè necessari; e benignamente permise loro di là restare ed esercitare l' apostolico ministero, e, doppo pochi anni, ricevendo detto padre Prefetto la bolla di soppressione dei padri gesuiti, scrisse a Monsignor Iezzerski, allora vescovo di Baccow, pregandolo s'addoperasse, sì presso Sua Real Majestà, che la Serenissima Repubblica, godendo avventurose delle missioni la loro protezione, che il censo della somma capitale di 20 mille fiorini, fondato nei beni di chi annualmente pagavassi alli noti due padri gesuiti della somma capitale di 20 mille fiorini polachi, a tal' effetto fondata (*sic*).

LXIII.

1775.

Col venerato comando del Serenissimo nostro principe Alessandro Ghika, dimostratoci dai signori senatori ordinati per questi affari, che dobbiamo andare a stimare la casa di un Zingaro, che è fabbricata sul luogo de' Gesuiti, siamo stati, ed il prezzo che abbiamo trovato conveniente si dimostra qui basso, essendocchè è di legno, ed il legno vecchio, tolto da altra casa, la quale, ridotta in somma, forma piastre turche 25, e più piastre 23 per le legature e lavori da muratore, essendo fatti da Cristodoro Ciuma. Questa stima hò sottoscritto io Apostolo, capo de' falegnami, nel 1775¹.

LXIV.

Iași, 8 Decembre st. v. 1776.

Grigore Ghica dă privilegiu pentru zidirea nouei biserici catolice. «Ca se să facă zidiră de piatră prin orașe, cunoscut

¹ În 1774 găsim casurî supuse Propagandei de Anton Mauro, vice-prefect al Misiunii din Moldova.

iaste, nu numai că aduce aceasta podoabă orașilor, ce și obștii folosințe și apărare, mai ales la o vreme când se întâmplă foc. De vreme dar că de câțva ani mai înainte rămleniasca a catolicilor biserică, ce au fost aice în orașul Iași, s'au tîmplat de s'au aprinsu, fiind de lemn, dintru care s'au pricinuit nu puțină pagubă și stricăciune caselor orășanilor», se dă permisia, «măcar că și păn' a cere această voce n'au fost oprire de cătră noi pentru un lucru ca acesta, care iaste de apărare focului, precum și mai sus s'au arătat.»

LXV.

Roma, 10 August 1777.

Se permite de Congregație lui «frà Giuseppe Martinotti, Minore Conventuale e vice-prefetto delle apostoliche missioni di Moldavia», a vinde «al signor Catargiù, genero del signor principe Gregorio Ghika, attuale regnante di Moldavia, un piccolo pezzo di terreno vicino alla residenza del Prefetto, inculto per altro ed infecondo, quale di più già a poco a poco vâ perdendosi»¹.

LXVI.

Iași, după 11 Octombrie 1777.

Altezza Serenissima,

Il prefetto de padri e cattolici latini abitanti nella Moldavia sotto il felice governo plenipotenziario di Vostra Altezza, umilmente prostrato al di lei trono, le rappresenta e supplica come segue.

Dopo la cattività della Moldavia sono perseverati ad esservi sempre li vescovi latini di Baccovia per molti lustri, sinchè la Polonia aveva qualche giurisdizione mista sopra la stessa Moldavia. Preso poi che ne ebbe il totale dominio la Porta, il vescovo

¹ Mai avem, cu data de 4 Novembre 1777, o listă de casuri rezervate, trimeasă de Congregație lui «Reverendo patri magistro Antonio Marię Mauro, Ordinis Minorum S. Francisci Conventualium et in convento Locarni domino». Pe Vo, o cerere de divorț din partea unui locuitor, care și-a prins nevasta, «cu nisti Turci curvind» și «en asternut se piscia».

latino si ritirò nello Stato di Polonia, governando il suo popolo latino per mezzo de' nostri padri italiani; benchè alle volte hanno tentato di governarli per mezzo de' nostri padri germani o polacchi, ma, non riuscendogli, di novo si avvalse de' soli Italiani.

Molto hà procurato Roma assieme co' principi di Moldavia per indurlo ad abitare trà la sua grege, e l'averebbe seguito se non vi fosse stato timore di qualche turbolenza con la Polonia. Finalmente Roma, ad insinuazione delli stessi principi, stabili in Iassi un prefetto indipendente dall' vescovo di Baccovia, residente in Polonia, per governare il popolo latino diviso in trenta e più villaggi, con chiamar solo per lo cresimo o altro quel vescovo, che più gli piace, o dalla Polonia, o dal dominio della Turchia.

Questo prefetto, non solo da Roma è arricchito di molti privilegi spirituali, quasi al pari d'un vescovo, ma anche dagli stessi principi, come costa da quaranta e più grisovoli, o siano editti, con tutti i suoi religiosi, e dichiarato immune ed esente da ogni dazio e peso, cioè da *vacarito*, da *vatrarito*, da *fumarito*, da *giutorinsa*, e lo stesso privilegio ed immunità fù concesso anche alla servitù de' medesimi padri, anzi a sei altri scutelnici, o sian privilegiati. E questi privilegi gli hanno goduti e gli godono sino all' ultimamente scaduto principe; siccome hanno sempre avuto i prefetti e padri da principi la potestà di carcerare e castigare i sudditi latini delinquenti.

La residenza del prefetto è sempre stata in quella città dove il principe risedeva, et ivi avevano publica chiesa e ospizio, siccome al presente risiedono in Jassi, perchè residenza attuale de' principi.

Per ragione della povertà de' latini, non hanno mai potuto edificare chiesa di pietra, siccome per lo stesso motivo i Greci moldavi non l'hanno inalzata di pietra, toltine certi luoghi, dove, non da popoli, ma da principi, ciò si è eseguito.

Tre volte nella città di Jassi anche noi habbiamo preparato il materiale per fabbricare la nostra antichissima chiesa di pietra, ma la prima volta Ioan Voda, posti li fondamenti, la rovinò, facendogliene però Iddio pagar il fio, come mi pare,

da quel momento¹. La seconda volta il principe Racovizza mandò il suo Linci a prenderci del nostro terieno il materiale, del valore di 1500 piastre, che ancor ci deve; e questi pure ne hà pagato a Dio il fio². Raccoltone poi sett' altre cento piastre, ce le tolse l'istesso Linci per fabbricare con esse la dogana, che dopo due mesi la divina vendetta consunse da fondamenti. Onde, astretti dalla povertà, l'abbiamo fatta di legno, sin che nel passato ottobre fù consunta dalle fiamme; il che non sarebbe avvenuto, con tanto danno, e nostro e de cittadini di Iassi, se fabbricata si fosse di pietra. E questa nostra chiesa de Jassi questa sol volta si è bruciata, come potiam provare con molti documenti de predecessori di Vostra Altezza ed altri, non già più volte, come senz' alcun fondamento van dicendo alcuni nostri disfavorevoli.

In questa inaspettata calamitosa disgrazia ritrovandosi l'attual prefetto, umilissimo oratore di Vostra Altezza, di essere senza chiesa, con le lagrime agli occhi, prostrato al trono di ei, la supplica a volere condescendere che detta chiesa incendiata si rialzi, se le pare conveniente, utile e giusto, come è apparso al suo predecessore, acciò il nostro commune Iddio e Gesù Cristo anche da latini sia lodato in Jassi. E, se questa chiesa si permetterà farsi di pietra, benchè ci sarà più dispendiosa, sarà di maggior sicurezza della stessa Altezza Serenissima, che trà latini ancora acquisterà per ciò nome immortale.

Altezza! A me pare che li padri italiani non sieno tanto indegni di questa grazia e non si meritino tanto rammarico, perchè tutti li principi vostri antecessori gli hanno sempre sperimentati e trovati tutti fedeli; non mai avidi de' beni temporali, ma della sola gloria di Gesù Cristo, nemici sempre dell' avidità e ricchezze. Sempre sono stati zelanti in promuovere anche i vantaggi temporali de' Serenissimi principi con predicare a loro parrocchiani la dipendenza, ubbidienza,

¹ Pentru prigonirea catolicilor supt Ioan-Vodă cel Cumplit, v. şi mai departe, la data de 13 Ianuar 1806.

² Domnul e Constantin Racoviţă, iar ministrul Linchoult l'ainé, tăiat la Constantinopol în 1760.

fedeltà e tributo al loro principe, richiamandoli e riconducendoli nel di lui Stato, quando fuggivano per li troppi aggravj; facendo a gara i padri per più moltiplicare e rendere fruttuoso al principe il suo villaggio, con condurvi novi abitatori da Stati vicini, talvolta anche con disgusto dell' Imperatore e de' Polacchi. E questo si è il motivo per cui i nostri padri italiani non possono passare per la Polonia e Germania nel ritornare in Italia.

Moltissimi Greci Moldavi passano a popolare la Transilvania, ma non mai ciò si è permesso a latini da nostri padri, ma bensì anzi moltissimi, e Transilvani, ed Ongari, hanno essi stabilito nella Moldavia con vantaggio de' Serenissimi principi. E simili padri, che per ciò dovrebbero essere gratiati e acarezzati da principi, avranno a soffrire il rammarico di star senza chiesa nella città di residenza de' stessi principi? Simili benefattori de' Moldavi, anzi de' principi, si meritano che gli si dica da ministri di sua Corte che lascino e ossa de loro morti e il sacro luogo della chiesa e vadino a fabbricarla altrove, come indegni di coabitare vicino a chi sempre hà rispettato, amato e servito con fedeltà e profitto? Un animo grande, un cuor pietoso, grato e benefico, come quello di Vostra Altezza Serenissima, non soffrirà mai tal cosa.

Altezza! Rifletta non solo a questo poco che io hò accennato, ma ad altri maggiori utili ancora ed onori che ne derivano a principi dall' avere nella sua capitale una chiesa per commodo di quelli che vengono e stanno nello Stato, non per utile proprio, ma sol per far da pastore alle pecore fruttifere del Gran Signore e del principe, contentandosi essi del solo sostentamento diurno. Tutto il frutto delle pecore latine è del principe, e non avranno neppure, come per capanna, una chiesa quei pastori fedeli che le custodiscono e fan fruttare? Altezza! La giustizia umana, civile, ecclesiastica, divina e naturale, non lo comporta. L'indole benefica, onestissima di Vostra Altezza, veramente degna di un principe, non lo permette. Siamo tutti cristiani; tutti serviamo il medesimo Gesù Cristo. Ci basti il danno che ci fanno, il ben che impediscono a noi cristiani i nemici di Cristo. La

grazia dipende unicamente da Vostra Altezza, perchè plenipotenziaria. Ma, se mai ella approva e giudica expediente e necessario, si facci uso di qualche altro mezzo, non pregiudizievole alla di lei giurisdizione assoluta e al di lei genio, abbi la bontà di suggerirmelo, acciò la grazia le possiamo sempre riconoscere da Vostra Altezza, padrone e benefattore nostro e de' nostri latini. La grazia che chieggo è giusta, di gloria di Gesù Cristo, della sua santissima madre assunta al cielo, di cui la chiesa nostra portava il nome, di onore di Vostra Altezza, e il concederla da lei sola dipende. Laonde spero di ottenerla.

LXVII.

1778.

«Modus agendi apostolicum ministerium in Moldavia patribus missionariis per epistolam instructivam exhibitus ab eorum patre praefecto anno 1778.»

Cum să ceară serviciile ȋeranilor. Să facă a veni fetele la biserică «velato capite», să oprească scrînciobul: «considerantes quod sit pernicioasă animae et corpori machina illa, vulgo *skinciu*, elevari solita tempore pasquali pro lusu publico iuventutis utriusque sexus». Să nu meargă a face slujba la bîlciurî, să nu facă negoţ şi să nu poarte arme, mai ales ofensive; să nu fumeze «tabacum»: «quia tamen piaculum est grande apud omnes hic in Moldavia, nedum Moldovanos, sed etiam catholicos nostros, fumigatio ante sacram communionem». Ordine pentru «dascalî». Să se observe la lucru serbătorile, «nec vulgo *claca* fieri permittant praedictis diebus, tanto minus pro se ipsis». Oprite lăpturile în post, de care se scandalisau «Moldoveniî». Dumineca şi serbătorile să se ȋie predicî¹. Să deie instrucȋie de catechism. Să oprească superstiȋiile cu lu-

¹ S'au păstrat, din asemenea predicî, toate scrise cu litere latine: o «kasanie pentru sufletele din Purgatorj, kari se spune en zioa den morzi sci la Dume-neka al patrele dupe postul cel mare», un «cuventu despre inaltiare sventei Cruci la 14 Septemvre rostita la Scheja». Într'un caiet de copie, tot în sec. al XVIII-lea, «Alfavita cê sufleteaske», o cunoscută tipăritură din acel timp.

mînărilor de nuntă și de botez. «Ad declinān los abusos huius patriae, quos emendare videtur impossibile, se choreas fieri solitas nocte praecedenti ad copulationem.» Măsurî pentru comînd: «commendar». Să nu mai fie călugări rătăcitori. Fiece familie să dea parochului, ca «sembria», «duas metretas turcici tritici seu duo *patrar* popuscioi et alterius speciei; sin minus, pretium equivalens, et hoc ad arbitrium parochianorum». La nuntă se va da preotului 40 de parale și un car de lemne său alte 10 parale; dascălului numai 10, iar «comestibilia», dacă vrea mirele. La botez, 7 parale pentru preot, 3 pentru dascăl¹.

LXVIII.

Iași, 6 August 1778.

«Cu bună sănătate mă 'nchin Domnielor Voastre, tuturor Hușenilor cinstiți.» Îi mustră pentru că preotul lor vrea să-î părăsească «de rău tălharilor și de puțina ominie a voastră». N'are biserica pe altul la îndămină, și nici n'ar veni altul la ei, cari au faima de «niascultători, și uniî pră îndrăzniți din cale afară cu preuți: căci obiceiile voastre cele rele, poprite de Biserică, nu le veți lăsa, căci copiii voștri nu-î stăpîniți, căci de biserică nu pră căutați și agiutorința căzută preutului vostru, ca cum să se odihnească, nu o dați. N'am atita supărare pentru satile toate a Moldovii, cum am de satul vostru singur». Considere urmările plecării preutului. «De la Iași, 6 luni a lui August (*sic*) 1778 [confirmat în 1785]. Slugă plecată: Prefectu: Părinte Iosep Martinotti M. C. [părintele Fedel Rocchi, M. C., Prefect].»

LXIX.

Rusciuc, 31 August 1779.

«Paulus Dovanlia, Dei et Sancte Sedis gratia episcopus nīcopolitanus», către Fedele Rocchi, «Ordinis S. P. Francisci, Minorum Conventualium et missionarius apostolicus dioceseos

¹ La urmă se adauge o soluție dată la Roma, 10 Februar 1788, cu titlul: «Din vorba avuta de la Presfinzit Papa».

nostrae nicopolitanae.» Îl trimete la Constantinopol pentru afaceri. «Datum Ruscichini, et nostra residentia, die 31 Augusti 1779.»

LXX.

Iași, după 11 Octombrie 1779.

[Scrisoare, probabilă către nunciul din Viena, a Prefectului, care menționează pe «il vescovo di Baccow, Monsignor Iezzerski», și scrisorile lui din April 1775.]

.... In secondo luogo le significo che la protezione tedesca è persi necessaria, mentre, se fui fino ad ora, come anche spero in advenire, riguardato da questo Serenissimo principe, Costantino Moruzi, con occhio pietoso, coll' avermi egli perdonato nei due passati anni il tributo del vino che si ricava dalle nostre due vigne, che fù per ciaschedun anno di circa 100 piastre, quali dovevo infalantemente pagare, come pagai ed io e i miei antecessori nel tempo passato, se in oltre con particolar cura mi hà fatta sempre amministrare la giustizia da questo Divano, per li affari si spirituali, che temporali, per li quali hò a lui ricorso, e finalmente ora mi graziò della licenza di quì poter edificare la nostra chiesa di pietra a nostro beneplacito, tamen crederio, in grazia d'una lettera di raccomandazione benignamente accordatami da S. E. il generale comandante di Transilvania; e, se li venisse una lettera di ringraziamento per li suditti benefizii da persona in maggior dignità costituita, vie più si animarebbe a beneficarci anche suppongo io, perchè è di natura liberale, quando è stimolato, con qualche limosina per l'edificazione di detta chiesa, quale nella futura estate incominciardò, avvedo piastre mille e ducento a tal' effetto, lasciateci da un nostro cattolico, ed altre piastre 1833, quali, benchè siano fondo per la manutenzione della residenza, non ostante, perchè quì non trovasi persona sicura per darle col prò, si spenderano per la detta chiesa ....

LXXI.

Iași, după 11 Octombrie 1779.

[Răspunsul unui Prefect la o scrisoare pentru «i beni qui rimasti dall' estinta società».] Intendo la particolar propensione che mostra l' E. V. a questi poveri cristiani, confirmatami [*șters ca și*: significatami] anche a voce dal Signor Nagni, qual da qui partì per Boccocest. [*Arată că*] li padri ex-gesuiti, oltre ai pochi beni immobili esistenti in questo principato, esigevano anche il prò d'una somma capitale fondata nei beni, ora distenti nel cordone tedesco, d'un certo nobile Didinski, qual abita a tre ore circa lontano da Camenicz e, per quanto siami addoperato nel tempo dell' altra mia prefettura, non mi è riuscito di poter avvere il sudetto, però per esser sì fatta detta soma incorporata all' imperial cassa. Eccole, E., quanto mi scrisse spettante al sudetto affare il vescovo di Baccow Monsignor Iezzerski in una sua lettera dal 8° April del 1775. «*Bullam suppressionis Societatis Iesu iam transmissi, etc. Bona post patres Societatis relicta in suam recipiat possessionem; invenietur ultra et summa inscripta in Polonia (qual mi assicurano li Armeni cattolici polachi qui mercanti esser di quaranta mille fiorini polachi) pro missionariis Societatis, quae suo tempore potuit recuperari.*» Parlando adunque di questo affare col sudetto signor Nagni, mi disse che, essendo l'E. V. amicissimo col ministro plenipotenziario imperiale, Eccellentissimo signor Thuguti, e questo parimenti amico coll' Eccellentissimo signor conte Brigido, governatore generale dei regni di Lodomiria e Galizia, umilmente le supplico ad impiegare il suo potere... Questa residenza, rimasta assai povera per la passata guerra e sapendo benissimo questo Serenissimo principe Costantino Morusi le nostre molestie (?), in virtù d'una lettera di raccomandazione benignamente accordatami da S. E. il generale comandante della Transilvania, mi ha sempre con benigno occhio riguardato, coll' avvermi perdonato le circa 65 piastre tributo del vino, che si ricava delle due nostre vigne, l'anno passato tutto il tributo, consistente in piastre circa 125; hò in oltre sperimentato l'effetto di predetta lettera, mentre

mi fecece egli amministrare giustizia in altri affari spirituali, per li quali hò a lui ricorso, et in questi ultimi giorni mi graziò anche con suo diploma della licenza di poter quì fabricare la nostra chiesa di pietra a nostro beneplacito. E direi, E., che per viepiù animarlo a beneficarci, non sarebbe superflua una di lei lettera, o di chi giudicherà a proposito, di ringraziamento. Per la detta chiesa hà lasciato, tempo fà, un nostro cattolico piastre mille, ed abbiamo anche altre piastre 1800, quali, benchè siano fondo per la manutenzione della residenza, non ostante si spenderano per la chiesa, perchè qui non possiamo ove trovare persona sicura per darla col prò, e così non avverà le residenza da quì in avanti di rendita se non piastre 400, quali si cavano dall' effetto di otto botteghe e l'utile delle suddette due vigne, 50 circa, e dei bani restatici dalli detti Gesuiti.

Si numerano in questo prencipato undeci parochie ed oltra, nel cordone tedesco ¹, da circa 13 mille anime cattolice, sette, e siamo in tutto ora tredici padri, e la Sagra Congregazione mi fa pagare annualmente scudi romani 130 per dispensarli ai padri più bisognosi, e con la sudetta entrata si pagano annualmente al padre prefetto piastre 100 per il suo vestiario, al padre paroco 36, oltre alli straordinarii della parochia quali sono scarsissimi, e questo si ricava di limosina in chiesa, che ascenderà all' anno circa a piastre 40: non basta per li poveri della parochia, quali sono per lo più Tedeschi fugitivi, Polachi ed Ungari, quali al certo ci faranno diventar martiri di pazienza.

Eccole, E., in succinto il stato di queste missioni, e mi credda che in avvenire sarà difficile di trovar chi vogli accettare questa prefettura, sì per la povertà della residenza, quale hà perduto per le distrutte cose nel tempo di guera da circa 300 piastre di rendita, oltre al danno emergente per aver dovuto aver di nuovo, fatta la pace, fabricar la residenza e cappella, con debiti quali non sono del tutto estinti, non più nel luogo dove era l'altra, qual costava da circa 1500 piastre, per

¹ Bucovina. Și azi i se zice în Moldova *Cordonul*.

ch  era reso l  il ricetta delle immondezze della cit , ma nel luogo rimastoci dalli sudetti PP. gesuiti,—che per li affari spirituali d'alcune rignose pecore, che non mancano, quali ci fanno esercitare la pazienza ed odiosit  per dover far contra alla dominante religione, e me ne h  ora uno quale non s  qual fine occorr . [O afacere de c s torie.] Quanto scrivo in questa mia riverendissima a V. E.   noto pure a S. E. Monsignor Garanpi, nonzio in Vienna, meglio anche informato delle nostre miserie a bocca dal detto maestro Martinotti, mio antecessore, cui scrissi anche esser qui a noi necessaria la protezione tedesca, e ci  le significo acci  col lodato prelato possa intendersela l'E. V.¹.

LXXII.

Ia i, 1780-2 ?

Uu necunoscut recomand  Domnului Moldovei pe «reverendus pater Antonius Mauro, Ordinis patrum Minorum Conventualium, qui, non pridem Roma adveniens, per Transylvaniam in Moldaviam profectus est, ibidem munus praefecti missionum suscepturus». E cunoscut în  ar ².

LXXIII.

Var ovia, 20 Decembre 1780  i 28 Ianuar 1782.

Nunciul apostolic Archetti, archiepiscop de Chalcedonia, dă lui Anton-Maria Mauro, Prefect al Misiunii din Moldova, lămuriri asupra felului cum s'ar putea recap ta efectele Iesuiților, lăsate în Polonia de misionariul Iasinowski.

LXXIV.

Ia i, 10 Octombre 1781.

Mărturie de b tr ni, că n'a  auzit  ca să fie fost vre-odată drum prentre zidiul Tresfetitelor  i prentre beserica ungu-

¹ în August 1776 un act men ioneaz  pe «Dominicus episcopus».

² Poate aceasta să fie scrisoarea generalului din Ardeal, de care se vorbește în n  precedente. Acestea ar fi atunci de supt Prefectura lui Mauro.— Pentru date, v. n  LXII.

riască». Între alții, «eū Anița Măteiasă, fāmei bătrānă, ce țin minte de cînd aū venit Cantemir begzadē cu Moscali în Moldova, cu sufletul meū mărturisăsc că n'am apucat drum pintre zidul mănăstirei și pintre beserica unguriască». «Sūsana, jidovcă, fāmei ca de 70 anī, că aice m'am crescut din copilărie mē, și n'am apucat a fi drum.»

LXXV.

1781-2¹.

[Explicație a unuī plan care lipsește.]

La porta della residenza, qual fū distrutta nel tempo della guerra, con quattro botteghe alla destra e quattro alla sinistra... La casa fabricata dal P. abbate de Tre Santi sul muro del di lui monastero, il stilicidio della quale fū tagliato, perchè pregiudizievole ai nostri diritti, per ordine di S. A. Serenissima il prencipe Gregorio Kalimak... Un ciardak alla casa fabricata dal P. abbate de Tre Santi sul muro del di lui monastero, incominciato, ma non finito, per ordine di S. A. Serenissima il prencipe Gregorio (*sic*) Morusi... La chiesa qual s'abbruciò, contigua al muro de Tre Santi... Dove era il cimiterio dei cattolici... La casa fabricata dal padre abbate de' Tre Santi sul nostro fondo nel 1772, contigua al muro di detto monastero... La casa fabricata nel 1781 dal Padre abbate de Tre Santi, non finita, per ordine del Serenissimo prencipe Morusi, perchè fatta sul nostro terreno... La siepe di S. E. il signor Hatman Catargiu....

LXXVI.

Roma, 26 Ianuar 1782.

[Congregația către Rocchi, «Bukureste nella Vallachia».] Dal foglio di Vostra Paternità segnato li 4 decembre dell' anno scorso con piacere si è inteso che Ella per ordine di Monsignor Dovanlia, vescovo di Nicopoli, siasi portata in Bukureste ad effetto d'istruire nella lingua bulgara e nelle

¹ E făcută supt Constantin Moruzi (—8 Iunie 1782). Data de 1781 e cuprinsă în act.

altre cognizioni più necessarie i due religiosi passionisti destinati per quella Missione; onde senza ritardo possano poi accudire alle parti del loro ministero. [Mulțămiri și promisiuni de răsplată. Cheltuielile i se vor restitui de Garampi.]

LXXVII.

Iași, 19 Octombre st. v. 1782.

a) Petiție către Al. C. Mavrocordat a Prefectului Mauro, care arătase că predecesorii lui, Grigore Ghica și Constantin Moruzi, i-au permis «di fabbricare in Jassi la chiesa cattolica di pietra», pentru care s'a strîns și materialul;

b) Rezoluția Domnului: «Fiind-că voința noastră iaste pentru ca se fiți cu toții odihniți, nu numai la aceasta, ce și la alte trebuințe, care veți ave spre odihna voastră, — iată că vi se dă voe să vă faceți biserică de piatră, după cum veți vrè, și nu veți fi supărați¹».

LXXVIII.

1783.

Inventariu al averii bisericii catolice din Iași.

a) Două vii la Copoă, de câte 5 și 2¹/₂ pogoane. [În margine: «Venduta dal Padre prefetto Sassano a 24 marzo 1798, col prezzo di mille trecento e venti piastre al *plus offerenti*, che fù il signor Raducano»]. Le îngrijia «la baba Mathiasoe, con suo figlio Iovanizza, quali godono in città casa gratis; sono liberi del tributo, perchè fatti passare come forestieri scutelnici, e non hà la residenza da loro alcun utile, se non che non si paga loro il *pandariti*»;

b) Două vii la Miroslava, de 5 pogoane și 3 «scirte» și de 1 pogon ¹/₂. Vierul, nefiind scutelnic, e plătit pentru pîndărit cu 7 lei: «quest'omo si soffre di nevoja»;

c) «Hà la residenza l'osteria, e vi è messo in quest'anno 1783 vino vedre 1100, misurato col *cot della vama*², e si è

¹ O ast-fel de hotărîre se dase și la 11 Maiă (supt C. Moruzi).

² Această unitate de măsură fusese stabilită de Constantin Kacoviță, în Douănia a doua, V. documentul ce am publicat în *Noua Revistă Romînă* de la 1-iă Novembre 1900.

venduto al dascalo attuale, quale però hà messo un huomo al prezzo di una piastra per vedra, restando a lui le *droste*, quali si computano per vino compatto; però che la residenza paghi tutte le *belele* ;»

d) «Otto botteghe all' *oliza mare*, le prime due, di *pittaria*, pagano per cadauna piastre 60, danari anticipati per sei mesi; due altre sono affittate all' impresario del tabaco, e paga per cadauna piastre 60, danari anticipati, per sei mesi... Il suddetto impresario, per nome Geremia, è sortito, ed è entrato un altro, col quale non si è fatto zapis alcuno, ma la residenza non avrà alcun danno, mentre pagará chi è entrato il residuo... Sotto il portone vi stà un Zingaro marescalco... L'affitto è di nove piastre... Le altre due le tiene in affitto un certo Daniil Ebreo, e paga per cadauna piastre 50 all' anno, nel fine di giugno cioè e di dicembre. La settima bottega la gode una vedova ebrea, e paga anticipatamente ogni sei mesi... L'affitto di piastre 50 all' anno... L'ultima la gode un certo Abraam Ebreo, e paga piastre 50 all' anno, danari anticipati... Sono pure sul luogo della residenza due piccole camere restate per miracolo nel tempo della guerra passata ;»

e) Cele treî o îăi începute la 1781 pe locul catolicilor, de egumenul de la Treî-Ierarchi. În una stă «il signor Giovanni Beltrami, che Iddio li dia ogni bene», cu doî lei lunar. Cer teren pentru o stradă «lli eccellentissimi signori Deliano e logotheti Kostachi, alla presenza anche del signor secretario abbate Marquis¹, per ordine del principe, cioè che la residenza conceda tre *stengini* di lungo e due *palmi* in largo..., ed in lungo quanto è lungo il luogo della residenza», primind de la egumen 650 de lei şi lemnul celor treî odăi. Dar egumenul îşi desaprobă mandatariul. Vrea «discacciarsi dal nostro sito in virtù di una carta di donazione che hà trovato, che dice esser statto regalato al monastero dei Tre Santi da una certa Safta (detta carta è di 112 anni circa) tutto il luogo nostro non solo, ma anche dei es-gesuiti, Catargiu ed altro

¹ V. mai sus p. 126, nota 1.

sull' *oliza mare*, come pure tutta la metropolia; in una parola fino alle antiche carceri, che dicesi essersi fatte nel luogo dove ora c'è la scuola; ma detta carta si è letta in publico Divano, ed è statta giudicata di nessun valore e per conseguenza *resuflata*, come vedesi nella *anaforana* circa detta lite, fatta nel tempo del principe Morusi... L'affare si sà dal signor protomedico Beneveni¹, signor secretario ed altri, e si deve fare ogni sforzo che resista;»

f) «Capitali e crediti della residenza:... Un certo Corini, chirurgo, che stà in Boccorest, in quell' ospitale, deve piastre —. Lo sà Monsieur Fleuri, Francese, maestro di lingua francese in Bococest², e c'è la scrittura del Padre maestro Martinotti, allora Prefetto³. — Il boier Spattari de Paste... piastre 11⁴... Il dottore Dorcelli [care încasează ceva pentru mănăstire]. — Zapis di piastre 105, debito di Alessandro pietrar, nostro cattolico... — Doc. Maestro Montaldi... — Zapis di piastre 600 di Monsieur Schabert, fatto li 13 agosto 1776, col censo all' otto per cento... — Zapis di un certo Vasili Churca teslare... — Il signor Giuliani, che stà a Camenize, interprete di Polonia⁵, deve piastre tre, residuo delli 300 fiorini polachi, che hà dato per la chiesa la Serenissima Casa elletorale di Sassonia; diede il sudetto ordine al signor secretario abbate Marquis di pagarse, mà non pagò...» — «L'ospizio è debitore al Padre Prefetto Mauro del suo vestiario di tre anni.» [Negocierî în Polonia, pentru averea Iesuiților. În margine: «Nel 1811 il padre prefetto Luigi Landi ricuperò quelle scritture dai Padri Cappucini di Odessa, nel cedere che hanno fatto quella Missione ai nuovi padri Gesuiti.»];

g) Toxobenii. «Un certo Moldovano, per nome Carp, noto al signor Pantasi, cerca di far un cambio, cioè di avere detta moscia, e lui darà alla residenza una bottega col suo

¹ V. Hurmuzaki, X, pp. 10, 20.

² Apoî consul.

³ V. mai sus, p. 117, n° LXVIII.

⁴ V. *Literatură și artă română*, art. citat.

⁵ Vom publică în altă parte a acestor culegeri ceva din corespondența lui Giuliani.

fondo quî în Iassi.» [Pe margine: «È affittata detta mossia presentemente per tre piastre sole.»];

h) Orlești, «affittata a S. E. il signor Deliano», care și el oferă în schimb o prăvălie; pentru care se și scrie la Roma;

i) «Al Giuseppe, non molto lontano da Gottinara», alt pământ;

j) Via de la Miroslava.

LXXIX.

1783.

Memoria lasciata dal P. Minore Mauro nel 1783.

Per avere le scritture de beni rimasti in Moldavia dai padri ex-Gesuiti, quali trovansi presso il Padre ex-Gesuita Giuseppe Solimowski, preposito nella città sita in Ocraina, vulgo Tetiow, bisogna scrivere all' Illustrissimo signor Lelevel, cassiere generale della comissione della nazionale educazione di Polonia» [care promisese a le restitui.

LXXX.

Lemberg, pe la 26 Iulie 1783.

Admodum reverende pater magister praefecte, patrone colendissime... Illustrissimis episcopus Bacoviensis in negotio sibi commendato a Paternitate Reverenda Varsaviae nihil hucusque egit, quia sors missionariorum in Moldavia brevi alia esse speratur; melius itaque iudicavit esse expectandum.

Frater Barnabas Kędzierski.

Vº: Adresa către Mauro, «praefectus apostolicae missionis Ordinis Minorum^{1.}»

¹ Pe hîrnie se mai află o notă din 1^{-ia} Ianuar 1784. — În 1783, Ignatie, egumenul de la Trei-Ierarchi, interveni (30 August) pe lângă πρνοσιότης της πατῆρ πρεφέντων pentru a-î arăta că în zădar clădește pe loc străin. În Octombrie însă se face o învoială cu el, la care asistă ca marturî «Costaki Logothetti, Giovanni Deliano Cantacuseni ed il reverendissimo abbate Marquis, attuale segretario di Sua Altezza Serenissima». Pentru Kędzierski, v. și Sulzer, *Gesch. des transalpinischen Daciens*, III, p. 544.

LXXXI.

Oituz, 28 Septembrie 1784.

Infrascriptus, secundum fidem Deo debitam, testor homines moldavienses ungaros catholicos exaudivisse multos. Cum non habeant ex patribus missionariis qui linguam ungaricam calleat, ideo pauperculi debent venire ad me et in maximo hyeme. Cuius [in] fidem uberiores praesentes, manu propria subscriptas et sigillo munitas, extradidi attestatorias. Signatum Ojtoz, die 28 Septembris, anno 1784.

Pater Paulus Hoch,
capellanus caesareus contumaciae ojtoziensis, m. p.

LXXXII.

Sniatyn, 12 Novembre 1784.

«Dominicus, episcopus bacoviensis», către «Prefectul Misiu-n'lor». Cere «connotationem modernarum parochiarum plus quam ab annis tribus mihi non communicatarum, cum nomine et cognomine patrum . . . et hi qualiter ecclesiis suis et officiis incumbant et utrum satisfiat iniunctis . . . Antecessor tuus (mihi quidem perdilectus) e sui rara animi bonitate, nobis nota, raro disordinata corripbat . Pe margine: «Non excepta quidem *nova Bucovina*, vocitata *cordonata*, ex qua pater Mauritius Martonffi nihil mihi detulit aut supplicavit, per annos undecim circiter». «P. S. Valetudini bonae consulens patris M. Adami, per bona verba rogarem ipsum ut mihi insinuatam in ante horologium arenarium 24 horis inserviens apud calugios procuret.»

LXXXIII.

Varșovia, 30 Novembre 1784.

Archetti către episcopul de Bacău, «consegnata . . . da frà Mauro». — «Post trium mensium moram Varszavia discedit admodum reverendus pater apostolicus Magister Mauro, Missionum moldaviensium praefectus, qui hic summopere adlaboravit ut iisdem Missionibus et ecclesie in civitate Iassii edificandę subsidium aliquid compararet.» Cere scrisorî de recomandăție pentru el către doi nobili poloni.

LXXXIV.

Iaş, 7 Ianuar st. v. 1785.

Al. C. Mavrocordat dă permisie de vizită Prefectului, «fiind că badri prefectorul de aici din Iaş a cerut voe de la Domnia Mea ca să margă după obiceiul la catolici ce să află în țara aceasta, spre căutare trebuinții care i se cuvine».

LXXXV.

Koma, 27 August 1785.

Propaganda către Rocchi, răspunzându-i în privința averilor misionarilor morți în misiune. «Intendo poi con dispiacere le angustie nelle quali ritrovasi per supplire alle spese della nuova chiesa di Jassi ed alle altre indigenze degli operaj. Mà quel soccorso che la Sacra Congregazione poteva recarle, già le fù somministrato fin dal mese di luglio *proxime* passato, nella somma di cento scudi da erogarsi per la fabbrica sua. Le gravi stretteze di quest' erario non permettono di potersi estendere più oltre»¹.

LXXXVI.

Iaş, 29 Novembre st. v. (?) 1785.

Li 29 novembre 1785, doppo tante suppliche date a S. Altezza Serenissima per il luogo che diceva il padre maestro Mauro ne suoi ricordi occupato da un certo Gregorius Blannaro, nostro vicino, — fatta la visita, și ritrovò colle scritture del signor Katargi che un stingen e mezzo vi è de differenza, talmente che, invece di guadagnare, dobbiamo tanto restituire.

LXXXVII.

Sniatyn, 22 Maiu 1786.

«Dominicus Karnowiecki, episcopus bacoviensis, praepositus sniatinensis», către Prefect. «De me vero, vestrum ordinario, informare te volo, quod sim circa tenuissimos mei proventus,

¹ Pentru averea misionarilor se dăduse acum un răspuns la 22 August precedent. — La 12 Mart 1784, Congregația numise pe Rocchi, «Bononiensis, nostrae provinciae..., missionarii munere in Bulgaria laudabiliter functus», «diffinitor perpetuus, în diocesa lui».

praesertim in hoc praesenti apud nos calamitoso tempore, vere egens ac miser. Quare rogo te, pater, per omnia, ut vulgo dicitur, sacra, ut me iuvare velis, transmittendo mihi quam citissime, saltim concernens pro aliquot annis, ex Kurvik et Zbaratz, mihi debitum, et per hanc accelerationem indigentiae meae succurere cures... *P. S.* Quare non peccabis, pater, si indigentiae meae adicies aliquot annorum proventus eiusmodi.»

LXXXVIII.

Iasi, 20 August 1786.

Rocchi, *definitor* și «Sacrarum Missionum a Sede Apostolica praeses generalis constitutus», trimete la Varșovia pe misionariul din Moldova, Silvestru Malinski¹.

LXXXIX.

Iasi, 10 Decembre st. v. 1786.

Admodum reverenle pater Praefecte. Eminentissimus dominus Mitropolita nunc, Deo favente, utcunque valet. Quod vero circa iuvenem praesentem dignabatur interrogare, utrum scilicet possit ipsum ad aliquem Polonum mittere, haec licentia non est penes Eminentissimum dominum Mitropolitam, sed penes Celsissimum principem, nam hi iuvenes ex resolutione principis sunt acceptati; unde sine eius iussu nihil de ipsis statuendum. Caeterum maneo admodum Reverentiae Vostreae ad obsequia paratus. Gabriel archimandrita. — Decembris decima 1786.

¹ *Permisia imperială pentru ca să stringă milosteniile «ad consummandum sumptibus Romanae Congregationis de Propaganda Fide in Moldavia, signanter in Iassy acceptae ecclesiae structuram», se acordă la 5 Septembrie lui Șt. Băliș, Franciscan, Ungur. — Cancelariul polon permite la 23 Octombrie lui Malinski să strângă ofrande «pro construenda ecclesia iassensi in Moldavia». Venit cu Minoritul Inocențiu Siarkowski, el adună 26 de galbeni, dintre cari 2 de la cancelariu, iar 15 de la Palatina de Vilna.*

XC.

Roma, 14 Iunie 1788.

Reverendo Padre. Le sinistre nuove che sono già giunte ultimamente dalla Moldavia fanno temere qualche grave sciagura per li nostri cristiani, onde non si cessa di pregar Dio che si degni sospendere i flagelli che loro sovrastano. In ogni evento questa Sagra Congregazione confida pienamente nel molto zelo e nella sperimentata prudenza di Vostra Paternità, che saprà adattarsi alle circostanze e trovar modo onde coteste povere anime non restino abbandonate. Rispetto al calendario, quando glie ne venga fatta premura, potrà valersi dell' antico. Ella intanto si uniformi pure all' altro e ne scriva distintamente, che si provvederà. Che è quanto mi occorre . . .

Roma, 14 giugno 1788.

Al piacere di Vostra Paternità,
L., cardinalis Antonelli, Prefetto.
S. Borgia, segretario.

[Către Fedele Rocchi ¹.]

XCI.

Roma, 2 Maii 1789.

Reverendo Padre. Questa Sagra Congregatione è così soddisfatta delo zelo e attività, con la quale V. P. compie i doveri dell' affidatole impiego, che non crede spedito nelle attuali circostanze la sua dimissione, ma vuole che, anche terminato il triennio della sua conferma, continui nella prefettura a beneplacito di questa Sagra Congregazione. Non dubito che V. P. sarà per rimettersi di buon grado e con tutta la rassegnazione alle disposizioni di essa e confermarci con una saggia condotta nella buona opinione di lei; niuna pena perdendosi delle contrarietà suscitatele per lo spoglio del P. Zannetti e per le pretensioni del P. Cordiani; giacchè la S.

¹ E vorba de războiul între Ruşi şi Germani, de o parte, şi Turci, de alta. La 7/18 August, din Botoşani, Agentul imperial în Moldova, baronul de Metzburg, dă un pas lui Alecu, Armean catolic, care merge la Hîrlău, «um sein verlohrenes Vieh zu suchen».

Congregazione è ben persuasa della sua rettitudine in ambedue le parti.

L'arrivo del P. Tommaso Posonyi, spedito a istanza della Sagra Congregazione dal signor cardinal de Battian, spero che riuscirà di grande vantaggio agl' Ungari costì dimoranti e a V. P. di molto sollievo. Godo che anche il P. Bialis co' suoi lodevoli portamenti dia motivo a V. P. di consolazione.

Si manderanno poi per mezzo del P. Arbusti, procuratore delle Missioni del suo Ordine, i privilegi richiesti per il P. Maffei, il quale hà terminato con lode il novennio della sua missione. Sarà però bene che questo religioso si trattenga in Moldavia fino all' arrivo di altri operaj.

Attenderò finalmente con piacere la relazione promessa dell' ultima sua visita e, pregandole...

Roma, 2 Maggio 1789.

[Către Fedele Rocchi.]

XCII.

Roma, 20 Iunie 1789.

... È poi stato molto sensibile questa Sagra Congregazione allo zelo col quale V. P. si è interposta presso il comandante dell' armata ottomana, affinché i cattolici e le loro chiese fossero immuni da ogni invasione e pericolo. Possedendo Ella la gratia dei comandamenti di tutti tre gli esserciti, niuno meglio di lei potrebbe nelle critiche circostanze in cui trovasi esposta codesta Missione invigilare al governo della medesima. [Deci, rămîie Prefect.] Corre quì voce che sia morto il vescovo di Bakovv. Io non sò se vi sia il coadjutore, e se la nomina di detta chiesa spetti al rè di Polonia. Ella me ne dia qualche notizia e mi suggerisca ancora se sia opportuno di far qualche maneggio, acciochè non si eccitino le pretensioni del nuovo prelato sulla Missione di Moldavia...

[Către același.]

XCIII.

Iași, 2 Mart st. v. 1790.

Divanul Cnejiței Moldovei către ispravnicii de Iași: «Pre-

fectorul Fedele are la izvodul scutelnicilor zăci liude, lăsați pentru slujbă¹.

XCIV.

Roma, 18 Septembrie 1790.

Congregația Propagandei către Rocchi. — «Rispetto a quei preti uniti di Polonia, quali vogliono stabilire il libero esercizio del proprio rito nei quattro villaggi che gli sono stati aggiudicati da cotesto Divano, quando siano veramente cattolici, V. P. non si opponga. [Să raporteze, pentru a se ști cuî să-î subordoneze.] In occasione che deve tenersi il congresso di pace trà la Porta Ottomana ed il rè d'Ungaria nella città di Bukerest, S. S. non hà lasciato di raccomandare gl' interessi della religione ed il sollievo de' cattolici alle due Corti di Vienna e di Berlino. Non dubito dunque che i due ministri plenipotenziarii, il signor Tugut per la prima e il marchese Lucchesini per la seconda, non sieno autorizzati a rendere i servigii possibili alla nostra Santa fede. Io ne scrivo a Monsignor Dovanlia, vescovo di Nicopoli, che si trova in Bukurest, di trattare co' prelodati ministri e d'informarli di tutti quegli aggravi, che soffrono i cattolici, e specialmente i sacerdoti, dalla tirannia de' Turchi, contro anche l'articolo 4 del trattato di pace del 1739. Se fosse opportuno, ch' Ella pure andasse a Bukorest, se l'intenda con Monsignor Dovanlia, e vi vada pure, che le ne dò piena licenza, e potrebbe anzi giovare a quel buon prelato, per assisterlo e per supplire alla di lui debole salute nella trattativa di così importante affare² . . . .

¹ În acest an mai întâlnim și un proces între preotul catolic Măteș și «Ștefan, sãn Costandin Năstase», pentru un loc la Cotnari.

² Cu toată dorința lui Kaunitz, congresul nu se ținu pe teritoriul muntean (v. *Acte și frașmente*, II, p. 307), ci la Siștov, ales de Turci în Octombrie. — Articolul din tratatul de la Belgrad, care privește cultul catolic, e IX, nu IV (Sturdza, *Acte și documente*, I², pp. 52-3).

XCV.

4 Februar 1791.

«Causae secessus de Iassy in fines Poloniae fratris Ambrosii Wolski, Franciscani Poloni, missionarii Sacrae Nunciaturae Apostolicae, per eundem fratrem ad recognitionem porrectae. Die 4 Februarii 1791.»

Prefectul îi cere banii din Polonia, pentru întreținere, «licet post dominos patres ex-Iesuitas polonos, missionarios, adiudicata sunt residentiae omnia bona et ultra 20.000 millia (*sic*) proventus habeat ex vineis, domibus, fornicibus, tabernis, tractiernis, praeter armenta, commensales¹ et aliam economiam.» Asistă la certe între Prefect și Padre Gatti, participând și el, nu fără mustrare de cuget. «Desinente me, Reverendissimus Praefectus non desiit, sed indignatione plenis verbis criticabat ad mensam Polonos: quod sint stupidi; nihil boni potest esse de Polonia; quod omnes suspenderet, si in eius potestate esset, etc.» «Contumelia publica, per verba: budziaro, stupidus, quod me in culina ad assandam carnem applicabit semelque ostendebat ad mensam linteolum ex altari, quod, non existente lavatorio, ante missam lavando manus, demaculavi minabatque mihi carcerem, occlusionem in sella et reditum in Poloniam... Semper, ubique et in omnibus me mortificabat... Unus hospitum mihi dixerit tribus vicibus: «Miserrime, pauperrime, bene est quod non intelligis sermones, quia non mortificaris». Alter autem dixit: «Miror tuam indifferentiam ad omnia.» Stă într-o chilie umedă; i se ieaă lemnele, încălțăminte; Prefectul vrea să-l trimeată la parohie, înaintea de a fi învățat limba țerii. «Intimus cordis mei dolor de miserrimo statu Polonorum, Ruthenorum et Germanorum manentium in Iassy, Botuszany civitate et per totam Moldaviam dispersorum, quod suo pastore sint destituti non suntque confessi per octo, sex, quatuor, plus minusque, annos, ut mihi fassi sunt. Aliqui autem iam schismatici facti sunt, praecipui (*sic*) ex Ruthenis proclives nimis sunt, ut com-

¹ Scutelnici.

peri, propter similes ecclesias et devotiones communionemque, ita ut mihi dixerint: «Nobis non licet polonam et Polonis non licet ruthenam communionem suscipere, omniaque sunt idem apud Moldavos et apud nos.» ... Ad metropolitanam ecclesiam est unus schismaticus factus sacerdos polonus, qui non desinuit pervertere vias Domini debilitatque plurimum, convincit et triumphat, quia non timet ut quis ipsius fraudes aperiat difficultatesque dissolvat, absentibus sacerdotibus propriae nationis et proprii ritus... Omnes vident reverendissimum praefectum non curare salutem ipsorum, non solum curando sacerdotes, sed et amovendo sine causa ipsos, ut P. Adamum e provincia Russiae..., quem dulciter omnes commemorant, a supremo ad infimum, non solum linguam moldavam et germanicam, sed et propter affabilitatem, gravitatem et prudentiam; et, licet ante praeteritum Pascha venit in Iassy ex dispositione episcopi et gubernii caesarei leopoliensis, non eum reverendissimus Praefectus suscepit, rediitque retro, non confessis Polonis et Germanis.» Introduce Prefectul obiceiuŕi nouă. «Pro exportatione intra civitatem Iassy discedebat et crucem processionalem post tergum currus elevatam tenere permisit... Cocum suum... in vestibus sacris pro subdiaconatu servire fecit... Pro tribus aureis praesente cadavere tres tantum psalmos, sine laudibus, cantavit.. In caemeterium non circumseptum stercora equorum evehere iubet... Pauperes sine pulsu saltim unico et aliqua oratione in terram iniicere facit, insultantibus etiam Moldavis... Ignorans linguam polonicam, confessiones siquis rogat, excipit, dicens: «Licet ego non intelligo, Deus tamen intelligit.» ... Iam sex annis gubernat contra morem et consuetudinem, et non finivit ecclesiam, recipiens eam iam a fundamentis supra terram elevatam et confluentibus subsidiis ex variis fontibus... His de causis igitur, veniens in Iassy, inveni omnes nimis offensos esse reverendissimo Praefecto, ita ut plurimi ipsum maledicant, sacrum eius audire abhorreant et frequentationem ecclesiae vitent, nec in agone dicunt se ipsum invitatos.» Credincioşii de orî-ce naţie sînt gata a-şî plăti preuţiŕ lor. Prefectul nu ajută nicî facerea unei biserici la Botoşanŕ, cum dorise «P.

Cajetanus, Polonus, missionarius.» — Scrisoarea e adresată către nunciul din Viena și gardianul din Varșovia ¹.

XCVI.

București, 7 Septembrie 1792 — 1st April 1793.

Scrisori către Agentul imperial Merkelius ale lui «Paolo Dovanlia, vescovo di Nicopoli», date toate «dalla Barazia».

1. 7 Septembrie 1791. «Riconoscendo noi Vostra Signoria Illustrissima attualmente ufficiale del Agenzia di Sua Maestà Regia Apostolica qui in Bukureste, ricoriamo a Vostra Signoria Illustrissima in una azione critica che ci occorre, cioè che in questi tempi suspetosi circa la peste, si teme di ogni sorta di malattia.» E bolnav «il padre parrocho nostro e superiore dei padri francescani».

2. 9 Septembrie. A murit parochul, «circa le 8, oggi». Întreabă unde să-l îngroape: «se nel nostro cimiterio o pure fuori, in altro luogo». Cere și ca «la camera del defonto Reitter sia sigilatta. Procuri che i officiali vallachi non si mescolino in questo affare».

3. 10 Septembrie. «Il padre Adriano lunedì è andato fuor di Bukarest a spasso, per far una buona commozione; nel ritorno è passato alla fontana di Filaret, ed hà beuto aqua fresca. Venendo a casa, si è sentito qualche ribrezzo per la vita. Martedì hà auto la febbre. Mercoledì, cioè jeri, è stato a letto; oggi seguita... Stò presentamente con la podagra mia bene, e non mi dà tanto fastidio; anzi oggi mattina sono riuscito a spasso, e son andato nella casa di Enghiurli, dove l'anno passato habitavo, con intenzione di fermarmi in detta casa per qualche settimana[na] e per respirar l'aria più fresca ma, subito che sono entrato in detta casa, sono venuti i popi vallachi vicini e si sono dichiarati che, se non partivo da detta casa, avrebbero fatto ricorso al publico; onde io, senza far

¹ La 27 Mart, se decide asupra unui cas de căsătorie mixtă, supus Congregației de «P. Georgius Reitter, parochus Bukurestini in Valachia»: se va pronunța Rocchi, «tanquam praefectus Missionis Moldaviae». — La 25 Septembrie, Congregația hotărăște asupra unei întrebări analoge a lui Rocchi.

chiasso, me ne sono subito, subito tornato al convento. Certo è, se io potessi trovare qualche luogo per uscir da questo convento ad un'altra aria più purgata, lo farei più che volentieri, ma, trovandomi in queste circostanze, che tutti si scanzano e fuggono da noi, non è possibile; e però bisogna aver pazienza e rimettersi nelle mani di Dio.»

4. 21 Septembrie. Adrian e în agonie (în P. S. se anunță și moartea), Cere «qualche disposizione». «L'unico padre Eduardo che resta, Vostra Signoria Illustrissima lo potrebbe far andare fuor di città, in qualche casa separata, per qualche giorno, come ella stima... Per me poi, siccome non mi sono mescolato coi religiosi, non vorrei andar col padre Eduardo fuori.»

5. Fără dată. «In riguardo alla sepoltura del defunto padre Adriano, prima sono venuti tre officialetti vallachi, i quali hanno voluto vedere il cadavere del defunto padre, e, visitato, che l'ebbero, diedero licenza che si sepoliski nel nostro cimiterio, e così son partiti, e fin ora non hanno posto nemeno la *straxia*, come fecero avanti, per la morte del padre guardiano. Non sò poi in appresso cosa faranno.»

6. 22 Septembrie. «Vostra Signoria sà il mio stato fuor della vecchiaia: la continua quasi podagra, senza servitore, senza tende, nè hò la possibilità di procurarmele.» Ar merge «alla kuliba miserabile», ce-î propune, dar cu patul, cele necesare și un servitor (avea înainte «un giovine vallaco»), precum și, «qualche libro da leggere». Să încerce Agentul, pentru că «Vostra Signoria Illustrissima è pratica del paese e molto può col suo bel parlare ed amichevole presso li bojari... Io già mi sento soffocato dalla aria... L'uomini qui adesso da noi tutti fuggono e ci scanzano... In quanto al unico padre Eduardo, che resta in convento, io, a dir la verità, non potrei prenderlo con me e nella mia koliba, perchè il detto padre Eduardo si è troppo meschiato con li amalati defonti.» Decî Eduard să stea la Bărăție, unde e necesar și pentru credincioși. «Ed, altro, che, sendo l'obbligo, li corre di non abbandonare le sue pecore. In quanto alla mia parte, quella assistenza che prestavo agli Armeni è cessata, perchè quasi tutti sono usciti colle famiglie fuori della città.»

7. 23 Septembrie. Eduard «anche esso non si sente troppo bene; camina ancora, ma, a vederlo in faccia, pare mezzo morto». Facă orî-ce cheltuieli: le va restitui el și cardinalul Antonelli. Lasă în odaie «qualche poco di argenteria della chiesa di Nicopoli, riposta in una cassa, come pure apparamenti sacri, appartenenti pure alla diocesi di Nicopoli, un gran baulo pieno di libri per i missionarii . . ., in caso d'ogni accidente.»

8. 24 Septembrie. A găsit un servitor. Eduard «stà male, ed io lo stimo in grave pericolo». Cere grabă.

9. Aceiași dată. Îi mulțumește pentru măsurile luate, binecuvîntînd și pre «vostro amabil figliolo». «Io mi trovo soffocato dalla malinconia; un' ora mi pare un anno per uscir di questo luogo». Sono due giorni che non hò messo boccone in bocca, nè hò bevuto per la malinconia; onde anche partirei di notte, se venisse il caro questa sera . . . ed un piccolo caretto, per me e per il mio servitore . . ., un Italiano, cuoco.»

10. 26 Septembrie. N'a fost dus ieri la «Campo della Sanità», poate fiindcă era Ziua Crucii. Cere iar a fi transportat. Pentru Eduard, e puțină speranță. Arată în ce sens încredințase Agentului grija Bărăției. Lasă acolo «il cuoco ed un vecchio cieco . . ., un giovine tedesco che hà per mestiere di arrotare li corteli sù la rota . . . Non hò cuore d'entrare in detta camera del deffonto guardiano, per aprir la cassa». Cere decî împrumut, pentru Bărăție, 50 de lei.

11. Fără dată. Anunță moartea lui Eduard și cere ajutor.

12. 1¹⁰ April 1793. Către Niccolò Tabazzi, missionariu apostolic în Filipopoli. Scrie «dal mio letto, dove è un mese che la podagra mi tiene». Menționează pe «il sacerdote don Barozzi», care e «co alunno» al lui Tabazzi ¹.

¹ În privința cumei, aceiași corespondență austriacă, păstrată la Academia Română (hîrtă din Sibiiu), mai cuprinde următoarele;

1. Raportul, din 2 Iunie 1792, al lui «Panaitu, biv Căpitan za lefegî», epistat de mahală pentru ciumă. Sînt încă sînătoși «toți oamenii ce s'au școs din mahalăa Tabacilor afară la Sfete Pandleimonu . . . Doftor ce era acolo orănduit dîn porunca Mării Sale lui Vod, i s'au dat voe a veni la București, însă mai înainte să i se trimită petice curate și, scaldându-să în apă și

XCVII.

Roma, 15 Septembre 1792.

Propaganda arată Prefectuluî din Iaşî silinţile de îndreptăţire făcute de P. Pisoni, gonit din Moldova: acest misionariu înfăţişează în negru situaţia catolicilor în principat.

Urmează un *Ristretto*, cu acest cuprins:

«Monsignor Ignazio de' conti Batthian, vescovo di Transilvania, riferì a Nostro Signore con lettera dei 6 ottobre 1787 che nel principato della Moldavia si trovano molte famiglie e villaggi interi di cattolici ungheri, oltre i dispersi, che, ignorando totalmente la lingua valachica e quella di nazioni estere, non sono istruiti, nè dommi (?) di religione e, non potendo esprimere i loro concetti ai missionarij italiani che si spediscono nella Moldavia, si astengono dal confessarsi, e vi sono alcuni che fino da vent' anni non si sono accostati al tribunale della penitenza.» Nu primesc nici împărtăşenia la moarte,

mai pă urmă cu oţet bine, apoi să se îmbrace cu ocle curate, şi cele lepădate să-s pue acolo a să aeresi, şi să nu-l îngăduiască purtători de grijă cei dă acolo a lua doftor dăin cele lepădate după dănsul măcar o basma.» Nu e încă nici un cas nou.

2. «De la Cour, ce 28 juillet 1792.» Panait Codrica, «Marele-Secretariu» al Domnuluî, către Merkelius. Arată ce măsurî a luat Domnul pentru ciumă şi cum au fost aplicate. Ele sînt generale: «pour tout ce qui est homme dans ce pays». S'a stabilit un comitet de supraveghere, «dirigé par deux des premiers boyards du pays, nommément par les ci-devant Grands-Chancelliers Scarlatt Gretzan et le G. (*sic*) Golesko». Se face raport zilnic Domnuluî; tolnaviî se trimet la «hopital publique», iar rudele «à part, hors de la ville, à l'endroit destiné». Sudiîiî vreaî, «par un caprice malicieux, s'exempter de cet ordre solitaire»; ei nu fac raport «aux bas-officiers de surveillance, pour les malades que sont ou qui puissent être dans leurs maisons». Calificînd faptul de «opîniatreté deraisonable», Codrica arată ce măsurî va lua Domnul.

3. «Cour St. Saba», 9/20 Septembre. Acelaşi anunţă pe «le chirurgien sieur Brukner» că, «ayant fini son mois et n'ayant plus rien à faire, est inviter (*sic*) de venir chez moi prendre ses appointements et son congé»; după «les ordres exprès de Son Altesse Sérénissime». [Brukner era din Braşov, de unde plecase la 13 August. La 22 Septembre el dă chitanţă pentru leafă.]

4. 15 Septembre. «Fr. v. Brunn, District-Chirurgus von Fagaras,» se plînge că e considerat ca «impestîrt», pentru că ar fi curat pe parochul catolic. Brunn, care scrie şi la 10 şi după 25, venise, chemat de Domn, în August de la Făgăraş.

nicî chiar botezul. «In alcuni paesi specialmente della Bessarabia¹ e in altre colonie confinanti coll' Ungheria... Per tanto il medesimo vescovo pregò il Santo Padre a volergli concedere il titolo e i diritti di vicario apostolico e la cura di sciogliere idonei operaj, periti nella lingua valachica ed unghera, e quindi stabilirli in Moldavia, nella Bessarabia e nella Crimea, almeno in quei luoghi ove rimangono gli Ungeri; quali missionarj per altro aver dovessero il sostentamento della Propaganda.» Se răspunde printr'un brev din 2 Ianuar 1788 «che fin dal 1625 a beneficio de' Moldavani fù stabilita la Missione in quel principato, ove non sono tanti disordini com' egli crede, essendo ivi in aumento la cattolica religione e per pietà e zelo del prefetto di quella Missione è stata eretta novellamente una chiesa nella città di Jassy, ove è l'esercizio libero di religione. Che ivi si mandano missionarj periti nella lingua volgare della provincia... Che, in quanto ai missionarj periti nella lingua unghera, si sarebbe dato il carico all' Eminentissimo cardinal Batthyán, primate di Ungheria, di scegliere due idonei missionarj, religiosi co nventuali di tal nazione. Riguardo poi ai cattolici della Crimea, n'era già dato la cura a Monsignor vescovo di Mohilow, come quello che hà avuto ispezione sopra tutti i cattolici di rito latino, che si trovano nell' impero russo... Ed ai cattolici di Bessarabia si sarebbe dato provvedimento allorchè fossero cessate le guerre delle confinanti potenze. Conchiude finalmente dicendo che per tali riflessi non vi è cagione presentemente di fare innovazione alcuna sopra la Missione di Moldavia.» Se aleg doî misio-narî ungurî; vine întâiû Toma Posoni, pe care Rocchi-l trimete paroch la Grozeşti. Cu prilejul visitei, e singura parochie ce se află în neorînduială: «trovò il padre Posoni servito da due ragazze, una per governante, calvinista e di male vita, che, fattasi greca, abitava con ogni genere di persone; l'altra per cuoca; e, quel che è più, ambedue dormivano nella medesima camera del religioso.» Mustrarea nefolosind, «il padre Braliş, missionario unghero», e pus să gonească în

¹ La Ciubărciu.

Ardeal pe cea d'întăi, dar preotul o readuce, «con vesti virili»; P. Cantoni, trimes de Rocchi, îl află bolnav, «assistito dalla nota donna». De unde rezultă că sătenii zic: «Se il padre nostro vive con una puttana publica, cosa dobbiam fare noi?» Neascultînd de sfaturile trimesuluî, Posoni refuză a sluji și oprește și pe dascăl. E înlocuit atunci cu Vignoli. Afiind, el închide ușa, «e procurò sollevargli il popolo contro, parlando senza freno contro la Missione e il prefetto». Lua cinci lei de casă în loc de unul și jumătate, vindea sare, din care avea o odaie plină; «era altresì negoziante di vino». A pus în fiare o femeie, care trebui să se răscumpere, «onde i parenti della medesima voleano brugiar vivo il Posoni». Administrația imperială amenințase că ea îl va goni. Rocchi merge la Roman pentru a-i cere decî să și intervie. Atunci Posoni-î scrie «una lettera piena d'infamità, intaccandolo di aver tentato l'onore di una donna chiamata Cattarina Ismel, quella appunto che il Posoni teneva seco con tanto scandalo della provincia». Scrie și episcopuluî de Ardeal în acest sens; dar femeia, întrebată, tăgăduște. Calomniase Posoni și Mișiunea, pretinzînd că ar fi incapabilă și zădarnică. Și totuși la sosire, prin Decembre 1788, declarase cu mirare că observă «il contrario di quello che era imbevuto».

XCVIII.

Roma, 6 Ottobre 1792.

Congregația către Rocchi. «Rispondo alla sua dei 20 luglio scorso, nella quale avendo rilevati giusti i motivi da non soddisfare la prefettura di Costantinopoli, potrà trattenersi Vostra Paternità a beneplacito di questa Sacra Congregazione in Moldavia, onde si possa aver campo di pensare a qualche suo nuovo provvedimento¹»

XCIX.

Iasî, 29 Mart 1794.

«Tacririul martorilor de la biserica papistăsașcă, cum să arată în gios. 94, Mart 29.» «Catrina Locmăniasă» arată

¹ La 27 April 1793, un privilegiu de benedicție pontificală după visita

următoarele: «Iar mai la urmă s'aă făcut niști case a lui State Vistiariul, la colțul zidiului de la vale, pe locul Treisfetitilor, care aă stătut multă vreme, păr' când s'aă stricat de cătră oștenî în vreme oștirii de al doile, când s'aă stricat și casele cele mari a preuților papistășăști.» În casele catolicilor, «alăturate cu zidiul Tri Sfetitilor», a stat «și Nani săcritariul, tot cu chirii, și alții». «Și pentru biserica cē vechi de lemn, iarăș mărturisești că aă fost făcută tot unde iaste temeliia bisericii, acia ce-aă arsu în vreme Domnii Mării Sale Grigorii-Vodă Ghica. Dar atunce, în vreme Moșcalilor celor mai de mult, dughenî la fața uliții mari nu era, ci era loc deșchis.» «Catrina ceasornicărița, a lui Grigorii ceasornicar, mărturisești că de 30 anî, de când s'aă mutat în mahalaoa Feredeilor, ține minte, etc»¹.

C.

Iașy, 14 April 1794.

«Protesta fatta alli due Illustrissimi rappresentanti le due Corone imperiali². — Dalla risposta data da Sua Altezza Serenissima il principe regnante di Moldavia alli due signori secretarj de sudetti, che il Padre prefetto è suddito del principato di Moldavia, è in obbligo di manifestarsi il Padre Fedele Rocchi nativo modenese, commisario generale della Santa Sede Reverendissima Apostolica qui in Moldavia, costituito sopra i cattolici di rito romano, protetto dalla Corona di Polonia secondo i trattati di pace colla Fulgida Porta, come costa da fermano che conserva la residenza cattolica. In fede di che confermo quanto sopra colla mia sottoscrizione.

Dato in Iassi, li 14 April 794.

F. Fedele Rocchi, Minore Conventuale, prefetto delle Sacre Missioni di Moldavia e vicario-generale della diocesi di Bacovia».

anuală se dà lui Rocchi «eiusque successoribus, pro tempore praefectis Missionis Patrum Minorum Conventualium Moldaviae».

¹ Asupra lui Lockmann și soției lui Mariana, v. *Literatură și artă română* pe Ianuar 1901. Soția lui Grigore Ceasornicarul e menționată și în socotelile ce am publicat în *Economia națională* pe 1900—1 (și tiragiū aparte).

² Pentru Rusia Ivan Severin, iar pentru Austria J. von Timoni.

[V^o.] Protesta del R. P. Rocchi, fatta al principe Miai¹, soè nella causa de' Tre Santi, che lo dicevano rajà.»

CI.

Iași, 26 Iunie st. v. 1795.

«Traduzione della testimonianza del metropolitano arcivescovo.» Cercetînd, din ordinul Domnului, procesul comunității catolice cu mănăstirea Trei-Ierarchilor, decide «che, essendosi fatte queste fabbriche, rimanghino così, ed anche il passaggio, come si trova adesso, frà il muro dei Tre Santi ed il muro della chiesa cattolica; ed il prefetto che non alzi altre case sopra alle botteghe, che dal fondamento hà già fatto sopra terra. E con questo si sono contentati, tanto il Padre abate delli Tre Santi, che il prefetto della chiesa cattolica, non rimanendo più questione... 1795, giugno 26.

Di Vostra Altezza Serenissima

oratore all' Altissimo,

Giacomo Metropolita².

CII.

Roma, 27 Novembre și 18 Decembre 1796.

Se permite lui «F. Michele Sassano, prefetto delle Missioni in Moldavia, de Minori Conventuali», a vinde: a) «una picciola porzion di terreno che, oltre lo scarso frutto, dà anche motivo di perdersi, per essere circondata da poderi di potenti signori, credendo però più vantaggiosa una permuta a tempo con altra terra più conveniente alla sicurezza e al bisogno»;

¹ Suțu.

² Urmează sentința, din 30, a lui Alexandru Calimah, în care semnează, după Doimn, Andronachi Donicî, Vel Păharnic. — Tot în 1795, Rocchi, «prefetto dei cattolici di Moldavia», arată Domnului că «țărani cotnăreni» ridică pretenții asupra moșiei ce stăpînea, de cincizeci și cinci de ani, mănăstirea. Ordinul de cercetare se dă la 10 Iulie. — La 15 Mai 1799, 'Αντωνιος Ζηλωτής Στόλ., decide contra vechilului Sf. Spiridon la Cotnari, în procesul lui cu biserica «papistasilor» (altă decizie asemenea în 1823). — În 1794 se dăduse o mărturie a bătrînilor, în frunte cu ... Simion Minciună și Sandu Pleșca.

b) o vie, pentru «il pagamento, che è costretto fare per ordine pubblico, di 800 zechini¹».

CIII.

Iași, 25 Decembre 1798.

Circulară latină a lui «Pater Vincentius Gatt, Ordinis Minorum S. Francisci Conventualium, Sacrarum Missionum in Moldavia praefectus». «Datum Iassii, ex nostra residentia, VIII Kal. Decembris anno 1799²».

¹ La 31 Ianuar 1797, nunciul din Viena arată lui Sassano că a transmis scrisorile lui Propagandei și menționează pe Severin, «il quale, per la bontà con cui s'interessa in favore di conteste Missioni, merita ogni riguardo».

² Cuprinsă în «Libro primo dell' introito ed esito della chiesa di Tamasceno [Tămășeni] e di Aggiudeno [Ajuden]. 1801». Barbieri (despre care v. mai jos), parochul, scrie la început această notiță: «Avviso. Questi popoli di Tamasceno, unitamente a quelli di Saboano, dall' anno scorso in qua si sono resi tanto insolenti ed insubordinati alla chiesa, che i rispettivi parrochi, per quanto facciano il loro dovere, in niun modo li possono contenere; e con verità si possono chiamare: *Purgatorium missionariorum*. Il Signore dia pazienza a questi e tocchi il cuore a quelli. 1801. Imest.» El menționează două *gloabe*, de 5 și 6 lei, un geam pus la un «fenestrino», 30 de parale, «8 Xbris. Spese per pitturare [a Aggiudeno] tutto l'altare e cornice del quadro 20, 19. Alli 16 marzo 1802»; «per un libro nuovo per lo stato dell' anime, ecc. 1, 11 [5 feb. 1805]», o «globba imposta dal villaggio», socotelă «per aver ingradito l'ograda del padre...», «per vetri e cercevelle...», per fare un armario (1808), de un Evreü. — În «giusto calcolo, detto cislà, dell' anno 1802, per il popolo di Tamasceno, disposto da frà Gian Francesco Gabriele Barbieri, Minore Conventuale, missionario apostolico, attual parroco, giusta il retroscritto decreto»: total de 2.671 de suflete în toată parochia. — Registrul mai conține socotelă pe 1820-1, pentru Agiudeni, socotelă din 1804, pentru Agiudeni și Tămășeni, circularile din 1778 și 10 Ianuar 1803, facultățile date de Sf. Scaun lui Brocani, o stabilire a taxelor pentru Tămășeni de același. — Mai sînt în fine trei notițe: una a lui Barbieri: «Memoria. Il popolo di Tamasceno, e particolarmente il villaggio di Tamasceno, è composto di gente malcontenta, rivoluzionaria a qualunque partito, senza elezione, nè di onore, nè di merito, capace di commettere qualunque eccesso, se si tratta di opprimere il loro parroco. Ingannatrici e falsari, anche quando parlano in bene, sospettosi e superbi di sostenere le loro capricciose pretensioni. Pochi sono li buoni, e appena vi si distinguono: in somma niente meno che li abitanti di Saboana, dei quali sono discepoli, e quasi tutti facciatamente collegati nelle loro congiure»; — «Memoria del padre missionario Francesco Minotto, Veneziano (vulgo *cel reu* o *jartagan*). Li Micloseni sono, la maggior

CIV.

1800.

Relazione della santa visita fatta nel mese di genaro, febraro e terminata li 6 marzo del anno corrente 1800.

Nell' anno 1800, alli 25 di genaro, avendo incominciato il M. R. P. Prefeto Vincenzo Gatti la s. visita di quest' anno 1800 in questa provincia e Missione di Moldavia, è andato prima in Tottros e Groseste ed hà ritrovato ciò che segue: Famiglie 222... Anime 1144... Il P. M. [Luigi] Maffei, paroco di Groseste e Tottros... Nella parochia di Farroano li 1 febraro 1800. Famiglie numero 333, anime numero 1554. Nella parochia di Clesia... Famiglie numero 1251... Anime numero 1448... Nella parochia di Vallesacca li 6 febraro 1800... Famiglie numero 220... Anime numero 1148... Adì 12 febraro 1800... Nella parochia di Calughera. Famiglie numero 539. Anime numero 2347... Febraro li 13, detto 1800. Entrata della chiesa di Trestiana... Entrata della chiesa di Baccò... Somma totale dell' entrata della chiesa e moscia di Baratz... Adì 16 febraro 1800. Nella parochia di Tamasceno, compreso Aggiudei. e Recheteno... Famiglie numero 486. Anime numero 1807... Entrata della chiesa di Giudeno... Alli 22 di febraro 1800, nella parochia di Sabboano, compreso anche Grieste... Stato di anime non c'è... Adì 24 febraro 1800. Nella parochia di Allaoeste... Famiglie numero 463... Anime numero 1499... Talpa...

parte, più che cattivi [Între șefii răutăților și vălămanul Diac Martin]. Per li Recheteni cativi è Anton Perzak [Pirjag!], e poi non saprei dire quali sono li buoni... Li popoli tutti danno una baniza de ciocalei, di gran turco; fanno l'aratura per l'orez, solcano e pagano: li Recheteni il fieno appartenente a questa chiesa, li Micloseni falcano o pagano il fieno che si richiede e che dà sempre il signor Ianacacchi, quallora il padre li dimanda. 1781. — Io frà Francantonio Minotto, veramente più che martire per le cose sofferte in questa parochia, affermo quanto sopra; — «Memoria del padre missionario Celestino Golini, paroco di Saboano, l'anno 1804.» Vornicul cere banî și, fiind refusat, insultă, oprește claca; pentru care e scos, de la Iași. Parochul se plînge de continuă neascultare și de alte insulte. Aceasta pentru că au cerut credincioșii în zădar un preut ungur, «l'abbate Stefano Boglör».

Il libro de batesimi di Talpa non fù portato dal padre paroco. Intrata della chiesa di Janacaki 1321... Famiglie numero 83... Usci, li 4 marzo 1800. Famiglie numero 126. Anime numero 653... Padre Barbieri paroco¹... Entrata delle botteghe di Iassi esistenti in Usci, ricevuta dal detto padre Barbieri... Sabboano... Il padre Bialis... Tamas Janos, dascalo di Taslò... Padre Landi, paroco di Rotonda. [Castellani, la Griești și Borioli la biserica lui Ienaçachi.]

CV.

Iași, 16 April 1800.

Circulară a Prefectului Gatti.

«Eū pater Vincent Gatt, Prefect catolicilor, care sînt în toată țara Moldovei, sănătate... Fiindcă am gîndit ca să întăresc pace și odihnă întru popoarele cu preuții mie supuși, am arătat ca să luăm datoriile ce aū fost a simbriei, adecă fin și păpușoiū și clăcile, înnainte, rînduind ca să dē fieștecare gospodar preutului pentru simbrie, adecăte o rublă turcească. Dar, fiind-că unii nu aū primit rînduiala aceasta, iar eū am întărit și întăresc că de la Paște încolō să fie dator fieștecare gospodar a da preutului pentru datoria simbriei douăzeci de parale, dar să nu treacă Sîntă-Măria Mare și, trecîndu-se și neplătindu-se, orî fin, orî aeste doîzeci de parale, s'aibă a da fiește-care prețul finului, după cum s'a vinde. Iarăș rînduim să aibă a da fiește-care la Bobotează o dimerlie de popușoi și, nedînd pănă a umbla preutul cu crucea, să fie dator fieștecare a plăti cum va fi prețul popușoiului. Văduvoi

¹ Mai avem de la Barbieri (v. și p. 143, nota 2) o «Descriptio familiarum animarumque parochiē Vallesachē, repertarum a fratre Ioanne Francisco Gabriele Barbieri, parcho, tempore benedictionis domorum, anno 1805, die 6 ianuarii: în «Tronki», «Timarest», «Racouă», «Fondi», «Magazen», «Balzata», «Alben», «Valle», «Bokilla», «Florest». Urmează o altă «descriptio», din 6 Ianuar 1804, și apoi «liber status animarum pro anno 1802», «liber status animarum anno Domini 1781, die prima ianuarii», altele din 1791 și 1793. — Cărți de botez, de căsătorii și de morți se află din anii 1780, pentru Iași.

și văduve, care vor fi fără agiutor, s'aibă a plăti giumătate den toate, iar care vor ave flăcăi într'agiutor, vor plăti deplin. Pentru slugi a preutului, poruncesc s'aibă a da satul unde va ședē preutul două slugi însurați, unul în casă, și unul să fie lemnar, dar pentru acel din casă să fie dator poporul a plăti patru parale de fieștecăre gospodar.

Această rînduială eū poftesc și poruncesc ca să aibă a ține fieștecăre, și, aflîndu-se cineva fodul, nemulțămît și neascultător, să știe că este minte mē a-î lua îndatăși (*endatez*) preutul, fără nădejde ca să-l aibă, până vor fi supuși.

De la biserica catolicească în Iași, la 16 zilele lui April, 1800¹.

CVI.

Cluj, 20 Octombrie 1800.

Proces-verbal pentru ridicarea a «omnia paramenta moldavica cum literariis instrumentis, rite et effective», de către «pater frater Franciscus Maria Madrelly et pater frater Ludovicus Antonius Grizi, missi a Reverendissimo patre Hyacintho Lysa, eiusdem Ordinis, episcopo bakoviensi, vicario generali per Moldaviam, Missionum apostolicarum praefecto». — Notă: «Detti paramenti furono trasportati l'anno 1665 da Moldavia per liberarli dalle incorsione de Tartari²».

CVII.

1801.

Libro della visita dell' anno 1801, cominciando alli 8 di febraro.

¹ Din registrul Tămășanilor. — O a treia circulară a lui e adresată dascălilor, pentru a li fixa contribuția ce vor plăti residenții începînd cu luna lui Decembre (ce an?). «Dascalii acei cari sînt rînduiți a ședē lîngă preut să aibă a duce la mănăstire din Iași opt claponi: patru la Crăciun și patru la Paști; dar acei cari sunt mai departe de preutu lor vor aduce șese: adecăte trei la Crăciun și trei la Paște.»

² Din acest an se păstrează și mai multe predicți cu litere latine, cu o ortografie ca aceasta: «Dau de stire tutturora prekum astez jest Dominica acē d'entei de Advent, sci sent pena la Creciun patro Dominicele. Dar dupa cum jest renduit della sfenta biserica nostra cattoliciasca, fisti kare jest dator se postaska Miercur sci Vinere, en tote septimune pena la Creciun».

Il maestro reverendo padre maestro Vincenzo Gatti, prefetto delle sacre Missioni di Moldavia, hà cominciato la sua seconda visita alli 8 di febraro 1801 nella chiesa di Tottros e Groseste, ed hà ritornato cioè che è qui in appresso segnato ... Famiglie 320. Anime 1500 ... Entrata della chiesa figliale di Tottros ... Entrata della chiesa di Groseste ... Alli 15 febraro dello stesso anno hà fatto la visita in Calughera ... Famiglie 568, anime 2.741 ... Entrata della chiesa di Postiana ... Entrata della chiesa di Baratz ... Entrata della chiesa di Baccò ... Alli 19 febraro hà fatto la visita in Vallesacca ... Famiglie 221, anime 1171 ... Alli 21 di febraro hà fatto la visita in Clesia ... Famiglie 286, anime 1422 ... Alli 24 di febraro hà fatto la visita in Faroana ... Famiglie 350, anime 1721 ... Nel mese di marzo, nella parochia di Tamasceno, Giudeno e Rocheteno ... Famiglie 514 ..., anime 1928 ... Nella parochia di Allaoeste. Famiglie 492, anime 1887 ... Nella parochia di Usci. Famiglie 131, anime 687 ... Nella parochia di Jassi ....

CVIII.

Iași, 13 Mart st. v. 1801.

Anaforà a boierilor Constantin Balș, Vel Logofăt de Țara-de jos, și Iordachi Roset, Vel Vistier (întărită de Domn, C. Ipsilanti, la 16).

«Lăcuiitori unguri din șeisprezece sate ungurești de la Ținutul Romanului, anume Săboani, Childești, Ghiriești, Tețcani, Ciorana, Segna, Burianești, Tămășeni, Agiudeni, Răchiteni, Miclăușeni, Căcăcenii, Rotunda, Bohonca, Maxinești și Oțeleni», se plîng «asupra prefectului catolicesc prin strămutare ce s'ar fi făcînd obiceielor vechi ce au avut, de havaieturi și alte rînduiele, adăugîndu-i prefector și preuții lor cu altă dare noo, asupritoare, fără de rînduială și pîsti puțință, cum și gialoba ce prefector au dat Înnălțimi Tale cu aratare împotriva gialobilor». E represintat Prefectul la judecată prin vechil, «preutul Vasili¹, catolic».

¹ Berardi.

«Arătare ce aŭ făcut că den vechi aŭ avut obiceiul de da preuților cîte zece parale pe an, de tot gospodarul ce era la un popor, iar de la o vreme îi ie cîte douăzeci de parale.» Se admit cele 20 de parale, fiind-că traiul s'a scumpit.

Pentru fin, «aŭ arătat ei că mai înainte ei făcē, toți lăcuiitorii ce erā la un popor, cu claca den iarba ce avea ei de finaț, și, de o parte, și el stringea, și el căra la casa preutului; iar de la o vreme încoace s'aŭ obicînit a le lua cîte o căpiță de fin de tot casașul pe an, iar de la care nu avea fin, lua cîte un leu de căpiță». Prefectul cerea la Paști 20 de parale. Se decide astfel: «să facă pentru hrana celor caî numai zece fâlcî fin toți locuiitorii satelor ce vor fi cu un preut, din iarba lor de finaț, ce vor avē, și să-l strîngă, să-l care, să-l facă stog saŭ gireadă la casa preutului, în vremea facerii finului, și nu mai mult».

Pentru popușoi, «aŭ arătat că avea obiceiul mai înainte de făcea fișticare sat pentru trebuința casii preutului, care iar ei și-î prășē și stringē la casele lor. Iar de la o vreme s'aŭ obicînit că le ie cîte o dimerlie popușoi de grăunțe, de douăzeci ocă, de casaș». Prefectul cere 20 de lei de dimirlie la Bobotează. Se decide «că toți lăcuiitori satilor ungurești ce vor fi cu un preut să dē preotului treizeci mierțe de popușoi bătuți pe an, măsurîndu-î cu dimirlia, ce este obicînit de vînd și cumpără, și să mai dē douăzeci mierțe ovăz, pentru hrana cailor».

La îngropări, odată se dădea 30 de parale, acum se cer 5 lei. «Cu acei bani ce dă mai înainte», însă, «acum nu este în destul». Decî, pentru copil până la șapte anî se va da un leu, pentru alții, doi, «și, pentru patru lumînări a prohodului, să nu fie siliți nici întru un chip a le face de o litră de ceară, precum le cerē». Preotul să iea pe mort de acasă, iar nu dascălul singur.

La cununii, odată se dădea 20 de parale, acum se cer trei lei. Se admit doi. Popa să nu topească, nici să vîndă lumînările, ci să le ardă în biserică. Același venit se fixează pentru botezurî. Să se aleagă «doi oameni frunțași pentru purtarea de grija celor trebuincioase a bisericii». Gloabele «să se ie

pentru pricine căzute, care se vor căuta de preot cu frunțașii poporului».

«Pentru trei oamini scutelnici ce au arătat Săboani că dau preutului de slujbă și pentru ca să nu rămie asupriți cu plata birului lor, preutul de mai înainte le făcuse rînduiala ca să iie de la celelalte sate a poporului cîte zece parale de om, iar acum ar fi luînd preutul cîte douăzeci de parale de om de la acele sate, și lor nu li dă nimica, rămîind de scutesc pe oameni numai de la dinșii.» Se decide «ca acei trei oameni scutelnici tot să-î dă de la Săboani, dar birul, la cîte ce va ajunge cîsla, să dă bani la Vornicul den Săboani, ca să plătească pentru scutelnici. Iar alți scutelnici ce mai avă, prin alte sate a poporului, să lipsască, să nu se mai dă, ce să se pui de cătră sati, ca să poarte bir și avalele».

«Osăbit au mai arătat ei cu toții că de la Crăciun până la Bobotează sînt opriți de a nu face jocuri cu lăutari nimene; care, fiindcă jocurile se socotește că nu pot să pricinuiască, la rînduielele legilor, nici o sminteală, s'au cunoscut că oprire ce le se face este cu totul fără de cuvînt, și s'au găsit cu cale ca jocurile pe la casele lor să facă într'acele serbători, iar nunți de la Crăciun până la Bobotează să nu le poată face nimene între dinșii¹.»

CIX.

Tămășeni, 14 Mart 1803.

Iosif Berardi, parochul local, scrie, probabil Prefectului, despre o ceartă cu ispravnicul, care contesta misionarilor

¹ Din registrul Tămășenilor. — La 25 April 1802, an cînd se fac învoielile particulare cu satele, se tocmește un vizitiu, cu 18 lei turcești pe an, «cum de la niște al s'au obicnuit de dau preuți la argați lor, două perechi de cibote, o părechi de berneviți, o căciulă, un pestiman (*sic*) și un ștergar», fiind și scutelnici, — la «părintele Vasili Berardi». — La 9 Sept. 1804 misionari, prin Barbieri, arată Prefectului că nu li ajunge venitul și cer «l'aumento della sembrìa, eguale in tutti i popoli, per 2 piastre per famiglia, e di un giorno di clacca da ogni uomo, per ajuto alla loro casa, e ridurre li soliti scutelnici tributarj in ogni popolo a solo tre, coi bovi», a se crește taxa pentru «morti piccoli» și «morti grandi», precum și a se admite judecata în casuri de conștiință, fără recurs la ispravnic.

dreptul de a judeca în afaceri de moștenire și altele asemenea. «Li motivi di sì fatti giudizj sono la pochissima cura che hanno li villani ordinariamente per li loro superstiti figli, poichè al più presto dissipano tutta loro eredità, e poi, o non li curano affatto, o li danno figli d'animo a qualche misericordioso per levarseli d'attorno, o li lasciano andare di porta in porta, con notabile danno della loro onestà, se sono femine, a causa delle cattive madregne, come ben sà Vostra Paternità... Quando gli avvanza qualche cosa dai loro defonti, tutto consumano in vino.»

CX.

Roma, 14 August 1803.

Se permite lui Dominic Brocani, Minor Conventual, vicariu-general, a ceda o parte din atribuțiile lui către «R. D. Stephano Botskor, praesbitero saeculari, missionario apostolico».

CXI.

Roma, 22 April 1804.

Più al VII^{lea}, după cererea Prefectului Brocani, declară privilegiat altarul principal al bisericii catolice din Iași¹.

CXII.

26 Iulie 1805-4 Ianuar 1806.

Mărturiî pentru Baraî (Trebeș).

1. «Iosi Lozkén», din Călugăra, vorbește de «o piatră pusă în vremea Doamnei Elenei... , piat a care tot se zice a Doamnei Elenei... Se numește Lunca Baraîilor și merge

¹ În același an, la 25 August, găsim o «testimonianza dalli ispravnici di Bacco» pentru Baraî, în procesul episcopiei cu un anume Rugină. Ispravnicii erau Ioniță Vlănav și Constantin Mutu, Comis.

până în gura apei Nigelului, și de acolo p'în pregiur, tot pe acă moșie, era o mănăstire, care mănăstire o aũ mîncat apa Bistriței, și această mănăstire se numia mănăstirea Baraților, iar eũ nu știũ chiar în ce loc ar fi fost mănăstirea... Și am auzit că această moșie o aũ stăpînit mai înainte episcopul Baraților». Ștefan Roset iea un loc de prisacă și apoi, nefiind episcop, încalcă. «Și eũ eram băiat și păziam oile, cînd Țiganiĩ dumisale Ștefănișii ne băteau și ne înteriaũ pe noi, de nu treceam peste hotarul pus de dumnealũ, ca să se vestească cum că-ĩ moșia a dumisale.»

2. Petre Lupu din Sărata. «Am auzit de la moșĩ și bătrîni că din sus de tîrgul Bacăului aũ fost o mănăstire a Baraților, drept dealul Baraților, care mănăstire aũ surpat-o Bistrița, și am auzit că, lingă mănăstirea den sus, era locul saũ și moșia mănăstirii.»

3. Ianoș Bulaĩ cel bătrîn, din Valea-Mare. «Din copchilăria mea am auzit de bătrîni c'aũ fost mănăstirea Baraților pe malul Bistriței, din sus de tîrgul Bacăului, și, în vremea turburărilor, toate acele aũ carat Barații în țara ungurească, ce aũ fost a mănăstirii, și pe urmă aũ mîncat Bistrița mănăstirea și clopotnița, și clopotele.»

4. *«Martin Gabor depone di aver inteso al leggere una carta d'otarnica della città di Baccò in questi termini:*

Tîrgul Bacăului n'aũ fost unde este, ci aũ fost tîrgul mai sus, la gura Nigelului, și l-aũ mîncat Bistrița. Și aũ fost mănăstirea Baraților din sus de gura Nigelului, și aũ mîncat Bistrița și pe aice... Și spune că ar fi auzit că și locul unde acũ este Curtea Domnișii era locul Baraților.

Note: «Ștefaniza Roset, Roset Teskan; Ivanizza, fratello; Costantino, figlio; Maria moglie seconda di Balos. Costantin p.^a (*sic*) figlie due: 1. figlia hà preso Christoverde; 2. figlia: una morta; 1. moglie di besadè morto di peste, — Domniza sorella —: 2. figlie morte di peste; padrone.»

5. «Vasile, feciorul lui Osman botezatul, cel mai bătrîn din tîrgoveșii den Bacău... Cum însăș am auzit de la Andrei Chirisca și de la Radul Măcelarul, Moldoveni, tîrgoveșii, prè bătrîni, cum că Constantin Ruset i-aũ găsit pe dinșii în

lunca Baraților la vînat, și s'aû pus, de frică, ca să bată ca ciniî, să sghere ca iepuriî, să urle ca lupiî, ca să pomenească și să vestească că moșia aceea era a lui, nu a Baraților... O mănăstire a Baraților spre gura Nigelului am auzit de la toți bătrîniî c'aû fost, și atunci în tirgul Bacăului era peste 500 de case a Ungurilor... Toți îi spunea că Ștefăniță Rușet aû fost om puternic, tirian și rău; pe urmă aû murit de ciumă, fiind vădrar (*vedrar*) la Țara-de-jos; feciorul său Constantin aû murit tînăr, și, cum se vede, n'aû prè avut parte nici unul de moșia aceea, care acuma se chiamă Trebeșul-de-sus.»

6. După «documenti di Rugina et altre carte vechie de la moschia di Barazze», — genealogia Rușeteștilor, mai mult din spuse de bătrîni:

«Osman și alți bătrîni aû auzit că în vremea lui Mihaî Racoviță, în Domnia acè al treile, adecă *dal* 1716, Tatarii aû prădat de la Bistrița până în țara ungurească, și Ștefăniță Rușet aû prins toți țeranii de pe'mpregiur înuntru ogrăziiî lui, cu averile lor, și Tatarii nu i-aû făcut nimica, fiind-că el luase mai înaintea un firman de la Hanul lor; și zicea oamenii că el aû fost chemat pe Tatarî, fiind ispravnic de Bacău, și țeranii era nesupuși, nici vrea să plătească bir, pentru prădăciunile oștilor ungurești. Și pe urmă Vodă Mihaî, împreună cu Turcii, aû biruit pe Neamții și aû tăiat pe Frenț, gheneralul lor, la Iași, și s'aû făcut ciardac, ce se vede și acmù¹.»

Petiție a lui Landi către Domn pentru Barați, moșia posedată totdeauna de «Barazzi ossia calugheri ungari». «Di più si rileva dalli privilegi della pia memoria del Serenissimo prencipe Pietro l'anno zec. (*sic*)², concessi al vescovo catto-

¹ Pe aceeași foaie se află actul, din 16 Mart 1792, prin care se dă dreptate lui «pater prefector din Iași», pe care «megieșiî, ce se află prin pregiurul moșiei Barați a mănăstirii Barați din Bacău», nu-l lasă «a vinde vin satî a tăia carne pe moșia sa». — La 28 Iulie 1805, din Bacău, Berardi arată, în privința mărturiilor, că «li Moldovani, per gran timore di bojeri, non mi danno quegli attestati che possono», și cere o copie a cărții de blestem ce se căpătase.

² Cetește zce, 234, 7095 = 1587, sup Petru Șchiopul. Pentru progresele catolicismului sup el, v. Hurmuzaki, XI, p. LXII și urm.

lico, che detta moscia doveva esser sua, concedendo un vaccar, due pecorari, un moraro ed un pescaro liberi da tributo . . . E detti privilegj sono anche nel giorno d'oggi in nostra mano, come pure si comprova dalla risposta dell' istesso signor N., data in Divano, che cioè li Barazi sono rimasti possessori della riva di Trebes in giù.» [De când Ștefan Roset a usurpat moșia, cu mărturiî stoarse «a forza di bastone»,] da quel tempo in poi si manifesta una bestemia divina sopra la famiglia dei possidenti, a segno tale che non si è mai potuto stabilire una generazione progressiva di padre in figlio, anzi che al presente la possiede una principessa del tutto straniera del sangue dei Rosett e che fino al giorno d'oggi due loro palazzi si sono bruciati, e non si è più potuto continuare di rifabbricarli».

CXIII.

Călugăra, 19 Septembrie 1805.

Berardi către Prefect. «Le ragioni della nostra dimora sono: il grisov del prencipe, che ci accorda li privilegj alla moscia di Trebes, che sono incomponibili con quella piccola collina che pretende lasciarci il signor Vornico, di nostra antica possidenza; la firma del Divano e del prencipe, che autorizza la proposizione detta da un an[te]nato della Domnizza . . . Questa carta di donazione, che, conosciuta in tempi più addietro legittima, avrebbe chiuso l'addito a questa interminabil lite.»

CXIV.

Csik-Somlyó, 13 Ianuar 1806.

Attestatum venerabilis conventus Csik-Sonlyoviensis fratrum Minorum Ordinis Strictioris Observantiae provinciae S. P. Francisci Transylvanicae.

De initiis et adiunctis possessionibus suppressi antiqui monasterii fratrum Ordinis Minorum Observantiae provinciae Hun-

gariae Sanctissimi Salvatoris requisitus, cum sciam rerum antiquissimarum notitiam certam nonnisi ex antiquis scriptis et seniorum traditionibus posse firmari atque constabiliri, praemitto.

[Originea mănăstirii din Bacău după Bandini, «prout in originali itinerario suo signavit»¹. Afirmă că «monasterium appellatione provinciali moldaviense, appellatione autem locali bako-viense»: Alexandru-cel-Bun ar fi dat episcopiei moșiile.] Hoc ipsum luculentissime demonstrat latifundium illud et possessio, quae a fundatis in principio fratribus religiosis vulgo et vernacula Hungarorum lingua Barati hodiedum iam a 400 annis nomen constanter habet..., Nihilominus iura et foundationes huius monasterii tum quoque stetisse constat ex historia authentica Ordinis Minorum Stricteris Observantiae S. Salvatoris, quae de guardianis et de personali statu eiusdem loci ex authenticis domesticis tabulis habet et tradit quod guardiani bakoviensis conventus fuerint:

1531. Pater Franciscus de Somogyvár.

1533. Idem.

1535. Pater Ioannes de Petherd.

1537. Pater Martinus de Enyedino.

1542. Idem cum aliis octo religiosis.

1544. Pater Mathias de Ebretz cum quinque religiosis.

1546. Pater Gasparus de Várallya.

1548. Mathias de Ebretz, sub quo duo sacerdotes et tres laici.*

1550. Pater Laurentius de Kolosvár, cum totidem.

1552. Pater Petrus de Sancto Michael.

1556. Pater Laurentius de Vasárhelly.

1561. Pater Laurentius de Kolosvár cum tribus.

1570. Pater Mathias de Szathmár.

1572. Idem cum uno patre et uno laico.

Hucusque historia provinciae SS. Salvatoris de suo loco bakoviensi; cuius guardianus, priusquam recenseret relatis, praemittit quod moram ibidem absque intercapedine traxe-

¹ Tipărit de V. A. Urechiiă, în *An. Ac. Rom.*, seria a 2^a, secț. ist., XVI. Cf. Iorga, *Căldător, ambasador și misionar*; București, 1899 (extras din «Buletinul Societății geografice», sem. II, 1898), p. 68 și urm.

rint... Ivonia... causa fuerit... ut... Franciscani suam stationem desererent. Viam redeundi, scriptus in tabula anni 1608 guardianus bakoviensis pater Varadius, electus eodem anno minister, munus guardiani patri Stephano Udvarhelyy dimisit. Tum senatus idem Provinciae SS. Salvatoris de domo bakoviensi anno 1610 constituit in verbis: «Residentia bakoviensis in Moldavia committitur directioni R. P. ministri et custodis transylvani, etc., atque conformiter ad haec.»

Ex missione R. P. Michaelis Balásfi, olim custodiae hodie provinciae ipsius transylvanicae S. regis Stephani alumni, simplex transumptum lego litterarum, quas minister provincialis ad custodem Transylvaniae de recuperando conventu bakoviensi dedit, in verbis:

«In Christo sibi charissimo patri, fratri Valeriano Lubenotio, Ordinis Minorum Sancti Francisci de Observantia, custodi Transylvaniae, frater Paulus de Szeleveni, eiusdem Ordinis et Observantiae, necnon Provinciae Hungariae S. Salvatoris minister, licet immeritus, salutem in domino Iesu sempiternam.

«Ad recipiendum bakoviense monasterium, nobis iniusta opera patris Hieronymi, conventualis per Prutum (*sic*), ante annos quatuordecim ademptum, cum hisce temporibus satis idoneam personam, Tuam Reverendam Paternitatem, cognoverim, hinc est quod tibi hoc onus ad meritum obedientiae salutari iniungo, quatenus, litteris nostris prius principi Moldaviae redditus, in recuperando eodem sedulam operam naves, quo et nos per laborem tuum hisce afflictis temporibus utcunque laboribus ac necessitatibus succurrere possumus. Si que autem in recuperando difficultas emergerit, tibi plenariam auctoritatem illa omnia faciendi et exequendi concedimus, quae recuperationi praedicti monasterii serviverint; ut autem commodius hoc opus exequi possis, omnes et singulos Christi fideles, ac praecipue Observantiae Sacrae amatores, in Domino precor ut tibi sint in adiutorio, maximam inde apud Deum recepturi mercedem. Vale in Domino. Datum in monasterio nostro csikiensi, 29 Augusti anno 1594.

Frater N., qui supra.»

[Se expun rășcoala și luptele lui Sigismund Báthory.]

Mora aliqua recuperationi conventus bakoviensis iniecta est, et interim de provisione Clementis Papae VIII antiqua cathedra episcopalis Milkoviensis, in Szeret subinde translata, in Bako tandem constituta est, et primus omnium hic cathedram, exeunte saeculo XVI, erexit Reverendissimus dominus Bernardinus Quirinus, episcopus prius argensis, obtinuitque pro sede primum monasterium bakoviense, quod tamen fratribus postmodum benevole resignavit, prout palam fit in literis transactionalibus eiusdem, quae sunt sequentis tenoris:

«Nos, fratres bakoviensis monasterii Ordinis Minorum S. Francisci de Observantia provinciae Hungariae Sancti Salvatoris, frater videlicet Valerianus, custodiae transylvanicae custos et guardianus loci, frater Ioannes Varadi, praedicator loci, frater Ludovicus de Angyalos, confessor loci, una cum aliis fratribus tum degentibus, tenore praesentium, quibus interfuerit, significamus quod Reverendissimo in Christo patri, fratri Bernardino Quirino, episcopo argensi, in Moldavia et Valachia, ex Ordine nostro, pro illius erga nos benevolentia permisimus e Curia sua ad hortum nostrum (quem quidem Reverendissimus dominus, una cum monasterio, nobis reliquit) ianuam habere recreationis causa, quousque hortus suus, quem prope Curiam suam habiturus est, constiterit. Item duos filios ecclesiae ex numero duodecim, si alios pro servitio Curiae suae a principe non potuerit obtinere, eidem concessimus; quod si impetraverit, salvi duodecim filii ecclesiae nobis remanebunt. Ad quorum fidem has litteras manu nostra subscripsimus et sigillo nostro munivimus. Actum in monasterio bakoviensi, 25 iunii anno 1601.

Frater Valerianus, idem qui supra.

Frater Ioannes, idem qui supra.

Frater Ludovicus, idem qui supra.»

Sed qui ad annum 1580 monasterium bakoviense insederat, frater Hieronymus, Ordinis Minorum Conventualium, olim guardianus et custos Iepoliensis, renunciatus anno 1605 episcopus bakoviensis, e monasterio patrum fratres iterum exegit, atque hinc est quod in historia provinciae SS. Salvatoris ad annum

1610 anonymus signetur guardianus loci Bako; caeterum, ut ex temporum serie res bakoviensis monasterii palam fiant.

[Ancheta lui Bandini.]

Ad haec Reverendus dominus Petrus Parchevits, pridie nonas martii anno 1655 ab Alexandro Papa VIII per obitum Magnifici Bandini, prout mihi originale pergamenum testatur, renunciatus in munere administratoris moldavicarum ecclesiarum, ut animabus Hungarorum Moldaviae per experientiam propriam desolatis solatium ferret, multa solitudine cum patribus Transylvaniae custodiae Ordinis Minorum Stricteris Observantiae egit, etiam apud S. Congregationem de Propaganda Fide, subinde monasterium bakoviense iisdem patribus anno 1670 restituit effective, — originales super huius modi restitutione factae litterae transactionales hoc palam faciunt et narrata confirmant in verbis :

«In nomine Domini. Amen.

«Illustrissimus ac Reverendissimus dominus Petrus Parchevits, archiepiscopus marcionopolitanus, vicarius apostolicus et principatus Moldaviae, etc., infrascriptis patribus franciscanis custodiae Transylvaniae. Deo et divis inspirantibus, maiori penso Dei servitio et salute animarum, libere et sponte offert, revocat et introducit ad monasterium bakoviense in dicta Moldavia praefatos patres franciscanos, si tamen Sacrae Sedi apostolicae et aliis superioribus placuerit. Cum ad praesens dictum monasterium sit episcopalis residentia, olim vero conventus Franciscanorum provinciae SS. Salvatoris de Observantia et custodiae transylvanicae, a Margaretha, quondam coniuge principis Moldaviae, catholica, filia principis Transylvaniae; funditus erectus et a praefatis patribus franciscanis a fundatione semper possessus et inhabitatus, prout non modo annales et scripturae, sed adhuc homines superstites bakovienses testantur, se bene recordari quando monasterium illud (hoc enim nomen usque in hodiernum diem retinet) fratres, ligneos calceos gestantes, possederunt et inhabitarunt, verum, ob bellicos tumultus et temporum calamitosorum iniurias fratribus praefatis ad tempus inde Csikium recedentibus, dum desolatum remaneret, — a Sacra Sede Apostolica fuit spon-

taneo iure titulus denominationis episcopalis Serenissimis Poloniae regibus concessus. Quid autem et qualem fructum episcopi poloni a septuaginta annis in dicta provincia fecerint, Reverendissimus dominus Petrus Deodatus Bandinus, archiepiscopus marcianopolitanus et administrator in praefata Moldavia, ac alii, fide dignae personae et missionarii, plenam ac sinceram, tum voce, tum scriptis, Sacrae Congregationi de Fide Propaganda dederunt informationem, imo ipsa provincia, princeps et barones, non alio nisi lupi nomine dictos Polonos vocitant et quodam naturali odio prosequabantur. Praesenti autem tempore, Deo sic disponente et Sacra Sede Romana perbenigne annuente, cum Reverendissimus dictus Petrus Parchevits, archiepiscopus marcianopolitanus, natione Bulgarus, in moldaviensi dioecesi vicarius apostolicus atque administrator sit constitutus, salva antecessorum fratrum venia, in pastoralis officio solitior et industrius esse volens, aptos ministros atque operarios nativos, tanquam zeliosiores provinciae Domini Sabaoth excolenda, providere cupit et meditatur, oportunius remedium non adinvenit quam monasterium bakoviense fratribus franciscanis, ad quos de iure olim pertinebat, consignaret adderetque; quae quidem consignatio et restitutio sequentibus pactis et conditionibus facta est: primo . . . (*sic*); quarto, bona tum ecclesiae et residentiae manebunt fratribus franciscanis cum vicario apostolico, si ex ordine eorum fuerit assumptus, videlicet domus, fundus, vineae, horti, decimae, molendina et similia.»

Literis apostolicis dato 10 Martii 1673, idem Reverendissimus dominus Petrus Parchevits, contendens venire ad Serenissimum regem Poloniae, votis pluribus exoptatum alumnum transylvanicae custodiae, moldavicis ecclesiis suum vicarium generalem, patrem Stephanum Taplotzai, nominavit et substituit, quem deinde Innocentius Papa XI litteris spiritualibus necessitatibus ecclesiae bakoviensis in principatu Moldaviae 11 ianuarii 1677 vicarium apostolicum constituit, cumque is 9 septembris 1678 ultimum diem obiisset, per mortem eiusdem etiam spes recuperandi monasterii bakoviensis succisa est. Vicarius autem apostolicus alter datus est huic ecclesiae

Illustrissimus dominus Vitus Pilutius, marcianopolitanus archiepiscopus, quem anno 1682 huiatem consecrasset ecclesiam originales testantur litterae consecrationis. Deinceps constanter usque ad nostram aetatem bakoviense monasterium et ecclesiam, una cum suis accessoriis, fundis et possessionibus, Romanam Sedem, cui res sacrae et Deo devotae obnoxiae sunt, per suos vicarios aut missionarios apostolicos, Polonos vel Italos, administrasse, procurasse et possedisse atque actu etiam possidere confirmant actualis usus et seniorum traditio.

Csik Somlyo, die decima tertia ianuarii, anno millesimo octingentesimo sexto.

Pater Frater Leonardus Losteiner, Ordinis Minorum Strictioris Observantiae, SS^{tae} theologiae et SS. canonum lector habitualis, consultor, item habitis et aggregatis provincialibus patribus ¹.

CXV.

Lemberg, 16 Iunie 1806.

Padre Barbieri către Prefect. Venise pentru a căuta documentele episcopatului de Bacău. «In questo convento hò trovato tre ritratti di tre vescovi di Bacco, colle seguenti iscrizioni: «Patres Adamus Goski et Iacobus Dhuski, episcopi baccovienses, quorum alter, assa[ssin]atus a Valachis, Leopolim conductus, apud fratres suos ad ecclesiam Sanctae Crucis post aliquos dies infirmitatis tumultus est. Andreas Wasilo, de stemate Iastrzebicius, ex episcopo baccoviensi primus vilmensis anno 1386, apostolicis virtutibus illustris». Hò ac-

¹ La 8 Ianuar, din Cluj, răspunde Prefectului și Ladislav Bende, «guardianus et conf. Transylvaniae», dar pentru a-și spune că orî-ce cercetări de documente la «capitulare archiv[um] Albae Carolinense» s'au dovedit zădărnice.— La 5 Iunie, din Bacău, Berardi trimite rezultatul anchetei și expune cum stă afacerea Trebeșului. El citează și «la notizia autenticata della cronologia dei vescovi, ricevuta da Claudiopoli, residenti in Baccò, e la perquisizione fatta dai vescovi delegati dalla Santa Sede, ricevuta e legalizzata dal Padre guardiano di Somlyo» (lipsesc). «Il signor Spatar», scrie Berardi, «si trova ancora in Okna, in cerca dei ladri».

cordato il pittore del monastero per far le copie di questi tre vescovi, in un sol quadro, di mediocre grandezza, ma meno di quattro zecchini non vuol farlo ¹.»

CXVI.

laşI, 26 Maiu st. v. 1808.

Cercetare pentru «pricinile între egumenul sfinteî mănăstiriî Tri Sfetitile şi între prefectorul bisăriciî catoliceşti, pentru bina-
nalele de lemn ce începuse a face egumenul innuntru, în o-
grada mănăstiriî, pe zidiu, în dreptul bisăriciî catoliceşti, în
locul celor ce au fost, iarăş de lemn, şi s'au răsipit la întâm-
plare arderi foculuî, eşite fiind acele binale din linie zidirilor
vechi, ce sînt inontru în ograda mănăstiriî».

CXVII.

Roma, 3 Decembre 1808.

«F. Bon. Carenzi, vescovo», către «il molto reverendo padre
domino colendissimo, il padre maestro Landi, prefetto delle
apostolice Missioni di Moldavia». «Del Reverendissimo pădre
procuratore generale delle Missioni avrà intesa la mia esalta-
zione a codesto vescovato di Bakow; con la presente intendo
di confermarle tal notizia, ed a tal effetto lo determino mio
vicario generale... Dopo che sarò consagrato, che spero sarà
prima delle prossime feste natalizie... Roma, 3 decembre
1808, SS. dodici Apostoli. Umillimo e devotissimo servo...»

¹ Din acest an avem şi câteva extrase de rapoarte ale lui Broccani, fără
deosebită importanţă istorică. — La această cercetare de documente se referă
poate scrisoarea fără dată, pe care o adresează un necunoscut, cerînd informa-
ţii, către un «reverendissimo signor don Antonio, provinciale missioni ctinu^{ce}»,
(sic). În ea se spun următoarele, arătîndu-se că s'a scris şi prin consulul Pini :
«Un certo signore maggiore, di cui non mi sovienne il nome, Polacco ed olim
impiegato nella Corte del fù rè di Polonia, ci hà dato come sicura notizia di
aver letto nell' archivio del regno di Polonia, trasportato in Pietroburgo, la
seguente iniziale: *Documenta spectantia ad episcopalem cathedram Bacoviae et
ecclesias missionis catholicorum Moldaviae*, sotto numero che non si ricordava,
ed asseri di averne ancora osservato li plichi sigillati di detti documenti».

CXVIII.

1809.

Două acte relative la locul din Păcurari pe care Prefectul îl cumpără de la «Elisaveta ce a fost soția mortului Lavrintie Asterliț, Șfed, carătaș», — la «rizapazar».

CXIX.

Iași, 3 Februar 1810.

Prefectul Landi către Domn, anunțind că a găsit loc pentru cimitirul catolic. «După obștiasca hotărîre ce s'a dat, ca îngropare, atît a pravoslavnicilor, cît și a altor limbî ce să află, să nu mai fie aice în oraș, după cum până acum, de cari să pricinuia multe boale norodului, ce să fie afară din târgu, la câmpu, precum pentru pravoslavnicii creștinii s'a și pus la cale cu locurile ce s'a găsit și s'a osăbit ca să fie înadinsu pentru acê trebuinți.»

CXX.

Viena, 17 Novembre 1810.

Nunțul din Viena către Landi. «Mi è piaciuto molto ciò ch' ella mi dice del metropolita greco scismatico¹, e spero ch'egli terrà la sua parola. Sono certo che, alla relazione che ne farò a Sua Santità, il Santo Padre ne sarà soddisfatto. Non sapendo se i Francesi di cui ella mi parla si siano sposati con Greche cattoliche o scismatiche, convengo con lei che sia bene tollerare, sinchè si sappiano gli ordini della Sagra Congregazione.»

CXXI.

Iași, 5 April 1812.

Circulară a lui Bonaventura Berardi, noul Prefect. «Quoniam ex pura et inscrutabili divina providentia hoc factum

¹ Mitropolitul impus de Ruși, Gavril. Nu știm ce servicii adusesse catolicilor.

putamur ut omnes reconditae extiterint nobis viae ad prosequendum iter nostrum Constantinopolim versus sumendumque munus nobis cōncreditum provincialatus et praefecturae illius Missionis nostri Ordinis, donec Sacrae Congregationis antistites in tanto rerum discrimine ad harum Moldaviae Missionum praefecturam nos disposuerint, hinc operae pretium officique munus duximus hisce circularibus litteris nostras pro temporum locique opportunitate dispositiones insinuare.» Să supravegheze pe cantorî, să-î puie a învăța pe copii, să celebreze personal nunțile, să trăiască decent, să nu lipsească de la reședință mai mult de două săptămîni, să nu facă slujba la bilciuri. Fixează zilele cu două slujbe pentru parohii din «Gorsofalva», Călugăra, Săbăoani, Agiudenî și Hălăucești. «Coreae permissis ab ecclesia temporibus, nunquam a iuvenibus in propina fiant, nunquam nocte, multo minus in Sabato ante nuptias, et statim in secundo pulsu, ante vesperras, diebus festivis volvantur. Abusus hac in re omni conatu destruite. 5. Conversationes nocturnas, vulgo *sezator*, inter iuvenes et virgines a vestris pagis omnimode eliminate. Dommorum incolas tales conversationes vel in aula, vel in domo permittentes contra nostrum mandatum gravi pena, etiam publica vel pecuniaria, arguite. In vicis autem vel plateis *sezatorium* facientes, si quos invenietis, sine mora punite; patres et matres in nocturno tempore nobiles filias accurate non custodientes, post paternam, sed severam monitionem, publica populi pręsentia ante ecclesiam, si opus est, ad aliorum exemplum sub iugo constringite. 6. Ut quilibet pater familias suas proles statuto tempore ad sacram doctrinae christianae instructionem in ecclesiam, vel apud cantores audiendam, nullo considerato praetextu, nisi infirmitatis causa impeditos, mittere debeat, etiam minis verberum cogite, nec personarum acceptionem facite: praeceptum enim Domini est.» Măsurî contra blasfematorilor. Pentru tutele: depositul banilor să se facă la Iași, cu dobîndă. Să se cetească la anumite zile anumite puncte din instrucție, pe românește. *Comîndare* («comendar») să nu se facă decît cu voia parochului și

în ființa cantorului. «Datum Iassii, ex nostra ressidentia, nonis Aprills 1812, st. vet.»¹.

CXXII.

Iași, înaintea de 20 Iulie 1812.

Berardi către Propagandă. «Alli 16 di marzo alla greca, vale a dire alli 28 detto alla latina, mi fù consegnata dal padre Landi la patenta, dopo che egli più di due settimane la teneva, già manifestata a varj secolari; ma, perchè non mi trovava a Jassi, nulla ne seppi da lui, avendomi voluto fare una graziosa improvvisata. Alla consegna che me ne fece, presenti tre altri religiosi, mi dichiarò che cedeva tutte e singole le facoltà che egli aveva fino a quell' epoca esercitato, come era sempre stato uso di cedere un prefetto scadente in Moldavia all' altro entrante, senza far alcuna menzione che si riservava il vicariato generale.» Trăia în Moldova și «il padre maestro Brocani, ex-prefetto più antico». Apoi Landi acuză pe Berardi că-l usură funcțiile de vicariu-general și-l dă, printre laici, ca pe «uno scomunicato dai canoni, per usurpazioni di diritto».

CXXIII.

Roma, 20 Iulie 1812.

Propaganda către Berardi. Îl laudă pentru măsurile luate în favoarea disciplinei. «Stante la penuria degli operai, si era pensato di far costà rimanere il padre Landi, suo antecessore, ma, dopo che hò inteso le brighe fatte e le insidie tese dal medesimo contro di lei, comprendo benissimo che, stando egli in missione, Vostra Paternità non potrebbe aver quiete. Perciò è nostra mente che Vostra Paternità lo rimuova ben tosto dalla Missione, tanto più che questo è il commun desiderio de' missionarii. Egli intanto fù eletto vicario generale

¹ La 4 Maii următor Berardi e calificat de «praefectus sacrarum Missionum in Moldavia».

di Monsignor Carenzi, vescovo di Bakovv, perchè era rivestito dalla qualità di Prefetto, giacchè la carica di vicario generale è stata sempre unita alla prefettura, come vedrà dalla lettera di Monsignor Carenzi. Cessata adunque la prefettura, cessò nel medesimo anche il vicariato. Ed, affinchè non possa egli più arrogarsi un tal titolo, Monsignor vescovo elegge e costituisce Vostra Paternità in suo vicario generale, come vedrà dalla stessa sua lettera.» Poate înlocui şi pe Padre Cantoni. Luî Barbieri nu i s'a permis a reveni. Îl poate pune la Huşi, «giacchè per altro Vostra Paternità hà dei motivi per non espellerlo». «Non potendo ancora Monsignor Carenzi ottenere il passaporto per Moldavia», i se dău luî unele drepturi episcopale. Să refacă moralitatea catolicilor şi să caute a stînge datoriile.

CXXIV.

Iaşî, 7 April 1813.

Raport al luî Berardi către cardinalul-procurator Parini. Resumă un altul, către Propagandă. «Notifico primieramente la restrizione della mia giurisdizione in Moldavia per la divisione del Pruth al Nistro in seguito della pace e, quantunque mi rimanghino alcuni cattolici dispersi al di là, non vi posso provvedere anche colli procurati passaporti, perchè a motivo di peste è chiuso totalmente il passo. Secondo, manifesto la pretensione che hanno tutti li consoli esteri di avere ciascuno la protezione della nostra Missione, ma, per non far torto ad nessuno, niuno hò accettato in particolare, e mi trovo di vivere meglio, e spero che la Sagra Congregazione troverà così a proposito.» Ştiri despre misionari, parochi. «5. Faccio osservare le difficoltà della parrocchia di Jassi per le fastidiose persone cattoliche d'ogni nazione che vi abitano e per il loro secreto vivere, senza alcuna ubbidienza alli precetti ecclesiastici, a risserva di pochi, e gli abusi che hò tolti e procurerò a poco a poco di estirpare del tutto, a Dio piacendo.» Cere «almeno due o tre sogetti». «La carestia e povertà de nostri villani, lasciata dalla scorsa guerra, è tale che non si

trovano messe sufficienti per li individui missionarj, non avendo con che pagare i tributi. Qui in Jassi non si trovano tante messe che mi bastino per un mese di un anno... Mi scriva se hà mai avuto lettera del Zabberoni da Ravenna¹, e di qua tenore. Non sò se viva o sia morto».

CXXV.

Iași, 25 April 1813.

Berardi către Propagandă. Anunță asasinatul, de hoști, al misionariului Silvestri. S'a făcut plîngere la ispravnic, «e sono stati presi varj uomini convinti finora, ma non confessi di questo assassinio». Se denunță purtarea rea a lui Barbieri. I-a dat sarcina de a copia într'un registru decretale Propagandei. «Egli protesta che vuol essere vescovo di Moldavia, e ciò dice con li Moldovani, e dice ancora che, o con bene, o con male, assolutamente vi riuscirà... Se vi entra il console francese, addio Missione, addio monastero di Jassi, addio religione; che Dio non voglia.» Menționează pe «Mon signor vescovo di Nicopoli, residente in Bucherest di Valachia»².

CXXVI.

Iunie 1813.

Memoria.

Propter metum ne aliquando flumen Seret repenter destruat ecclesiam S. Antonii Recchetten, ego infrascriptus (ex commissione admodum reverendi patris Iosephi Basillii Berardi, Praefecti Apostolici) die 29 iunii 1813 s. v., hora noctis

¹ Probabil episcopul de Iași de mai târziu.

² Pentru cazul lui Silvestri se scrie, la 25 Mart, și nunciului din Viena. — Vice-consul frances la Iași era Anton Fornetty. — Din 1813 mai avem: a) «Collecta eleemosinarum a benefactoribus oblatum pro aedificanda sacrestia ad lapideam ecclesiam iassensem catholicorum, mense maio incepta 1813» și b) o înștiințare, din 15 Iunie, către Prefect în procesul de împresurare, la Barași, cu Anastase Rugină.

media secunda, exhumavi et recognovi exuvias R. P. collegialis Francisci Antonii Tasso, Savonensis, Ordinis Minorum Conventualium, anno 1763 a Sacra Congregatione de Propaganda Fide ad hanc Missionem deputati et circiter in baccanilibus ante Quadragesimam anni 1765 pie sancteque defuncti, iuxta depositiones plurimorum testium ocularium fidedignorum, per me quoque supradicta die 29 iunii accurate examinatorum. Idem Pater Tasso ab admodum reverendo patre Prefecto Oviller¹ ad hanc parochiam regendam missus, quamquam linguam moldavicam fere ignarus, omnibus tamen se prebuit exemplum bonorum operum, presertim humilitatis, penitentiae, paupertatis, castimoniei et eximiei charitatis erga pauperes et egrotos, adeo ut usque nunc tanquam venerabilem appellatur. A R. P. missionario Antonio Maria Mauro et a Petro Ioàs, cantore et famulo pie defuncti, in prima recchitensi ecclesiuncula ante altare fuit sepultus.

CXXVII.

Roma, 16 Septembrie 1813 (?).

Cardinalul Doria-Pamfili scrie, pentru Propagandă, lui Berardi, episcop de Bacău, pentru a-i comunica trimeterea, «per ordine e in nome di Sua Santità», a scrisorii anexate către Domnul Moldovei (lipsește)².

CXXVIII.

Iasi, 23 Decembre st. v. (?) 1813.

Dimitrie Marinovich, negustor dalmatin, supus rus, se plînge lui Berardi de Barbieri, care-l acusase că a vorbit de rău de consuli și de Doamna Pini, care nu și-ar plăti furnisori. Apărîndu-se, negustorul pretinde că Barbieri, «mesi sono, fù da me rimproverato per averlo sentito usare delle confidenze in mia casa con la mia coca e di averla chiamata alla di lui

¹ Huillet. V. articolul citat din *Literatură și artă română*.

² Data scrisorii e probabil prin 1814, căci în acest an Berardi deveni episcop, și trebuia intervenții pentru ca el să fie primit a resida. Scrisoarea e atunci n^o cea de mai departe.

stanza con inviti che ofendevano la onestà di questa ragazza e diffamavano la reputazione che deve avere un religioso.»

CXXIX.

Sfârșitul lui 1813.

Barbieri către Pini, consulul rus. Se desvinovățește de acușările ce i s'au adus de «un certo mercantuccio di Jassy, nominato Demetrio Marincovich», fost «marinajo e facchino di Odessa», într' «un paese nel quale solo chi hà danaro gode tutta la fede e stima del pubblico». În restul scrisorii vorbește, într'un limbagiu de o crudităte cu totul intimă, de sosirea-î în Moldova, venind din Italia, la Maiu 1812, de «due ragazze», «una certa donna grassa», «la cuoca», și alte persoane scornite de calomniator. A fost calomniat — în același gen — și Berardi. Despre partea lui n'a făcut nicădată pe consuli «ladri matricolati», nică n'a vorbit de datoriile la croitorii ale Doamnei Pini.

CXXX.

Iași, 14 Ianuar st. v. 1814.

Berardi către un «Reverendissimo signor don Filippo». Pentru cazul lui Barbieri. Ar fi spus «che niuno temeva dal Santo Padre in giù». A spus cleветiri în petiția către Pini. A luat, avînd cheile, lucruri din archive, între care «registri vecchi». «Sui primi del mese venturo ritornerò in visita per la provincia, se mi sarà permesso, avendo in molti luoghi della provincia nostra ancora la peste. Alla parrocchia di Husci non potrò certamente andare, avendovi fatta colà gran stragge, sebbene, per special grazia di Dio e di S. Rocco, niun catolico è stato finora attaccato da questo flagello.» Parochul local e P. Andrea de' Chiari. «La stagione nel più vivo dell' inverno è stata quasi sempre calda, per cui si dubita che alla primavera non scoppj anche nella nostra capitale l'orribile flagello.» Trimete și plîngerea lui Barbieri, ce formează numărul precedent.

CXXXI.

Iasi, 16 Ianuar (?) 1814.

Raport al lui Berardi. Va trimete un altul după ce va vizita și comunitățile din Huși și Galați¹. Se plinge că nu i se ține samă de silințele ce a făcut până acum. «Che, se la misera circostanza del paese hà defraudato la mia intenzione, Iddio saprà compatire la nostra miseria.» Vorbește de ce se va întâmpla «se Dio farà la grazia al nostro Monsignor vescovo di venire alla sua diocesi²». A trebuit ca el, Berardi, să oprească pe misionarii ce voiau să plece și să li ceară a se jertfi. Se reclamă îndepărtarea unui «martello», care e «il pur troppo noto P. B.», autor de «bugie» calomnioase. «Feci subito consegnare al Padre Barbieri la lettera che gli hà indirizzata Vostra Eccellenza Reverendissima. Egli aveva già fatto degli impegni presso questo regnante principe per esser tolerato, e con veri pretesti seguita a restarsene in Jassi ed a non fare che dei sussurri e protesti di non volersene andare; dal di lui modo di ubbidire conoscerà Vostra Eccellenza il carattere del soggetto.» Nu e adevărat că n'are cu ce pleca; «e poi egli stesso lo hà assicurato al signor console russo, al quale aveva fatta una supplica per garpire forse un qualche attestato di perdono, ma che fù interpretato per bisogno di denaro, e, dopo avergli dato in eleemosina qualche zecchini, il detto padre li rimandò indispettito, colla risposta che egli non aveva bisogno di denari. Tanto mi hà riferito l'istesso signor general console. Vuole adunque a dispetto di tutti li legittimi superiori restare in Moldavia.» — În alt raport se menționează «il padre Landi, mio antecessore», și daraverile lui de băni cu negustorul Angelo Coradini, care ținea «vini, rum e tabacco».

CXXXII.

Roma, 17 April 1814.

Propaganda către Berardi. S'au primit nouele știri despre

¹ Raportul asupra vizitei vezi-l aici, mai departe.

² Această mențiune datează întru câțva raportul. Carenzi și-a părăsit si-

reaua purtare a lui Barbieri, «soggetto così pernicioso». Dar «farlo bandire di costà, dove, sospeso com' è, è fuori di residenza, dà molto a temere». Trebuia să i se ceară toate hîrtille din archive.

CXXXIII.

Iași, 28 Maiu 1814.

Raport al lui Berardi. Barbieri se susține încă, «col mezzo dei ragiri dell' indicato cattolico rinegato, presso il Maurogeni, ministro degli affari esteri, del figlio del principe Ghica, ed apresso lo stesso metropolita¹».

CXXXIV.

Iași, 30 Maiu st. v. 1814.

.... *Missione di Moldavia* ... 1814. [Raport.]

Sperava dalla pace conchiusa frà li Russi e li Turchi che questa nostra provincia di Moldavia avrebbe dovuto respirare dalle angustie sofferte nella guerra, ma è accaduto tutto al rovescio. Finito il solo flagello della guerra, di cui non abbiamo sofferto che le contribuzioni, sono sopraggiunti tre flagelli assai più penosi e terribili, i quali seguitan tuttora ad atterrirci ed angustiarci. Le aggressioni, la peste e la fame.

La aggressione abbiamo interna, dalle turme di ladri che, per trovare questo paese senza sufficienti difese, scorrono le strade e li boschi a loro talento e sono temerarj nelle loro intraprese, perchè o niun castigo gli si dà, per essere la maggior parte Zingari protetti dai loro padroni, oppure col denaro rubbato si ricattano dalle condanne. Vittima di questi masnadieri fù l'anno passato il povero nostro missionario P. Re. Silvestri, di cui diedi varie relazioni e rinnovo². . . L'apertura . . . sul Danubio, e comincia . . . [neg]ocio per le con-

tuația înainte de 4 Novembre, cînd în locul lui fu numit Berardi (Schmidt, *Res gestae*, p. 136).

¹ Mitropolitul e Veniamin, restabilit în Scaun; Grigore Alexandru Ghica a avut doi fiu; pe beizadelele Dimitrachi și Aleco, iar Mavrogheni e Petru.

² Prin puncte se arată lipsuri în hîrtie.

dizioni della sua . . . hanno introdotta da Costantinopoli . . . in Vallachia e di là in Moldavia, [che si vo]leva sia stata finora preservata da . . . lagello la nostra città di Jassi ne sia però molto sofferto la provincia, essendosi detta peste comunicata in molte città e villaggi. Frà queste la città di Husci, ove sono circa cento cinquanta famiglie di nostri cattolici, intorno, dentro e fuori di detta città, ne' suborghi, hà sofferto più di tutti gli altri luoghi in Moldavia la strage di questa pestilenza. Ma per speciale divina Providenza o per intercessione del glorioso S. Rocco sono stati preservati dall' infezione, così che dei tanti che sono periti, neppure un solo cattolico si numera frà loro, nè altrove in Moldavia, che abbia sofferto finora questa malattia, da che hà principiato dopo la guerra. Seguita tuttora a sentirsi qualche caso quà e là, ma si spera nella divina misericordia che saremo del tutto purgati.

La fame ossia carestia è quella che ci angustia di più e che si dubita dovremo seguitare a soffrire. La primaria causa di questa si è stato lo smembramento della metà di provincia, e segnatamente della più fertile, al di là del fiume Pruth, sino al Nistro, che hanno preso li Russi nelle condizioni di pace. Da questa parte veniva l'abbondanza dei bestiami di ogni sorta, delle biade, delle cere e miele, e, dall' epoca che se ne sono impossessati li Russi, hanno chiuso il commercio in modo che [nulla] o ben poco lasciano sortire al resto della Moldavia, e quel poco a gravissimo prezzo; per cui le generi sono saliti ad un prezzo esorbitante ed insopportabile nella nostra Moldavia, per mancanza del denaro. Perchè abbiamo una cognizione delli cambiamenti delle cose, basta osservare che li viveri avanti la guerra ultima frà Russi e Turchi erano in questa proporzione. La carne bovina si vendeva quattro fino a sei parà l'ocche, la carne d'agnello sei fino a otto, il pane di grano ossia farina quattro parà, farina di grano turco un parà e qualche volta due, il vino tre e quattro parà l'oka, ossia bocale; le ova tre e quattro al parà. Questi generi, che sono in questo paese di prima necessità, ora sono mutati: La carne vaccina, scârsissima ed assai cattiva, a tredici parà, e felice chi la può avere due volte la

settimana! La carne d'agnello venti parà, e non si trova. La farina di grano meschiato con segale a quindici parà l'ocha e quella di grano turco a cinque e sei parà. Il vino venti parà e più ancora l'oka, ossia boccale, e l'ova, ove che è il tempo dell' abbondanza, un parà l'uno, e due, tre parà, l'inverno fino a cinque e dieci parà l'uno. Tutto il resto, che riguarda il vestiario, a proporzioni ancora maggiori è cresciuto. Il denaro è perduto, così che con difficoltà si sà come tirare avanti a chi deve vivere di assegnamenti, come li missionarj alla campagna, che non ricevono altro che [*sters* : o due piastri] per casa, con tutto, oppure venti parà di denaro, un demerli, ossia dieci oke, di gran turco ed un picciolo cumulo di fieno da ogni capo di casa,—ma, perchè è più leg-giero dare due piastre, pagano le due piastre, e niente altro,—notando però... per la grande... paroco ed... mantenere cavalli e... villaggi del suo popolo... deve altrimenti perchè... co del paese che ogni... tiene cavalli già l'intendesse ordinar e girare dietro... agli affari... la costituzione della provincia a... ta in modo che, chi non hà cavalli, non... note alcun rispetto, nè dal popolo, nè dalli nobili, e, di fatti, senza cavalli, niuno può fare qualche cosa; dovendo per ogni picciolo accidente girare le porte, e le giornate intiere. Non ostante che il prefetto di Jassi abbia tutto il mantenimento di bocca dalla residenza, con tutto ciò non può in conto alcuno col misero vestiario di due zecchini vestirsi; quindi, come indicai altre volte alla Sagra Congregazione, non hò potuto fare altrimenti che di riscuotere il doppio di quello era assegnato venticinque o trenta anni fà, giacchè quelli prezzi di allora si raccontano solamente per memoria e tradizione; e, perchè il zecchino ogni mese cambia prezzo, sempre aumentando, con notabile danno di chi amministra, si è deciso, con consenso delli religiosi missionarj, che riceva il prefetto, in vece di quattro zecchini, cinquanta piastre al mese, che per certo non ve ne vuole di meno a vestirsi, e però che la Sagra Congregazione non disaproverà questo giusto onorario, considerate le circostanze del luogo dei tempi.

Ad ovviare l'inconveniente che alcuni missionari avessero molto e gli altri assai poco, li miei antecessori hanno introdotto l'uso di pensionare una parrocchia grande per ajutare una picciola: essendosi questo considerato più a proposito che da cambiare ogni anno, come facevano prima, li parrochi dalla loro parrocchia, perchè appena conoscevano le loro pecore, che le abbandonavano, per prendere cura di altre affatto nuove e sconosciute, con danno incalcolabile spirituale delle anime. Ed in questo se ne è conosciuto grandissimo giovamento, specialmente nella istruzione cristiana e nel togliere li abusi, che con più facilità si scoprono in una parrocchia, quando il paroco invecchia frà loro e si dà la pena di attendervi. [*Şters*: Sono stati sempre di missionarj *ad novenia*, ed è dolorosa cosa di vederli cangiati ogni anno per dargli un compenso alle loro fatiche, che poi nulla frutta alle anime raccomandate alla loro cura.]

Quindi alla parrocchia di Husi, a quella di Grosest, a quella di Recheteno e di Vallesacca, se vi risiedono li padri, è necessario qualche pensione, per non potere questi popoli somministrare abbastanza al loro paroco da vivere. Mi sono dato tanta la pena di correggere questa mancanza, per quanto sia stato possibile, procurando di dare a queste parrocchie qualche sussidio di stabile provvedimento. Alla parrocchia di Hus si è assegnata la rendita di due botteghe intieramente, che prima non ne aveva che la metà, e queste ora sono duecento piastre; ed, essendo li viveri cresciuti all' eccesso, ora non bastano, e devo dargli qualche altra cosa. O forse farà specie alla Sagra Congregazione che tanto spendano li missioi narj; ma, se si avverte al modo di vivere del tempo in cui sono io entrato in Moldavia, cioè da sedici anni addietro, ed al presente, per certo che non vi sarà alcuna meraviglia. Volevano i villani in quell' epoca portare al paroco ova, buttiro, agnelli, galline e cose simili, e facevano a gara, chi più offriva. In allora queste cose non valevano che pochissimi parà, ed il tributo del più ricco villano in quel tempo non ascendeva a venti piastre in un anno; ora passa le duecento. Compravano in allora un buon cavallo con trenta o quaranta piastre, ora

vale due e trecento piastre. Compravano un pajo di bovi con quaranta o cinquanta piastre, ora appena con duecento; una vacca con dieci o dodici piastre, ora con sessanta e settanta; buttiro con dieci parà l'oka...; gallina...[qua]ranta; servo...villaggio colla m... in un anno per...bato e mangiare quasi tutto... bisogna dargli ottanta e... mantenerlo di tutto. Dal... questo particolare possono... comprendere quale sia la proporzione... d'allora e quella d'adesso nel g... ritto, e questa proporzione cresce... ragione sul vestiario. Così che cento piastre di allora erano quasi nella proporzione di mille. Diffatti anche sulla moneta vi è un diverso notabile, perchè un zecchino valeva in allora sei piastre e mezza, ed ora è cresciuto fino alle quattordici e più piastre.

Riguardo alla parrocchia di Grosest, essendo capitato vendibile un fondo in città di Totros, appartenente a quella parrocchia, nella valuta di piastre due mila e cento, ed essendo tutta quella, assai dispersa, parrocchia difficile di servirsi da un missionario italiano, per essere assai gravoso l'imparare perfettamente la lingua ungara, che sola e strettissima parlano la maggior parte di quei cattolici, il padre Alessandro Popp, Ungaro, già missionario da nove anni in quà, si è esibito con sua elemosina e con ajuto della sua famiglia di comprare quel fondo, applicabile alla antichissima chiesa di Totros, obbligandosi di servire vita sua durante quella parrocchia, senza alcuna altra pensione, e di rifabbricare la diroccata chiesa di pietra colla sua industria, se ciò gli viene permesso dal signor console, a titolo di quella chiesa, che rimarrà in perpetuo possesso di questi fondi, dopo la di lui morte,—essendo stato alla detta chiesa ceduti formalmente li diritti di compra e possesso libero, che solo godevano li cittadini di Tottros, sì Moldovani che cattolici, in quella ora quasi distrutta città, per una costituzione del principato, a loro concessa per privilegio. Consistono questi fondi in una vigna di tre pezze di terreno, pronta e fruttifera, con un pomario di eguale grandezza in circa, una buona casa, con tutti li suoi commodi, all' uso del paese, in un molino e due macine, ma che hà bisogno di grande riparazione, in terreno per fare fieno e per arare qualche poco per

la famiglia,—così che detto padre può avere la sua economia di casa mediante un uomo che per lui agisca sopra questi affari, ed egli attendere alla cura delle anime. In questo modo sono tolte le difficoltà che mettevano tutti li missionarj per sgravarsi alla meglio del servizio di quella ben ardua e povera parrocchia. Si è cercata la dispensa per la compra. Vallessacca e Recheteno per mancanza di missionarj ora sono servite, quella dal paroco di Faroano, che gli è vicinissimo, e questa dal paroco di Aggiudeno, avendo il paroco tanto l'una che l'altra in distanza di un quarto d'ora.

Sarebbe necessario di darsi un padre in ajuto al paroco di Callughera, che, per la grande dispersione di quella parrocchia, mette in continuo pericolo la sua salute, ed un altro missionario forte e zelante, come il padre Domenico Broccani, ex-prefetto, non si troverà facilmente, che possa servire quel popolo, come egli lo serve, essendo sempre in giro, per arrivare a tutti; ma con tutto il suo spirito quasi tutti gli anni soffre malattie mortali. Nella chiesa di Prasest, assai lontana dalle altre chiese . . . , paroco . . . za de que . . . lo zelo di . . . trovano rifabbricate . . . tempj la chiesa di Bacc[ò] . . . l vescovo la chiesa di . . . possessione episcopale . . . piana la chiesa di Prasest . . . a stà per terminare una assai bella (?) chiesuola di pietra sul monte . . . Callughera, avendo trovato un benefattore, che ne fà la spesa. Egli si è dato tutto l'impegno per rendere fruttifero il luogo, che l'episcopato possiede vicino alla sua chiesa, e vi hà fabbricato sette botteghe ed un' osteria, che si vanno pagando dalle loro rendite e dagli avvanzi della possessione di detto Monsignor vescovo, di cui ne è l'amministratore.

Anche il padre Finta, Unghero, nell' anno scorso hà fabbricato di nuovo due chiese: una frà li boschi, nella possessione di Visanta, ed un'altra vicina a Totros, così chiamata *in Dial*, ove è un antico cimiterio benedetto da un vescovo, sono più centinaia d'anni che se ne serba la tradizione; ed ora, essendovi sufficiente adunamento di cattolici, in numero di circa a sessanta famiglie, che il più delle volte non possono passar l'acqua del Tatros per andare a quella non dis-

tante chiesa, gli hò concesso il permesso di fabbricare questa nuova e di porvi un cantore per custodia e per insegnare la dottrina alli ragazzi. È stata pure rifabbricata in questi ultimi anni la chiesa di Tronsa (Trosaja). Nella parrocchia di Allaocest si sono rifabbricate le chiese di Talpa, di Scheja ed aggiunta una nuova in Farcassano.

Le abitazioni dei parroci in tutti i luoghi secondo l'uso del paese sono buone e bastantemente commode, così che la maggior parte sono migliori della stessa residenza di Jassi.

Le parrocchie occupate presentemente dalli parroci missionarj alla campagna sono otto, cioè Grosseest, dedicata alla SS. Trinità, Trotos alla L. Assunta, Dial a S. Stefano, rè di Ungaria, e Visanta a S. Antonio di Padova. [*Întâiù era scris*: Con le ausiliarie chiese di Totros, Dial e Visanta, ove ora risiede il P. A. Popp.][1.] La principal chiesa di Grosest è fornita di buone soppelettili, con pisside, calice ed ostensorio d'argento. Le altre sono passabili. [2.] Numera la parrocchia di Klesia famiglie quattro cento sette ed anime 2.020. Chiesa dedicata al P. S. Francesco, con buone suppellettili, pisside, calice ed ostensorio d'argento; ed ora si stà fabbricando una chiesa nel colle del cemetero per un antico legato, che non era mai stato eseguito dalle famiglie, che possiedono un pezzo di possessione a questa condizione, ed io hò comandata l'esecuzione, e si stà adempiendo. È servita dal Padre Raffaele Maciejenski, Polacco, il quale voleva tornare alla sua patria, per avere ottenuta la secolarizzazione col mezzo del P. Narducci, e che io hò trattenuto fino alle nuove disposizioni della Sagra Congregazione. Questa numero 407 famiglie ed anime 1854.

3. La parrocchia di Faroano, che hà una ben vecchia chiesa, dedicata a Sant' Antonio di Padova, che però è fornita di buoni suppellettili, quadri buoni ed un altare assai bello e che si stà facendo attualmente la coletta per rifabbricarle; hà buon calice d'argento, ma che deve essere consagrato, ed intanto servesi dell' imprestato di Valle Sacca; hà una pisside d'argento ed un bell' ostensorio; hà pure una antica chiesa nel commun cemeterio, detto di Valle, dedicata a S. Martino. È servita presentemente dal padre Pancrazio Finta, Ungaro,

e numera famiglie 443 ed ... Il suddetto padre Finta ... Valle Sacca, lontana ... strada da Faroana e con popolo ... alla chiesa od in poca distanza da ... è stata vacante fino dall'anno ... la morte accaduta al padre ... di cui hò dato altre informazioni ... più sotto. Questa parrocchia hà buona chiesa, casa diroccata, che si stà attualmente fabbricando, buone suppellettili, due calici. ...: uno d'argento ed altro di metallo inargentato, che è imprestato alla chiesa di Faroana, una pisside ed ostensorio d'argento e buoni quadri per la chiesa. Essa hà trecento famiglie ed anime 1600.

4. La parrocchia di Callughera, con chiesa buona, mà picciola per il popolo, dedicata a Sant' Andrea Apostolo; hà calice, ostensorio e pisside d'argento. La più dispersa di tutte e la più numerosa e faticosissima, per essere divisa in ventisette villaggi. Questa hà altre quattro chiese ausiliari: una detta di Pustiana, dedicata a San Stefano, primo rè d'Ungaria; povera, ma che hà il sufficiente per servizio. Altra in Baraz, possessione della mensa vescovile, dedicata all' Assunta di Maria Vergine: buona chiesa e sufficientemente abbellita e fornita di buone suppellettili, con calice di argento. La terza, in Baccou, cattedrale vescovile; chiesa picciola, ma pulita, con buoni apparati, calice d'argento, ostensorio e pisside e quadri e stendardi. La quarta in Prasest; buona chiesa e grande, ben abbellita con il sufficiente servizio per la chiesa; vi si stà ora fabbricando la casa per comodo del Padre. E finalmente la chiesa che ora stà fabbricando il padre Domenico Broccani, paroco, come si è detto più sopra, sul così detto Caloaria, in Callughera, con Via Crucis per la strada; e che sarà dedicata alla venuta dello Spirito Santo. Questa parrocchia hà il giro di due e tre giornate ne'contorni, di sua estensione, e vi vuole un religioso di ferro, e non di carne, per servirla; tiene quattro cavalli, e bene spesso sono rovinati per il gran correre che deve fare il paroco. Questa parrocchia hà 750 tre famiglie ed anime quattro mila trecento cinquanta quattro, la maggior parte assai miserabili ... Parrocchia di Callughera ... ripopolata con difficoltà si può ... rendersi qualunque porzione si faccia in ... a mantenere un paroco. Ma questo inconve-

niente si potrebbe rimediare avendo soggetti abbastanza per dare due coadjutori a quel parroco, giovani che mandassero di quando in quando; così passerebbero in altre pa[rocchie]... alla vacanza di qualcuna, e... coll' essere mantenuti di tavola et... pensione per vestiario del padre paroco di Callughera. Il quale potrebbe indursi a dargli cento piastre per ciascuno. Ed il presente padre Brocani lo farebbe con tutto il cuore.

5. La parrocchia di Saboano, con chiesa vecchia, assai grande, dedicata a S. Michele Arcangelo, con buone suppellettili; calice, pisside ed ostensorio d'argento. Vi è una chiesa nuova e buona, ausiliaria, un quarto d'ora lontano, in Ghiriest, dedicata al Santissimo Sacramento, con calice e buon servizio per la messa. Il popolo di quella parrocchia non è molto disperso, ma numeroso di 623 famiglie e 3.270 anime. È servita dal padre Giuseppe Colonna, Napoletano, alquanto infermuccio ed ipocondriaco, che serve con zelo la sua parrocchia.

6. La parrocchia di Allaocest, con chiesa buona, dedicata alla Natività di Maria Vergine e molto ben fornita di suppellettili, con calice, ostensorio e pisside d'argento. Hà tre chiese ausiliarie: una in Talpa, dedicata a S. Pietro, ove anticamente risiedeva il paroco di Allaocest, ma, per essere fuggiti quasi tutti i cattolici di quel villaggio, fù trasmutato di residenza in Allaocest, sono circa trenta anni. Questa chiesa, ora rinnovato tutto il necessario per suo servizio. Altra chiesa in Scheja, villaggio ora picciolo, e prima fù città murata; dedicata alla Santa Croce, con il necessario pel servizio. La terza in Farcassani, assai povera, dove quasi tutto si trasporta dalle altre chiese, ogni volta che si dice la messa; ed è dedicata a — (*sic*). La quarta in Kotnar, fù città di residenza de' principi regnanti. Questa è l'unica chiesa antica di pietra che è rimasta servibile dalle dodici chiese, assai grandi e belle, che fece fabbricare secondo la tradizione di questo paese Elena cattolica, principessa regnante di Moldavia, circa il decimo quarto secolo; ora sussiste perchè fù risarcita nella prefettura del padre Domenico Brocani; assai grande; essa hà il suo necessario al servizio; ed è dedicata alla Santa Croce.

La parrocchia di Allaocest... Luigi Landi, ex-Prefetto aven... nata fin dall' anno passato il P... rattani, dopo aver ricevuto la sua licenza di ripatriare, dalla Sacra Congregazione. Il P... [ratta]ni hà sofferto molti disturbi per essersi... egnato nella esazione della ora... Hà dovuto rinunciare a chella procura per essere stato ingannato dal suo... vatore, un certo Milo, Piemontese... hà usurpato la maggior parte di essa eredità, ed hà scaricato tutta la broda sopra il nominato padre, che, per la sua troppa bontà, hà creduto alle di lui cavillazioni ed è cascato nella trappola e nel danno di pagare per liberarsi tutto quel poco di elemosina che avel vasi acquistato in diciotto anni di servizio. Ora però si è de tutto liberato et purgato da qualunque pretesa rifazione, ed io non hò esitato di rimetterlo nella sua parrocchia, nella quale aveva servito per varj anni avanti la sua prefettura ed amato dal suo popolo, tanto più che, non avendo chi altro impiegare, hò dovuto anche pregarlo a trattenersi per assistere ancora questa Missione in tempo di tanta scarsezza. Numera questa parochia famiglie 675 ed anime 3.440.

7. La parrocchia di Aggiudeno, ora unita a Rechateno; hà buona chiesa, dedicata alla venuta dello Spirito Santo; benchè vecchia, mà fornita di buoni suppellettili, calice di metallo dorato, lasciato da un vescovo; ausiliaria, con buona residenza del paroco, in Damasceno, dedicata a San Giovanni Battista, molto ben ornata e fornita di suppellettili e di calice, ostensorio, pisside d'argento; rissiede il parroco ancora qualche volta a questa chiesa, per essere vicina un quarto d'ora da Giudeno; vi si unisce la chiesa di Rachiteno, dedicata a Sant' Antonio di Padova, la quale in abbondanza di religiosi è residenza di paroco, mà, avendo dovuto rimandare il signor don Mattia Rusdillovicz alla sua Missione di Bulgaria, è rimasta vacante e riunita, come prima, ad Aggiudeno e Tamasceno; è lontana mezz'ora da Agiudeno. È servita questa parrocchia dal padre Lodovico Scarpati, Napoletano, uomo assai zelante, ma qualche volta foloso, per cui hà bisogno di essere ripresso, e riconosce il suo difetto. Sono, non ostante, contento delli suoi rigori, perchè vi hò scorso gran profitto

per l'istruzione della dottrina cristiana alli ragazzi e per impedire molti abusi, che si erano abituati in questa ed altre parocchie della Moldavia. Numera in tutto famiglie 612 ed anime 3.178.

8. La parocchia di Husci hà chiesa rinovata in villaggio Kornî, ove è la residenza del paroco; dedicata alla Natività di Maria Vergine. Aveva chiesa ausiliaria in città di Husci, ma, dopo essersi bruciata colla metà della città nel 1795, non si è mai avuta la possibilità di rifabbricarla. Questa è vicina alla Bessarabbia, distante dalle altre parocchie più di due giornate, ed è meschina per il mantenimento del paroco, che deve correre a Barlat e Gallaz, lontani varie giornate. È servita ora del signor canonico padre Andrea de' Chiari, Siciliano e noto alla Sacra Congregazione, religioso zelante e di buone disposizioni alle Sacre Missioni. Non hà più che circa cento cinquanta famiglie nei contorni e circa a trenta famiglie in Gallaz, Barlat e Vaslui, e mille anime. Anche in questa parocchia, distante dalle altre due e tre giornate, è assolutamente necessario di dare un qualche ajuto. Per il vestiario di quel paroco, non potendo in conto alcuno somministrare il picciolo popolo il necessario sostentamento al suo paroco,—essendo luogo di vigne, hò pensato di comprare una vigna, cambiando una bottega, che con più di denaro che di frutto, essistente in quella città ed appartenente a quella parocchia.

9. Finalmente la pa[rocchia]... chiesa di Ja[ssi]... e di nobili appara[menti]... ricche di tutti li col... in terzo di stoffe d'oro... quattro calici d'argento semplici e due assai grandi... ato, uno dei quali è smaltato e gemmato di buoni rubbini incarnati e smeraldi... nobile ostensorio assai grande... d'argento dorato; altro per le domeniche, tutto d'argento. Varii reliquarii d'argento, sei candellieri d'argento, due pissidi assai nobili, due croci d'argento assai grandi, toribolo e spargolo dall' acqua santa d'argento ed altre cose belle e preziose. Un altare magnifico all' italiana, buoni strati e sedia; decente, di somma, quanto possa essere una chiesa d'Italia, con lampadi d'argento e lampadari, in mezzo ed intorno alla chiesa,

di cristallo; la maggior parte procurato dal mio antecessore, il padre Landi, e da me in questi due anni di Prefettura fornita nobilmente di cera, e risulta di grande decoro in questa città per il cattolicismo. Vi è ancora in Jassi altra chiesa di pietra, al cimiterio, dedicata al Transito di S. Giuseppe, benedetta da me nel principio della mia Prefettura, e se ne fa la festa il giorno del patrocinio di detto Santo, la terza domenica dopo Pasqua. Ed anche essa assai pulita e fornita del bisognevole per comodo del servizio di chiesa. Questa parrocchia numera cento cinquanta famiglie, la maggior parte aventizj ed impiegati; anime circa 400,—non potendosi dare un determinato numero, per essere quando più, quando meno, e quasi tutti avventurieri. Viene servita dal Padre Prefetto e con un qualche cappellano, quando vi sia. Per la diversità però delle lingue, richiede la residenza di un Polacco e di un Tedesco, sotto la direzione del Padre Prefetto.

Secondo le istruzioni che aveva ricevuto dalla Sacra Congregazione anche stando in Roma, nel 1809 e 10, riguardo alla Missione di Moldavia e Costantinopoli, mi era raccomandato all' Eccellentissimo Monsignor nunzio di Vienna, e mi aveva provveduto di un giovine sacerdote udinese, che, educato in Vienna e nell' Illirio, sapeva bene queste due lingue, e mi hà servito per cinque o sei mesi, ma, spaventato dalla peste, volle assolutamente partire sulli primi di settembre passato, e, senza aspettare le risposte di quel Monsignore, se ne andò, essendosi provveduto di passaporti prima della mia saputa, così che all' ultimo dovetti lasciarlo in sua libertà. Così è in questo paese con tutta l'autorità: se è secolare sacerdote, se ne và quando gli pare, e, se è regolare, dovendolo mandare, non ubbidisce, se non vuole. Ad una disciplina più stabile sarebbe necessario che almeno il signor Agente imperiale austriaco avesse qualche ordine di non dare passaporti a missionarj, se non coll' intelligenza del Prefetto e, quando un qualche religioso deve essere mandato, con egual intelligenza si spedisce; ed in ciò sono ora convenuto.

Nella città di Jassi sono molte diverse religioni frà li sudditi stranieri, ma niuna molesta di più di quello fanno li Lu-

terani, resi audaci dopo che nelle circostanze delli Russi un capitano, figlio di un generale finlandese¹, hà fatto fabbricare una chiesa per la . . . prima di . . . disfà, come gl . . . sisti con cattolici . . . [Ca]lvini . . . su questo proposito . . . sitato di dimandare un . . . [de]cisiva alla Sagra Congregazione . . . , [men]tre succedono frequenti casi.

Trovo² decreti nel nostro archivio, della Sagra Congregazione di Propaganda Fide e del Santo Uffizio, nelli quali si comanda alli Prefetti di ricorrere *toties quoties* abbisogna qualche dispensa per un cattolico o cattolica, che dessiderano sposarsi con Luterani o Calvini, e poi trovo negli stessi decreti che si risolve ai personali petenti, che non si concede la dispensa, se prima l'eretico o eretica non hanno dejurato la loro setta. Sembra adunque che in niun conto si concede questa dispensa e che perciò è inutile il fare la petizione. Oltre di che pretende il pastor lutterano che ora si trova in Jassi, che egli debba fare il matrimonio misto, se lo sposo sia lutterano e la sposa cattolica ed, essendo lo sposo cattolico e la sposa luterana, concede che il matrimonio si faccia alla chiesa cattolica; qualora nel primo e nel secondo caso se ne ottenga la debita dispensa per la parte cattolica. Ma, perchè non vi era per lo passato molta speranza per ottenere questa dispensa o perchè doveva molto ritardare la risposta, il pastor lutterano hà obbligato ed obbliga tutti questi matrimonj a farli alla sua chiesa, e li fa solennemente, nè io posso impedirli. Sono quindi interrogato se questi matrimonj fatti avanti il pastor luterano, o con dispensa o senza, sieno validi per il cattolico o cattolica. [S'a plîns Agentuluî, cerind a nu permite asemenea căsătorii fără ştirea sa.] Il pastore . . . dipende in tutto e per tutti da quella cancelleria o dal co isolato di Francia, se per accidente fossero li contraenti sudditi di quella potenza . . . Un maestro di cembalo, chiamato Craus. Quelli cattolici che quì si trovano amano piuttosto vivere in

¹ Generalul se numia Johann Georg, iar fiul Johann von Städier. V. Hurmuzaki, X, p. XXXVII, nota 3.

² În copia mea stă: *Tro*.

concubinato . . . In generale parlando, questa parrocchia di Jas non è chè un adunamento della feccia di tutte le nazioni, così che, a riserva di alcuni Polacchi e Tedeschi ed alcuni impiegati, il resto dei cattolici non lo sono che di nome, non volendo sentire neppure il nome di precetti ecclesiastici, e, se in occasione di malattia chiamano il confessore, ciò è per pura cerimonia e per il timore che, accadendo la loro morte, gli hò minacciato di non accettarli al nostro cimiterio. Sono concubinari, che pretendono di vivere onestamente, perchè mantengono una donna. Se gli si mostrano i loro doveri, mormorano contro li religiosi a piena bocca e protestano ancora di farsi Moldovani. Con tutto ciò sono in necessità di avere in questa parrocchia un religioso almeno, che sappia il tedesco ed il polacco, per essere qui troppo frequenti queste due lingue.

Tre anni scorsi, si estendeva questa parrocchia fino al Nistro, e si soleva mandare in visita al di là del fiume Pruth il padre polacco, il quale serviva a ministrare li sacramenti a quelli dispersi cattolici armeni e polacchi, che in quelli vasti campi pascolavano gli armenti degli mercanti di Polonia, che vi crescevano le razze di bovi e cavalli in grandissima quantità. Ma, dopo che quella parte di paese al di là del Pruth per la conchiusa pace è venuta sotto il dominio russo, si è chiuso l'adito al passaggio, e ne hò perduto tutta la giurisdizione. Il prete ruteno che da molti anni abitava in Jassi frà noi, di rito russo-cattolico, passò di là per suoi affari, ma poi non è più tornato, nè io hò potuto provvedere alli bisogni spirituali di quelle anime, che sono circa a tre in quattro cento. Mi hà persuaso a credere questo signor console russo¹ che la direzione di quelle anime ora spetta all' arcivescovo cattolico, che è di residenza in Moilov; con tutto ciò mi è noto che niuno o ben pochissimo servizio hanno quelle anime, e pur troppo hò ricevuto relazione che con detestabile abuso quel prete ruteno hà preso particole consacrate in azimo, portategli dalla Polonia da un cano-

¹ Pini.

nico in latino (?), e le hà conservate, non sò come, per cinque o sei mesi, ed anche più, e con quelle hà seguitato a comunicare li cattolici latini. Tanta è la disgrazia di quelli miseri cattolici che hò scritto a quel degnissimo prelato, acciò provveda a così enorme abuso, ma non hò ricevuto nessun riscontro, nè se sia arrivato questa mia lettera al suo destino. Ne dò questa succinta relazione, acciò, se trova il mezzo la Sagra Congregazione, si provveda . . . Veniamo ora allo stato della residenza e dei padri. Hò ritrovato la residenza col debito di piastre trentasei mila e cinquecento piastre, ma, per le circostanze in cui siamo, hò dovuto accrescerne il debito fino a 45.000 piastre. L'entrata però era di nove in dieci mila, e la maggior parte si pendeva nelli fruttati. [A luat măsură ca averile orfanilor să fie puse cu dobândă la Residență. Speră a putea proceda cindva] alla fabbrica della residenza del Prefetto e dei padri, assolutamente necessaria, perchè ora non abbiamo che poche camere, assai vecchie, tutte di legno e senza alcun ordine e senza alcuna sicurezza, nè da fuoco, nè da ladri, per cui siamo spessissimo soggetti a temere e tremare, essendo esposti alla volontà di qualunque mal vivente. [Alte mănăstiri împrumută cu 10—12⁰/₁₀, ca în Turcia; «li mercanti poi e li nobili danno di frutto quindici fino a venti per cento». Menționează procesul, ce durează de peste patruzeci de ani, «con un monastero vicino». Va face un zid despărțitor. Pomeneste și «la mia general relazione, che spedii l'anno passato, diretta al Reverendissimo Monsignor nunzio di Vienna». Vorbește despre uciderea de hoști a lui padre Remigio Silvestri, la Valea-Sacă, în April 1813. Merge să vadă pe mort, «prendendo dal principe regnante scorta per salvezza nella strada». Proces pentru aceasta. «L'insaziabile padre Giann-Francesco Barbieri, accerrimo nemico della religione e di tutti li superiori che la costituiscono. . . In quell'epoca ero stato io graziato della Prefettura della nostra Missione di Costantinopoli.» Barbieri fusese găzduit în Iași, în calea lui către Locurile Sfinte; el fură din archive «la corrispondenza passata frà la Congregazione e li Prefetti ed il padre

procuratore delle Missioni». Vorbește și de Marincovich¹. Ar trebui 15—16 religioși, cuprinzându-se și Prefectul, și anume: doi Unguri, «che abbiamo», un Polon, care să știe și nemțește, pentru Iași, și, «se fosse possibile», și un Rutean. «Mi sono spogliato fin dell' ultimo parà. . . Lo spazio di sedici in diciasette anni che mi trovo esservi stato indegnamente destinato a servire in qualità di missionario, ed ora di superiore.»

CXXXV.

Iași, 7 August 1814.

Raport al lui Berardi. Amintește darea de samă de vizită din 30 Mai². «Il Barbieri, ora esigliato da questa Missione», prin ajutorul Curții din Viena. Vorbește de multele procese dăunătoare, de planul ce are de a reface Residența, de clădirile lui Broccani: «varie case e botteghe», de locul ce cumărase acesta în Iași³.

CXXXVI.

Iași, 14 August 1814.

a) Raport al lui Berardi către Propagandă. «Avendo avuto la ufficiale notizia dall' Illustrissimo signor Agente austriaco che la Corte di Vienna hà benignamente accudito di accordare la immediata protezione alla nostra Missione e religiosi di Moldavia . . . Fui ancora presentato [al principe] dal signor Agente con la dichiarazione di detta protezione. [Domnul primește bine înștiințarea. Berardi are intenție a cere reînnoirea firmanelor din vremea polonă, cu clause nouă, care să împiedece vexațiile.] Sento ancora dallo stesso Agente che sia stata decisa la venuta di Monsignor vescovo di Baccò. [Află că i-ar da pensie Austria, poate cît odinioară Polonia.] Questa è troppo necessaria al decoro di un vescovo cattolico, che

¹ V. pp. 166-7, n^o CXXVIII.

² V. p. 169 și urm., n^o CXXXIV.

³ V. mai sus, p. 183. — La 10 Iunie, Prefectul scrisese despre misiunariul Radilovich, trimis la episcopul de Nicopol pentru «li Armeni di Corte», despre reclădirea bisericilor din Iași (în piatră) și Huși.

hà in questa provincia sopra venticinque mila anime di cattolici.» *b)* Raport al aceluiaș cãtre Cardinalul procurator. Trimete atestatul, cerut de misionariî Colonna și Scarpati, cari aũ învățat *perfect* limba țeriî. Apoi vin știrile din raportul precedent. «Il signor Agente hà havuto ancora la notizia del ministro di Stato che partirà quanto prima Monsignor vescovo di Baccov. Zelante detto signore che il vescovo della religione protetta da Sua Maestà Imperiale viva con decoro convenevole al suo carattere, hà dimandato quale sia la di lui mesusa (*sic*) e quanto possa egli ottenere dalla Moldavia. Gli hò detto che per diritto di decime riceve, con privilegio anche accordato dalli principi, dieci parà all' anno per famiglia, e faranno circa 7.000 famiglie. Si darà [a] la residenza di Jassi il mantenimento di due cavalli, la tavola, l'alloggio e 4 o 500 piastre di denaro. A questo hà risposto che è molto poco, come lo è veramente, se deve vivere con decoro, ed in faccia di altri vescovi. Per ciò egli ne hà scritto al ministro, che si trovi il mezzo di ajutarlo. Io hò scritto all' Eccellentissimo cardinal Prefetto che la Sagra Congregazione potrebbe dimandare dalla Corte di Vienna quel sussidio che dava al vescovo di Baccò la Corte di Polonia, di cui è rimasta frà noi la tradizione, cioè 100, cento zecchini . . . Desidero ancora che S. P. R^{ma} specialmente mi dia qual[ch]e sua instruzione, come dovrò comportarmi all' arrivo di Monsignore.»

CXXXVII.

Iaș, 28 August-24 Septembre 1814.

Raport al lui Berardi: pentru afacerea stradei¹, pentru plecarea lui Barbieri, care, trimes în Italia, se oprește, cu pașaport engles din București, la Constantinopol (28 August). — La 24 Septembre, Berardi vorbește de niște bani, de procesul cu Trei-Ierarchiî.

¹ Între biserică și mănăstirea Trei-Ierarchilor,

CXXXVIII.

Iașy, 21 Septembrie 1814.

Raport al lui Berardi. Pentru acelaș proces, început în 1770. După arderea bisericii, «ed insieme tutti li documenti di detta chiesa», se decide strada, în paguba catolicilor, «sul appoggio di alcune sentenze, non si sà come emanate dalli principi Murosi e Michele Succiu». «Le nostre ragioni attuali sono: primo, la costante tradizione di più di quattrocento anni di possidenza di detto luogo 'avanti l'ultimo abbruciamento della nostra chiesa, che era fabbricata nella vicinanza di detto muro, senza alcun pubblico passaggio; secondo, il decreto e giudizio di Alessandro Ghica, principe fin dal 1752¹, per un luogo accordato dal Padre Prefetto auxiliar ad un certo Nicola, fabricatore di candele...; varie testimonianze di Moldovani, cattolici ed Ebrei presentate fino dal 1773 in nostro favore²; quarto, la rifabbricazione di dette botteghe e case e chiesa sull' istesso sito, fatte con saputa del Divano e del principato, anzi con firmani del Gran Signore; quinto, l'ordine di Sua Altezza il principe Gregorio Giovanni Calimachi di apprezzare una casa di un Zingaro, fatta fabbricare, lungo quel muro dalla nostra parte, dal padre abbate de Tre Santi e dopo il prezzo fatto data nuova istanza e levata la detta bottega dal luogo della chiesa³; sesto, la carta di misurazione del signor Cattargio, nostro latterale vicino dalla parte di dietro...; settimo, testimonio giurato dal signor Giovanni Pietro Nagni, del 1775, in allora ispravnic in Suciava, per S. M. I. et R., il quale attesta che, quando era segretario del fù principe Giovanni Gregorio Calimacchi, mosse la lite il padre egumeno delli Tre Santi, per guastare le botteghe ora pretese e farvi una strada; fù eliminata dalli bojeri la causa e, dopo aver trovato il possesso di più di trenta anni su quelle botteghe, fù rigettata la istanza e lasciato il libero possesso

¹ *Matci*, Domn de la 1753.

² V. pp. 121-2, n° LXXIV; pp. 140-1, o° XCIX.

³ Cf. p. 111, n° LXIII.

alla chiesa cattolica, essendo stato fin d'allora giudicata una impostura la pretesa strada¹; 8. La revocazione dell' ordine del principe Mihale Succio sopra la strada ordinata . . . , con togliere le pietre piantatevi di confine ed ordinare che convenga di darsi un passaggio a piedi di tre palmi e tre polici e nella tale distanza fabbricarvi un muro di confine, come fù fatto ed esiste tuttora; 9°, ma, perchè quest' ordine di revocazione lo annullano presentemente, per non averlo la chiesa in iscritto, si produce l'esame fatto nel 1795 per ordine del principe Alessandro Calimachi, nel quale li signori mandati contestano la ragione del P. Prefetto ed il metropolitano arcivescovo Giacomo di pia memoria dà la sua testimonianza in iscritto che per ordine del principe Michele Succio si è fabbricato il muro che tuttora si trova esistente e che trova giusto di non distruggere l'accordato². [Confirmă Al. Calimah, la 30 Iunie 1795.] 10. Essendosi abbruciato li magazeni e boteghe del monastero delli Tre Santi di là del muro citato, aveva principiato l'abbate a fabbricare delle case sopra al detto muro. [Oprit de Landi, «mio antecessore», prin ordin al Divanului, din 26 Maiu 1808; aprobat la 8 Iunie.] [Il] tempo della soldatescha russa, che non attendeva tanti diritti di possidenza. [Anul trecut, Vodă-î dă dreptate «con darmisi ordini dal signor Gran Logotteti Pascan, presente il signor segretario della Cancelleria austriaca³, che facessi il muro che desideravo di fare, per finir ogni lite». Oprit; nouă plîngerî şi ordine. Dar, «non volendo più sentire altre ragioni, tanto il principe, che li bojeri nobili, altro non rispondono fuorchè: ora è necessaria la strada e, non avendo la chiesa li suoi antichi documenti in misura, non si ascoltano nè tradizioni, nè testimonj; si vuole la strada, e la strada si deve fare. Dicono che daranno per gratificazione due mila piastre. Rigettano tutte le passate decisioni, e vogliono guastare una bottega

¹ Am publicat în articolul citat din *Literatură şi artă română* această mărturie.

² V. mai sus, p. 142, n^o CI.

³ Ioan de Cantemir.

che ne frutta 500 all' anno, e vogliono secondo le pretensioni prendere 70 canne quadrate di terreno. . . » Protestă el și Agentul¹, spuind că așteaptă ordine de la Curte și Congregație. Măcar să se ceară o delimitare în prezența funcționarilor Agenției. «Altrimenti, se l'affare si lascia in questi termini, bel bello saremo discacciati fuori della città.» E «la prima occasione in cui dobbiamo sperimentare l'autorità della nostra protezione». Cel puțin să se recunoască că depozedarea se face «per un ben pubblico e con una convenienza amichevole».]

CXXXIX.

Iași, 3 Octombrie 1814.

Raport al lui Berardi. I se cetesc scrisorile. Un bilet de la Padre Pieri, Prefect al Misiunilor franciscane la Constantinopol, «mi è stato truffato e letto nelle pubbliche botteghe di caffè di Jassi, nè coll' autorità dell' I. e R. Agenzia austriaca non hò potuto ancora scoprire la persona, ma solamente la sicurezza che ciò sia accaduto». Menționează procesul cu «gli accaniti nostri vicini». «Questo regnante principe, ora informato sinistramente, aveva deciso di toglierci affatto (senza quasi alcun compenso) una linea di luogo.» Agentul însă face «le più solenni proteste». «Sia noto alla Sagra Congregazione che noi siamo ora aperti peggio che in mezzo al campo e che siamo in estrema necessità di chiuderci con un muro, che ci costerà più di due mila piastre . . . La residenza cattolica, che fù fin ora sempre come una spelunca².»

CXL.

Iași, 10 Decembrie st. v. 1814.

Raport al lui Mihail Hrisoverghi, ce a fost însărcinat, «atît ca să statornicesc ulița ungurească ce den nouă cu hotărîrea

¹ Iosif von Raab.

² La 12 Octombrie, Berardi scrie: «Mi è dispiaciuto di sentire gli incomodi del Magnifico monsignor vescovo, per cui non abbia potuto intraprendere il viaggio per la sua diocesi.»

giudecății Înnălțimii Sale s'au deschis acum pe drept locu bisericii catolicești, unde și mai înainte au fost o hudiță de șasă palme, dar acum s'au deschis cu lărgime de doi stănjări domnești în curmeziș, în linie driaptă, den fața uliții mari și spre Bahluiū, până în dreptul colțului zădiului mănăstirii, acel de spre Bahluiū, cit și ca să hotărască împregiur tot locul bisericii catolicești, ce au mai rămas, afară din ulița ungu-riască». Cercetează de față cu vecinii, pune *un stîlp de piatră* «în colțul dughenilor bisericii catolicești», «însemnat cu doi boore mari», etc.¹.

CXLI.

Iași, 4-6 Iunie 1815.

La 4 Iunie, Berardi scrie cardinalului di Petro: «apostolico delegato». «La mia elezione a questo vescovato di Bac-cow... Una chiesa di tanto peso e che da più di un secolo non vede il suo residente pastore.» — La 6 Iunie, scrisoare analogă, către alt prelat. «Per rimpiazzare il nostro transla-tato vescovo alla diocesi di Città delle Pieve.» Cere o mulțămire pentru Calimah, care a sprijinit biserica în proces.

CXLII.

Iași, 11 August 1815.

Berardi mulțamește unuī cardinal pentru alegerea sa ca episcop. «Vostra Eminenza Reverendissima ben sà che non v'è alcuna orma di vescovato in questa chiesa e diocesi. Tutto bisogna principiare da capo.» I se permisesse a fi consacrat de cel mai apropiat episcop, cu doi preoți, «anche regolari»; dar nu vede unde s'ar putea, afară de Viena.

¹ Mai avem și o petiție către Domn în afacerea stradel, semnată «frà Gia-seppe Berardi, prefetto de' cattolici». — La 16 Maiu 1815, Domnul dă un hrisov pentru fixarea uliții și hotărnicia locului bisericii «Apusenilor» sau «ungurești».

CXLIII.

Roma, 26 August 1815.

Propaganda către Berardi. «Dovendo poi Vostra Signoria risiedere per ora in Jassi, per non esservi ancora, com' ella dice, una decente residenza in Bakow, non dissento che continui a ritenere provvisoriamente il peso della Prefettura, sino a nuove disposizioni.» S'a cerut Curții din Viena vechia pensiune ce dădea Poloni. Îi atrage atenția asupra afațurilor ce fac misionarii și asprimiilor lor în culegerea taxelor, asupra dispoziției lor la ceartă și faptului că țin «al loro servizio le femmine, e queste di un' età non sinodale».

CXLIV.

Iasi, 13 Septembre-22 Octobre 1815

La 13 Septembre, Berardi scrie Propagandei despre zăbava consacrării sale. «Il primo si è che si fa sentire la peste nella provincia di Moldavia, ed hanno chiuso i cordoni, avendo messo una quarantana di ventun giorni, assai penosa per il luogo e circostanze de' tempi, che già avvanzano all' inverno in queste parti.» Se adauge lipsa de bani. — La 26 Septembre, el adauge: «La peste dura e cresce nella Moldavia, e le rigori della quarantana sono ancora maggiori, e per questo, non ostante il cortese invito dell' Eccellentissimo Monsignor nunzio . . ., ancora perplesso a rendermi verso Vienna»¹.

CXLV.

Roma, 16 Septembre 1815.

Copia di lettera scritta dalla Sagra Congregazione di Propaganda Fide a Sua Altezza Serenissima Carlo Alessandro Calimacchi, principe regnante di Moldavia, in data dei 16 settembre 1815.

Monsignor Berardi, eletto vescovo di Bakow, hà partecipato

¹ Urmează scrisoarea din 22 Octobre. V. p. 191, n° CXLVI.

alla Santità di Nostro Signore Papa Pio VII l'esito favorevole della lite vertente frà il convento cattolico di Jassi e confinantî, rilevando con sentimenti di rispettosa gratitudine la cura speciale che Vostra Altezza Serenissima si è benignamente dato di far valere, conforme alle regole della giustizia, le ragioni di quei religiosi, indennizzati dei danni ricevuti, e munire il loro convento di un suo sovrano chirografo, che lo ponesse al coperto da ogni ulteriore molestia in avvenire.

Un tratto così singolare della sua bontà hà risvegliato i sensi della più viva riconoscenza nell' animo del S. Padre, il quale per ciò mi hà ordinato di passarne all' Altezza Vostra Serenissima distinte azioni di grazia.

Nell' eseguire la mente di Sua Santità, non manco al tempo stesso di pregare l'Altezza Vostra Serenissima voler continuare il potente suo patrocinio a prò dei nostri cattolici, e specialmente del mentovato monsignor Berardi, eletto loro vescovo, quale non dubito che manterrà nei medesimi la dovuta soggezione e fedeltà all' Altezza Vostra Serenissima, che con tanta benignità li governa. Ed, implorandole dal Signore la grazia di suoi santi lumi, le baccio devotissimamente le mani.

CXLVI.

IaşI, 26 Septembrie-22 Octombrie 1815.

După un raport al lui Berardi, cu data de 26 Septembrie, aproape în toate asemenea cu cel ce poartă n^o CXLIV (2)¹, alt raport (22 Octombrie). Domnul a fost încântat de scrisoarea Congregației și a declarat că are gata răspunsul. — În scrisoare Calimah vorbește de «la buona opinione che hò di questi religiosi, che... attendono al loro gregge, e del loro eletto vescovo; per cui non mancherò, per quanto dipenderà da me, di assisterli in ogni loro occorrenza».

¹ P. 190.

CXLVII.

Iași, 19 Novembre st. v. 1815.

Raport al lui Berardi. Din cauza ciumei, nu poate face o vinzare la Huși. Contestă că Biserica Moldovei ar fi un izvor de îmbogățire. Vorbește de un călugăr, care dă bani cu dobândă pentru susținerea familiei sale și de «il defonto Monsignor Francesco Ferreri, vescovo di Nicopoli». Pentru Barbieri: «tutti li consolati lo temevano, per le tante aderenze che vantava di avere alle Corti». La Huși se plinge de «il popolo molto bisbetico». Despre datori: «Chi non hà fatto debiti, dal Rochi in quà? Egli ne fece dodici mila. Il Sassano, per pagarne 5.000, vendette li migliori beni della residenza: una vigna in Copò, una razza di cavalli, una possessione al Pruth... Il Gatt accrebbe il debito fino 18 mila, per fare la locanda, che ora è il miglior mobile della residenza... Il Brocani aggiunse fino a 32.000 per rifare la chiesa rovinata dal terremoto e fabbricare di pietre le botteghe bruciate in tempo del Sassano. Il Landi accrebbe fino a 36.000, per comprare, forzato dal governo, il terreno del cimiterio, e fabbricarvi la chiesa, ed altre spese. Io hò fabbricato una cantina e varie case di pietra... Li calamitosissimi tempi che ci angustiano da tutte le parti dopo la guerra, colla fuga e colla peste¹.»

CXLVIII.

Viena, pe la 15 Maiu 1816.

Berardi către...

«Illustrissimo e Reverendissimo signore,

Sarà noto a Vostra Signoria Illustrissima e Reverendissima... affare... la trattativa frà la Corte d'Austria e cotesta Porta ottomana... al vescovo cattolico latino di Baccò in Moldavia...; avrà ancora inteso quali sieno le opposizioni

¹ În altă scrisoare, cu aceeași dată, Berardi spune că va pleca săptămîna viitoare pentru a fi consacrat, lăsînd în loc pe fostul Prefect Landi. «Qualche sorpresa (che pur troppo si dubita) di nuova guerra» e menționată.

in... in accettarlo portando i loro riclami col mezzo... co-desto Supremo Divano. Può sembrare... ina del presente vescovo nella per... abbia tentato una qualche innovazione... uto o no difficoltà per... diocesi di Baccov. Ma riffe... una del homina svanirà del... costa già antica istituzione... [resid]enza del vescovo cattolico, prima in Sereth... Moldavia fino dal secolo decimo quarto, e poi... decimo quinto. Questa residenza in Baccov per tre intieri [secoli]... di detti vescovi esistente anche nell' archivio della... he presentemente posseduta possessione di Trebes, vicino alla città di Baccov donata... nte che sul principio di detto secolo decimo quinto dimandò al pontefice romano... della cattedra dalla città di Sereth a quella di Baccow e conservata alla... vescovile, come chiaramente dimostrano i varj privilegj di successori principi, dati ai vescovi di spediti in... al prelodato signor internunzio. Sulla fine del secolo XVII o sul principio del secolo XVIII fù abbandonata quella residenza dal vescovo cattolico latino, non per altro motivo che per l'orribile incursione de Tatars e per una accanita peste e fame che successe¹, e per la inondazione del vicino fiume Bistritza, quale rovinò quella in allora assai popolata città e diroccò la grande chiesa e residenza di pietra dei vescovi cattolici di Baccov, rifugiandosi in tanto i poveri vescovi appresso il lor protettore, il rè di Polonia, il quale acordò in seguito a detti vescovi una residenza ed un sussidio nel suo regno nei confini della Moldavia. La Santa Sede non hà mai interrotta la successione dei vescovi di Baccò, i quali hanno governato sempre la loro chiesa col mezzo del Padre Prefetto *pro tempore*, come loro vicario generale, facendovi di quando in quando la loro personale visita, con esservi accettati da quei principi con onori dovuti al loro carattere. L'ultimo vescovo che visitò in persona la sua diocesi, l'anno 1776, fù Monsignor Domenico Karvosiecki, Minore Conventuale, morto dal 7 di questo secolo, in allora coadjutore di Monsignor Raimondi Jesierski, Minore Conventuale.

¹ Supt Dumitraşco Cantacuzino.

Nel 1809 fù consecrato in Roma vescovo di Baccow il padre Bonaventura Caranzi, Minore Conventuale e già vice-prefetto delle Missioni di Moldavia, poi paroco in Roma del loro Convento de' SS. XII Apostoli. Doveva partire il detto Monsignor Caranzi coll' attuale vescovo, in allora in Roma e destinato Prefetto e provinciale di cotesta Missione di Sant' Antonio in Pisa. Ma le disgrazie accadute alla misera Roma trattenero il vescovo di Baccow in Italia, partendo intanto per la sua Missione il Padre Giuseppe Bonaventura Berardi. Nel 1814 doveva partire il vescovo Caranzi per Moldavia, e ne fù avvisato... il padre Berardi, confermato già Prefetto in Moldavia, per non aver potuto duran[te la guerra arrivar alla volta] di Costantinopoli, sua prima destinazione. Avvisato il Prefe[tto della] venuta del vescovo, ne diede parte al signor Agente imperiale [ed a] Sua Altezza il regnante principe; il quale... venuta di detto vescovo; ma dimandando di... nuove vigne del monastero di Jassi, fù raccomandato... allora gran tesoriere della provincia, che... principe anche in vista delle maggiori spese... del vescovo fù accordato... non sia nominato il vescovo... [Pre]fettura di Jassi. In vista poi... Carenzi fù translatato... e la Sacra Congregazione non tardò... del detto padre Giuseppe Bonaventura Berardi... fermò la detta nomina con suo breve... in Moldavia nella fine di aprile detto anno che il padre... anno per la provincia. Si sparse immediatamente... la soprascritta della lettera arrivata per il solito... Cancelleria dell' Agenzia austriaca. Il signor Agente lo palesò... Altezza Serenissima. Tornato poi il Prefetto alla città, fù presentato del detto... primi di maggio, come detto vescovo, anche per avviso della Corte... principe gradi con molta soddisfazione la detta nomina protestando... nque bisogno la sua assistenza... seguito... officiato Sua Altezza dalla Sacra Congregazione per ordine di Sua Santità con una lettera di... alla felicemente terminata lite, che da quaranta anni esisteva frà il monastero greco detto dei Tre Santi e la residenza cattolica, con assegnare confini di convenienze frà li cattolici padri e li greci monaci, dando quelli giusti compensi che si convenivano

al luogo ceduto dai cattolici al pubblico bene; nella qual lettera si raccomandava la Missione ed il nuovo eletto vescovo, e Sua Altezza si degnò di rispondere una lettera onorevole, tanto alla Missione quanto al vescovo, comunicando li sentimenti della sua lettera al signor Agente Imperiale et Reale austriaco. Ricevette il padre Prefetto le congratulazioni della sua elezione da molti signori del Divano moldavo, e solo alla fine di novembre si dispose al viaggio verso Vienna, per la sua consecrazione e, dopo essersi onorevolmente licenziato da Sua Altezza e felicitato per il suo prospero ritorno e, senza aspettare la minima ombra di opposizione, partì per Vienna. Quà solamente arrivato, trovò lettere che indicavano le finora duranti opposizioni. Da questa genuina relazione conoscerà Vostra Signoria Illustrissima e Reverendissima che la Santa Sede non hà fatto nè pretende alcuna innovazione nella elezione del vescovo di Baccou, mà solamente che ora il vescovo risieda alla sua diocesi, nella quale riconosce necessaria la presenza del pastore alla direzione di quelle anime; la protezione, ben nota alla Santa Sede, che si è degnato di accordare S. M. I. e R. d' Austria specialmente alli cattolici di Moldavia, fà costantemente sperare che sarà conservato il vescovo di Baccou nelli suoi ordinari diritti, non contrattati in Moldavia che dopo la metà del dicembre, contra ogni aspettativa. Lo zelo di Vostra Signoria Illustrissima e Reverendissima per la cattolica religione, assai abbondante in cotesto vasto imperio, mi dà tutto il coraggio a sperare che non mancherà appresso suo nipote l'internuncio¹ di usare di tutti quei mezzi che crederà opportuni persuaderlo e nella giustizia della dimanda e nella gloria che ne risulterà alla nuova protezione, se['] vescovo otterrà col di lei mezzo di ritornare alle sue pecorelle abbandonate sotto la buona fede per la sua necessità di conseguire la consecrazione. Questo non preveduto ritardo cagiona un immenso danno, e spirituale e temporale, a quella povera Missione. Sarà eternamente memore la Santa Sede per i prestati uffizi alla cattolicità di Moldavia, anche a S.

¹ Baronul de Stürmer.

E. il signor internunzio, dalla di cui attività specialmente dipende il trionfo della santa cattolica religione in Moldavia. Confermandosi in questo esito favorevole la grande potenza della ottenuta protezione. Intanto... (*sic*).

CXLIX.

Iași, 18 Ianuar st. v. 1816.

Berardi către Congregație. «La mia entrata in Jassi come vescovo de' cattolici e del modo con cui finora mi trovo mediante la special protezione di S. M. I. e R. Apostolica.» Stabilirea și-o datorește lui Raab. «Col decorso di tempo si spera che svanirà anche l'ombra che hanno questi signori sopra al titolo di vescovo di Baccow.»

CL.

Viena, 25 Maiu 1816.

Cardinalul Severoli, nunciu, către Scarlat Calimah. A transmis scrisoarea lui către cardinalul Litta. Berardi, «jadis préfet de cette mission..., se trouve à présent dans la consternation la plus grande. On lui empêche le retour à sa résidence, où il se trouve, en partant, d'avoir laissé ses affaires spirituelles et économiques dérangées. Il est si persuadé de l'agrément sincère que Votre Altesse lui a témoigné à l'occasion de sa (*sic*) élévation à la dignité d'évêque, qu'il sait positivement que la contrariété qu'il rencontre malheureusement à présent, ne peut pas lui venir de la part de Votre Altesse... Dans la suite de dix-sept années où il a été dans le cas de connoître la Moldavie, il n'a jamais rencontré la plus petite contrariété de la part de ces seigneurs.»

¹ La 14 Septembrie, cardinalul Quarantotti mulțamește lui Iosif Bonaventura Berardi pentru felicitări cu ocazia promoției sale la cardinalat. — La 25 Octombrie se menționează «fră Domenico Brocani, Minore Conventuale, vicario generale». — La 27 Iunie precedent Aloisiu Landi, fostul Prefect, fusese numit «minister provincialis provinciæ Orientis». — La 23 April 1817, se redactează la Roma o «istruzione per Monsignor Giuseppe Berardi, vescovo di Bachow

CLI.

1817 (1812?).

Raport al lui Berardi.

«Fino dalli 2 ottobre, come hò altra volta indicato, si è ristretta la giurisdizione di questa Prefettura o diocesi collo smembramento fatto dalli Russi allo stato di Turchia della Bessarabia e delli distretti di Moldavia al di là del fiume Pruth fino alle rive del Nistro, quantunque in questo tratto di paese non vi fosse alcun paroco stabile, ma solamente un visitatore due o tre volte l'anno per li cattolici polacchi e ruteni che si trovano al servizio di Armeni e Greci patroni di armenti, che vi tengono per le razze in quelli vasti campi, e ben poche famiglie, quà e là disperse, che montavano al numero circa di trenta. Ora il cattolicesimo in quelle parti unite all' impero russo per li trattati di pace è alquanto aumentato... L'impedimento di passaggio per li sospetti di peste, che dicono tuttora serpeggiare a Costantinopoli, è fuori. [Cere lămuriři asupra intențiilor Propagandei relativ la Basarabia.] Essendovi molti cattolici che altre lingue non conoscono che la turca, anche per questi Monsignor vescovo di Nicopoli, residente a Bucharest, mi hà spedito un provetto missionario bulgaro, che hà servito venticinque anni in quella provincia, chiamato don Matteo Rasdilovich... Egli fece già li suoi studj nel Collegio della Propaganda a Roma; di là fù spedito alla sua nativa provincia di Bulgaria, ma, essendo ora quei cattolici passati in Vallacchia e correndo sospetto presso li Turchi che ciò sia accaduto coll' insinuazione delli missionarj, perciò don Mattia non può più per ora colà servire.

Nella visita della provincia hò trovato 23.000 anime in circa, divisi in 5.000 famiglie circa, oltre ad alcune famiglie disperse, che di quando in quando vengono alle chiese. Le parrocchie sono: di Grosest, sul confine della Transilvania, Clesia, Vallesacca, Faroano, Callughera, alle rive della Bistriccia, Giudeno, Saboana, Allaocest, sulle rive del Sireth, Husci, allé rive del Pruth, e Jassi, capitale della Moldavia.

e Prefetto delle Missioni in Jassi di Moldavia», cuprinzînd răspunsul la îndoielt cu privire la «matrimonj promiscui».

La prima, di Grosest, numerosa di 400 famiglie, in varj villaggi, è amministrata dal padre Pancrazio Finta, zeloso missionario ungaro, molto addattato per quei monti.

La seconda, di Clesia, numerosa pure di sopra 400 famiglie, doveva dalla Pasqua in avanti essere amministrata dal padre Remigio Silvestri, di Pianoro, sul Bolognese¹. [Înterupt.]

CLII.

Iaşî, după 13/25 August 1817.

Berardi către Propagandă (?). Mulțămită nunciului din Viena, e pe deplin recunoscut, și e ajutat în vizitele sale. Anexează scrisorile domnești de recomandăție:

«Noi Carlo Alessandro Calimaki, per la grazia di Dio principe regnante nella provincia di Moldavia.

«Onorati e fedeli nobili del mio principato, a voi specialmente, governatori del distretto N. N., salute. Essendo che il vescovo de' cattolici viene per girare nel vostro distretto ad esaminare le cose spirituali appartenenti alla loro religione, di quei cattolici costà abitanti, per dare gli ordini necessarij e per sottoporre li traviati alle leggi della chiesa, — vi ordiniamo con questa nostra che non solo non sia impedito alla sua visita, ma ancora gli si dia tutto il braccio necessario a facilitarlo nella sua giurisdizione.

«1817, Agosto li 13².»

Dar Domnul însuși îi sfătuște a nu căuta «molta publicità di onori... In Jassi però e negli affari pubblici sono considerato come Prefetto della chiesa cattolica e con tale aspetto mi posso presentare; in altro aspetto non mi riconoscono e non mi danno altro titolo che il mio semplice nome conosciuto in Moldavia, cioè chiamandomi il padre Basilio, o il padre Prefetto.» Cere un ajutor. «La Prefettura di Jassi è un cattivo gatto a scorticare, e chi vi mette le mani, se non

¹ Dar raportul pare a fi anterior morții acestuia. V, mai sus, p. 165.

² S'a păstrat și în românește o asemenea recomandăție către «episcopul catolicesc», adresată Vornicilor din Botoșan%.

hà più che lo spirito del defonto padre Rocchi, non vi riesce». Nicî n'are unde sta, «perchè quella [residenza] che vi è, miserabile, di legno, casca a pezzi». Trebuie vre-un an de aşteptare până se vor deprinde Moldoveniî. «Padre Reverendissimo, parliamoci chiaro. Il signor internunzio hà bastantemente dimostrato l'impossibilità di ottenere un firmano per la permanenza in Moldavia del vescovo, come vescovo, e, se vi rimango, è tutta forza di cavillazioni del signor Raab, con dimostrare al principe ed ai signori che non possono impedire a Roma che il Prefetto sia vescovo di dignità ecclesiastica, quando in foro non comparisce che Prefetto. La mia cautela in non aver preteso nè titoli, nè distinzioni in foro mi hà sostenuto, e poco a poco dimenticava le loro opposizioni. Se il padre Scarpati principierà a darsi titolo di Prefetto ed a pretendere (come gli si converrebbe) il diritto di agire, sottoscrivere e contrattare, ritornarebbe il metropolita a suscitare la questione, e si guasterebbe ben presto la nostra ordita, ma non tessuta tela. Il metropolita, come hò altra volta indicato, hà già protestato che non conosce in Moldavia altra superiorità alla Missione cattolica che il Prefetto; se gli facciamo comparire un Prefetto, farà subito il diavolo a quattro per discacciare il vescovo.» Acestea însă nu le spune din dorința de a se perpetuà în Prefectură.

CLIII.

Iași, 3 Septembrie 1817.

Berardi către Propagandă. «Ora posso assicurare l'Eminenza Vostra Reverendissima e cotesta Congregazione che Sua Altezza il principe regnante si è compiaciuto accordarmi la licenza di andare in visita per la provincia, sebbene con privata sua lettera di raccomandazione a ciascun governatore di varj distretti della provincia, nominandomi il vescovo de' cattolici, senza alcun altro titolo. Egli non mi puote dare pubblica, ostensiva e permanente raccomandazione per non contravenire apertamente alle istruzioni della Sublime Porta, la quale, avendo aderito alle querele che l'anno scorso furono presentate dal clero e nobiltà della Moldavia, non accetta di residenza

in Moldavia il vescovo di Baccov. Con tutto ciò nel Divano di Jassi sono riconosciuto negli atti pubblici come Prefetto superiore della Missione e chiesa cattolica di Jassi, col titolo di vescovo de' cattolici, e con tale titolo mi sottoscrivo nelle note che mi occorrono per gli affari di questa residenza. Tutto ciò lo devo al signor cavaliere consigliere de Raab, Agente austriaco, senza la di cui sollecitudine nulla s'avrebbe ottenuto.

Con tale licenza hò principiato la sacra visita dalla parrocchia di Husci, distretto al Pruth, vicino alla Bessarabia russa. Colà sono stato dalli signori governatori accettato con tutte le convenienze. Hò fatto visita di complimento a quel vescovo scismatico, terrestre padrone del villaggio, ove esiste la chiesa parrocchiale de' cattolici, benchè sia uno dei vescovi sottoscritti contro alla residenza del vescovo di Baccov in Moldavia; pure mi hà ricevuto con piena accoglienza, riconoscendomi come superiore della Missione, senza però darmi alcun titolo. Hò fatto con tanta libertà la mia visita, rimanendo otto giorni frà quel popolo, quanto cioè è stato necessario nelle circostanze. Hò cresimati in quella, benchè picciola, parrocchia, 385 persone, che si sono presentate a ricevere questo Santissimo Sacramento. Ivi al presente è parroco il signor don Mattia Rasdillovichj, di Bulgaria, già alunno di cotesta Sacra Congregazione, applicato a quella parrocchia, ove sono anche Bulgari. Il popolo ne è contento, ma la parrocchia è assai povera, e nelle presenti circostanze di massima carestia è necessario un qualche sussidio alle spese quotidiane del parroco. Fatta questa visita, sono ritornato a Jassi per mettermi dopo dimani di nuovo... [R]omano. In Jassi non hò di presente che Denes, sacerdote ungharese di Cinque Chiese, il quale hà preso sopra di se la educazione de' fanciulli poveri di questa città, insegnando a leggere e scrivere in lingua tedesca e latina, come desiderano i loro genitori, ed insegnando loro la dottrina cristiana in lingua tedesca, moldava ed ungara. Anche a questo religioso è necessario qualche sussidio, acciò possa restare in un impiego veramente laborioso ed assolutamente necessario in questa città, non trovandosi frà li nostri religiosi italiani chi possa supplire a tale istruzione. Egli desidera l'approvazione da cotesta Sacra

Congregazione, ed io con tutto il fervore prego perchè sia riconosciuto in tale impiego, essendomi ancora di massima utilità in questa capitale, ove la maggior parte de' cattolici sanno quelle lingue che sono a padre Emerico nazionali.» Promite alte rapoarte pentru restul visitei.

CLIV.

Toamna anului 1817.

Caiet cu acte româneşti şi italieneşti privitoare probabili la visita lui Berardi. «Inoltre si è ordinato che nella chiesa di Saboano si recitino le solite orazioni una volta in ungaro ed un' altra volta in lingua patria moldovana, in tutte le domeniche ed altre feste . . . Ogni casa darà un demerli di popusciojo in granelle, della misura giusta del principato. Ed al paroco pagherà in denari per la così detta *sembria*, per li quattro parà dovuti già anticamente per il servo di casa e per la capezza di fieno, già solita a darsi, in tutti i popoli, da ciascuna famiglia al paroco, non avendo tutta la parrocchia per loro dichiarazione fieno da dare in effetto — in tutto parà, 60... Riguardo ai dascali, daranno i soliti quindici parà, distinti dalla sopra indicata *sembria*, dovuta al paroco.»

CLV.

Iasi, 22 Decembre [1817].

Raport al lui Berardi către cardinalul Severoli, Dare de samă despre visită. «Ora provo con fatti che li Moldavi vanno perdendo quell' astio che avevano concepito al nome di vescovo cattolico. Hò visitato la metà della diocesi con somma soddisfazione. Li governatori delli distretti, ai quali occorre presentarmi, si prestano ad ogni mio desiderio, acciò possa esercitare tutta la giurisdizione, che è propria di un vescovo in sua diocesi, tal chè non potrei desiderare di più in paes pienamente cattolici, Procuro però di non abusarmi della loro indulgenza, non volendo accettare le pubbliche pompe ed incontri, che pure furtivamente vanno.» Cere «un altra decina

di simili padri, ubbidienti e zelanti». «Il solo pastor luterano quì in Jassi è un lupo, che molto inquieta le mie povere pecorelle.»

CLVI.

Iaşî, aceeaşî dată?

Raport saŭ rapoarte ale lui Berardi către Propagandă. «Il pastore è suddito austriaco . . . Sua Maestà Imperiale e Reale si è compiacciuto benignamente di accordare special protezione alla cattolica Missione e religione di Moldavia.» Certe cu pastorul luteran. «[La Congregazione] si è compiacciuta di assegnare cinquanta scudi per la scuola, già numerosa di sopra a trenta scolari, che con grande profitto, anche spirituale, si tiene nella nostra residenza di Jassi per li poveri; quale scuola frequentano anche i figli dei Luterani; ove s'insegnano le lingue tedesca, latina e moldava, ed in queste tre lingue il catechismo . . . Colla grazia dell' Altissimo hò visitato con mia piena soddisfazione nello scorso novembre e metà del corrente dicembre tre altre parrocchie della mia diocesi, ed hò provato con fatti che in Moldavia a poco a poco tutto si ottiene senza molto pretendere. Li governatori delli distretti si prestano con tutto piacere (mediante anche le raccomandazioni che in iscritto hò ottenuto ai medesimi, dal regnante principe) a qualunque mio desiderio. Li popoli mi accettano con sommo giubilo, per vedere di nuovo frà loro il vescovo, di cui avevano presso che perduta la memoria. Hò cresimato sopra a tre mila persone. Non ostanti gli aggravj, per li quali sono continuamente esausti, concorrono i poveretti spontaneamente ad ajutarmi nelle spese, che montano assai grandi.» Amestecul pastorului din Iaşî la căsătorii mixte. Se va plinge de aceasta şi Domnului. «Mi è riuscito di discacciare un altro predicante, calvino, che con passaporto del governo di Transilvania erasi introdotto in Moldavia, in un villaggio della parrocchia di Grosest, ed ivi tentava di fare dei proseliti degli stessi nostri cattolici . . . In seguito della reverenda lettera scritami da cotesta Sacra Congregazione, in data delli 10 agosto 1816, giuntami in Vienna, di visitare anche quelle parti di Mol-

davia, in diocesi di Baccò, che chiamasi Bessarabia, frà li fiumi Nistro e Pruth, ora appartenente all' Imperio russo, dall' ultima pace in quà,—ne scrissi al vescovo di Camenicz, per informazione; mi rispose essere per ordini sovrane quella parte... sotto la di lui amministrazione e che già ne aveva informazione....

CLVII.

Iași, 12/24 Iunie 1819.

Scrisoare a unui necunoscut.

«Cu multă plecăciune închinându-mă, sărut mîna dumitale... Pentru ciuma, veî şti che s'aŭ sculat Tetereşeniî dăn preună cu sudiîî şi aŭ străcat toate chelătirurile, toate, viind şi la Curti cu zurbă asupra Marie Sa; şi acum nu esti ciumă şi poîi ca să viî; pentru carte de la Postelnicul, am fost, şi m'aŭ zis că acum nu să poate, păn nu s'a puni la cali cu zurbazii, fiindcă în toate zilele pră... şi în înc... la başchodar; pentru bani cea m'aî lesat ca să-î scot, nu am scoş nici un ban; cel cu 45 lei nu aŭ mai venit; încă di la băbăeo(?) nu am luat, că aŭ fuzit, fiindcă şi el aŭ fost amestecat la zorbalic; pentru volnicii, am fost la Sărdar... Călătirurile s'aŭ stricat, şi nedejduim că piste trii zile să va deschide şi Curte, fiind că tot esti închis, şi pezescu şi beşliî, dinpreună cu Arnăuîî Curîî, pentru zorbazii¹...»

CLVIII.

Iași, 9 Decembre st. v. 1821.

Caimacamul confirmă stăpînirea bisericii catolice asupra moriî de lîngă Ceplenîta.

CLIX.

1821-1823.

«Nos infrascripti, ex mandato Illustrissimi ac Reverendis-

¹ Din acelaşi an avem următoarea chitanţă cu litere latine: «Adiweres cu acczasta skrisore me preukum ke am primit diela kamara gospoda kertie. W. Lukasiewicz, dię 19 Apr. 1819.»

simi domini I. Philippi Paroni, episcopi Iloan, visitoris et praefecti apostolici huius Sacre Missionis Moldavię, ad hoc ut videre, cognoscere et iudicium nostrum pronunciare supra administrationem huius monasterii peractam a R. P. C. Francisco Fabri, a mense aprilis 1820 usque ad pręsens, testamur. [Socotelile-s încurcate; se constată risipă. Fabri dăduse vina pe Inocențiu Pamfili. În locul lui, se numește Brocani. Semnați: «Frater Alexander Popp, M. C.; frater Stephanus Jannucci, M. C.; frater Raphael Maciejowski, M. C.; frater Dominicus Brocani, M. C.»]

CLX.

1821-1823.

Paroni verifică administrația financiară a bisericii în prezența Prefectului Ludovic Scarpati, a lui Brocani, fost Prefect «e convisatore nostro eletto», a lui Ștefan Jannucci, Francisc Fabri și Inocențiu Pamfili, «segretario della Sacra Visita». Decide ca administrația să o facă de azi înainte, nu Prefectul singur, ci și Capitolul; ca să se ție condici de socoteli amănunțite și să se verifice conturile, de revisori.

CLXI.

1821-6.

«Memoria data al consol francese.» Istoria episcopatului. Berardi «non ebbe quiete e non fù mai riconosciuto, mà li fù lassato libero esercizio della sua carica. Morto questi dopo tre anni, per evitare le liti, fù nominato dalla Sacra Congregazione l'attual vescovo Gian-Filippo Paroni, con titolo di vescovo di Trolan (*sic*) e visitatore apostolico di Moldavia; con tutto questo, molte opposizioni ebbe per due anni, avanti la rivoluzione, non volendolo permanente, ma che, finita la visita, partisse. Ora poi lo lasciano in quiete... La popolazione cattolica ora ascende a 35 mila in circa.»

CLXII.

Pe la 1823¹.

Instrucțiї ale lui I.-Filip Paroni, episcop de Iloan, visitor apostolic, către «vos, missionarii apostolici» din diocesa Bacăluului. Diocesa «diu, viduata pastore, mansit sub praefectorum directione, qui, ad plurimum solummodo ad triennium in officio manentes, non potuerunt providere et ordinare uti episcopus, cui data est gratia specialis regere Ecclesiam Dei». După vizită, dă recomandatiї în privința abuzurilor comise în cauze matrimoniale. Afară de vicariul din Iași, a mai pus doi: «unum videlicet in provincia Sireti, cum residentia Sa-boani, alterum in provincia Bistricie, cum residentia Faroani». Ei vor ținea registre, toți, de învoieli, judecări, etc.

CLXIII.

Iași, «2 . . .» 1823.

Paroni către Împărat. «Le rivoluzioni insorte e la stazione dell' armata turca in questo principato di Moldavia ridussero il monastero cattolico di Jassi, che hà la sorte di essere sotto la protezione dell' Imperiale Cesarea Apostolica Vostra Maestà, all' evidente pericolo di andare perduto.» Cere despăgubiri de la Turci său mila împărătească. Căci creditorii s'aũ întors și cer dobînda pe doi ani².

CLXIV.

Cluj, 20 Octobre 1823.

Copia.

Sacratissima, Caesarea, Regia et Apostolica Maiestas,
domine, domine clementissime,

Dignata est M. V. Sacratissima modo benigni decreti regii,
dato 11^a iulii a. c. sub numero aulico 2401 emanati, fidei

¹ Se cetește și «anno igitur sequenti, 1822».

² La 16 Iannar, Ioniță Sturdza confirmă catolicilor vechile privilegii, scutind la fie-care biserică cinci-zeci de stupi, zece porci, o sută de vedre de vin.

huic gubernio regio clementer iniungere ut documenta episcopatum bacovensem in Moldavia respicientia et praetensive in archivo Conventus Patrum Franciscanorum Csik-Somlyoensium praeeexistentia in origine (*sic*) eidem Altesatae substernat.

In homagiale obsequium benigni huius decreti regii, non defuimus episcopo transilvanensi in commissione dare ut desiderata documenta in archivo praefati conventus perquiri tibi in origine exhibere curet, horum submittenda et, si memorata conventus desideraret eidem authenticum transumptum extradendum, procuret. Quando autem, iuxta declarationem patris Chrysologi Szaz, guardiani Csik-Somlyoensis, ad antelatum episcopum directam et per eundem horum exhibitam, in archivo eiatis conventus nullum desideratorum documentorum vestigium reperiatur, verum ex archivo provinciae plura de praememorato episcopatu resciri posse innuetur, ministro provinciali Patrum Franciscanorum Strictioris Observantiae sub hodierno in commissione dedimus ut, excussis archivi provincialis actis, documenta, superius mentionatum episcopatum respicientia, sollicite perquiri curet illaque, si adinvenirentur, in origine horum exhibeat, authentico eorundem transumpto, si necessarium videbitur, pro usu archivi retento; si vero nulla adinveniri possent documenta, circumstantias saltem quae de saepiusfato episcopatu rescire posset, repraesentet.

Quod ipsum Maiestati Vostrae Sacratissimae ea cum humillima declaratione referre sustinemus, quod, accepta praememorati ministri provincialis relatione, adaequatam in substrato relationem substernere non erimus defuturi. Fide nunquam violabili perennantes

Sacratissimae Maiestatis Vestrae

E regio Magni Principatus
Transylvaniae gubernio.

Clau-
diopoli, 20^a octobris 1823.

humillimi perpetuoque fideles
subditi ac servi

B. Ioannes Iosika, m. p.

CLXV.

Roma, 14 Iunie-19 Iulie 1825.

La 14 Iunie Propaganda anunță luī Bonaventura Zabberoni, Ravenat, Minor, episcop-ales de Helenopolis și visitor apostolic în diocesa Bacăuluī, că Papa l-a numit, la 12 ale lunii, în această din urmă calitate, «con carattere vescovile». — La 19 Iulie, se comunică de cancelaria pontificală numirea: «Quum post obitum clarae memoriae Iosephi Berardi, dum vive-rete piscopi bakoviensis in Moldavia, Missio illa quę fratrum Ordinis Minorum Conventualium nuncupatur, curę alias tradita fuit, magna in perturbatione versaretur, venerabili fratri I. Francisco (Philippo) Paroni, episcopo Iloan, auctoritate apostolica, tamquam apostolico Missionis illius visitori, commissę (*sic*) reperiat, quumque praefatus Paroni iustis de causis in urbem redire postulaverit». — În aceeași zi, i se comunică numirea la Iloan.

CLXVI.

Iași, 27 Iunie st. v. 1825.

«Vechilul mănăstirii», Domenico Brocani¹, scrie episcopuluī pentru treizeci și doi de locuitori din Barați, poslușnicii catolici, cari, pentru a fi ast-fel scutiți de havalēle, vor da 800 de lei, în patru rate, în banī saū în lucru; iar pentru havalēle nouă ei se vor înțelege, ca și ceilalți scutelnici. Lucrul pe moșie îl vor face însă separat de acela care răscum-pără birul, «nefiendo entro aciasta compreso» (*sic*)².

¹ La o dată necunoscută, «Patăr Duminică, vechilul mănăstirii biserici ungurești din Iași», arată că din vechiul eraū scutiți de biruri și angării saū havalēle dascălii, pe cari-i țineau și sate fără biserică, pentru a învăța pe copii. Acum, mai ales în Ținutul Bacău li se iea contribuție, pe temeiul «că sint scriși în catagrafie». El cere a se întări scutirea.

² Urmează această socoteală: «Birro de Barazzeni sci Cosbicieni, 32 numi pe feste siave sferito (l). 212.35. Bagni sorogiiilor la ce dare . . . 68. in un anno de doo ore . . . Sfertori incede la entei a lui Januari. 2° la entei a lui Aprile, 3° la entei a lui iulii, 4° la entei a lui 8bre. Bagni a poste [pe Ianuar-Iunie și Iulie-Decembre].»

CLXVII.

După 30 Iulie 1826.

«Illustrissimus ac Reverendissimus episcopus Bonaventura Zabaroni sepultus est circa annum 1827 in ecclesia iassensi in Moldavia, infra scamna ad dextrum, intrando ad ecclesiam, versus imaginem Sancti Rochi; sepultus autem cum cruce aurea et annulo aureo non parvi pretii.

Adnotatum pro memoria ab eo qui rem scivit, eo quia praesens fuit ad sepulturam praedicti Reverendissimi.»

CLXVIII.

Roma, 24 Decembre 1826.

Cardinalul Joanson, Prefectul Propagandei, către Paolo Sardi, episcop de Vera, visitor apostolic în Moldova, menționând și «i libri inviati alla Moldavia»¹.

CLXIX.

După Iulie 1827.

«Spese occorse per riedificare dopo il fuoco. Luglio 1827 :»
Mia de șindile, 2 lei și 2.30. 6 lei merța de var fin. Nuiele (*noielle*), *tavole di brat* (și *brad*), *amnar*. În același caiet, «introito per le spese occorrenti per la chiesa, casa, osteria e purgare la piazza». Se primesc daruri: de la văduva Răzoaia, de la «signor Postaka, Post-Maister», de la consulul frances, de la doctorul Perez, de la «Madame Prevost», de la avocatul Adami, de la dr. Viola, de la Felice Barla, de la «Miniciacchi», de la ceasornicarul Mayer, de la Antonachi Raimondi, dragoman frances, de la «Ieni speziale»².

¹ În 1826 mai găsim o afacere de hotare între Broșteni și Baraș. Mai târziu, inginerul Leon von Praun, «geometr.», cumpără ultima moșie de la vechilul «prefectorului Gvalteri».

² La 2 August, biserica cere, după focul cel mare, prin Agenție, creditorilor săi «di voler ridure li loro crediti ad una metà, pagabile senza usura dopo il lasso di anni sei». Garantează cu Horlești, via de la Miroslava, grădina din Păcurari, localul Residenței. Se conservă și «collecta benefactorum

CLXX.

Iași, 24 Decembre 1827.

Aloisiu Landi, «parochus sanctae ecclesiae iassensis in Moldavia et totius Missionis catholicae in spiritualibus superior, delegatus commissarius generalis, etc., etc.», dă un atestat că «reverendus dominus Emericus Déenes, diocesis quinque ecclesiensis presbyter, per annos duodecim huic sacrae Missioni fuisse addictum» pe lângă «defunctum episcopum Berardi, tanquam assistentem et parochum iassensem». Apoi e paroch la Prăjești și Călugăra. «Quamvis et ipse, tempore praesertim revolutionis, innumerosas calamitates perpessus, pluribus vicibus depraedatus et saepius ad mortem quaesitus, omnia quae circa se habuit perdidisset; tamen, posteaquam diro incendio, die 31° iulii anni currentis, monasterium iassense cum omnibus adpertinentiis usque ad fundamentum conflagrasset, ex uno suo credito 216 aureos, ex alio vero 184 leoninos turcicos magnanimiter huic monasterio condonaverit.» — Pecetea poartă vulturul cu două capete avind crucea pe piept și legenda: «Sigillum resident. Sacra. Mis. in Moldavia.»

CLXXI.

Miskolcz, 11 Ianuar 1830.

Rudolf Studer, Ministrul provincial minorit al Ungariei, către pro-Prefectul din Iași. Răspunde în privința stipendiului ce cerea Misiunea ungurească, anexînd scrisori din 1826 ale generalului Ordinului.

pro subsidio in construenda ecclesia coemeterii catholicorum in suburbio iassensi Pecorar, cu socotelile anexate. O altă socoteală, datată 1^{ia} Decembre 1827, cuprinde un «Dettaglio della spesa che si hà fatta per la riparazione delle botteghe a canto del monastero cattolico». «Johann Vasilio pharm.» se îndatorește a le drege în sama chiriei. Menționăm în fine: «Cartello dela fabbrica, chiesa e case nuove 1828 e 29; nel principio dell' amministrazione fatta dal padre M. Stefano Jannucci, commissario generale de' Minori Conventuali, a Jassy, capitale della Moldavia, il primo luglio 1828». — La 21 April 1827, privilegiu de la Ion Sandu Sturdza, iar, la 15 Mai, act de judecată semnat de Andronachi Donici. — În 1829 proces cu Domnița Hangerli.

Episcopul Ioan Paroni plătise o sută de scuzi. Ordine dăduse și pro-Prefectul Iosif Gualtieri, dar ele nu fuseseră îndeplinite. «Contractum cum Illustrissimo domino episcopo Ioanne Philippo Paroni Claudiopoli in Transylvania die 6ta iulii, anno 1825, initum fuisse ea lege ut quotannis centum taleri provinciae hungaricae numerarentur.» Vorbește, promițând a trimete misionari, și de «par incendii calamitas, quae urbem Iassy residentiamque vestram funesta clade affecit, nos quoque magno luctu involuit, siquidem, etc.»¹.

CLXXII.

Cernăuți, 19 Februar 1830.

Agentul austriac Lippe către Prefectul Pamfili, vicariu apostolic în Moldova. Pentru «l'affronto che ebbe da soffrire la Missione dell' insolenza dei sbirri dell' ispravnicato di codesta capitale moldava». Îl desaproabă că a «avvuto ricorso ad una minaccia, la quale, come mi sembra, potrebbe sommamente compromettere la carica di cui si trova V. S. R. rivestita. Un insulto ossia affronto diretto, non propriamente contra la religione cattolica, ossia contro il di lei libero esercizio e culto, ma benchè contro li missionarii stessi, e per affari ed oggetti secolari, — secondo la mia convizione non potrebbe mai autorizzare il pastore di abbandonare la sua greggia e di privarla, rinchiudendo le chiese e sacri luoghi, del culto e delle consolazioni della loro santa religione. Quanto gravi sarebbero stati li incalcolabili conseguenze di tal abbandono dell' peccorelle fedeli cattoliche al lupo vorace moldovano!!! L'affronto che una autorità moldava ebbe l'ardire di fare alli missionari sarebbe stato vendicato sopra una popolazione innocente di 50.000 anime catoliche!»².

¹ Despre acest incendiu se cetește într'un raport fără dată: «La chiesa vecchia abbruciata dall' invidia de mali contenti, per essere principiato il fuoco dal tetto di detta chiesa; per il quale incendio la povera città di Jassi ne soffersse la pena, — che la metà in poco tempo fù incenerita.»

² Într-o a doua scrisoare, cu data de 2 Mart, Lippe scrie lui Pamfili despre moartea misionariului Janucci. «Il trionfo ch' ebbe conseguito», adauge

CLXXIII.

Corespondența lui Anton Grigorovicî, îngrijitor la Moara-Prefectului, cu «vechilul» Angeloni.

Moara-Prefectului, 25 Mart-31 Decembre 1831.

1. Scrisoarea din 25 Mart.

P. S.

«Aice norodu s'aũ zurbuluit tare pentru oameni acei de oaste, cari cer boeriũ, și pe scutelnici i-aũ fostu poprit norodu în drum, nu-ĩ lasă să margă la Eș; aice i-am scos pe scutelnici din mîna norodului, și li-aũ dat drumu să margă la Eș; și pe un ocolaș și 2 vornici i-aũ bătut la Belcești, de mai i-aũ omorît.»

2. Scrisoarea din 17 April.

«.... Dar frică ce am tras noĩ, numai Dumnezeũ știe, din pricina revoluții aceștia, ci era pin Hîrlău și prin Delenĩ; și acum, cînd aũ venit Cazaci, și mai mari frică era, până ce aũ dat Dumnezău că acum, Marți, i-aũ prinsu pe zurbagiĩ acei, și s'aũ stricat toată revoluție; 37 di zurbagiĩ aũ prins, țărani, și un Jidovu, carile era tovarăș cu dînșii, și aũ găsit multi armi; erĩ i-aũ pornit la Eș cu Cazaci; slava lui Dumnezău, s'aũ mai liniștit pușintel; nu este așa frică. Mă rog Sfinții Tale să-ĩ spuĩ părintelui Duminic, dacă esti la Eș și nu s'aũ dus afară, să nu bănuiască asupra mē, pentru că nu i-am trimis brișca, după cum mi-aũ scris, din pricina că era frică foarti mari; și să auză că vin Cazaci, și nu să știē ce a fi; iar, după sărbători, dacă vroești, oĩ trimeti brișca, dacă a voi, și a veni la noĩ....»

el, «col suo ricorso contro l'insulto sofferto da la autorità moldava estravagante.» — În 1825, Lippe fusese împăcat de visitatorul apostolic cu soția sa, născută de Chrzanowska, — Și în 1830 se făcu o listă de subscripție pentru biserică. Se cetește în explicații: «I danni che hà cagionato il terribile incendio dell' anno 1827 a questa nostra residenza cattolica di Jussi sono incalcolabili; frã i quali si è perduta colla minore e mezzana campana anche la grande, del peso di oke 400 circa; di una voce la più sonora.»

3. Scrisoarea din 24 April.

«Aș fi venit și acum, dar nu pot, din pricina că cer oameni de oaste numai de cât, și au lipit Hodora și Moara-Prefectului la un loc, și trebuî să-s dei 2 oameni; și au hotărât ispravnicu ca Hodora să dei amândoi oameni și Moara-Prefectului să dei 60 lei; și Hodora nu primește: zăce să dăm un om pentru pricina aceasta; pe mine m'au purtat și în zioa de Paști și a dăoa zi și astăz la Hirău, pentru pricina aceasta... Apoi satu Hodora în scoate sufletu cu păcatu acesta a oștenilor, și pentru aceste pricină carele arăt Sfinții Tale mă închedică pe mine de nu pot vini la Eș; doară mă voi pute linești ceva și să-m puî și vitele la cale, după cum arăt Sfinții Tale... Pe aice, pe la noî, mișălie foarte mare: Căzacii umblă pin sate, de prind la oaste; norodu s'au spăimîntat; fugu oameni pe toati dalurile de frica Căzacilor, și să ascund chețîi oameni, și or să rămîe mulți oameni fără arătură dintr(a) această pricină; s'au dat un om la oaste și de aice de la Moara Prefectului, că n'am putut scăpa pără ce n'am dat om; pothoadă trimăt....»

4. Scrisoarea din 31 Decembre.

«.... Reglementu birului au eșit prin țară și oameni măr-mărăescu, că n'au fostu învățat cu biru păn acum, și vinu 2 oameni la Sfinție Ta, carile i-au trimes cielaltîi oamini ca să vorbască cu Sfinție Ta pentru această pricină, să vadă la ci cale îî vîi pune....»

CLXXIV.

Viena, 2 Iulie 1833.

Nunciul din Viena, arhiepiscopul de Tars, către visitorul de Iași. «Monsignor Molajoni, vescovo di Nicopoli e amministratore della Vallachia, mi scrisse che per provvedere ai bisogni spirituali de' cattolici italiani, i quali dimorano ed approdano in Ibraila, gli era stato richiesto un qualche missionario, a cui quei fedeli medesimi assicurerebbero un congruo onorario.» «Gli Armeni cattolici, che senza chiesa e senza sacerdoti si trovano in Galatz», aveaî nevoie de preot. Con-

gregația trimete pe «il sacerdote armeno don Paolo Malachian, col sacerdote compagno, don Paolo Pooten... Pregai il detto signor Agente a dirmi se avesse riscontrato difficoltà il ripristinamento della Sede vescovile di Bacov, col nominarci un soggetto per vescovo¹.»

CLXXV.

Viena, 2 Decembre 1834.

Nunciul către vizitator. Mulțamește pentru explicațiile asupra diocesei de Bacău. «Dal tutto insieme si rileva che la successione de' vescovi di Bacov è stata spesso interrotta, e, quando la detta Sede non è stata vacante, la residenza in essa de' rispettivi vescovi neppur sempre è stata pacifica e costante. Quindi poco valido appoggio può dal tempo scorso risultare per ristabilire e sostenere al presente ed in futuro un vescovo nel possesso di detta Sede... Mi rammento che il signor Agente imperiale de Wallenburg mi disse nella sua dimora in Vienna che codesto metropolita greco, non solo gli era amico, ma che per particolari circostanze gli professava delle obbligazioni.» Prin ei doi s'ar putea face ceva. Agentul ar trebui să stăruie și pe lângă Domn, «essendovi ora il principe costî²».

CLXXVI.

Roma, 1836.

După cererea lui «Gioan Carlo Magni, Prefetto della Mis-

¹ Avem o scrisoare, din București, 8 Februar st. v. 1836, de la «Carolus Pooten, missionarius apostolicus ac vicarius generalis Valachiae». Iată locurile mai importante: «Litteras a Reverendissima Paternitate Vostra ad Illustrissimum ac Reverendissimum episcopum nostrum Molajoni directas, pro ea, quae mihi ab illo concessa est, facultate, aperui, cum idem Illustrissimus noster episcopus iam inde a sedecim mensibus sedem suam in Bulgaria fixerit... Ego vero cum habitem in pago quodam (Ciopple vocant) prope Bukurestinum... Illustrissimus episcopus noster, qui eodem tempore... in conventu Baraziae moratus est... Lingua... latina mihi, utpote Germano, facilius est italica, quam multo minus calleo.»

² În 1835, proces al bisericii cu «prè-luminata Domnișă Elenco Hangerli, supusă Împărăției Rusiei», pentru Horlești, unde erau vecini. V. și p. 209, nota.

sione de' Minori Conventuali di Moldavia», Congregația decide «la ricostruzione della chiesa di Bacov, la quale è di legno troppo vecchio e cadente, anzi ruinosa, e perciò conviene ricostruirla di pietra e mattoni».

CLXXVII.

Roma, 17 Maiu 1838.

Generalul Minorilor face «visitatorem et commissarium nostrum in tota Moldavia» pe Prefectul Rafael Arduini.

CLXXVIII.

Roma, 9 Octombrie 1838.

Congregația către visitorul Arduini. «Dopo essere stata assicurata la Sagra Congregazione di Propaganda, col mezzo del signor cavaliere di Wallenburg, residente imperiale di Yassi, a cui venne affidata la delicata commisione da Monsignor nunzio apostolico di Vienna, che sarebbonsi ora facilmente superati gli ostacoli a Vostra Signoria ben noti sulla dimora di un vescovo latino nel principato di Moldavia, — nella generale adunanza dei 10 decorso settembre gli Eminentissimi Padri giudicarono non doversi più oltre differire tale salutare misura, che non dubitano tornar debba al maggior bene della Missione. Per le cause per altro egualmente cognite a Vostra Signoria determinossi nel fregiare del carattere vescovile il superiore della Missione dovesse essere di un vescovato *in partibus*, colle facultà e titolo di visitatore apostolico, come lo fù in passato. Venendo quindi alla elezione del soggetto, gli Eminentissimi porporati non furono punto dubbiosi, ma tosto rivolsero lo sguardo sulla persona di Vostra Signoria, già incaricata della visita straordinaria et particolare della stessa Missione, onde impedire i maggiori disordini dai quali era minacciata¹.»

¹ În 1838 se face «le rétablissement du culte catholique à Galatz». În adresa credincioșilor către consulul austriac, semnează, la 28 Iunie 1840, G. Manzoli, Garsoni, Giurovich, H. Martin, medic, Castaing, Guirard, Fr. Martin, etc.

CLXXIX.

Roma, 12 Ianuar 1839.

Propaganda către Arduini, menționind «la episcopale sua consagrazione, avvenuta il dì 20 novembre in Bellina»¹.

CLXXX.

Viena, 12 Mart 1839.

Nunciul, arhiepiscop de Efes, către Arduini. «Non sò se sarà pervenuta anche alle orrechie di Nostro Signore la notizia di una falsa e ributtante relazione di coteste Missioni apparsa in due giornali ungheresi : *Szion* ed *Hirnok*, relazione che, sebbene d'autore anonimo, pure avremmo noi dei dati certissimi per individuarlo.» S'au făcut plingeri la guvern și rectificarea ce urmează :

«La esposizione dello stato de' missionarj cattolici ungheresi nella Moldavia, riportata nel n° 27 del giornale *Szion*, sotto la data 23 novembre 1838, non può essere più evidentemente dettata da parziale livore e da vera malignità priva di consiglio. La Moldavia non è in capo al mondo, e chiunque viene di là, sia di qualsivoglia nazione, può convincere di falsità il signor parroco NN. Noi abbiamo troppo buona opinione de' veri cattolici ungheresi per non crederli sì facili a farsi sedurre da un linguaggio apertamente sedizioso ed ipocrita. La lode attribuita al visitatore apostolico Monsignor Arduini da tutte le superiorità estere e locali, pel riordinamento di quella sconcertata Missione, operato con giustizia e mansuetudine, dovrebbe avver più fede presso gli uomini di buon senso che lo stridore di uno il quale, se ci fosse le-

¹ În Bulgaria.—În 1840, se acordă Misiunii din Iași o subvenție anuală de 11.300 lei din partea a «l'Oeuvre de la propagation de la foi en faveur des missions étrangères des deux Mondes». — În 1841 se tipărește, cu chirilice, un «Abețedar pentru învățătura pruncilor catolici din prințipatul Moldaviei», in 12°. — La 27 April din acest an, Congregația, înștiințată de Arduini că vrea să se retragă din cauză de boală, îl roagă să rămie pentru lipsa de înlocuitori și trecerea de care se bucură pe lângă guvernul local.

cito di nominare, ci somministrerebbe con pochi fatti di sua vita una trionfante confutazione. D' altronde una cristiana carità, non simulata, ma vera, ci proibisce dall' accennare alcuni, come orribili in ultimo 'grado; ci consiglia anzi ad invitare questi stessi connazionali, cui egli appella con frode e menzogna, a pregar per esso, affinché Dio benedetto lo dimentichi nella sua giustizia e lo ricordi nella sua immensa pietà¹.»

CLXXXI.

1840.

Socotelî. Se pomenesc dascăli la Iași, Săbăoanî, Călugăra, Huși, Valea-Sacă. «Si fecero stampare mille alfabeti moldovani, altrettanti ungari, altrettanti latini; si comprono grammatiche ungare, valacche e latine ed altri libri ad ogni scuola; si fece provizione di carta per scrivere.»

CLXXXII.

Miskolcz, 10 April 1841.

Roman Szabó, provincialul, către Arduini. Afacerea stipendiului. «Pientissimus Moldaviae episcopus Philippus Baroni, cum dolore animi observans idoneos in sua diocesi deesse pastores, salutis sibi divinitus creditarum ovium desiderio ardens, anno 1825 in Transilvaniam Claudiopolim usque peregrinatus, convenit ibidem meum praedecessorem patrem Rudolphum Studer et cum eodem contractum iniit, vi cuius provincia haec hungarica teneatur sex sacerdotes in eandem Domini vineam mittere. Missio autem fine parandae succrescen-

¹ La 2 April următor, nunciul vorbește de intervenția pe lângă el a Ungurilor în favoarea renegaților Lukotya și Konya, rechemăți în mănăstirea Kant, și pentru plata subsidiului rămas în urmă de șese ani. — La 30 Iulie, el anunță trecerea apropiată prin Moldova, la întorsul din Galiția, a generalului Minorilor, pentru a se informa «sulle infelici vertenze fră cotesi religiosi ungari e italiani, prima di entrar nell' Ungheria e sentire le relazioni di quel Padre Provinciale». Arduini e invitat a-1 ieși înainte la Lemberg. — La 21 Septembrie, din Miskolcz, Ministrul provincial Szabó cere iarăși răspuns cu privire la niște întrebări, «ne scopo istius Romae molestus esse cogar».

tiae miserae huic provinciae obligatur annuatim centum scutata romana pendere; miserae inquam provinciae: haec enim, in medio haereticorum situata, tanta cum paupertate colluctatur, ut nec pro se sufficientia individua religiosa educanda sit.» Contractul fusese aprobat și de Propagandă și observat de Paroni, ca și, în 1834-7, de Carol Magni. Arduini însuși făcuse promisiuni în 1838.

CLXXXIII.

Viena, 2 August 1841.

Gaetano Bedini, nunciu apostolic, recomandă lui Arduini cererea făcută de Bonaventura Hadsia, misionar în Bulgaria, care voia să fie trimis în Moldova. — În petiție, Hadsia arată că s'a născut în Banat, la Teresiopol, în 1807, din părinți bulgari. A învățat gimnaziul la Aradul-Vechiu și a devenit la 1827 Franciscan «provinciae Bulgariae et Valachiae». Urmează cursuri de filosofie și teologie «in lyceo episcopali Albae Carolinensis». Chemat la 1833 în București «pro cooperatore ac concionatore hungarico et valachico...», quo munere iam in Valachia, iam in Transylvania omni cum solatio fungebar. Professionem etiam per triennium egi... Linguas calleo: bulgaricam, hungaricam, valachicam, illiricam seu slavonicam et germanicam».

CLXXXIV.

Roma, 20 Ottobre 1841.

Generalul Minorilor, F. A. Bigoni, către Arduini. «Mi affligge assai la condotta degli Ungari, ma, come i domanda che vengano suppliti da altri, ci persiste la questione? I due Moldavi che sono in noviziato danno buone speranze, ma sono giovanetti ancora, o devono fare i loro studj. Converrebbe sempre spedirne alcuni che conoscano l'ungaro, per potere a tempo sostituirli a quelli che venissero licenziati ed averne sempre pronti pei bisogni futuri. Il mio progetto di trarre dalla Moldavia i missionarj ungari fu approvato dalla Congregazione e dal Santo Padre, ma non piacque al P.

maestro Gualerni. Nondimeno Ella li mandi quando ne hà, perchè il Santo Padre commanda più che qualche frate¹.»

CLXXXV.

184...

«Genuine notizie della Missione di Moldavia, date dal Monsignor Arduini per sola norma del suo successore.»

A venit la 23 Iunie 1838, ca visitor apostolic şi Prefect, precedat de Magni, trimes în Decembre 1831, în aceeaşi calitate. «Abbandonò nel 1833 la città di Jassi e si ritirò nella parrocchia di Saboano, luogo ameno, commodissimo, e il popolo più agiato di tutta la provincia.» De mult nu se mai predicà nicăiri la venirea lui. «La scandalosa famigliarità che avevano i missionarj colle persone di sesso diverso, e hò ordinato la proibizione delle serve. Nel 1829 hò veduto che ogni missionario aveva una serva giovane, ed alcuni due.» Multime de amănunte scabroase în această privinţă, relative la misionari Rossi, Pellegrini, Zamoiski, Corneliu Konja, Orsini, Ceraulo, Mansuet Lukotya. «Questa è la radice di tutt' i mali.» Alegerea cu scopuri rele a «le così dette vatavizze, cioè le direttrici delle ragazze nubili». După focul din 1827, «hò trovato la chiesa di Jassi coi muri tutti screpolati, neriti, coi quadri guasti e bruti, col pavimento tutto sfossato, cogli arredi sacri tutti rovinati». În 1839, prăvăliile erau în ruină: Guvernul cere ca ele să fie reparate saū le va dărîma. «Il cimitero senza cintura nè porta.»

¹ La 9 April 1842, Congregația arată că, în urma unor nouă reclamații ungurești, misiunea de împăcare a fost dată nunciului din Viena. — La 31 Maiu, acesta cere contractul pentru a vedea dacă Arduini are dreptate să refuze plata anuală. — La 3 Iulie 1843, nunciul cere noul episcop, Sardi, a face o înțelegere cu Ungurii, declarînd contractul ca provisoriu, sfărîmîndu-l, dar oferind o compensație bănească. — La 22 Septembrie, Szabó dă o chitanță pentru o parte din restul pe 1834-6. — La 18 Novembre, Congregația aprobă «l'equo accomodamento della disgustosa vertenza col provinciale di Ungheria», care va fi, se speră, mulțumit. — Dar la 28, nunciul stăruie a se încheia o nouă convenție. — La 22 Iunie 1844, Propaganda scrie lui Sardi și despre «il padre Francesco Cagni, Moldavo, dimorante in Spello, che appunto fù promosso al sacerdozio nel Natale dello scorso anno».

CLXXXVI.

Alghero, 24 Ottobre 1843.

Episcopul de Alghero, Rafael Arduini, către episcopul de Iași, Paul Sardi. «I scismatici sono circa 300/m; cattolici 50/m; luterani 500 e calvinisti pochissime famiglie, che non arrivano a cinquanta. Io hò fatto il diavolo a quattro perché tutti predicassero, facessero il catechismo tutte le domeniche e tutt' i giorni d'Avvento e di Quaresima; aveva impedito il giro da una Missione all' altra, il cacciare, lo spogliare l'abito religioso, l'aver donne, etc., etc. Per conseguenza poteva dire qualche cosa di bene. Io a dispetto del Diavolo e dei missionari hò sostenuto le scuole in Jassi, in Saboana, in Calughera, in Fokscian, in Galatz; e l'aveva aperta a mie spese (cioè di Francia) in Husc e nella parrocchia di Grozest.» Se laudă cu noua situație: a avut de oaspete și pe regele Sardiniei, cu care a vorbit și despre Moldova. Califică pe un nerecunoscător, pe care-l iartă, de «la più solenne bestia che esista in carne umana in questo mondo... Confidate ch'è arrivato a scrivere in Roma ch' era mia amica una tale Smi-ragdzizza Sturza; ora che voi siete in Jassi, potrete chiedere quante volte io sia stato in sua casa, e vi risponderanno tre volte, nella mia residenza mai, in altro luogo mai l' hò veduta; essa è di circa settanta anni, — e poisoggiungeva ch'essa era l'amante del principe regnante, e io mi serviva di essa per far la spia del governo austriaco. Considerate a qual grado di cecità l'avea trasportato la malignità! Orrore, fratello! Io non sono mai uscito solo, ma sempre col sacerdote e col servo, e non hò ricevuto mai veruno che alla presenza di un sacerdote e del cameriere; e ciò era non solo noto ai missionarj, ma notissimo agli estranei.» Trimete complimente «ai principi Suzzo, al signor Alecco Ghika¹».

¹ La 17 April 1843, Congregația anunță lui Sardi numirea ca episcop și-i dă instrucțiunile.—La 19 Iunie, el dă știre Propagandei despre instalarea sa.—La o dată necunoscută, Sardi adresează Papei următorul raport: «Beatissimo padre. Frà Paolo Sardi vescovo verense, visitatore apostolico di Moldavia, umilmente espone alla Santità Vostra che, nella visita fatta sui colli e rovine dell' anti-

CLXXXVII.

Pera, 4 Novembre 1843.

«Frà G. C. Magni, ministro provinciale e Prefetto apostolico», către Sardi, probabil. «Mi piace ch' Ella si occupa nell' imparare la lingua moldavana; ad impossessarsene bene, le suggerisco che, oltre la grammatica dell' Alexis¹, la mîglîor grammatica è forse quella dell' Eliadi di Bucareste, che trovai vendibile în Jassi. În Bucareste hanno pure stampato un buon dizionario franceze-vallaco e vallaco-franceze; ne faccia acquisto².»

CLXXXVIII.

Roma, 15 Mart 1845.

Iacint Gualerni către Sardi, visitor apostolic «della Missione di Moldavia». «Riguardo all' affare dell' Ungheria, rapporto a codesta Missione, io penso di parlarne nel prossimo futuro capitolu generale. Io non spero che venga il provinciale di Ungheria, mà ne parlerò în modo che il definitorio cometta al suo commissario di venire a qualche conciliazione pacifica e di levare via il padre Konya³.»

chissimo vescovado di Milkovia, una volta cattolico, vi hà ritrovato una sola famiglia cattolica, i di cui genitori disgraziatamente vivono incestuosamente da circa venti anni, ed hanno generato tre figli. Li sudetti sono Stefano Zakoveski e Cunegonda Zakoveski.»

¹ Apărută la 1826.

² E al lui Vaillant. La 7 Februar 1846, episcopul scrie că a fost la Botoșan unde voia să împiedece construirea bisericii catolice. A făcut procesie și consacra. Convinge pe trei popl armeni ce asistau la procesie: ei promis a-și trimite copiii la Roma. Merge la Fălăceni apo. «Quatre-vingt trois familles polonaises vinrent chercher dans ces lieux boisés un abrit contre la violence, l'exil ou la mort et s'occupent du déboisement des forêts, pour gagner leur vie.» În 1847, el cere medalii pentru «il signore principe Alessandro Ghyka e signore Sebastiano Calcagni», consulul frances: ele se acordă. La 2 August, se anunță trimeterea în Moldova a lui «P. Malachia Samuel» pentru convertirea Armenilor schismatici.

³ La 1-iu April, nunciul din Viena scrie lui Sardi că în afacerea Ungurilor s'a vorbit lui Metternich.

CLXXXIX.

Esztergom, iũ August 1845.

Iosif Kopácsy, archiepiscop de Esztergom, către Sardi. I-a părut bine văzînd din răspuns că n'are intenția ce i se atribuia: «*linguam hungaricam ibi suppressere, imo sensim eliminare. Nihil sane ad invidiam Sedi Apostolicae et Sacrae Propagandae apud gentem nostram conflandam accusatione hac magis opportunum esse potuisset, ingemuimusque omnes super his nunciis, non tantum ob reverentiam et sincerum adfectum erga Sedem Apostolicam . . . , sed etiam ob pericula defectionis a fide catholica et transitus ad schisma Graecorum, quibus Hungari hi, linguae suae cognitione exuendi, certioribus exponerentur, cum constat omnibus, idipsum etiam Illustrissimae Dominationi Vostrae persuasum esse videatur, Hungaros in Moldavia degentes, quo in gradu linguae hungaricae expertes fuerint, eodem etiam ad amplectendum schisma propiores facilioresque fore. Quare, ut conservatio linguae nativae apud Hungaros moldavienses certior, ex hoc modo fides catholica etiam firmior sit.*» A îndemnat pe Szabó a trimete misionarî, promițîndu-î un ajutor de banî «*ultra subsidium a Societate Lugdunensi*». Îl roagă «*dignetur in directione Missionis sapienti moderationi suae concredita id prae oculis habere ut nativa lingua hungarica apud catholicos in Moldavia degentes, non tantum conservetur, sed, quantum fieri potest, firmetur etiam et propagetur.*» Să se poarte așa cu misionarî «*ut inde intelligant se nationalemque suum characterem non despici, sed potius pro studio illo quo Sacra Propaganda gentem quamlibet suo idiomate institutam esse cupit, iusto in pretio haberi.*» Termină, cerînd informații.

CXC.

Esztergom, 3 Octombre 1845.

Același către același. Szabó îi scrisese că a trimis misionarî și le va crește numărul până la nouă saũ zece. «*Relatio haec, sicut me magno adfecit solatio, cum inde sperare liceat*

popularium nostrorum salutem aeternam et cum conservatione catholicae religionis arctissime nexam nationalitatem tutiori loco consistere, ita illa pergrata est etiam gubernio nostro cum taliter infinitis quaerelis, quae ob Hungaros neglectum habitos ad Sacratissimam Maiestatem Caesareo-Regiam perferebantur, opportunissime obvietur.» Nu va plăti Propaganda, ci Provincia Minorităților. Îl roagă să observe «ne in hac Missione discordiae illis similes quae in Bosnia catholicam rem adfligunt, irrepant » Va căuta a trimete oameni virtuoși.

CXC.

Iași, 24 Octombrie 1845.

Sardi către Kopácsy. Răspuns la precedentă. «Eminentissimus cardinalis, Sacrae Congregationis de Propaganda Fide Romanae Praefectus (quem unicum mihi immediate superiorem agnosco atque debita prosequor veneratione).» Se plînge de misionariul ce a venit, fără înștiințare și fără pașaport, la Galați, «bene vero quadam foemina, quam modo sororem, modo neptem appellabat, comitatus.» «Sacerdotem nomine Godefridum Rosen se esse dixit atque ab hungarico Minoritarum provinciali quadam littera missa se missionarium pro Moldavia constitutum autumabat.» Îl dă în sama vicariului de Troțuș. «Postquam enim ex illis [hungaris sacerdotibus] non-ñuli, caeco nationalitatis fanatismo abrepti, una cum quodam domino Jerni, qui ex Hungaria, antiquitatum conquirendarum praetextu, ad discordias disseminandas huc venerat, causam communem fecerunt, omnes hungaricos missionarios locali gubernio eiusque protectoribus suspectos reddiderunt atque odiosos. Quapropter decretum erat constitutum, quo omnes supradicti sacerdotes e Moldavia pellebantur.» Abia a putut, cu Eisenbach, opri publicarea decretului. Misionariî ungurî n'aû nici o instrucție. Fiind el episcop în Moldova, nu se va petrece ca în Bosnia. «Ego debeo animarum mihi commissarum reddere rationem, non hungarico Minoritarum provinciali.»

CXCII.

Esztergom, 19 Novembre 1845.

Kopácsy către Sardi. «Regnum Hungariae, recentiori aetate de Hungaris in Moldavia degentibus uberius informatum, innocuo illo desiderio teneri coepit ut hi sui contribules necessitati non exponantur iacturam linguae suae nativae seu hungaricae patiendi, quod evitari non posse videbatur, si sufficientes animarum curatores, notitia linguae hungaricae imbuti, illis deessent. Eodem tempore episcopos Hungariae sollicitudo incessit ne Hungari hi periculum subeant a religione catholica desciscendi, ad quod praepediendum rursus in animarum curatoribus linguae hungaricae gnaris efficacissimum adesse medium putabatur, cum Hungaros, Valachorum lingua et moribus nefors imbuendos, ad schisma quoque proniores fore nemini sit dubium.» A fost rugat de mai multe comitate și de mai mulți episcopi și s'a adresat decî provincialului minorit. N'a voit să usurpe drepturile lui Sardi, ci s'a gîndit la norma națională după care se îndreaptă Propaganda și la felul cum o urmează episcopi din America. «Si dominus Jerney negotio huic se miscuit, mihi nihil commune est cum illo. Si e Hungaris non omnis ex asse respondet sanctae vocationi, nullusne prorsus defectus in Italis observatur?» Dacă n'a ținut postul, e poate din neștiință; restul e afacere de stăruință și răbdare. «Est autem summae considerationis res propensum Hungarorum (inter quos octo milliones catholicorum censentur) in Sedem Apostolicam animum commovere, ab ea avertere et alienum reddere, quod tamen ex his quae in respectu Hungarorum ab Illustriate Vestra fiunt indubie sequetur.» De aceea nici nu merg tineri unguri să se pregătească la Roma, cum se făcuse planul. Va scrie la Propagandă, la nunciatura din Viena, Ministeriului, «ut ei constet nullos hic obtutus politicos, sed rem innocuam et eo directam ut animarum salus penes innoxiam conservandae linguae hungaricae curam vehiculo huius tamquam aptissimo medio promoveatur.»

CXCIII.

Iași, 30 Novembre 1845.

Sardi către Propagandă. Trimete scrisoarea lui Kopácsy. «Un' amalgama di fanatismo e di contradizioni siffatte... un' 'affare di mala fede... Che, se ciò non fosse, non mi avrebbero quà mandato il padre Rosen, miscredente di massima, e, mediante quella donna, che seco indivisibilmente conduce, da tutti giudicato concubinario... Come se fosse bagatelle d'essere un missionario di poca fede e concubinario! Forse in Ungheria sanno queste cose *minoris indaginis*... Eppure Monsignor primate vorrebbe far credere che la fede cattolica è attaccata alla lingua ungara! Nè intendo io con ciò dire che i missionarii italiani non debbano apprendere una lingua necessarissima in questa Missione, ma solo intendo significare non esistere nella lingua moldavana, *ab antiquo* usata in questa Missione, quell' imminente pericolo di sovversione ch' egli sogna.» Primește ca afacerea să fie judecată de nunciul din Viena¹.

CXCIV.

1847.

Prefectul Misiunilor din Moldova expune Papei că «i coloni cattolici di quelle parti sono continuamente oppressi dalla ingordigia generale dei feudatarij, per lo che non rimane lor libero il tempo di potersi confessare, ricevere la S. Comunione, se non che nel tempo dell' Avvento fino alla metà della Quaresima, e qualche volta anche fino alla fine della medesima, ma il più delle volte nemmeno questo rimane libero, e ciò a proporzione della precoce primavera, in cui devono

¹ La 9 Decembre, Szabó scrie lui Sardi că, fiindcă vrea numărul de misionari prevăzut în contract, rechiamă doi dintre cei trimesi. — La 14 Iunie 1847, gardianul Francisc Körösi dă chitanță pentru 200 de florini. — Propaganda intervenise pentru plată, care nu se făcuse din 1845, în April al aceluiași an. — La 30 Iulie, nunciul comunică lui Sardi propunerile de împăcare făcute de Szabó. — Totuși vedem pe acesta cerind și la 24 Maiu 1848 plata stipendiului.

attendere indispensabilmente ai lavori della campagna e quindi appena possono adempire al precetto di ascoltare la Santa Messa nei giorni festivi, nei quali sono quasi sempre violentati a lavorare, non ostanti le tante leggi emanate, ma non mai adempite.»

CXC.V.

Viena, 10 Iulie 1847.

Agentul austriac, A. Eisenbach, către episcopul de Iași. În mulțamește pentru distincția din partea Papei. «Le tableau aussi déplorable que véridique du misérable état des choses en Moldavie et du martyre résultant par là-même *pour nous*, qui *devons* vivre dans un pareil pays. Je puis le dire à Votre Grandeur, dans la plus intime confidence, que j'ai acquis la ferme conviction des bonnes intentions du gouvernement impérial royal afin de remédier autant que possible aux maux divers et nombreux avec lesquels nous devons lutter et épuiser nos faibles forces.»

IV.

DOCUMENTE SCOASE DIN ARCHIVA ARHIEPISCOPIEI CATOLICE DIN BUCUREȘTI ȘI PRIVITOARE LA ISTORIA CATOLICISMULUI ÎN ȚARA-ROMANEASCA

I.

Tîrgoviște, 21 Octombre st. v. 1692.

«Despa, împreună cu frate-mieû Sima, feciorii Mihuluî Coj[o]cariul, nepoții luî Iane neguțtorul den Târgoviște», dă un zăpis «la mănă Sfînții Sale părinteluî Pavel Băratul de la sfînta biserică den București, unde să prăznuiască sfântul hram Uspeniia *сѣща*, cum să-s știe că, avându noi o vie în dealul Seteanilor, den sus de Târgoviște, cu livade și cu pomet și cu dealniș[ă], în sat în Seteani, și cu locuri în câmpu și în pădure și în apă, de moșie încă mai denainte vream; care vie și moșii le-au fostu cumpărat moșu nostru Iane neguțtorul de la Calen Tabără postelnicul ot Seteani, și el încă aû cumpărat această vie..., încă den zilele luî Leon-Vod, de la Gherghe și de la un fecioru vitreg a luî, anume Mihaî Șoimariul¹, precum scrie și cartea răposatuluî Leon.

¹ E păstrat actul luî Mihaî, care are cuprinsul următor: «† Scris-am eu Mihaî Șoimar acest al nostru zăpis la mănă lu Calin Post., cum să se știe că am vândut eu Mihaî ocina de la Sătenî, cu vie, cu livăz, cu pomet, cu ce se va alege, cu tot, parte a luî Mihaî, cu știre a tuturor megieșilor, și de în sus și de în jos, și împrejurul loculuî, și i-am vândut de a luî bună voe, și am luat de la Cal[i]nă banî gata 40.000 (de miî) aspri gata. Marturiî: jup Iorga i Efrem i Dumitru Post. i Dumitru Starostele i Gherghe Facle i Gherghe Starostele. Și s'aû vândut de în zilele Raduluî Voevod [1610-6], și aû adus banî în mănă luî Mihaî Opri de Sătenî și Hirizan de Bărbăteșul. — Az Prăvul gramatic.»

Vod¹ și cartea răposatului Matei Voevod² și zapisul lui Calen postelnicul³ și cartea lui Lazar județul cu 12 pargari, ce au fostu aiū în oraș în Târgoviște⁴. . . Întâmplându-s[e] dă ne a perit părinții se rămăindu noi copii mici și necăpuții și ajungându la lipsă și la săr[ă]cie și neputând noi lucra în ceastă vie», o vînd, «cu știrea tuturor vecinilor, din sus și din jos, și a tut[u]r rudeniiilor noastre», adăugindu-și «pecețile și numele». 21 Octombre 7201.

¹ «Cu mila lui Dumnezeu, Ion Leon Voevoda și Domn a toată Țara-Românească, feciorul marelui și prea-bunului răposatului Ion Ștefan Voevod, dat-am Domnia Mea această poruncă a Domniei Mele Mihului de la Șotînga . . . ca să fie în pace . . . de rumînie . . . de către sluga Domniei Mele Hrinzan Postelnicul din Bărbătești, și de către frații lui, etc. Cînd au fost în zilele răposatului Radului Voevod, feciorul Mihnei Voevod, în Domnia a doua în Țara-Românească, iară Hrinzan . . . au dat slobozenie Mihului . . . București, 7138, Iunie 14» (traducere, din slavonește, de «Lupu dascalul slovenesc la școala domnească în București»). Acesta e documentul citat, dar, cum se vede, el privește altă afacere și alte persoane.

² «Cu mila lui Dumnezeu Io Matei Basarab Voevod și Domnu a toată Țara-Românească și a părților de preste câmpuri dat-am Domnia Mea această poruncă a Domniei Mele acestui neguțătoriu anume Avraam de la varoș a Domniei Mele din Târgoviște, și feciorilor lui . . . , ca să fie lui o parte la Izvoran . . . , fiind că această mai sus numită dealniță au fost a Radului Streinul de la Izvoran . . . iar Radul . . . au fost . . . vecin . . . cu Vasile Spatarul, feciorul Vistiariului Mușat, etc. Aceiași observație asupra cuprinsului ca și pentru documentul din nota precedentă. — E o traducere făcută în 1777, la episcopia Rîmniceului.

³ 7138, București, «în luna lui Aprilie în 23 dni, în ziua Sf[î]ntului Gheorghe». «Adecă eu Calin Post. din Sătean scris-am acesta al mieu zapis, să fie de mare credința la mîna jupînului Iane neguțătoriu, ca să știe că am fost cumpărat o vie în dealul Săteanilor, cu livezi, etc. de la Ghergha a Bunei și de la Mihai Șomariul . . . , în zilele Radului Voevod, feciorul Mihnei Voevod, în Domnia d'întîi, iar după aceea, cînd au fost acum . . . , eu Calin Postelnicul, și cu feciori miei Costea și Iurga, ajuns-am vream de nevoe și de lipsă și am căzut în datorie; decî am vîndut via din dealul Săteanilor . . . jupînului Iane neguțătoriu, drept 170 de galbeni gata . . . Marturiu anume Ghinea neguțătoriu și Ianoș Sărbul și Dușca neguțătoriu și Miho neguțătoriu și Cara Iane.» (Copie a lui Lupu dascălul; 7251.)

⁴ «Scris-am eu Lazar județul cu 12 pargari dă oraș dă Trăg[o]viște[ă] această[ă] a noastră carte acestui neguțătoriu pre num[e] Iane Iatro, ca să-l fie lui în sat în Sătean ocin[ă], cu vie, cu livăzi, cu pomet, cu casa, cu cîmîni[ă] la vie, cu tot cîtu se va aleage, cît au ținut Calin Tabăr[ă], pîntru

II.

Țirgoviște, 21 Iunie st. v. 1694.

Matei Logofătul dă un zapis «jupănuлуй Drăgoiū coj[o]carul», prin care-î vinde «o vie care o-mū cumpărat de la veriî miei Ianachie Logofătul, de la Alicsandru, de la Mihaî чнѣ Nichii căp[î]tanul de Săteanî, ... în dealul Săteanilor, după valea Cionî; care vie iaste pre lângă părintile băratul..., însă viia cu pământul ei, fără de vinăriciū, și cu livadea ei». 21 Iunie 7202. Marturi: «ego frater Paulus» și «az Drăgoiū părcălabul ot Tărăgovi. (*sic*)», etc.

III.

Țirgoviște, 22 Mart st. v. 1703.

«Costandin feciorul Fotiî Păharnicul, den Săteanî, dat-am zapisul miei ca s[ă] fie de bună credință la mâna părintelui popiî lui Pavel, care să află acum stăpănitor pă viia jupănuлуй Mihul Nartiî, precum să s[ă] știe că ne-am tocmitū de i-am vândutū un loc de viie», lângă al preotului pomenit, «alătura cu viia Sfinții Sale», cu cincisprezece talerî. Semnează «Costandin Fotescul» și marturi¹.

IV.

București, 8 Mart st. v. 1717.

Ioan-Vodă Mavrocordat «preoților barați den orașul Domnii Meale den București, ca să aibă a-ș scutirea o pimniță ce aū în orașu Bucureștilor, în mahalao lui Sfeti Ghiorghe

c'aū cumpărat... și aū cheltuit la ad[a]lmaș ban[î] 2.000 și aū vândut Calin dă a lui bun[ă] voe, așijderea și jupănul Iane aū cumpărat cu știrea a tuturor rudeniilor lui Calin, și cu știrea a tuturor megiașilor și a vecinilor..., și dănaaintea a mulți oameni[î] bunî, megiaș[î], și tinerî și bătrânî, or[ă]șanî, și aū dat aî lui banî direpți, gata, căți sânt mai sus scriș.» Marturi: Popa Ivan, de la Sf. Petru, Teofil, egumen de Tismana, Ghinea negustorul, Ianăș Sirbul, Dușca negustorul, Miho negustorul, Cara Iane și Ivașco. — 1¹ Maiū 7139. — Pecete cu Maica Domnului.

¹ Există și o copie, cu ortografie latină, asemenea cu cea ungurească.

cel Vechiū, de cămănărit, de fumărit, și de vinurile domnești, ce să înparte în târgu pre la cărciume. De nicī unile nicī un val și nicī o băntuială să n'aibă, pentru că le-am ertat Domnia Mea această pimniță, ca să fie numai de treaaba vânzării vinurilor lor». Ordin «căminarilor și fumarilor și voao care umblați de împărțiți vin domnescu acolo în târgu»¹.

H² 12^a B² 12^a B²

V.

20 Mart st. v. 1718.

«† Barbul Brăiloiul biv Sărdariū. Dat-am cartea noastră de judecată părintelui popa Antonie, baratul de la Râmnic, pentru că aici înainte noastră au avut întrebăciune de faț[ă] cu Chirca Ceaușul și cu frații lui, anume Mihaï, Voico, feciorii lui Pătru Hulubescul din Râmnic, pentru o vie dăn dealul Troianului și pentru o cas[ă] cu pivniță și cu partea ei de siliște, din oraș din Râmnicu, care i le-au fost pus zălog Tudosie Logofătul Olănescul drept 250 [tal.], cu zapis de la mâna lui și cu zi; scriind în zapis, de nu va da Tudosie Logofătul banii la zi. să fie și via și casa stătătoare; și au fost trecut ziao și Tudosie Logofătul bani n'au fost dat.» Hulubeștiu oferă ei prețul, ca uni ce vînduse ei acea vie lui Tudose. «Deci, adăvărând noi foarte bine că via au fost de la ei», li-o dă. «Iar, când ar vrea ei să vînză via asta cuiva, niminea să nu fie volnică a o cumpăra, ci iar părintele popa Antonie Baratul să dea bani și să o cumpere... Și, căt pentru cas[ă] și pimnița cu siliștea ei, zicând părintele popa Antonie că i să cade Sfinției Sale a o stăpăni, și noi

¹ Vin de la vile domnești impus cu preț arbitrar, cu *nart* oficial, negustorilor. Poate că această sarcină se datorește lui Brîncoveanu, căci un cronicar îl acuză că «aducē rachiū și vinuri stricate den venitul casii lui și împărță pe la neguțtorii și pe la țară cu preți mare, și punē de plăte în silă» (Iorga, *Cronicele muntene*, p. 106).

iar așa am zis; numaî, neștiindu-i-să prețul cât iaste, fiind prețul casei cu al viei dat de Tudosie Logofătul, am judecat ca să fac casa cu pimnița vânzătoare și, pe cât vor da alți, atâta să dea și părintele popa Antonie Baratul, și atuncea să o stăpânească cu pace; pentru că această casă au fost a lui Tudosie Logofătul mai nainte vreame, iar n'au fost a Chircăi Ceaușul. Aceasta scriem. Barbul Brăiloiul, biv Vel Sărdar¹.

VI.

Tîrgoviște, 4 Iunie st. v. 1719.

«Eû Oprea, împreună cu fămeia mea, anume Stoică, i cu copii miei», și un frate, dă zapis «Sfinției Sale părintelui popei Ghiurie, egumenul de la mănăstirea ot Tărgoviște», pentru că i-a vîndut «partea mea de moșie ot Tărgoviște, de pre cum scrie zapisul cel vechiū: stăj. M, 45». Iar, în cas de contestație, «să aibu a trage eû toată gâlceava și toată cheltuiala ce s'ar face». Scrie «Neagul Logofătul, cu zisa și învățătura Oprei».

VII.

Șotînga, 23 Iunie st. v. 1719.

Zapis al lui «Vladul Balica, împreună cu frate-mieū Milea», către «părintele popa Giura, egumenul de la sfînta mănăstire

¹ Barbu Brăiloiu e șeful boierilor iubitori de Nemți. Îl vedem chemînd catanele în 1716 (Hurmuzaki, VI, pp. 168-9, n° xcvi). El le conduse la București și întovărăși la Sibiu, ca paznic, pe Nicolae Mavrocordat prins (Cronica oficială a lui Radu Popescu, în *Magazin*, IV, pp. 57-9). În 1717 avem un raport de la dînsul (Hurmuzaki, VI, pp. 185-6, n° cxviii). Fu numit Ban al Olteniei ajunsse în stăpînirea nemțească (*ibid.*, p. 410, n° ccxlvii) și muri pe la 1720, cu un an înainte de generalul Stainville pe care-l ajutase (*ibid.*, p. 306; Popescu, pp. 109-10). Cronicarul lui Nicolae-Vodă descrie în colorî întunecate boala și moartea («au crepat și s'au dus la dracul») «tălhariulul celui mare» ce adusese prinderea Domnului său (pp. 55, 109-10). Cf. Ștefulescu, *Tismana*, pp. 104-5. — Mai avem un act, fără dată, prin care niște locuitori din Corcolați vînd «dumnealui Vel Comisarî Costandin Obdeanul»

a Băraților», căruia-î vinde «un loc pe lângă încărligătur[ă] pe lângă Marin, și alte 2 locuri de supra, dă vin de daū capul în cărligătur[ă] și cu cela cap daū în părul cel pădureț», cu prețul de 4^{1/2} taleri «și o ciosvărte de grău i pol». «Am scris eu, popa Ion.» Se menționează și «Vlad părcălab»¹.

VIII.

București, 19 Novembre st. v. 1726.

Nicolae Mavrocordat dă un privilegiu «părinților baraț de la bisearca catolică den Târgoviște, ca să aibă a ținea 4 slugi ca să le fie de treaba și ajutoriul lor», fiind aceste slugi libere «de toate șfeturile ruptorilor și de toate alte orânduiale, verî câte ar eși de la Visteriia Domniei Meale peste an în țară». Se dă, decî, de știre, «dumnivoastră boiari cariî veț fi cislăș și voao altor zapciî, care veț umbla cu slujbe și orânduiale într'acea parte de loc».

Eu Nicolae Bărb

IX.

Tîrgoviște (?), 18 Iulie st. v. 1731.

Izvodul unui zăpis ce s'aū scos după sîrbie.

† Ca să-s știe cum eū Pătru Păchiru am luat de la jup. Luca Bibir cu știrea părintelui popei Antonie Ghighenoniru și cu știrea popei Ghiurîi i popei Lucăi florinți nem-țești 400 de acum în patru lunî; iar, neavînd baniî aceștea pîn în patru lunî, să fie volnicî preoțiî să-mî iă moara îm-

(asupra altui Obedeau: Petru, Vel Serdar, v. Hurmuzaki, VI, pp. 168-9, n° XCVII și Radu Popescu, p. 47) o moșie vecină cu a lui, *mărgenită* «cu doîsprezece boeri» și prețuită cu 66 baniî stînjenu (decî «stînjăni 98 fac flor. 80»). — Un act anterior, relativ la catolicii din Rîmnic, supt data de 18 Dec. 1833, mai departe. Tot acolo altele din 1718.

¹ Cf. nota 1 la n° XVII.

preună cu grădina, carea iaste împrejurul morii, prețuindu-o cu neguțătorii și, trecându atunci prețul morii mai mult de acești bani ce am luat, să-m mai dea ce mi s'ar mai face ... Iulie 18 AN. 1731 ¹.

X.

Craiova, 4 Iunie st. v. 1734.

«Ștefan sãn Statei» dă un zăpis «Sfinții Sal[e] părintelui Serafin, gvardiiianul de la sfânta mănăstire a părinților frănceșcani de aicea den Craiova, pentru că, avându noi o casă alătura cu mănăstirea și, fiindu-le de trebuința sfintei mănăstiri, au poruncit cinstita cămară ² ca să ia casa și locul pentru treaba sfintei mănăstiri; la care au venit Măriia Sa ȧpictoriul de Ohneritū și cu alții neguțtori, de au prețuit casa și locul în zloți optū-zăci; și eū, după această prețuiaală, am vândut și am luat acești bani toțū în mănile meale. Pentru credința, ȧntărescū cu iscălitura mea.» Semnează și von Hohenried, «cameralium inspector».

XI.

București, 21 Decembre st. v. 1752.

Matei Ghica dă un zăpis «biseariciī băraților din orașul Domniei Meale din Tărgoviște, ca să aibă a scuti ale biseariciī drepte vii de pogonărit, pogoane doazeci și cincī, și de vinăriciū tot vinul ce va face ȧntr'aceste vii; pentru că această bisearică, neavādu altă milă și chiverniseală de nici o parte, au avut această milă și de la alți răposai fericiti Domni, precum și de la răposatul ȧntru fericire părintele Domniei Meale, Io Grigorie Ghica Vod, dupre cum am văzut Domnia Mea și hrisovul Domniei Sale, ȧntru a doao Domnie, dă la leat 7257 ³. ȧntru aceaia dar ȧnvrednicindu-ne Domnul Dum-

¹ Un act din 1737, altul din 1740, un al treilea din 1757, al patrulea din 1759, mai jos, la data de 18 Decembre st. v. 1833.

² Camera, administrația financiară a Olteniei supt Germani.

³ Documentul pare să fie fals, fiind în el prea multe inconsecvențe crono-

nezeu și pă noi cu Domniia țării aceștiia, a Țării-Rumânești, iarăș în strămoșăsc și părintesc Domniei Meale Scaun», — confirmă zisul privilegiu. Dă ordinele necesare «dumneavoastră boiari pogonari și voao vinăricerilor». Marturi: Barbul Văcărescu biv Ban, C. Dudescu Vornic, Ioan Roset Ban, Șt. Văcărescu Logofăt, C. Crețulescu Spătar, Matei Roset Vistier, Toma Crețulescu, Clucer, Al. Suțu Postelnic, Matei Cantacuzino Paharnic, Radu Văcărescu Stolnic, Dumitrachi Ghica Comis, C. Zaguriannò Pitariu. Iordachi logofăt de Divan. 7257, 1722 (*sic*), Decembre 21. — Semnează Domnul, Logofătul și vtori logofătul¹.

XII.

Șoflinga, 20 Octombre st. v. 1754².

«Noi 24 de boeri, pă anume Con[stan]din Catargiu, biv Vel Sărdar, ispravnic Dâmboviții, drept 12 boeri, Ioni Foeri, năstavnic sfinteii mănăstirii Dealul, drept 6 boeri, dinpreună și cu alți șase boerinași, anume Constandin polcovnicul Lipoveanul i Andrei Căpitanul Stănescu, i Anghelache logofătul i Șarban cupeț i Dima stegar i Radu vnuc Chiriță, ce sântem orânduiri hotarnici peste alți 24 dă boeri, ce au fost orânduiri mai nainte noastră, din prea-luminată porunca Mării Sale Domnului nostru Ion Costandin Mihai Racoviță Voevod, și cu sluga Mării Sale Dragomir vtori portărel, ca să

logice, căci, mai la urmă, mai toate datele sînt false. Grigore-Vodă a murit la 1752, 26 August st. v., cum se vede din inscripția, în versuri românești, de pe mormîntul său. În mănăstirea Panteleimon, înălțată de dînsul (Al. G. Găleşescu, *Eforia spitalelor civile din București*, București, 1900, p. 632). Matei-Vodă fu numit pe la mijlocul lui Septembrie st. n. 1752 (Hurmuzaki, IX², pp. 3-4, n° v; *Supl.* I¹, p. 621, n° DCCCXCVII). La 12 Septembrie st. n. 1753, Ghica fu strămutat în Moldova (*ibid.*, *Supl.* I¹, p. 632).

¹ Mențione de acte din 1762-79, relative la Bărăția din Rîmnic, mai jos, la data de: 18 Decembre st. v. 1833.

² Anul e în document însemnat numai astfel: «αψ», dar se cetește în acel pe care-l analizăm mai departe, supt n° XV: «o hotărnicie a 24 boeri hotarnici 8 leat 1754, a răposatului Stolnicului Petre, ce au arătat Postelnicul Costandin Cioran, ce au fost a răposatului Slugerului Iordache Văcărescu, unchiu-său».

alegem și să hotărăm moșia Șotănga sud Dămbovița, partea dumnealui Iordachi Postelnic Văcărescu, dă către moșneni și dă către pateri barați, și partea moșnenilor și a paterilor barați dă către dumnealui, dat-am cartea noastră dă adeverință și dă hotărâre lui Marin Bălicescu și vără-său Vladului ca să le fie lor moșie în Șotănga . . . Dumnealui Post. Iordachi . . ., fiind-că-i are, după cum adeverescă al lui Alexandru Voevod i leat 7079, pentru că acest Marin Balica cu vără-său Vlad, dinpreună cu Iancul Mosor i cu Costandin Pipoiu i cu vără-său Matei, având moșie de moștenire i de cumpărătoare într'acest hotar al Șotăngăi, după cum adeverează hrisoavele Domnilor și alte scrisori ce sânt pă la mâinile lor, și văzând moșii și părinții lor, a dumnealui Ivan vataf Văcărescu și vărului dumnealui Constandin Bărbătescul, și a paterilor bărați și mai nainte neamului dumnealui Iordache Văcărescu. . . » După prima delimitare protestează moșnenii, ca unii ce ar mai fi avind *cărți*. Deci, li se dau locuri în hotar. — Urmează semăturile boierilor.

XIII.

București, 15 Mart st. v. 1759.

Raport către Domn al boierilor C Dulescu, Vel Vornic, al Marelui-Ban și al Vel Logofătului C. Brincoveanu.

«Barații franțiscani de la Râmnic» se înfățișează la judecată «cu Macarie călugărul, ce i să zicea pe mirenii popa Manta, pentru 15 răzoare de vie din dealul Tatomirului ot Râmnic, sud Vâlcea». Macarie arăta un act de zestre, întărit de Domnie la 1751-2 (7260). «Dar acum, în trecutul an, tot cu acea foae umblând să ia și niște locuri ale unor preoți mirenești de la Râmnic, au dovedit Sfinția Sa părintele episcop Râmnicului, chir Grigorie, acea foae mincinoasă. Care foae, ca să nu o mai schimbe popa Manta, au însemnat-o cu pecetea Sfinții Sale, și dovada acei foi ne-au spus Sfinția Sa ce iaste: într'aceia foae scrie viile (?) că s'au dat zestre casile cu pivnița de piliatră, care părintele episcopul, om pământean de acea parte de loc fiind, precum și alți bătrâni, a-

vănd Sfînția Sa alătura și vii, cu aceste vii care le-au fost făcut popa Manta că sânt de zestre, cu acea foae, că, cînd le-au cumpărat barații acela vii de la un . . . (*sic*) Stoicean ot sud Argeș, unchiul preotesii a popi Mantiî, vie au fost mai puțină, și case și pivniță de pîiatră n'au fost, ce ei au făcut acele temeiuri de pîiatră și au mai și înmulțit via, care să vede puse în foae, pecum să află astăz, cu adăoșagul ce au făcut barații. Și după aceasta au dovedit Sfînția Sa foia mincinoasă, căci trebuia după cum era viile atunci, până nu le luase barații, fiind zestrea popii Mantiî mai veche decît luarea viilor de bară, cu vre-o 15 anî. . . Și rău au fost jurat popa Manta de au înșălat judecata, și cu greșală i s'au fost dat supt stăpînirea popii Mantiî; care foae cerăndu-să acum popi Mantei ca să o arate la judecată, el o au tăgăduit, zicînd că s'au prăpădit; dar, necrezăndu-l, s'au trimis la mitropolie de s'au închis; decî, până a eși și foaia de față, ca să ia săvârșită hotărîre pricina aceștii judecări, fiindcă acum iaste vremea lucrului viilor, găsim cu cale barații să pue să o lucreze, că a lor iaste să rămăe, după acea foae dovedindu-se mincinoasă. Iar hotărîrea rămăne la Măriia Ta.»

XIV.

București, 29 Ianuar-7 Februar st. v. 1780.

La 29 Ianuar st. v., «vătaful dă păharnicî» aduce la judecată pe o Zamfira cu «Ludovic igumenul Franțiscanilor, ce esti epitrop Lucăi Ogaz, Armean, ce au murit». — La 7 Februar, Al. Ipsilanti întărește anaforaua boierilor¹.

XV.

București, 29 Ianuar-12 Mart st. v. 1784.

La 29 Ianuar st. v., se presintă Domnului o anaforă din partea boierilor delegați pentru procesul intentat din nou de

¹ La 10 Iunie st. v. 1784 zapis al egumenului de la Radu-Vodă pentru o pivniță în dosul Bărăției. Semnează: ἡγουμένος Παδοσιώτης Χρυσάνθος.

moșnenii din Șotînga Postelnicului Constantin Cioran și «baraților dă la Târgoviște», în urma unei cercetări făcute supt Domnia lui Alexandru Ipsilanti. Se prezintă moșnenii, Cioran și «Enupere diiacon, vechilu fiind și celorlalți pateri franțiscani dă la mănăstirea lor dă acolo dăn Târgoviște». Acesta din urmă expune, în memoriul său, «că au moșie în Șotănga sud Dâmbovița, dată dă danie dă răposatul Mihnea-Vodă¹ și dăosebit au și cumpărătoare tot acolo». Ordonîndu-se înaintea delimitarea, porunca domnească nu fusese ascultată, ci se admisesse hotărnicia din 1754. În 1783, se schimbă iarăși hotarele, la 11^{ia} Iunie, prin Paharnicul Radu Golescu și Grigore eclesiarchul de la Mitropolia Tîrgoviștei. Moșnenii nu-s mulțămiiți nici cu aceasta. Ei căpătase *căminuri și livezi înfundate* la *doi moșii*: Pipoești și Balicești, dar pretind că au drept și la un al treilea «moș, epuresc»: Epurești ar fi fost însă Rumîni ai bisericii catolice și s'ar fi răscumpărat. O nouă cercetare (după cea din 1754) e încredințată Agăi Constantin Catargiu. Cu aceasta nu se mulțamește Iordachi Văcărescu, pe care-l moșteni apoi Cioran. Înainte de 1774 se mai face o cercetare, de Iordachi Colfoc și Paharnicul Sandu Bucșănescu, dar nu la fața locului. Apoi se numesc «24 dă boeri hotarnici, adecă dumnealui Ban Ianacache, drept 12 boeri, dumnealui Medelnicerul Grigorașco Greceanu, drept 6 și Cărstica Voinescu, biv treti logofăt, drept trei și Matei Fundățeanu, biv treti Vistier, iar drept trei», în Decembre 1781. Aceștia nu se duc nici ei la Șotînga. Domnul trimete apoi pe Golescu, ispravnic de Dîmboviță și pe Grigore, menționați mai sus. Nemergînd nici aceștia, moșnenii aleg pe C. Cocorăscu, biv Vel Paharnic, Cioran pe Radu Golescu, iar barații pe Slugerul Barbu Ciorogîrleanu, cărora li se dă de toți, ca informator, Cărstica Voinescu. Pe aceștia îi recomandă Domnului cei ce iscălesc anaforaua. — Acesta admite la 12 Mart st. v.

¹ Cel d'întăi privilegiu cunoscut ce s'ar fi dat catolicilor din Tîrgoviște fiind de la Radu Șerban, ar trebui să se vadă, în acest «Mihnea», *Radu Mihnea. V. Acte și fragmente*, I, p. 66. Însă dintr'un număr următor se deduce că Mihnea nu e altul decît Mihnea Turcitul, donația lui fiind veche de 210 ani prin 1796-7.

XVI.

Tîrgoviște, 22 Maiu st. v. 1785.

Raport al lui Iordachi (?) biv Vel Stolnic, ispravnic *de Dîmbovița. «Ioniper paterul, ce este iconom la bărăția de aici din Tîrgoviște», dăduse în judecată pe Lazăr Chiașca, din Tîrgoviște, pentru «un coprins de grădină cu pomî, care este pe lîngă grădina Bărății, fiind pămînt domnesc, ce l-au avut întru stăp[ă]nire paterii dinnaintea răzmiri[i] cei vechi¹ pînă acum la răzmirița Muscalilor, iar de atunci încoace l-au cuprins părăt[ul] Chiașca... El zice cum că cererea paterului este adev[ă]rată, dar de atunci încoace, ca un loc domnesc ce este slobod, și mai vîrtos fiind și el cu casa lui vecin, cere și el să-l aibă întru stăpînire, și de aceea l-au și îngădit în zilele Mării Sale Alecxandru-Vod... Am cercetat prin vecini și oameni bătrîni împrejurenî, anume unchiaș Nicolae Botezat i Gheorghe spart er și Rizea, oameni bătrîni ca de opt-zeci de ani», cari spun «cum că pămîntul este domnesc, dar din vechime au fost coprins de epitropi Bărății; și, măcar că d'întăiu tăgăduia mai sus numiții mărturi, zicînd că n'au fost coprins de pateri bărați, ci numai loc domnesc slobod, pentru care orănduindu-i p[ă] numiți[i] mărturi către Sfinția Sa părintele eclisearh chir popa Grigorie, protopop județului, ca prin jurămînt să ne arate adev[ă]rul, ei n'au tăgăduit, ce au arătat cu frica lui Dumnezeu cum că este moșie domnească și coprinsă din vechime au fost de paterii bărați și l-au stăpînit pînă la vremea Moscalilor.» Deci, se dă grădina Bărăției, care cedează de bună voie un număr de pomî usurpatorului.

XVII.

1 iu Ianuar st. v. 1787.

Zapis al lui Constantin Postelnicul Cioranu către «moșnenii Balicești, Epurești, Pipoești și Belcești²», pentru moșia

¹ Războiul terminat prin pacea de la Belgrad.

² Pe niște foî se înseamnă documentele răzășilor acestora. 1. «Hrisoave și alte scrisori ale lui Costandin Pipoescu, ce să trage din Neagoe i Hristea, Pi-

Șotînga, pe care o *mărgenise* boierii Pah. Radu Golescu și Pah. Ioan Florescu și Cărstica Voinescu, biv treti Logofăt. Moșnenii fac apel contra hotărniciei, apoi, temîndu-se de zăbavă, cer împăcare; Postelnicul mai dă ceva peste hotărnicie «neamurilor» citate, care promit a nu mai stîrni gîlceavă. «Și, orî care din ei să va mai scula, nu numai să nu fie priimitu la judecată, ci încă să-s și pedepsască cu bătae la scara domnească, iar alte neamuri, de să vor mai scula, să aibă a-ș căuta cu mai susu numiți judecată, ei între ei, iar nu cu mine¹.»

XVIII.

Tîrgoviște, 11 Iunie st. v. 1790.

Raport al ispravnicilor de Dîmbovița către «luminatu Divan al prințipat[u]lui Țării-Rumănești». «Paterii barați» se plîng de «un Dobre a Vlađi tot de aici» și de «Ion Rotopan de la Șotînga... cum că, în vremea când s'au început răzmirița aceasta, pentru multa temere a Domnului Mavrogheni, carele îi căuta spre primejdie, lipsind de aici în Trasilvania, tot avutul le-au rămas aicea, supt păstrarea oamenilor ce i-au avut; iar astă vară, la leat 89, mai sus părății, de sineș mergând la un Mustaf[ă]-Aga, ce s'au afla[t] beșleaagă aici, au luat colac taleri 10 și au părăt toate avuturile ce au fost supt păstrarea acelor oameni, pe carei și puindu-i la opreală cu bătăi i cazne,

poestî: între altele, un act din 1617, 8 Oct., de la Al. Iliș, prin care dă celor doi din urmă «moșie la Șotînga». «Hrisoave, zapise, alte scrisori ale lui Ion ce să trage din neam[ul] Pelciului»: act de la Mihnea-Vodă, din 10 Ianuar 1588, pentru moșia la Șotînga a Pelciului; «carele Pelciu au fost Rumân al Miliî din Șotînga; feciori Mili, Stoica și Gherghina, vrând să-l vînză, el s'au răscump[ă]rat drept 1.500 aspri». «Hrisoave i alte zapise și scrisori ale lui Vișan, ce-s trage din neamul Baliceștilor»: act din 26 April 1643, de la Matei Basarab, «dat la mîna Neag[u]lui sin Balica, cu frații lui și fecirri lor, și Oaneî, fecicrul lui Voico, . . . și Stanciului al lui Bărcă», pentru moșie la Șotînga; 2 Februar 1782: «zapis al lui Mihaiî Balică, sin Milea Bălîca din Șotînga», etc. Între alte acte ale lui Vișan, e unul de la Șerban Cantacuzino.

¹ La 31, și Divanul confirmă acest «zapisu de așăzămănt».

le-aŭ mărturisit toate, și le-aŭ luat numitu beșleagă, însă: 4 boi de jug, 16 mătcî de stupi, 2 răritori mari, o păreche hamuri cu tacămul lor, hiară de la 2 casă, cu lanțurile lor, 1 cazan de rachiŭ cu țevile lui, 3 căldări, un her de plug, așternuturile casii, tacămurile mesii i cărți de taleri 40, sculele bisericii, 2.000 ocă porumb, 350 vedre de vin, 2 buți cu tescovină, 30 cară de fân și alte lucruri trebuincioase, cum și dijma i claca dup[a] moșia Șotînga». Pîrîjii contestă că ar fi spus ceva și cer dovezi. «Aduse pe dumnealŭ Panait polcovnicul za Tărgoviște, carele dete mărturie înaintea noastră... cum că, și în vremea aceia aflându-s[e] tot polcovnic de tărg, adesea ori mergea la beșleaga drept datorie, ca la un zabit, și Dobre a Vladii, fiind dărvar¹ al beșleagăi, a pururea să afla și el în curtea zabitului, și că întru una de zile, șazănd la vorbă, i-ar fi spus beșleaga cum că dărvarul ce-l are i-ar fi arătat multe lucruri de ale barașilor, tainuite pe la uni, alții, de la care poate să câștige o sumă bună de banî, și așa peste câteva zile aŭ și început beșleaga a apuca pe acei oameni și a lua supt zaptul său cele ce s'aŭ aflat pe la dănșii, după care, găsind însuș pe Dobre în tărg, l'aŭ dojinit cu cuvinte, căci aŭ arătat beșleagăi avuturile barașilor, și el pe loc aŭ mersu de aŭ spus beșleagăi zisele polcovnicului; din care aŭ vrut să-l ia în pușce.» Și acum Dobre cere marturi. Se menționează în această calitate «pe odobaș[a] al beșleagă[i] i pe uni din neferi, carei, fiindu-i prietenî, îi și spunea că Dobre merge pin taină și arată beșleagăi multe lucruri; dar atât odobaș[a], cât și neferii aceia s'aŭ dus împreun[ă] cu beșleaga²». Contra lui Rotopan depune «un Ioniță ce aŭ fost în acea vreme polcovnic de județ și acum să află cu șăderea în București; carele aŭ dat mărturie cum că însuș aŭ văzut pe numitu Rotopan umblănd și arătănd Turcilor hotarăle moșii Barașilor». El tăgădueste tot, afară de aceia că a cosit cincî care de fin pe moșia mănăstirii. Ceî ce vînduse vinul și tes-

¹ Care avea grija făcutului focurilor (Hurmuzaki, X, p. 531).

² Nemțiî principelui Coburg intrase în București la 10 Novembre 1789 (*Acte și fragmente*, II, p. 289 și nota 1).

covina, spun că plătitise lui Mustafă, «care cu silnicie le-au aruncat vinurile asupra-le, și le-au luat pe vadră câte taleri unul, și mai mult nu sânt vinovați a plăti». Împăciuirea fiind imposibilă, părțile se trimet înaintea Divanului.

XIX.

București, 10-11 April st. v. 1793.

Anaforă, din 10 April st. v., a boierilor. «După jalba ce au dat Mării Tale paterii catolice de aici din București pentru cei ce au casă împrejurul bisericii lor, zicând că, având de umblători și binală împrejurul bisericii și al zidului curții bisericii, nesuferite, vătămătoare și de multă stricăciune, au rămas de nu pot a-și săvârși rugăciunea cea după legea lor, având mare stenahorie.» Numiți pentru a cerceta, Vornicul Ianachi Moruzi și [N.] Filipescu, biv Vel Vistier, epistatul Agiei, raportează următoarele:

«1. La altarul bisericii sânt niște odăi cu pivniță dedesupt, unde este și cărciumă, ale răposatului Costandin Căldăraru, care odăi au doao umblători alături cu zidul altarului bisericii și dintr'acea umezeală a umblătorilor oareșcum măn-cându-să zidul, răzbește udătura prin zid și intră în lăuntru în biserică; care aceasta fiind lucru înpotrivă și fără de orânduială, am găsit cu cale ca să strice acele doao umblători... și să-s facă la loc mai depărtat..., adecă din zidul odăilor... de stâneni doi...»

2. Din josul bisericii sânt alte odăi, ale unui Vartan Armeanul, care odăi lipite fiind cu zidul grădini bisericii, strășina, când ploaoă, pică pă zidu, din care picătură măn-cându-să zidul, va să-s dărâme... Să pice... în grădina bisericii, iar nu asupra zidului...

3. Mai din jos de odăile mai sus numitului Vartan Armeanul este grădina unde-ș îngroapă morți lor, și alături cu zidul grădini este grajdul și umblătorile hanului lui Dumitrache Papazooglu capanlău, lipit de zid, și din umezeală s'au măn-cat zidul, de răzbește udătura înlăuntru grădini, și deosebit este și o gaură în zidu, pă unde cei ce să află cu șăderea în han

varsă lăturile și alte calabăcuri în numita grădină, asupra mormânturilor.» Papazoglu e îndatorit acum a face un canal de scurgere până la «groapa mare boltită» din mijlocul hanului; «Neamțul meșter» al lui promite că va face.

«4. Mai din jos de han . . ., este o prăvălie și, deosebit, o pereche de casă cu cărciumă dedesupt, ale Sfintei Mitropolii, care au doao umblători alătura tot cu zidul grădinii unde îngroapă morții». Se decide depărtarea lor.

Domnul aprobă la 11 April.

XX.

Iulie st. v. 1794.

Petiție a lui pater franțiscan de la Târgoviște, către Domn. «Pentru o moșie ce are mănăstirea dă danie și dă cumpărătoare în sat[ul] Șotânga, împreună cu postelnicul Costandin Cioran, care parte de moșie iaste rămasă dă danie de la un unchiu al dumnealui¹, și împreună și cu alți moșneni ot Șotânga, fiindcă în trecuta răzmiriță a Rușilor, rămăind mănăstirea pustie, s'au împresurat acea moșie dă Rumăni, care au fost supuși la noi, adecă grădinar, stupari și purcari ai mănăstirii. La leat 1781 am avut judecată la luminat[ul] Divan, la dumnealor veliți boeri, cu numit[ul] postelnic Cioranul, pentru această moșie².» Se dă ordin și se scoate carte de blestem pentru ca bătrînii să mărturisească unde e moșia. «Și, mergând în fața locului, au arătat oameni, tot acei care au fost supuși la noi, nici a patra parte din moșia mănăstirii, și la locurile cele mai proaste, iar cea mai multă și mai bună moșie au împresurat-o ei, făcându-să stăpănitori și moșteni.» Se face o nouă plingere, către Alexandru Ipsilanti. Cioran invoacă o hotărnicie din 1754 și cere toată moșia, pe care însă n'o posedase astfel nici unchiul său. Se numesc boieri pentru a vedea actele. Dar ei nu cercetează «căți moși sânt peste toată moșia și câte căș stăneni vin la un moș», ci repetă hotărnicia din 1754. Contra acestei procedări se face plingere

¹ Iordachi Văcărescu.

² V. mai sus, n° XV.

la Mihaï Suțu: hotărîrea se sfarmă la Divan. Adversariul cer a fi chemați înaintea Domnului. «Și asupra jălbi ce didesem s'aũ întâmplat dă s'aũ mazălit Măria Sa.» O nouă jalbă o presintă Cioran la Mavrogheni. Se numesc Scarlat Greceanu și biv Vel Clăcerul Dimitrachi¹ «ca să ne cerceteze scrisorile în Buc[u]rești». Ei însă sînt prea mult ocupați; Cioran cere «ca să punem un soroc... Și, punând soroc ca să venim iarăși a ne căuta judecata, s'aũ început răzmiriță² și, începîndu-să răzmirița, eũ am fugit la alte țări, și numit[ul] Cioran aũ luat tot venit[ul] acei moșii, vrînd să stăpînească toată moșia cu silnicie, împreună cu săteni om: (*sic*). În vreme cînd să afla Nemțiul aicea, am avut întrebăciune înaintea dumnealor boerilor ispravnicilor pentru această hotărnicie, care s'aũ făcut pă urmă, și așa aũ hotărât dumnealor din gură ca să stăpînească fiește-carele dup[ă] scrisori, fiind hotărnicia neîntărită dă Domn. Și de atuncia am stăpînit moșia pînă acum, la luna aceasta a lui Iulie. Acum s'aũ sculat numit[ul] postelnic Cioran cu Rumăni în silnicie și mi-i-aũ luat oameni ce șad cu căminurile pe moșia mănăstiri și-m cosește livezile dă fân.» Nu se supune ispravnicilor, cari ordonă a nu se face împresurare pînă la sentință. «Prea-luminate Doamne. Sănt 13 anî dă cînd trag judecată cu moșia aceasta, și din pricina scrisorilor celor mincinoase ce are postelnicul Cioran, ce sănt băgate în hotărnicia lui Petre Stolnicul, nu poate să să hotărească pricina aceasta.» Cere a se cerceta la București și a se decide potrivit cu anaforaua din 1784³.

XXI.

Începutul lui 1796-1798.

«Copie după apelația ce s'aũ datu.» Ieniper se plînge că în

¹ Poate cronicarul, care e numit atunci după o demnitate, pe care de mult timp n'o mai ocupa.

² Războiul turco-german.

³ V. mai sus, n° XV. — La 3 August se redactează ordinul domnesc, iar la 5 se dau ispravnicilor de Dîmboviță instrucțiuni pentru cercetare. — La 26 Iulie se vorbește de locuitorii ce cosesc pe pămîntul mănăstirii. Ispravnicul opresc ridicarea fînului.

hotărnicia din urmă, a ispravnicilor, s'a ținut sama. numai de a lui Petre Stolnicul. În 1794 încă se făcuse o plîngere către noul Domn, Alexandru Moruzi. Se ascultă patru marturi. Dar Cioran, nemulțămît, face apel la Divan și obține a se strica hotărîrea. Sînt totuși «78 de ani» de cînd mănăstirea are acele pămînturi. «Iar, pentru un zapisu a lui pater Iacovu, ce a fost igumen după vremi, care îl arată dumnealui Clucer Cioranu, cu coprindere a nu mai avea mănăstirea voe să cumpere moșie, fiind-că acel zapisu veleat și lună nu are, cunoscut este că s'a făcut în urma cumpărătoari, și de atunci n'a mai cumpăratu mănăstirea nimic; că, de era făcut înaintea cumpărători, putea cu protimisis să o fi luat de atunci.» Ieniper protestă și contra măsurătorii de «astă vară» a Vornicului Golescu. «Pentru danie, cere mănăstirea ca să stăpînească chear aceiaș danie unde să află dată de doăo sute și zece ani¹, iar nu cu alte hotărnicii să scoată pă mănăstire din veche stăpînire acei dani, să ia siliștea, livezile dă fănu, și să dea crăngu și locu fără nici un venitu, — că moșiile cîndu să hotărăscu, pînă nu să învoesc cu locuri de o potrivă și cu priimirea tuturilor părților, nu poate de a scoate unul pă altul din stăpînire.» Decî cere a se face cercetare la Divan pentru «a să vedea năpăstuirea ce s'a făcut mănăstiri în zilele Mării Sale Muruz-Vodă»².

XXII.

Tîrgoviște, 1^{la} Iunie st. v. 1797.

De la județul Dimbovița. «Enuper Franțișcan, economul mănăstirii catolicești ot Tîrgoviște», s'a plîns lui Vodă Alexandru Ipsilanti că s'a dat prea puțin bisericii la hotărnicia Șotîngăi, de Vornicul Radu Golescu. Menționează măsurătoarea de supt Moruzi (August 1796), care, cu toată opunerea lui

¹ V. mai sus, nota la n° XV.

² Domn pînă în Septembrie al anului 1796. Petiția trebuie decî să fi fost redactată supt succesorul lui Moruzi, Alexandru Ipsilanti, care domnește pînă în 1797. — Se menționează și hotărnicia din 1784 (v. n° XV).

Cioran, hotărîse în favoarea mănăstirii. — «Trecut în condica județului.»

XXIII.

București, 23 Octombrie st. v. 1797.

МЛОСТИЮ БОЖІЮ **ІУ** Alexandru Ioan Ipsilant Voevod **И** господар **ЗЕМЛИ** **БЛАХІСКОІЕ**. Fiind-că în oraș[ul] Domnii Mele Târgoviște, sud. Dâmbovița, din vechime Domnii și oblăduitorii țării aceștia au dat voe și slobozenie la cărți din ritul catolicilor să află lăcuindu și adăpostindu-să acolo cu dreaptă muncă și hrană a neguțătorilor de ș'aū făcut un lăcaș de închinăciune, care s'aū aflat și să află supt protecșiia Domnii, iar nu supt altă streină stăpânire, și pă Domnul țării cunosc dă protector întru rugăciunile și pomenirile ce fac către milostivul Dumnezeū la slujbele lor; care lăcaș, cu această orânduială fiindu supt a Domnii ocrotire și protecșiie, aū avut și cărți domnești vechi cu oareșcare milă domnească; de care cărți, viindu bărații de acolo cu smerenie și plecăciune la Domniia Mea, încă din ceilaltă Domnie¹, și, după ce ne-am pliroforisit Domniia Mea întâiū de această orânduială și am văzut însine și cărțile domnești ce aū avut, ne-am milostivit și le-am înnoit milile ce aū avut, pe care și frații Domnii din urmă le-aū întărit. Decī și acum, întru a doa Domnie a Domnii Mele, arătându-să cu jalbă de rugăciune, ca să le înnoim acest privileghiu, am binevoit dă ne-am milostivit asupra-le, pentru ca să fie rugători către milostivul Dumnezeū pentru viața și bună starea Domnii Mele și a fraților Domnii din urma noastră, oblăduitorii ai țării, și pentru îndestularea și fericirea acestui pământ, în care trăesc și să ocrotesc; și le-am înnoit mila ce aū avut, ca să aibă a lua de la ocnița ce este din jos[ul] târgului Târgovești cinci-zeci bolovanii sare pe tot anul; pentru care să aibă a merge părinții bărați la cămărași de acolo, să-ș ia această milă de sare, toată pe deplin, nezmintit, în toți anii. De care poruncim, cămăra-

¹ De la 1774 până la 1782.

șilor ce veți fi la această ocniță, întocmai să fiți următorii, că așa este porunca Domnii Mele. И наам рече господни. 1797, Octomvre 23. Pecete; semnătură cu chinovar.

Contrasemnează Marele-Logofăt și se arată că măsura s'a luat «după cea veche».

XXIV.

Tîrgoviște, Septembre st. v. 1799.

«Pater Ainer, Franțișcan ot Tărgoviște, sud. Dămbovița», se plinge Domnului contra «dumnei cocoana Zoița Cantacozini,» că, în lipsa lui la București, pentru procesul cu Cioran, a cumpărat pământ de la megiași și a făcut moară, pe cînd dreptul de a avea vad de moară e cuprins «în luminat[ul] hrisov de anî 200, ce are mănăstirea». De altmintrelea, după lege și obicei, trebuie, la facerea unei mori nouă, a se întreba vecinii. Cere o cercetare din partea lui Ioan Bălăceanu, biv Vel Șătrar¹.

XXV.

Tîrgoviște, April st. v. 1801.

Petiție către Domn a lui «Juniper, pateru franțișcan i Tărgoviște». «Biserica catolicească are câtevaș grădini ce sînt închise și sînt prin pregiuru biserici.» Cere ca ele să fie *stîinjenite*. — Ordinul pentru aceasta se dă la 5 April².

XXVI.

Tîrgoviște, 10 April st. v. 1801.

Raport al unui delegat domnesc. După plîngerea lui «pater Ienupere, baratul i Tărgoviște», contra lui Cioran, care

¹ Petiția e luată în samă la 26 Septembre, iar la 13 Novembre se dă delegația lui Bălăceanu. — În 1801 apoi vedem pe «Pate Ienuper, baratu ot Tărgoviște», petiționînd pentru moară: Bălăceanu făcuse măsurătoare de față cu Pansit Matraca, ginerele Zoiții, care pretextează pe urmă că nu e «deplin vechil». Noul ordin domnesc pentru înfățișare se dă la 3 Maii.

² La o dată necunoscută, «Ienuper Franțișcan i Tărgoviște» cere Domnului *masă* pentru stîinjenii sporii la o nouă măsurătoare, după a lui Golescu.

pășia linia căutări pietrilor după hotărnicia Clucerului Corăscu, a mers la Șotînga, unde a luat patru marturi: «Marin Furnică, isprăvnicelul dumnealui Clucerului Cioranu i Duțu, isprăvnicelul paterului», și doi moșneni, pe cari întrebîndu-i, *a pus semne*.

XXVII.

Tîrgoviște, Novembre 1801.

«Pater Iuniperus, œconomus», se plînge Domnului de «dumnei Mariia Zădăriceanca, că, avînd biserica catolicească din București niște vii în dealul Tîrgovești, ce să numește Cornetul, în poalele vii, — osebit den livede de pomî, aû mai avut loc cu mărăcinî; care, curăţîndu-l, s'aû deşchis livedea de fân, de o cosea pentru trebuința biserici; iar, după vreme, sforăndu-să moșia, săteni fiind a Mitropolii din Tîrgoviște, aû căzut această livede pe partea Mitropolii și, învoindu-să cel după atunceia iconom al Bărății cu Mitropoliia, aû rămas numita livede de seama Bărății, și să plătească dijmă de caru de fân po pr (*sic*) zece.» Pe urmă moșia e dată «în stăpînirea» Zădăricencii. «Apoi, într'aceste zile întămplăndu-mă la numita viie, aflăndu-mă ipistat acești vii, m'am pomenit cu numita Zădăriceancă viind cu Țigani ce avea și cu cară, și nu numai că în silnicie aû rădicat o copită (*sic*) din patru pentru dijma loc[u]lui și, încă, m'aû și necinstit cu vorbe netrepnice, puind Țigani de m'aû tras de piept și m'aû îmbrăncit, cum și o slugă ce aveam cu mine mi-aû bătut-o, precum și mărturiî am la aceasta.» Ispravnicii aû chemat-o să-și dea samă, dar ea «aû dosit». «Iar la leat 89 aû luat cincî buți de la crama noastră fără știrea nimăruî.» Se mai menționează un abus din 1798. Preotul cere un mumbașir, pentru cercetare¹.

¹ La 5 Novembre, Domnul ordonă să se aducă pîrlita cu de-a sila la udecată.

XXVIII.

Tîrgoviște, 15 Novembre st. v. 1801.

Raport al postelnicului Toma, căruia i se dăduse, la 13, misiunea de a *stînjeni*, după cererea «Sfinției Sale părintelui Iiunuper, egumenu biserici catolicești de aici din Tărgoviște», «trei locuri împrejur biserici, știute și îngrădite», în prezența a «toți vecini împrejur». Se vorbește de «acele trei grădinii ale biserici catolicești... știute din vechime», de vecinii lor: biserica Buzinca, «drumul Bărății» său «ulița Bărății», «locu Văcărescului», «Sfeti Neculae cel vechi», «drumul Buldumeștilor». Grădina era «îngrădită, atât cu zid, cât și cu parmaci». — Măsurătoarea lui e confirmată de Domn la 16 ale lunii.

XXIX.

Tîrgoviște, Novembre st. v. 1807.

«Iuniperus D.» către caimacamii. Menționează certele pentru Șotînga și judecata finală. Se credea astfel «izbrănit de moșneni de acolo a nu mai călca hotarale. Acum, del[a] răzvrătirile vremilor acestora, s'a scos unile din pietrele hotarului și moșneni s'a întinsu, de calcă moșia mănăstiri.» Cere a se pune pietrele la loc și *a se trage* «și căminurile moșnenilor, ce au în moșia mănăstiri, fiindcă den hotărnicie încoaci s'a mai întinsu»¹.

XXX.

23 Novembre st. v. 1808.

«Răd... (?) Slugerul» dă unu necunoscut lămuriri asupra felului cum trebuie să se poarte «părintele barat» în procesul ce are pentru Șotînga.

¹ Ordinul de cercetare se dă la 29 Novembre. Se mai adaugă și un raport al lui Iancu Ralet, Vel Logofăt (4 Decembre).

XXXI.

Șotînga, 8 Iunie st. v. 1810.

Zapis al locuitorilor din Șotînga către «Sfinția Sa părintele Ioaniperi, egumenul mănăstirii catolicești ot Tîrgoviște». Avuse proces «d'avalma» cu Post. Cioran și cu mănăstirea; apoi se face *alegere* prin *hotărnicie*. Cu douăzeci și patru de ani în urmă, partea unde li se aflau casele, era a lui Cioran, apoi, în urma unui proces, o cîștigă mănăstirea. Cu Cioran se făcuse învoială, pentru ca ei să nu ajungă clăcași, să li rămîie casele «cu locuri înfundate», în care locuri și supt stăpînirea cea nouă, urmează «a face vînzare de vin i rachiū». Dar aceasta păgubește mănăstirea, precum i se aduc daune «și cu călcarea ce facem moșii fără de a avea vre-un folos de clacă de la noi (fiind de toate părțile împregiuraț de clăcașii mănăstirii)». Preoții fac deci proces, «ca să ne scoată dintr'acele locuri și să ne dea pămînt pentru pămînt lîngă moșia noastră, ca să ne părăsim de vînzarea vinului și a rachiului și să nu pricinuim nici cu altele pagubă». Li se arată la Divan «că cererea Sfinții Sale părintelui igumenului este dreaptă și după obiceiul pămîntului», și se stabilește o împăcare. Moșnenii își păstrează locurile *împietrite*, dar «vînzarea vinului și a rachiului să fie numai a mănăstirii». În cas contrar, ei vor datori o despăgubire și o *gloabă*. «Iar rachiul ce obicînuim toamna de îl facem din prune sau din alte poame pe la casele noastre, să nu fim nici de acum înainte popriț a face, ci, făcîndu-l, să-l și vindem cu rădicata, orî la stăpînul moșii sau orî unde vom găsi preț mai bun, fără de a fi volnici să-l ținem la casele noastre și să-l vindem printr'ascuns întru vreme îndelungată; cîrcumă de vom voi și noi să facem, avem voe să facem pe moșia noastră, departe de satul mănăstirii, în capul funii moșii noastre, la drumul cel mare, a nu să da zăticnire și pagubă mănăstirii; cum și pădurea mănăstirii cea păzită iarăș să nu îndrăznim fără de voe și slobozenie a tăia măcar un lemn, iar, prinzîndu-se vre unul făcînd stricăciune, să plătească paguba și să să și pedepsească, cum și clăcași mănăstirii să nu fie slobozî a face pe moșia noastră

cătuș de puțină stricăciune, nici la pădure, nici la altele, afară din pășunea vitelor, care nu să poate popri nici de la o parte, nici de la alta . . . De la varnițele ce le avem pe moșia mănăstirii ne legăm ca, de fiește care groapă ce vom scoate var, să dăm câte treizeci ocă var în toată vremea (după cererea Sfinții Sale).» Semnează: «Marin din neamul Epureștilor», «Stanciu Balicescul» și doi «Pipoesți».

XXXII.

Râmnic, 15 Mai st. v. 1811.

«Radu Budur, boiangiu», dă *adeverință* «părintelui Vasilie, egumenu Franțiscanilor de aicea din Râmnic», care i-a dat loc pentru a face o prăvălie. «Adam doh., martor. Matei Popovici, martor.»

XXXIII.

1812.

Inscripția de la Bărăția din București, de-asupra ușii de intrare din stînga, în interior:

«Erecta in honorem Nativitatis gloriosae beatae Mariae semper Virginis anno 1812. Sub Praefectura Ambrosii Babich.

Exstructa a patribus franciscanis provinciae Bulgariae, anno Domini 1666.

Ingenti exorto anno 1804, die 28 augusti, incendio, redactoque in cineres conventu, sequenti reaedificatus anno, sub praefectura Reverendi patris Ambrosii Babich.»

XXXIV.

București, 1 iulie st. v. 1818.

«Ambrozie Babic, igumenul Bărății de aici din București», dă un sinet pentru 2.000 de lei, împrumutați «cu dobîndă pă lună la pungă câte taleri cinci și cu soroc dă cinci luni». Jos semnează: «Pater Ambrosius Babich, gvardianus et parochiae administrator, manu propria»¹.

¹ Dobînzile se plătesc până la 1821.

XXXV.

Râmnic, 20 Februar st. v. 1819.

Zapis al unei anume Balaşa către «Sfinția Sa părintele Vasile Lodorman, egumenul sfintei mănăstiri Franțiscanilor dă aici din Râmnic», pentru un loc «la poarta Orezului».

XXXVI.

Cioplea¹, 10 Novembre 1823.

«Avvertimenti necessarij per i padri missionarj di Bulgaria.
È stato sempre a cuore ai due vicarj di Nicopoli e Vallachia mettere un qualche ordine ad alcuni inconvenienti occorsi nelle due medesime diocesi, tanto per quello riguarda il ben del popolo, quanto quello de' missionarj; ma, siccome per tre anni, tanto l'una che l'altra sono state in sollevazione, così mai è stato permesso ai medesimi vicarj unirsi insieme e di proposito combinare quello che più espediente sarebbe stato al fine premeditato; ora però che si vedono le cose prendere una piega più mite e pacifica, hanno procurato indagare l'origine dei sudetti inconvenienti, il quale tutto s'aggira nel non esser conformità d'ordine nei pubblici esercizi di devozione. L'altro inconveniente si è che i missionarj non sono uniformi nel vestire: chi veste alla greca, chi alla turca, chi alla latina; chi porta la barba, chi i soli mustacchi, etc. Che perciò, volendo remediare, per quanto le circostanze lo permettono, a questi ed altri piccioli inconvenienti, i quali son comuni in Vallachia, nel villaggio bulgaro², i due vicarj di commun consenso hanno stabilito quanto siegue, pregando la Sagra Congregazione,» etc.

Privesc măsurile pe Bulgari. Se vorbește de datina răpirii, fiind puține fete și părinții măritindu-le târziu, pentru a fi ajutați de ele la lucrul cîmpului; de «l'altro [costume] chiamato fuga». Se citează «quel catechismo che già ognuno possiede

¹ Aici a fost până foarte târziu reședința munteană a episcopului de Nicopol, administratorul «Valachiei».

² Adecă Cioplea.

a memoria, compoſto dalla felice memoria di Mōſnignore Dovanlia, come lo ſteſſo oſſerveranno nelle orazioni e canzonii dal medesimo compoſte ed introdoſte». Se adoptă îmbrăcăminteă *grecească*, anteriū, ſcurteică, ſubă, calpac ſaū feſ. Se făgăduēſte «un' altro noſtro ſcritto, di maggior volume». — Semnează: «Luigi Bonauguri, vicario generale di Bulgaria; Giuſeppe Maria Molajonī, miſſionario di Bulgaria e vicario-generale di Vallachia».

XXXVII.

Bucureſtī, 1lū Maiū ſt. v. 1825.

Listă grecească a poſeſiilor „ἀπὸ τὸ μετόχη τοῦ Τηροβοστίου τῆς ἁγίας ἐκκλησίας τῆς Παρτζήας“. Semnată de Babick. Se înſiră: o caſă cu patru odăi joſ, pīvniță, beciū, etc.

XXXVIII.

Rîmnic, Maiū 1825.

«Părintele Ioſif Bordiiacul, igumenul Bărății din oraſu Râmnicul, ſud Vilcea», arată Domnului că la 14 Maiū 1811 «un Ilie Hangiul» cere «un loc al ſfinteī mănăſtiri noaſtri Franțiſcani de aici, din oraſul Rîmnicului, ca să-ſă facă o prăvălie cu odae», pe care o va ſtăpîni ſeſe ani, pentru a-ſi ſcoate cheltuielile. Apoi, «de va voi să o mai ții, să aibă a plăti chirie ca ſi ceilalți neguſtori vecini, ce țin prăvălii cu chirie, de ale mănăſtiri; înſă, de să va purta bine, să aibă protimiſiſ, iar, de nu, să punem noi pe cine vom voi». El rămîne decī chiriaſ «pînă în vremea răzvărțiri; apoi a lăſat-o, ſi aū fugit cu zavera.» În loc ſe aſază «un Obrat Sîrbul... Este legătură ſi poprit de a nu vinde niminī vin, din cît ſed cu chirie prin prăvăliile noaſtre, fără numai cîrciuma mănăſtiri.» Exemplul rău al lui Obrat e urmat de alți chiriaſi, cari «ſi aū puſără ſi aceia să vînză». Decī, după «obiceiul ce din vechimea l-aū avut mănăſtireă», ſînt ſcoſi cu toții, ſi în loc ſe ſtabileſte «omul noſtru». Singur Obrat refuſă să plece, ſi dobîndeſte ſprijin de la iſpravnicī. «Eū ſocoteſc, prea-lumi-

nate Doamne, că nici un chiriaș nu are protimis cînd stăpînul nu-l va îngădui, căci eu vre un deosibit contract nu am cu numitu¹».

XXXIX.

Iași, 12 Iunie 1827.

Consultație a lui «Joseph Maria Adami, iurisconsultus romanus²».

XL.

București, 13 Iunie st. v. 1830.

Se închiriază, de Babick, «prăvăliia sfînteî mănăstirî, cărciuma cu pivnița ei», cu voie a descărca buțile în curtea mănăstirî, care va face «meremetu din pricina cutremurului... Și, orî cîndu să va face podul de piatră, să fie cu cheltuiala sfînteî mănăstirî, însă prăvăliia să aibă a o scuti mănăstirea de toate dările, citu și de cămănăritu și fumăritu, după cum s'aū scutitu și pîndă acum.»

XLI.

București, 4 Februar st. v. — April 1832.

I. 4 Februar st. v. Secretariatul de Stat muntean către consulatul Rusiei, însărcinat provisoriu cu grija intereselor austriace, — pentru «la plainte portée par le père R. Ambrosius Babich, relative à un emplacement sis à Crajova», loc pe care-l consideraū orășeniî ca al lor. Nu știe nimenî «l'époque où ces murailles en ruines furent élevées, ni par qui; on pourrait pourtant penser qu'elles furent élevées durant la domination autrichienne dans la Petite-Valachie et, en les examinant attentivement, on aurait tout lieu de croire

¹ Cercetarea se ordonă de Domn la 30 Maiu 1825. Pî dosul documentului e visa lui Hakenau.

² Pentru Adami, v. Hurmuzaki, X, p. 414. — La 1830 (23 Sept. st. v.), Iordachi Oteteleşanu măsură «cu stîlnjinul lui Șărbăn-Vodă partea de spre Apus a caselor dumnealui doftorului Ferar, în lung, pe din lăuntru..., apoi și în lat».

qu'elles sont telles qu'elles sortirent des mains des ouvriers, c'est-à-dire qu'elles n'ont jamais été achevées». Locul, privit «comme libre et sans maître, a été occupé par des Bohémiens des différens propriétaires, sans aucune rétribution; ils ont même déclaré [les anciens de la ville] que ces murailles auraient été destinées au tems des guerres et des troubles à servir de magasins, d'écuries et d'autres, personne ne se rappelant que cet emplacement ait jamais eu des privilèges ou des droits. A l'heure qu'il est, il se trouve sur ce terrain des mesures de Bohémiens et des boutiques de maréchaux ferrans». — Semnat Știrbei.

2. Ofișul lui Chiselev către consulat (8 April st. v.). A luat cunoștință de cererea lui Babick, transmisă prin nota din 18 Mart, «relativement à la demande de pouvoir construire une chapelle dans le cimetière catholique». Măsura de a îngropa morții afară din oraș, prevăzută în noul Regulament, comunicată și parochului, se opune la clădirea capelei «sur l'emplacement actuellement destiné à la sépulture des catholiques».

3. Ofișul lui Știrbei către consulat, «l'église catholique étant placée sous la protection de l'Agence I. Autrichienne et provisoirement sous celle du consulat-général de Russie» (5 April st. v.). Anexează un raport către Chiselev al Consiliului administrativ muntean «relativement à la requête du révérend père Babich, curé de la susdite église, et s'empresse de porter à la connaissance du consulat que, si la souscription venait à s'ouvrir, le gouvernement souscrirait lui-même pour deux mille piastres et adresserait des invitations à tous les sujets valaques suivant le rite catholique pour les engager à souscrire chacun selon ce que ses moyens pourraient lui permettre».

4. La 12 April st. v. consulatul trimete lui Babich cele trei acte de mai sus.

XLII.

Roma, 28 August 1832.

Propaganda către «Monsignor Giuseppe Maria Molajoni, vescovo di Nicopoli, Bukarest». «La partenza dei cattolici

bulgari dal villaggio di Ciopple, avvenuta il primo dello scorso luglio, in numero di 55 case¹, ben comprendo essere riuscita a V. S. di sorpresa insieme e rammarico, non potendo più Ella dimorare in un luogo privo di cattolici. In seguito di questa emigrazione mi partecipa di aver contrattato e comprato altro locale per fissare la residenza in Bukarest, obbligandosi di pagare la somma di scudi 2.000 sulla fiducia che la Sagra Congregazione se ne caricherebbe. Con dispiacere però debbo notificarle che gli Emmi padri non han potuto approvare ch' Ella, senza previa istruzione e facoltà, si autorizzi di far spese straordinarie ed esorbitanti, in un tempo particolarmente, in cui le finanze dell' erario di Propaganda, per le calamitose vicende, sono sì esauste che appena si può supplire alle indispensabili e più urgenti giornaliere occorrenze. Potrà quindi Ella appigliarsi ad altro partito e colla vendita dell' antica residenza, o in altro modo, soddisfare alla contratta obbligazione, che la Sagra Congregazione non può assolutamente prendere a suo carico. Non mancherà per altro di ajutarla colle elemosine di messe, tosto che se ne avranno.»

XLIII.

1833-5.

Correspondență între provincialul din Deva și parochul (gardian) din Rîmnic, Emeric Klempay (Klempais).

1. Deva, 2 Novembre 1833. Provincialul către Klempay. «Illustrissimus dominus episcopus nicopolitanus et pater Ambrosius, quibus, 22^a eiusdem horsum pervenientibus et ab hinc 29^a ad Valachiam redeuntibus, Hatzegium comitivam, una cum patre Floriano, dare debui... Klempais,... qui votum obedientiae una mecum aliquando Rimnikii degente nuncupavit.» Descriesese lui Metternich, după cerere, «omnium confratrum valachanorum qualitates, characteres et in agendis negotiis spiritualibus activitatem».

¹ Poate fusese reclamașii de Turci, cari vedeau în ei emigrașii din 1830 v. Iorga, *Acte și fragmente*, II, p. 730).

2. Deva, 16 Februar 1834. Provincialul către un membru al Misiunii muntene. Provincialul, Gabriel Gyurma, fusese gardian la Tîrgoviște. Această parohie fusese supusă douăzeci și doi de ani celei din București.

3. București, 23 Iulie 1834. Raport al lui «Ambrosius Bogdánfi, praesidens et parochiae administrator».

4. Deva, 27 Novembre 1834. Florian Dörre către Klempay. «P. Kristof von Vinga nach Bukarest als *concionator* disponieret.»

5. Deva, 15 Februar 1835. Gyurma către Klempay. Nu înțelege cum «sana mente» a putut arenda pe nouă ani preșidentului tribunalului local veniturile Tîrgoviștei; e decis a se adresa, pentru a se sfârși contractul, la «rege» și la Domn¹.

6. «Admodum reverendo patri magistro Proli Bukurestino, die 21^a ianuarii, 2^a februarii 1835 de Tergovisto relatio.»

7. Deva, 10 April 1835. Gyurma scrie lui Klempay că ar fi consimțit la contract dacă termenul ar fi fost de trei ani. Se ceruse intervenția lui Ignaz Gottwald, starostele austriac din Tîrgoviște.

8. Deva, 10 Mai 1835. Provincialul către Klempay. Îi anunță numirea lui Cristofor Magyar ca «socius presbyter», «conventus vicarius», «concionator» și «docens» la Rîmnic. Cere iar a se scurta la trei ani termenul contractului. «Ceterum in sequelam remonstrationis patris missionarii Ludovici Dodor, mihi relatum fuit quod R. D. Vestra, occasione suae in Craiova commorationis, ecclesiam ibidem non frequentaverit, in Quadragesima carnes manducaverit, apud seculares in hospitio existendo, pro pecunia cum iisdem cartipholiis luserit et fors nec breviarium secum habuerit.»

9. Rîmnic, 26 Iulie 1836. Klempay către provincial. În Capitolul din 1833 Tîrgoviștea, deslipită de București, fusese supusă Rîmnicului. Merge pentru a ordona reparații: află o ruină².

¹ Se menționează și răposatul Babick. Despre el se spune în altă scrisoare că avea autoritate, în adevăr, dar era bătrîn și slab.

² Poate din aceste timpuri de ruină să fie următoarea nedată însemnare de lucruri ce sînt stricate din coprinșurile Bărații ot Tîrgoviște, i la ville

Sfătuindu-se cu Agentul și «plures tergovestienses mercatores», încheie contractul cu presidentul tribunalului local, Ioan Tolea, care-și ia îndatorirea de a aduce în acel timp toate în bună stare.

10. Petiție, din 1837, a «părintelui Amvrosilie, gvardianul Bărății din București, vechilu minăstiri catolicești». Arată cum s'a încheiat de «egumenul catolicesc, părintele Emeric Clempais», contractul din Ianuar 1835, pe care nu-l admite «părintele provincial, de la care spânzură orânduirea igumenilor catolicești dă aice din prințipat».

11. Tribunalul din Dîmbovița citează la 10 Decembre st. v. 1837 pe «părintele Emerih Clempai, egumenu catolicescu și secritar al provinciei», în procesul cu Ianache Tolea.

12. Tîrgoviște, 11 Februar st. v. 1838. Citație de la tribunalul de Dîmbovița către Klempay pentru procesul dintre «părintele Amvrosilie, gvardianul Bărăției din București, vechilul mănastiri catolicești», și Ianache Tolea.

amândoa, de când o ține în arenda Sfinția Sa parintele Hrisantu, cum în jos să arată anume (?) :

Gardul curții celei mari este peste tot dărăpănat și gardul gradinii asemenea, încăt peste jumătate trebuie făcute de iznoava, iar ceialta parte me-remetisita.

Curtea biserici, gardul despre dumnealu(?) Cioran, nu este de loc.

La spital, ulucile din fața uliței nu sânt de loc, cum și doao uș, una al casi și una al pivniței.

Toata podoaba de flori al gradinii celi mari s'au răpus, și prin gradina umbla vitele.

Boi patru și carul nu sânt.

La via din Cornet gardul de la porta și pana la viaa lui Filip nu este de loc, cum și gardul din casa ce este cea vierul (*sir*)...

La via din Valea Sasului, despre pogonu lui Dombrava, lipsește gardul; rachieria ce a fostu, nu este; o suma de pruni roditori s'au tăiat de parintele Hrisantu, și a făcut rachiul, — cum și un nuc și un măr domnescu din gradina curții biserici, ce, tăindu-l, a făcut ce i-a tot trebuit la moara lui Caname, ce o ține în arendă.

La amândoa pogonele ce să lucreaza în bani, în aști trei ani, haragi, butaș și gonoii nu a văzut.

XLIV.

București, 1^u Iulie st. v. 1833.

Secretariul de Stat Gh. Bibescu către Agenție. La 3 Iulie st. n. i se scrisese, anexându-se «une requête du R. P. Babic, sollicitant la faveur de pouvoir continuer, sur les anciens fondements, la reconstruction d'un mur dépendant de l'église catholique, vu qu'en reculant le mur de 4 palmes, on s'exposait à laisser le chœur de l'église en dehors de l'enceinte de l'établissement, et même des tombes où reposent les ossements des catholiques décédés». Cu toate că retragerea e impusă tuturor prin lege, pentru a se lărgi stradele și că i se supun și bisericile ortodoxe, se tolerează ca aici ea să se facă numai pentru două palme și jumătate. «L'architecte Hartel a reçu ordre d'aller, pour le surplus, s'entendre avec le R. père Babic, pour la reprise des travaux interrompus.»

XLV.

Râmnic, 18 Decembre st. v. 1833.

Proces între «paterul Florian, igumenu mănăstiri Franțiscanilor de aici din Râmnic» și «Dumitrache Brașoveanu, tot de aici».

Se presintă o listă de acte, și anume:

«Leat 7212 [1704], Avgust 20... Zapis a lui Radu și cu brat Dima lui Algam (?), pentru o casă cu pivniță și siliștea ei, ce au vindut-o preoților Bărății în taleri doisprezece, bani șaizăci, cu semne din hotarale siliști pă lingă... unchi său și până lângă Stana Iglătoaia; în care loc este acum temeliia biserici Bărății.» — Act din 28 Nov. 1715. — Actul de supt n° v. — Act din 20 Mart 1718 al lui «Antonie băratu». — Zapis; 24 Mart 1718. — Vinzare de loc, 1737. — «1740, Decembre 15... O carte dă danii a lui Antonie Mașteleri pentru o casă și o groapă cu var, ce le-au dat biserici Bărății spre pomenire.» — 1757... O carte, în copie, a preosfințitului episcop Râmnicul chir Damaschin, pentru o casă cu pivnița, ce au fost început-o episcopul chir Anthim pă

locul Bărății și au dăruit-o.» — «1759... O carte a preaosfințitului episcop Râmnicului chir Grigore pentru o pivniță de piatră a sfinți episcopi, ce au dat-o schimb Bărății pentru alt loc în potrivă.» — Act din 7271 (1762-3) pentru un loc cumpărat de «preoții Bărății». — Cumpăratură din 1772. — Hotărâre judecătorească din 27 August 1779.

XLVI.

Râmnic, 10 August st. v. 1834.

«Prigonire de judecată» pentru «un codru de loc din ulița târgului orașului Râmnicu din Vâlcea», în care se amestecă «mănăstirea băraților Franțiscani», prin «Hemerich, egumen Franțiscanilor de la această mănăstire». Semnează și «Șfab, kk. Aghenții starostea».

XLVII.

Craiova, 20 August 1837-15 Maiu 1839.

Acte relative la revendicarea locului vechii biserici catolice din Craiova.

1. Memoriu către tribunalul din Craiova al lui «Ludovicus Dodor, missionarius apostolicus et parochus» (20 August 1837). «Est omnibus notum quod hic Craiovae fuerit ecclesia catholica quae anno 1720, post pacem inter Caesarem et Portam Ottomanicam in Passarovich anno 1717⁰ factam, fundata in loco pecunia empto, uti hic adnexae litterae emptionis sub litteris *a* et *b* liquide demonstrant¹.

Haec ecclesia (cuius muri adhuc alte stant et nominantur muri ecclesiae catholicae) est aedificata anno 1734, uti adnexa inscriptio lapidis fundamentalis monstrat, fuit in flore et multis sacerdotibus ornata et nominabatur ecclesia collegiata secundum Caesareum decretum anni 1734 usque ad annum 1766, quando ecclesia et maxima pars civitatis fuit per Turcas combusta², regebaturque postea tantum ab uno sacerdote usque

¹ Lipsesc.

² Probabil 1769.

ad annum 1782, quando sacerdos propter continuas irruptiones Turcorum subtraxit se Rimnicium, unde veniebat Craiovam omni mense ter, quater vel quoties necessitas optabat, suas functiones finiendi causa.

Hoc tempore, hoc est anno 1781, aedificavit sibi domum cum scitu et licentia sacerdotis et Caesareae Starostiae penes turrim ecclesiae, in parte orientali, Radu Olariu, et solvebat pro loco (ut hic moris est) mediam ocam cerae, sed, sublatus peste anno 1794, mansit domus vacua usque ad annum 1801, quando incepit in hac domo habitare Marin, servus dominae Kornicianae; hic nollebat solvere consultum annum censum, dicendo quod emisset locum a supra nominato Radu Olariu, sed, adveniente patre Honorato Craiovam anno 1804, qui hoc mandato fuerat missus ut tegat muros ecclesiae et aedificet domum pro sacerdote, citavit nominatum Marin coram inclyta kaimakamia, ubi evidenter comprobatum est quod omnia illius dicta tantum ficticia essent et novisse Radu Olariu minime; quare condemnatus fuit, vel exire a domo, vel solvere censum annum; quem etiam solvit usque ad annum 1806; hoc est usque ad adventum Russorum. Pater Honoratus habitavit interia apud dominum starost austriacum, comparando necessaria materialia ut possit tegere muros et aedificare domum, sed anno 1806, ante adventum Russorum, e contagiosa infirmitate mortuus. Alia domus erat in ianua ecclesiae, versus plateam, in qua habitabat sacerdos; incepit habitari a Stephano Pitariu, iterum ex permissione sacerdotis et scitu starostiae austriacae, anno 1782, et solvit censum annum, mediam ocam cerae; sed, et iste mortuus peste anno 1796, mansit domus vacua usque ad annum 1802, quando incepit in illa habitare Stan auriga domini boieronis Breiloi solvitque consultum annum censum, mediam ocam cerae, usque ad annum 1806; hoc est usque ad adventum Russorum.

Ab omnibus Craiovae habitantibus, patriae filiis et alienigenis, scitur et uno ore cantatur testaturque quod nostri catholici semper penes Ruinam habuerint caemeterium usque ad annum 1806, hoc est usque ad adventum Russorum.

Anno 1806, adveniando Russi, ipsimet cum scitu Agenciae

Caesareae cooperuerunt muros et fecerunt depositoryum *magazin* et penes Ruinam stabula, monstrando catholicis alium locum pro sepultura, et sic possederunt Russi hunc locum octo annis, hoc est usque ad annum 1812, quum discesserunt, et locus remansit vacuus...

Omnes Craiovae habitantes uno ore confitentur quod Zingari tantum ab anno 1812 inceperint in loco nostro habitare¹, quorum dominos per supplices adnexas cum honore convoco coram inclyto tribunali... Dominus Alexandru, staros austrianus², videns quod Zingari in nostro loco habitacula figant, nunciavit sacerdotibus, et venit pater Matheus Csabraski, qui protestationem fecit scripto tenus..., quam inclytae Kaimakaniae porrexit, quae est et legi potest in archivo patriae... Anno 1828 venit Craiovam Illustrissimus dominus episcopus Iosephus Molajoni et supplicans Russis accepit adiutorium, et inclyta kaimakania non tantum non contradixit, imo promisit necessaria materialia ut possit Ruina cooperiri et domus aedificari. Anno 1831 voluit magistratus civilis ex Ruina stabulum facere, nos autem contradiximus, porrigendo supplicam inclyto Divan. Unde venit mandatum ut interrogemur quisnam fundaverit hanc ecclesiam ac aedificaverit. (Li se cer acte; nu le aŭ preoŭiŭ atuncŭ³.) Ab omnibus nominantur ruina ecclesiae catholicae. Quod autem fuerit caemeterium demonstratur per hoc (si nullus esset qui diceret), et enim Zingari, aedificando suas domus, infinita ossa cadaverum invenerunt et inveniunt, imo cadavera nec quidem resoluta fuerunt, et sunt Zingaribus ludibrio.»

¹ În notă se vorbește de cele trei reclamații: la prima, în 1837 (dar v. și mai sus, pp. 252-3, se răspunde că locurile altele, la a doua, că Țiganii sînt boierești, în a treia se citează boierii ce-î posedă: Bibeasca, pentru șefsprezece familii, Vlădoianu pentru cinci, C. Dima pentru una, «domina Zinka» pentru una, etc.

² Parte dintr-o scrisoare a acestuia «Frid. Alexander, Agentie-Substitut», s'a tipărit în Hurmuzaki, X, pp. 645-6, n^o xv.

³ În notă se observă, după o citație din *Corpus iuris*: «Quamquam maxima dissolutio morum regnet inter illos, tamen quoad loca sacra conscientiosiores apparent —, et ius iustinianum videtur apud illos plus valere».

2. Craiova, 15 Maiu 1839. Al doilea memoriu. Se admisesse prescriptia, de la 1806. Dar in acest an, «Agencia mandavit domino Alexandru, starost austriano, ut demoliat sepulchra ossaque ad fossam ad hoc determinatam componat». Se opreste chiria, «quia conquesti sunt non habere pacem et quietem in suis domibus quae diu noctuque plena erant militibus... Adveniendo P. Matheus Crajovam anno 1813, 15 iunii, invenerit Ruinam coopertam et, volens ecclesiam ordinare et sacerdotem, quem secum tulerat, hic relinquere, incepit grassari pestis et aliud quid haud potuit finire... Anno 1830, videndo quod ruina ecclesiae nostrae inserviat Zingaris pro locis secretis, fecimus portam et ianuas obturavimus dedimusque cuidam fabriferrario nomine Mathias Mors, cum censu, ut solvat 22 leoninos annuatim curamque habeat; qui fecit sibi sub turri laboratorium et in alia parte cameras ad suum opificium necessarias; qui ibidem habitavit usque ad annum 1836, quando mortuus est.» Prescriptia apoi nu se poate admite, pentru ca «inveniemus quod ab anno 1774 usque ad annum 1830 neque quatuor annis in uno continuo habuerit pacem haec provincia... Omnes annales et historiae, tam huius provinciae, quam externarum gentium testantur quod ab anno 1774 usque ad annum 1789 continuis incendiis, tiraniis, irruptionibus vexata fuit haec provincia; quare intravit exercitus imperatoris Romani et bellum gessit cum Turcis hic in provincia usque ad annum 1793. Sequenti anno statim incepit revolutio cum Pascha vidinensi¹ et terribilis pestis, in tantum quod etiam filii patriae debuerint auferre, et haec omnia mala durarunt usque ad annum 1802. Anno 1806 venerunt Russi et bellarunt hic in provincia cum Turcis usque ad annum 1812. Anno 1820 incepit revolutio illius Thodor et, intrantes Turcae, fuerunt usque ad annum 1824. Anno 1827 venerunt Russi, qui, mitius agentes, et nos. conavimus locum nostrum curare; quare, anno 1828, octava septembris, venit Crajovam Illustrissimus dominus episcopus Iosephus Molajoni et adiutorio russici exercitus fuit determi-

¹ Pasvantoglu.

natum ut Ruina cooperiatur et domus aedificetur, et inclyta kaimakania, non tantum non contradicit, sed insuper promissit necessaria materialia. Si hoc non crederetur, vivit Illustrissimus dominus episcopus, vivunt excellentissimi domini Kaimakan, generalis Geismark, Aisymont¹ et alii, ac sic fuit conclusum ut anno sequenti, hoc est anno 1829, in vere mitatur unus sacerdotum Bueuresto Kraiovam ut incipiat definitum opus, sed, quia in toto exercitu russo nec unus sacerdos catholicus fuit, sacerdotes bucurestienses debuerunt curam infirmorum habere, qui erant in hospitalibus, et] non potuit mitti anno 1829°, sed tantum anno 1830, quando omnia mutata erant.» Apoi, expunere istorică a vicisitudinilor bisericii, ca în primul Memoriu. «Quando supranominatus pater Honoratus] Craiovam venit, habitabant in loco nostro Marin..., Stan..., et in parte septentrionali Zingarus Frunza, musicus, qui cum scitu et licentia domini starost fecerat sibi subterraneam habitationem. Dein pater Honoratus concessit adhuc duobus Zingaribus fabriferrariis, Stephano et Nicolao, ut facerent sibi subterranea habitacula (uti consuetudinis est).» Goniți de Ruși; la 1813 erau «in parte orientali, penes Marin, Demetrius Muskalagiu, Petrus Muskalagiu et Ioan Kruituriu, Zingari domini Stribe²; in parte septentrionali Stan Zingarus domini Vladujanu, Frunza, Stephanus et Nicolaus: alii non fuerunt. Sed postea incepterunt, et praesertim post revolutionem Thodor, ut omnes craiovenses, cives et advenae, uno ore cantant et testantur... Hodie nominatur ruina muri ecclesiae catholicae.»

XLVIII.

Craiova, 1839-29 Maiu 1839.

Documente relative la noul cimitir catolic din Craiova. Două rapoarte ale lui P. Bodor.

1. În 1827, scrie el, Rușii aleg un cimitir și-l șanțuiesc

¹ Numele sînt desfigurate. Cel d'întîi dintre acești șefi ruși e generalul-maior Geismar. V, și Hurmuzaki, X, p. 623, nota 1.

² Știrbei.

împrejur. În 1831, plecînd divisia a XVII^a și ortodocșii refuzînd a îngriji gratuit de acest cîmîtir, îl ea el, Bodor, a-supră-șî, ca unul ce datorîa Rușilor clădirea unui «Beth-Haus» in oraș. Vrînd a-l face cîmîtir catolic, el se obligă «es auf eine europäischen Art zieren». La 28 Maiu, după ce îl încredințase, pleacă Rușii; în două lunî, cîmîtirul ajunge a fi eine Weide der Stadt-Kühe: Schlösser, Thüre, Thor, theils gestohlen, theils zerbrochen; die Schanzen verdorben». Divisia făcînd plîngerî la Silistra, Bodor e chemat de Caimacam, i se acordă protecția consulatului rusesc și, cu produsul unei colecte, se fac reparații. Se acordă și un paznic, «frey von Bier und andere Beschwerden des Landes». Apoi dreptul de proprietate se contestă din nou, de presidentul provinciei, Chinezu. Acesta perorează: «Die Russen haben hier nicht zu befehlen; sie waren hier, aber jetzt sind sie weg; das russische General-Consulat hat nichts zu befehlen; ja selbst der Fürst kann nicht so etwas thun.» Plîngîndu-se corespondentului său, probabil un mare personagiu rus, Bodor reclamă măcar restituția cheltuielilor sale, scoase din was ich mir durch Unterricht der fremden Kinder so sauer verdient habe .

2. Craiova, 29 Maiu 1839. Același către episcopul său (?).

Anno 1830, 14^a septembris, ego ipsemet, in praesentia excellentissimorum dominorum generalium et integrae divisionis 17^{ae} exercitus russici, necnon domini caimacani tunc temporis hic residentis ac plurimorum bojeronum (obtenta prius hac in re licentia ab Illustrissimo domino episcopo), magna et solenni ceremonia secundum rituale romanum benedixi, et ab illo tempore nullus haereticus est ibidem sepultus, sed lutherani vel calvinistae aut alterius sectae, vel antea, vel in ultima infirmitate facti catholici et omnibus sacramentis provisi defuncti et sepulti.» Așa se întîmplă acum cu «dominus Dahn, qui erat maximus lutheranus et mihi infinitas miseriae ac dolores causavit a quo tempore iste praedicantius est hic Craiovae; erat enim cum isto, non homine, sed incarnato diabolo, Vasarhelyi, altero calvino, intime coniunctus . . . Iste fuit caput haereticorum hic Crajovae.» Rușii n'au lăsat locul decît cu condiție a se sluji liturghiî, pe care nu le pot da Lute-

rani; actul de donație «fortassis non periit in combustione domus Illustrissimi domini episcopi». «Si totus mundus ad versus me praeliabitur, lutheranus vel calvinista non sepelietur in nostro caemeterio.

XLIX.

Cioplea, 8 April 1841.

Molajoni către «il signor don Giorgio Caragé, missionario apostolico, Tulcia».

La vostra carissima, in data li 25 marzo, l'hò ricevuta; la quale mi hà trovato in somma afflizione; ed eccovi l'istoria. Il giorno santo di Pasqua 30 marzo, doppo aver io terminato il ponteficale alla Barazia, sono andato a casa mia a prender il caffè; doppo questo è cominciato il fuoco di la dalla Puscheria, quindi la Barazia, Lipiskania, sino che è arrivato alla mia casa, dalla parte dell'orto; si è abbruciata la casa della scuola. [Arde și casa.] La Barazzia, la quale è arsa tutta, chiesa, monastero, campanile, ed ora si dice la messa nella Agenzia... Un ragazzo hà sparato una pistola vicino al fieno, e la stoppa hà acceso il fuoco; due mila case sono arse, circa quindici persone sono morte, e la cuoca della Barazzia. Il principe hà determinato quattro milioni per i poveri; di poi hanno carcerato cinquanta birbanti, che hanno trovato con il fuoco in mano per ardere tutta la città. Io partirò al primo vapore per Vienna, per sentire dal nunzio cosa hò da fare; quindi tornero... Io solo frà tutto hò avuto un danno di 6,000 zecchini... Tutti i calici miei, specialmente il bello, tutti quelli della Barazia, messali, libri di chiesa, di casa, -- tutto è arso.»

L.

Din obituariul Franciscanilor redactat supt Gyurma¹.

«1690, 6 septembris. Ad Valachiam, tempore revolutionis cum

¹ La început se cetește următoarea introducere a lui: «Christianae pietatis ac fraternae charitatis postulat ratio ut patrum ac fratrum, qui nos prae-

Bulgaris per montes fugiens ac thaumaturgam imaginem secum deferens, e Bulgaria ab impiis schismaticis occiditur A. R. P. Radoich, actualis minister provincialis, vir doctus, pius ac mirae in omnes affabilitatis.

1698, 6^a ianuarii. Suteștini¹ in Valachia, A. R. P. I. Deanovich, minister provincialis, Illustrissimi domini archiepiscopi sardinensis² in spiritualibus vicarius generalis.

1699, 4^a ianuarii. Campolongi. R. P. Lucas a Cyprovacio, conventus gvardianus.

1699, 11 septembris. Tergovestini. R. P. Marcus Iakovich, gvardianus.

1701, 8 aprilis. Rimnikii. R. P. Petrus Prisch, ex-deffinitor.

1705, 15 ianuarii. Campolongi. R. P. Daniel a Cyprovacio, gvardianus conventus.

1712, 2^a octobris. Campolongi. Rl. Fr. Petrus Petzalovits, clericus professus.

1713, 9^a ianuarii. Campolongi. M. N. P. Stephanus a Campolongo, concionator.

1713, 2^a septembris. Campolongi. M. V. P. Stephanus a Campolongo.

1713, 8 octobris. Campolongi. Rl. Fr. Franciscus Lanko, laicus professus, plusquam centum annorum.

Die 3^a ianuarii 1714°. Tergovestini. A. R. P. Marcus a Cyprovacio, cognomine Pejacsich, ex-minister provincialis; hic pro populo bulgarico constituit primum parochum Cibinii in Transylvania, anno 1693.

Eodem die. Crajovae. R. Fr. I. Volf, laicus professus.

cesserunt cum signo fidei et dormiunt in somno pacis, memoria semper peragenda sit, quapropter librum defunctorum confratrum huius provinciae Bulgariae et Valachiae Ordinis Minorum S. Francisci Regularis Observantiae, incuria nonnullorum localium superiorum iamdudum a omnibus fere domiciliis eliminatum ac deperditum, presentem, in quantum fieri potuit, denuo concinatum, omnium huius provinciae individuorum conspectui exhibemus... Frater Gabriel Gyurma, m. p., minister provincialis.» — O copie se află la Bărația din București și alta la mănăstirea din Cîmpulung.

¹ Sutești, în jud. Vâlcea.

² *Sardicensis* (v. și mai departe): de Sofia.

1714, 7^a ianuarii. Rimnikii. R. P. Petrus Prijich, ex-definitor provinciae.

1714, 8^a ianuarii. Bukurestini. R. P. Franciscus Pestin, definitor.

1714, 16 augusti. R. P. Philippus Paulichan, missionarius apostolicus, aetatis 89, religionis 46° anno.

1715, 11ª ianuarii. Tergovestini. R. P. Gabriel Mankich, gvardianus actualis.

1715, 7 octobris. Tergovestini. Rl. Fr. Gregorius Udvarhelyi, laicus professus.

1716, 15 ianuarii. Tergovistini. R. P. Nicolaus Komich.

1717, 15 iulii. Bukurestini. A. R. P. Paulus Nikolántin, ex-minister provincialis et quondam Illustrissimi domini archiepiscopi sardicensis secretarius et theologus.

1718, 13 ianuarii. Bukurestini. R. P. Michael Stanich.

1718, 1ª iunii. Bukurestini. R. P. Michael Javin, deffinitor.

1719, 3ª aprilis. Tergovestini. Rl. Fr. Gregorius Urgár, laicus professus.

1720, 14 martii. Rimnikii, ac Campolongi sepultus est, R. P. Georgius Nikolántin, ex-deffinitor.

1720, 7 aprilis. Campolongi. A. R. P. Deodatus Nikolantin, ex-minister provincialis.

1723, 11 iunii. Crajovae. A. R. P. Blasius Marinovich, minister provincialis, restaurator indefessus provinciae.

1723, 12 iulii. Crajovae. M. V. P. *sic*), concionator et missionarius e provincia Bosniae.

1723, 16 septembris. Braditseni. Rl. Fr. Benedictus Tornyai, laicus professus.

1724, 10 octobris. Braditseni. R. P. Georgius Duralin, ex-deffinitor provinciae.

1726, 27 ianuarii. Rimnikii. M. V. Michael a Ragusio, missionarius apostolicus.

1728, 12 iunii. Crajovae. M. V. P. Magnus Dinczendorf, concionator et missionarius.

1728, 12 septembris. Rimnikii. A. R. P. Antonius Gungich, ex-minister provincialis.

1729, 23 februariei. Braditseni. Rl. Fr. Christophorus Graf-finger, laicus professus, claviger, hortulanus.

1729, 7 novembris. Bukurestini ab improvizo obiit Rl. Fr. Didacus Dedul, laicus professus, sacristanus.

1729, 13 decembris. Rimnikii. V. P. Franciscus Dudin.

1730, 11 aprilis. Craiovae. V. B. Georgius Müller, concionator.

1730, 2 iunii. Rimnikii. M. V. P. Georgius Volf, concionator.

1732, 16 aprilis. Rimnikii. R. P. Moyses Babich, ex-deffinitor, gvardianus et parochiae administrator.

1733, 3ª ianuarii. Craiovae. R. P. Iosephus Matyás, gvardianus.

1733, 4 aprilis. Rimnikii. M. V. P. Antonius Czungin, concionator.

1734, 3 martii. Bradicseni. Rl. Fr. Thomas Ivandeolin, tertiarius.

1734, 7 iunii. Rimnikii. Rl. Fr. Alexander Müller, clericus studens.

1735, 9 februariei. Tergovestini. R. P. Athanasius Kröskorszky, ex-deffinitor.

1735, 27 februariei. Bukurestini. Rl. Fr. Casparus Prachner, laicus.

1735, 15 augusti. Rimnikii. Rl. Fr. Paschalis Binder, laicus professus.

1735, 9 decembris. Craiovae. P. Sebastianus Pruziska.

1736, 2^a februariei. Craiovae. Rl. Fr. Moyses Petter, clericus professus.

1736, 17 februariei. Cserneczii. Rl. Fr. Felix Lippes, laicus professus, coquus.

1736, 30 martii. Craiovae. M. V. P. Guido Schmaus, concionator.

1736, 8^a augusti. Bukurestini. V. P. Carolus Bibich.

1737, 12 aprilis. Campolongi. M. V. P. Laurentius Both, vicarius conventus.

1737, 23 maii. Craiovae. M. V. P. Athanasius Schmidt, lector philosophiae.

1737, 24 novembris. Braditseni. A Turcis occisus est M. V. P. Patritius Schlatz, sacerdos iubilarius.

1738, 19 ianuarii. Cibinii, apud R. P. P. provinciae S. Stephani R. Stric. Obs. tempore disturbii cum Turcis fugiens ex Valachia, obiit R. P. I. Nikolich, deffinitor actualis ac dioeceseos nicopolitani vicarius generalis.

1738, 2 martii. Arxaviae¹, tempore belli turcici militibus caesareis iuserviens, R. P. Leo Schulcz.

1738, 4 martii. Circa civitatem Coronam, tempore belli turcici latens, M. V. P. I. Desbich, pluries vicarius.

1738, 11 aprilis. Ad Bradicsenum in Runk. Rl. Fr. Christophorus Castelli, laicus professus.

1738, 10 augusti. Tergovestini. Peste sublatus R. P. Stephanus Kajtár, ex-deffinitor, gvardianus et parochiae administrator.

1739, 22 iulii. In itinere ex Valachia Transylvaniam versus, propter Turcas fugiens, ab huszaro calvinista regiminis pivodiani² prius in dorso graviter vulneratus, dein capite plexus est R. P. Iacobus Sándor, deffinitor aggregatus.

1740, 3 martii. Bukurestini. M. V. P. Gregorius Pefdin, missionarius et praesidens.

1743, 26 februarii. Rimnikii. R. P. Capistranus Dervodelin, ex-deffinitor et actualis praesidens bukurestiensis.

1744, 16 decembris. Bukurestini. M. V. P. Demetrius Zaininger, concionator.

1750, 26 aprilis. Temesvarini in Banatu, omnibus praevis sacramentis munitus, pie in Domino obiit Illustrissimus ac Reverendissimus d. P. Fr. Nicolaus Stánislovich³, quondam huius provinciae deffinitor et ad comitia generalia pro-minister, prius nicopolitanae, dein csanadiensis dioeceseos episcopus, in ecclesia catholicali sepultus.

1756, 28 iunii. Rimnikii. R. P. Leopoldus Veniger, deffinitor habitualis ac actualis gvardianus.

¹ Cineni.

² Regimentul lui Pivoda; acel ce prinsese în 1716 pe Nicolae Mavrocordat.

³ Stanislavich. V. prefaşa.

1757, 4 iunii. Rimnikii. M. V. P. Argentinus Krassula, conventus vicarius.

1757, 6ª decembris. Campolongi. V. P. Dionysius Zewisch.

1758, 20 iunii. Campolongi. Rl. Fr. Nicolaus Moldován, laicus professus.

1761, 29 iulii. Bukurestini. Rl. Fr. Paschalis Schüler, laicus professus, coquus.

1762, 5 februarii. Rimnikii. M. V. P. Crysostomus Ocsovszky, conventus vicarius.

1762, 18 novembris. Campolongi. Rl. Fr. Carolus Stifter, laicus professus.

1763, 24 novembris. Bukurestini. Rl. Fr. Malachias Gruber, laicus professus.

1764, 16 augusti. Rimnikii. R. P. Lazarus Zich, gvardianus et parochiae administrator.

1765, 20 septembris. Bukurestini. Peste obiit R. P. Donulus Reszler, gvardianus et parochiae administrator.

1769, 23 aprilis. Rimnikii. In tus-i catharali Rl. Fr. Didacus Polieri, laicus professus, natione Venetus, aetatis 75, religionis vero 50 anno.

1770, 7^a ianuarii. Campolongi. R. Fr. Urbanus Scheiner, laicus professus, arcularius.

1770, 11^a ianuarii. In contumacia Turris Rubrae Fr. Rudolphus Ertl, laicus professus, sacramentis munitus, obiit, annum aetatis —, beatæ Religionis vero quintum agens; qui tempore belli turcico-moskovitici in disturbio a tumultuantibus Valachiae Arnautis schismaticis, conventum rimnikiensem 24^a novembris anno 1769 horis vespertinis irruentibus, in brachio et capite ipsius graviter vulneratus, dein ternis vicibus in fugam conversus, sed semper in via a tumultuante plebe interceptus ac ligatus, terna vice decapitationi deputatus fuit, evasit tamen, timore conculsus, horum manus et sic, ad contumaciam perveniendo, supremum diem clausit, ibidemque sepultus est.

1770, 3 februarii. Campolongi. V. P. Thadaeus Balás.

1770, 26 augusti. Campolongi. Peste sublatus R. P. Ivo

Burczval, gvardianus et parochiae administrator, aetatis 32, religionis 14 anno.

1770, 4 septembris. Bukurestini in Valachia, tempore revolutionis turcico moscoviticae, in peste obiit M. V. P. Bernardus Donnerlein, concionator, aetatis 32, religionis 12 anno.

1770, 4 septembris. Eodem die obiit Rl. Fr. Bonifacius Volf, laicus professus, sutor.

1770, 8 septembris. Campolongi in Valachia, tempore revolutionis moscovitico-turcicae peste obiit M. V. P. Ladislaus Levak, vicarius conventus et concionator, aetatis 29°, religionis vero 7° anno.

1771, 28 iunii. Bukurestini. Peste correptus M. V. P. Gregorius Agoncz, concionator, aetatis 44, religionis 6° anno.

1774, 25 maii. Bukurestini. Rl. Fr. Martinus Schmidt, laicus professus, sutor.

1775, 2^a maii. Rimnikii. R. P. Fulgentius Beck, gvardianus actualis et administrator provinciae.

1776, 13 februarii. Campolongi. M. V. P. Mathaeus Ehrlicher, concionator et cathecheta.

1776, 14 septembris. Rimnikii. Rl. Fr. Henricus Schiger, laicus professus, coquus.

1788, 29 februarii. Bukurestini. A. V. P. Archangelus Deig, concionator.

1788, 9 maii. Rimnikii. M. V. P. Martinus Nikolik, concionator.

1790, 9^a ianuarii. Bukurestini. R. P. Stephanus Kubik, gvardianus et deffinitor aggregatus.

1790, 8 martii. Rimnikii. V. P. Athanasius Mergens.

1790, 23 martii. Rimnikii. Rl. Fr. Leo Greisel, laicus professus, coquus.

1791, 19 maii. Campolongi. Tabe hectica R. P. Aldephonsus Seel, pluribus annis superior et concionator.

1792, 29 augusti. Bukurestini. R. P. Georgius Reiter, exdeffinitor et gvardianus.

1792, 21 septembris. Bukurestini. S. P. Adrianus Einmer, concionator.

1792, 26 septembris. Bukurestini. Obiit peste M. V. P. Eduardus Romleiter, vicarius conventus et concionator¹.

1794, 28 ianuarii. Rimnikii. R. P. Iosephus Vikauer, gvar-dianus et parochiae administrator.

1794, 1 martii. Campolongi. Rl. Fr. Malachias Löhr, laicus professus, sutor.

1794, 5 septembris. Rimnikii. R. P. Ludovicus Kiss, gvar-dianus et parochiae administrator.

1794, 29 novembris. Rimnikii. R. P. Alexander Szangel, vicarius conventus et concionator.

1795, 15 iulii. Campolongi. Rl. Fr. Cyprianus Graff, laicus professus, oeconomus.

1796, 26 februarii. Rimnikii. Rl. Fr. Homobonus Nies, laicus professus; in febris putrida.

1802, 26 septembris. Rimnikii. R. P. Victor Peller, gvar-dianus et parochiae administrator.

1808, 27 septembris. Rimnikii. Rl. Fr. Andreas Dobai, laicus professus.

1810, 15 augusti. Campolongi. Rl. Fr. Tobias Vermuth, laicus professus, victor².

1810, 3 novembris. Tergovestini. Rl. Fr. Iuniperus Doni-schula, laicus professus, chyrurgus eximius, ac conventus bu-kurestiensis oeconomus.

1811, 8 februarii. Campolongi. Apoplexia tactus, obdormivit M. V. P. Honoratus Stirba, eiusdem conventus vicarius.

1813, 9 iunii. Bukurestini. In peste, V. P. Bonaventura Lajós, zelosus animarum curator.

1818, 13 iunii. Bukurestini. In peste, M. V. P. Simeon Fapp, conventus vicarius et concionator.

1822, 20 novembris. Campolongi. R. P. Paulus Balás, con-ventus vicarius, aetatis 50, religionis vero 27 anno.

1826, 25 ianuarii. Campolongi. A. R. P. Antonius Bar-talis, ex-minister provincialis, morte improvisa decessit.

¹ Pentru moartea de ciumă a acestor trei clerici, v. mai sus, pp. 135-37, n^o XCVI.

² Probabil: *victor*.

1829, 4 iulii. Rimnikii. R. P. Basilius Lodormanyi, ex-consultor, gvardianus et parochiae administrator ¹.

1830, 26 ianuarii. Campolongi. Hectica consumptus, R. Fr. Gervasius Nagy, laicus professus, pellio.

1831, 3 septembris. Campolongi. Rl. Fr. David Szügyi, cantor, claviger et oeconomus conventus, aetatis 72, religionis 15 anno.

1831, 19 octobris. Rimnikii. V. P. Elias Podlusányi, aetatis 62, religionis 16 anno.

1831, 7 novembris. Campolongi. In amentiam lapsus, R. P. Iosephus Pako, guardianus.

1832, 7 maii. Bukurestini. R. P. Augustinus Kecskéméthi, pluribus annis in cura animarum parochiae administrator, dein conventus gvardianus ac provinciae secretarius emeritus; aetatis 57, religionis 34 anno.

1833, 21 iulii. Campolongi. M. V. P. Gregorius Novak, vicarius conventus, aetatis 56°, religionis 29° anno.

1834, 20 martii. Bukurestini. Anno aetatis suae 68°, religionis vero 43°, ex podagrae et chyagrae doloribus multis annis laborans, pie vitam cum morte commutavit A. R. P. Ambrosius Babich, ex-consultor, continuis quadraginta annis gvardianus zelosus ac parochiae administrator.

1835, 1^a aprilis. Rimnikii. V. P. Henricus Sperleck.»

¹ În reproducerea mențiunilor, am schimbat ordinea după zilele lunii în aceia după an.

V.

DOCUMENTE SCOASE DIN ARCHIVA MANASTIRII CATOLICE DIN CIMPULUNG SI PRIVITOARE LA ISTORIA CATOLICISMULUI IN ȚARA-ROMANEASCA.

I.

1300.

+ Anno Domini M^o | CCC^o + — hic sepultus est | comes
Laurenc ius de Longo Campo pie memorie¹.

(Din ruinele vechii mănăstiri; strămutată azi înaintea altarului bisericii.)

II.

1602-1610.

Radu-Vodă Șerban acordă un privilegiu slavon «popilor
sași din orașul Domniei Mele din Cimpulung», scutind pe gră-
mătic și un vecin, Petre Țirvișul, de bir, de vinăriciū, de găleată,
de fin, de dijma de albine, de goștină, de sare, de caii de
olac, de robotă și de orî-ce alte dăjdî, precum asemenea scu-
tire fusese orînduită și de alți Domni. Județul și cei doîspre-
zece pîrgari primesc ordin să execute măsura. Scrie Ștefan,
la 3 Novembre (fără an).

Monogramă cu roșu și pecete ruptă. Pe dos, de o mină
contemporană: «Serban vel Aradul Woda».

III.

1612-19.

Privilegium principis Radul vinerits et dismerit, ut accipia-

¹ S'a tipărit și în Tocilescu, *Manual de istoria Romînilor*, 1900, p. 132.

tur a duobus hominibus; illyrice scriptum, anno 1612, 12^a ianuarii.

Litterae de origine provinciae Bulgariae et Valachiae sonantes.

Privilegium illyrice scriptum sine notatione anni, Alexandri Vojvodae ¹.

Privilegium principis Alexandri de liberis hominibus; 1618.

Protectionales litterae principis Gabriel Vajvoda Mogilla de hominibus qui fuerunt sub monasterio; anno 1619.

(*Series privilegiorum et instrumentorum litteralium in conventu Campolomgensi reperibilium*; documente pierdute.)

IV.

Cîmpulung, 10 Decembre st. v. 1630.

«Gherghe, feciorul lui Broz Sasul, şi cu văru-mieş Petru, fecior lui Dumitru lu Dumitru (*sic*), frate lu Broz», dau zapis «la mână Oancei Logofătul de Lereşti», pentru a-î vinde «dentru vadu de moar[ă], însă vadul de moar[a] de doo roate, trei părţi . . . Şi, când l-am făcut aceast vadu vânzătoriu, noi am pus pristavî la târgu de aî strigat cine să va afla să cumpere acel vadu, şi neminele de în oraş nu s'aî aflat să-l cumpere. Atunci am trimis la Oancea Logofătul de-î venit de ne-am tocmit cu vadul, căce am ştiutu că iaste al lor de moşie», cu 135 «de galbeni, bani gata». Marturiî sînt: «părintele Aganton călugărul, i pop Negre, şi uncheaşul Gaspar goşman, şi Iacov Sasul i Neculcea i Petru al Ţuseie, i Iane Postelnicul den Cămpulungu, i Dumitru Strechea, i Gherghe a lui Scărla[t]», etc.

V.

12 Iulie st. v. 1632.

Leon-Vodă confirmă lui Oancea Logofătul din Lereşti o roată de moară cumpărată de dînsul şi de fratele lui, Preda Postelnicul. «Iar apoi oraşaniî den Cămpulungu n'aî suferit

¹ Alexandru Iliăş.

pă Preda Postelnicul, ci i-au lepădat baniî îndărăt». Proces înaintea Domnului cu «Stan Focan și cu alalți orașani, și zicea cum sânt ei mai volnici să cumpăre acele mori, iar Preda Postelnicul și cu frate-său Oancea Logofătul ei așa au spus naintea Domnii Meale cum sânt ei mai volnici, că au ale lor de moșie». Așa se și dovedește. Se adaugă că frații făcuse înțelegere pentru cumpărătoare, dar Preda cumpăraseră apoi fără știrea frăține-său a doua jumătate de moară de la Cîmpulungeanul *Pătru Sasul*. Oancea nesuferind «să între în morile lui», hotărîrea domnească se pronunță în favoarea lui ¹.

VI.

Cîmpulung, 1637.

«Eû județul Gherghe cu 12 pãrgari și preoții și toți bătrânii oroșani, de la mare pân la mic», dau o carte lui Oancea Lerescu, în pîra ce a avut acesta cu Stan al lui Focan și alții, la Matei-Vodă, «în Marele Divan», pentru morile pomenite în nl precedent: «Într'aceaia Domnu nostru nu ne-au tocmnit de acolo, ci ne-au dat pe mîna boierenului dumnelui jupan Socol Cluceariul ² să ne judece și să ne tocmească, iară după aceae, deca au venit dumnelui jupan Socol Clucerul în oraș ispravnic după lucrul sfintei beseareci, și pre această judecată strâns'au toți preoții și toți bătrânii oroșani, și au socotit dumnelui foarte bine, cu noi cu toți depreună, și au judecat pre dereptaate, și au tocmnit și au împăcat cum să-știe Log[o]fătul Oancea morile cu vadul și cu apa pân unde-î va fi și cu venitul vadului cu bun[a] pace, și să avem noi

¹ La 1634, Matei Basarab întărește lui Preda Lerescu un vad de moară «și alte moși». În archiva mănăstirii nu se păstrează decît partea actului ce privește vadul — firește, în copie.

² Pentru Socol, v. Iorga, *Socotelile Brașovului*, p. 88. Inscricția pe care o reproduce Aricescu, în *Istoria Cîmpulungului*, I, p. 183, nu se referă la execuția lui Socol, mîrt aiurea și în alte împrejurări, ci la o execuție presidată de el, în 1636, cînd era ispravnic pentru refacerea mănăstirii locale (*ibid.*, p. 159 și documentul nostru). Pentru egumenul acesteia, Melhisedec, *Soc. Braș.*, p. 96. Amintim că Condica mănăstirii e păstrată, într'o copie contemporană, la Bibl. Ac. Rom.

de acum înaintea prietenie și bună pace uniți cu alaltă; iar cine se va mai scula de acum înaintea de va mai scorni păra și va mai face val și gălceavă, peste această tocmeală, acela să fie închinat la Domnie ughî 100, și să fie și moara domnească. Vlto 7145.» Pecete cu o pasere¹.

VII.

Cîmpulung, 20 Ianuar st. v. 1639.

«Scri-am eu Socol Cluceriul acest al meu zapis» în casul lui Oancea cu «Stan Focan și județul Stan și alți oroșani... Și nu le-ă rumtă Domnu nostru judecat[ă], ci i-ău dată pre mîna meă să mărgu în Cămpu-lungă să adeverez... Decă am pus de aă bătut clopotul și s'ău strănsă și tineri și hătrăni, și le-mă pus zi oroșanilor ca să lepede baniî acestor boiarî, eră ei n'ău putut căpăta baniî, să-î de de pre acele vadurî, ci s'ău împăcat și s'ău tocmit.» Boierii Lerești vor păstra decă moara, «iară oroșaniî să aibă a străniî (?) în pădure loră, cum și mai nainte». — Semnătura și pecetea lui Socol.

VIII.

Cîmpulung, 7 Mart st. v. 1639.

[După invocarea Treimiî, în slavonește.] Scri-am eu Mihaî al Pauluî acesta al mieu zapis, s'ă fie la mîna a popei lui Dimitrie, de mare credință, cum ca să-s știe că i-am vîndut 2 rozoare de vie în dealul Topolovea nilor] și desupra viiî loc de cas[ă]; căt voi ținea eu de supra viiî, atăt să ție și el; și i-am vîndut de bună] voe a lui, cu știrea nepoșilor mieî și cu știrea a tuturor rudelor meale, și cu știrea a tuturor vecinilor, și den sus și den jos, drept aspri 3.300 gotovi; și popa Dimitrie încă aă cumpărat de bun[ă] voe a lui, cu știrea a tuturor rudelor meale, și cu știrea a tuturor vecinilor, și de în sus și de în jos, ca să-î fie lui moșie, și lui și feciorilor lui, căt milostivul Duinnedzău i va lăsa în veac. Și măr-

¹ Vezi-o în Aricescu, *Istoria Cîmpulungului*, I, București, 1855, p. 138.

turie: întâi, pop Ananie, i Gherghe goșmanul, i Gherghe al Fiicăi¹, i Gherghe nepot u]-mieș, i Andre nepotu-mieș, i Pătru al Marinșii, i Orban i Blaj i Mărtin goșman, i Andri i Gherghe al Gherghe Robul, i Tudoran Săpunariul, i Jicmon, i Pătru al Gașpar.» Între marturi semnează *cu litere latine*: «Martúrie Ananya kú to tenoria. Anno Di. 1639.»

IX.

19 Maiu st. v. 1640.

Act al lui Matei Basarab în afacerea morii. Iazul de lângă dinsa fusese «a lui Gherghe și al lui Pătru Sasii de moșie». «De la acei Sasii îl cumpără Oancea, cum se vede și din cartea orașului (n° VI) «și cum au mărturisit înaintea Domniei Meal e] și părintele ig[u]menul și județul cu mulți or[ă]-șani ot Cămpulungu» și, în fine, cum se vede și din documentul dat de Socol (n° VII), «că au fost acol[o] la această tocmeal[ă] ce s[e] scrie mai sus». Acum Oancea se plînge că-î «strică iazul» nepoții săi, fiii Predeii, «și cu Stanciul». Vodă, întărind stăpînirea, ordonă acestora să n'o tulbure, «că trebui să fie ei și de pradă], iar, de acum de-î vor mai strica iazul și va mai veni jalbă la Domnia Mea, voi trimite Domnia Mea de-î va și prăda». — Pecete și monogramă roșii. Semnătura Domnului.

¹ Print'un act fără dată, cred, «Postelnicul Drăgomer» cu cumnată-sa Rada din Stilpeni dă un zapis către «dumnealui județul Andrei ot Cămpulungu», prin care pune zălog, pentru 30 de ughii, «den moară, dentr'o roată jumătaate», cu drept de protimis la cumpărare. N'a vrut să-l împrumute nimeni, nici «den veriș miai, nici den alte rude... la nevoia noastră, la birul haraciului», ci singur Andrei, care «ne-au scos capetele den nevoe». Marturi sint: «Gherghi al Fiicăi, care au fost moșnean în moară, Pătru al Marinșii... i Lucaci goșman». Se vede pe hîrtie și o artistică pecete, cu vulturul bizantin, avînd crucea între cele două capete și o legendă ce nu se înțelege. — La 26 Ianuar 1660, Drăgomer zălogește iarăși jumătate de roată lui Andrei («județului Andri»), care-î dase «ughii 6, parte de bir a frăține-meii Onci».

X.

1643-60.

Decretum principis Georgii Gika eximens ab omni tributo homines servientes patribus franciscanis; 1642 (*sic!*)¹

Decretum Mathaei Voda de liberis hominibus; datum 1643.

Privilegium I. C. Serbán Voda², illyrice; 1655.

Kniga od Kloszter gospodana 1655. Sententia seu iudicium factum a principe Valachiae Constantino seniore super locum Kloszter, adiudicatumque est pro patribus franciscanis.

Litterae principis, ruthenica lingua conscriptae et datae civitati anno 1656, die 20ª maii, in gratiam patrum chyprova-censium Ordinis Minorum de Observantia de loco Kloszter, qui proprie spectat ad Franciscanos et quem principissa Nye-grul Voda³ donavit.

Privilegium *pe pelle de kinye* Michaelis Radul Voda, 1657⁴.

Rovasul domnyeszck principis Georgii Gyka ratione exemp-tionis ab omnibus daciis, signatum 1660.

(Inventariul din 1836; documente pierdute.)

XI.

1647.

... o spiritum...t et quod mor... erat in hoc tumulto...
rti an: 647... anso... ce| Sofia de Borkis Taer[govisti]....

(Fragment de piatră sepulcrală, în curtea casei parohiale catolice din Tîrgoviște.)

XII.

25 Ianuar st. v. 1657.

+ Adecă eū Mariia, s[o]ŭtia Vlaiculuī Căl[ă]rașul ot N[e]goieșt[i] și cu feciorī mīaī, anume Mihne i Ghinea, scris-am și mărturisirim cu ac[e]sta al nostru zapis ca s[ă] fie de mar[e] cre-

¹ Cetește: 1662 și *Grigore* Ghica.

² *Constantin* Șerban.

³ Pentru tradiția aceasta, v. Prefața.

⁴ Mihnea al III-lea. Anul trebuia să fie între 1658 și 1659.

din[ă] și stăt[ă] tor la m[ă]na preo[te]ilor den C[ă]mpulung[ă], anume popa Grigorie i popa Iosif, car[i] p[ă]zesc[ă] la bise[ar]ica b[ă]r[ă]șilor, pentru ca s[ă]-s știe c[ă] le-am v[ă]ndut vi[ia] care am avut în dealul Topolovenilor, și o am v[ă]ndut tot[ă] c[ă]tă am avut, cu casa, cu slonul, cu teascul, cu jgheabul, și li-o-m v[ă]ndut dereptu ugh[ă] 43 i pol, și o am v[ă]ndut lor, c[ă]ce s'a[un] tras aciale vi[ie] de moșie de la Sasii lor; într' aceia li o am v[ă]ndut lor de bun[ă] voe a noastră și cu știrea rudelor noastre și a vecinilor, și den sus și den jos, ca s[ă] le fie moșie lor în veac. Mărturie: pop Gavriil ot Trăgovișt[e] i Andrea goțman i Gherghi al Balintesi i Pătru Tămaș i Patru Marinț[ă] i Hanțul Șodii i Pătru B alin i Iacov Lungul. Și pentru mai mar[e] credința pus-am și deagetil[e], ca s[ă] crează. E[un] Marie. E[un] Mihne. E[un] Ghinea. Ине г[р]м. 25, к[а]. 7165. E[un] popa Trandafir am scris, și mărturiseasc[ă].

XIII.

1661-80.

Diploma principis Gregorii] Ghika ut duo homines sint exempti, et conventus ab ipsis vinaritz, ojerit et dismerit accipiet; datum 1661, die 19 ianuarii.

*Kartea lui Radul Voda*¹, eximens duos homines et eorum filios a contributione; 1665.

Diploma principis Antonii tenoris praecedentis, emanatum 1670, die 14^a ianuarii.

Litterae Serenissimi principis Antonii intuitu duorum hominum conventus, ut hi non inquietentur ab opidanis; 1671.

Privilegium principis Duka Vojvoda ut 32 homines habeat conventus exemptos a daciis omnibus, ab ojerit, diszmarit et vinerits; decimam conventui dent; 1674.

Privilegium principis Serbán Vojvodae; 1680².

(Inventariul din 1836; documente pierdute.)

¹ Radu Leon.

² Iar un al doilea din 1687 (*ibid.*). — În 1710, doisprezece boierii, «ce am fost luați prin răvaș domnesc de boierii Lerești și de boierii Bănești», văzînd «răvașul Mării Sale Domnul nostru Grigorașcu Voevod și cu boer al doilea Calotă Portar», fac o hotărnicie. — La 8 August 1678. «Fota sin Vintilă ... ot Bălotești», eu familia, vinde o moșie în Lerești unchiului său Dragomir.

XIV.

Cimpulung, 15 Octombrie st. v. 1679.

«Antoe, împreună cu fămeaia mea Gherda» și cu fiul, dă un zapis «jupânului Antonie», căruia-i vinde o casă. Semnează, ca martur, cu litere latine: «Ieu Jacob gozmanu, frate cu Dumitru și cu Antoie¹».

XV.

Cimpulung, 9 Ianuar st. v. 1681.

Document scris în întregime cu litere latine.

«+ Adeche ieu Gherghi depreune cu sozia mea Catrina scrisam aciesta zapis la mina gozmanului Paul sci la tozi noriasij, ca se fiie de bune chredinza aciesta zapis, cum sesé styé che iam vindut vija de la tei, din nuch pen in cale ai carului, si de laturi, din Tudor pene in Paul. Sci om vindut bisericij a lu Sfete Iacob Apostolu, cha se fije stetetore in uach, si om vindut drept bani gata lei 20, si la aciaste tocmelme fostau mulzi omen buni, anume Popa Mertin i Andrei xudezu i Paul gozmanu i Jacob gozmanu i Gaspar i Antonie i Neagoie Godianu i Iacob Gaparoju i Andrei Barburoju i Hanzu Soda i Macu Orban. Si pintru credinza pusam degetu ca (*bis*) se criaze.

Ieu Ghiorgghi; ie Catrina.

Anu Domnului 1681, in luna lu Ienari la 9 zile.»

XVI.

20 Februar st. v. 1681.

Privilegium principis Serban Vojvodae praecedentis tenoris²; anno 1681, die 20 februarii emanatum³.

(Inventariul citat; documente pierdute.)

¹ La 14 Decembre următor, «Despa, fămeaia lui Pătru Lerescul», pune zălog «gozmanului Iacov și a toat[ă] norini» «levadea del[a] Voinești», pentru o datorie de șeptesprezece lei «de la soția mea».

² Ca al lui Duca (v. n° XIII).

³ Se mai menționează, tot în inventariu, un zapis pentru vie, din 1681, care pare a fi n° XV. — La 17 Mart st. v. 1685, «Zanfra» cu fiul zălogește o parte din moară «cumnatu-miș Tudoran».

XVII.

Cîmpulung, April 1688.

Litterae de domo quam a Radu Andrej emit P. I. Deanovich leoninis 225, anno 1688°, die aprilis, penes monasterium, cum horto usque ad fluvium; quae spectat ad conventum campolongensem.

(Inventariul citat; documente pierdute.)

XVIII.

Cîmpulung, 27 Maiu st. v. 1691.

«Tudor», cu soția Mariica și copiii, Mareș, Matei «și cu alant cu toț», vinde «popei lui Martin . . . în dealul Top o]loveanilor 3 rozoare de vie, care vie iaste pe lângă viia besearici și pentre viia lui Antonie», pentru 50 de taleri; se va hotări via «precum mergu și alte rozoare, den poale păn în vârfu». Actul e scris cu mîna lui «Dumitru diiacon», și figurează ca marturi «Spîrea Diiacon», «Radul Vâlcean», «Pop Sava», «Andrea Tocmală», «Pătru Șodmarî».

XIX.

Nucet, 1ta Octombre st. v. 1691.

«Ὁ ἡγούμενος ἀπὸ τοῦ Νουτζέτου, παπὰ Ἰγνάτιος», vinde lui Gh. Bucur din Brașov, Șcheiū, două răzoare de vie, cumpărate de la chir Partenie, egumen de Cotroceni. — Pecete cu un leū și legenda: ἸΓΝΑΤΙΩ. ΙΕΡΟΜΟΝ . . .¹.

XX.

20 August st. v. 1694.

Constantin Brîncoveanu scrie «ție —, care ești goțman la Șcheaii de la Brașov. Către aceasta-ț fac Domnia Mea în

¹ La 7200 (1691.2), «eū Manole sud.» («eū Manolie județ» în semnătură) vinde o parte din moară lui «Logofătul Arsenie ot Stălp[e]ni». — În Inventariu se pomenește din acest an și un act pentru o vie.

știre că aici înaintea Domniei Meal[e] la Divan avut-am întrebațiune de fa[ă] părintele Daniil baratul și popa Martin de la Câmpulung, cu Tudor ot —, care țe-au fostu vândut niște vii în dealul Topoloveanilor, și cu aceale vii țe-au fostu vândut și un locu de casă; care loc zic bărații cum că iaste în capul viilor ce au fostu cumpărat ei mai înainte, iar de la acestu Tudor, și locul acesta ține de viile ce au fostu cumpărat ei mai înainte, iar nu de viile ce-ai cumparat tu, și ți l-au fostu vândut fără de știre și fără de întrebațiunea popilor băraț. Pentru care lucru cu bună adevărînță s-au dovedit cum că acel loc de casă iaste și ține de viile ce au fost cumpărat ei, numai Tudor au fostu făcut miștișuguri; de care lucru judecata Divanului au ajunsu cum să-ț iați baniți ce ai dat pre acel locu de casă înapoi și să rămăe locul pre seaama mănăstirii băraților, să-l ție împreună cu viile, precum au fostu și mai dinainte vream[e]. Deci iacă-ț poruncescu Domnia Mea, în vream ce veți vedea această carte a Domniei Meal[e], iar tu să cauți să socotești căți bani va fi prețul acestui loc de casă, să ți-i iați înapoi de la părintele Daniil baratul, și să ție ei acel loc de casă, după cum au ajunsu judecata Divanului. Într'alt chip să nu faci. Că așa iaste porunca Domniei Meal[e]¹. — Pecete mică. Semnătura cu roșu.

XXI.

Câmpulung, 19 Iunie st. v. 1696.

«Șerban biv vtori Comis» cedează «părintelui popei Danael baratul și lui goțmanu, împreună cu toți norieșii ai sfinții bisericea a barăților», «muntele carele să cheama Între Răurea¹ ot sud.—», pe care, acum «33 de ani» (în 1714), vechii proprietari, Lerești, îl zălogise, cu dobînda de «zeacea doi»².

¹ Probabil *Între Rîuri*.

² La 1^{le} Maiu 1701, «Pandi Iacov cna Tuduran Focan din Câmpulung», dă o parte de moară lui Arsenie Stîlpeanu.

XXII.

4 Novembre st. v. 1697-31 Ianuar st. v. 1698.

Confirmatio contractus domus emptae penes monasterium, et quidem cum subscriptione undecim bojerorum; anno 1697, die 4^a novembris.

Maledictio propter Campolongenses qui impediunt possessionem fundi Kloszter; ab episcopo bukurestensi; anno 1698, die 31^a ianuarii¹.

(Inventariul citat; documente pierdute.)

XXIII.

Cîmpulung. 27 Decembre st. v. 1701.

Chera, împreună cu fie-mieŭ Jănga de la Voinești, dă voie «părintelui popei Lucăi băratul», de la care împrumutase 29 de lei, să cosească pe moșia ei până la restituția banilor².

XXIV.

Tîrgoviște, 18 Iunie 1704.

Provincialul Bulgariei ordonă călugărilor catolici din Cîmpulung să se roage pentru «d. Antonius Gruich, Scopiensis, care li-a dat cincî răzoare de vie. «Datum Torgovistii, 18 iunii 1704. Fr. Marcus Ceiacer, minister provincialis. Sigillum Revv. Prov. Bulgariae», represintînd pe Maica Domnului cu Isus în brațe.

¹ Și la 1694, inventariul pomenește un document pentru vie.

² La 8 Mart 1702, morariŭ se învoesc cu Arsenie Stîlpeanu: «precum să-știe că, avăndu noi tocmeal[h] cu dumnealŭ să-ŭ facem moara de la Cămpul Lungu, noi să tăem lemnele, noi să facem zăgazul, iar dumnealor să-ș care leamnele... pariŭ moriŭ toŭ și 8 temee ale grătariului, și sânt 15 leamne, să le cară oamenii mănăstirei... Și de afar[h] și din casa moriŭ, și jgheaburiŭ și căprioriŭ și laŭiŭ, verghiile, babele, covăŭ, lăturoiŭ, toate noi să le carăm... Iar fiarăle și pietrile să fie toate ale dumnealor... Noao fiindu-ne nevoe de birul nostru...» — Există și un alt contract între Arsenie Stîlpeanu și Miriŭ, de o parte, și niște «morariŭ», de alta, pentru a se face moara celor d'intăiŭ. «Și sa avem a darea moara pe făină păr la Săpă Mărie Mare», după care dată vor plăti și ei pentru măcinat.

XXV.

Cimpulung, 1705.

«Campolongi. Ego Iacobus cum mea uxore Alexandra relinquo ecclesiae S. Iacobi partem vineae quae est penes Vala¹ usque calfa; in quorum fide relinquimus manus nostras. Die 25 Februarii a. D. 1705. — Ego frater Daniel confirmo. Ego frater Stephanus affirmo ut supra. Io Matthei gocman martur. Io Andrei al Paua. Io Paua Tomachoiul. Io Michaicul Orbanus martur» (cu litere latine semnăturile românești).

XXVI.

Cimpulung, 16 April st. v. 1705.

Maî mulți locuitori își cedează viile către «generosus dominus Matthias Germanus et sponsa eius Stanka, filia Andrae Tocheie». Semnează, cu litere latine: «Antun Gruich, martur. Io Paua Tomaschiul. Io Anna fata a lu Grigori Sarbului dam de buna voia vije mumi mele. Fr. Daniel, superior loci, confirmo. Ion Andri zudecul marturissesek. Matthei gocman marturissesek. Andrei Paulului marturissesek. Andrei Tokeia marturissesek.»

XXVII.

Cimpulung, 16... 1707.

Cu litere latine.

«Anno Domini 1707, die 16 (*sic*). Se se scție cum ieu Antony Gruich am lasat biserici Suintului Jacob din Campulung catholicilor doi pogoni din Bran sus pe lângă Diacon Spiri... Marturi mai zost iskaliti: Fr. Nicolaus Kornich, Franciscanus. Ieu Antoni Gruich manu propria digiti (!) ... Matthei Blaxescu gozman. Ieu Ion al Andrii zud: Andra Tokai. Ieu Antoni Tokay. Χριστὸς μάρτυς: Petru Bortiscoi.»

¹ Vale se chema o parte din vechiul Cimpulung (Aricescu, I, p. 161).

XXVIII.

Cîmpulung, 10 Ianuar 1707.

Cu litere latine.

«Ieu Osana Leseroja las un rezor de viae SventuluJ Jakob Apostol; kare jeste pe lenge Dumitraskul; sci cine saa skula ku galciava, se fie anatima; sci noj kare neam afflat de fața marturisim prekum ieste scris de supra, adike bisericii.»

XXIX.

7 Octombre st. v. 1707.

Constantin Brîncoveanu. «Sfînteî și dumnezeeștiî mănăstirî a baraților den orașul Domnii Meale den Cîmpulungu, unde iaste hramul lui Sfeti Iacobu Apostolul, și părintelui popeî Neculiî și altor călugări cariî vor fi lăcuitoři acolo la mănăstire, ca să fie volnici cu această carte a Domniei Meale de să aibă a ținea și a stăpăni 7 răzoare de vie den dealul Topoloveanilor, însă mănăstirea 2 și părinții călugări 5; car eî viî, murind Antonie Sărbul și nerămîindu-î în urmă fomeae, copii, nimic, s'au îngropat acolo la mănăstire, și le-au lăsat mănăstiriî și călugăriilor, ca să-î fie de pomenire lui și a tot neamul lui. Drept aceaia Domnia Mea încă le-am dat această carte a Domnii Meale, ca să aibă a ținea și a stăpăni aceaste viî cu bun[ă] paace. Așijderea și vinul sf[i]nteî beseariç și al sfînteî mănăstiriî, ce s'ar face într'aceaste viî, și l-ar pune să să vînză la aceale 2 case ale lor, care sînt acolò în oraș, încă să fie în pace și ertat de cămănărie de acolò den târgu. Că așa iaste porunca Domnii Meale.» — Pecete mică, purtînd data de 1689. Semnătură și monogramă cu chinovar.

XXX.

13 Iunie st. v. 1708.

Cu litere latine.

«Gsineri unkjaschuluJ Nîkoare» zălogesc moșia Livadea «perinteluJ Pavel jegumenul de Bereczie dela Kempulung¹».

¹ E cuprînsă într'un caiet, la sfîrșitul căruia se cetește: «N. B. Anno 1745, die 7 iunii, ritu veteri, in recuperatione prati, dedimus recuperatoribus supra-

XXXI.

După 1714.

[Pe V^o.:] «Iudicium domini Mikolaj Wollf pisarul¹ cum Costandin Miksunasku et Csokanyell la Brassovu propter debita contracta a Constantino Wayvoda, et erat incarcerationatus donec solvat totum debitum septem milium florenorum. Nil ad culinam nostram.»

Cuprinde: 1. «Cartea ghenaralului de la Sibiiu, scrisă de la Carolina, pentru Mănuleasă.» În procesul dintre Costandin Micșănescul și «văduva Mănuleas[a]», în care cel d'întăiu adusesese scrisori de la Domn (Nicolae Mavrocordat poate), cea de-a doua cere a se face judecata în țară.

2. «Izvodul cărții de judecată, scos de la Sfatul ot Brașov, ce au avut Costandin Micșănescul cu Stoica Ciocănel pentru niște scule.» Acesta din urmă le vinduse să zălogise; Constantin cerea «au sculele au 6.000 de florinți», și-l pune și la închisoare. Sfatul decide să închisoarea, să banii, să și o garanție.

3. «Altă carte de mărturie de la Vd Negț (*sic*) de la Brașov, cari au mărturisit către Sfat.» Stoica oferise a da jumătate din sumă, și numai jumătate și din această parte în bani, dînd pentru rest un zapis.

XXXII.

24 Decembre st. v. 1714.

Ștefan Cantacuzino confirmă privilegiul de supt n° XXVI «sfintei dumnezești mănăstiri a băraților den orașul Domnii

scriptos zapisones iuxta contentum nostri proprii zapisonis.» — E și originalul cirilic. — În inventariu găsim: «Sententia principis Constantini, confirmata a principe Serbano 1708: spectat ad litteralia vinearum.» — La 1710, se menționează tot acolo un act relativ la casa din Clmpulung.

¹ Asupra lui, v. Prefața și documentele următoare.

² Mănuleasa e probabil văduva lui Apostolo Mano, omul de afaceri al Brincoveanului. O chema Zamfira, și o plîngere a ei către Brașoveni, cu data de 19 August 1728, ni s'a păstrat (v. Iorga, *Socotelile Brașovului*, p. 152, nota 1). El, Mano, e pomenit adesea în actele tipărite în Hurmuzaki, VI.

Mele den Cămpulungu . . . și părintelui popei Bogdan egumenul și altor călugări cari vor fi lăcuitoři acolo la mănăstire». — Pecete, semnătura și monogramă cu chinovar¹.

XXXIII.

Cămpulung, 29 Iulie st. v. 1715.

«Stanca Grasa» dă un zapis «Sfinții Sale părintelui popii Tomii de la Sfeti Iacovu»: îi era datoare cu patru taleri «ruc», și «m'au închis în pușcărie ca să dau bani»; cere și «pân la culesul viilor».

XXXIV.

2-15 April st. v. 1717.

Ioan Mavrocordat scutește, la 2 April st. v., mănăstirea catolică din Cămpulung de cort și de vinăriciū. — La 15, confirmă posesiunea răzoarelor de vie aceleiași mănăstiri «și părintelui popii lui Pavel egumenul» și altor călugări.

(Cel d'întăi în Inventariul citat; document pierdut.)

XXXV.

30 August st. v. 1720.

Nicolae Mavrocordat «tuturor catolicilor căt să află cu să-zămăntul lor în orașul Domnii Meale în Cămpulungu». Îi scutește «de toate alte dăjdi și cheltuiale, căte vor fi acolo în Cămpul Lungu, de podvoadă, de mertice, de cai de olac, de cară de oaste . . . Ruptoarea ce le-am făcut Domnia Mea într'un an de 5 ori: însă la haraci ughi 20 și la lipsa haraciului ughi 20 și la Vel Seamă ughi 20 și la seama a trei-a ughi 20 și la pocloanele bairamului ughi 20 . . . Încă și când să va mai adaoge ruptoarea Cămpulungului din căt iaște, iar acești catolici să nu să mai adaog[e] nici odat[ă] la nici unele.» Pentru care se dau ordine județului și «oroșanilor». — Pecete, semnătură și monogramă cu chinovar.

¹ Inventariul citează un act al lui Ștefan Cantacuzino, prin care se scutește mănăstirea de căminărit și dijmărit (1715).

XXXVI.

25 Novembre st. v. 1720.

Nicolae Mavrocordat mănăstirii catolice din Cîmpulung «și perintelui popii lui — (*sic*) egumenul» și altor călugări, pentru răzoarele de vie (v. n° XXIX).

XXXVII.

Cîmpulung, 20 April st. v. 1723.

«Enoriiășii» semnați dau un zăpis «cestor doi noriaș care sânt rânduți pentru ajutorul moșioarilor, viișoarilor sfintei biserică lui Sfeti Iacov din Cămpulungu, pecum să-s știe că mai denainte vreame dup' obiceiă puindu-să din an în an gocîmanî din norie și purtând grija biseariciî din toate, cu baniî ai biseariciî, fiind atunci și vremî mai bune, iar acum, de la o seaamă de vreame, întămplăndu-să întămplări mai proaste, de nu s'au făcut vin din viî și pogănărituri, și rămăind bisearica în lipsă și nicî oamenii a să îndrăzni ca să s pue gocîmanî, neavănd cu ce să chivernisească toate lucrurile pecum să cade, și neavănd cum face într' alt chip, ca să nu rămăe viișoare nelucrate și ca să nu s pustiască, neavănd bisearica alte venituri, acum, luăndu-să seaama gocîmanului, fiind noi toți noriași adunați în un loc, luatu-ne-am seaama noi toți, împreună cu părintele, și ne-am vorbit de am rănduit pe acește oameni din norie ca să lucreaze viile împreună cu părintele, care să va întămpla; însă viile care sânt ale biseariceî, afară din viile preoților; și, căt pentru alte cheltuial[e] ce s'ar întămpla peste an, orî la lucrul viilor, orî la ceară, pentru bisearică, orî ce cheltuială ar trebui, tot părintele să aibă a purta grij[ă] de bani să-s afle când vor trebui, și bucate, ce ar da Dumnezău să-s facă, să-s pue în pivniț[ă] la părintele, și, orî la vânzarea bucatelor, orî la ce lucrul, unul fără de altul să nu facă, ci prea cu credință și cu dreptate să fie unul cu altul la orce,—că Sfinția Sa părintele așa au voit, dintru bună voia Sfinții Sale, pentru poman[a] sfintei bisearici, ca-s nu rămăe viile pustiî pân când va milui

Dumnezău de să [va] putea chivernisi dintr' al biseariciî. Și pentru credință am iscălit noi mai jos. April 20 dni, 7231.

Ita est, frater Moyses Babick, parochus ac gvardianus pro hoc tempore.

Antonie Tocăia martur, etc.

Toate ceale ce sânt ale biseariciî precum arată în jos:

+ 2 buți: una zdravnă, alta doage.

+ 1 jgheabu.

+ 1 hărdău.

+ 1 vadră.»

XXXVIII.

Roma, 7-18 Iunie 1723.

Papa acordă trei feluri de indulgențe pentru «ecclesia conventus fratrum Ordinis Minorum S. Francisci de Observantia, nunc[upa]torum loci campilongensis, baccoviensis seu alterius dioceseos, in Valachia ¹».

XXXIX.

Cîmpulung, 25 Novembre st. v. 1727.

«Prioteasa Ancuța» vinde «părintelui pop luî Iacov» viile «care sânt pe lângă părintele . . . Ita est: frater Paulus Feyer. Gheorghie Volf martur ²».

XL.

10 Februar st. v. 1731.

Mihaî Racoviță dă un privilegiu «acestor 34 de catolicî care şăd cu şăzământul lor în oraşul Domniei Meale în Câmpul Lung», scutindu-i de orice dări: podvoade, olac, etc., în schimb pentru 137 de ughî pe an; «şi aceşti banî să-î dea la patru şferturi, însă la harač ughî 34, şi la Vel Seamă ughî 34, şi la pocloanele bairamului ughî 34, şi la lipsa haraciului ughî 34; şi aceşti banî să aibă a-î darea cu zeciuiala lor la rup-

¹ La 27 Mart 1726, «Năstasie Budişteanul» vinde o vie «jupânului Mihai Pupistanul».

² În 1730, N. Wolf face de piatră clopotnița bisericii (după Aricescu, I, p. 80; azi, după focul din 1885, inscripția nu mai este).

toarea Cămpulungului».—Pecete și semnătură; monogramă cu chinovar ¹.

XLI.

Cîmpulung, 10 Septembrie st. v. 1731.

«Gheorghe Piroșcoiul, catolicul, den Cămpulung», dă un zapis «Sfinților Sale preoților franțiscani de la bisearica lui Sfetii Iacov Apostolul den Cămpulung», pentru a li ceda, în schimbul unei sume de bani și pentru rugăciuni, «locul nostru care iaste alături cu grădina preoților».

XLII.

1732.

«Privilegium Serenissimorum Ioannis, item (*sic*) Constantini Nicolai Vajvodae, eximens catholicos Georgium Volf et Sztan Szerbul ab omnibus daciis; 1732». — Tot Constantin-Vodă acordă mănăstirii catolice din Cîmpulung două liude și scutiri.
(Inventariul citat; documente perdate.)

XLIII.

18 Iunie st. v. 1734.

În frunte: «Stefan, mitropolitul Ungrovlahiei, adeverez». «Ștefan **снѣ** răposatului Balotă căpitanul», cu familia, dă un zapis către «dumnealui jupan Necolae Volf pisariul», prin care-l vinde «un vad de moară dă 2 rote și un vad dă pio în apa dăn orașul Cămpulungului, ce iaste în fața târgului», care a fost «mai dănnainte vreame vechi și bătrân a unor catolici dă la mănăstirea catolicească den orașul Cămpulungului, însă al Marinișii fata lui Pătru Sasul, ce au fost județ, **снѣ** lui Cirviș Sasul, și al lui Gașpar Sasul și al Chiricăi neguțoriul dăn Călinești». Îl vinduse «dumnealui Predii postea-lnicul dăn Lerești», supt Matei-Vodă, la 7142 (cf. no v). După aceia se face o răscumpărare, după care cumpără din nou

¹ Inventariul menționează un privilegiu din 8 Februar și un altul pentru scutire de căminărit, vinărici și cort.

Oancea Lerescu, precum se vede din «cartea lui Gherghie județul și cu 12 părgari și cu alți bătrâni ai orașului» (v. n° VI). De la Oancea trece la unchiul celor doi Lerești, Arsenie Stâlpeanu. De la acesta-l cumpără Wolf, pentru ca, după moartea lui, să rămâie la «mănăstirea catolicăscă dăin Cămpulungu . . ., ca părinților călugăraș ce să vor afla lăcuitori la această zisă mănăstire să le fie dă hrană și de chivernisire». Semnează încă: Iordachi Crețulescu V. Vornic, Manolachi Lambrinò V. Ban, C. Brăiloi V. Stol., Constantin V. Comis, Matei Cantacuzino V. Armaș, C. Dudesco V. Logofăt, Grigore Greceanu, V. Vistier, Constantin V. Clucer, Constantin Crețulescu V. Logofăt, Greceanu vtori Armaș.

XLIV.

Cămpulung, 1734 (7243).

«Stanca, soția dumnealui răposatului Ianachie Stâlpeanu», vinde «dumnealui jupânul Nicolae Pisariu», vadul de moară ce are «pe den jos de moara Băjescului, alături cu moșia mănăstiri catolicești».

XLV.

1 iulie Septembrie-1 iulie Octombrie st. v. 1734.

Diploma principis Gregorii Gyka propter pogonerit, ojerit, dismerit et duos homines; 1734, die 1^a septembris.

Privilegium principis Vajvodae Georgii (*sic*) propter kort et caminerit; 1734, die 1^a octobris.

(Inventariul citat; documente pierdute.)

XLVI.

Cămpulung, 3 Februar st. v. 1735.

Gheorghe Teodoru, nepot al lui Bucur Gheorghe, care semnează în grecește, recunoaște că «dumnealui jupan Necolae Vălh pisariu» i-a dat cu împrumut «banii gata taleri o sută, noi, cu dobânda lor într'un an; care fac, capetile și cu dobânda, taleri 120», pentru care pune zălog un «pogon de vie la To-

poloveni . . . Dă nu-I voi da [la] zi toț baniî cu dobănda lor, să fie volnic cu acesta al mieû zăpis să fie la mijlocul nostru șase oameni dă folos, să-m prețuiască viile pă dreptate și, orî cățî banî ar mai treace peste talerî 120, ce am luat, să mi-î dea și aceia . . . Căcî la păsul și greul mieû alțîî dăn neamul mieû nu m'aû căutat, făr dă cât numaî dumnealui. . . Fr. pater Bernardinus a Rusci¹, Ordinis Minorum de Observantia, affirmo ut supra. Francesco Marini testimonio.» — Se mai adaugă apoi un împrumut.

XLVII.

Cîmpulung, 25 Februar st. v. 1735.

† Iorga, județul orașului Cămpulungului, denpreună cu toțî oroșaniî, dat-am și mărturisim cu această a noastră credincioasă și adevărată carte la mână preoților franțiscani de la bisearica Stăntului Iacov Apostolul de aici den Cămpulungu pentru ca să știe că den vechile obiceiuri ce aû avut acest oraș de la toț răposățî creștinî Domnî cu hrisoave domneștî, precum să văd, fost-aû de început a fi aceste hrisoave supt paza acestiî mănăstiri ce scriem mai sus, iar, când aû fost mai în trecuțî anî, în zilele popi lui Bogdan, fiind egumen la această zisă sfântă mănăstire, și Lațul județul fiind județ pe aceale vremî, aû fost mersu cu rugăciune la părintele pop[a] Bogdan, de i-aû dat câtevaș hrisoave, zicând să știe lucrurile și obiceiurile orașului; care hrisoave nu i-aû mai întorsu înapoi, ce pan astăzî sânt în mâinele noastre, fiind de folosul și trebuința a orașului, și pe aceste hrisoave s'aû păzit acest oraș de alte orânduiale ce aû fost pentr' alte părțî. Iar acum, în zilele prea-luminatului nostru Domnu Ion Grigorie Ghica Voevod, auzind și noi că den porunca Mării Sale pe țară să să facă alte rândueli, și ca să nu cază orașul acesta întru rânduiala țării, am mersu la preoțî ce scriem mai sus, întrebându-î, pe lângă hrisoave ce sânt la noi, dar de aû mai rămas și alte hrisoave în

¹ Rușî, Ruscîuc.

urmă, la mănăstire. Decî, într'această vreme, fiind egumen părintele L[aurantie] împreună cu părintele Ștefan defini-tor, văzând că s'a pricinuiaște pagubă orașului și noriașilor catolicî, fiind hamnici orașani de aici, au căutat întru toate căr-țile ce sînt la mănăstire, și s'a aflat 6 hrisoave de milostivi răpo-sași Domnî: Io Leon Voevod, leat 1630 ; i Radul Voevod, leat 7123 ; i Matei Voevod, leat 7143 ; i Mihaî Voevod, leat 7167 ; i Antonie Voevod, leat 7178 ; i Mircea Voevod, leat 7067¹. Care aceste hrisoave le-am luat în mâinele noastre, de le-am alăturat lăngă celealalte hrisoave. Pentru carele și noi adev[ă]răm cu această carte a noastră cum că toate hri-soavele, și ceale de întăi și aceste de acum, încă și peceatea orașului, pîn la seaamă de vreme fost-au întru buna paza a preoților bară, precum le-au și fost obiceiul, iar acum toate acestea ce scriem mai sus sînt și să află în mâinele noastre, și de cătră nimeni preoții bară învăluial[ă] să nu aibă. Întărind și noi această carte cu peceatea orașului și cu iscălitura noastră, ca să-s crează. Februar 25 dni, 7243.

XLVIII.

Cîmpulung, 15 April st. v. 1735.

Costandin și familia sa, avînd nevoie de banî într'un proces, îi ieia de la mănăstirea catolică și dă un zălog «Sfinția Loru preoților franțiscani de la mănăstirea Sfîntului Iacov Apostolul de aici den Cămpulung». Actul e scris cu mîna lui «Antonie Tocăia catolicul».

XLIX.

Cîmpulung, 1^{lă} August st. v. 1735.

† Datu-ne-au părintele Laurentie gvardiiianul de la sfînta mănăstire a Sfîntului Iacov ot Dălgopol, împreună și cu

¹ Afară de al lui Antonie, al lui Mircea și poate al lui Matei Vodă, aceste documente, păstrate într'o copie în formă de sul, așa numita «pînză a orașu-lui», s'au tipărit în *Magazinul istoric*, V, p. 331 și urm. După Aricescu (I, pp. 175-6), primul e asemenea cu cel din 3 Maiu 1646 al lui Matei (*Mag. ist., I. c.*, pp. 343-7, iar al doilea ar cuprinde «scutirea oroșanilor de lemne de Crăciun și de flin, ce se dădeau funcționarilor Domnului și al Vistueriei».

popa Ștefan defnitor, 6 hrisoave vechi, care sânt făcute pentru tocmealele orașului. [Urmează lista lor, ca la n° XLVII, cu deosebire că se începe cu al lui Mircea.] . . Ca să căutăm cu dănsile obiceiurile orașului; și, pentru ca să-s știe că le-am luat, am dat acest răvaș să-i vie de seaam[ă]. Avgust 1 dni, 7243.

Costandin Județu. Iorga Județu martur
ot Dolgopol

Până județ[ul] martur.

[Pe V^o:] Anno 1734, die prima augusti, dederunt attestationem civitatenses quod acceperunt sex diplomata principum ex nostro monasterio, quae conservabantur apud nos.

L.

7 Octobre st. v. 1735.

Grigore Ghica dă un privilegiu «dumisale Nicolae Volfu, pisariul Domnii Meale», pentru vadul de moară cunoscut. De oarece însă actul ce-î dase Ștefan Balotă se referia și la alte lucruri, i se restituie; «numai acolo unde coprinde pentru pricina morii și a pioăi, am scos Domniia Mea cu chinovar, și s'aū scris pe de margine, iar cu chinovar, pricina». Wolf cumpărase și «partea Stancăi, mătușa lui Ștefan și a Saftir, soții lui». — Pecete și iscălitură, monogramă cu chinovar.

LI.

București, 25 Mart 1736.

Afiind că Franciscaniți din Cîmpulung «elemosynis carere atque sufficienti ad subsistendum proventu esse destitutos, iisdem RR. PP. mihi proponentibus et flagitantibus», Wolf, «Nicolaus Folos de Wolf», cumpără un loc lângă biserică și face o moară, pe care după moarte o va lăsa mănăstirii, împreună și cu locul; «in meditullio Campolongi sitam». Dar se va servi o liturghie pe săptămînă pentru sufletul lui, iar, la aniversara morții, «sacrum cantatum cum exequiis et officio defunctorum». — Se adauge: «Ita et ego, filius ac haeres legitimus, cedo totum, uti supra est positum. Scripsi Campo-

longi, die 10 octobris 742. Nicolaus Wolff.» — Pecete neagră, cu un vultur.

LII.

Iiū Maiū st. v. 1736.

Constantin Mavrocordat «catolicilor ce sântu șazători cu șazăământul lor la orașul Cămpulungul, liude treizeci, duple cum scriū anume în foaia Domnii Meale pecetluită; care, fiind oameni streini, catolici, și având cărți de ruptoare ale răposaiilor Domnii de mai nainte vream, Domniia Mea încă le-aam făcut așazăământu și ruptoare ca să aibă a da osăbit la Visterie Domnii Meale pe an ughî o sută cinzeci, dându-li-să și pecetluituri roșăi pe numele și chipul lor. Și acești bani să-i dea într'un an la 3 cîverturi: la cîvertul de'ntăi, de una lui Maiū, i Iunie, i Iulie, i Avgust, ughî cinzeci; la al doilea cîvert, de luna lui Septemvre, i Octomvre, i Noemvre, i Dechemvre, ughî cinzeci; i la al treilea cîvert, de luna lui Ghenar, i Fevruar, i Mart, i April, ughî cinzeci. Iar de alte dăjdi și orânduiale, orcâte ar eși pe țară și pe tîrgu, să aibă de toate bună pace. Așăjderea și de cheltuialile orașului, și de pedvoade, și de conace, și de olăcării, să fie nesupărați și nebăntuiți, și Județul din Cămpul Lungu și cu oroșani de acolo nici un fel de amestecătură cu dănșii de acum înainte să n'aibă, afară din ruptoarea lor, ce arată mai sus; niminî supărare de nimic să nu le facă.» Se dau ordine către «cislăș și zapciî, orî cu ce dăjdi viți fi orunduiți la acea parte de loc, și altor slugi domnești i boerești», precum și județului și orașanilor. Semnătura. — Pecete și monogramă cu chinovar.

LIII.

Cămpulung, 1st Septembre st. v. 1736.

«Lazăr Șodea catolicul, fratele lui Dumitru răposatul», dă un zapis «preoților franțiscani de Cămpulung», cedîndu-li via fratelui său Dimitrie. Acesta lăsase un răzor preoților, prin

testament, pentru un sărindar, și ei cheltuise bani și pentru îngroparea lui: zece taleri și jumătate¹.

LIV.

Cîmpulung, 16 Septembrie st. v. 1736.

«Dumitrașco, feciorul dumisale răposatului Tudor Sanfagiu», arată într'un zapis către «dumnealui jupănul Nicolae pisariul» că fratele său Gheorghe luase de la Nicolae împrumut 180 de lei. «Fiind mai volnic», el iea asupra-și datoria, fără «să mă iscălesc la zapis». — Semnătură greacă².

LV.

Cîmpulung, 15 Iulie st. v. 1737.

«Costandin Slujitoriul ot Jugur», cu familia sa, după repetate împrumuturi de la «Sfinția Sa părintele egumen de la Bărăție ot Cămpulung, anume Franțiscus Crombauer», îi vinde «moșie la Poenari . . ., care moșie să chiamă Sălciiile». Actul i scrie «Gheorghie Volf catolicul», și între marturi semnează cu litere latine: «Ieu Antonie al Andrii³».

LVI.

Cîmpulung, 2 Ianuar st. v. 1738.

«Laudetur Iesus Christus. Adecăte eă Gheorghie Volf, **CH** răposatului Gheorghie Volf Moldoveanul și al soții dumnealui Catrina Gășpăroae dăn Cămpulung», face testamentul său, lăsînd legate către «soția sa Mărgărita și preoții franțiscani de la bisearica lui Sfeti Iacov din Cămpulung». Mănăstirii îi lasă «10 mătcî de stupî» pentru făcliî, «iar 10 mătcî,

¹ Într'un act fără dată, «Catrina, fămeaia Dumitru Șodiî catolicu», vinde cu «banî noi» o vie «lui Gheorghie **CH** Lazăr Șodi i Petru Botezatu».

² Inventariul menționează un zapis relativ la pisarul Nicolae Wolf: «hic continentur vineae, molae et vestimenta post eius mortem relictæ».

³ În 1737, Domnia reînnoiește, după Inventariu, scutirea celor două lăude ale mănăstirii.

deosepî, ai preoţilor». Alte legături pentru cumnaţi, pentru fiu, pentru fiica lui, Catrina. «Măcar soţia mea Mărgărita premenindu-să cu alt cununat, copila să nu fie urgisită, că unul ca acela să fie depărtat de moşioarele mele.» Logofătu înşiră apoi lista proprietăţilor sale, în care se scrie şi cu litere latine: «Wolff». Se menţionează pe rînd: moşii, grădină, «moşii de grădină», «livezi de fân şi locuri de arătură»; între altele: «moşia de casă de la Rău, care mai denainte fost-aŭ a unui Andrea Bărburoiul catolicul; la moartea lui aŭ lăsat acest loc bisericăii lui Sfeti Iacov; care după multă vreme aŭ fost cumpărat acest loc Ion, feciorul lui Matei Blaj, de aŭ făcut casă».

LVII.

9 Mart st. v. 1739.

Constantin Mavrocordat «părintelui Vasilie proegumenul ot Cămpulungu, ca să aibă a să apăra cu cartea Domnii Meale de cătră un Turc neguţtor, care l-ar fi apucând pentru nişte catastişă ce le-aŭ luat catanele; nici un fel de supărare să nu-î facă pentru aceale catană, până nu va veni să-ş caute aiă la Divan; pentru care poruncim Domnia Mea şi ție, căpitane Savo de acolo, văzând cartea Domniei Meale, să nu îngăduieşti pe acel neguţtor a-î face supărare fără de judecată şi fără de Divanul Domnii Meale, fiind şi feriman împărătescu ca să nu să supere niminî de ceale ce le-aŭ prăpădit catanele. Într'alt chip să nu fie. Că așa iaste porunca Domniei Meale». — Pecete şi monogramă cu chinovar¹.

LVIII.

10 August st. v. 1740.

«Şerban снъ Menului Lerescul» numeşte doi oameni ai săi, dintre cari unul e un Țigan, «ca să umble piste toate

¹ La 12 Maiu st. v. 1739, «Tănas fecior lui Tănas zaraf» vinde moşie la Topoloveni «Mării Sale Vornic Filiştehiho» (!).

moșiile mele ce s[ăn]t aice în partea locului, în siliștea Le-reștilor[ă]. Vorbește de *funiile* și *munții* săi, de doisprezece boieri ce i-au împietrit pământurile. Li dă voie, acelor oameni ai săi, «să iă dijmă ce s'ar afla, or[ă] fân, i cănep[ă], i pomele să le strângă, i orz[ă], i rișcă, i in[ă], i pâine, i suhatul munților noștri ce s'ar afla, mult, puț[ă]n, din toate, să nu aibă opreală dă neimene după moșiele mele, și, orușani dându-și suhatul ce au obicei dă vite lor ce umblă pe moșie, să-î lase . . . Iar care ar sta împotriv[ă] dup[ă] moșie, a nu-ș da dijma, suhatul ce ar fi, au omni să ș fac[ă] clacă, să aibă omul nostru să meargă la dumneal[ă]u ispravnic ca să-î spue să-î globească.»

[Pe Vo :] Zabis quod dedit bojar a quo emimit (*sic*) ecclesia prata et montes in Vonjest.

LIX.

21 April st. v. 1742.

+ Jupan Dumitru Dudescul velichii dvornic scris-am aceasta a noastră carte popilor de la beseareca săsească ot Cămpul Lungu cum au avut pără înaintea noastră cu preoteasa popei lui Gherghe Sasul, care au fostu la beseareca săsească, pentru că au fostu dat un om un rozor de vie, iar dup[ă] moartea lui să fie al besearecei săsești, iar, deaca au murit popa Gherghe, iar preoteasa lui se-a botezat și n'au mai datu acel rozor de vie besearecei, ce l-au tot ținut ia, făr treabă și neavând nimica treab[ă], până au murit și preoteasa popei lu Gherghe; iar dup[ă] moartea ei, iar popii de la beseareca săsească ei au mersu ca să iă și să ție viia, care au fostu lasată besearecei, iar Miha[il], bărbatul ei, care au luat după moartea popei lui Gherghe, deaca s'au botezat, el n'au vrut să-l dea, ci au venit popa del[a] beseareca săsească cu jalba înaintea noastră de a spus cum nu-î dau rozorul de vie, car[e] iaste al besearecei; dec[ă] noi într'alt chip n'am putut adevăra, ci am trimis la județul den Cămpullung[ă] și la toț bătrăni[il] orașului, cum vor ști ei cu sufletele lor, să mărturisească, pentru acel rozor de vie. Dec[ă] ei au trimis a lor scrisoar[e] cum mărturisescu cu sufletel[e] lor că iaste adevărat

al besearecii săsești. Într' aceia și noi am judecat și am dat aceasta carte a noastră la mână popilor de la beseareca săsească, cum să fie acel rozor de vie de acum nainte cu bun[ă] pace și să se hrănească cu dinsul, și să aibă păc[e] de cătră toate rudeniile popei lui Gherghe Sasul. — Pecete verde, ruptă.

LX.

Cîmpulung, 21 April st. v. 1742.

«Andreï catolicul sin Lazar Todea den Cămpulungü» dă «preoților noștri franțiscani de la sfînta bisearică a noastră dă aicea dăn Cămpulungü, ce iaste hramul sfîntului Iacov apostolul», «un rozor de vie pentru viia sfîntei bisearici ce să zice la Tei; și, preoții avăndu iar un rozor de vie alătura cu viia Albului Logofăt pisari (?), dat danie stîntei bisearici de Iacov catolicul și de soția lui Alixandra, de la cursul anilor 7213, așa m'am învoit eu cu preoții... de am făcut schimbu eu cu preoții».

LXI.

13 Iulie st. v. 1742.

Mihaï Racoviță «sfintei și dumnezeștii mănăstiri a băraților dăl[a] orașul Domnii Meale dăn Cămpulungu, unde iaste hramul Sfetei Iacov Apostolul, și părintelui egumenul, împreună cu alți călugări, căț vor fi lăcuiitori la această sfîntă mănăstire, ca să fie viia sfintei mănăstiri și viia care iaste pre seama bisericei pentru cheltuiala ce trebue sfintei biserici, care vii sânt în dealul Topoloveanilor, — în pace dă vinăriciū domnescu și dă perperit și de poclon, și să aibă pace de către vinăriceari domnești, nici un val să n'aibă; și vinul, cât s'ar face într' aceste 2 vii a mănăstirii și a bisericii, să fie volnic părinții băraț să-l rădice tot după ce să va găti, de acolo, dăn deal, și să-l ducă la mănăstire, și, de către vinăriceari ce vor fi în dealul Piteaștilor, nici o opreală să n'aibă. Așăjderea și vinul sfintii biserici și a sfintei mănăstiri ce s'ar vinde la cele 2 case ale lor care sânt acolo în oraș date și miluite, pre

seama sfintii mănăstirii, și vinul ce ar fi al acestor 2 case, încă să fie în pace dă cămănărie, de acolo dăn tărgu, pentru că au venit părintele — egumenul, și împreună cu alți părinți de la această mănăstire, cu jalbă la Domnia Mea, zicând că ei sânt oameni striini și această sfântă mănăstire iaste la loc cu nevoe și iaste lipsită și fără dă nici un venit, fără dă cât hrana lor iaste aceste 2 vișoare, care sânt date de pomană la sfânta mănăstire încă mai dănaite vreame și au fost în pace și ertat[e] dă vinărici de către toți răposaii Domnii, iar dă la o seamă de vreame încoace călugării de la mănăstirea Nucetului au făcut val pentru vinăric, ca să le ia dăn viia bisericii, și pârărit și pocloane; într'aceia Domnia Mea m'am milostivit de am ertat aceste vii ale mănăstirii și ale bisericii, să fie în pace de vinăriciul domnescu și de pârărit și de poclon, numai să aibă a-ș da vinăriciul pământului, ce ar fi cu dreptate, la mănăstirea Nucetului, și cu vadră dreaptă, după obicei; însă dăn ce ar fi vinul dăn viele mănăstirii; iar vinul ce-l strâng părinții bărați de la noriașăi lor, acela călugării de la Nucet să nu-l vinăricească. Așăjderea și voao, vinăricearilor domnești, i voao, părinților călugări care veș fi ispravnicii acolo la vinăric, voi însă, după ce să vor găti părinții bărați, să-și lăsașă să-ș rădice vinuri lor ce vor avea dăn viile lor și să-l ducă la mănăstire, după cum vă poruncesc Domnia Mea; că cine să va ispiti a face într' alt chip, a-și învălui saș a-și opri, unei ca aceia vor avea certare de la Domnia Mea. Că așa iaste porunca Domniei Meale. — Pecete mică și semnătură. Monogramă cu chinovar.

LXII.

Cimpulung, 30 Mart st. v. 1743.

Niște meșteri dau zapis «coconului Nicolae, feciorul dumisale răposatul Nicolae pisarul, împreună cu părinții sfintei bisericii a Stântului Iacov Apostol», cărora li se îndatoresc a li face o moară cu trei roate, «adică moara sfintei bisericii». Li se vor da 45 de taleri, mîncare, vin, «banițe de porumbu 20 și venitul de la o roată de moară în 4 zile și 3 vedre de

vin . . . Să teem toate lemnile din codru, afară din păreți, cu înveliș cu tot, cu roat[e] de afară și din lăuntru, și cu toate trebuințele de 3 roat[e] de moară, din lăuntru și din afară». Dar păreții de zid îi va face Wolf. Li se dă înaintea ceva, în galbeni: «galbănul de câte taleri 3, bani 80».

LXIII.

8 April st. v. 1743.

Mihaî Racoviță confirmă județului Iorga vadul de moară. Istoria acestei proprietăți. «Iar dupe aceeaia, când au fost vreamea răzmiriți, în Domnia Domniei Sale Ion Costandin Nicolae Voevod, întâmplându-se de au arsu orașul Câmpulungul de oștile împărătești, au arsu și această moară; iar, dupe ce s'au liniștit și s'au făcut pace», se repară moara, de cătră călugări. «[Iorga] i-au întreat cu ce socoteală să apucă să prefacă moară, și ei atunci au răspunsu adevărul.» Se judecă procesul; orașenii arată hrisoave prin care se interzice străinilor stabilirea, prin cumpărare de imobile, în orașul lor, așa în cît vadul a fost cumpărat numai «cu meșteșug». Domnul decide *a se întoarce banii* și a se cerceta prin ispravnic cît a cheltuit Nicolae Wolf cu moara. — Pecete și semnătură Monogramă cu chinovar.

LXIV.

Cimpulung, 11 April st. v. 1743.

«Costandin Brăiloî Banul, biv Vel Armaș (?), arată că a făcut «întrebăciune» în afacerea lui Iorga cu «părinții baraș . . . Văzându-l noi că nu iaste iscălit nici un oroșan în zapis, am judecat să întorcă oroșanii banii ce au dat Nicolae pisariul.» Barașii neînvoindu-se, părțile merg la Vodă, Mihaî Racoviță, de se judecă. «Și din Divan au rămas părinții bărași de judecată, și le-au întorsu orașanii toți bani, căț au zis ei că au datu, și 249 pe acel vad de moară și de pio, luîndu-se aceșt[i] bani cu dobândă den București.» Viind acum sorocul de plată, «au pus județul de au strigat pristavul în târgu întru auzu

tuturor, fiind zi de târgu, ca, or-care din oroșanî ar vrea să ție parte dintr' acel vad de moare și de pio, să dea bani ca să plătească de unde s'aũ luat baniî împrumut; și nici unul din oroșanî n'aũ vrut să dea nici un ban, numai Iorga județul, fiind baniî luaț asupra capului lui, dennaintea noastră aũ numărat talerî 249 și dobănda lor, talerî 5». I se dă lui în întregime proprietatea.

LXV.

3 Maiu st. v. 1744.

Mihaî Racoviță confirmă moara lui Iorga singur. Acesta se judecase la Divan cu «părintele Eronim definitoriul, baratul, și cu alți pateri barați dăn Cămpulungu». Wolf fusese întrebat de *socoteală* încă pe cînd făcea moara și pretinsese că este învoială «să facă Nicolae pisariul moara și venitul să-l împartă cu Ștefan Căpitanul». Apoi «în scurtă vreme» arde orașul; în timpul «răzmeriții» moare Wolf. Urmează procesul și sentința de supt n° LXIII. Acum Ieronim arată că primul proprietar fusese un catolic, «și zicea că și bisearica lor iaste volnică a cumpăra, arătând și o carte a răposatului Ducăi-Vod, de la leat 7187, întru care scriia că aũ dat voe bisearici lor de a cumpărat casa unui Balint papistașul». Domnul socoate însă că ar fi așa numai dacă ar fi vorba de o casă, lîngă vre-un catolic, care casă ar fi fost cumpărată cu voia orașenilor. În hrisoave «scriia că nici Domnia, nici mănăstirea cea domnească dăn Cămpulungu, nici boiar mare, nici altă om strein să nu fie volnic a cumpăra loc saũ moșie în Cămpulungu, fără numai oroșani de la oroșanî». Boierii mai observă «că cu ficleşug aũ umblat Nicolae pisar de s'aũ iscălit marturii, neștiind dumnealor legătura ce aũ oroșanî cămpulungeanî, și nu iaste cu cale să sã calce atăta hrisoave vechi ce aũ, de la începutul țării». Orașenii arată, «că, de ar fi avut voe streinii să între cumpărători în Cămpulungu, ar fi venit mulți, cu sume mari de bani și, fiind ei supuși dăjdilor Vistierii, până acum s'ar fi coprinsu acel oraș de streinî». Deci, Domnul, cu Mitropolitul Neofit și cu Divanul, confirmă proprietatea lui Iorga, «fiind vechiũ oroșan...

Iar paterii barați, văzând că rămân de leage și de judecată, au răspunsu cuvânt spre necinstea lor, și s'au scos cu mare rușine dela Divan.» Pecete și semnătura. Monogramă cu chinovar.

Din notița latină de pe V^o, se văd numele de familie ale litiganților: Iorga «Kucsur» și Ieronim «Csubrin»¹.

LXVI.

15 Februar st. v. 1745.

Boierii fac raport Domnului pentru stăpînirea morii «de la Iorga Cluceariul», pe care biserica o stapînise numai doi ani. Iorga, pentru a arăta care a fost vechiul obicei, aduce «2 hrisoave: unul al lui Matei-Vodă Basarab, de la leat 7154, și altul al lui Gheorghe Ghica-Vod, de la leat 7168, în care adeverează acești răposați Domni că, văzând alte hrisoave mai vechi pentru obiceiul Câmpulungului, adecă din dăscălecătoarea Țării-Rumânești, au întărit...» Și boierii recunosc deci dreptatea Clucerului.

LXVII.

5 Mai st. v. 1745.

Constantin Mavrocordat se ocupă de procesul între «pater Franțiscan i papistași den Câmpul Lungu, anume Iacov Tode i Paulu Tămșoi, fiind epitropi puși despre partea tuturor celorlalți papistași, căț să află lăcuiitori în orașul Câmpulungului, cu Iorga județ de acolo i cu alți 5 oroșani rumâni den Câmpulungu, anume Tudoran, Stamate, Vladul Fieroiul i Dumitru —». La 1742 se apucase «pater să prefacă moara, pentru c'arsease den pricina oștilor»; ceia ce Iorga nu permite. Se arată cele ce urmează, argumentele și actele aduse de părți: biserica înfățișează, despre partea ei, actul de confirmare din 1734. Constantin-Vodă vede însă din toate hrisoavele «că nu oprea pe oroșani papistași a nu cumpăra și ei împreună cu oroșani rumâni, ci dau voe atât la o parte,

¹ Din 1744, Inventariul menționează privilegiul domnesc pentru scutelnici.

cât și la alta, a cumpăra deavalma». Apoi aceste privilegii fusese confirmate pentru ultima oară supt Grigore Ghica, la 7180, de cind a rămas *neînnoite*. Pentru a se împăca toată lumea, se fac treizeci și șese de părți în vad, din care 30 vor fi ale bisericii, iar restul al orășanilor, «Iorga și cu cetașii». Dintre aceștia papistași sint, în adevăr, «treizeci de oameni casnici». — Pecete și semnătură. Monogramă cu chinovar. — Un act asemenea se dă și de membrii Divanului, cari-l întăresc cu iscăliturile lor. Cuprinsul e analog, și se declară că actul de cumpărătură al lui Wolf s'a făcut «foarte aeeva și înfățișat».

LXVIII.

7 Iunie st. v. 1745.

«Neacșu părcălabu din Mățău» pune zălog o moșie la «popa Ilie, egumenu dinu Câmpulung¹».

LXIX.

21 Mai st. v. 1748.

Grigore Ghica. «Credincios boiariul Domniei Meale Iane biv Vel Pitar, ispravnicul ot sud Mușcel, i cuvioase egumene de la mănăstirea Câmpulungul, sănătate. Vă facem Domnia Mea în știre că aici la Domnia Mea a dat jalbă egumenul de la mănăstirea letenească den Câmpul Lungu pentru unii den lăcuiitori de acolo den Câmpul Lungu, zicând că aș impresurat niște locuri ale besearecii, din oraș și de dup' afară; pentru care în multe rânduri zice că s'ar fi jăluit, și dreptate n'aș aflat; de care iată că vă scriem Domnia Mea, viind aici cu cartea Domniei Mele, să trimitetș să chiiame pe acei de care să jăluiaște, și, puindu-i de față cu egumenul, să le

¹ Cel catolic? La 25 Novembre st.v. 1745, «jupân Mihaï ot Câmpulung» dă un zapis pentru o datorie «Sfinții Sale părintelui pop Nechită ot Broșteni». — La 23 Novembre st.v. 1746, «Bucur Fuște ot Scheai Brașovului» își vinde via de la Topoloveni «dumisale Ivan pargariu ot Câmpulungu». — La 9 Octombre st. v. 1748, ispravnicul local iea măsurî contra familiei lui Bucur care, neșind samă de vlnzare, «s'aș sculat... ca să maș ia din viș».

luaț seama cu amăruntul și să-î faceți dreptate, alegându-î și locurile, să daț carte de judecată la mână cuî să va cădea. Iar, neodihnindu-să vre-o parte și mai având cevaș a răspunde, cu soroc să-î trimitet aici la Domniia Mea, ca să li să hotărască judecata. Că așa iaste porunca Domniei Meale.» Pecete și monogramă cu chinovar.

LXX.

28 August st. v. 1749.

Grigore Ghica. În Mart s'a deschis iarăși procesul între Iorga Clucerul și barați pentru moară; îi reface istoria. Se aduce acum din nou argumentul că din vechi locul fusese al catolicilor. Iorga răspunde însă «că acel vad de moară a fost vechiul al oroșanilor pravoslavnicî». Se cer probe, pentru a se desluși a cărui rit stăpînire e mai îndepărtată. «Paterii barați» presintă *cartea* lui Matei-Vodă din 7145 și a lui Leon-Vodă, din care se vede că locul a fost cîndva al lui «Gherghie și al lui Pătru Sașii». Neputînd aduce ceva în potrivă, Iorga pierde judecata, și catolicii recapătă moara. Boieri: Grigore Greceanu Vel Vornic, C. Dudescu Vel Spatar, Ianache Hrisosculeul Vel Ban, C. Brîncoveanu Vel Logofăt, Barbu Văcărescu Vel Vistier, Ștefan Văcărescu Vel Clucer, Nicolachi Roset Vel Postelnic, Toma Guliano Vel Paharnic, Grigore Topliceanul Vel Comis, Grigorașco Ghica Vel Comis, Ianachi Vel Sluger, Stavro Vel Pitar. — Pecete și iscălitura. Monogramă cu chinovar.

LXXI.

După 28 August st. v. 1749.

«Iorga biv vtori Clucer de la Cămpul Lungu, vechil fiind și despre partea tuturor oroșanilor de ac[ol]ò din Cămpulungu», dă un zăpis «părinților franțeșcani dela bisearica catolicească din Cămpul Lungu» pentru moară. Supt Constantin Mavro-cordat se evaluase la 600 de taleri cheltuielile de reparație făcute de Iorga. Acum se numește Nicolae Roset biv Vel Logofăt pentru socotirea și întoarcerea acestor cheltuieli; se

dă suma de 414 numaî. «Deci paterii n'au vrut să ne dea și noao venit din moară, a șeasa parte, precum ni s'a făcuse hotărârea; ce au luat ei singuri tot venitul morei, de sânt 4 anî.» Nouă proces supt Ghica. Se decide ca totul să rămîie catolicilor, dînd însă ei și restul banilor și venitul pe cei patru anî. C. Brîncoveanu Vel Logofăt e pus ca să socoată «și să ne așaze». Ceia ce se face, și se primește plata. Semnează și «noi toți oroșani cu pecetea noastră», puindu-și și pecetea.

LXXII.

Cîmpulung, 6 Septembrie 1749.

Testamentul Anei Tomașoiaia, care pomenește și pe «duhovnicul mieu, părintele popa Ilie egumenul». Semnează: «Ita testor: frater Elias Gryffski, pro tempore guardianus et parochus loci, m. p.¹.»

LXXIII.

1753.

Privilegiu de la Matei Ghica, «concernens pogonerit, vine-rits, plokon et alia sub gvardianatu patris Dyonisii; 1753». (Inventariu; document pierdut.)

LXXIV.

Brașov, 26 Mart st. v. 1755.

«Monahia Ecasiana» vinde «o vișoară a mea de la răposatul părinte Nicolae, în dealul Topoloveanilor, ce iaste pe din jos alătura cu viaa băraților, iar pe din sus vecin[ă] cu

¹ În inventariu se vorbește de o scutire de dări, afară de otașina ce se cuvine Nucetului, cu data de 1749, «aut potius 1761». — Din 1754, 28 Septembrie st. v. avem următorul act, care se rapoartă numai indirect la subiectul nostru: «Avînd sfînta bisearică din Șcheai Brașovului o vie la Pitești, în dealul Topoloveanilor, și, văzînd țercovnicii că nu pot căuta de dînsa pentru pricina lazaretului, au socotit cu toții, împreună cu gocfmanii și cu jurații, ca să vinde», pentru 150 de talerî, pe cari «i-am pus în vistiariul sfîntei bisearici». Scrie ierodiacon Stefan, și semnează: «Iconomul i protopop eu Statie Vasilie, Gocfman Dimitre Hărsă am voit», etc.

viia sfinteî bisearicii Braşovului», «jupânului hotnogiului Dimii» pentru 90 de talerî, în parte plătitili «la târgul slobod de toamnă, cu dobânda lor, cum umblă acii la Braşov». Via fusese cumpărată de la «Fuştoăe»: baraţi o cumpărare apoi, după o notă pe V^o, la 18 Octombre 1757. — Actul îl scrie «pop[a] Dimitrie».

LXXV.

Braşov, 17 Octombre st. v. 1757.

«Eû jupan Gheorghie Hotnogi ot Braşov, ginerile jupânului Bucur Fuşte», cu femeia şi copiii, dă un zăpis «la mână Sfinţii Sale părintelui egumenu Dionisie, pateru ot Câmpulungu», prin care-î vinde viile de familie din Topoloveni, care «să hotăraşte pe din jos cu viile mănăstiri a Sfinţiilor Sale, iară pe den sus să hotăraşte cu Andrei catolnic . . ., însă rozoare 8, cu casa, cu pimniţa, i cu dichisile ce să află la pimniţă, şi cu livadea», pentru 70 de tal.; «pentru căci li s'aû mai căzut Sfinţiilor Sale, fiind vecin i] alătura». Semnează şi «Anghel Fiica, catolicu», alături de acel ce dă zăpisul: «eû Gheorghe Otnogiu». «Die 17 octobris 1757.»

LXXVI.

Braşov, 4 Ianuar st. v. 1758.

«Soşia dumnealui jupân Hotnoč [Gherghie] Dima» dă un zăpis «Sfinţii Sal[e] părintelui Lazar i la părintele Ioniche», pentru a li vinde via Topolovenilor vecină cu ale bisericii. Pe dos semnează: «frater Lazarus Zich, pro tempore gvardianus».

LXXVII.

1761-9.

«Privilegium principis Constantini Vojevoda: datur facultas domum vehendi vasa sine vinerits post vinearum omnium collectionem; 1761.» — Scutire de la Ştefan Racoviţă, 1765, de vinăriciū şi pogonărit, «post exolutionem vinerits anni praeteriti».

Privilegiu al lui Alexandru Ghica, pentru vinăriciū; 1767. — Al lui Grigore Ghica pentru vinăriciū și dijmărit; 1769. (Inventariul citat; documente pierdute.)

LXXVIII.

Cîmpulung, 21 Ianuar st. v. 1764.

Ivan, cu familia, dă «un loc dă casă» «părintelui egumenu pater Ilie Frujic». «Et ego acceptavi donationem. Pater Elias Fruzik, pro tempore gvardianus loci.»

LXXIX.

Cîmpulung, 22 Iulie st. v. 1764.

«Anghilina Guroae» dă un zapis «părinților franțișcani cari s'or afla aice la mănăstirea la Cămpulungu, ce este hramu lui Sfeti Iacov», cărora li vinde «un rozor de vie ce este pă lângă Sfinția Lor»: «partea mea, ales de fecior și de fete», pentru 309 talerî.

Actul îl scrie «Costea Logofăt».

LXXX.

Cîmpulung, 20 August st. v. 1765.

«Orban, împreună cu feciorii miei», dă «Hanțului al Todei... locul cel sterpă de l[a] vii în sus, pentru să-ș fac[ă] cas[ă], să-mi fie mie pomean[ă] și părinților miei, iar frăține-său lui Martin sosească-î cât aū întrat cu vița în loc; mai mult treab[ă] să n'aibă saū să-s mai cearte, că a mea moșie iaste, iar [cine] i să va [incume]ta această scrisoare a mea, să-s spargă pomeana, acel om să fie afurisit anaftima», etc.¹.

¹ Lîngă zidul actualei biserici se află piatra mormîntală, din 1770, a lui Fika și familiei lui. Între pietre de acest fel, mai menționăm pe a lui «Bam-khes, k. k. Sdarosd».

LXXXI.

1773-4.

Carte de formulare :

I. C. 1773. «Formulare XXIX conficiendi instrumenta, ad generale capitulum, per ministrum seu per custodem vel per alium in casu obtentae dispensationis, mittenda . . .

Provincia Bulgariae Immaculatae Conceptionis Beatae Virginis Mariae, sita in principatu Valachiae, magno item principatu Transylvaniae et in Banatu Temesiensi, sequentes conventus, residentias et parochias habet.

Primo conventum et ecclesiam Campolongi in Valachia sub titulo S. Iacobi Apostoli, imperio Turcarum et temporaneo principatui Vajvodae seu principis haeretico-schismatici subiectum. Hic conventus cum ecclesia anno Domini 1738, bello inter Augustissimum Imperatorem Carolum Sextum et Portam Ottomanicam furente, in cineres pene redactus; redita tandem pace, fratrum industria ita sensim est restauratus, ut duodécim fratribus habitandi praebeat commoditatem. Huius porro conventus religiosi, uti a primordio, ita usque ad presentia tempora sub moderatione Reverendissimi dioceseos nicopolitanae episcopi, velut administratoris Valachiae, a Sacra Congregatione de Propaganda Fide in spiritualibus deputati, fidelem romano-catholicum populum in fide conservant et parochialia munia exercent ac iuventutem mysteriis fidei et literis imbuunt. Quamvis autem in hoc conventu pro duodecim fratribus habitandi habeatur commoditas, nihilominus ob paupertatem et gravem pressuram catholici status, magna cum difficultate quinque aut sex fratres degunt et intertenentur pro spiritali obsequio.

Secundo conventum sub titulo sanctorum stigmatum S. patris nostri Francisci, Tergovestini in Valachia . . . Hic conventus primas partes, quondam in provincia tenebat et divinis officiis ac animarum cura florebat; in praesentiarum vero, ab anno 1738, ob belli flebiles eventus ecclesiae et conventus potiori ex parte rudera duntaxat cernuntur, paucis restauratis cubiculis pro temporanea fratrum subinde inhabitatione. Et,

quia nullus catholicorum incolatum ibi trahet, nulla pariter animarum cura exercetur.

Tertio conventum Rimnicii in Valachia et ecclesiam sub titulo S. Antonii de Padua... Iste conventus una cum ecclesia anno 1738 Turcarum furore et Valachorum haeretico-schismaticorum invidia, licet ad extremas ruinas sit redactus, successu tamen temporis ex collectis eleemosynis adeo est restauratus, ut viginti etiam religiosis commodam posset praebere habitationem. Quia tamen adeo exiguus est hic catholicorum pauperum et pressorum numerus, cui a religiosis nostris parochialia munia sub iurisdictione episcopi nicopolitani velut administratoris Valachiae in spiritualibus administrantur, ut non nisi sex religiosi ob defectum eleemosynarum interteneri possunt.

Quarto residentiam Bukurestini in Valachia sub titulo S. Mariae Gratiarum, pariter..., in quo Vajvodae suam figunt sedem, uti haeretico schismaticis Valachis, Grecis, Turcis, Iudaeis, Lutheranis, Calvinianis, Armenis, Nestorianis aliisque sectariis est admodum copiosus, ita catholicorum numero valde est exiguus; his tamen romano-catholicis, utut graecis, diversis idiomatibus, pro nationum diversitate, ut in vera et salvifica manuteneantur religione, sub praelibati episcopi nicopolitani iurisdictione parochialia munia administrantur.

2. C. 1773. «Diffinitor et custos» către provincial. «Afflictus rerum nostrarum status cogit nos expectatam, sed nondum obtentam petita dispensationis paternam pietatem Reverendissimae Paternitatis Vestrae interpellare; ut enim ea non repetamus detrimenta quae modica isthaec provincia in quartum iam annum seu subiit seu de facto sustinet a flagrando in Valachia etiamnum Turcas inter ac Russos bello, praeterimus etiam notabile illud temporalium adminiculorum decrementum provinciae abinde enatum, quod, latius serpente regularium constrictione, hoc anno amiserimus Slatinae in Banatu parochiam.» Foametea din Ardeal face imposibilă cerșirea în această provincie. Se cumpără grîu din Ungaria. «Nisi Deus subsequis annis et uberiolem benedictionem largiatur et pacem restituat Moldaviae et Valachiae, circumiacentibus dititionibus,

quae, durante bello non modo nil suppeditant Transilvaniae, sed augent potius caristiam, eo quod profugos a facie belli Valachos etiamnum Transylvania alere debeat.» Cere a i se îngădui să nu vie la Capitol.

3. Deva, 12 Decembre 1773. Petiție a provincialului către superiorii. Și în timpuri obișnuite e greu pentru provincial a merge la Capitolul general, cu atât mai mult acum. Menționează războaiele din 1687, 1716, 1738, cel de față. «Flagitante moderno in Valachia bello, gravia damna, expilationes, iniuriasque reales et personales sustinimus a seditiosis Valachis schismaticis.»

4. Roma, 19 Iulie 1777. Generalul Minorilor «patri ministro nostrae observantis provinciae Bulgariae et Valachiae... Vinczii, ad SS. Petrum et Paulum». Din cauza motivelor ce a expus, i se permite a trimete la Viena numai delegații provinciei lui, cari nu vor fi reținuți.

LXXXII.

București, 14 Ianuar st. v. 1773.

Divanul ie a în samă «cartea Domnii Sale Costandin-Vodă Brâncoveanu din anul 7219, Dechemvre 3, i a Domnii Sale Ștefan-Vodă Cantacozinò din anul 7228 (*sic*), Iulie 12, i a Domnii Sale Ioan-Vodă, din anul 7226, Mart 20, i a Domnii Sale Necolae-Vodă, din anul 7228, Avgust 30, i a Domnii Sale Mihai-Vodă Racoviță din anul 7239, Fevruar 10¹», pentru *ruptoarea* a treizeci și patru catolici din Cîmpulung. Acum a rămas numai șese familii, «și dau zaherele și podvoade împreună cu oroșanii, peste puțința lor». «Măcar că acum biruri în țară nu sânt, dar ei, în Divan aducându-se, s'așăzat și a priimit ca să aibă a da într'un an de om po talerî doispzezece, care fac peste tot, etc., în doaă rânduri, adică la Sfeti Gheorghe... și la Sfeti Dimitrie...; și cu acești bani să va cumpăra proviant și furaj de treaba oștilor.» Se dau deci ordine județului și orașanilor. Semnează boierii și guvernatorul rus.

¹ V. mai sus, n^{le} XXXV, XL, pp. 287, 289-90.

LXXXIII.

București, 8 Iulie st. v. 1773.

Divanul acordă băraților din Cîmpulung «patru oameni fără pricină și nelegați, la sate», ca scutelnici.

LXXXIV.

București, 21 Mart st. v. 1775.

Alexandru Ipsilanti dă un privilegiu pentru «liude 6 catolicî, ce sînt șazători la oraș[ul] Cămpulung»: cel din urmă privilegiu anterior ar fi cel de la Constantin Mavrocordat. Se vor da 12 tal. pe an, la Sf. Gheorghe și la Sf. Dumitru. «Iar mai multe podvăzi și angarii ale orașului și ale țării să fie nesupărați și nebântuiți.» Se dau ordine județului și orășenilor. — Pecete roșie, semnată.

LXXXV.

August 1779.

1. Printr'o petiție greacă, fără dată, «τάξινος Φραντζισκάνων ἀδελφοί μοναστηρίου τοῦ Καμπολουγγίου» cer Domnului a reface prăvăliile clădite acum doi ani în zidul mănăstirii. Negustorii locali arătase că aceste prăvălii sînt deschise către altă piață decît «ἡ κοινὴ, ἣ ὅποια περνᾷ διὰ μέσου ὅλου τοῦ παζαρίου». Alta nu-î, «πάρειξ μία ὀρθὴ διαβαίνουσα κοντὰ εἰς τὸ μοναστήρι μας, καὶ εἶναι μετὰ τῶν ἄλλων ἐργαστηρίων παραγματευτῶν ὅπου γίνεταί παζάρι πάντοτε».

2. Hotărîre a lui Alexandru Ipsilanti (25 August st. v.). «Fiindcă oroșanii Cămpulungului au acest priveleghiu, atât vechiū, de mai nainte vreme, de la toți frații Domni, cît și de la Domniia Mea, spre a nu intra streini să dășchiză prăvălie și să facă neguțătorie în oraș, ci numai ei pămănteni să ție prăvălii și să-și facă alișverișul lor, acest priveleghiu are a mi să urma, și alții streini nu pot a dășchide și a ȋnea prăvălie; dar, de vreme ce aȋ apucat de v'aȋ făcut aceste doă prăvălii, ca să nu le păgubiȋ, învoiȋ-vă și vă așăzaȋ cu oroșanii pămănteni, și le daȋ lor în chirie, și așa

va avea biserica venitul chirii de la oroşanî; însă strein iaste oprit de a le ţinea.» Pecete roşie.

LXXXVI.

Cîmpulung, 16 Mart 1782.

Cu litere latine. — Învoială între fraţii Kiss, de faţă fiind şi «padre Antonio Csubrin, pro tempore gvardianus¹».

LXXXVII.

Cîmpulung, 7 April st. v. 1786.

«Badea Băncilă» dă un zapis către «părintele pop Antonie, egumenul de la Bărăţie», care i-a dat «un loc de dărstă şi de pio, pe moşia Sfînşia Luî, ca să pot şi una şi alăta a face», pentru un venit. «De s'o porni dărstă mai curănd, să am a da 12 lei pe an, iarăş de s'o porni pio mai curănd . . . , lei 8; iarăş daca amăndoo odată s'ar porni, să am a da avaetul moşii pentru amăndoo, tal. 20, adică lei doozeci.» Dar nu va face «vre-o fireseală, aŭ la iaz, aŭ la grădinile oamenilor». Pune «degetul în loç de pecetie»².

LXXXVIII.

Roma, 4 Februar 1787.

«Festa de praecepto» (decret al Propagandei). «Cum, ob varias, illasque legitimas causas, Illustrissimus ac Reverendis-

¹ La 16 Octobre st. v. 1783, Mihaî Suŭu dă un privilegiu «ratione duorum vasorum vehendorum ad opidum». — Înaintea luî acelaş inventariu pomeneşte privilegiul de la Nicolae Caragea, din 1^{ua} şi 2 Iulie 1782. — De la Suŭu se mai înseamnă, tot acolo, două documente fără dată. — Pentru vase, acordase scutire şi Al. Ipsilanti la 1780 (*ibid.*). — Din 1782, mai avem şi un zapis în prezenţa luî Anton Csubrin.

² «Copia privilegiu per N. Maurogenii de anno 1786, die 4 septembris, in rationem patrum Franciscanorum» (inventariul citat). — La 4 Iulie, Zamfira Rumănescu, văduvă, vinde un răzor de vie, după ce «s'aŭ judecat mai înainte înaintea protopopilorŭ şi înainte parinteluî afirmandritu Dorofteŭ». Ca marturŭ: «pop Grigorie ot Smie (*sic*), popi Şai o tam», «popa Manole ot Mucenina Marina».

simus condam dominus Paulus Dovanlia, nicopolitanae dioeceseos episcopus et utriusque Valachiae administrator apostolicus, apud SS. D. N. PIUM divina providentia Papam VI humillime institerit ut benigne dignaretur ab observantia variorum sacrorum festorum de praecepto per decursum totius anni occurrentium fideles in utraque Valachia degentes dispensare vel etiam festa abrogare, — se admite.

LXXXIX.

Cîmpulung, 5 Februar st. v. 1787.

Copie zăpisului muntelui Între Răuri al Bărății.

Adeverez cu acest zăpis al mieu la m[ă]na dumisale jup[ă]nului Nicolae cupeș, pentru să-s știe că, având sfânta mănăstire un munte ce-s chiiam[ă] Între Răuri, i-am vândut dumisale iarba, pașunea de estimpă, s'o pască cu oile drept banî gata tl. 28, iar, mai trebuindu și la anul viitor, tot dumnealui să-l dau, iar altuia nu, tot cu acest preș. Și pentru credința am iscălit. Februar 5, 1787.

Iosif, egumenul sfinteî măn[ă]stirî.

XC.

Cîmpulung (?), 20 Septembre st. v. 1787.

«Ο Νουτσεζάνος Εὐγένιος» vinde o livadă la Cucurița către «τὸν ἡγουμένον Παρατζήα ὁποῦ εἶναι εἰς τὸ Κουμπουλόυνκι, κὺρ Ἀντόνιον».

XCI.

București, 28 Iunie st. v. 1790.

«Dela Comisiia Visterii.» S'a făcut plîngere de către bărați «Mării Sale prea-înnaltului prințip¹» că li se supără cei zece scutelnici. Se dă ordin ispravnicilor de Muscel să constate dacă au mai rămas atîția.

¹ De Coburg. V. mai sus, p. 239, nota 2.

XCII.

București, 15 Iunie-12 Novembre st. v. 1792.

1. La 15 Iunie st. v. anaforă. Ignatie, egumen de la Radu-Vodă, proprietar la Văleni, are proces cu orășeniil din Cîmpulung, cari aũ de demũlt «oareșcare privilegiuri», dintre care unul a fost confirmat și de Mihaĩ Suțu¹. În el se cuprinde : «Așijderea și pentru oroșaniil Cămpulungeniil cariil aũ viil în dealu Piteștiuluil, pe moșia Raduluil-Vodă, i pe moșia mănăstirii Nucetuluil, în dealu Ciocăneștilor, să aibă a plăti oroșaniil vinăriciil domnesc, din 10 vedre o vadră, și otaștina pămîntuluil, după obicei și, dupe ce să va scoate vinăriciul domnesc în țară, apoi să le ia otaștina, și pentru perper să aibă a da de crămă 20 bani doĩsprezece (*sic*), iar, pentru putinile de struguri ce vor face pentru treaba caselor lor, să nu se supere, nici alte zeciueli din livezile de pomi ce vor avea pe la viile lor să nu le ia, și să nu aibă voe slugile saũ Țiganiil acestor mănăstiri să măsoare vinul ce vor lua de vinărici și otaștină, cu mânia lor, fără numai aceia cu bucatele să aibă a-șĩ măsură vinul ce vor fi să dea, cu mîna lor și cu vadră dreaptă de 10 oca, și să aibă volnicie oroșaniil cîmpulungeniil să-șĩ vînză vinurile lor în deal pe la crămile lor, precum aũ avut obicei și mai nainte.» Urmează plîngerile egumenuluil.

2. Decisia domnească din 12 Novembre st. v. «Oroșaniil să vînză vinurile în crămile lor, toamna, de la Septemvrie 15 zile până la sfârșitu luil Octomvrie, și primăvara, de la Martie în cincĩsprezece zile numai până la Maiũ 15; pentru care această vînzare ce vor face, într'aceste doă numite soroace, nici o supărare de leũ saũ de vadră de vin să nu aibă, iar mai mult peste anu să nu fie volnici a vinde, fără numai stăpăniil de moșii să-ș vînză vinurile și rachiurile pe numitele moșiiile sale. Așijderea și pentru cei ce să află cu șederea și cu casele lor prin crămi, poruncim să nu să socotească de

¹ Inventariul citează un privilegiu al luil Mihaĩ Suțu, din 1792, și altul, din 1798, al luil Al. Hangeril. — La 3 April st. v. 1791 se încheie, după un proces, contract între preotul Antonie și «Căpitan Sandu», pentru livedea Cucuruza.

oroșani privilegiați, ci, căți sânt șezători afară din orași, toți să fie supuși și următori la obiceiurile moșilor care sânt datori locuitorii de opște... Și, pentru livezile de pomi, iarăș cu socoteala de opște orânduim și hotărăm ca, de câte po-goane îi va fi viia, pe giunătaea vii numai să aibă livede apărată, iar, câtă livede va avea mai mult, pentru aceia să plătească zeciuiala poamelor dupe obicei; cum și unde nu va avea vie de loc, ci va fi fiind numai livezi de pometurî pentru neguătorie¹..

XCIII.

Cîmpulung, 24 Iunie st. v. 1794.

Andreî Rotaru dă zapis pentru un loc de casă, înaintea «părinților Franțiscanilor, anume pop Antonie și pop Barnaba». Scrie «logofătul Ioniță Volf, catolic²».

XCIV.

Cîmpulung, 1to Decembre st. v. 1796.

Contract latin între mănăstirea catolică și Iacob «Serbu» pentru un loc pe care-și va face casă acesta, dînd pe an zece lei; tără de care i se va lua casa, restituindu-i-se cheltuielile. Semnează și «pater Antonius Csubrin, pro tempore consulor provinciae Bulgariae Valachiaeque, gvardianus et parochiae administrator». — Contractul se întărește la Deva, 19 Ianuar 1797, de Gavriel Zsebra, actualis minister provincialis provinciae Bulgariae et Valachiae³..

¹ Am analizat acest document pentru importanța lui economică, deși se raportă și la alți producători de vin decît mănăstirea catolică din Cîmpulung.

² La 29 Iulie st. v. 1795, Antonie cumpără o moșie de la «Mariia Trandafiroae, sora dumnealui săpunar Trandafiroi ot Cămpulung»; semnează și «popa Gheorghe ot Sf. Vineri Mare»..

³ La 8 Novembre st. v. 1799, «dascălul Vlaicu, zugrav», cu al săi, vinde «un petic de moșie» jupănilui Necolae i jupănilui Grigorie catolnicul». — La 7 Septembrie st. v. 1802, «Brîndușa, soția răposatu Simion Turbatul ot Lerești», își vinde «casa și dărsta, în tal. 80», lui Antonie egumenul. Ca martur e și «Iosephus Zigler, chyrurgus». — La 7 Mai st. v. 1800, se vinde un loc «ce este în fundu grădini Sfinți Sale».

XCV.

Lerești-de-jos, 8 April st. v. 1803.

«Noi săteni Lerești-de jos» dau zăpis «la cistita mână Sî[în]ți Sale părintelui egumenului Antonie Cămpulungului... Avându noi doi omenî birnicî ai noștri la Mal, anume Ionu i Sandu, și pe Ionu ni cere, ca să ne scoță o jumă[ta]te de lude, noi sântemu mulțămii; dar, de nu s'o scote jumătate de lude la dajdia viitor[e], apoi noi îi apucăm și de dajdia aceasta de tot; dar, pentru Sandu, sântemu mulțămii, ca din anu în anu să ne dia câte talere doozeci tocma și, cătu l-o putia ținia, bine; dar, cîndu nu l-o ținia, noi l-omu pune la cislă.» Semnează și «eū Iosiv părcălabul, din preună cu tot satul mieū». Scrie un fecior de popă.

XCVI.

Cîmpulung, 14 August st. v. 1804.

Ghiurca Băncilă și Ana soția lui dau un zăpis, cu litere latine, «lă mună parintîluj parochiiluj nostru pătêr Antonie jégumenuluj de la Bratzii» pentru două răzoare de vie în Topoloveni, «kâre â foszt a rēpuszâtuluj Andrē Kotolikuluj . Eraū sudiți.

XCVII.

Cîmpulung, 20 Octobre st. v. 1804.

Enache Guroiul vinde niște răzoare de vie la Glîmbocel «părintelui pop Antonie, egumenul Bărații» printr'un act pe care-l scrie «Ioniță Bărbieriu».

XCVIII.

Cîmpulung, 25 August 1807.

«Franciscus Fererius, Dei et apostolicae Sedis gratia episcopus nicopolitanus et Valachiae in spiritualibus administrator», dă, împreună cu Antonie și vicariul Iordan, tonsura lui Elias Podlusani și Anton Bartalis.

XCIX.

1810-37.

Diferite acte relative la administrația și averea bisericii catolice din Cîmpulung.

În 1810, într'o cumpărătoare de case a unui Kiss semnează și P. Antonie. — La 28 August st. v. 1811 testamentul Caterinei Ziegler, văduva «doftorului» Anton Ziegler, redactat de «P. Nasarie Szabo», de față cu Antonie; se adaug clause, de față cu ei doi, în 1814. — La 10 Ianuar st. v. 1812, ordin «de la ispravnicul rusesc» către niște sătenii și pîrcălabul lor pentru a prinde un hoț. — La 4 Mart st. v. 1813, Antonie cumpără o moșie. — La 17 Novembre st. v. 1814, se cer de la el «cincizeci scânduri împrumut, de cele de rând, fiindcă cum (*sic*) ajunsu la poditu casilor și nu pot meșteri să capriorească, nefiind podit». — La 9 Maiu st. v. 1815, popa Neagoe și fratele lui, Ghinea, dau, ca dobîndă pentru bani împrumutați, lui P. Antonie, «iconomu mănăstiri Bărății», dreptul «să aibă voe a-și căra lemne din pădurea noastră: parî, nuele, orî ce va trebui». — La 27 Septembre st. v., P. Antonie mijlocește pentru un debitor. — La 1st Septembre st. v. 1816, schimb făcut de P. Antonie. — La 19 Novembre st. v., Stoica Moloiu cu ai săi vinde «Prea Sfinți sale părintelui Antonie Ciubrin, iegumenului de la Sfântul Iacov, i altor preoți, și călugări franțiscani», o vie «asupra vii numiților sfinților părinți franțiscani», cu casă și pivniță «șindrilite», în mărime, via, «de 25 de omeni de sapă»; «împreună cu polele vii, de pruni, ce este din chitoarea casi mai sus numită până în drum, alături cu polile părinților franțiscani»; prețul e de 700 tal. — La 4 Ianuar st. v. 1817, se dă o hotărîre în profitul lui Antonie, represintat prin «vechil, pater Nazarie»: reclamase embaticul pentru o casă făcută pe locul mănăstirii, prin 1766. — La 10, Agenția dă instrucții, într'o afacere de sudiți, către «Sfinția Ta părinte Antonie băratu din Cămpulungu, staroste de sudiți ch. c. din sud. Mușcel». — La 9 Maiu st. v., Agenția ordonă supușilor imperiali «veniți din pricina răzvrătirilor aci la Cămpulungu»

să se poarte bine de acum înainte¹. — La 3 Novembre st. v. schimb de case între P. Antonie și «György Köpetz», dogar. — La 6 Iulie st. v. 1819, «pater Antonius» anulează un contract. — La 1^{ia} Decembre st. v. 1821, se dă baraiilor un scutelnic pentru jumătate de lude; sătenii se învoiesc «ca să răspundem noi satul de valma toț bani polușanii pe la hotărâtele soroace pentru numitul» (v. n° xcv). — La 22 August st. v. 1822, se menționează egumenul «Vasilie». — La 5 Novembre st. v., ispravnicii de Muscel scriu către «dumneavoastră zapcii den plaiu Cărcicovului» pentru a li anunța plîngerile făcute de acesta pentru «stricăciuni» la Topoloveni, contra «strașnicelor porunci gospod», care se amintesc; «căci, neurmând, să va da voe stăpănilor viilor a-î împușca, și nici o judecată nu vor avea». — La 3 August st. v. 1824, sinet al lui Scarlat Vataful către P. Vasile. — La 3 Februar st. v. 1817, proces al acestuia pentru un loc care încurca întorsul carelor pe «ulița târgului» și din care se voia a se face *bină*. — La 19 Iulie st. v. 1829, mai mulți «meșteri dulgheri și zidari» prețuesc o veche casă a mănăstirii. — În această lună, apel pentru procesul din 1817 al embaticului. — Supt *năstavnicul* Iacob, proces, în 1831, pentru o usurpare a orașului pe moșia Bughea, de pe timpul lui P. Antonie.

C.

București, 22 Februar st. v. 1815.

Ioan Gheorghe Caragea. «Fiind că dumnealui cinstitul Aghient al chesaro-crăești Curții au arătat Domnii Mele pentru biserica catolicească din Câmpulung, că este fără de nici un fel de ajutor și au făcut rugăciune Domnii Mele a i să

¹ Avem, fără dată, o jalbă către o Excelență contra «unui Nicolae Zester ce să afia staroste sudiilor chesaricești», din partea «militarilor chesaricești [ce], por[ni]ți spre a noastră hrană, am eșit în țară cu știrea și voia stăpăniri de acolo, având și dreptăți la mână, de sânt acum 3 ani, și având știință de tăierea scândurilor la cherăstrea». Nicolae lua și scinduri și bir, ba chiar și... zahăr, «împotriviă auzului Exelenții Tale și cu totu apărător de regulamentele Evropei».

hărăzi șase oameni streinî pentru poslușania biserici, fiind întrebuințată; — drept aceia, milostivire făcând Domnia Mea printr'această carte Domnii Mele îi hărăzim ca să ție lude șase, oameni streinî, neîntrați la vreo orânduială, să fie scutiți și apărați cu pecetluituri domnești, ca să-î aibă biserica aceasta întru cele de trebuință aj[u]toară.» — Monogramă și pecete roșii.

(Arch. arhiepiscopatului catolic din București.)

CI.

București, 25 August st. v. 1825.

Privilegiu al lui Grigore-Vodă Ghica. «Să aibă a ținea și scuti lude doi cu pecetluituri, după orânduiala Visterii Domnii Mele; care îi are a le fi dă poslușanie și ajutor. Așăjdere să aibă a scuti și ale biserici drepte bucate de oerit: oi una sută, dijmărit: litre una sută, și dă pogonărit: pogoane dooăsprezece, ce le are biserica în dealul Topolovenilor, cum și de vinăriciū: vinul ce să va face într'aceste vii, i un vier, iarăș după orânduiala Visterii Domniei Mele; care și acela să fie nedajnic întru nimic. Așăjdere și pentru dooă buți cu vin ce aū trebuință a-și aduce în orașul Câmpu Lung, să fie sloboz și nesupărat în toți anii de către vinăriceri domnești a le coboră din deal și a le aduce în Câmpulung, îndată ce să vor găti; însă din drepte viile lor, fără de nici o poprire; de vreme ce ei n'au a plăti vinăriciu pă drepte bucatele lor, ce vor face în viile biserici.» Se pomenesc și privilegii anterioare: ultimul, din 1819, de la Al. Suțu. — Copie.

CII.

Câmpulung, 23 Ianuar 1827.

Decreta occasione sacrae visitationis canonicae, omnino observanda a religiosis franciscanis B. P. in opido campolungense degentibus pro edificatione et bono animarum, ad concilium tridentinum analogă, necnon pontificalium constitutionibus excerpta, videlicet:

Primo. Ut semper die festivo fiat contio valaca lingua, et non aliter.

2°. Ut pariter diebus festivis post prandium ante vespas sit in ecclesia instructio puerorum, ne non et catechismum cum pixidis benedictionis adiecta . . .

4°. Ut cimiterium sit circumseptum ex quacunque materia ad hoc ut non intrent belluae, praesertim porci, de quo etiam catholici male sentiunt.»

Să se dreagă biserica, să se curățe curtea, să se aibă grijă de morală, «nequis ex diverso, id est schismatici, habeant aliquid dicere de vobis».

«9°. Habebit curam pater administrator aliquando visitare catholicos Tergovestini degentes.»

Semnează Molajoni.

CIII.

Cîmpulung, 6 Iulie 1829.

«Iosephus Maria Molajoni, Dei et apostolicae Sedis gratia episcopus nicopolitanus et utriusque Valachiae in spiritualibus administrator, habita canonica visitatione in ecclesia parochiali fratrum Franciscanorum provinciae Bulgariae campolo[n]giensi ad S. Iacobum Maiorem . . ., statuit, decrevit et mandavit:

1°. Ut sacerdos Gregorius Novak, provinciae Bulgariae, a conventu campolongiensi Tergovestinum pro parochiae administratore se conferat, atque etiam Plojestiensium et apud fabricam vitriariam existentium catholicorum curam gerat, neminique episcopo et provinciali subiectus.

2°. Ut de salario suae sustentationi adiudicato soli ministro provinciali reddat . . .

5to. Stricte prohibetur sepultura mortuorum non catholicorum cum assistentia alicuius religiosi; ad summum poterit permitti ut huiusmodi cadaver in aliquo angulo caemeterii terrae condatur, sed, ut dictum, sine ulla assistentia religiosi.»

Lasă grijă pentru aceasta lui P. Iosif Pakó.]

CIV.

Tîrgoviște, 17 Mart 1831.

Act pentru arendarea posesiilor mănăstirii catolice din Tîrgoviște către Ioan Tolea. Semnează: «pater Nazarius Szabo,

praesidens et administrator parochiae catholicae tergovistiensis. . .
 Ἰωάννης Τόλιας... Ignatius Gottwald, pharmacopoeus».

CV.

1832-7.

La 1832 petiție a lui Nazarie Szabó pentru dreptul de a tăia lemne în pădurea orașului, drept ce i se contesta. — La 9 Ianuar st. v. 1834, schimb de răzoare cu mănăstirea din Cîmpulung și «Sfinția Sa părintele igumenul Nazarie Savu din Câmpul Lungu». Semnează și «Johan Binder, kk. Starost». — La 29 Septembrie st. v. 1837, se dă un atestat de orășeni pentru moartea egumenului Iosif, care «ne-am pomenit... că-ș iase din minți, încât umbla tot uimu, fără a ști ce face, petrecând în această lipsire a minții sale peste șapte săptămâni dă zile». Se spînzură în sufragerie la 26 Octombrie 1831 st. v.

CVI.

C. 1834.

Jalbă către «Marea-Dvornicie a trebilor din lăuntru» de la «Simon Zeifert, igumenu mănăstiri catolicești din orașul Cămpulung», pentru «o moșioară într' acest județ Mușcel, anume Lerești-de-gios». În anul trecut, cîrmuirea ordonă a se stabili «locurile unde aũ de a-ș pune casile, adecă în ulița satului»; casele vechi se vor dărîma, strănutîndu-se cheresteaua. Sînt însă și clăcași cari «șed și până acum acolo în acele vii, atât pînă acele coșaruri, cum și pînă câte o surlă saũ bordei», păgubind mănăstirea «cu stricăciunea ce face la un petec de pădure oprită» și la sămănaturile celorlalți și «închisorilor lor...», dă să află totdeauna isterisiți de legumi, loc de munte aflându-să. Cere a se da ordine «strașnice» către neascultătorii: «de a-ı dăscuiba din acele locuri unde să află și până astăz șăzătorii».

CVII.

1742-1831.

Extrase și note din registrul botezaților, confirmaților, căsătoriților și morților, redactat de «pater fr. Ambrosius Symko, provin-

ciae Bulgariae Observantium, diffinitor hablis (*sic*) et guardianus actualis procuratus pro conventu campolongensi», în 1746.

a. Botezurî. 1742. Menționați: Margareta, văduva lui Gheorghe Wolf, preotul Leopold Vienninger, «Helena Wolffiana, pie defuncti secretarii Nicolai Wolff coniunx», gardianul Paul Paulityanich. «Die 8 decembris baptizavi infantem Catharinam Barbaram ex legitimo thoro domini Georgii Vodopich, apothecarii bukurestiensis, et Helenae Tokain ... Patrini Franciscus Raguseus et Catharina Fieskiana.» — 1743. Gardianul Ilie Griffski, «Margarita vidua a Logofetului», Elena Wolf și fratele Sigismund Ledermiller. — 1745. Ilie Griffski, Ambrosie Symko «a Prividia, ex-diffinitor et gvardianus», vicariul Martin Nikolik. — 1748. Fratele Angel Franich. — 1749-51. Griffski și Elena Wolf. — 1751. Caterina Wolf. — 1752. Parochul Dionisie Zerwisch. — 1753. Preotul Augustin Kraszula și Ilie. — 1754. Margareta Wolf. — 1756. Vicariul Ladislaŭ Klucha. — 1757. Fr. Lazăr Zich. — 1760 Ștefan «a Tyrnavia», gardian și paroch. — 1762. Ștefan Kulik, gardian. — 1767. Bernard Dornbein, vicariu, fr. Ladislaŭ Zevack. — 1775. Vicariul Paulin Rajkovich. — 1778. Bonaventura Andreini, vicariu. — 1779. Vicariul Alexandru Szang. — 1781. Caterina Wolf. Anton Csubin, gardian și paroch. — 1795. Se botează «Iacobus, filius Iohannis Wolff et Mariannae uxoris». — 1796. Fr. Honorat Stierba «a Richnovio». Botezul lui Iosif Wolf. — 1807. Nazarie Szabó. — 1818. Anton Bartolics. Administratorul Venanțiu Botos. — 1819. Henric Sperlak. — 1822. Vasile Bodor. «Datum Campolongi, tempore S. Visitationis, hac die 11ª iulii 1823. Aloysius Bonauguri, vicarius nicopolitanus», și Ambrosie Babick, «convisitator». — 1823. Podluzsani și administratorul Vasile Lodormany. — 1824. Grigore Novak, vicariu. «Datum Campolongi tempore visitationis, 31 iulii 1824. Iosephus Maria Molajoni, generalis vicarius», și Babick. — «Datum Campolongi, tempore visitationis, 24 ianuarii 1827. Iosephus Maria Molajoni, episcopus nicopolitanus et administrator Valachie.» Administratorul Iosif Pakó. — 1828. Cooperatorul Alexie Iakobffi. — 1829. Visita lui Molajoni cu Bogdánfi. — 1830, 9 Ianuar. Botezul lui Frederic-Carol fiul lui Carol-Au-

gust «de Carimani, eques, et Amaliae Berárd consortis». Nași: «d. Dudesko Vorniko et comite et Catharinae Odemsskovski». Botezul lui Ioan al lui Ioan Wolf și al Antoniei. — 1831. Menționată o Maria Wolf. — 1831. Vicariul Mihalyak.

b. Confirmații. «Anno 1786, die 5ª martii, confirmati sunt sequentes per Illustrissimum dominum praesulem Paulum a Donvallia, episcopum nicopolitanum...

Anno 1806, die 9 ianuarii... Per Illustrissimum dominum praesulem Franciscum Ferereum, episcopum nicopolitanum...

Confirmati fuerunt per Illustrissimum ac Reverendissimum dominum episcopum Fortunatum anno 1817, die 15 iulii.»

c. Căsătorii. 1756. Paul al lui Iacob al Sandei cu Margareta lui Gheorghe Logofătul. — 1785. Ioan Wolf cu Maria Mozerin.

d. Morți. 17 Decembre 1757. Dionisie Zevich, timp de șese ani paroch. «1789... Die 18 iunii in bello turcico in Domino obiit Hossanna, sepulta per poponem valachicum. In iunio decapitatus est a Turcis Michael Szuts in horto conventus et per catholicos caemeterio sepultus.» — 1790. Soldați imperiali. — 1811, 11 Septembrie. «Catharina Zigler, doctorissa». — 1812. Caterina lui Paul Wolf.

CVIII.

1765-88.

Extrase din registrele de socoteli ale mănăstirii.

Ca probă, dăm «Introitus et exitus anni 1765. September. Ab offertorio... A tribus missis... A divendito dolio vini 43 l., 20 p. ... A cremato... A farina... A vino absynthiaco. *Exitus*. Ad victum, 4, 39. Pro scaphiis, ollis et directione sec. (*sic*). Pro cumulatione feni in Zugur... Famulis et barbitonsori... Pro occasione fratrum clericorum pro diversis circa currum reparationibus, pro candelis, cornu cervi, etc. Pro atramento et reparatione molae, pro quatuor rotis novis... Pro 104 occis ferri et obductione rotarum, etc. ... Octobris... Pro restantia vini in confiniis coronensibus divenditi.»

1766. April. «Pro viatico clericorum Bukurestinum pro ordinatione missorum.» — Iunie. «Pro tabaco, 24 par.» $\frac{1}{2}$ oacă

de ceară, 28 par. — August. «A censu domus pro residuo anno dimidio, 3 l.» «Pro quadrante piperis», 27 p. — Septembrie. «A baptisate, 4 par.» «Pro oleo olivarum ad lampadem.»

1768. Februar. «Pro extractione dentis, consutione habituum, funibus et asseribus, 2, 16.»

1769. Decembre. «Pro vesticulis valachicis in quibus profugi Bukureschtino, 9, 20.»

1770. Ianuar. «Bakschis pro liberatione e carceribus Bukureschtini tempore Moskhovitarum, 1, 32.» — Mai. «Pro tabaco pestiensi, 4, 20.»

1774. Septembre. Începe a purta socotelile gardianul Ștefan Kubik, care nu le ține în scris, «vel ob astutiam sibi ingenitam, vel ob negligentiam aquisitam». Notița o semnează Gh. Reitter.

1776. Socotitor Iosif Morg.

1777. «Pro 12 sedilibus coronensibus», 11 l.

1778. 12 oacă de morun, 3 l.; 26 oacă linte, 3; 4 lumînări, 36 p. «Pro crepidis et papucis patris vicarii, 3, 28.»

1788. «Iulius. Hoc mense profugimus et uno anno et medio in fuga eramus. 29 februarii redii Allvinczio Campolongum 1800. In conventu summa summarum nihil inveni; debui et vinum et panem mendicare ad annum 1801.»

CIX.

1781-1820.

Numiri în provincia Valachiei, făcute în Capitolele din Deva.

1781. *Cîmpulung*: Anton Csubrin, concionator, administrator. Al. Szangel, vicariu, concionator. Eduard Romlaidner, «catechista et instructor iuventutis». — *Rîmnic*: Ludovic Kis, gardian. Martin Nikolik, defnitor, catechet. Șt. Kubik, defnitor, concionator. Bernard Kronholcz, profesor.

1783. Aceiași la Cîmpulung, dar se adaugă și Bernard. La Rîmnic, Ludovic și Sterba, profesor acolo. În Capitol (Alvincz, 17 Novembre) se decide a se preda limba românească în școlile din Alvincz, Deva, Caransebeș, Teresiopol.

1784. *Cîmpulung*: Paulin Rajkovics, Csubrin, Romlaidner, Victor Peller, profesor. — *Rîmnic*: Ildefons Sal, Nikolik, Kubik, Sterba.

1816. *București*: Babick, Aug. Kecskemeti, «R. P. Franciscus Vezei, contionator valachicus, catecheta et organista».

1819. *Cîmpulung*: Lodormányi, Sperlak, Bodor. — *București*: Babick, Kecskemeti, Al. Jung, Ioachim Babick. — *Rîmnic*: Gyurma, Isidor Panyák, profesor.

Se mai cuprind: instrucții ale lui Dovanlia (București, 10 Decembre 1785), o scrisoare către Cîmpulungeni a aceluiași (*ibid.*, 28 Decembre 1786) și o însemnare de vizită a lui Bonauguri, 31 Maiu 1820, în Cîmpulung.

VI.

EXTRASE DIN CORESPONDENȚA CONSULARA AUSTRIACA, PRIVITOARE LA ISTORIA CATOLICISMULUI ÎN PRINCIPATE ¹.

I.

București, 16 August 1782.

Raport al lui Raicevich. «In presenza degli altri cadde il discorso sopra un certo Emanuele d'Arrieta y Berrio, ex-gesuita spagnolo, ed il principe disse che si maravigliava come il suo predecessore aveva fatto venire qui per maestro de' suoi figli un uomo così pessimo, che ora li dava noja, e del quale si sarebbe disfatto dal molto, se non fosse protetto del console russo² . . . »

II.

Iasi, 8 Ianuar 1785.

Raport al aceluiași. «Assisterò con li miei buoni offizi il padre Fedele Rocchi per l'adempimento delle sue funzioni, come già l'hò assicurato; ma, in quanto poi al suo personale, Vostra Altezza mi permetterà di astenermi a trattarlo, avendo dei saggi troppo spiacevoli del suo carattere.

¹ Am întrebuițat copiile ce se află la Academia Română.

² La 3 Iulie 1783, într'un raport al unei călătorii făcute în Moldova, cancelistul Oechsner vorbește și de asigurările ce i-a făcut Domnul că abatele n'a avut nici o misiune oficială la Viena. Arrieta se găsea oprit la Iasi până ce însuși va arăta în scris aceasta. Fostul Iesuit, care se visa *chargé d'affaires* la Viena, se plînsese lui Oechsner, spundu-î și «dass Comando der Auskundschafter des Fürsten in Wien seyn solle, dass sie sich einverstanden hätten, ihre Correspondenz in spanischer Sprache geschrieben mit häbraischen Buchstaben zu führen».

Io pure, credendolo uomo probò, l'avevo accolto anni sono in Bucoreste, e lasciato alla custodia della mia casa in tempo che ero costì, e certo che senza il mio ritorno andavo a rischio di perdere f. 5 m d'argenti ed effetti lasciati in sua mano, come hò già perduto più centinaja di fiorini. Mi ricordo che già hò parlato di questo soggetto all'occasione di una querela fattami dal signor Lascaroff¹, alla quale costui aveva dato il principale motivo.»

III.

Cernăuți, 23 Mart 1788.

Raport al lui von Metzburg. «Vor drey Tagen kam der E. Durchl. bekannte, in der Moldau stehende Praefectus der katholischen Missionen, P. Fedele Rochi, von Jassy hieher zu mir, und zwar zu meiner Verwunderung mit einem geheimen Auftrage von dem Fürsten Ypsilanti. Dieser hatte ihn nämlich bey der Nacht heimlich zu sich rufen lassen, und sagte ihm, er habe keinen einzigen Menschen dem er das Herz habe sich anzuvertrauen, er habe ihn (den P. Fedele) schon in der Wallachey als einen ehrlichen Mann gekannt, und er wisse dass die Priester unserer Religion die ihnen anvertraute Geheimnisse verschweigen müssen, er bitte ihn dahero also gleich zu mir anhero zu reisen und mir auf das Dringendste vorzustellen [că de la numirea unui Serascher nu se mai simte sigur și că e pentru dînsul o mîntuire să fie «prins» de Nemți; îi asigură și fuga Turcilor din Iași.] Ich führte den P. Fedele zu den H. Prinzen von Coburg und liess ihn diesem selbst Alles wiederholen. Dieser Geistliche ist auch sonst von Allem gut unterrichtet, und die Nachrichten die er dem Prinzen gab, trafen genau mit der letzten von dem Herrn Metropolit[Leon] anhero geschickten Relation überein; nebstdem konnte er die ungemeine Furcht der Türken, von welcher er einige Beweise mit Augen gesehen hat, nicht genug schildern. [Deosebite casuri de panică și

¹ Consulul rus.

fugă din partea lor. — Se judecă imposibil.] Um jedoch zufolge der allerhöchsten Willens-Meynung Seiner Kais. Mayt. dem H. Fürsten so viel möglich zu helfen, wurde nach langen Berathschlagungen entschlossen dass der P. Fedele so-gleich wieder zurück reisen und ihm die erwähnte Unmöglichkeit vorstellen und dafür folgenden Vorschlag machen sollte. [E planul care a fost executat.] Mit dieser Antwort ist der P. Fedele vorgestern von hier wiederum abgereiset, und der Prinz hat ihm zugleich den Befehl an den H. Obristen Fabri von dem Erdödischen Hussaren Regiment mitgegeben und ihm aufgetragen diesem H. Obristen alle dahin einschlagende Umstände mündlich und ausführlich zu erzählen, damit er sodann alle nöthigen Dispositionen darnach zu machen wisse¹.»

IV.

Cernăuți, 9 April 1788.

Raport al aceluiași. «Auch von dem anhero und wieder zurückegesandten P. Fidele ist noch keine Antwort eingetroffen, denn, eben als selber auf seiner Rückreise nach Botoschany kam, ward der Ibraim-Pacha von dem H. Obristen Fabri zurückgeschlagen und blieb mit seinem Corps bey Schippote stehen. Der P. Fidele fürchtete mit Recht seine Reise fortzusetzen und schickte erst einen heimlichen Boten nach Jassy und bat dass ihm der Fürst einige Arnauten zur Bedeckung entgegen senden möchte. Indessen blieb er 12 Tage zu Botuschany und ist von dort erst am 2 dieses abgefahren. Nun warten wir also was er oder der Fürst selbst weiters berichten und an Hand geben werden.»

V.

Cernăuți, 13 April 1788.

Raport al aceluiași. Prințul de Coburg se așază cu tabăra «bey Barenza, gegen die Raya von Chotym . . . Am Abend

¹ Pentru toată această intrigă a lui Alexandru Ipsilanti, v. Hurmuzaki, X, p. XLII, unde se întrebuițează tocmai aceste rapoarte a isticare.

vorhero, als er dahin abreiste, erhielt er noch einen Bericht von dem H. Obristen Fabri aus Botuschany, welcher anzeigte, dass ihm ein Arnauten-Capitaine aus Jassy einen Brief in lateinischer Sprache von dem P. Fedele überbracht habe, des Inhaltes: «Der Fürst könne unmöglich den ihm gemachten Antrag, aus Yassy gegen unsere Truppen auszumarschieren, vollziehen, ohne sich bey denen Türken, und selbst bey denen Bojaren, höchst verdächtig zu machen; der Ibraim Pacha habe nur ein kleines und schwaches Corps, welches denen Kaiserlichen nicht widerstehen könne; wenn ihn der Obriste angreifen wollte, würde der Sieg leicht seyn, und sodann möchte der Obriste nur ein oder zwei Escadrons Hussaren nach Yassy schicken und ihn (den Fürsten) mit seinen Leuten dort aufheben und fortführen lassen.» [Fabri răspunde direct Domnului că va face cum e mai bine.]

VI.

1857, 26 Decembre 1792.

Raport al lui Schilling. «Endlich gelang es mir den warschauer Correspondenten des Fürstens zu entdecken: es ist der Abbe Anton Lochmann, von hier gebürtig, alt 26 Jahr, welcher vor 10 Jahren nach Rom in das Collegium der Missionen geschickt worden, um alda seine Studia zu absolvieren. Verflossenes Jahr wurde er hieher in die Missionen geschickt, allein er nahm die von dem Praefect öfters angetragene Seelsorge nicht an, mit der Einwendung, er seye zu jung und müsse sich durch einige Jahre in der deutsch und pohnischen Sprache üben, um der Seelsorge in diesen Ländern nützlicher zu seyn.

Nun reiste dieser Abbe verflossenen Monat September zu seinem Bruder nach Warschau, welcher bey dem Prälaten Ghigiotti in Diensten stehet, ab; nach seiner Ankunft langten wöchentlich 3 auch 4-fache Briefe an seinen Bruder Stephan, so bey dem Fürsten in Diensten stehet, an; dieser ordentliche Briefwechsel erregte in mir Argwohn: nun eröffnete mit der vorgestrigen Post das an seinen Bruder Stephan gestellte Paquet, so drey Briefeenthilt.

Der erste war in italianischer Sprache sub n° 13 Wa-. Dieser Brief, 4 Seiten stark, enthält ausser den allgemeinen Nachrichten, so in allen Zeitungen zu finden, keine wichtige Stelle. Der zweyte, ohne N^{ro} und Datum, war halb mit italienischen Wörten, halb mit zusammengesetzten Buchstaben, Z. B. : «potete assicurare il nostro principale ch'il nostro cominciato commercio avrà mmmpppprrr. Accio chè il commercio fooriisce (*sic*), com' egli desidera, non pasteranno i denari assignati. Intanto vi faccio sapere che hò fatto con l'ajuto del nostro fratello con i primi negozianti l'amicizia dagnali. Spero di rilevare rrrooo. aapppmmm.»

Der dritte Brief war in deutscher Sprache und lautete :

«Lieber Bruder,

Du wirst aus den bereits Eingeschickten gesehen haben dass ich und der Bruder uns alle Mühe geben unseren neu angefangenen Handl gewiss zur höchsten Zufriedenheit unseres Principalen zu führen. Da dieser wochentliche Briefwechsel bey H. Schilling Argwohn erregen könnte, so habe die Anstalt getroffen, unsere Geschäfts-Briefe nach Kaminiek an den Major Zeliborski zu schicken, von da sie wochentlich der in Suroka stehende moldauer Ispravnick durch einen eigenen Bothen abhollen und unseren Principalen einhändigen werde¹.»

VII.

Iasi, 28 Decembre 1794.

Raport al aceluiasi. «Der fürstliche Secretair Codrika², soviel ich versichert werde, soll seinen zweyten Correspondenten in Warschau, den Abbé Pierre Lochmann, so sich vor der Einnahme dieser Stadt nach Lublin begeben, aufgetragen haben, sich nach Iemberg zu verfügen und von da die gewöhnliche Correspondenz führen.»

¹ V., pentru Lockmann și Ghigiotti, articolul citat din *Literatură și artă română*.

² Și pentru Panaioti Kodrikas, v. articolul citat.

VIII.

Iaşi, 22 Septembre 1795.

Raport al lui Timoni. «Les maladies inflammatoires qui re-
gnent en cè moment à Jassy nous enleverent aussi le R.
Pere Prefet Fedele Rocchi, qui deceda le 19 de ce mois. Sa
vie exemplaire, les secours qu'il prêtoit aux pauvres et sa
bonhomie l'ont fait regretter de tout le public.

M'étant trouvé par hasard à la residence, au moment de
la mort du Pere Prefet, qui n'avoit pas eû le tems de faire
venir le Pere Michel du Siret, destiné pour son successeur,
j'ai crû, dans la considération que son second, le Pere Louis,
est aussi alité, devoir mettre en sureté les papiers et autres
effets précieux de l'Eglise, en faisant sceller le tout sans for-
malité jusqu'à l'arrivée du dit Pere Michel¹, tant pour em-
pêcher que rien ne s'egare que pour prévenir les fouilles de
la police du païs, qui, à la verité, ne s'en est pas mêlée,
dans les archives de notre eglise catholique romaine.

L'eglise a des dettes, mais tout ce qui me conste c'est
qu'elles ne sont pas considerables et, moyenant les revenus
que le defunt a seu augmenter, elles peuvent être acquittées,
quoi qu'en même tems l'eglise soit encore à achever et son
clocher à construire.

De plus, la Cour imperiale de Russie vient de lui accor-
der une pension de 3.000 roubles, que Monsieur le colonel
Barozzi² lui a obtenu, mais le consul de Russie, Monsieur de
Severin, qui vient de me faire la confidence, ignore encore
si cette pension est viagere ou attachée à l'eglise; en ce
dernier cas, ce seroit un bien pour les créanciers.

Le defunt Pere Préfèt avoit une estime et amitié parti-
culieres pour le Père Michel, homme digne de le remplacer,
et, l'ayant proposé par le passé pour son successeur à la
Cour de Rome, et en [a] obtenu l'approbation, il doit natu-

¹ Sassano.

² Pentru care, v. *Acte şi fragmente*, II, p. 346.

rellement l'avoir mis au fait de toutes ses affaires, dont la gestion demande des connoissances locales.»

IX.

Iași, 31 Maiu 1796.

Raport al aceluiași. *P. S.* «Venant d'apprendre par un canal véridique que le feu Prefêt Fedele Rocchi travaillait par le moyen de Monsieur de Severin, et probablement par celui de Monsieur le colonel Barozzi, auprès de la Cour impériale de Russie de devenir eveque de Bakau en Moldavie, il est de mon devoir d'observer à V. Ex. qu'il n'y a pas à douter qu'après le partage déjà consommé de la Pologne, la Cour impériale de Russie tachera de s'approprier le droit de nomination qu'avoit le ci-devant roi de Pologne à cet eveché, dont l'eveque d'aujourd'hui, elû, mais pas encore sacré, doit être un certain Schanoviky.

La Cour impériale et royale ayant aussi participé au partage de la Pologne et possédant de plus une partie du dit eveché de Bakau, qui est la Bucovine, auroit, à ce qu'il me semble respectueusement, assés de raisons de prétendre au droit de la dite nomination; les motifs politiques d'avoir en Moldavie un eveque nommé par la Cour impériale et royale sont trop connus à V. Ex. pour en oser faire une mention détaillée.»

X.

Iași, 26 August 1796.

Raport al aceluiași. «La Cour de Rome vient à la fin de confirmer dans la prefecture de Jassy le R. P. Michel Sano; ce délai de onze mois paroît avoir été causé par les intrigues des deux factions parmi les missionnaires de la Moldavie.»

XI.

București, 11 Iulie 1804.

Raport al lui Merckelius. «Mit der heutigen Post unterfange ich

mich E. Ex.... zu berichten, dass, den 6ten dieses, Vormittag, gegen 11 Uhr, Seine Eminenz der hochwürdige H. Bischof Paul Dovanglia, welcher seinen Sitz, in Betref der langjährigen gehaltenen Gliederkrankheit und seit so vielen Jahren herrschenden Unruhen in Bulgarien, von Nicopel nach Bukurest versetzt hat, wo sich zuletzt diese Materie auf die Eingeweyde gesetzt hatte, das Zeitliche durch eine entstandene Entzündung mit dem ewigen Leben verwechselt hat, woran wegen seinem geführten beyspiellosen Lebenswandel jeder gutdenkende Christ, welcher diesen würdigen Oberhirten gekennet hat, auch den wahren Antheil deutlich zu erkennen gab und den Verlust mit Empfindung bedauert. Dieser Todesfall ergab sich hier eben nach altem Styl in dem Feiertage Johannes des Täufers und wo also keine öffentliche Geschäfte bey dem Lande verhandelt werden.

Ich ging mit meiner Familie an diesem Tage in meinem Garten in die Vorstadt ober Bukurest, welcher $\frac{1}{4}$ Stunde von meinem Quartier entfernt ist, um daselbst der eingetretenen drückenden Hitze bey meinen geschwächten Gesundheits-Umständen einige Ruhe zu geniessen; und gleich nach dem Ableben des seligen Bischofs wurde H. Gaudi durch die russ. und engl. Herren Consuls in das Convent berufen und über die zu erfolgende Beerdigung die Verabredung gehalten. Ohne dass mir hievon H. Gaudi etwas mitgetheilet hätte, hat selbiger auch das Ansuchen dieserwegen an H. Fürsten laut beyliegender Copie gestellet und mich in selbigem als abwesend von hier erkläret. [Iea măsurî la întors.] Und ich machte alsogleich den folgenden Tag die nöthige Vorkehrungen dass das Requiem mit allen Aufstand, und dann Abends nach Sonnen-Untergang die Beerdigung hierlandes mit auffallender Zufriedenheit erfolgte, da ich hiezu die vorfindige 6 Post-Janitscharen und 4 Unter-Officers bey der grossen Volksmenge die beste Ordnung halten liess; wobey auch der russische und englische Consul¹, als der katholischen Religion zugethan, mit aller Bereitwilligkeit und Theil-

¹ Consulul rusesc era Bolcunov, iar cel engles Summerer.

nahme mit ihrem Personale dieser Function beywohnten; und auf solche Art ist diese Beerdigung, ein unvergessliches Andenken, mit Geläute der Glocken von der metropolitan und den zwei nachbarlichen Kirchen, öffentlich durch die Herumtragung des Leichnams über den halben Platz bis zu seiner Grabstätte in die Kirche, vollzogen worden. Der H. Fürst¹ hat auf des H. Gaudi sein officielles Ansuchen einiges Misfallen zu erkennen gegeben und sich hernach gegen mich geäussert, dass er den höchstseligen Bischof nur in Nicopel, aber nicht auch hier als das Oberhaupt der katholischen Kirche betrachten könne, sonst aber wäre Alles sehr anständig bey des Seligen Beerdigung zu seiner Zufriedenheit vollzogen worden, obwohl der H. Fürst aus der angeführten Ursache keinen Allai vom Spatar und Aga etc., etc. hätte anordnen können. Überhaupt hat sich der englische Consul hiebey sehr eifrig, als ein junger, noch nicht genugsam erfahrener Mann, in diesem Fach betragen und dem hier einstweilen von dem hochseligen Bischof bestellten Vicarius Pater Anton laut beyliegender Copia angetragen, selbst dessen Anbringen und Bericht nach Rom zu besorgen; welches ich aber von dem englischen H. Consul habe zurücknehmen lassen und E. Exc. zur weiteren Beförderung hiemit in tiefester Unterthänigkeit beyschliesse.

Bey meinen mehrmaligen Besuchen kam ich vor kurzer Zeit mit dem hochseligen Bischof auch auf die Rede wegen den fortwährenden Verweigerungen der Copulationen von zweyerley Religionen, weil hiedurch verschiedene Gehässigkeiten entstünden, ob dieses alhier nicht gleich wie in den k. k. Staaten der Toleranz angemessen vollzogen werden könnte. Worauf ich die Antwort erhielt, dass hochselbiger dieses ohne Auftrag Seiner Excellenz des päpstlichen Herrn Nuntius in Wien nicht gestatten könnte, obwohl dieses selbst der griechischen Religion, wohin sich zuletzt ausser dem protestantischen Prediger einige in derley Fällen wegen ihrer Copulation verwendeten, etwas auffallend sey....»

¹ Constantin Ipsilanti.

XII.

București, 12 Septembre 1804.

Raport al aceluiași. [Focul din Șelari, la 9 Septembre, între 3 și 4 după amiazi.] Das katholische Convent und das in Erbauung erhaltene Quartier des Herrn Gaudi liegen in Asche, und bitten durch mich um gnädige Hülfe bei E. Excellenz.»

XIII.

București, 9 Octombre 1804.

Raport al aceluiași. «Da, den 9ten September, durch die grausame Feuersbrunst die hiesige katholische Kirche nebst mehr denn 1000 Buden und bey 200 Bujarenhäuser, dem Kloster St Georg und 2 anderen Kirchen in die Asche verlegt worden sind, so habe ich dem wohlehrwürdigen Herrn Pfarrer den Auftrag gegeben mit Beyhülfe eines Beamten und rechtschaffenen Meistern einen Überschlag auf das Wirthschaftlichste hierüber zu machen und, sobald überkommen, so bin ich besorgt denselben Euer Excellenz... einzusenden.»

XIV.

București, 13 Octombre 1804.

Raport al aceluiași. «Vermög meinem letzten... Bericht, unterfange ich mich Euer Excellenz sowohl den Grundriss zur Erbauung der hiesigen katholischen Kirche, als auch den gemachten Überschlag für die höchst erforderliche Bau-Materialien hiezu, ohne hiebey der inneren Einrichtung der Kirche und der Wohnung der Herren Geistlichen zu gedenken, zur gnädigen Einsicht und Beherzigung... zu unterlegen. Der hiezu noch erforderliche fremde Terrain zur Erweiterung des Convents kann, gering gerechnet, mit 4.000 Piaster nicht erkaufet werden, welcher in dem Grundriss abgesondert anmerket worden ist. [Cere sprijin și restituirea anexelor.]

Urmează «Bau-Überschlag und Berechnung derer Erfordernisse welche zu der Aufbaung der bis in Grund ab-

gebrannten römisch-katholischen Kirche zu Bukurest, nach mitfolgendem Plan auszugeben und herbeyzuschaffen erforderlich sind.

Die katholische Gemeinde zu Bukurest bestehet dermalen aus k. k. österreichischen Unterthanen, Zahl 194 Pfamil. (*sic*)

Russ. kay. Unterthanen	13
Französischer	52
K. preussischer	1
K. englischer	3
Türkischer	77

Zusammen: 340.

[Apoi socotelile architectului.

Și planul colorat, între terenul Radului-Vodă și al lui Papazoglu.]

XV.

București, 16 Novembre 1804.

Raport al aceluiăș. «Die huldreiche Theilnahme Euer Excellenz von dem unangenehmen Vorfall mit dem apostolischen General-Vicarius von Nicopel, so in spiritualibus auch hier die General-Vicarius-Stelle in der Walachey vertritt, habe ich wohl demselben einstweilen bekannt gemacht; welcher alhier dermalen bey dem russischen Herrn Consul die Hauspriester-Stelle angenommen hat, bis selbiger vom Heiligen Stuhl die weitere Disposition erhalten wird.»

XVI.

Iași, 23 August 1805.

Raport al lui Schilling. «Euer Excellenz gnädige Zuschrift vom 26 Julius habe den 7ten des Monats zu empfangen die Ehre gehabt und gehorsamst zu unterlegen, dass ich noch unterm 17ten vorigen Monats Julius wegen dem Missionär Stephan Boskor und am 25ten ebendesselben Monats wegen dem anwesenden Priester Raphael Maciowsky meine Berichte eingesendet, und bis nun Euer Excellenz zugekommen seyn werden¹.»

¹ Rapoartele citate lipsesc din copiile ce am întrebuințat.

XVII.

Iaş, 17 August 1806.

Raport al lui Hammer. «Die hiesige, vormals den Polen gehörige katholische Kirche ist seit dem Sistover Frieden unter k. k. Schutze gestanden. Die Depeschen der hohen geheimen Hof- und Staatskanzley enthalten selbst mehrere Beweise hievon.

Als im Jahre 1795 der Präfekt der katholischen Mission mit Tod abging ¹, nahm H. Timoni, laut umständlichem Bericht desselben vom 22. September desselben Jahres, die Verlassenschaftshandlung vor, und die hierauf erlassene Antwort billigte ganz sein Benehmen.

Im Jahre 1803 erst ward dieser katholischen Mission aus allerhöchster Gnade ein milder Beitrag von 500 Piaster bewilliget und durch die hohe Depesche vom 1. Februar desselben Jahres dem Vicepräfekten Domenico Brocani der fernere allerhöchste Schutz zugesichert. Nun aber tergiversiret dieser Vicepräfekt auf eine gegen die genossenen allerhöchsten Gnaden sehr undankbare Weise, indem er gegen mich erklärt hat, dass er selbst noch nicht wisse unter welchem Schutze er zu stehen habe, dass die Kirche dem Lande angehöre und dass er die weiteren Befehle seiner Oberen erwarte. Alles in der Absicht um sich und die Kirche unter französischen Schutz zu begeben. Da der H. Resident bisher davon noch keine Erwähnung gethan, so habe auch ich alles Gespräch hierüber mit Fleiss beseitiget, trage mich aber unterthänigst hiemit an, ob der allerhöchste Hof sich vielleicht seines bisher ausgeübten Patronatrechtes begeben oder sich wie bisher der Kirche und der Mission anzunehmen gesonnen sey, und in dem letzten Falle bitte ich Euer Excellenz dem Vicepräfekten Domenico Brocani durch den Herrn Nuntius die gehörigen Weisungen zur Richtschnur seines Benehmens zugehen zu lassen.»

¹ V. mai sus, pp. 332-3, n° VIII.

XVIII.

Iași, 28 Septembrie 1806.

Raport al aceluiași, «Als Nachtrag zu meinem unterthänigsten P. S. II No. 6, habe ich die Ehre zu melden, dass der neue Präfekt der katholischen Mission in der Moldau¹ bei seinem ersten Besuche mir sagte, die Heilige Congregation habe in ihrem letzten Schreiben ihm noch keinen bestimmten Befehl ertheilet, unter welchem Schutz diese Mission eigentlich zu stehen habe.

Von Reinhard² erfuhr ich auf der andern Seite blos gelegentlich dass er den Auftrag gehabt einzuberichten ob die Ertheilung des Schutzes an die katholische Mission einigen Schwierigkeiten oder *inconveniens* ausgesetzt sey und dass er geantwortet habe, es scheine ihm natürlich dass diese Geistlichen als geborene Unterthanen des Königs von Italien des französischen Schutzes genössen. Da ich mit Fleiss bis zur Ankunft der Befehle Euer Excellenz hierüber alles Gespräch vermeiden wollte, so erwähnte ich auch bey dieser Gelegenheit mit keinem Wort der Kirche, die ehemals unter polnischen, dann nach der Theilung unter österreichisch kaiserlichem Schutze stand und die mit dem Königreich Italien nicht das Geringste gemein hat. Übrigens bin ich überzeugt dass Reinhard persönlich auf diesen Schutz gar keinen Werth setzt und dass dieser Zweifel der Heiligen Congregation und das hier daraus entstandene Schwanken der Mission blos der Tergiversazion des nun abgesetzten Präfekten zuzuschreiben ist. Dass es aber nichts weniger als gleichgültig sey dieses seit der Theilung Polens ausgeübte Schutzrecht aufzugeben umsonst und um Nichts, bedarf erst nicht meiner unterthänigsten Bemerkung.»

¹ Giovanni Maffei, cred. V. Schmidt, *o. c.*, p. 134 și nota 3 (dar nu poate fi un act de la el cu data de *Ianuar* 1806, cum pretinde autorul).

² Comisariul frances.

XIX.

Iași, 15 Mart 1807.

Raport al aceluiași. [Nu i s'a răspuns în afacerea catolicilor], wiewohl derselbe [Gegenstand] meines Ermessens nach nichts weniger als unter die unbedeutenden gehört. [Cearta pentru patronat cu Franța. Observații. Biserica era supt scut polon, pentru că Polonia îi căpătase «Fermane von der Pforte und Chrisove von den Fürsten . . . Der ehemalige Bischof in der Moldau war ein Suffragan des Erzbischofs zu Lemberg.» Succede Austria în aceste drepturi, «wie mehrere andere in den osmanischen Staaten.»] In den letzten Jahren wollte der französische Consul sich das Protektionsrecht über die Geistlichen anmassen, denen die Heilige Congregation jüngst gar keine bestimmte Weisung ertheilt, an wessen Schutz sie sich halten sollen, sondern dieselbe ans Land selbst angewiesen hat. Nun ist es aber doch unläugbar dass die Geistlichen, sie seyen übrigens wessen Nation sie wollen, unter denselben Schutz gehören als ihre Kirche. Die von der Pforte eingesetzte Fürsten können niemals auslangen den Schutz der Kirche für sich zu behaupten, denn nach den Traktaten der europäischen Mächte mit der Pforte stehen die katholischen Kirchen in den osmanischen Staaten entweder unter französischen, spanischen oder österreichischen Schutz, und die von Jassy stand immer, eh unter polischen, hernach unter österreichischem.

Ich sehe nicht mit welchem Grunde Rom seinen Missionarien einen andern Schutz zuwenden will als den unter dem die Kirche steht und wie es sich weigern kann, die Mission der Moldau, deren Bischof sonst nur ein Suffragan des Lemberger Erzbischofs war, ausschliesslich an die k. k. Agenzie anzuweisen.

Itzt, in diesem Augenblick, wo kein französischer Consul gegenwärtig, ist meines Erachtens gerade der wahre Zeitpunkt mit positivem Tone aufzutreten und Wahrheit und Recht, so hier als in Rom geltend zu machen, damit die Mission angewiesen werde, sich ausschliesslich an der k. k.

Agenzie zu halten und nicht zwischen dem österreichischen, französischen und Landesschutze zu tergiversiren. Daran ist aber dermalen nicht der itzige Präfekt, dem ich alles Gute nachrühmen muss, sondern der Mangel der Weisungen aus Rom Schuld, denn wider die Mission selbst habe ich keine Einwendung zu machen.

Da ich nicht zweifle, dass der Ränkeschmied Bocskor, um die Veränderung der Mission zu bewirken, versucht haben wird die Sache unter einem dem Interesse des allerhöchsten Hofes vortheilhaften Lichte darzustellen, so halte ich es auch für meine Pflicht hier im Vorbeygehen zu bemerken, dass, den einzigen Fall ausgenommen *wo der k. k. Hof unmittelbare politische Bearbeitung der im Lande angesiedelten Unguränen zum Zwecke hätte*, nichts weniger politisch und dem mir bekannten Staatssystem und Staatsinteresse des allerhöchsten Hofes mehr zuwider wäre, als die Hereinsendung von ungarischen Priestern, weil hiedurch nichts als die Auswanderung befördert wurde; denn das Interesse der Geistlichen, die nur von Parochialeinkünfte leben, wäre es die Zahl ihrer Pfarrkinder nach Kräften zu vermehren; und für die Ungarn, welche wussten dass sie hier Seelenhirten ihrer Nation anträfen, wäre dies ein Beweggrund mehr zum Herüberziehen. Doch, gesetzt auch dass der obgedachte Fall von politischen Bearbeitungen in die dermaligen Absichten des k. k. Hofes einschläge, so müssten hiezu vor Allem ehrliche und wackere Seelsorger gewählt werden, und nicht solche Spitzbuben und Betrüger wie Bocskor und Consorten, welche eine wahre Pest ihrer Heerden wären und, statt dem Interesse des k. k. Hofes in der Hand, demselben, um ihr eigenes zu befördern, aus allen Kräften entgegen arbeiten und nicht kleines Unheil stiften würden.»

XX.

Iași, 14 Maiu 1807.

Raport al aceluiăș. «Auf die von Euer Excellenz unter dem 22tem April an mich gestellten Fragen in Betref des ungarischen Volkes in der Moldau, habe ich die Ehre für die

allerhöchste Kenntniss Seiner Majestät folgende Auskunft vorzulegen:

Die Zahl der moldauischen Unterthanen welche ungarischen Ursprungs und katholischer Religion sind, beläuft sich auf 4.182 Familien, welche 21.319 Seelen ausmachen und in folgenden zehn Pfarreyen eingetheilt sind:

	Familien	Seelen
Faraoni	350	1935
Clesia	380	1928
Grosescht	310	1581
Valesacca	278	1365
Kalughera	762	3647
Temascheni	450	2370
Reketeni	340	1874
Allauesti	460	2367
Saboani	680	3448
Husch	172	792
	<hr/> 4182	<hr/> 21319.

Die Seelsorger derselben sind Italiener aus dem Orden der Minoriten, von der Propaganda geschickt und dem zu Jassy residierenden Präfecten untergeordnet.

Ausser einigen achtzig Piastern welche dieselben jährlich von der Propaganda erhalten und ausser den Stallgebühren, bekommen dieselben von jeder Familie einen halben Piaster jährlich.

Die Sprache in welcher sie predigen ist die moldauische, was schon desshalb nothwendig, weil nur der kleinste Theil der oben aufgezählten Familien (nämlich die später Eingewanderten) noch ungarisch verstehen, die ältesten Einwohner aber, zwar ihre Religion, nicht aber ihre Sprache beybehalten haben.

Diese verlässliche Auskunft habe ich ohne das mindeste Aufsehen, und unter dem Vorwand zur Ergänzung der statistischen data welche ich über die Moldau sammle, eingeholt.

Ich nehme mir nur noch die Freyheit hier die schon in einem meiner vorigen . . . Berichte [nº XII] gemachte unmässgeblichste

Bemerkung zu wiederholen, dass (die Einwilligung der Propaganda vorausgesetzt) die Aufstellung ungarischer Seelsorger in der Moldau dem k. k. Hofe nur dann vorthailhaft seyn könnte, wenn es in desselben System lăge zur Erreichung eines nicht entfernten ausserordentlichen Zweckes die gedachten ungarischen Abkômmlinge politisch zu bearbeiten, dass aber, wenn die Moldau auch künftig unter türkischer Bothmässigkeit und alles im Alten zu verbleiben hat, die Einführung ungarischer Seelsorger in der Moldau die Auswanderung aus Ungarn und den Szeklerstühlen ungemein begünstigen würde.»

XXI.

Iasi, 17 April 1808.

Raport al lui Duldner. [O candelă aprinsă la icoane de un Lipovan negustor, care ținea cu chirie o prăvălie a Trei-Ierarhilor, dă foc întregului rînd de dughene precum și mănăstirii chiar.] Auch die Buden des katholischen Klosters schon Feuer fingen und die Kirche bedrohet wurde. [Feldmareșalul rus¹, care era «in der Kirche», dă ordin trupelor să intervie pentru a stinge ; ceia ce ce se și face, dărîmîndu-se casele vecine.] Acht Gemeine vom neun und zwanzigsten Jägerregiment waren auf das Dach der katholischen Kirche hinaufgegangen, besprizten dasselbe anhaltend mit Wasser, und so wurde solche gerettet. [Noroc că a stat vîntul și că Trei-Ierarhi erau încunjurați cu zid. Auch das katholische Kloster wird durch Abtragung der auf seinem Grunde befindlich gewesenenen Gebäude einige tausend Piaster verlohren haben².]

XXII.

București, 12 April 1810.

Von der Rennen către vice-președintele Divanului, general Engelhardt. Îi cere: «8⁰ Endlich möchten auch dem k. k.

¹ Cneazul Alexandru Prozorovski, care se afla încă în acest oraș.

² V., pentru acest foc, mai sus, p. 160, n^o CXVI.

Agentie-Personale und der katolisch und evangelischen Geistlichkeit ihre zugetheilte Bauren alle ihre bishere genossene Freyheiten, durch die Saptschis im Mindensten nicht angetastet werden.»

XXIII.

Bucureşti, 1st April 1812.

Raport al lui Fleischhagl. «Die hiesige katholische Kirche ist, sammt dem daran stossenden Kloster der Franziskaner, welche allhier, unter Oberaufsicht des Herrn Bischof von Nicopol Ferery, die Seelsorge ausüben und den Gottesdienst versehen, seit mehreren Jahren, nemlich seit dem 3ten August 1805¹, ein Raub der Flammen geworden.

Einige mildthätige Beyträge reichten kaum hin, auf der Brandstätte nach und nach einige wenige Wohnzimmer zur Unterkunft für die Geistlichkeit zu erbauen und den vor jenen Zimmern befindlichen engen Corridor dergestalt einzurichten, dass man in selben zum Nothfall den Gottesdienst abhalten konnte; welches auch aus Mangel eines bessern Locale bis jetzt geschah, obgleich dieser Platz zum Gottesdienst weder schicklich, noch hinreichend ist um auch nur den kleinern Theil der katholischen Gemeinde in sich fassen zu können.

Der vorigen Winter aus Jassy anhero gekommene Architect Freywald² nahm den zu der neuen katholischen Kirche bestimmten Platz genau auf und verfertigte einen Plan, der, seiner einfachen Zierlichkeit wegen, sowohl als der dabey genommenen hauptsächlichen Rücksicht auf die genaueste Ersparung, allgemeinen Beyfall erhielt und nach welchen man dieses von allen Katholiken so sehnlichst gewünschte Gebäude unter dem Schutze des Allmächtigen nächstens zu beginnen hofft; welches jedoch ohngeachtet aller nur möglichen Oeconomie gegen 40.000 Piaster zu stehen kommen wird.

Die Haupt-Schwierigkeit selbes zu vollenden bestand immer in der Unzulänglichkeit, wo nicht gar in dem gänzlichen

¹ Cf. mai sus, p. 336, n° XII.

² Pentru care, v. Hurmuzaki, X, p. 666.

Mangel der nöthigen Fonds. Um diese zum Theil herbeyzuschaffen, schritt das Kloster zur Veräusserung einiger ihm gehörigen, im Tirgovister Bezirke gelegener Grundstücke; das Übrige sollte durch eine öffentliche Kollekte allhier zusammengebracht werden. Seine Excellenz der en Chef kommandierende General Graf Kutusoff, welchen die Geistlichkeit am Ersten um die Erlaubniss eine derley Kolekte machen zu dürfen, anging, unterschrieb sich am Ersten mit 50 Dukaten oder 600 Piaster, die er auf der Stelle dem Geistlichen übergab, und zugleich durch den Vice-Praesidenten an den Divan den Befehl ergehen liess, die zum Bau nöthigen Materialien um den wohlfeilsten Preis der Kirche zu verschaffen. Diesem schönen Beyspiele folgten mehrere andere russische Generäle und Beamte; so gab der Herr Consul Kirico 2.000 Piaster, Herr Consul Ledoulx ebenfalls 50 Dukaten oder 600 Piaster und, da die hiesige Kirche von jeher unter k. k. Schutz steht, so konnte ich auch nicht weniger beitragen als 50 Dukaten oder 600 Piaster.

Selbst mehrere hiesige Bojaren zeichnen sich durch namhafte Beiträge in Geld und durch Versprechungen von Beyhilfe an unterschiedlichen Materialien aus.

Jedoch würde allen diesen wohlthätigen Beyträgen nur dadurch die Krone aufgesetzt, wenn Seine Majestät unser allernädigste Monarch, durch Euer Excellenz Fürsprache bewogen, Seine allermildreichste Hand aufthun und als erster Beschützer der Kirche und der Geistlichkeit durch eine milde Gabe den Bau der katholischen Kirche seiner Vollendung nahe zu führen geruhen wollten.»

XXIV.

București, 6 Januar 1813.

Raport al aceluiași. «In der Nacht vom 2ten auf den 3ten erhielt ich die zweyte gnädige Depesche vom 18ten Dezember, in welcher mich Euer Excellenz zu unterrichten die Gnade hatten, dass Seine Majestät unser . . . Kaiser zum Behufe der Wiedererbauung der katholischen Kirche eine Beyhilfe von vier tausend Gulden v.v. . . . zu bewilligen geruhten. Ich habe

geeilt, dieses Zeichen der allerhöchsten Grossmuth und Frömmigkeit, sowohl der hiesigen katholischen Geistlichkeit, als auch dem Publikum bekannt zu machen. Erstere behält sich vor, ihre . . . Danksagung selbst abzustatten.

Die Kirche ist bereits seit Anfang vorigen Frühjahrs bis zum Dach solid aufgebaut, die Arbeiten aber im Herbst aus Mangel an hiezu erforderlichem Gelde eingestellt worden.»

XXV.

Bucureşti, 13 Octobre 1813.

Raport al aceluiaşi. Va negocia o scrisoare de schimb, dessen Betrag dem gegenwärtigen, aus Furcht vor der Pest in Tirgovischt befindlichen Klostervorsteher Herrn Pater Ambrosius Babich, zum Behufe des Baues der hiesigen katholischen Kirche, zu übergeben, und Euer Excellenz dessen Quittung seiner Zeit zu übersenden bemüht sein [werde].»

XXVI.

Bucureşti, 17 Novembre 1813.

Raport al aceluiaşi. «Der hier wohnhafte Herr Bischof von Nicopoli, Monsignor Francesco Ferrari, ist gestern abends, in dem von katholischen Bulgaren bewohnten, unweit Bukarest gelegenen Dorfe Ciopli, allwo demselben auf mein Einschreiten bey dem regierenden Fürsten eine kleine katholische Kirche nebst Wohngebäude für die katholischen Seelsorger zu erbauen gestattet wurde und wohin er sich, nach oftmals gewechselten Wohnorten, der Pestseuche wegen geflüchtet hatte, gestorben. Der einzige, mit Ausnahme des Kirchenvorstehers Pater Ambrosius Babich, von der Seuche noch verschont gebliebene hiesige katholische Geistliche, Padre Fortunato, wurde zwei Tage bevor ebenfalls von diesem Übel, in gedachtem Dorfe Ciopli, wo er mit dem Herrn Bischofe unter einem Dache lebte, befallen, woran er noch krank darnieder liegt, und hatte Sonntag am 14ten seine Krankheit dem Herrn Bischofe entdeckt.

Diese Entdeckung hatte so nachtheilige Folgen auf die Gesundheit des alten schwächlichen Monsignore Ferrari, dass er nach einem Krankenlager von 3 Tagen seinen Geist aufgab. Ich wage es indessen nicht zu entscheiden, ob der Schrecken allein, oder vielleicht die Ansteckung durch Padre Fortunato, die Ursache seines Todes gewesen sey und, da ich vermüthe, dass der Herr Bischof der Propaganda von Rom unterstand, so halte ich es für meine Pflicht Euer Durchlaucht diese . . . Anzeige zu machen.»

XXVII.

București, 8 Ianuar 1814.

Raport al aceluiași. «Da der hochwürdige Herr Pfarrer Pater Ambrosius Babich von Tergovischt nach Bukarest zurückgekehrt ist, um während der eingetretenen Weihnachtsfeiertage den Gottesdienst allhier abzuhalten, so habe ich ihm die aus allerhöchsten Gnade erhaltene zweyte Rate des allergnädigsten Beytrages zum Bau der neuen katholischen Kirche, bestehend in 1.666 Piaster, 26 Para, übergeben, und unterlege die eigenhändige Quittung.»

XXVIII.

București, 6 April 1814.

Raport al aceluiași. «Da sich seit geraumer Zeit ein zu Kimpolung befindlicher wallachischer Bischof¹, durch einen blinden Fanatismus geleitet, Eingriffe in die Rechte der dortigen katholischen Kirche erlaubt und ihre seit den ältesten Zeiten bestehenden und aufrecht erhaltenen Freyheiten zu schmälern trachtet, ein Verfahren das, wenn es länger geduldet würde, zu den unangenehmsten Folgen führen könnte, so habe ich auf die erste Anzeige davon, alsogleich vom hiesigen Herrn Metropoliten Nectarius die nöthigen, kräftig-

¹ Al Argeșuluï, de sigur. Dacă nu egumenul de la mănăstirea domnească a Cîmpulunguluï.

sten Befehle an gedachten Bischof begehrt, die, wie ich hoffe, seinen Anmassungen und zugleich allen ferneren Scandal erweckenden Streitigkeiten zwischen beyden Kirchen ein Ende machen sollten. Um jedoch das Übel aus der Wurzel zu heben und zugleich für die Zukunft ähnlichen Misshelligkeiten vorzubeugen, glaube ich die Ferien der Ostertage nicht besser und zweckmässiger verwenden zu können, als wann ich mich selbst an Ort und Stelle verfügte und die Sache auf eine gütliche Art beylege¹.»

XXIX.

București, 4 Maiü 1814.

La 1 iü, după cererea Agentului, «der Vorsteher der hiesigen katholischen Kirche», Babick, a celebrat un serviciu pentru liberarea Papei. Asistă și consulul rus Chirico. Dar Ledoulx, consulul frances, face să se cheme acasă Madame Ledoulx, «eine sehr gute Christin», și cumnata ei.

XXX.

Iași, 20 Maiü 1814.

Raport al lui Raab. [După ordinul din 7 Maiü, a invitat pe Barbieri să plece imediat în Italia sau la Constantinopol. Cere pașaport prin București, voind să meargă la Roma. I l-a dat, dar va atrage atenția asupra lui și la Agenția munteană. Bani pe cari-î avea călugărul la starostele din Galați, Manzoli².] Bey dieser Gelegenheit kann ich nicht umhin den heissesten Wunsch zu äussern, damit die hiesige katholische Mission mit untadelhaften Religions-Vorstehern einmal versehen und ordentlich geschützt werde, um der öffentlichen Schau, da wo die griechische Religion die dominante ist, nicht ausgesetzt zu werden. Die Mission überhaupt und die Kirche selbst ist nicht unter dem Schutz einer fremden Macht; der

¹ Nu știm nimic despre această vizită proiectată.² Dar Barbieri nu plecă îndată. V. mai sus, p. 169, n^o CXXXIII.

Vorsteher bedientet sich in Vorfällenheiten des Schutzes eines fremden Agenten nach seinem eigenen Belieben, verhandelt die Geschäfte selbst mit den Landesfürsten und, da die in der Turkey sich befindenden Missionen und Kirchen ihren eigenen Schutz haben, so macht dieses grosse Ungelegenheiten, giebt zu vielen Ränken Ursache, versetzt auch die Landes-Obrigkeiten in Verlegenheit, so dass der Fürst mich fragen liess, warum die Kirche und die Geistlichen nicht unter einem Schutz ständen, so wie es insgesamt in der Turkey der Gebrauch ist und dass er sich füglich in solche Geschäfte nicht zu mischen glaube.»

XXXI.

Iași, 26 August 1814.

Raport al aceluiași. «Den 24ten dieses habe ich die Ehre gehabt, das hohe und gnädige Befehlschreiben Euer Durchlaucht vom 10ten August zu empfangen, und habe nicht ermangelt, den Herrn Präfekten dieser Mission anzuzeigen, dass Seine Majestät der Mission in der Moldau insgesamt ihren Schutz angedeihen lasse. Diese Mission, von so einem hohen Grade durchdrungen, dankt ehrerbietigst und bat mich den ehrfurchtsvollsten Dank hierüber vor die Füße Seiner Majestät zu bringen.

Ich stellte obgedachten Präfekten dem Herrn Fürsten vor, allein dieser glaubt der Mission nicht ehevor öffentlich des k. k. Schutzes (*sic*) Österreichs geniessen zu lassen, als bis ihm der dazu nöthige Ferman von der Pforte zugekommen seyn wird, dass er aber den provisorischen Schutz Seiner Majestät bis dahin anerkenne.

[S'a cerut firmanul, după modelul celor polone, de la Internunțiu, trimiteându-i-se și «die Denkschrift des apostolischen Herrn Nuntius» și declarația Domnului.] Auch wird Herr Internuntius selbst wissen, ob für den nun hier zu residirenden Herrn Bischof aus Bacao ein Ferman ebenfalls nothwendig seye oder nicht. Ich habe desshalben mit dem Herrn Fürsten nicht gesprochen, erwarte die Ankunft dieses Kirchenvorste-

hers, um dann auf eine schickliche Art diese Neuerung von dem Herrn Fürsten annehmen zu machen.

[Dar nu-și dă samă cu ce va trăi episcopul,] da die Mission arm ist und für den Bischof keine Mensa existirt, wo hingegen die moldauischen Bischöfe Staat und Ansehen machen und dass so ein armer, kümmerlich lebender katholischer Bischof nur zum Gelächter der andern werden könnte, wenn der römische Hof diesem Bischof nicht eine ausgiebige Zulage bey den dormalen so theuern Zeitumständen geben wird, denn es scheint mir unmassgeblichst der Ehre der heiligen Religion und des römischen Hofes nicht angemessen zu seyn, dass ein katholischer Bischof in der Stille und in Geheim zu Hause darbe.

Ich meinerseits werde mir anbefohlenermassen das Wohl und das Ansehen der heiligen Religion in dieser abkatholischen, fanatischen Gegend zum Gegenstand der schuldigsten Aufmerksamkeit machen und mit Rath und That dem Herrn Bischof, sowohl als den Missionairen überhaupt, an die Hand gehen¹.

XXXII.

Iași, 9 Septembre 1814.

Raport al aceluiași. Răspuns la un ordin din 24 August, în afacerea stradei. A ajutat Misiunea în acest punct chiar și înainte de acordarea protecției și a obținut să se dea o compensație bisericii catolice. Expune afacerea: «Neben der katholischen Kirche und jener der Drey Heiligen besteht ein kleines Gäschen, kaum für eine Person gangbar. Die rückwärts dieser Kirche wohnenden haben keinen Ausgang und sind bey Feuer-Entstehung dem grössten Unglück ausgesetzt. Diese Einwohner wollen nun behaupten dass zu allen Zeiten diese Strasse fahrbar war und dass das katholische Kloster sich der Strasse bemächtigt hatte, und verlangen die Strasse zum allgemeinen Wohl und Besten. Die beyderseits vorgewiesenen

¹ Cf. raportul, pe care, din partea lui, îl face Berardi, Prefectul, mai sus, pp. 184-5, n^o CXXXVI.

Dokumente sind Zweifeln unterworfen. Der Herr Fürst und der Divan bestehen nun darauf, zum allgemeinen Wohl und zur Sicherheit der Stadt, dem katholischen Kloster einen Kaufmannsladen zur öffentlichen Strasse abzunehmen und wollen das Kloster auf eine andere Art entschädigen.» Nu se poate opune, lipsind acte indubitabile ¹.

XXXIII.

Iași, 14 Octombrie 1814.

Protest al Agentului către Domnie, în afacerea stradei. Află că Domnul ar fi dispus a confirma decizia Departamentului Afacerilor-Străine, care refusa indemnizarea de 2.800 l. și afirma că a fost cândva o stradă pe acel loc. Anunță că va raporta lucrul și cere a nu se atinge până atunci clădirile bisericii.

XXXIV.

Iași, 14 Octombrie 1814.

Raab către internunțitul Stürmer, în aceeași afacere, pentru care-î mai scrisese. Face istoricul. Legătura Misiunii de Polonia: «auch führt diese Mission noch heutigen Tags das polnisch-königliche Wappen. Nach Abtretung Galiziens im Jahre 1772 war selbe aber, auf die der Heiligen Congregation von Seiten der verschiedenen Präfecten gemachten Anzeigen, dass sie von den moldauischen Fürsten stets gut behandelt und geschützt werde, ohne allen Schutz belassen; doch hat sie in vorkommenden einzelnen Fällen bald den österreichischen k. k., bald den russischen k. Schutz in Anspruch genommen». Va lua ce cale va crede, dar «auch ich bin der Meinung dass durch ein einfaches Begehren eines gewöhnlichen Pforten-Fermans der beabsichtigte Zweck erreicht werden kann».

¹ Cf. spusele Prefectului, mai sus, pp. 185 și urm.

² Cf. p. 188, n^o CXXXIX.

XXXV.

Iași, 10 Februar 1815.

Raport al lui Raab. La reclamația nunciului, asigură iarăși că se va acorda despăgubirea, pe care i-a promis-o din nou, verbal, Domnul. Comisia numită, după intervenirea lui, se pronunțase pentru biserică. S'a ordonat și măsurătoarea locului¹. Aceasta ar fi trebuit de mult s'o ceară misionarii.

XXXVI.

Iași, 2 Iunie 1815.

Raport al aceluiași. «Das gnädig reservirte Befehlsschreiben Euer Durchlaucht vom 10ten May und das auf dieses Bezug habende vom 20ten May habe ich unter einem den 31ten May zu erhalten die Ehre gehabt.

Das Seiner Majestät in ungarischer Sprache überreichte und im Nahmen der in Moldau und Wallachey zerstreuten Katholiken gestellte Gesuch scheint mir nichts anderes zu sein als eine Erdichtung des berühmten Geistlichen Stephan Botskor², denn ich glaube nicht dass in der Moldau solche Leute werden vorfindig seyn, noch dass sie zu so einem Schritt selbst gekommen wären, indem ich hieher weiss dass die hierländigen äusserst beschränkten Katholiken mit ihren Seelsorgern zufrieden, bis dato hier noch nicht Klage geführt haben, besonders da ich mit dem hochwürdigen Herrn Prefecten voriges Jahr die Einleitung getroffen habe, an einem Ort wo kein Seelsorger war, Jemanden zu stellen und auf diese Art ist diesem abgeholfen worden.» Va cerceta această intrigă.

«Die gegen Baco aufgestellten Residenzen sind nur zu Calugera, eigentlich die Baccoer Pfarre, eine halbe Stunde von Bacau entfernt; hat einen der würdigsten Seelsorger in der Person des Pater Domenico Brocani, einen Römer, der in der ungarischen Sprache mächtig, allgemein geliebt und geschätzt

¹ Vezi-o mai sus, pp. 188-9, n^o CXL.

² Vezi mai sus, pp. 340-1, n° XIX.

ist. In Faraoan ist Pater Pancratio Finta, ein Ungar, in Clegia Raphael Magejowskij, ein Pole, in Groseschtie Pater Alexander Popp, ein Ungar . . .

In der ganzen Moldau rechnet man höchstens 24 tausend katholische Seelen, und alle diese sprechen die moldauische Sprache und haben der ungarischen gar nicht nöthig. Dass diese Bittschrift daher nur den unruhigen Boczkor zum Urheber haben muss, scheint um so gewisser zu seyn, als er schon nach dem im Jahre 1808 misslungenen Versuch sich der hiesigen Prefectur zu bemeistern, aus dem Czernowitzer Arreste manche derartige Gesuche und Verläumdungen der hiesigen Missionarien an die russischen Befelshaber gelangen zu lassen wusste.

Was den zur bessern Pflege der Seelsorge nach der Moldau abzuschickenden ungarischen Priester betrifft, so werde ich Sorge tragen damit er in jene Gegenden komme, wo er mit der ungarischen Gränze nicht zu nahe ist, denn ich richte mein Augenmerk immer dahin, damit dadurch der Auswanderung gesteuert werde, und glaube zu behaupten dass durch die Anstellung solcher ungarischen Geistlichen die Auswanderung nur befördert wird und wäre sicher besser wenn diese Pfarrer der Landsprache mächtig, aber keine Ungarn wären.

P. Berardi hat mir das eigenhändige Schreiben des päpstlichen Herrn Nuntius vom 15ten May lesen lassen, vermöge er ihm ämtlich anzeigt, dass er zum Bischof in Bacau von Seiner päpstlichen Heiligkeit ernannt seye¹. Da nun die Ernennung vor sich gegangen und nicht mehr zu ändern ist, so ist zu hoffen dass die guten Absichten Seiner Heiligkeit dadurch erfüllt seyn werden; nur wäre es zu wünschen dass der würdige P. Landi, ehemaliger Präfect, wenigsten die Praefectur wieder erhalte.»

¹ V. mai sus, p. 189, n^{le} CXLI-II.

XXXVII.

București, 28 Novembre 1815.

Raport al lui Fleischhakl. «Der Herr Bischof von Nicopolis, Monsignor Fortunato Ercolani, ist vor etlichen Tagen in Begleitung seines Bruders und noch etlicher Missionarien von Wien hier zurück eingetrofen und hat am vorgestrigen Tage in der hiesigen katholischen Kirche, unter dem Zustromen aller hier befindlichen Katholiken, sein erstes bischöfliches Hochamt feyerlichst abgehalten. Eben heute habe ich ihn dem regierenden Herrn Fürsten und dem hierortigen wallachischen Herrn Erzbischof¹ vorgestellt, und er wurde von Fürst Caradzea, sowohl als von benanntem Prälaten, auf das Freundschaftlichste und Zuvorkommendste empfangen. Nun werde ich mein vorzüglichstes Augenmerk darauf richten, die Einigkeit unter der hiesigen Geistlichkeit zu erhalten, was auch bisher jederzeit meine angelegentlichste Sorge gewesen ist.»

XXXVIII.

București, 31 Decembre 1815.

«Ambrosius Babich, administrator parochiae», dă chitanță lui Fleischhakl pentru a treia rată din suma de 4.000 de florini, dăruită de Împărat.

XXXIX.

Iasi, 19 Februar 1816.

Raport al lui Raab. «Die hohe ottomanische Pforte hat dem Herrn Fürsten, auf die ihr von ihm gemachte Anzeige wegen der Hieberschickung eines römisch-katholischen Bischofs unter der Benennung eines Bischofs von Bacau, geantwortet dass sie, nach eingesehener Vorstellung der Landes-Bojaren insgesamt, ebenfalls diese Anerkennung nicht zugeben wolle und dass sie bereit seye dem k. k. Herrn Internuntius, wenn

¹ Era atunci Nectarie.

er sich deshalb an sie wenden werde, eine ähnliche Antwort zu geben.

Um, in Ermanglung der hohen und gnädigen Verhaltensbefehle Eurer Durchlaucht, die Sache jedoch nicht bey dem bewenden zu lassen, glaubte ich gehorsamst unterthänigst, dass ich einstweilen nichts besseres thun könne als mir zugestehen machen zu lassen dass wir befugt seyen einen Bischof, wie es ehevor der Gebrauch war, als Visitator in die Moldau zu schicken, dass er seinem Rang gemäss empfangen und auf die Zeit seiner Visitation geduldet werde.

Nach einem langweiligen Für- und Dagegen, wo ich gegen eine eingebilddete Vermuthung zu kämpfen hatte, als sehe man in der Ernennung des Bischofs einen geheimen Antrag die katholische Religion zu Nachtheil der herrschenden griechischen allgemein einzuführen, hat mir der Herr Fürst versprochen, dass, wenn ein Bischof für die Katholiken in der Moldau, unter einer ändern Benennung als jener eines Bischofs von Bacau, unter dem Vorwand eines Visitators hieher kommen würde, er ihn gleich seinen Vorfahrern standesgemäss empfangen und ruhig sein Amt auf eine übereinzukommende Zeit werde führen lassen, dass er auch bereit seye ihm eine grössere Verlängerung nach Umständen zu geben, damit es nicht heisse als habe er seinen permanenten Sitz im Lande.

Ich entstehe nicht Euer Durchlaucht dieses vorläufige Übereinkommen als Nachtrag zu meinem Berichte von 29ten December 1815¹... zu unterlegen und bitte Euer Durchlaucht gehorsamst um die hohe und gnädige Weisung².

XL.

Iași, 19 April 1816.

Raport al aceluiași. «Das hohe und gnädige Befehlsschreiben Euer Durchlaucht vom 3ten April habe ich den 14ten des Mo-

¹ Lipsește.

² Cf. mai sus, p. 192 și urm. Din corespondența austriacă se vede că raportul n^o CXLIX, de pe p 196, trebuie datat 1817, nu 1816. De altminteru, în original nu era anul, ci numai luna.

nats unterthänigst zu empfangen die Ehre gehabt. Ich ersehe daraus, dass Euer Durchlaucht gewünscht, dass ich mich vor Einlangung bestimmter höherer Weisungen mit dem Herrn Fürsten in keine weitere Unterhandlungen des Bischofs von Bacou wegen, einlassen, viel weniger einen Anwurf zur Annahme des Monsignor Berardj als blossen Visitator hätte machen sollen.

Ich kann Euer Durchlaucht versichern dass ich dem Herrn Fürsten hierüber keinen Vorschlag gemacht habe, dass ich nur die Gelegenheit ergriffen um mir von dem Herrn Fürsten versprechen zu machen, gegen die etwaige Ankunft eines Visitators nichts einzuwenden, und diess umso mehr weil es der erste war, welcher mir sagte dass man höchstens unter Bedingnissen einen Visitator annehmen konnte, wie es ehevor der Gebrauch war, dass er aber auch darzu keinen bestimmten Befehl habe, dass er aber doch etwas auf sich nehmen wolle. Ich hatte bey dem keine andere Absicht als das von den Ständen in der Moldau selbst anerkannte Recht der Katholiken zu realisiren, ohne desshalb wegen Anerkennung eines permanenten Bischofs von Bacau das Recht zu vergeben, oder aber gar die ämtlichen Schritte Seiner Excellenz des k. k. Herrn Internuntius beschränken zu wollen; denn ich glaubte dass, wenn der Bischof einmal unter so einem Namen hier erschiene, die Stände durch dessen Hierseyn sich nach und nach an ihn gewöhnten und mit der Zeit durch längeren Aufenthalt dessen Existenz begründet, die Anerkennung selbst bewirkt werden könnte. Da dieses alles in einer freundschaftlichen Unterredung mit dem Herrn Fürsten gepflogen wurde und ich es Euer Durchlaucht gehorsamst unterthänigst unterlegt hatte, so glaube ich dadurch die in Frage stehende Anerkennung des Bischofs von Bacou nicht verrückt zu haben. Allein, soviel ich in Erfahrung habe bringen können, so wird die Anerkennung eines permanenten katholischen Bischofs von Bacou vielen Schwierigkeiten unterliegen, weil die Frage in Constantinopel im vollen Staatsrathe, wie mir der Herr Fürst sagt, abgeschlagen und dem Grossherrn selbst die Entscheidung darüber unterlegt worden seye.

Diese dem Fürsten erst kürzlich zugekommene Entscheidung mag ihn auch bewogen haben auf meinen ihm vertraulich gemachten Antrag, gegen die Rückkehr jenes geistlichen Oberhirten in derselben Eigenschaft, welche dieser bey seiner Abreise von Yassy begleitete, nichts einzuwenden, mir eine abschlägige Antwort zu geben und sich zu erklären, dass er dieses darum nicht zulassen könne, weil Monsignor Berardj bereits als Bischof von Bacou durch ihn selbst in dem Lande unter den Katholiken promulgirt worden, auch zu diesem Zwecken von dem Landvolk Gelder eingehoben habe, dahero befürchten müsse, dass man ihn, Monsignor Berardj, als eine Maske und den Fürsten als Werkzeug betrachten werde um wider die Willensmeynung des Grossherrn einen permanenten Bacouer Bischof allhier einzuführen und dass er mich eben aus diesem Grunde ersuchen müsse zu vermitteln dass die Anherkunft dieses neuen Bischofs bis zu Einlangung der definitiven Entscheidung aus Constantinopel verschoben werden, indem er Fürst im entgegengesetzten Falle für nichts mir gut stehen könne.

Aus allen Reden des Herrn Fürsten habe ich deutlich ersehen dass er auch die mir früher ohne höhere Bewilligung freywillig zugestandene Anerkennung des Monsignor Berardj als Visitator beanstände.»

XLI.

București, 8 Iunie 1816.

Raport al lui Fleischhagl. «Ich befinde mich in der Lage Euer Durchlaucht unterthänigst um eine gnädige Weisung bitten zu müssen, wie ich mein Benehmen einrichten müsse um nicht in Ausübung der politischen Gerichtsbarkeit mit dem hochwürdigen Bischof von Nicopel, Monsignor Fortunato Ercolani, der sich eine ihm eigene Gerichtsbarkeit annimmt, in Collision zu kommen [Evreul Wolf Tetelbaum, din Cernăuți, era să provoace, în August 1815, o mișcare populară prin reaua-îi purtare și bănuiala că a vrut să răpească un copil de creștin. Îl dă peste graniță, pentru a-î scăpa viața.

Dar revine și deschide «ein öffentliches, allen Ausschweifungen gewidmetes Haus». Iar se face vrednic de pedeapsă, și, înaintea urmărilor Agenției, se adăpostește «in das hiesige catholische Kloster, unter dem Vorwande dass er zu unserer heiligen Religion übertreten wolle und die heiligste Taufe verlange. Machte zugleich dem hochwürdigen Herrn Bischofe, der sich durch Zufall eben dort befand, glauben dass er von den Juden aus dem Grunde verfolgt werde und mit Tode bedroht sey, weil er seine Religion abschwören solle.» Agenția-l reclamă. *Feldwebelul* află pe cale «den geistlichen Herrn Missionarius Pater Joseph», care aducea pe Evreū la Fleischhagl, pentru a-i cere să-l apere de ceilalți Evreii. Îi arată Agentul cum stă lucrul și-l convinge, așa că lasă pe Evreū la caporalii Agenției. Dar Iosif revine cu Padre Matteo, pentru a se plînge, în numele episcopului, că i s'a călcat jurisprudența. Se dau explicații. Apoi vine chiar episcopul, pentru a se tîngui, «mit mehr Heftigkeit». Reclamă dreptul de asil: «So sey es in Rom, so in ganz Italien und so soll es auch in seiner Diözöse seyn.» Agentul răspunde că «die hiesige catholische Kirche unter dem Schutze Seiner Majestät des allerhöchsten Kayzers von Österreich und Apostolischen Königs steht» și că obiceiul nu e și în Imperiu. Episcopul persistînd, i se recomandă a se adresa nunciului. Scrie deci cardinalului Severoli, dar «ganz anders als es sich zutrug». Cetîndu-i se scrisoarea, Agentul îl face atent asupra greșelilor. Își retrace apoi raportul, scris «in der ersten Hitze» și trimete anexatul. «Ich werde sorgfältig gewiss jede Gelegenheit um mit dem Herrn Bischof von Nicopol, dessen hitziger und unruhiger Charakter noch viele und grössere Unannehmlichkeiten in diesem Lande verursachen wird, auch nur von Weitem in irgend eine Collision zu kommen, habe vielmehr viele seiner gethanen Missgriffe zu verbessern gesucht, stehe ihm immer mit Rath und That bey und schweige über so manches, aber in diesem gegenwärtigen Fall halte ich es für meine Pflicht Euer Durchlaucht Bericht zu erstatten, da ähnliche Anmassungen sehr grosse Unziemlichkeiten nach sich ziehen könnten.»

XLII.

București, 19 Iunie 1816.

Raport al aceluiași. «Da ich mich nicht getraute über die in eben jener obgedachten gnädigsten Weisung an mich gnädigst gestellten Frage hinsichtlich der Summe, die für den jährlichen Unterhalt allhier eines Priesters des griechisch-unirten Ritus erforderlich wäre, allein zu entscheiden, so habe ich darüber auch mit dem hier befindlichen Herrn Bischof von Nicopel, Monsignor Ercolani, Rücksprache gepflogen und kam mit demselben dahin überein, dass die geringste Summe die für einen solchen Priester auszuwerfen wäre, rücksichtlich der ausnehmend grossen Theuerung in diesem Fürstenthume, sich wenigstens auf hundert Thaler oder sechshundert türkische Piaster belaufen müsse.

Übrigens ist hier der Ort meine Besorgnisse hier gehorsamst darüber zu äussern ob nicht die Versammlung aller in der Wallachey befindlichen Uniten in einem Dorfe und die Erbauung für selbe einer eigenen Kirche auf dem Gute eines hiesigen Grundbesitzers, obgleich mit dessen Willen, wie es der Herr Bischof zu veranlassen im Sinne hat, wo nicht Hindernisse von der hiesigen Regierung, doch aber Verfolgungen von Seite des wallachischen, höchst fanatischen und unwisenden Clerus um so mehr nach sich ziehen könnte, als es den Anschein hätte, die catholische Geistlichkeit allhier wolle dadurch Proselyten unter den nicht unirten Landesbewohnern machen; welches sehr unangenehme Folgen haben würde.»

XLIII.

București, 10 August 1816.

Raport al aceluiași. «Der regierende Herr Fürst hat unlängst durch seinen Bestellten in Wien ein diesem von Seiner Eminenz dem apostolischen Herrn Nuntius zur Bestellung übergebenes Schreiben des Herrn Cardinal Litta erhalten, in welchem ihm, im Nahmen Seiner Heiligkeit, für allen der catholischen Kirche und Geistlichkeit in der Wallachey erwiesenen Beystand und Unterstützung gedankt und selbe, insbesondere

aber der Herr Bischof von Nicopol, seiner ferneren Huld und Protection anempfohlen wird.

Da Monsignor Ercolani durch den Herrn Nuntius eine Abschrift dieses Briefes erhalten hatte, so ersuchte er mich mit ihm einen Besuch bey dem Herrn Fürsten abzustatten, welches ich auch diesmal, so wie öfters worden, mit Vergnügen that. Der Herr Bischof wurde, wie gewöhnlich, auf die höflichste und ausgezeichneteste Weise empfangen und erhielt neuerlich alle nur mögliche Zusicherung von Willfährigkeit in allen die catholische Kirche und Gemeinde betreffenden Angelegenheiten. Den Brief Seiner Eminenz des Cardinals Litta hatte der Herr Fürst bereits beantwortet und seinem Bestellten Rasti in Wien zur Übergabe an den apostolischen Herrn Nuntius zugesendet.

Ich benützte diese Gelegenheit um die Beylegung eines zwischen den catholischen in Tschoplu, dem dermaligen Wohnort des Monsignor Ercolani, wohnenden Bulgaren und ihrem Grundeigenthümer Vestier Hadgi Mosco seit geraumer Zeit obwaltenden Streits, der noch höchst unangenehme Folgen nach sich hätte ziehen können, zu bewirken. Domnul, care decisese defavorabil, încredințează afacerea ispravnicului de Ilfov și Agentului, pentru cercetare locală și împăciuire. Se și face, și rezultatul se aprobă.] Die Beylegung dieses Streites ist für mich um so angenehmer und ehrenvoller, als Herr von Chirico seit langer Zeit diese Sache ohne mein Vorwissen betrieben oder vielmehr verdorben und, erst nachdem er die Fruchtlosigkeit seiner falschen Schritte einsah, mir aufgebürdet hat; der Gegenstand aber eigentlich gar nicht unter die Gerichtsbarkeit der k. k. Agentie gehört, da die Bulgaren hiesige Landesunterthanen und nur insofern sie Katholiken sind von dem Herrn Bischof geschützt werden; ich folglich einzig und allein als Protector unsrer heiligen Religion in der Wallachey mich der Sache als Bittwerber und Vermittler bey dem Herrn Fürsten annehmen durfte.

Ich zweifle nicht dass der Herr Bischof von Nicopol von dieser Angelegenheit Meldung gegen Seine Eminenz den Herrn Nuntius machen werde. »

XLIV.

București, 20 August 1816.

Raport al aceluiăș. «Der Herr Bischof von Nicopoli Monsignor Fortunato Ercolani hat mir vertraulich mitgetheilt dass er von dem apostolischen Herrn Nuntius Cardinalen Severoli angegangen worden sey mich zu ersuchen bey Euer Durchlaucht neuerliche unterthänigste Vorstellungen zu machen, wie nothwendig die Sendung eines Geistlichen des griechisch-unirten Ritus nach der Wallachey sey. Ob ich ihm gleich begreiflich machte dass dieser Gegenstand bereits von Euer Durchlaucht in gnädige Erwägung gezogen worden und wahrscheinlich schon Anstalten getroffen worden seyen, womit seinen religiösen Wünschen willfahrt werde, folglich eine neuerliche Anregung von meiner Seite nur den Schein einer unnöthigen Zudringlichkeit haben würde, so ging er doch von seinem Begehren nicht ab und versicherte mich dass die Überkommung eines solchen Geistlichen von grösster Wichtigkeit sey, indem sich bey zwölftausend unirter Griechen in der Wallachey befänden, die sich aus Siebenbürgen anhero übersiedelt haben.

Ich muss es Euer Durchlaucht aufrichtig gestehen dass mich diese Entdeckung nicht nur in Erstaunen und Schrecken setzte, sondern mich auch veranlasste den Herrn Bischof anzurathen, allen seinen Missionären den schärfsten Auftrag zu ertheilen, jene Emigranten bey jeder Gelegenheit hauptsächlich die Pflichten gegen ihren Monarchen, gegen den sie schwer dadurch gesündigt haben, dass sie sich durch die Flucht von dem jeden getreuen Unterthan obligenden Leistungen entzogen, einzuprägen und sie zur Rückkehr in ihr Vaterland zu ermahnen; welches für sie um so rathsamer wäre, als sie bey längeren Verweilen in der Wallachey der ganzen Schwere der hiesigen Regierung unterworfen seye und auch nicht von Weitem auf irgend einen Schutz der k. k. Agentie zu rechnen haben würden.

[Episcopul vrea să-î adune «in zwey Dörfer», cu biserică. Ar da naștere la dificultăți, ca pentru Cioplea. Amintește ce

resultate desastroase ar putea să aibă pentru populația Ardealului și a Banatului.] Die Bekehrungs- und Neuerungssucht und der übertriebene Eifer von welchem der Herr Bischof beseelt ist, zwischen jenen Unirten und den hiesigen Griechen, zum grössten Nachtheil der catholischen Geistlichkeit und Religion, grosse Unruhen, ja selbst Verfolgungen hervorbringen werde; denn schon öfters wurde von der hiesigen wallachischen Geistlichkeit Klage bey dem regierenden Fürsten geführt, die ich nur mit äusserster Anstrengung bis jetzt unterdrücken konnte, und welches ich vielleicht nicht immer zu bewirken im Stande seyn dürfte, besonders wenn der Gegenstand von grösserer Erheblichkeit wäre.

[Și preotul unit, de se va trimete, să îndemne la reemigrare pe credincioși, und übrigens sich mit möglichster Vorsicht und ohne vieles Aufsehen auf die Erfüllung seines Hirtenamtes zu beschränken].

XLV.

Iași, 29 Novembre 1816.

Raport al lui Raab. «Monsignor Berardj hat mir ganz unverhofft den 25ten November das hohe Befehlsschreiben einer hochlöblichen k. k. geheimen Hof- und Staatskanzley eigenhändig übergeben und mir die zwey Priester für diese Mission vorgestellt.

Der regierende Herr Fürst, welcher gleich von der Ankunft dieses Prälaten verständigt wurde, liess mich um die Ursache dieser raschen Erscheinung befragen; ich verfügte mich zu ihm und sagte demselben dass der ehemalige Präfekt dieser Mission Monsignor Berardj auf seinen Posten zurückgekommen seye und dass ich nicht zweyfele dass ihm der Ausübung seiner Geschäfte nichts in Weg gelegt werden würde.

Dieses befremdete ihn sehr und ersuchte mich E. Hoch. k. k. geh. Hof- und Staats-Kanzley sein Befremden darüber umsomehr darzuthun als die Erkennung eines römisch-katholischen Bischofs für die Moldau in Constantinopel abgeschla-

gen und ihm verbothen wurde so einen hier anzuerkennen. Dass dieses nun in seiner Macht nicht mehr stände und vielleicht gestanden wäre, bevor diese Sache am türkischen Hofe wäre anhängig gemacht worden, und dass er nun nichts anderes thun könne als dieses in Constantinopel anzuzeigen und das es ganz von dem k. k. Herrn Internonce Exzellenz abhänge die Pforte zur Anerkennung dieses Prälaten zu stimmen.

Übrigens hat Herr Fürst gegen Monsignor Berardj nichts, will ihn ruhig hier belassen bis ihm das Nöthige von Constantinopel hierüber zukommen wird.

Da es mir nun am Meisten daran gelegen den Herrn Fürsten dahin zu bewegen diesen Prälaten ruhig hier zu belassen, und es auch bereits durchgesetzt habe, so glaube ich dass das Übrige vielleicht nicht mehr vielen Anständen unterliegen dürfte. Indessen werde ich dem Monsignor Berardj den nöthigen Schutz und Unterstützung in allen seinen Angelegenheiten wie ehevor bestens angedeihen lassen und genau darauf sehen dass er einstweilen das anempfohlene compromettirende Aufsehen vermeide und dasjenige abwarte was Seine Excellenz der k. k. Herr Internonce hierüber zu Nachachtung für gut erachten wird.»

XLVI.

Iași, 14 Iulie 1817.

Raport al aceluiași. «Der päbstliche Herr Nuntius klagt in seiner unterm 30ten May d. J. eingereichten und in der Anlage gehorsamst rückgehenden Note gegen Eingriffe und Intriguen des hiesigen evangelischen Pastors in die Rechte des römisch-katholischen Bischofs bey gemischten Ehen, etc. [I se ordonase de Cancelarie la 4 Iunie a cerceta lucrul și a lua măsură,] da der evangelische Pastor wahrscheinlich dem Schutze der k. k. Agentie untersteht.

H. Pastor Harte hat zwar für seine Person, als k. preussischer Unterthan, den Schutz dieser Agentie, welchen alle diese Gemeinde-Vorsteher immerhin hier genossen, allein die Kirche stehet unter dem Schutz des Landesfürsten. [Harte răspunde că era o înțelegere tăcută, între clerici, ca și peste

Milcov. Berardi stăruind a i se lăsa numai lui căsătoriile mixte, Agentul crede că nu e mijloc de a se înțelege. Nu e nimic de făcut decî: s'ar putea opri numai căsătoriile supușilor austriaci, dar, pînă la răspunsul de la Roma, părțile ar trece la ortodoxie. Mai bine să se dea instrucții episcopului a se înțelege amical «mit den hier unter den Superintendenten von Bucarest stehenden evangelischen Pastor» sau să se îndrepte după legile civile austriace.]

XLVII.

Iași, 3 Novembre 1817.

Raport al aceluiași. «Vor zwey Jahren hatte ich schon wegen eines reformirten Predigers in Visanta, Bacuuer Distrikte, einige Ungelegenheiten, ich wusste aber ihn von dort abgehen zu machen und so die Ruhe in jenen katholischen Dörfern wieder herzustellen.

Allein das königliche Siebenbürger Gubernium schickte, laut der in der Nebenlage, etc., auf Veranlassung der helvetischen Confession, einen andern, in der Person des Theologie-Candidaten Herrn Beniamin Beder nach der Moldau, um 4 Jahre daselbst in seiner Eigenschaft zu verweilen, und verlangte für ihn den Schutz.

Aus meinen... Antwort vom 17ten Hornung... konnte diese Landes-Stelle sattsam entnehmen dass ich wohl den Schutz Seiner Majestät diesem... nicht versagen könnte, dass es aber besser gewesen wäre wenn man so einen Seelsorger nicht dahin geschickt hätte.

Ich beschränkte mich also lediglich darauf die Sache einstweilen so beruhen zu lassen bis allenfalls Klagen gegen ihn einlaufen würden.

Diese sind mündlich wirklich eingegangen; auf den Befehl seiner Landesstelle sich stützend, trotz er jedweden, und es könnten Verhältnisse noch eintreten, wodurch diese Agentie in nicht geringe Verlegenheiten seinetwegen versetzt werden könnte, wozu der hochwürdige katholische Herr Bischof Berardj in seiner geh. nebenfolgenden Eingabe schon den ersten Schritt gemacht hat.

Da Monsignor Berardj nun auf die Wegschaffung dieses . . . dringt, ich so was aber . . . nicht von mir selbst thun kann, so nehme ich mir die unterthänigste Freyheit den Hergang der Sache einer Staatskanzley gehorsamst zu unterlegen . . . »

XLVIII.

București, 20 Novembre 1817.

Raport al lui Fleischhakl. [Își permite a raporta «die Seiner Majestät vorgetragenen Beschwerden des Minoriten Provinzialen Anton Bartalis gegen den Bischof Ercolani von Nicopolis».] Allbekannt ist es, dass die Ordens-Geistlichen der bulgarischen Provinz seit undenklichen Zeiten in ihren hierlandes eigenthümlichen Klöstern zu Rimnic, Kimpolung, Tirgowist und Bukurest die Seelsorge versehen und der allgemeinen Verehrung und Achtung der katholischen Gemeinde, sowohl als der hierländigen Einwohner genossen haben. Ebenso allbekannt ist es dass die Bischöfe von Nicopolis nie ihren Sitz in der Wallachey, sondern jederzeit in Bulgarien, und insbesondere der vorletzte Herr Bischof Monsignor Dovaglia den seinen in Nicopol selbst gehabt habe, welcher jedoch krankheitshalber nach Bukarest kam und von gedachten Ordensgeistlichen, namentlich vom Pater Ambrosius Babich, in dem hiesigen Kloster mit aller Gastfreyheit aufgenommen und bis an sein seliges End, welches im Jahre 1804 erfolgte¹, gepflegt und verpflegt worden ist. Der Nachfolger desselben, Monsignor Ferrari, ein alter und heiliger Mann, genoss in dem nehmlichen Kloster fortwährend der nehmlichen Pflege und wusste sich gleichfalls durch seinen exemplarischen Lebenswandel die allgemeine Verehrung, Ehrfurcht und Liebe zu erwerben, bis er uns im Jahr 1813 von der Pest in Csiöpli entrissen wurde², wo er vor seinem Ende, in Mangel eines andern Geistlichen, den damaligen Missionair Frà Fortunato Ercolani zu seinem General-Vikar bestellte; welcher dann auch

¹ V. p. 334 și urm., n° XI.

² V. pp. 346-7, n° XXVI.

späterhin von dem apostolischen Stuhl zum Bischof von Nicopolis und Administrator der Wallachey ernannt wurde.

Monsignor Ercolani, seit beynahe 18 Jahren Missionar in Bulgarien, wusste zur Zeit der Anwesenheit der russischen Armeen in dieser Gegend eine grosse Menge katholischer Bulgaren vom jenseitigen Donau-Ufer nach der Wallachey herüber zu bringen und einen Theil derselben in dem nahe bey Bukarest gelegenen obgenannten Dorfe Csiöpli anzusiedeln, wo er auch durch selbe eine katholische Kirche erbauen liess und diesen Ort zu seiner Residenz erwählte, Verzicht leistend auf die Gastfreundschaft des katholischen Klosters in Bukarest, wo er nur als Gast handeln und wirken konnte,— sich aber immer eine Wohnung in selbem vorbehaltend, von der er jedoch, ohne sie zu bewohnen, dennoch stets den Schlüssel bey sich bewahret.

Bey seiner Rückkehr von Wien brachte er sechs Geistliche mit sich, von denen drey Italiener und drey Deutsche; letztere aus dem neuen Orden der Ligorianer; zwey von diesen wurden durch ihn erst hier zu Priestern geweiht. Vor Allem fing Monsignore Ercolani an, den hiesigen würdigen Pfarrer und Kloster-Vorsteher Ambrosius Babich, über welchen hier Landes nur eine Stimme herrscht, dass er nemlich ein heiliger und würdiger Seelsorger seye, unter verschiedenen nichtigen Vorwänden auf alle nur mögliche Weise zu verfolgen und zu versuchen ob er ihn von hier entfernen könne, um einen seiner jungen Geistlichen — die weder der nöthigen Sprache kundig, noch sonst dazu geeignet sind, das Seelsorgeramt mit Würde zu versehen, — an dessen Stelle zu setzen. . . Die sich durch weiter nichts, als einen alle Gränzen überschreitenden fanatischen Bekehrungseifer auszeichnen, der in diesem Lande nicht am rechten Orte ist. Selbst die von selben hier neu errichtete Schule, welche gewiss eine sehr löbliche Einrichtung wäre, zu welcher sie ein eigenes Haus gemiethet und es zu einem ligoriner Kloster umgestaltet haben, wo sie auch ihren Gottesdienst verrichten, giebt wegen der darin herrschenden Unreinlichkeit und Unordnung mehr zum Gespott Anlass, als dass selbe Lob verdiente, und erregt

zu deŕne noch die Schellsucht des wallachischen Klerus, der heute oder morgen dieser Neuerung halber zum Ausbruch kommen dŕrfte.

Da Monsignor Ercolani durch diess Benehmen nicht zu seinem Zweck kommen konnte, schloss er mit gedachtem Pfarrer Friede und Freundschaft . . . Voriges Jahr der Provinzial Anton Bartalis zur gewŕhnlichen Visitation der unter ihm stehenden Klŕster der Wallachey nach Bukarest kam und sich hŕchlich verwunderte, dass der Bischof von Nicopolis sich in die oeconomische Verwaltung der Klŕster menge, indem er dem Vorsteher des hiesigen Kloster die Rechnungen desselben unter Androhung der Interdicirung abforderte, und sich eine fŕr den Provincialen bestimmte Wohnung im Kloster selbst, ohne selbe zu benŕtzen, zueigne. Damals schon verklagte Monsignor Ercolani diesen Provinzialen bey der Heiligen Congregation in Rom und beschuldigte ihn unanstŕndige Reden gegen ihn ausgestossen zu haben. Erklŕrte dabey dass sŕmmtliche Geistliche jenes Minoriten-Ordens der bulgarischen Provinz unwissende und untaugliche Menschen seyen und dass er entschlossen sey die Wallachey gŕnzlich von jenem Orden zu reinigen.

Diese so wie nachstehende Umstŕnde habe ich aus dem Munde des Monsignor Ercolani selbst, mit dem ich stets im besten Einvernehmen zu leben trachte, vernommen.

Bey seiner vergangenens Frŕhjahr vorgenommenen Visitation sŕmmtlicher katholischer Klŕster in der Wallachey, um die heilige Firmung auszuthemen, war es hauptsŕchlich in Kimpolung, wo er, wie er mir vertraute, an den dortigen Klostervorsteher Antonius Csubrin, einem mehr als siebenzighrigen Greis, der beynahe fŕnfzig Jahre Priester und ŕber dreissig Jahre mit Ehre und Ruhm, vom ganzen Land geschŕtzt, in Kimpolung Seelsorger ist, und an seinem Caplan, Mŕngel, Fehler und Gebrechen gefunden haben soll, die ich mir hier niederzuschreiben nicht unterfangen darf. Monsignor Ercolani fand fŕr gut jenen Greis nebst seinem Vikar nicht ferner in der Wallachey zu belassen und, auf meine freundschaftlich gemachte Vorstellung dass diess ohne ein fŕr unsre

heilige Religion höchst nachtheiliges Aufsehen unmöglich allsogleich geschehen könne, beredete er den hiesigen Pfarrer Ambrosius Babich nach Siebenbürgen zu reisen und bei dem dortigen Ordenskapitel die Sache in seinem Nahmen dahin einzuleiten dass von dort aus zwey andere Geistliche nach Kimpolung gesendet und die obgedachten zurückberufen würden. Dieser ist von seiner Reise noch nicht zurück, und Monsignor Ercolani hat sich, über diess lange Ausbleiben höchlich aufgebracht, gegen mich geäußert, dass er entschlossen seye alle in der Wallachey befindlichen Klöster der bulgarischen Provinz von Siebenbürgen an sich zu ziehen und selbe mit Geistlichen von seiner Wahl zu besetzen, weil er wohl wisse, dass jener Orten keine geschickten und zur Seelsorge tauglichen Individuen besitze; dass er hiezu bereits die Erlaubniss der Heiligen Congregation habe, daher selbst nach Wien reisen wolle, um Seiner Majestät unserm allergnädigsten Monarchen als apostolischen König diese Angelegenheit in Vorschlag zu bringen; die er sicher durchzusetzen hoffe.

Meine ihm dagegen gemachten Einwendungen könnten hinreichend seyn, um ihn jenen Plan aufgeben zu machen; jedoch zweifle ich sehr daran, indem er sich weit mehr mit der Wallachey als mit seinem eigentlichen Bisthum in Nicopolis beschäftigt, letzteres seit seiner Ernennung zum dortigen Bischof noch gar nicht besucht hat, obgleich es höchst nothwendig gewesen wäre, und ganz deutlich die Absicht zu erkennen gibt, sich des Bukurester Klosters und der Kirche zu [bemächtigen], um daselbst eine bequeme Residenz zu haben.

Da die von Siebenbürgen abhängenden katholischen Klöster der Wallachey, solange selbe mit siebenbürgischer Geistlichkeit besetzt sind, ihre Ersparnisse stets nach den k. k. Staaten hineinzusenden besorgt sind, diese Ersparnisse aber, sobald sie durch von Rom abhängige Geistlichkeit verwaltet werden sollten, natürlich einen ganz anderen Weg nehmen würden, und endlich das unserm allerhöchsten Hofe zustehende Patronats-Recht gänzlich aufgehoben werden dürfte, so ist es einleuchtend dass der zu grosse Einfluss des mit Leib und Seele

dem römischen Stuhl ergebenden Monsignor Ercolani auf jene Klöster zu nachtheiligen Nachtheil gereichen müsse.

Es wäre daher höchst heilsam, wenn einerseits gedachtem Prälaten kräftig aufgetragen würde sich aller Einmischung in die Angelegenheiten der hiesigen von Siebenbürgen abhängigen Klöster zu enthalten, andererseits aber mehrere tüchtige Priester, gegen welche Monsignor Ercolani gar keine Einwendungen machen könnte, indem er jeden anhero kommenden Priester vielfältig examiniert und, seiner Überzeugung nach, soviel mir bekannt ist, noch keinen würdig gefunden hat, aus Siebenbürgen in die hiesigen Klöster, und hauptsächlich nach Bukarest, wo man deren sehr benöthiget, gesendet werden möchten, durch welche die römischen Geistlichen, die im Gefolge des Bischofs von Nicopolis sind und blos auf die Verdrängung der andern hinarbeiten, ganz entbehrlich und überflüssig gemacht werden würden.

Übrigens muss ich auch unterthänigst bemerken dass Monsignor Ercolani durch seine Verbindung mit den Bulgaren in Csiopli, über welche er auch weltliche Gerichtsbarkeit ausübt, die in stätigem Streit mit ihrem Grundherrschaft sind und deren er sich oft wider alles Recht und Billigkeit annimmt, die k. k. Agentie in mannigfaltige Unannehmlichkeiten verwickelt, aus welchen sie sich und ihn bis jetzt nur durch besondere Rücksichten mit Ehren zu ziehen im Stande gewesen ist.

Aus allem Obangeführten geht als sichere Schlussfolge hervor, dass unter dem Bisthum des Monsignor Ercolani sich die hiesige katholische Gemeinde wohl nie einer dauerhaften geistlichen Ruhe werde zu erfreuen haben.»

XLIX.

București, 5 Decembre 1817.

«Abschrift eines von der römisch-katholischen Gemeinde aus Bukarest dem Provinzialen der bulgarischen Provinz Pater Bartalits gegebenen Attestates.

Wir Endesunterzeichnete bekennen hiemit im Nahmen der ganzen zu Bukarest befindlichen römisch-katholischen Gemeinde,

dass der hochwürdige Pater Provincial der bulgarischen Provinz, Herr Bartalits, uns in dem hiesigen Pfarrhose versammelt habe und, nachdem er uns einen von dem Herrn nicopolitanischen Bischof Monsignor Fortunato Erculani an Seine Eminenz den zu Wien befindlichen apostolischen Nuntius eingeschickten Brief, worin neun Anklage-Punkte wider die hierlandes befindlichen Franciscaner-Ordens Geistliche enthalten sind, vorlas, so forderte uns gedachter Provincial im Nahmen Seiner Excellenz des Herrn Bischofs von Siebenbürgen Monsignor Alexandre von Rüdny auf, nach unserm besten Wissen..., alles dasjenige was wir Übles wider gedachte Ordensgeistliche wissen sollten, ihm zu offenbaren. . .

Der Inhalt der Anklagepunkte ist nicht nur ganz falsch, aber so verläumderisch und boshaft, dass selber unsre Gemüther empörte, und wir gestehen müssen, dass wir dadurch gegen die Person des Klägers gänzlich die gebührende Achtung hindansetzen würden, wenn wir nicht als gute und wahre Christen in ihr das dermalige Oberhaupt unserer Kirche verehrten.

Es wäre uns ein Leichtes diesen Prälaten und seinen theils mitgebrachten, theils hierlands creirten Missionairs und Anhänger (jedoch nicht im Allgemeinen) wesentliche Fehler an's Licht zu setzen, [dar se mărgenesc a răspinge învinuirile.

1) La spusa «als wären die in der Wallachey befindlichen bulgarischen Franciscaner öffentlich ärgerlich», arată că Babick, Csubrin și Lodormani (din Rîmnic) sînt modele de clericî;]

2) «Dass sie keine Hirten der Schaaf, wohl aber Räuber und Diebe genannt zu werden verdienten, ist eine boshafte, lügenhafte und verläumderische Anklage. . . Man kann bestimmt angeben, dass bey Erbauung der zu Bukarest im Jahre 1804 abgebrannten katholischen Pfarr-Kirche und des Franziskaner-Klosters fremde Religions-Genosse bloß aus persönlicher Verehrung des sanftmüthigen und frömmigen Pater Quardians Ambrosius Babich über zehn tausend Piaster beygesteuert haben, welche Kirche auch bloß durch rastlose Bemühung dieses belobten Quardians . . . für uns und unsere späthesten Nachkommen fest und wohlgebaut über alle griechischen Kirchen

hervorsprengt und durch Reinlichkeit zur Andacht einladet. Diese Kirche kostet gegen 120.000 Piaster und ist ohne bestimmte Einkünfte des Klosters, blos durch milde, dem Pater Ambrosius Babich verabreichte, Gaben und durch ihn auf seinen persönlichen Credit gemachte, noch ungetilgte Schulden erzweckt worden.»

3) «Dass die Geistlichen ihre Zeit im Spielen, Gastmählern und verdächtigen Gesellschaften zubringen.» Nu știu nici un cas.

4) «Dass sie den Predigen nicht obliegen, ist auch unwahr, denn wir hören ziemlich oft in wallachischer und ungarischer Sprache die heilsamsten Predigten.» Dar trebuie și un predicator neamț, căci al lui Ercolani «unsern Ungeduld erweckt».

5) «Dass sie nicht die heiligen Sakramente gehörig versorgen.» Se aminteste că episcopul nu și-a vizitat încă diocesa;

6) «Dass die Franziskaner Geistlichen denen Messverbindungen nicht genüge thun.»

7) «Dass diese Franziskaner Geistlichen in Pfarrpflichten höchst unwissend sind.» Amintesc că ei și-au făcut studiile în țeri stăpinite sau patronate de Împărat și că au fost examinați de Capitol și de episcopul din Ardeal;

8-9) «Dass wegen dem verdorbenen Lebenswandel der Franziskaner Geistlichkeit viele Katholiken abtrünnig wurden und zu befürchten stehe, dass nicht die ganze Schaar der Katholiken zu Grunde gehe.» Dar de douăzeci de ani abia patru casuri! Și acestea din interese private. În schimb, peste șezeci de casuri de trecere la catolicism, «blos aus wahrer Überzeugung» (de la luteranism, calvinism și iudaism). Dacă episcopul nu conținește intrigile, i se va retrage obediința, pe care au păstrat-o «unter denen zwey frühern Bischöfen, die freylich nicht so jung an Jahren waren und daher auch nicht so hitzig wie Monsignore Erculani gewesen sind». Cer ca declarația lor să fie supusă și Papei. Pun în vedere cazul când creditorii, cei mai mulți de alt rit, ar sechestra biserica.]

L.

București, 23 Decembre 1817.

Raport al lui Fleischhagl. «Am 20ten dieses erhielt ich zu meiner nicht geringen Verwunderung die in Urschrift gehorsamst beygebogene Note von Seiten des regierenden Fürsten, durch welche der Agentie mitgetheilt wird, dass die katholischen Gläubiger unserer Kirche, welche Unterthanen der Pforte sind, indem sie vernehmen, dass die Pater Franziskaner durch andere Geistliche sollen ersetzt werden, besorgt um ihre Forderungen, von dem regierenden Fürsten, zur Sicherstellung derselben, das Kloster, die Kirche und die dazu gehörigen Gebäude als Pfand an sich zu ziehen und bis zur Tilgung der Schulden zu verwalten begehren. Der Herr Fürst belobt übrigens in jener Note das Betragen der Klostergeistlichen, und vorzüglich der Pater Antonius von Kimpulung und des Pater Ambrosius «Bahik» (soll wohl Babich heissen) von Bukarest; findet jede diessfällige Veränderung unnöthig und ersucht die Agentie, die gehörigen Massregeln zur Aufrechterhaltung der Ruhe unter den Katholiken, die durch die gedachten Neuerungen ernstlich gestört wird, zu ergreifen.

Da ich die Absicht des regierenden Fürsten, was er mit dieser Note bezwecken wolle, nicht begreifen konnte, so begab ich mich selbst zu ihm, und, mich blos auf das Schuldenwesen der Kirche beschränkend, theilte ich ihm jene höchsten Verordnungen mit, die ich rücksichtlich der Tilgung der Kirchenschulden von Euer Durchlaucht vorlängst erhalten hatte, und versicherte ihn, dass, wo nicht sämmtliche, doch die meisten jener Gläubiger nächstens befriediget werden sollen und ich hiebey gewiss ein vorzügliches Augenmerk auf die Unterthanen der Pforte richten werde. «Und sie sagen mir nichts von all den Neuerungen und Veränderungen die ihr Bischof hier in der Wallachey vornehmen will?» erwiederte er mit seinem gewöhnlichen Eifer. «Alles Volk, und selbst die vornehmsten Boyaren, sind wider ihn aufgebracht und beklagen sich über ihn. Wenn ich nicht Rücksichten für den österreichischen Hof hätte, so würde ich diesen Bischof gewiss

schon längst aus meinem Fürstenthum entfernt und ihn nach Nicopolis geschickt haben, wohin er eigentlich gehört.» Des Herrn Fürsten Hitze liess hier nach, und ich gab ihm sodann die Versicherung, dass der Herr Bischof gewiss keine Neuerungen, die ihm missfallen könnten, vornehmen und zugleich auch unser allerhöchster Hof nie Eingriffe in seine Patronats-Rechte gestatten werde. Da der Herr Fürst eine schriftliche Antwort von mir verlangte, so überschickte ich ihm gestern die hier in Abschrift gehorsamst nebenfolgende Note¹, welche ganz in dem Sinne meiner mündlichen Äusserungen gegen ihn abgefasst ist.

Ich kann hier nicht unterlassen das Betragen] des Herrn Fürsten in der Angelegenheit der katholischen Kirche in der Wallachey und den vorzüglichen Schutz, den er unserer heiligen Religion, weit entfernt von allem Partheygeist, angedeihen lässt, Euer Durchlaucht besonders anzurühmen. Ausser mehreren anderen Wohlthaten, hat er vor Kurzem dem hiesigen Pfarrer Ambrosius Babich dreitausend Piaster übergeben, um eine Orgel in unsrer Kirche bauen zu lassen, die auch wirklich schön verfertigt und mit dem Namensschiffe des Fürsten Caradzea geziert worden ist. Ob es ihm gleich ein leichtes wäre, sein Recht auf das katholische Kloster in Kimpulung, welches von einer regierenden Fürstin der Wallachey, die katholischer Religion und die Gemahlin des berühmten Negru Voda war, wo ich nicht irre, in den Jahren 1215 oder 16 erbaut und dotirt worden ist, geltend zu machen, so hat er doch nie auch nicht von Weitem einen Anspruch darauf gemacht, und die siebenbürgische Franziskaner der bulgarischen Provinz sind unter österreichischem Schutz im ungestörten Genuss der dazu gehörigen Gründe. Eine Begünstigung, die wahrscheinlich ein Ende nehmen würde, wenn man andere Geistliche an die Stelle der Franziskaner, die dort wie hier allgemein geschätzt und verehrt sind, dahin setzen wollte.

Mit dem Herrn Bischof Monsignor Ercolani habe ich über diesen Gegenstand noch nicht sprechen können, weil er der

¹ Lipseşte şi aceasta.

grundlosen Wege halber seit einigen Wochen nicht von Tsöplu nach der Stadt kommen konnte, werde ihm aber bey erster Gelegenheit wieder freundschaftlich anrathen, sich eines gemässigten Betragens zu befleissen und nicht durch übertriebene Anmassungen und unnöthige Neuerungen den allgemeinen Hass auf sich zu laden.»

LI.

Bucureşti, 3 Januar 1818.

Raport al aceluiaşi. «Um auf die gnädigste Anfrage vom 16ten v. M., wer eigentlich die Stifter der Franziskaner-Klöster und Kirchen in der Wallachey seyen, wie und durch wen ihre dermalige Besitzungen an sie gelangt seyen, endlich ob und bis auf welchen Grad die Propaganda zu dem Bau oder zur Dotirung derselben beygetragen habe oder nicht, — standhaft antworten zu können, habe ich unverzüglich an die Kloostervorsteher von Rimnik und Kimpolung das Ansuchen gemacht, mir ihre sämmtliche Stiftsbriefe und auf gedachte Klöster Bezug habende Dokumente und Urkunden anhero zu senden, nach deren genommener Einsicht ich erst wurde in den Stand gesetzt werden, erschöpfend Bericht zu erstatten.

Indess habe ich aus verlässlichen Quellen in Erfahrung gebracht dass das Rimniker Kloster sammt der Kirche nach dem Passarovitzer Frieden, wo Österreich im Besitz der Kleinen Wallachey war, von Seiner Majestät Kaiser Carl VI. erbauet worden seye, dass jenes von Kimpolung, wie ich bereits in meinem, etc., von der Gemahlin des regierenden Fürsten Negro Voda, die nach einigen Anna, nach andern Margaritha hiess¹, in Jahr 1215 erbauet und dotirt worden seye, dass der Grund auf welchem das hiesige Kloster und die Kirche dermahlen steht, von den Franziskanern der bulgarischen Provinz selbst erkaufte, und die Gebäude nach und nach theils von ihren Ersparnissen, theils von frommen Beyträgen erbaut worden und von dem regierenden Fürsten mit Privilegien versehen worden seye, dass jenes von Tirgovischt einen gleichen Ursprung habe, dass sämmtliche jene Klöster

¹ V. Sulzer, III, p. 627 şi urm.

nach und nach theils Vermächtnisse, theils durch Ankauf aus eigenen zum Besitz mehrerer Weingärten, Felder und anderer liegender Gründe gelangt seyen, in deren Besitz sie stäts durch fürstliche Chrisovs oder Diplome bestätigt wurden; welche Chrisovs bey jedesmaliger Ernennung eines neuen Fürsten erneuert zu werden pflegen, so wie ich bey Ankunft des Fürsten Caradgia diese Diplome der Rimniker, Kimpolunger, Tirgovister und Bukurester Klöster habe erneuern lassen; dass die Propaganda niemals auch nicht einen Asper zur Erbauung oder Dotirung jener Klöster und Kirchen beygetragen habe; dass der vorletzte und letzte Bischof, Monseigneurs Dovanlia und Ferari, welche krankheit und altershalber in dem hiesigen Franziskaner Kloster aufgenommen wurden und wohnten, eine jährliche Miethe von 60 Piasters bezahlten . . . Endlich dass die wallachische Regierung in dem Besitz dieser Klöster blos jene siebenbürgischen Franziskaner anerkannte und bestätigte, die damals wie jetzt Barats und die Klöster derselben Baratsien genannt wurden, weil jene Franziskaner noch zur Zeit, wo ein grosser Theil Ungarns und das Temesvarer Banat unter der Bothmässigkeit der Pforte stand, mit grossherrlichen Diplomen (Berats) versehen waren, die ihnen die ungehinderte Ausübung des katholischen Gottesdienstes und den ungestörten Besitz ihrer Klöster und Kirchen im Banat, in Siebenbürgen und in der Wallachey zusicherten und bestätigten.

Die Kaufbriefe des Grundes auf welchem sich dermalen das hiesige Kloster und die Kirche befinden, von den Jahren 1693 und 1698, so wie andere Kaufbriefe von Weingärten, Feldern und Wiesen dem Tirgovister Kloster gehörig, vom Jahre 1693, nebst vielen Chrisoven, von 1622, 1702 (unter Regierung des Fürsten Johann Constantin Bassaraba), 1732 . . ., 1752 (vom Fürsten Mathei Ghika), 1752 (vom Fürsten Constantin Rakovitza) und mehreren bis auf unsere Zeiten sind im Originale, theils in sirbischer, theils in alt- und neu-wallachischer Sprache im hiesigen Kloster aufbewahrt, und könnten jederzeit, wenn es Euer Durchlaucht befehlen sollten, zur Einsicht eingesendet werden. Mehrere dieser Dokumente sind

durch Feuersbrünste und bey vielfältigen Umsiedelungen in bedrängten Zeiten in Verlust gerathen.

Wenn nicht schon der 13te Artiki des Karlowitzer, der 11te des Passarowitzer, der 9te des Belgrader und der 12te des Systower Friedenstraktates, in welchem allen Seine Majestät der Kaiser als Patron und Schutzherr aller in den ottomanischen Staaten befindlichen katholischen Klöster, Kirchen und Geistlichen erscheint, das dem k. k. Hofe zustehende Schutz und Patronatsrecht auch über die in der Wallachey befindlichen Klöster hinlänglich bekräftigten, so wäre doch die in diesen Provinzen ununterbrochene Ausübung dieses Rechtes ein hinreichender Beweis dass allerhöchst demselben dies Recht zustehe, und ich vermuthe dass vor wenigen Jahren, kraft dieses Rechtes, die Religionsfonds-Güter in der Moldau veräußert werden konnten, ungeachtet aller Widersetzlichkeit von Seite der dortigen Regierung und der Bojarn.

[Veniturile merg la Casa provinciei; dar cele din Bucureşti şi Țirgovişte servesc dobânzile pentru clădirea bisericii din primul oraş. Poate trimete însă mănăstirea din Cîmpulung, «welches weit mehr Einkünfte bezieht, aber dem hiesigen Kloster nur wenig zum Bau beygetragen hat». Promite însă provincialul a da prisosul tot pentru datoriile pomenite. Dar nu se va face aceasta pentru «der Überschuss von den für heilige Messen eingehenden Geldern».] Die Einkünfte des Rimniker Kloster sind unbedeutend und können nur durch Almosen vermehrt hinreichen um das Nöthige zur Verrichtung des Gottesdienstes und zur Ernährung der dortigen Geistlichen anzuschaffen.

Sobald mir übrigens die Dokumente dieses und des Kimpolunger Klosters zugekommen seyn werden, werde ich nicht ermangeln das an diesem unterthänigen Bericht etwa fehlende zu ergänzen oder zu berichtigen.»

LII.

Bucureşti, 16 Iunie 1818.

Raport al aceluiaşi. Va urmà ordinele relative la catolicî. «Auch darf ich Euer Durchlaucht versichern, dass es mir

bis nun zu immer gelungen ist, die obwaltenden Misshelligkeiten zwischen dem Herrn Bischof von Nicopolis und den hiesigen Franziskaner auf eine gütliche Weise und mit Vermeidung alles Aufsehens beizulegen, so dass, dermalen, die beste Eintracht, wenigstens in Äusserlichen, zwischen denselben herrscht.»

Dar trebuie să recunoască lipsa de «taugliche Individuen». Decî, dacă provincia rămîne Franciscanilor, să trimeată, «nicht nur sprachkundige, sondern auch zur Ausübung des Seelsorger-Amtes geschickte und würdige Priester; dass aber der Pater Provinzial Antonius Bartalis seit einiger Zeit mehrere Individuen nach Bukarest gesendet habe, deren moralisches Betragen nur allgemeines Ärgerniss verursachen konnte und die daher wieder nach Siebenbürgen zurück geschickt werden mussten», că nu ajunge Babich și un singur Franciscan, că Csubrin e «ein zwar braver und geschätzter Mann, aber altershalben zum Kind geworden», așa că într'un sens are dreptate episcopul să introducă pe Ligorianiî săi. Noiî trimeșî să fie, «wo nicht Geistliche des Ordens der bulgarischen Provinz, doch welche eines andern Ordens, an deren Moralität und Kenntnissen aber von dem hiesigen Bischof keine Ausstellung gemacht werden könnte».

LIII.

Bucureștî, 14 Iulie 1818.

Raport al aceluiașî. A primit, între alte hîrtîi, «eine vom 25ten Juny, in Folge deren ich nicht ermangeln werde dem griechisch-unirten Seelsorger Gregor Major den von Seiner Majestät ihm allergnädigst angewiesenen Gehalt von jährlicher 100 Fl. c: m: vom 1ten Jänner d. J. in halbjährigen Raten auszuzahlen».

LIV.

Bucureștî, 25 August 1818.

Raport al aceluiașî. Major a fost trimes de episcop «öfters auf die Dörfer der Wallachey herum» pentru a sfătui

pe uniţi a se aduna într'o conună «unter der Aufsicht ihres Geistlichen». Nu poate să se ţie secret. Vor fi nemulţămii boierii şi preoţii, «welche, bey dem Umstand, wo der grösste Theil jener Unirten während ihrem vieljährigen Aufenthalt in diesem Lande gewöhnlich sich auf griechisch nicht unirte Weise umtaufen liessen und diesem Ritus folgten», profită; acum se vor întoarce la Unire şi vor aduce pagube clerului ortodox. «Der Metropolit, von diesen Umtrieben durch seine Poppen unterrichtet, liess gedachten unirten Geistlichen, als er sich eben in dem Dorfe Galbinaschi, wo sich mehrere Unirte versammeln sollten, befand, auffangen und nach der Metropole bringen, und, da ich unverzüglich Nachricht davon erhielt, sendete ich ohne Verzug den Agentie-Dollmetsch Emanuel Furka dahin, um jenen Geistlichen zu reclamiren; der mir auch alsobald, jedoch mit der Erklärung des Metropoliten übergeben wurde, dass, wenn sich Pater Gregor Major nochmal in ähnlichen Angelegenheiten auf das Land begeben würde, man ihn übler behandeln und der Metropolit nie eine Proselytenmacherey in der Wallachey gestatten werde; dass sich jene Uniten die sich in der Wallachey befinden sollen, nach Rimnik, Kimpolung oder Bucarest begeben können, wo sich privilegirte katholische Klöster und Kirchen befinden, in denen jener Priester nach seinem Belieben den Gottesdienst ausüben kann, nicht aber auf den Dörfern seiner Diözese, wo es keinem Bischof, geschweige einem Priester, ohne seiner Erlaubniss den Kirchendienst des griechischen Ritus zu verrichten gestattet ist; vielweniger dürfe ein Priester eines fremden Ritus diess zu thun sich unterfangen.

Der Metropolit behalte es sich endlich vor, in einer eigenen Anafora die Missbräuche und Eingriffe, die sich der katholische Bischof von Nicopolis hierlandes erlaube, näher zu berichten, indem er gegen den Patriarchen von Constantinopel bey längerem Stillschweigen verantwortlich wäre.

Monsignor Ercolani ging mich zwar mit grosser Hitze an, ihme Genugthung für diese, wie er vermeint, ihm angethane Beleidigung zu verschaffen; so scheint es mir doch nicht thunlich, desswegen ämtliche Schritte zu thun und das Feuer

der Zwietracht dadurch noch mehr anzufachen. Ich hoffe Euer Durchlaucht Billigung mit deme was ich gethan habe zu erhalten.

Ich habe nemlich heute die ganze Sache vertraulich und auf freundschaftlichem Wege dem regierenden Fürsten vorge-tragen und ihn ersucht den Metropolitén, im Fall er klagen sollte, dahin zu bringen, den ganzen Vorfall zu unterdrücken, indem jemehr darüber gesprochen würde, und je weiter man sich in Discussionen einlassen wollte, die Erbitterung vermehrt, und, ich muss gestehen, das Unrecht immer auf die Seite des Herrn Bischof von Nicopolis fallen müsste. Der Herr Fürst versprach mir mit seiner gewöhnlichen Bereitwilligkeit ganz nach meinem Wunsche zu handeln, bath mich aber zugleich dem Monsignore Ercolani grössere Vorsicht anzuempfehlen, indem nicht jeder regierende Fürst so liberale Gesinungen haben und ihn ruhig in Besitz seines jetzigen Aufenthaltes in Csople lassen dürfte, wo er gegen den Willen der hiesigen geistlichen Stände eine sehr grosse katholische Kirche erbaut hat, und er leicht nach seinem Bisthum von Nicopolis könnte gewiesen werden.

Ob ich gleich den letzten Punkt dem regierenden Fürsten nicht eingestand, so bin ich doch in meinem Innern fest überzeugt, dass wir nach ihm gewiss keinen so gütigen Beschützer unserer Kirche erhalten werden, sondern vielmehr so manche Verfolgungen zu erwarten haben, besonders wenn die vielen jungen Geistlichen die der Herr Bischof anhero gezogen und die er zu Bucarest in einem eigenen neuerrichteten Kloster, welches über kurz oder lang die Aufmerksamkeit der hiesigen Regierung und der wallachischen Geistlichkeit auf sich ziehen muss, sich nicht eines gemässigten Betragens befeissen.

Übrigens ist Pater Gregor Major, durch bemeldeten Vorfall in Furcht gesetzt, entschlossen die Wallachey zu verlassen und wieder nach Siebenbürgen zurückzukehren. »

LV.

Bucureşti, 25 August 1818.

«Übersetzung eines vom Nektarius Erzbischof der Walachey an den regierenden Fürsten gemachten Berichtes . . .

Ein Priester von einem fremden Glauben, der abtrünnigen Uniten, Namens Gregorius Major, nach deme er allhier mit Zeugnissen von lateinischen Bischof und dem Gubernium in Siebenbürgen ankam, um jene seines Glaubens zu besuchen, — hat sich in mehreren Ortschaften Bucarest's eingeschlichen und hat auch in dem Dorfe Rasa des Herrn Caminar Mano Bondi, unter der Maske eines griechisch-orientalischen Priesters, die heilige Messe in wallachischer Sprache gelesen und, in der Kirche des oberwähnten Dorfes predigend, hat er im Geheim versucht, Schafe der mir rechtmässig zugehörigen Heerde zu seinem Glauben zu bekehren.

Auf den sich gründend, beschloss gedachter Priester dort seine Residenz aufzuschlagen, um alle in umliegender Gegend befindlichen Ungarn irre zu leiten; zu welchem Entzweck er auch mit erwähnten Bojern (der ihm auch in seiner Wohnung Unterkunft gab) einen schriftlichen Contract verfasste, der ihm eingehändigt und dessen Original auch nach Siebenbürgen eingeschickt wurde, um zu beweisen dass seine Dienste Vorsschritte machen; so wie dies die von ihm angeeiferten Rechtgläubigen selbst bezeugten. Dieser Bojer gab ihm auch die Erlaubniss auf seinem Gut eine eigene Dorfstädte von Unirten zu errichten, wie auch da eine Kirche zu erbauen, wobey noch Herr Caminar Manu Bondi sich anheischig machte, die fürstlichen Steuern für jene selbst zu zahlen, die auf obige Art auf seinem Gute sich ansässig machen werden; wofür sie ihm dasjenige zahlen sollen was auf denen Güter gebräuchlich ist.

Ein Vertrag dem ein ähnlicher nicht besteht, dass sich ein eingeborner oder ein fremder hier ansässiger Bojer unterstanden hätte einen gleichen Contract abzuschliessen, da dessen Inhalt die Zerstreung der Rechtgläubigen beabsichtigt.

Diesen fremden Priester haben die Aufsicht habenden Pro-

topopen unseres Glaubens bey ihrer Visitirung eingefangen und auf meinen Befehl in der Metropole eingespert. Als aber der Agentie-Drögonan kam und ihn als einen kaiserlichen Unterthan reclamirte und übernehmen wollte, so habe ich selben vor Meine Demuth bringen lassen und bei der mit ihm vorgenommenen Untersuchung hat er eingestanden dass er nach dem Ritus der orientalisoh-kristlichen Kirche mit gesäuertem Brode die Messe im Dorfe Rassa gelesen habe, wo er die Unirten versammelte, um der Messe beizuwohnen; aber dieser in walachischer Sprache wohnten auch die übrigen rechtgläubigen Christen jenes Dorfes bey.

Als man ihn ferner fragte mit wessen Bewilligung oder Erlaubniss er dies unternahm, so zeigte er die in seinen Händen befindlichen, aus Siebenbürgen dieser Dienstleistung halber erhaltenen Empfehlungsschreiben und bekannte endlich, dass er ein Anhänger des Pabstes sey.

Durchlauchtigster Fürst! Ein solcher in diesem Lande von Verehrern des Pabsten noch nie unternommener Schritt kann auch der Grossen Kirche¹ zu Ohren kommen und mir nicht nur Unannehmlichkeiten verursachen, sondern ich laufe Gefahr sogar durch einen Synod, ebenso als einer der diesen wider die Kirchengesetze begangenen Unfug mit Stillschweigen übergeht, in den Kirchenbann gelegt zu werden, wie es dem Clementius Bischof von Rimnik² geschah, dessen Strafschriften in den Archiven der Metropole verwahrt sind. Ich unterlasse daher nicht pflichtgemässigh dies Euer Durchlaucht als dem wahren und lebendigen Vorbilde des kristlichen Glaubens anzuzeigen, da ich weiss dass Euer Durchlaucht die Rechte der angränzenden Höfe wohl bekannt sind und Höchstdieselben wissen werden, was selbe unternehmen dürfen und dahero besorgt seyn werden dieses Beginnen aus seiner Urquelle auszuwurzeln, da selbes auch in politischer, als auch in kirchlicher Hinsicht das Zertrümmern des Volkes herbeyführen kann. Übrigens sind diese Fremden befugt, ihre

¹ Din Constantinopol.

² 1735-48.

Predigten und andere Religionsübungen nur in denen von jeher bestimmten Häusern zu halten, wohin sie ihre Glaubensgenossen versammeln können, aber nicht befugt sich zu erweitern, und in andern Gegenden des Landes Kirchen zu bauen, wo selbe vor Altersher nicht existirten, oder ohne Scheu Messen in den Kirchen der Rechtgläubigen zu lesen und ihnen dasjenige Gift bezubringen, durch welches sie mit Beyhilfe von Geldspenden und Heucheleyen zum päpstlichen Anhange bewogen würden.

Desshalb zeige ich dies Euer Durchlaucht pflichtmässig an, bittend es so einzuleiten wie es Euer Durchlaucht nach hochdero Einsicht für billig erachten werden.»

LVI.

București, 25 August 1818.

«Übersetzung einer vom hiesigen griechischen Clerus an den Erzbischof der Walachey gemachten Anaphora.»

[Întăiū, plingeri contra Evreilor.]

«An ihrer Seiten haben sich auch andere Nationen Beyspiel genommen, die sowohl dem Vaterlande als auch dem Glauben ganz fremd sind, und erdreisteten sich Bethäuser zu errichten, und zwar die Pavlikaner errichteten ein solches Bethaus ohne Eurer Heiligkeit Einwilligung, abwärts von Bucarest, nechst der Mahala Witan, welches Csople genannt wird und wo ihr Bischof auch wohnhaft ist. Dort hat sich eine Sekte ohne Wissen unserer hiesigen heiligen Kirche versammelt und sich da eingewurzelt, welche nicht nur dahin abzielt, um allda ihre Gebeter zu verrichten, sondern ihre Hauptabsicht scheint zu seyn das gemeine Volk unsers wahren Glaubens an sich zu ziehen und durch Versprechungen und Zureden an ihre Sekte zu locken und dadurch sich und ihren ansteckenden Pestsammen zu verbreiten. [Citație din Apostolul Pavel. Menționează cazul unei femei de acolo care s'a «botezat» și «von dem Vorsteher obiger Sekte eingefangen und gegeißelt worden», nefiind liberată decît după o notă a archimandritului Iosif.]

Ausser obigen Missbräuchen dieser Sekte, sind andere ihrer Vorbereitungen und Unternehmungen weit gefährlich giftiger und verderblicher; und zwar am alten Fürstenhofe ist eine Schule errichtet worden, die durch fremde Lehrer besetzt, welche, so wie sie sich äussern, bloß aus Menschenliebe die Kinder in fremden Sprachen unterrichten sollen; derer Bücher werden ohne Zweifel nicht frey seyn von Saamen des Unglaubens. Diese Lehrer haben auch ihre Correspondenz mit dem Bethause von Csople. Dies Unternehmen hat ein Anschein als wenn in unserem Lande keine gemeinschaftliche Schulen vorhanden wären oder Lehrer fremder Sprachen, besonders jetzt in denen Tagen unsres durchlauchtigsten Fürsten, der so viel väterliche Geneigtheit gegen unser Vaterland äussert, der Schulen festsetzte, selbe mit so vielen Einkünften bereicherte und darin Lehrer, sowohl von elenischen, walachischen, als auch von fremden Sprachen vermehrte.

[Venirea lui] Gregorius, unter der Angabe eines rechtgläubigen Seelsorgers, im Geheim aber ein Unirter, der vom Metropolit der Unirten aus Blasendorf in dieses Land geschickt ist. Dieser wandelt in Dörfern dieses Landes und übt den Gottesdienst auf Feldern, unterm Zelte; er hat auch seinen Wagen mit denen nöthigen Büchern und alle übrigen geistlichen Geräthschaften; er zeigt sich vor dem Volke, dass er aus Dörfern lockt, als seye er ein Rechtsgläubiger und Anhänger der Kirche Orients; er versucht durch Predigten ohne Zweifel auch die Heucheleyen des Unglaubens anzubenen (*sic*). Er machte auch mittels eines italienischen Contractes Convention, dass er eine grosse Kirche der Unirten erbaue, wie ihn dessen dieser Contract deutlich und ausführlicher überweist. In Geheim waren aber seine Versammlungen wieder in Csople, allwo er auch Gottesdienst gehalten hat.

[La cercetare, a căutat să înșele și pe Mitropolit, spund,] er seye ein Priester des griechischen Glaubens; aus denen bey ihm gefundenen Schriften aber hat es sich erwiesen, dass er ein Unirter, vom Blasendorfer Bischof anhero geschickter Priester seye.

Ihr geheimer Vorsatz dabei ist nichts anderes, als die aus Siebenbürgen anhero gewanderten Unirten dabey zu erhalten dass sie sich nicht taufen lassen, so auch jene, die sich bereits haben taufen lassen, dahin zu bewegen dass selbe zum unirten Glauben zurücktreten . . .

Heiligster Vater. Uns ist es wohl bekannt dass in älteren Zeiten nicht nur alle durch die Abendländer gemachten kleinsten Versuche hinsichtlich der Religion durch die durchlauchtigsten und rechtgläubigen Fürsten und heutigen Bischöfe unterdrückt und ausgerottet wurden, sondern dass auch die jenseits gedruckten Kirchenbücher hierlandes zu verkaufen nicht erlaubt waren, mit dem Verdachte dass selbe mangelhaft seyen,—da überdies der Hass der Abendländer wider uns Rechtgläubigen wohl bekannt; aus welchem Hasse viele Neckereyen sich ergeben, die aus denen Schriften der heiligen Väter ersichtlich sind.

[De nu se ieau măsurî de Domn, contra Evreilor și catolicilor, va fi mai rău,] denn, wenn das Volk die Augen öffnen und die betrügerische und heuchlerische Absicht solcher Unternehmen einsehen wird, kann ein allgemeiner Tumult entstehen, der nicht nur dem Allgemeinen und denen Vorgesetzten, sondern auch Eurer Heiligkeit zum Schaden gereichen kann; sowie dies zu anderen Zeiten geschah. Ja selbst von der Grossen Heiligen Kirche können Euer Heiligkeit wegen Fahrlässigkeit dieser Pflicht geahndet werden.»

LVII.

Iași, 9 Novembre 1818.

Raport al lui Raab. «Das hohe und gnädige Befehlsschreiben vom 27ten Oktober wegen der Ernennung eines apostolischen Vikars für die Moldau in der Person des Herrn Bischofs in partibus Monsignor Paroni habe ich den 8ten November unterthänigst zu erhalten die Ehre gehabt, und werde nicht ermangeln einvernehmlich mit dem Herrn Internuntius das Zweckdienliche zu seiner Anerkennung als Visitor, was

der hiesige Fürst schon bey der ersten Erscheinung des verstorbenen Bischofs annehmen wollte, vorzubereiten.

Unterm 3ten April, n° 12^b, hatte ich schon die Ehre, nach dem Tode des Monsignor Berardi die Gesinnungen des Herrn Fürsten über die Hiehersendung eines neuen Bischofs unterth. geh. zu unterlegen und, da Monsignore Paroni selbst nach Constantinopel zur Erwirkung eines Fermans abgegangen ist, so wird diese seine Anerkennung, in der Eigenschaft als er ist, gar keinem Anstande mehr unterliegen.

Ich werde indessen, dem hohen Befehl gemäss, die Gemüther der Moldauer unter der Hand zu Gunsten des neuen Bischofs zu stimmen, die Schwierigkeiten so viel möglich zu beseitigen trachten, mich aber genau nach jenem halten, was mir der Herr Internuntius hierüber an Hand zu geben für nöthig finden wird.»

LVIII.

București, 16 Ianuar 1819.

Raport al lui Fleischhagl. A primit nota nunciului cu plingeri contra pastorului luteran, care face căsătorii mixte. Se poate opri, dar și episcopul, care să se îndrepte după legea austriacă, să nu refuze a celebra căsătorii mixte, de acestea. De altfel, va ținea de acum în frâu pe pastor, «über welchen seit einiger Zeit ohnehin mehrere Klagen einlaufen, deren eine ich selbst Euer Durchlaucht nächstens zu unterlegen bemüsiget seyn werde».

LIX.

București, 5 Februar 1819.

Raport al aceluiași. «Den 3ten begab ich mich auf eben die Art in Begleytung des Agentie-Personals, des Herrn Bischof von Nicopolis und des katholischen Herrn Pfarrers zum Fürsten, wo wir mit den grössten Ehrenbezeugungen nach orientalischer Weise empfangen wurden.»

LX.

Iaşi, 18 Iunie 1819.

Raport al lui Raab. «In Gemässheit des . . . Auftrags . . . vom 27ten Oktober 1818, habe ich nicht ermangelt, mit dem Herrn k. k. Internuntius in Constantinopel einvernehmlich alles jene hier vorzubereiten, was zur Erscheinung eines römisch-katholischen Bischofs in der Moldau zweckdienlich seyn könnte; allein meine Mühe, mein Bestreben ist durch die Einstreuungen des hiesigen fanatischen griechischen Klerus vereitelt; der Metropolit hat Alles aufgeboten, was hinderlich seyn kann, und der Bischof Monsignor Paroni, dieser Tage aus Constantinopel über Galaz hier angekommen, scheint in keiner bessern Lage zu seyn, als der verstorbene Bischof Berardi.

Ich habe ihn doch dem Herrn Fürsten in einer Privat-Audienz als Bischof in partibus vorgestellt und, da Monsignor Paroni ein einsichtsvoller Prälat ist, so ward er sehr gut aufgenommen und ihm gestattet, seine Besuche bey ihm zu wiederholen. Der Herr Fürst ersuchte mich, die Sachen so einzuleiten, damit durch die Gegenwart des Bischofs kein Aufsehen geschehen und, da eben die Jassyer Stadt mit Pest behaftet ist, so wurde auch die gestrige Function des Corpus Domini eingestellt.

Heute, als ich eben bey dem Herrn Fürsten war, kam die Sprache auf den Bischof, und der Fürst sagte mir, dass der Metropolit bey ihm war, um zu fragen, warum der katholische Bischof nach Jassi gekommen wäre, da doch ein neuer Ferman der Pforte hier ist, vermög welchem kein beständiger Bischof, nicht einmal ein Visitator, kommen könne; der Herr Fürst bekannte mir, dass er hierauf nichts zu antworten wusste, in dem der neue Ferman in den Metropolitan-Archiven vorfindig seye und dass er ebenfalls nicht wisse, wie er die Sache nach Constantinopel zu berichten habe. Ich berief mich in meiner Antwort auf das, was Monsignor Paroni ihm selbst sagte, dass er nemlich kein Bischof in der Moldau, sondern ein blos durchreisender Bischof wäre, der sich in geistlichen Geschäften hier

einige Zeit aufzuhalten gedenke, und so wurde ich auch trachten, auch weiters zu benehmen.»

De i se vor mai face dificultăți, va raporta Cancelariei și Internunciului, așa că va zăbovi până la sosirea noului Domn, «die nach der Sage in 15 Tagen geschehen soll . . . Aus Allem geht es auf eine unbezweifelbare Art hervor, dass man hierlandes einen römisch katholischen Bischof nicht dulden wolle.»

LXI.

București, 3 Iulie 1819.

Raport al lui Solignac. După neizbutirea silinților lui Ercolani contra Franciscanilor, «so sucht er die Erstere nach und nach einzeln aufzureiben und von hier zu entfernen». Acum țintește pe aproape octogenarul fost gardian Csubrin. La o nouă plingere a episcopului, Agenția trimete la Cîmpulung pe Udrizki (28 Mart), împreună cu Babick, pentru a face anchetă «und nach Befund diesen Greis, auch wider seinen Willen, nach Siebenbürgen abgehen zu machen». Nu află îndreptățire pentru episcop, dar Anton Csubrin promite a pleca, în Mai, în Ardeal.

«Mittlerweile geschah es, dass der Bischof Dionisius zum hiesigen Metropolitern ernannt wurde. Derselbe war mit dem Pater Antonio Csubrin wohl bekannt und benutzte in bedrängtem Zustand durch längere Zeit die Hospitalität des letzteren. Der Metropolit, welcher schon länger alhier in Bukarest wohnte und alle Verhältnisse der katholischen Kirche wohl kannte, wollte nun diesem Pater Antonio seinen Dank bezeugen, und forderte ihn auf, nach Bucarest zu kommen. Er kam auch hieher, und Cancelliere Udrizky erinnerte ihn auf seine versprochene Abreise. Antonius Csubrin erklärte, dass der griechische Metropolit ihn eingeladen habe hieher zu kommen und ihm versprochen habe, ihn vor aller Verfolgung zu schützen; übrigens wolle er um so weniger abreisen, als er keine geistlichen Functionen mehr übe.

Cancelliere Udrizky bath den Herrn Metropolitern, bey Gelegenheit eines ihm gemachten Besuches, sich in die Angele-

genheiten der katholischen Kirche nicht zu mengen. Herr Metropolit versicherte ihn seiner Achtung für diese Kirche, sagte, er wisse wohl wie weit seine Rechte gingen, er würde Alles für den kaiserlichen Hof als Protektor der römischen Glaubenslehre thun; indess erkenne er die Intriguen des Monsignor Ercolani, seine Bekehrungswuth, seinen Wunsch die Franziskaner von hier zu vertreiben, und dergleichen mehr. Er wolle allem diesem entgegenwirken, ohne die nachbarliche Freundschaft zu verletzen.

Nach einigen Tagen schickte der hiesige Metropolit einen Protopopen, um anzuzeigen, er habe sich überzeugt, dass Bischof Ercolani in einer entfernten Vorstadt ein Haus erkaufte habe, worin geistliche Functionen ausgeübt und Messe gelesen wurde. Dass man ferners Willens sey, daselbst eine katholische Kirche zu erbauen, welches er keineswegs zulassen könne. Ich theilte diesen Umstand an Monsignor Ercolani mit, und er antwortete, dass er es bereits wisse und nichts von Allem geschehen sollte.

Unser Bischof kam Tags darauf, um selbst zum Metropolit zu gehen und bath Herrn Cancelliere Udrizky, ihn dahin zu begleiten. Sie verfügten sich dahin, und wurden sehr artig aufgenommen. Als die Rede auf obigen Gegenstand kam, sagte unser Bischof, dass daselbst eine Schule sey, welche dem Lande zum Vortheil diene. Der Metropolit erwiederte, dass er dies als Neuerung ansehe, die er nicht gestatten könne, dass man vor Alters nur Franziskaner in der Wallachey geduldet habe und dass man alle übrigen Geistlichen, wenn selbe sich nicht ordentlich betrügen, abschaffen wolle. Übrigens versichere er den Herrn Erzbischof seiner persönlichen Hochachtung und ersuche ihn nun durch Neuerungen keinen Anlass zu Missverständnissen zu geben. Bischof Ercolani erwiederte, dass er das Messelesen in gedachtem Haus einstellen und alle Ordnung wieder herstellen wolle.

Indess war Monsignor Ercolani nicht zu beruhigen und schrieb das Ganze dem Besuche Antonios bey dem Metropolit. » Îl ordonă prin Babick să plece imediat din Cîmpulung; ceia ce face. Bartalis, viînd, îi ieia apărarea și zice că nu e

momentul să plece acest prelat iubit de Mitropolit. «Monsignore verfiel hierüber in grossen Zorn und beschuldigte sämtliche Franziskaner einer Apostasie. Er begab sich darauf zu Herrn von Pini, bath um seinen Schutz, klagte den Metropolit an und verlangte, dass ein sicherer Petraki Serafin, ein Katholik und russischer Unterthan, welcher diesen Pater Antonius verleitet, des Metropoliten Schutz anzusprechen, bestraft werde. Herr von Pini versprach Genugthuung, verwies aber den Bischof für alles Übrige an die k. k. Agentie. Eben mit diesem aufgebrauseten Gemüthe kam Monsignor Ercolani zu mir, klagte mir und Herrn Udrizky die ganze Sache und verlangte, dass dem Metropoliten und den Franziskanern der Prozess gemacht werde.

Wir machten ihm die Bemerkung, dass es uns wundere, ihn noch so aufgebracht zu sehen, da er sich doch im russischen Consulate, wohin er gar nicht gehöre, hätte abkühlen können; dass die Agentie ihm alle Hülfe leisten wolle, die in seinem Wirkungskreise liege, dass sie aber den Metropoliten allhier ohne höhere Weisung nicht belangen könne.»

[I se recomandă a cere în scris. În petiția anexată, se mulțamește a cere îndepărtarea lui Csubrin. Provincialul consimte, și se dau ordine lui Anton și starostelui.]

LXII.

București, înainte de 5/17 Septembrie 1819.

Mitropolitul către Fleischhakl. Crede necesar a-î expune «ce qui se passe en Valachie entre l'Église de l'Orient et celle de l'Occident, que la suite des tems nous a fait considérer comme légitime, d'après la coutume de notre pays», — pe care o arată deci.

«L'histoire de notre pays nous apprend qu'anciennement il y avoit quelques princesses régnantes du rit catholique, qui ont bâti des églises à Rimnico dant le district de Voultsa, à Kimpolong et à Tirgovist et qui les ont soumis à la protection immédiate du consistoire de Transilvanie. Longtems après nous voyons dans l'histoire qu'un de boyards du même

rit a fait bâtir aussi à Boucareste une chapelle dans sa cour, qui subsistait encore jusqu'à l'incendie de la ville arrivé sous le prince Ipsilanty. C'est après cet accident fâcheux que cette chapelle a été reconstruite dans l'état qu'elle se trouve maintenant, comme vous le savez, assez grande, dont l'espace ne se remplissoit pas auparavant par l'assemblée de ses paroissiens et la plupart en restait vide.

Dès les anciens tems le susdit consistoire envoyait toujours à ces couvents des moine[s] qui étaient de l'Ordre de[s] Franciscains bulgares, mais natifs allemands de Transylvanie. Jamais on ne connoît pas s'il a existé en Valachie quelque évêque des même rit; c'est seulement depuis une vingtaine d'années que le prédécesseur de l'actuel a paru ici. Mais très rarement pour y rester et sans droit de gouverner et de paroître à Boucareste, étant ordinairement de l'autre côté du Danube, où se trouvoit sa diocèse de Nicopoli; car sous cette dénomination il a été connu ici comme actuel, quoique ses prédécesseurs étoient toujours allemands. Puisqu'une fois, se trouvant à Boucareste, il est tombé malade souffrant de la goutte, il est resté dans le pays, ayant sa demeure au couvent, se payant le loyer comme particulier, mais non comme gouverneur. C'étoit d'ailleurs un homme très-honnête et tranquille, vivant dans la retraite et inconnu dans le monde s'il étoit ou non à Boucareste.

Dès le commencement nous avons toujours été en bon harmonie avec les catholiques, nous avons vecû et nous passons encore amicalement avec les individus du rit. Mais, depuis que l'évêque actuel, d'origine italienne, appartenant à je ne sais quel Ordre, s'est introduit peu à peu ici, il a établi encore une église à Doudesty, qu'il a appelé Tsoplia, contre la coutume du pays, et sans prémission, sous prétexte de nécessité pour les Serviens paulicains qui y ont été transplantés par les Russes de l'autre côté du Danube.

Il paroît avoir agi ainsi provisoirement, sachant qu'il ne devoit rester ici, ou peut-être par ignorance, ne connoissant pas les usages du pays, ou enfin par obstination, ne voulant se conformer au passé et usité par son prédécesseur. L'homme

est d'ailleurs très intrigant et dangereux, car, après avoir troublé les ecclésiastiques et les supérieurs des autres églises catholiques, il a conçu le projet pernicieux de troubler aussi mes ouailles par les manières dont il a été convaincu.

Les différens princes d'heureuse mémoire ont gratifié ces églises catholiques de tant de privilèges et d'autres donations à cause de la bonne conduit des supérieurs et des moines catholiques dans le pays. Mais l'éveque actuel nous force de prendre des mesures efficaces sur sa manière d'agir et de demander son expulsion du pays et son départ pour sa diocèse, n'étant pas fait pour être vû ici, et cette diocèse étant d'ailleurs de l'autre coté du Danube.

C'est par devoir amical que vous avons pris la liberté de vous en avertir, Monsieur, espérant que la lettre vous trouvera encore à Vienne, afin que vous apportiez du remède à cet inconvénient par le renvoi de cet éveque dans sa diocèse¹ . . . .»

LXIII.

București, 26 Octobre 1819.

Raport al lui Fleischhakl. Era de așteptat că Dionisie, un om activ, va supraveghia mai de aproape pe adeseori imprudentul Ercolani, decât neactivul său predecesor, Nectarie. Conflictul se întâmplă și în lipsa lui; acuin primește scrisorile Mitropolitului și Domnului, la Sibiiu. Anexează copii. «Ich sehe wohl ein dass, so lange Monsignor Fortunato Ercolani Bischof von Nicopolis und Administrator der Wallachey seyn wird, nie Ruhe und Ordnung zwischen der katholischen Geistlichkeit und eine wahre Eintracht zwischen der orientalischen und occidentalischen Kirche in diesem Fürstenthum erzielt werden könne. Ebenso wenig ist es aber zulässig zu gestatten dass der hiesige Mitropolit sich die Freiheit herausnehme, auf die Entfernung eines oder des anderen geistlichen Ober-

¹ Domnul trimete Agentului această plingere la 5/17 Septembrie, cu o scrisoare din partea lui, în care-l roagă să iea, cu spiritul lui conciliator, înainte de a pleca din Viena, «toutes les mesures qui pourront vous mettre à même de mettre la tournure la plus convenable à l'objet dont il est question».

hauptes, das nicht unter seiner Jurisdiction steht, anzutragen. Ich habe daher vor Allem den regierenden Fürsten zu gewinnen gesucht und ihm vorgestellt dass er durch die Unterstützung der von dem Metropoliten vorgeschlagenen Massregel unsern allerh. Hof beleidigen würde, unter dessen Schutz die katholische Kirchen und deren Geistlichkeit in der Levante sich befinden und allerhöchst welchem es zusteht die nöthigen Veranlassungen zu treffen, womit Ordnung, Eintracht und Ruhe erhalten werden. Ich versprach ihm den Herrn Bischof von Nicopolis dahin zu verhalten, dass er nie die Schranken seiner Obliegenheiten überschreite, sich künftighin nie in Angelegenheiten menge die nicht in seinen Wirkungskreis gehören und sich genau in seinem Betragen nach jenem seiner Vorfahren richte. Der regierende Fürst gestand dass er nur bloß auf Zudringen des Metropoliten geschrieben habe, ersuchte mich mit diesem die Sache auf freundschaftlichem Wege auszugleichen und überliess es mir ganz, alle jene Mittel zu ergreifen die ich am Angemessensten finden würde, um ferneren Klagen und Streitigkeiten vorzubeugen.» Viind Mitropolitul, i-a dat sfatul de a-şi retrage pripita cerere. Acesta mărturiseşte că e supărat mai ales pentru înlăturarea din ţară a lui Csubrin, «sein vieljähriger Freund, der von allen Bojaren der Wallachey geschätzte und geliebte», precum şi pentru continua ceartă cu Franciscaniî. Tot aşa nu poate permite ridicarea la Bucureşti de biserică nouă, ca aşa zisă şcoală a Ligorienilor. A obţinut ca acolo să nu se mai servească liturghia. «Endlich wolle er auch nie zulassen dass sich der Herr Bischof in Heuraths-Angelegenheiten zwischen Katholiken und Griechen menge und letztere zur Annahme unserer Religion berede, wie er es oft zu thun pflege.» De şi nu poate combate toate punctele, îl aduce la sentimente mai blinde. «Endlich belehrte ich den Herrn Bischof Ercolani dass er von seinem übertriebenen und in diesem Lande, wo unsere Religion nur geduldet ist, aber dennoch so vieler Privilegien geniesst, nur schädlichen Eifer etwas nachlassen, sich mit mehr Umsicht benehmen, von aller Einmischung in Angelegenheiten die ausser seiner Sphäre liegen, sich enthalten

und ein zurückgezogenes Leben führen solle, damit er nicht sich und endlich allen Katholiken Verfolgungen zuziehe und der Religion mehr schade als nütze.» A promis, dar Agentul nu se prea încrede. Zilnic plingeri contra lui. «Es wäre daher zum Besten der Religion recht sehr zu wünschen, dass Monsignor Ercolani nach einem andern Bisthum übersetzt, für Nicopolis und die Wallachey aber ein bejahrter, erfahrener, verträglicher und duldsamerer Bischof ernannt und anhero gesendet werde.» Să se stăruie prin legăție la Roma. «Ich von vertrauter Hand versichert worden bin dass der regierende Fürst, vereinigt mit dem Metropolit der Wallachey, sich gerade an den römischen Hof gewendet haben, um Monsignor Ercolani von hier abrufen zu machen, worüber der Inhalt des nebenfolgenden Paquets an Charles Hayard in Rom näheren Aufschluss wird geben können.»

LXIV.

Iasi, 14 Februar 1820.

Raport al lui Raab. «Monsignor Paroni, damaliger apostolischer Visitor in der Moldau, ein seinem Amt sehr gewachsener, äusserst bescheidener Prälat, dem das Wohl der hier sich aufhaltenden Katholiken sehr zu Herzen geht, gegen den Fanatismus des moldauischen Klerus nur zu sehr zu kämpfen hat und sich wegen des Elendes der Mission in einer misslichen Lage befindet, hat mir die in der Nebenlage geh. beygebogene Bitte¹ für allerh. Seine Majestät eingebracht, um solche zu den Füßen des besten der Monarchen durch eine Kanzley gelangen zu machen.

Es handelt sich darin um eine gnädige Unterstützung Seiner Majestät zur Erbauung eines Missions-Hauses für den Unterkunft des zeitlichen Vorstehers und der Geistlichkeit, dann um die Bewilligung in den benachbarten k. k. Staaten eine Sammlung zur Tilgung der Missions-Schulden durch zwey abgeschickte Priester vornehmen zu können.

[Explică, din parte-î, că, în adevăr, rezidența e mai rea

¹ Lipsește.

decît locuința «celui mai de jos dintre boerii moldoveni» și că, dacă s'ar vinde imobilele pentru a se plăti cei 80.000 lei de datorie, întreținerea ar deveni foarte grea.]

Des Bischofs Anerkennungs-Geschäft ist bis zur Stunde von jenem des verbliebenen Bischofs nicht um vieles gebessert. Der regierende Herr Fürst suchte mit Sorgfalt immer zu vermeiden, dass der Bischof ihm nicht durch mich vorgestellt werde und, da er ihm aus Constantinopel von dem russischen Dragoman Franchini, intimen Freunde des Fürsten, auf das Wärmste anempfohlen wurde, so gab er ihm schon drey Abend-Visiten, wo er ihn bestens empfing, Vieles versprach, lobte dass er bis itzt keine öffentliche Kirchen-Funktionen gemacht habe, hat ihm aber die angesuchte Erlaubniss die Visitation im Lande vorzunehmen noch nicht gegeben, obschon ich selbst tagtäglich darauf dringe.

Der Bischof, welcher die Griechen und ihre Kniffe nicht kennt, sich von den übertriebenen Höflichkeiten und Zuvorkommenheiten dieser, auch durch die Überreichung eines von dem Fürsten von Monsignor Paroni abverlangtes und bundig abgefasstes Promemoria des ganzen Herganges des Bisthums in der Moldau, einschläfern lässt, immer das Beste hofft, sagte mir heute dass ihm aus guter Quelle zugekommen sey, der Fürst wolle das Promemoria mit allen Documenten nach Constantinopel senden, sey überdiess mit dem Rechte des katholischen Bischofs einverstanden und finde dass der Metropolit allein unnütze Hindernisse in Weg lege. So was habe ich aus dem Munde des Herr Fürsten nicht gehört, wohl aber sagte er mir dass er dem Bischof nichts versprechen könne, bis er nicht höheren Orts Befehle erhalten werde.

[A comunicat afacerea Internunciului și lucrează și direct, pe căi laturalnice. Dar nu e sigur de succes, «obschon auch der Herr Bischof rastlos und bescheiden der Sache nachgeht».]

LXV.

București, 29 Februar 1820.

Raport al lui Fleischhakl. «Der Herr Bischof von Nicopolis, Monsignor Fortunato M. Ercolani, hat mir nunmehr

das aus Rom erhaltene Schreiben, in welchem ihm die angesuchte Erlaubniss sich Seiner Heiligkeit zu Füßen legen zu dürfen ertheilet wird, mitgetheilt und bereitet sich um in einigen Tagen seine Reise antreten zu können.

[N'a spus pe cine va lăsa în loc, dar va stăruî să nu fie unul din Ligoriani, «die junge unerfahrene Fanatiker sind». Domnul a restituit, după cererea Agenției, cei douăzeci și doi de poslușnici, dați de Caragea¹ și reluați de el, Suțu. «Wobey mir aber der Fürst ausdrücklich erklärte dass er jene Leute nicht als dem Bischof von Nicopolis, sondern als der k. k. Agentie gehörig in die diesfällige Liste eintragen lassen müsse, weil er sich sonst den Neckereyen des hiesigen Metropolitens und der dem Bischof eben so abgeneigten Bojaren aussetzen würde.»]

Da mich übrigens Baron George Sakellario soeben unterrichtet dass er ein Schreiben aus Rom an den regierenden Fürsten erhalten habe, welches die Antwort auf jenes des gedachten Fürsten seyn dürfte, so habe ich ihn ersucht diess Schreiben erst nach erfolgter Abreise des Bischofs, die für künftige Woche bestimmt zu seyn scheint, an seine Adresse abzugeben.»

LXVI.

Iași, 9 Octombre 1820.

Raport al lui Raab. «Monsignor Paroni befindet sich noch immer auf dem Dorfe Saboana . . ., wo er bis itzt ruhig belassen wurde, auch seine apostolische Visite unter der Hand gemacht, sich über die Lage der Dinge der Mission in Kenntniss gesetzt und, so zu sagen, sein ihm aufgetragenes Amt beendigt zu haben scheint. Er begab sich dorthin aus Mangel einer Wohnung in der Stadt, um alldort das Ende seiner Anerkennung abzuwarten, in der Hoffnung dass ihm durch seine Canäle aus Constantinopel oder durch die von ihm hier eingeschlagenen Wege ein günstiger Ausschlag zukommen

¹ V. maî sus, pp. 319-20, n^o C.

würde. [Mai ales că zicea că i-ar fi promis Domnul. Nu ştia cine-s Grecii. Ortodocşii au învins.]

Als Herr von Pini in Jassy war, kam Monsignor Paroni auf seine Einladung in die Stadt, indem er ihm von Herrn Baron Strogonoff aus Constantinopel mittelst Schreibens bestens empfohlen wurde und er seine Bekanntschaft machen wollte, ein Umstand der dem Herrn Bischof um so angenehmer war, als er mit Herrn von Pini ohnehin seiner Angelegenheiten wegen sich zu besprechen suchte. Herr von Pini empfing Monsignor Paroni sehr gut, versprach demselben Beystand, um, wie er sagte, zu beweisen dass Russland wegen die Anerkennung des Bischofs und seines auszuübenden Aintes nichts einwende, auch dass er den Herrn Fürsten dahin vermögen wolle diese Sache, um welche es sich schon so lange handle, zu beschleunigen. Niemand war damit zufriedener als der Bischof, meinerseits aber glaubte ich all diesem sehr wenig. [Domnul răspunde că afacerea-î «sehr heglich», că îi e oprit prin firman a primi pe episcop, şi chiar pe visitor, că până acum a tolerat din bunătate, dar că Internunciul trebuie să-î capete ordine pentru a putea admite pe Paroni în prima sa a doua calitate. Episcopul cere audienţă. I se spune] dass er ihm die apostolische Visite, die zu ertheilende Firmung, ja selbst die Ablesung der Pontificalien des Aufstehens wegen nicht gestatten könne; und, als der Bischof beyfügte dass er als Präfekt über die Mission ohne bischöflichen Karakter hierzubleiben gedenke, entliess ihn der Fürst, zwar freundschaftlich, jedoch mit dem Beysatze dass dies nicht angehen könne und dass es für die Zukunft wie ehevor nur bei einem Präfekt zu verbleiben habe.

[Episcopul cere oficial intervenţia Agentului pentru a i se permite, conform firmanului său, exerciţiul funcţiilor ce i s'au încredinţat. Convins că nu e de nici un folos, o face pentru a nu fi pîrit. Declară Domnului] dass es mich wundere wie man sich in das Nähere, und namentlich in das Innere unserer Kirchen mengen könne, da doch die römisch-katholische Kirche im ottomanischen Reiche tolerirt ist, wie man ferner dem Monsignor Paroni die Ausübung der römisch-katholischen

Funktionen darin verbiethen könne, wenn sein Vorfahrer, Monsignor Berardi, alle Kirchenfunktionen verrichtet und nie darin beanstandet wurde. [Prin ul r spunde c  supt Calimah s'a dat un firman de oprire, dar c  de hatirul Agentului va consulta clerul  i boierii.] «In Bukarest», sagte er, «seye der Bischof aus ähnlichen Ursachen entfernt worden, ein Präfekt sey dort wie ehevor eingesetzt worden, Alles sey in der Ordnung; wie wolle man daher hier den Bischof als Präfekten, in seiner Eigenschaft wie er bekannt ist, gegen den Sinn des Fermans aufdringen? Man verlange», fuhr er fort, «die Abstellung dieses, und man hofft erhört zu werden, womit das ehevor hier Bestandene in Ausübung gebracht werde.» Herr Fürst versprach übrigens die freye Ausübung der katholischen Religion bestens zu sch tzen.

[D  o not ] und, da ich den Schimpf bey unserer Kirche nicht bestehen lassen wollte, dass der Bischof als Visitor nicht auch ein Pontifikale absingen könnte, so liess ich am Marientage, wie gewöhnlich, als Patronat der Kirchen, ein solennes Amt abhalten, wozu aber die zwey russischen Herren Consulen von Pini und Pisani, obschon Katholiken und eingeladen, nicht erschienen. Niemand hatte weiters eine Einwendung dagegen gemacht.

[Dup  zvon  i spusa chiar a Domnului, r spunsul clerului  i Divanului a fost negativ, «und man dringt auf die Abreise des Bischofs». A teapt  s  se spuie oficial pentru a comunica  i lui Paroni, tot oficial. — A lucrat tot cu permisia Internunciului, care a r spuns «dass er es mir es ganz überlasse was zu thun sey, indem er dort nicht auslangen könne». Aceasta o  tia toat  lumea.]

Die Wohnung der katholischen Residenz ist äusserst schlecht, durch Beysteuer der Katholiken sind die Geistlichen mit der Aufbauung eines kleinen Hauses von Backsteinen beschäftigt; auch dieses will man ihnen einstellen, weil man vermuthet es sey zu einer Wohnung für den Bischof bestimmt, und, da der ehemalige Präfekt P. Ludwig Scarpati wegen  berwerfung mit dem Bischof von hier auch ausgegangen ist und der Bischof gegen den Fürsten sich geäussert hat als

Präfekt bleiben zu wollen, ja sein Patent hiez u aus Rom wirklich erhalten hat, so hat all' dieses zusammengenommen für den Bischof keinen günstigen Ausschlag hervorgebracht.»

LXVII.

Iași, 29 Mart 1821.

Raport al aceluiași. «Einen katholischen Geistlichen brannte man mit glühenden Eisen um von ihm Geld zu bekommen.»

LXVIII.

Iași, 20 Maiu 1821.

Raport al lui Cantemir. [Ieșirea eteriștilor din oraș.] «Der Metropolit durchzog in Gesellschaft römisch-katholischer Missionaires in Jassy, des Peter Bamfil und P. Francesko¹, begleitet von einer Menge Menschen, gleich nach dem Abzuge der Eteristen die Gassen, ermahnte das noch übrig gebliebene Volk zur Ruhe, und besuchte auch mich.»

LXIX.

Wien, 18 Iunie 1822.

Raport al lui Fleischhagl. «Allgemeine Bemerkungen über die innere Verwaltung der Wallachei unter den letzten zwey Hospodaren, Janco Caradzea und Aleko Suzzo, vom J. 1812 bis 1821.»

Desiderate: «Die freye Ausübung unserer heiligen Religion in der Wallachey, der Schutz der katholischen Seelenhirten, ihrer Kirchen und Klöster.» Guvernul muntean a observat totdeauna tratatele și a recunoscut patronatul Împăratului. Bisericiile și mănăstirile au și privilegiul domnesc. Situația lor. Franciscanii «in der Wallachey in grossem Ansehen stehen, weil sie mit der Sprache und den Gebräuchen des Landes wohl bekannt sind». Domniul confirmă regulat privilegiile și

¹ Pamfili și Fabri. V. p. 204, n° CLX.

sînt totdeauna gata sã ajute pe catolicî, «wie die durch mich vom Fürsten Caradgea erwirkte Erlaubniss zur Erbauung einer neuen katholischen Kirche in Csoplu ein sprechender Beweis ist». S'a tolerat și prezența episcopilor de Nicopol pînã la «der letzte Herr Bischof, Monsignor Fortunato Ercolani... Durch seine Entfernung sind diese Misshelligkeiten ganz beseitiget worden und, sobald Rom einen verständigen, mit den gehörigen Lokal-, Menschen- und Sprachkenntnissen ausgerüsteten gemässigten Mann, wie die dermalen für die Bulgarey bestimmten Missionaire wirklich sind, zum Bischof von Nicopolis ernennen wird, so getraue ich mich zu verbürgen, dass ich selben eine freundschaftliche Aufnahme und ruhigen Aufenthalt in Bukarest werde verschaffen können.» Mai greü sprijinul pentru misionariî ce lucrează în Bulgaria chiar. Afacerea bisericii din Craiova, expusã în linii generale: existã «noch vor der Epoche des Belgrader Friedens». S'ar fi putut face ceva în ocupația austriacã din 1790. A stãruit el în zãdar supt Caragea și supt Sușu, și e gata a mai stãrui.

LXX.

Cernăuș, 10 Iulie 1822.

Raport al lui Raab. I se ceruse, la 14 Iunie, a arãta drepturile cãzute în desuetudine ale Curții. Dreptul de liberã credință asigurat prin tratate, și catolicilor carî nu s sudiș. «Dieser Schutz aber (wird) von der moldauischen Regierung, unter dem Vorwande, dass kein Ferman der Pforte für Österreich vorzuweisen sey, der diesen Schutz sanktionirte, beanstandet wird; ja Fürst Mihai Suzzo ging soweit, dass er durch das Departement der Auswärtigen Angelegenheiten förmlich erklären liess, keine Bittschrift dieser Geistlichen mit dem gewöhnlichen Visa der k. k. Agenten in ihren Angelegenheiten für die Gerichtstellen anzunehmen, sondern dieselben in ihren Rechtshandeln für Rayas, nicht aber für k. k. Unterthanen anzusehen... Da die Zahl der Bekenner der römisch-katholischen Religion in der Moldau sich über 40/m Seelen belãuft, so erfordert die Regel dieses Ritus, dass zur Aufrechthaltung der Kirchen-

disciplin, dann Spendung einiger vorbehaltenen hl. Sakramente, als jenes der Priesterweihe und Krisamsweihe, dieser Mission wieder ein Bischof, so wie es in früheren Zeiten üblich war, vorgesetzt werde.»

După Berardi, «der, wie bekannt, aus Gram, weil man ihn nicht als Bischof anerkennen wollte, starb», numit Paroni: nerecunoscut. Din motivele arătate și din acela că orî unde în Turcia episcopii catolici sînt tolerați (acum în urmă s'a constatat la Smîna), trebuie redeșteptată cererea, «mit Auslassung des ehemaligen Titels *Bacoviensis*, der den Fanatismus des dortigen moldauischen Diocesan-Bischofs nur anflammt und ihn zu desto grösserem Widerstand anspornt». Să se ceară și asimilarea clerului cu sudiții. Nu e lucru nou și nu se atacă drepturile episcopilor ortodocși.

LXXI.

Cernăuți, 7 August 1822.

Raport al aceluiăș. «Das königlich-siebenbürgische Landesgubernium schickt seit einigen Jahren nach Visant in die Moldau einen evangelischen Pfarrer Namens Beniamin Béder de Bárotos» și-î cere sprijinul, ca și acum, la 22 Iulie. Situația reformaților în Moldova. «Vermöge der den römisch-katholischen Bischöfen in der Moldau zugestandenen Privilegien, sind die Sachsen (so wurden sie ehemals genannt) dem römisch-katholischen Bischofe ebenfalls untergeordnet, dieselben waren von diesem allein in ihren Funktionen abhängig; der katholische Bischof hatte allein hierüber zu richten.» Béder a recrutat adepți și a intervenit în căsătorii mixte. S'a plîns episcopul. Să fie ținut Béder «in die gehörigen Schranken»¹.

LXXII.

București, 1 iulie Februar 1823.

Raport al lui Fleischhakl. A fost întrebat la 17 Ianuar asupra cererilor vicariului Iosif-Maria Molajoni către Împărat

¹ V. mai sus, pp. 364-5, n° XLVII.

«rücksichtlich der Errichtung einer Schule in Bukarest und einer zu diesem Endzweck von allerh. Orten zu bewilligenden Unterstützung, dann der von der wallachischen Regierung zu erwirkenden Zulassung eines griechisch-katholischen oder unierten Priesters». Școala era de mult necesară: «die Kinder der hier zahlreich sich befindenden deutschen, ungarischen und siebenburgischen Handwerker in roher Unwissenheit aufwachsen.» «Die kaum errichteten Schulen gingen wieder nach kurzer Zeit zurück.» Lipsia un profesor moral și cu cunoștința limbilor trebuitoare. Franciscanii au scăzut așa de mult, că abia sînt de ajuns pentru biserică. Profesori laici se cred prea puțin plătiți. Se mai adaugă și turburările. Molajoni a făcut însă la Sibiu cunoștința lui Lud. Bodor, «welcher Kaplan der dortigen Pfarrkirche und Katechet ist gemacht, indem er alle nöthigen Eigenschaften, und besonders auch Kenntnisse der ungarischen, wallachischen und deutschen Sprache, vereint findet». L-a cerut Agentul episcopului. De vine, va avea «im hiesigen Kloster, nebst Wohnung und Kost, einen jährlichen Gehalt von 200 Piaster . . ., welchen wohlthätige Menschen zusammenlegen werden». Guvernul n'are nimic de obiectat. Contrariul pentru preotul unit, care poate stîrni neplăceri.

LXXIII.

București, 12 April 1823.

Raport al aceluiași. După ordinul din 18 Februar, a vorbit cu Molajoni, întors de cîteva zile din Bulgaria. Află «dass der Pfarrer Pater Ambrosius Babich bereits im Hof des Klosters ein hinlänglich geräumiges Zimmer zur Schule habe zurichten und mit den nöthigen Bänken und Tischen versehen lassen, wovon die Ausgaben durch milde Beyträge beynahe gedeckt sind». Se așteaptă profesorul. I se va da locuința, întreținere și 200 de lei pe an. Cere de la Împărat 150-200 fl.

LXXIV.

Bucureşti, 30 August 1823.

Raport al aceluiaşi. Căpătase de la Domn, pentru Mola-joni, permisia «die in dem Dorfe Ciopli durch den Orkan vom Jahre 1821 verwüstete katholische Kirche der dort an-sässigen Missionare wieder aufzubauen»; dar nu-s bani. Se deschide subscripţie; cel dintâi, subscie Domnul pentru 500 de lei, «und das Versprechen hinzufügte, sobald die dermalige beschränkte Lage der hiesigen Finanzen sich bessern würde, noch mehr nachzutragen». Şi Gavanos-Oglu subscie 500, «und diese Summe allsogleich dem Herrn General-Vicar über-gab. Ein Beweis wie vorurtheilsfrey und wohlthätig dieser vortreffliche Mann sey und ein Zug der wirklich verdiente öffentlich bekannt gemacht zu werden. Ausser diesem wurden noch mehrere Beyträge, theils hier, theils anderwärts ge-sammelt, und die gedachte Kirche, sammt der Residenz der römischen Missionare, sind ihrer Vollendung nahe.»

LXXV.

Bucureşti, 1st Iunie 1824.

Raport al aceluiaşi. Instituţia de învăţămînt a fost des-chisă solemn la 21 Mart (*sic*), cu un *Te Deum*, «wobey das Hochlied «Gott erhalte Franz den Kaiser» mit sichtbarer Rührung von der segnenden Menge gesungen wurde... Unabsehbar sind die wohlthätigen Folgen dieser im ganzen Fürstenthume jetzt wirklich *einsig* und *allein* bestehenden öffentlichen Lehranstalt.» Până acum aproape optzeci de şcolari. «Selbst mehrere der hiesigen Bojaren haben mich ersucht ihren Söhnen den Zutritt in diese Schule zu gestatten, da durch die hier vor drey Jahren ausgebrochene Revolu-tion *alle* öffentliche Lehranstalten aufgelöset und bisher nicht *eine einzige* derselben hergestellt, und die so ansehnlichen hiezu bestimmten Fonds zu *andern* Zwecken verwendet werden.» Dar n'a primit eterodocşi. Bodor e «ein im Lehrfach äusserst erfahrener, höchst emsiger Mann»: predă nemţeşte, latineşte, ungureşte, româneşte şi «ilirica»; e un om de o

severă moralitate. Sala a fost pregătită și pentru mai mulți școlari. A cerut, după instrucții, de la mănăstirile din Rîmnic și Cîmpulung, un subsidiu de 150 de lei pe fie-ce semestru. Împăratul dase 200¹.

LXXVI.

București, 18 Septembre 1824.

Raport al aceluiași. I se scrisese la 3 despre cererea nunciului în privința trimeterii unui preot unit în Țara-Românească. Nu poate admite că ar fi în țară o populație de 20.000 de emigrați uniți, din Ardeal. Dintre emigrații pe timpul foametei, cei mai mulți s'au întors în 1821. Agenția a adus întoarcerea altora, retrăgându-li protecția și expunându-i astfel la plata birurilor. Cei mai mulți din cei rămași sînt greco-orientali sau trecuți la Biserica Răsăritului în ceia ce privește practicile religioase. Folos n'ar fi, pentru că activitatea s'ar opri la locurile privilegiate pentru catolici. Protecția e asigurată prin tractate negustorilor și păstorilor, nu emi-

¹ Iată și programa Duminicii și sărbătorilor, anexată: «An Sonn- und Feyertag Vormittag geht der Katechet in die Schule und erklärt den Schülern das auf den Tag bestimmte Evangelium, dann gehet man unter der Aufsicht des Lehrers in die Kirche, um die Predigt anzuhören und dem heiligen Messopfer beizuwohnen. Auf diese Art nimmt die vormittägige Andacht ihr Ende.

Nachmittags wird allen Schulkindern in der Kirche, so wie allen übrigen Christen, durch den Katechet die christkatholische Lehre feierlich erklärt, bis die Vesper gehalten wird.

Das Übrige wird alles nach weiteren weisen Anordnungen der Vorgesetzten geschehen.

Bukurest, am 24ten März 1824.»

În programa de studii se prevede: Lună: Gramatica. Slovenire și cetire. După amiază: clasa superioară: caligrafie. «Die Untere übt sich im Lesen und Buchstabieren.» Catechism și istorie biblică. — Marți: Aritmetica. Morala. După amiază: clasa inferioară: caligrafie. A doua «wird aus der Sprachlehre befragt». Caligrafie. — Miercuri: Slovenire și cetire. Aritmetica. După amiază: caligrafie. Catechism și istorie biblică. — Vineri: Gramatica. Slovenire și cetire. După amiază: clasa superioară: caligrafie. Cealaltă «übt sich im Buchstabieren und Lesen». Scriere după dictare. — Sîmbătă: aritmetica. Morala. După amiază: istoria biblică și catechismul.

granților stabiliți, cari sînt, cei mai mulți, desertori. Ce se poate cu folos ori_unde, e imposibil aici, «wo die Vorsteher der Kirche rohe Unwissenheit mit dem empörendsten Fanatismus verbinden». Dacă trebuie trimes preotul, steie în liniște la București sau, mai bine, la Cioplea, și officieze numai acolo. Molajoni judecă probabil tot așa.

LXXVII.

București, 4 Octombre 1824.

Raport al aceluiași. La 30 Septembree, s'a ținut examen la școala catolică. Se convinge de progrese. Sînt pînă la șeptezeci de școlari. După examen, Agentul împarte premii, «welche in Gebet- und sonstigen dem Alter angemessenen nützlichen Lehrbücher bestanden haben». Apoi «Gott erhalte Franz den Kaiser». Nouă laude pentru Bodor. Numai prin intervenții din Viena i se dase permisia de a profesă¹.

LXXVIII.

Iași, 27 Decembre 1824.

Raport al lui Lippa. Menționează raportul din 20 Ianuar 1823 despre o cerere a misionarilor ruinați de revoluție. Preoții au scăzut de atunci. Acum sînt «an die 50/m Seelen» catolici. Cînd erau abia pe jumătate, aveau zece preuți: șapte Italieni și trei Unguri. Au murit unul din fie-care categorie. Greutatea provenită din depărtări. De Iași, se leagă sate cale de patru-cinci ceasuri. La Curte, un mort catolic a stat patru zile neîngropat. «Der hiesige Bischof Paroni, welcher, ungeachtet seiner Würde und besonders seines hohen Greisenalters, zur Aushilfe die Seelsorge eines Pfarrbezirks auf dem Lande auf sich genommen», a scris adeseori Propagandei; se răspunde că și la Roma e lipsă de misionari. Se cer, prin Agent, preoți din Ardeal. Se oferă Barnabas Varhélyi,

¹ La 20 Decembre, Fleischhagl dă explicații asupra planului de a se face, cu prilejul ciumii, un lazaret special pentru catolici. Din parte-î, el a dat 600 de lei lui Molajoni, dar nime n'a mai sprijinit lucrul bănește, boala s'a dovedit ușoară, iar catolicii au fost bine tratați și aiurea.

predicator la Vaşarheiü, Franc. Körössy, profesor la gimnasiul din «Santa», Valentin Majer, administrator la «Eled».

LXXIX.

Bucureşti, 21 Mart 1825.

Raport al lui Fleischhakl. O delegaţie a comunităţii catolice i-a presintat copia unei petiţii către Papă, cerind sprijin la Viena. «Es handelt sich um die Wiederbesetzung des seit einigen Jahren vakanten Bisthumes von Nicopolis, welches bis nunzu durch den unlängst nach Rom zurückberufenen General-Vicar Padre Giuseppe Molajoni verwaltet worden ist; der nicht nur von sämmtlichen Katholiken geliebt und verehrt, sondern auch von allen Bewohnern der Wallachey, vorzüglich der Hauptstadt, und insbesondere von dem regierenden Fürsten und allen Autoritäten des Landes hochgeachtet und ausgezeichnet worden ist.

Der allgemeine Wunsch äusserte sich auf das Lauteste, dass Padre Giuseppe Molajoni zum Bischofe von Nicopolis und Administrator der Wallachey gnädiglich ernannt werde . . . Er hat schon als General-Vicar mehr als je einer der vorigen Bischöfe geleistet und das unmöglich scheinende möglich gemacht, die Einigkeit zwischen den Katholiken und dem wallachischen Clerus aufrecht erhalten und dadurch so viele Vortheile zum Besten der ersteren zu erringen gewusst.»

Numirea unui nedeprins cu situaţia ar aduce şi «die gänzliche Auflösung der bulgarischen Mission»; işi declină răspunderea pentru acea numire. «Der gegenwärtige neue General-Vicar Padre Steffano Monetti kann es am Besten bezeugen, dass er, ungeachtet seines sanften Karakters und des besten Willens von dem er beseelt ist, die ihm aufstossenden Hindernisse in diesem ihm ganz unbekannten Lande nicht würde überwinden können, wenn ich ihm nicht auf das Thätigste mit Rath und That an die Hand gienge; was ich jedoch in geistlichen Angelegenheiten und in jenen die auf Bulgarien Bezug haben, wo er selbst wirken muss, zu thun ausser Stande bin.»

LXXX.

Roma, 8 Octombre 1825.

Serenissimo principi Valachiae Gregorio Ghika Leo Papa XII.

Serenissime princeps, salutem. Iucundissimum ad nos attulit nuncium venerabilis frater Iosephus, episcopus nicopolitanus et apostolicus Valachiae administrator, qui sibi. Romam repetenti, a te, Serenissime princeps, commissum fuisse retulit ut nos tuo nomine salutaret et benevolos observantesque animi erga nos tui sensus expromeret. Multam ex hoc humanissimo officio nos capimus voluptatem, inde mirifice auctam quod ab eodem venerabili fratre nobis significari volueris te catholicis in isto principatu degentibus constanti esse patrocinio adfuturum. De prona hac in catholicos voluntate praecipuas tibi, serenissime princeps, agimus gratias, optemusque occasiones nobis offerri, quibus vicem tibi aliquam rependere, non tam verbis, quam re possimus. Ut autem muneri nostro satisfaciamus, etiam atque etiam a te petimus ut quod sapienter agis enixius adhuc agere pergas, catholicos videlicet tibi subditos omni qua polles auctoritate tuearis et episcopum nicopolitanum istuc revertentem, egregium usquequaque virum, tibi commendatissimum habeas. Nos Deum assidue precabimur ut tuis in catholicos meritis congruam mercedem rependat, secundis te eventibus ornet perfectaue caritate nobiscum coniungat.

Datum Romae, die 8va 8bris 1825, pontificatus nostri anno tertio.

LXXXI.

București, 31 Decembre 1825.

Raport al lui Fleischhagl. «Der neue Bischof von Nicopolis und Administrator der Wallachey, Monsignore Giuseppe Molajoni, ist am 2ten dieses hier angekommen und unter allgemeinem Jubel der katholischen Gemeinde feyerlich empfangen worden. Dieser würdige Prälat stieg im hiesigen Franziskaner-Kloster ab, verfügte sich in die Kirche und ertheilte der dort ver-

sammelten zahlreichen Menge den heiligen Segen . . . Ich habe nicht ermangelt den Herrn Bischof Seiner Durchlaucht dem regierenden Fürsten vorzustellen, an welchen er ein eigenes Schreiben Seiner Heiligkeit Pabst Leo des XII. zu überreichen beauftragt war.» Crede că Grigore Dimitrie Ghica e primul Domn ce a primit o scrisoare așa de măgulitoare. «Der regierende Fürst, der den Herrn Bischof schon früher kannte und hochschätzte, empfing ihn auf das Freundschaftlichste und versprach ihm keine Gelegenheit zu versäumen, wo er ihm wird nützlich seyn können. Eine eben so geneigte Aufnahme fanden wir bey dem Metropoliten der Wallachey, dem wir gleichfalls einen Besuch abstatteten.»

LXXXII.

București, 28 Ianuar 1826.

Raport al aceluiași. Aminteste de răspunsul ce a dat în 1824 în privința preotului unit. Ar fi mai greu să se capete permisia Domnului pentru acesta decît pentru clădirea unei biserici de piatră la Ciople și tolerarea în București a episcopului; ar protesta clerul pămîntean. Dar Molajoni are în suta sa «einen griechisch-unirten Priester Namens Basilius Beniaminus Todor, welcher zur Vermeidung jedes Aufsehens den Titel eines bischöflichen Sekretairs führt». E trimes la Ciople pentru a servi și a scrie în listă pe uniți. Preotul din Dudești îi cere autorizarea Mitropolitului; Todor n'o are, și i se face amenințarea că, persistînd, se vor dărîma casele uniților. Lui Molajoni, care se plîngea, i-a recomandat Agentul să cheme pe Todor la București; ceia ce se și face. Cere ordine.

LXXXIII.

Iași, 23 Octombrie 1826.

Raport al lui Lippa. Comunică două acte ce i s'au transmis, pentru Viena, de Ministeriul Afacerilor Străine din Moldova. Ele cuprind considerații «gegen die Anherkunft eines neuen catholischen Bischofs an die Stelle des jüngst verstor-

benen Monsignore Zabberoni». Nefind nici un motiv, bănuiește «ein geheimer Umtrieb». «Sieben volle Jahre hatte der im Frühling dieses Jahres nach Rom zurückgekehrte Monsignor Filippo Paroni als catholischer *vescovo visitatore* in der Moldau residirt, ohne bei der Ausübung seines geistlichen Oberhirten-Amtes und dessen Berufspflichten Einsprüche und Hindernisse . . . zu begegnen; im Gegentheil, ist gedachter Prälat, der sich durch sein kluges und anspruchsloses Benehmen selbst die Achtung der sonstigen Widersacher und Eiferer gegen die Existenz eines catholischen Bischofs zu gewinnen gewusst hat, von dem damaligen Hospodaren bei jeder Gelegenheit mit Auszeichnung und Wohlwollen und als Bischof, unter der moldauischen Benennung Wladika, behandelt und von selbem, so wie allgemein, faktisch anerkannt gewesen. Als die Ernennung des verstorbenen Bischofs Monsignor Zabberoni zum Nachfolger des gedachten Bischofs dem Fürsten Sturdza bekannt gegeben ward, äusserte selber reges Bedauern über die Abberufung des Monsignore Paroni.» Dar dă scrișorî către ispravnicî pentru visitație. Primit bine Zabberoni de Domn. Administrează în pace trei luni, «indem er sich ganz das kluge, anspruchslose Benehmen und die stille Zurückgezogenheit seines Vorfahren zum Beyspiel und zur Nachahmung genommen hatte». Iarăși nici-o obiecție pentru succesiune, «seit dem, 30ten July, erfolgten Absterben des Monsignor Zabberoni¹». După comunicații ale Internunciului, pare că s'a scris și la Poartă. Află că a stăruit pe lângă Domn Mitropolitul, «ein äusserst fanatischer Eiferer gegen alle fremden Glaubensbekenntnisse», măcar pentru a nu se prescrie protestul țerîi contra episcopatului latin. Dar și el trebuie să fi fost ațîțat. «Zugleich mit Monsignor Zabberoni kam im letztverflossenen Frühjahr ein sicherer Pater Luigi Landi als *commissario* und *superiore* der in der Moldau befindlichen Missionaire des Minoriten-Ordens hieher. Selber war vor ungefähr 10 Jahren²

¹ V. mai sus, p. 208, n^o CLXVII.

² Până în 1812. V. mai sus, p. 161, n^o CXX; pp. 163-4, n^{le} CXXII-III. Pentru soarta ulterioară a lui Landi, p. 209, n^o CLXX.

als Präfect dem hiesigen catholischen Kloster vorgestanden, ward aber wegen der Ränke und geheimen Umtrieben, deren er sich zur Hintertreibung der Anerkennung des damaligen catholischen Bischofs Monsignor Berardi und für seine unzeitigen Bestrebungen um die hiesige Bischofsstelle bedient hatte, auf Anordnung der Heiligen Congregation nach Constantinople und späterhin auch von dort nach Rom einberufen.» Probabil el vrea și acum episcopatul și face intrigă. Dar mai probabil că aduc rezistența «die vorlauten und unklugen Äusserungen, welche Pater Landi, seine Ernennung zum Bischofe bei sich als wahrscheinlich, wo nicht als gewiss voraussetzend, sich wegen der nun zu bewirkenden förmlichen Revindizierung des ehemaligen catholischen Bischofes zu Bakow, hie und da entschlupfen liess». După învățămintele trecutului, n'a intrat în discuție de teorie: află că Domnul nu se va opune de fapt, dacă, mai ales, precum s'a făcut la retragerea lui Paroni, după sfatul Agenției, se va numi imediat un succesor. Cît despre firmanul precis pentru episcopat, e afacerea superiorilor¹.

LXXXIV.

Iași, 5 Ianuar 1827.

Raport al aceluiași, pentru școala cerută de «der hiesige catholische Vice-Visitatore und Kloster-Präfect». După explicațiile acestuia, e la mănăstire «ein sehr geräumiges Locale für die angetragene Schule» și sînt și mijloace, din daruri, între altele 25—30 de galbeni pentru profesor. Dar în primii doi-trei ani, ar trebui un subsidiu ca acel de la București.

LXXXV.

Iași, 19 Februar 1827.

Raport al aceluiași. A primit ordin să cerceteze învinuirile aduse de Emeric Denes contra vice-prefectului: refus de a-l

¹ V. mai sus, p. 208, n^o CLXVIII. Cum se vede ușor, n^l următor e din 1846, nu 1826, și cardinalul se numia *Franconi*.

primi ca misionar, de a-l despăgubi. Obiectează Agentul că sint preoți unguri de cîte 15—20 de anî în țară. Denes a fost adesea pîrit pentru neascultare. Fusese și profesor cîndva ¹.

LXXXVI.

București, 3 Maiu 1827.

Raport al lui Fleischhagl. Episcopul trimete prin el nunciul de la Viena raportul asupra visitației în țară. Face observații: Are drept a se plînge Molajoni de reaua administrație la Cîmpulung² și Rîmnic. A constatat și Agentul «dass die Kirche in Kimpolung, zum öffentlichen Skandal, nicht nur baufällig, sondern ganz unrein, auch nicht mit den nöthigen Ornaten versehen ist, dass für den Unterricht der katholischen Kinder gar nichts geschieht und der dort als Vorsteher befindliche Quardian sich mehr mit weltlichen als geistlichen Dingen beschäftige»; i se spune că așa-î și la Rîmnic. Se va ajunge, cu lipsa de elemente bune în Ardeal, la înlocuirea Franciscanilor unguri cu alți călugări, «damit doch wenigstens der heilige Gottesdienst mit Anstand versehen werde». Nu crede în putința refacerii bisericii din Craiova: raportul lui beizadea Al. Ghica, fost Caimacam, e, din contra defavorabil, și s'ar opune Mitropolitul, care e «im höchsten Grad fanatisch und gehässig». Aceasta s'a văzut cînd, de curînd, «er die Bojaren zur Abfassung eines Vertrages (*anafora*) an den regierenden

¹ Cf. mai sus, p. 209, n^o CLXX.—Se dă mai departe și o «nota specifica de tutti i debiti, fruttiferi e non fruttiferi, della residenza cattolica in Jassy». Primele fac 1.520 #; celelalte, 1.029. Altele, în lei (29¹/₂ = 1 #): fructifere 26.920; nefructifere, 2.068 (4 Maiu). Se mai dă și o «nota specifica dei creditori che hanno per mezzo del Agenzia C. R. Austriaca richiesto dalla residenza cattolica in Jassy la sorte e li frutti»; în ea se vorbește de «il disgraziato stato paralitico» al lui Broccani. În fine, o a treia poartă titlul: «Specifica de' creditori che per mezzo dell' Agenzia I. R. Austriaca hanno richiesto dalla residenza cattolica in Jassy il pagamento della sorte e de' frutti de' loro crediti e che vengono pagati dalla S. Congregazione di Propaganda». Listele fusese trimise la Viena de unde i se făcuse observații pentru că ajutase transmiterea la Roma a memoriului prin care Misiunea cerea a i se plăti datoriile.

² V. pp. 320-1, n^o CII; p. 323.

Fürsten verleitet hat, in welchem sie die Gefahren, die der wallachischen Kirche drohen, wenn der katholische Bischof von Nicopolis ferners seine Residenz in Bukarest oder Tsöpli haben sollte, umständlich darstellen und darauf antragen, diesen Prälaten nach seiner Diöces zu verweisen; ein Aktenstück welches der regierende Fürst zwar weislich unterdrückt und mir davon nur vertraulich, zur Warnung unseres Bischofs, den Inhalt mitgetheilt hat». Revendicarea locului i se pare foarte grea, orî ce ar crede Molajoni.

LXXXVII.

Iași, 29 Iunie 1827.

Raport al lui Liehmann. «Als ich geschäftshalber vor wenigen Tagen bey dem regierenden Fürsten war, leitete derselbe das Gespräch auf Monsignor Molajoni, erkundigte sich wie lange derselbe bereits in der Wallachey sey, etc. etc. und fragte hierauf geradezu, ob denn schon wirklich ein katholischer Bischof für die Moldau ernannt sey oder nicht. Ich antwortete ihm, dass ich zwar dieses noch nicht wisse, dass jedoch, wenn es nicht schon geschehen, diese Ernennung hoffentlich in Kurzem erfolgen dürfte. Der Hospodar unterbrach hierauf plötzlich dieses Gespräch durch andere Gegenstände.» Dar din vorbe aruncate se vede că are ceva de gînd. Mulțămindu-î pentru altele, Domnul îl întreabă dacă socoate că Austria ar da pe Sf. Ioan dela Suceava, ceia ce s'ar privi de toți ca «das grösste Merkmal von Huld». Nu răspunde decît că Austria se interesează mult de binele Moldovei, Decî, buna primire a lui Molajoni și întrebarea aî acest motiv. S'ar putea ținea cu vorba. Inspiratorul și aici trebuie să fie «fanaticul» Mitropolit.

LXXXVIII.

Iași, 6 August 1827.

Raport al aceluiași. Focul din urmă ¹. Catolicii aî pagube

¹ V. Hurmuzaki, X, p. 425, n^o DXII.

de 9 780 de galbeni. «Der Präfekt der hiesigen katholischen Mission, Padre Giuseppe M. Gualtieri, hat es als nothwendig erachtet, den beklagenswerthen und hülflosen Zustand, in welchem die Mission durch dieses traurige Ereigniss versetzt worden ist, Seiner päbstlichen Heiligkeit persönlich vorstellen zu müssen, und hat zu diesem Zwecke bereits gestern seine Reise über Wien nach Rom angetreten¹.»

LXXXIX.

Iasi, 23 Octobre 1827.

Liehmann către Fleischhagl. A început, după ordine, a plăti cei 1.787 ₰ de datorie ai Misiunii. Din cauza focului, obține scaderi. Va lua ca zalog documentele Horleștilor.

Pentru a împiedeca facerea de nouă datorii, cum cere nunciul, ar trebui să fie episcop al bisericii. — Se anexează și socotelă².

XC.

București, 24 Decembre 1827.

Raport al lui Fleischhagl. Cerase provincia franciscană a nu mai plăti anual câte 300 de lei din veniturile Rîmnicului și Cîmpulungului pentru întreținerea școlii din București. Observă că suma nu s'a plătit încă din al doilea semestru al anului 1826. Apoi în ultimul război cele două mănăstiri n'au suferit nimic, iar pagubele din 1788 n'au fost reparate de atunci, «indem zu Rimnik der Gottesdienst nicht in einer Kirche, sondern in einer Sakristey gehalten wird». N'au datorii, sau le au puține. Se enumeră posesiile Cîmpulungului: «ausser dem Kloster-Gebäude, zu welchem 6 bis 7 Gewölber, ein Han und Wirthshaus gehören, die in Zins gegeben werden, drei Mahl- und zwei Säge-Mühlen; eine Wiese, die 30 bis

¹ V. mai sus, p. 208, n° CLXVIII.

² În care: «al protomedico del principe di Moldavia dottore Noja», «allo speziale Giovanni Lochmann», «al suddito francese Filippo Pistor».

40 Schober Heu liefert; einen Pflaumgarten, aus welchem 50 Eimer erzeugt werden; einen Weingarten bei Kirtschenow, wo jährlich gegen 18 Fässer Wein zu 120 Eimer gemacht werden; ein Dorf von welchem es den Zehend bezieht; einen Berg, der den Schafhirten verpachtet wird; einige kleine Zinshäuser, eine Fabrik, wo grobe Bauernmäntel, Zekkis genannt, verfertigt werden; 16 Stück Zugochsen, zwei Pferde und mehrere steuerfreie Dienstleute; endlich einen schönen Hausgarten, der das Kloster reichlich mit Gemüse versieht, so dass ausser dem Rindfleisch und etwa Fischen nichts auf dem Markte gekauft werden darf. In diesem Kloster befindet sich ausser dem Guardian nur noch 1 Priester und 1 Laienbruder.

Das Rimniker Kloster besitzt ausser 20 zu selben gehörigen zintragenden Gewölbern, zwei grosse Weingärten, von denen der eine bei Rimnik, der andere in den berühmtesten Weingärten bei Dragaschan gelegen ist, wo im Durchschnitt jährlich bei 25 Fässer Wein zu 120 wallachischen Eimer gemacht werden; einen Zwetschkengarten, der bei 80 und mehr Eimer Brandtwein; Wiesen, die gegen 20 Schober Heu, und Felder, die über 50 Metzen Kukurutz eintragen; ein Wirthshaus, in welchem der Klosterwein ausgeschenkt wird, 8 Stück Zugvieh mit 2 Wägen; einige steuerfreie Dienstleute, eine Fleischbank auf dem Grund des Klosters, aus welcher selbem das Rindfleisch geliefert wird; — da endlich alle Sonntag Markt auf dem zum Kloster gehörigen Grund gehalten wird, so erhält selbe von jedem Verkäufer eine kleine Abgabe an Naturalien. Auch in diesem Kloster befindet sich ausser dem Pater Guardian nur ein Priester und ein Laienbruder.»

XCI.

Iași, 23 Ianuar 1828.

Raport al lui Liehmann către Fleischhagl. Despre plata datoriilor bisericii. A luat ca ipotecă, pentru Propagandă, documentele Horleștilor.

XCII.

Sibiiŭ, 11 April 1829.

Raport al lui Fleischhakl. Răspunde la întrebarea asupra felului cum s'ar putea căpăta tolerarea ritului unit și clădirea unei biserici. Cît vor fi supt Turci, Munteniŭ nu vor fi toleranți. Unițiŭ sînt mai mult urîți decît credincioșii orî-cărei religii. Un Domn, care ar permite biserica cerută, s'ar supune răscoalei său afuriseniei. «Obschon der hochwürdigste fogarascher griechisch-unirte Herr Bischof ¹ in seiner Vorstellung an das siebenbürger Gubernium der Meinung zu seyn scheint, der russische Kaiser, welcher keinen seiner Unterthanen in Ausübung ihrer Religion in den eigenen Staaten gehindert wissen will, werde einem ähnlichen Zugeständniss zu Gunsten der griechisch-unirten Gläubigen in der Wallachey nichts in Weg legen», dar va fi influențat și Țarul de spiritul din provincia ocupată. Apoi, unițiŭ trăiesc în diferite locuri și în condiții variate. Amintește casul cu Grigore Maior. În fine, unițiŭ nu-și dau samă de deosebirea ritului lor și «die griechisch nicht unirten Kirchen besuchen, ohne arges dabey zu denken». Iar subofițerii Agenției, neputînd merge la Cioplea, unde «der leztens nach der Walachey beordnete und seit einigen Monaten wieder nach Siebenbürgen zurückgekehrte griechisch-unirte Missionär Benjamin Thodor seinen Sitz, und zwar in der Residenz des Herrn Bischof von Nicopolis, aufgeschlagen hatte», merg la biserica catolică.

---

¹ Ioan Bob,

VII.

DOCUMENTE DE PROVENIENȚA DEOSEBITA PRIVITOARE LA ISTORIA CATOLICISMULUI IN PRINCIPATE.

I.

Culm, 30 Octombre 1447.

Anno Domini millesimo quadringentesimo XLVIj, penultima die octobris, confectum est hoc altare in honore[m] Sancte Crucis, animarum Christi fidelium, sanctorum omnium apostolorum, quatuor evangelistarum, sanctorum Anthonii, Valentini, Viti, Cyriaci, necnon spinee corone et armorum Nostri Salvatoris, per reverendum in Christo patrem ac dominum, dominum Nicolaum, episcopum muldaviensem, suffraganeum Leopolitani, tercium in ordine maiorem, de licencia, consensu et voluntate graciosi domini et patris, domini Iohannis episcopi colmensis, dyocesani et verii ordinarii huius loci.

(Aflat într'un «Culmer Stadtbuch». Arch. din Königsberg, *Schublade* LXIV, 39/a.)

II.

Înnainte de 1600.

Informatione della Vallachia.

Volendo Vostra Signoria Reverendissima havere notitie delle provintie di Vallacchia et Moldavia, del vivere et costumi loro, vi dirò quanto io sò, per havere praticato in questi lochi circa sette anni continui. Et prima vivono et tengono il rito greco, et sono sottoposti alla chiesa orientale, sotto cioè al patriarcha di Costantinopoli, ma l'offitiar loro nelle

chiese in lingua serviana et il leggere et scrivere loro universalmente può [sono] in serviano; et il parlar loro anticho era latino, ma hora l'hanno tanto corotto, che appena si discerne qualche vochabolo, ma ben tira al latino. Li principi loro sono Vallacchi, et il Turcho li mette et cava, come a lui piace, et chi più offerisce, (et) li dà quel regno; et per questa causa hormai sono disabitate, perchè ogni principe che intra vole che i populi paghino tutto quello che lui hà promesso al Gran Turcho, a tal che sono ridutti in gran povertà et miserie; ma le provintie sono fertilissime in ogni cosa: la Vallachia fà grani in gran copia et vino assai, bestiami assai, come bovi et pecore in gran copia, melle et cera gran quantità; ogni sorte de' frutti sono assaissimi et in vil precio.

Ano vescovi et archiepiscopi, et nella città di Tirgovisto in Vlacchia sono doi chiese, che se offitiano alla romana: una chiesa si è di Sassoni et l'altra si è il monasterio, che stanno i frati di San Francesco, i qualli frati offitiano l'una et l'altra chiesa, et quelli che vivono alla romana sono Sassoni, et sono da trenta famiglie, et alcuni Ragusei; et quelli Sassoni prima vivevano alla luterana, et tenevono prete luterano, et, di poi che sono statto io et hò abutto in governo quel locho, hò convertitti et scatiato il loro prete; per gratia di Idio, hanno vissuto et vivono catholicamente.

Nella Moldavia vi sono molte città, nelle quali sono molte chiese, che se offitiano alla romana, et sono molti cattolici; et prima in Jasi, onde il principe sol abitare, vi è una chiesa et sono molti catholici: stà uno padre jesuita. In Cutunari sono tre chiese et sono molti catholici; stanno doi padri jesuiti. In Rumano stanno doi chiese. In Bacao si è il monastero, che stanno i frati di San Francesco. In Namzo sono doi chiese. In Petra si è una chiesa. In Bagna una chiesa. Villanova una chiesa. In Suchiava doi chiese. In Chorloi una chiesa. Barladi una chiesa. Vasiludi una chiesa. Galazzi una chiesa. Tetrusi una chiesa. Et in tutti sti lochi sono molti catholici, ma non tutti hanno preti. Et tutti questi catholici danno obbedientia a quello che à nome di vescovo; et questo carico dà il principe a chi a lui piazze, et tutti questi cattho-

lici danno censo al vescovo, tanto per casa. Et si trovano al mio iudicio più di tre millia anime, et niuno di loro sà che cosa sia cresima, per non haver vescovo in capo, che habbia cura di quelle povere anime.

Di Vostra Signoria Reverendissima
servo et amico

F. Francesco Pustis di Candia¹.

(Roma, *Bibl. Vaticana, Ottoboniani*, 2.419, p. 175 și urm.; din copile d-lui Al. Em. Lahovari.)

III—X.

1610.

Acte relative la episcopul Valerian Lubieniecki.

A.

Csik-Somlyó, 14 Iunie 1610.

Frater Iohannes de Varad, provinciae Hungariae Sancti Salvatoris de Observantia minister provincialis, cardinali Paravicino.

Profectus est Romam religiosus quidam polonus ex nostra provincia, nomine Valerianus Lubieneczki, cum literis commendaticiiis, tum aliorum, tum etiam ipsius Serenissimi Poloniae regis, ea de causa ut iisdem artibus quibus Serenissimum regem circumvenit, etiam Sanctissimum Dominum Nostrum imponat ac illius nutu ad episcopatus moldaviensis dignitatem evehatur . . . Sed certe, quantum ego hominem nosco, nihil in eo episcopatu dignum adverti . . . Sciat fronte, vultu orisque totius conformatione, atque forte etiam lacrimulis, instar mulierculam profusis, religiosam quidem vitam morumque probitatem egregie simulaturum, sua studia et labores in huius provinciae christianis iuvandis, exaltando, magnifice depredicaturum», dar e un om care a făcut rușinea Ordinului. Nu scrie «hominis odio, sed huius miserae plebis commiseratione». Fugit din Polonia acum șeisprezece ani, întră în provincia Franciscanilor unguri. «Non ita multo post christiani

¹ Din nenorocire nu se spune în copie epoca căreia după scrisoare-i aparține raportul.

moldavici a patribus concionatores aliquos petivere»; li se dă Lubieniecki, de și nu știa bine ungurește. Fuge peste Milcov pentru un atentat contra unei femei. Din Muntenia revine la Csik. «Tres ibi menses vix exegit, astucia ac sua fraude cum literis a seipso confectis, insciis superioribus, seipsum custodem Transylvaniae creat, sigillum sibi proprium comparat; in hoc officio duodecim annos in Transylvania durat.» Cu cinci ani înainte, învrăjbește pe Secuî cu căpitanul de Făgăraș, și fuge. «Deinceps nunquam in Transylvania pedem inferri ausus fuerit, sed resedit in oppido quodam moldaviensi, quod episcopi moldaviensis sedes erat, atque ibi inter rusticos, domo sibi constructa, quam flagitiose vixit.» Cerșește în Podolia, pretextînd că mai are cu el în Moldova șapte frați. Întors cu bani, «operarios conducebat, piscinam molendinaque extruebat, negotiationibus ferri, vinorum et mellis occupabatur.» În 1608, scriitorul e ales provincial, cu misiunea de a lua măsuri contra lui Valerian. Cu prilejul visitei, îl află «solum, absque ullo socio, custodem extra custodiam suam . . ., flagitiosissimum, percussorem fratrum usque ad sanguinem aliorumque laicorum, proditiōis fama notatum, sollicitatorem mulierum, proprietarium aliisque multis malis exemplis in scandalum rusticorum notatum». Îl invită a se pocăi într-o mănăstire, dar el, «fretus Polon[or]um, qui in moldavi principis aula manebant, favore, noluit parere». Nicî excomunicarea nu folosește, La moartea episcopului «Moldovei», cată a-î lua locul, «Inscio principe, penes quem conferendi episcopatum potestas est, ac aliis etiam provinciae proceribus ignorantibus, ad catholicos huius provinciae rusticos (quoniam hic praeter Polonos dominos nobilitas nulla est) confugere, parochos partim ad se revocare, partim etiam convenire coepit ut se ad episcopatum eligant, ut dignum se suis testimoniis eo munere asserat; ipsemet fere omnes pro suo libitu conscripsit, — qua fide ipse viderit.» Astfel capătă recomandăția regală, și pleacă la Roma. Ce folosesc atestate «a rusticis et flagitiosis aliquibus (nec non omnes tales esse dico) sacerdotibus, qui secum in eodem flagitiorum mari navigant»? Mai bine să-l închidă acolo în vre-o mănăstire. De ar fi numit, ar rîde «isti

Valachi, nostris alias non satis amici». «Addo periculum esse ne, istius scelere offensi, episcopatum penitus tollant.»

B.

Iași, 15 Iunie 1610.

«Stephanus Boer de Rechie, Transilvanus», secretariu latin și unguresc al Domnului, către cardinalul Pallavicini. Arsprîjini pe catolici și catolicismul, dar se opun «imprimis parochorum et clericorum vitia, qui, în hac provincia, quidlibet impune peccant et romanae religionis sanctitatem apud istam gentem foetere faciunt». Valerian, «quidam apostata ex familia Observantium divi Francisci», fuge «in hanc provinciam, quam apostatarum aliunde profugentium sentinam fecerunt». Lasă nume de rea purtare mai ales la Bacău; la Iași i s'a imputat atentatul pomenit «coram vice-capitaneo militum pretorianorum Illustrissimi nostri principis, coram tribus centurionibus, coram parcho iaziensi». Mențiunea vieții laice ce a dus-o la Bacău. «Iracundiae flamma succensus, alienis aedibus, spectantibus aliis, facem admovit»: usurar, bătauș. Ates tatele le are de la unii preoți, prin promisiu, și de la «nonnullorum oppidorum magistratibus». E mai vrednic de galere, de moarte decît de episcopat¹.

C.

Bacău, 19 Iunie 1610.

«Pater Daniel Vasarhely, Societatis Iesu», către cardinalul Pallavicini. «Quantum P. Valerianus sudat in obtinendo episcopatu moldaviensi, tantum mihi laborandum ut impediatur.» Scrisese cum a înșelat pe regele Poloniei; acum repetă destăinuirile. În Trebeș a vrut să ardă casa unui țeran care nu voia să-l recunoască de «dominus». Dă lămuriri asupra rolului lui de agitator printre Secuî. A dat zestre unei fete cu care avuse relații nepermise. A căutat să corupă la Iași soția unui soldat polon. Numește pe aceia care l-a pîrit. Ocupațiile lui de ciștig. Domnul nu știe de plecarea lui și de atestatele smulse.

¹ Aceleași acușaiți le exprimă Boer și la 20 Iunie următor.

D.

«Pincionia» [Pinsk (?)], 23 Iunie 1610.

Marele-Mareșal al Poloniei către același. «Il Padre Lubieniecki, essendo stato gratiato dalla Maestà del rè, mio signore, vescovo di Valachia, viene a Roma per haver la gratia della benedittione della Santità Sua. Io faccio molta stima di questo Padre per suoi meriti particolari», și i-l recomandă.

E.

Kremsier, 12 Iulie 1610.

Cardinalul Dietrichstein către Papă. Recomandă pe «il padre Valeriano Lubieneczki, dell' Ordine di San Francesco, nobile polacco». L-a cunoscut la luarea orașului Scalitz în Ungaria, la 1605; «dove non solo si portò con essemplio et attione da vero religioso, ma con molto valore, confortando i soldati a combattere animosamente». Certifică și «il buon zelo che mostra d'esercitarsi nella conversione et beneficio di quei popoli».

F.

După 12 Iulie 1610.

Lubieniecki către cardinalul Lanfranco. «Impedimentum hoc promotionis meae graeci schismatici, inimici fidei romanae, procurarunt, qui, animadvertentes me nobililissima familia ortum eoque ipso in dignitate episcopali existentem inter senatores regni Poloniae [viderunt] posse promovere et defendere fidem romanam, quae ab annis octoginta fere inter illos debilitata, immo oppressa existit. Hinc plebi[s] Ordinis Picini monoculum (oculum enim canonice non habet) contra me concitaverunt, ipsum potius quam me obtantem episcopum fore.» Obiectează : 1) Acte care dovedesc acțiunea sa în Ungaria în 1602 și aniș următori; 2) «Testimonium antecessoris mei, fratris Hieronimi Arsenii, episcopi bakoviensis, cum quo multos annos consumpsi»; 3°. Testimonium omnium presbyterorum Moldaviae, manibus illorum subscriptum et sigillis munitum. Item civitatum praecipuarum Moldaviae, qui me in episcopum eligunt»;

«4°. Testimonium Patrum Societatis Iesu quibus laboribus meis in promovenda fide catholica, vita exemplaris, crebrae persecutiones, carceres, sanguis effusus sunt testes manifesti [ad] propensum meum in Sacram Religionem [animum]»; 5) Recomandația regală; «6°. Testimonium provinciae meae in qua habitum religionis Sancti Francisci minorum observantium suscepi»; «7°. Testimonium episcopi Transylvaniae, fr. Stephani Cycki Cracoviensis, item suffraganei, denique senatorum regni Poloniae, Palatinorum Cracoviae et Podoliae, qui tam nobilitati meae quam parentum fidele dant testimonium»; 8) Mărturia mareșalului polon. — Se roagă a se ținea mai curînd în seamă acestea decît acușările pline de invidie ale P. Ioan, care, întîlnindu-l și aiurea, nu i le-a adus pînă atunci.

G.

După 12 Iulie 1610.

«Informatio ad favorem fratris Valeriani Lubieneczki, Ordinis fratrum minorum de Observantia.»

Protectorul Poloniei, cardinalul Montalto, afirmă că Valerian e nobil, de 50 de ani, Franciscan de 28. «Ex literis ad Sanctissimum Dominum Nostrum et ad eundem cardinalem, ex castris Smolenski, 30 aprilis huius anni 1610, constat ipsum nominatum a rege Poloniae ad episcopatum Moldaviae sive de Bacho, quae est sedes illius provinciae, iuris et clientela eius de regno redditura 800 tantum florenos (?)». De 24 de ani lucrează în Moldova. Citate n^{le} IV, V și altele. Orașele moldovene stăruie pentru el: «Civitates vero sunt: episcopatus de Bacho, de Romano, de Coonar, de Tatros, de Sotzaua, de Chorlio, de Nemez, de Bania, de Jaszi. Omnes parochi supradictorum locorum se subscripserunt. Extant aliae literae patentes et testimoniales bonitatis et boni nominis ipsius fratris Valeriani, nempe Fratris Hieronimi Ar[s]engo, olim episcopi de Bacho, qui creavit pro vicario dictum Valerianum sub die 10 aprilis 1610, et alia sub die 28 maii 1610.»

«Informatio adversus eundem fratrem Valerianum Lubieneczki Ordinis fratrum Minorum de Observantia.»

Prima scrisoare a provincialului. «Item repetit provincialis

in literis ad eundem Illustrissimum Paravicinum ex oppido Bacho, 25 iunii 1610. Addit tamen, quod attinet ad Inhonestatē vitae Valeriani, Astergium (*sic*) sane, Moldaviae episcopum, etiam se affirmasse vidisse se et alios multos Valerianum cum muliere in lecto suo tam secure utebatur ac si ipsius legitima uxor fuisset.» Şi cazul cu fata înzestrată. — O scrisoare a lui P. Daniel, din 13 Iunie: «retulisse sibi fratrem Christophorum Braskoniski, parrochum iasiensem, multis lacrymis et promissis seriae emendationis Valerianum ab ipso subscriptionem emendicasse, sed effecisse ut errorem corrigeret, ut omnes concessores commendatitiorum fore contrarios si ipse vicissim illos impetraret.» Episcopul de Melfi, nunciu, scrie la 2 Octombre 1610, din Viena: comunică ştiri defavorabile, căpătate de la Requesens, fost comisariu general al Minorilor provinciei; îl numise în Ardeal la 1605, dar apoi aflase multe despre purtarea lui acolo: «s'intese che si fosse posto in compagnia d'Aiduchi a far del male e che v'havesse riportato un archibugiata a un piede, ma che dipoi, vestendo l'habito di religioso, fosse andato a servizii di Monsignor argense, vescovo di Moldavia». — La 9, nunţul scrie ce i se trimete de provincial: «che il detto frate non fosse uscito in compagnia con gli Aiduchi, ma si bene coll' esercito dei Boemi et Moravi, senza licenza dei superiori, et che hallora sotto una piazza d'Hungaria ricevesse nell' assedio una archibugiata in una gamba; et aggiungeva che Monsignor Bernardino Quirino, vescovo argiense in Valachia, haveva dato, quattro anni sono, molti capi uniti contro esso frà Valeriano, appartenente al Santo Ulfizio, i quali credeva che per l'informazione fossero all' hora rimessi al nuntio di Polonia.»

H.

După 12 Iulie 1610.

«Informazione delle qualità del padre Valeriano Li bieneczki.»
Listă a recomandaţiilor.

(*Ibid.*; Arch. Vaticanului, *Polonia*, N 37 A; din copiile citate.)

XI.

Varşovia, 7 Septembrie 1631.

Nominatio na biskupstwo wołoskie. Post oscula pedum beatorum. Ad episcopatum bacoviensem in Valachia, obitu venerabilis Ioannis Fredro vacantem, quem ex Ordine Minorum Conventualium de Observancia Sancti Francisci assumpseram, substitui venerabilem Baptistam Zamoyski ex Ordine Predicatorum. Ea quippe loci illius ratio est ut, cum barbarorum et transfugarum sedes et domicilium sit, non facile aliquis ex secularibus prelatis munus episcopale isthic obeundum, ob aperta a barbaris pericula tenuesque vel prope nullos reditus, susceperit, aut gerere aeque commode ac viri religiosi possit, qui minus pericula metuere et paucioribus contenti esse soleant quique ante episcopatum hunc non sine fructu isthic gessere. Itaque pro iure nostro regio prefatum venerabilem Ioannem Baptistam Zamoyski ad eundem episcopatum nomino, cuius singularem prudentiam, vitae sanctimoniam, morum probitatem cultusque divini propagandi zelum perspectum habeo, — maiorem in modum a Sanctitate Vestra petens ut nominationem hanc meam supremo suo iudicio approbare velit et expeditionem eius in cancellariam romanam maturare iubeat. Cuius iterum pedes exosculans, me regnaque mea eius apostolicae dictioni commendo. Datum Varsoviae, die septima septembris 1631.

(Cracovia, Bibl. Museului Czartoryski, ms. 365, p. 763.)

XII.

Varşovia, 11 Septembrie 1631.

Cardinali de Torres.

Sigismundus, etc. (*sic*). Illustrissimo et Reverendissimo, etc. (*sic*). Illustrissime et Reverendissime in Christo pater, amice noster clarissime et honorande. Ad episcopatum bacoviensem in Valachia, obitu venerabilis Ioannis Fredro vacantem, nominavimus Sanctissimo domino nostro venerabilem Ioannem Baptistam Zamoyski, ex Ordine Predicatorum, virum vita

morumque probitate insignem. Eam itaque nominationem nostram ut Sanctissimus supremo arbitrio suo approbare velit et expeditionem eius ex cancellaria romana maturare iubeat, Illustritas Vestra adhibebit operam, cum nostri causa, tum eius rationibus consulendo. Quod nos ab Illustritate Vestra gratissimo accipiemus animo. Cui de caetero optatam a Deo valetudinem felicesque rerum successus precamur. Datum Varsovie, die 11 septembris 1631.

(*Ibid.*)

XIII.

Pressburg, 3 Ianuar 1647.

Beatissime in Christo pater, domine Reverendissime. Post officiosam, etc. Postquam Sanctitati Vestrae fidelem nostrum Reverendum fratrem Hyacinthum Macripodari pro episcopatu scopiensi praesentassemus, non multo post intelleximus Vaivodam Moldaviae pro eodem fratre Hyacintho Sanctitati Vestrae scripsisse eique administrationem episcopatuum Moldaviae et Valachiae conferri pio affectu desiderasse, quatenus ex eius residentia continua et religioni catholicae romanae in iis provinciis melius consuleretur et ipse Vaivoda consilio ipsius ac communicatione in rebus ad Reipublicae christianae bonum spectantibus confidenter uti possit. Quapropter, cum et nos iudicemus dicti Vaivodae instantiam pro praefato fratre Hyacintho factam incremento religionis in iis terris perquam utilem esse, a Sanctitate Vestra filiali cum observantia petimus ut dictorum episcopatuum Moldaviae et Valachiae administrationem eidem fratri Hyacintho paterne impertiri ac conferre velit. Aut, si ea ex certis causis pro nunc conferenda Sanctitati Vestrae non videretur, saltem ut cum aliqua auctoritate et satisfactione ipsius Vaivodae et promotione religionis catholicae ad eum reverti possit, proprio nativo in ecclesias Dei zelo, Sanctitatem Vestram filiali studio rogatam volumus, velit Sanctitas Vestra praedicto fratri Hyacintho interea de officio visitoris apostolici in partibus orientalibus cum aliquo titulo episcopali in eum finem sufficienter provsum esse. Speramus eum ex hoc officio ea religionis ca-

tholicae commoda in iis terris non solum in communi, sed maxime in Moldaviae et Valachiae episcopalium beneficiorum et privilegiorum recuperatione facturum, ex quibus modernus administrator et subsequentes episcopi cum maiori fructu animarum et fidei ibidem residere possint. Faciet in hoc Sanctitas Vestra rem catholicae ecclesiae proficuum et nobis gratam. Cui nos reverenter offerimus et obsequiose commendamus. Datum in arce nostra regia posoniensi, die III mensis ianuarii, anno Domini MDCXLVII¹.

Eiusdem Sanctitatis Vestrae

obsequens filius

Ferdinandus.

(Roma, Arch. Vaticanului, *Lettere Principi*, LXIII, n° 13; din copiile d-lui Al. Em. Lahovari.)

XIV.

Roma, 11 Februar 1651.

Nobili viro principi Valachiae Innocentius X.

Nobilis vir, salutem et spiritum gratiae salutaris.

Nobilitatis Tuae studium quo postulas ut tergovestiense monasterium a religiosis viris morum integritate et doctrinarum luce praestantibus inhabitari curemus, summopere laudamus; talium enim hominum virtutes non solum spirituali animarum profectui, verum etiam publico temporalis quietis ac felicitatis bono conducere res ipsa testatur; qua quidem in re optatis tuis plane satisfecisse confidimus; nam praefectum ei conventui delegavimus isthuc dilectum filium Bonaventuram de Campo Franco, Ordinis Minorum Conventualium, vitae exemplo et litterarum praesertim sacrarum scientia insignem, illique omnes quos expedire in Domino visum fuerit removendi et alios probitate ac doctrina idoneos patres eorum loco sufficiendi amplissimam facultatem largiti sumus.

Praeterea eiusdem instituti religiosum Franciscum de Soimirovich, suis virtutibus et officiorum tuorum auctoritate nobis commendatum, ecclesiae Priserensi in Servia praefecimus et

¹ Cf. Hurmuzaki, IV¹, p. 3 (concept, fără dată).

eximia apostolicae charitatis cohonestatione dimisimus. Quod autem ad sanctorum reliquias attinet, audies venerabilem fratrem archiepiscopum Soffiae, ex quo etiam singularem erga te benevolentiam nostram profecto agnosces. Hanc plane Nobilitas Tua, quoties res tulerit, sibi promptam paratamque perpetuo experietur.

Datum Romae apud Sanctam Mariam Maiorem sub annulo Piscatoris, die XI februarii, millesimo sexcentesimo quinquagesimo primo, pontificatus nostri anno septimo.

(*Ibid.*, *Innoc. X*, an. 7, fo 40 Vo.)

XV.

Roma, 12 Ottobre 1658.

Cardinalul Chigi către nunțul Caraffa. «Hà il principe di Valacchia¹, dopo essersi risoluto d'abbracciare la nostra Santa Fede, inviato a Nostro Signore un religioso, suo confidente, dal quale essendosi significato a Sua Santità la pronta deliberazione del principe, le hà insieme presentate lettere di esso, espressive del reverente ossequio che dichiara di professare a Sua Beatitudine; si mostra egli inoltre tutto intento a opporsi al possibile del canto suo a i nemici della Religion cattolica, e specialmente al Turco, e, per poter con tanta maggior franchezza effettuare questo suo disegno, hà fatto istanza a Sua Beatitudine d'essere raccomandato a Sua Maestà Cesarea, affinchè essa lo protegga in ogni caso di sinistro accidente, col permettergli il ricovero nell' Imperio; bisognandoli Sua Santità però che per via del detto religioso hà fatto al principe particolare dimostrazione di paterna benignità, considerando che la di lui applicatione contra l'Ottomano può grandemente contribuire al benefitio publico del christianesimo, gusterà che Vostra Signoria interponga costì gli offitii che giudicherà opportuni et profittevoli in ordine all' intento suddetto e che partecipi poi a suo tempo ciò che haverà operato in questo proposito.»

(*Ibid.*; *Germania*, XXXII, 194; din copiile d-luī Al. Em Lahovari.)

¹ Mihnea al III-lea.

XVI.

Roma, 21 Octombrie 1662.

Cardinalul Chigi, secretariu de Stat, către nuntiu din Viena. «Hà Nostro Signore riportato un indicibil contento della nuova partecipata di Vostra Signoria, che il principe Stefano di Moldavia, doppo haver ricevuto il lume della divina gratia, havessi abjurati tutti li falsi dogmi et abbracciati quelli della Santa Chiesa Romana. Di che tanto più si rende certa Sua Beatitudine, mentre al testimonio di Vostra Signoria s'aggiunge quello dell' istesso principe, che con propria lettera hà voluto darle parte di questa sua eroica resolutione, per tutte le ragioni stimata prudentissima, ma singolarmente per haver, nella perdita che hà fatto de regni terreni, saputo trovar la via d'assicurarsi li eterni. Al medesimo non hà permesso l'angustia del tempo di risponder ancora; però non hà mancato Sua Beatitudine di benedirlo paternamente, e gusterà che, nel portarsegli da Vostra Signoria questa prima testimonianza, non resti insieme d'aggiungerli quella d'un tenero e parziale affetto, col quale rimirerà sempre la di lui persona e interessi ¹.»

(*Ibid.*, Germania, XXXII, p. 194; copie în colecția d-lui Al. Em. Lahovari.)

XVII-XXI.

1667-71.

Acte relative la trecerea la catolicism a lui Grigorașcu-Vodă Ghica.

A.

Roma, 9 April 1667.

Cardinalul secretariu de Stat către nuntiu din Viena, Spinola. S'a aflat cu plăcere că zăbava răspunsului la scrisoarea lui Ghica adresată Papei n'a împiedecat «l'animo di detto principe e la buona disposizione che haveva di abbracciare la nostra Santa Fede»; Papa aprobă că nuntiu il întărește în hotărîre și-l ajută ².

¹ Cf. Hurmuzaki, IX, pp. 196-7, n^o CCLXX; X, p.

² Cf. *ibid.*, pp. 247-8.

B.

Roma, 19 Iulie 1670.

Același către același. «Gl' interessi del signor principe di Vallachia e di Moldavia, i quali sono uniti a quelli della religion cattolica in quelle parti, hà Nostro Signore la premura particolare che conviene all' apostolico suo zelo.» Intervine deci pe lingă Împărat prin alăturatul brev.

C.

Roma, 6 Decembre 1670.

Același către același. Ghica, mulțămind pentru brev și cerînd continuarea protecției, «è pronta la Santità Sua al compiacernelo», precum se vede din brevul de răspuns¹. Să-î sprijine deci interesele, «che son tanto unite co' vantaggi della nostra Santa Fede in quelle parti».

D.

Roma, 1iū August 1671.

Același către nunciul din Viena, Monsignor Albrizio. «La notizia data da Vostra Signoria delle qualità considerabili del principe di Vallachia e di Moldavia è stata gratissima a Nostro Signore e, se egli lascerà vedersi in questa Corte, siccome Vostra Signoria presuppone, si procurerà di far apparire verso di esso la stima che alla persona ed al merito da lui acquistatosi colla Santa Sede nell' aver militato felicemente contro i Turchi, si deve.»

E.

Veneția, 14 Septembrie 1671.

Eccellentissimo e Reverendissimo signor patrone colendissimo.

Partii di Vienna li x luglio decorso, con buona licenza e passaporto di Sua Maestà Cesarea; giunsi in Padova nel principio d'agosto susseguente; sarei incontinente passato a Loreto e Roma, conforme mi ero proposto, se non mi avesse impedito, primo qualche indisposizione, dipoi la moles-

¹ V. Hurmuzaki, IX, pp. 259-60, n° CCCLVIII.

tia cagionatami da Giovanni Francesco Evangelista, che, licenziato dal mio servizio per cause rilevanti, è stato così temerario, che hà sparso di mia persona quei concetti che giammai mi sarei imaginato, non che persuaso; come l'Eminenza Vostra comprenderà dall' acclusa. I servigi da me resi alla christianità nelle provincie di Cesare sono stati dal medesimo poco riconosciuti; onde, per non perder, oltre il mio principato, anco il patrimonio e la propria casa, risolvo portarmi alla patria con oggetto di tentare l'aggiustamento con la Porta e rendermi in stato di poter meglio servire all' aggr[n]dimento della fede cattolica secondo le mie obbligazioni stipulate avanti l'Eminenza Vostra, quando si ritrovava noncio a Sua Maestà Cesarea. Quì con la debita reverenza bacio al Nostro Signore Padre humilmente i piedi e, raccomandandomi alla protezione dell' Eccellentissimo Cardinal nipote, mi rassegno per sempre.

Venezia, 14 settembre 1671.

Devotissimo, obligatissimo
servitore

*Io Gregorius Ghika, utriusque
Vallachiae princeps*¹.

(*Ibid.*, XXXV; din copiile d-lui AL. Em. Lahovari.)

XXII.

Lemberg, 1^{tu} April 1669.

*Breve relatione dello stato, principij e progressi della
Missione apostolica a gli Armeni di Polonia e Valachia e*

¹ Știrea care se menționează e cuprinsă într'o scrisoare neiscălită. După dînsa, secretariul ar fi spus «ch'ella vuole ribellarsi dall' Imperatore et vuole tornarsene in Turchia et offerirsi di andare per il Gran Signore in Ungheria contro l'impero; si sono spedite staffette per non farli havere le 4 mila fiorini. E si è scritto molto male della vostra persona. Però riguardatevi, perchè s'è vantato levarvi vostro figlio e portarlo via e fare alla vostra persona qualche smacco, e spesso vâ a questo effetto dal residente dell' Imperio... Il vostro colonnello si guardi, se è tornato, perchè andrà prigionie; e, se voi non lo fate a quest' uomo, egli lo farà a voi, se potrà.» — De la Spinello scrisorea trece la cardinalul Altieri, iar acesta o trimete nunciuluî din Viena, pentru a se informă.

province circonvicine e dell' erectione e fondatione del Collegio pontificio di Leopoli per la medesima nazione armena sotto la cura de' padri chierici regolari detti volgarmente teatini, fin al primo aprile 1669. Per il padre don Luigi Maria Pidou, C. R. superiore della detta Missione e Collegio.

[Întăiū se arată întinderea teritoriului locuit de Armeni, istoria lor religioasă, se critică «erorile» lor.]

A hora per trattar dello stato delle chiese di questa Missione, cioè di quelle di Tartaria, Valachia e Polonia, si hà da saper che fù anticamente in Armenia Maggiore, verso il monte Ararat . . . , una città molto grande, hora distrutta, rimanendone però anche assai illustri vestigia, chiamata Ani, trà le città di Chersa e Cozala, dove dicono esser state sin a mille chiese, donde gl' Armeni vennero in Tartaria; il tempo preciso non si sà, ma del tempo che vennero in Russia si fa conto che siano vicino a settecento anni. Le città e ville dove hanno chiese per il presente sono le seguenti . . .

Trà la Valachia e la Tartaria vi sono di più alcune città riguardevoli, sotto il dominio del Turco; che, per esser state prima della diocesi dell' arcivescovo armeno di Polonia, che si stendeva sino a Constantinopoli, come appare dalle lettere di consecratione di molti vescovi leopolitani armeni, vengono anche ad appartenere a questa Missione; e sono Acherman, Ismail e Perinder [Bender], che hanno ciascheduna una chiesa armena e un sacerdote, e le due prime sono porti di mare; tutte tre sotto la giurisdittione del vescovo armeno di Valachia, al presente Isaac di nome, consecrato da questo patriarcha don Giacomo; di età di cinquanta anni in circa, molto amico del vino.

Le città di Valachia che hanno chiese armene, son queste;

Jacz, dove risiede il principe, hà due chiese armene;

Galas, porto di mare, hà una chiesa armena;

Serat, hà una chiesa armena;

Seciou [Suceava], hà due chiese armene ed un monastero;

Çotin, hà una chiesa armena;

Ymani [Roman], hà una chiesa armena;

Bocian [Botoşani], hà una chiesa armena.

E, tutte insieme, le dette chiese armene di Valachia, hanno in circa venti sacerdoti, sotto il detto vescovo Isaac.

L'anno del signore 1[0]62, nelle guerre civili che hebbe Teodosio, duca di Russia, figlio di Demetrio, con i suoi sudditi ribelli, havendo chiamato gli Armeni di Tartaria in suo aiuto, vennero in gran numero e, pacificata la Russia per mezzo loro, furono invitati dal detto duca a restare nel suo stato, come fecero, arricchiti da esso con molti privilegij e prerogative, confermati poi da i rè di Polonia, quando s'impadronirono della Russia; e habitarono essi nelli dette città di Valachia ed in queste di Russia e Oncraina, cioè Chiovia, Laceoria [Luck], Leopoli, Caminie, Vlodimiria, Halici, Sciatini [Sniatin] e altre; in molte delle quali non vi è più nè chiesa, nè popolo armeno. E questa loro venuta in Russia fù appunto 82 anni doppo la conversione de' Ruteni alla Santa Fede *in ritu greco*, nell' anno 980, e 107 anni doppo la conversione de' Polacchi alla Santa Fede Romana, nell' anno 955, e 324 anni prima di quella de' Lithuani pur' alla Santa Fede Romana, nell' anno 1386.

[Unit ziceaŭ că ar fi fost bine să se fi făcut Colegiul la Camenița, și nu la Lemberg, pentru că orașul d'întăiŭ are mulți Armeni, «oltre che col tempo si sarebbero forse anche lasciati indurre gli Armeni di Valachia a mandarvi i loro figli». Însă trebuia ca școala să fie lingă arhiepiscopie.]

Le predette chiese di Valachia e Tartaria sono sempre nello scisma, come le altre delle Armenie orientali...

(München, Hof- und Staatsbibliothek, It. 483, pp. 6, 7, 8, 15.)

XXIII.

1691-1700.

Discorso sopra la propagatione della fede cattolica, composto da Monsignor Stefano Cosmi, arcivescovo di Spalato, per ordine della santa memoria di Nostro Signore Innocenzo XII.

..., Un' altra opera fa di mestieri: lo scrivere in lingua schiavona per la riduzione de' gianizzeri e de' rinnegati alla fede e al grembo della Chiesa...

Le copie di questa operetta si potranno con la comodità

della guerra presente sparger per le terre della Bulgheria e Romania; e, quando bene non vi fosse guerra, spargendosi questa per la Moldavia e Valacchia e per que' confini, verranno facilmente alla notizia de gianizzeri e degli altri rinegati, e a poco a poco farranno qualche frutto. E, come non facessero altro, metteranno i gianizzeri in sospetto e diffidenza appresso il Turco . . . .

(Veneția, Bibl. Marciană, It. XI, 82, f° 149-9 V^o.)

XXIV.

Vașarheiū, 11 Decembre 1714.

Valentin Raszlaviczi, Minor, «praefectus scholarum ac seminarii in Vasárhely Transylvaniae», scrie Prefectului Propagandei «quod, cum advenisset P. Alexander Fischer, huc ad Vasárhely pro adiutorio missus a patre praefecto Zavolj anno 1710, in iunio, et per semitertium annum apud nos permanisset, obtentoque decreto praefecturae missionum, in Moldaviam se recepisset».

Primise în acest timp leafă anuală. Acum își mai reclamă partea dintr'un subsidiu al nunciului din Viena, fără dreptate¹.

(Roma, Archivele Propagandei, *Ungheria-Transilvania*, IV.)

XXV.

Fragmente despre biserica din Rimnic.

După 1738.

« § II,

pag. 186.

De nostro et Bulgarorum adventu et errectione monasterii.

Tametsi Rimniczii, sicut et in aliis locis ac pagis, Bulgari ante adventum Germanorum iam fuerint, erant tamen dispersi, et patres de uno loco ad alterum ibant ad praestanda eisdem spiritualia obsequia; postquam vero Imperator anno 1717 Valachiam obtinisset, Bulgari ad tria haec oppida, videlicet Crajovam, Rimnicum et Bradicsenum, confluerunt et a Sacra Maiestate fundum fiscalem pro communitate singulariter constituenda obtinuerunt cum privilegio habendi nundinas publi-

¹ Resumat după o copie comunicată de d. I. Bianu.

cas die octava augusti in festo Beatae Virginis Mariae ad Nives et nundinas hebdomadales die Lunae.

Convenientibus itaque pluribus Bulgaris, etiam patres nostri stabilem hic habitationem fecerunt et, aedificato interim oratorio ac modico habitaculo, divina administrarunt, donec U. P. P. minister provincialis Blasius Marinovich et A. P. Bitulionius [sc. Antonius] Gunzich singulari sua industria et labore tractum versus Occidentem incoepissent et quinque cubicula, refectorium parvum cum culina aedificassent, succurrentibus, inter alios benefactores, vel maxime domino Petro Durlam [sc. Duralj], qui insignis ecclesiae et conventus rimniciensis existit benefactor.

pag. 187.

Habita modica habitandi comoditate, anno 1717 A. P. P. Gregorius Mangich, minister provincialis, supplicavit Reverendissimo patri commissario generali quatenus praesidentiam rimnicensem conventum declararet, sed, quia in supplica nullum posuit testimonium de subsistentia fratrum, nec de licentia praehabita ab episcopo, ideo nihil obtinuit mansitque residentia usque ad annum 1734; quo anno, sub provincialatu A. P. patris Iosephi Marinovich, declaratus fuisset conventus; literae autem, sicut alia multa literalia instrumenta, in tumultu bellico sunt expeditae.

Porro structura huius conventus est sequens: versus Septemtrionem est templum, penes templum ianua minor; ad Occidentem est antiquus tractus, 19 orgiarum longus; ad Meridiem est alter tractus in quo iterum sunt quinque cubicula; in orientali tractu et ambitu versus Orientem pergit porta ad atrium, et penes portam est ambitus ad loca communia; penes ambitum cubiculum pro coquo, culina et refectorium magnum; post refectorium dispensa, post dispensam ambitus ad hortum et post ambitum iterum cubiculum; ac sacristia conventus in latitudine habet 16 orgias et non format cum templo quadrangulum plane perfectum. Infra culinam et reliquam partem, versus atrium est celarium magnum et commodum, fornice provisum; totus conventus semialtero pede debuisset a terra elevari, ut cubicula sicca evadant.

Omnes fenestrae, portae cubiculorum sunt lapide secto expositae et fenestrae solidis ferreis cratibus munitae fuerunt; post bellum vero Valachi, ferri avidissimi, non solum ferrum ubique extraxerunt, sed etiam lapides destruxerunt. Fecit hunc laborem religiosus frater Martinus Nix, artis et professionis suae lapicida, et videtur conventus iste ultra 7.000 tl. constitisse; nunc tractus occidentalis paratus est, reliqui duo indigent et fornice, incrustatione, portis ac fenestris, et posset non adeo magnis expensis totus conventus ad priorem statum deduci. Hortum habet versus Orientem, 49 orgiarum in longitudine et quindecim in latitudine; ab ultima sacristia vero extenditur versus occasum 18 orgiis, ubi antiquae domus sterant; ex illa pars semmatur (?).

De aedificatione templi et eius structura.

§ III.

Anno 1723, die 5^a iulii, cum solemnitate positus fuit benedictus primus pro templo fundamentalis lapis, cui inscriptio sequentis tenoris fuit imposita:

p. 188.

«In basim pii aedificii atque structurae templi Sancti Antonii Paduani positus fuit lapis, primusque est in austriacae ditione transalpini soli, a comite in atque a Königseg, Transylvaniae Transalpinaeque regionis praesidente, pro perpetua et pia sui ipsius et aedis sacrae reminiscencia.»

Templum hoc valde fuit gratiosum, proportionatum, tum in altitudine, tum in latitudine, lucidum et speciosum, pro populo illo satis amplum. Sanctuarium in fine quadrangulariter terminatur, et habet in longitudine 6 orgias, in latitudine 4, ac tres fenestras; in quo est crypta fratrum, ad quam ex parte evangelii patet aditus.

Navis seu corpus ecclesiae in longitudine habet 9 orgias, in latitudine 5, sex magnas fenestras, quarum tres in una et tres in altera parte sunt. Chorus ex muro factus fuit, et fornix

sustentabatur columnis lapideis, infra quam erat maior porta et crypta communis maior; ex utraque parte, ante aras minores duae sibi correspondebant portae; totum templum stratum est quadratis, bene positis satis, lapidibus; arae tantum erant tres: maior dicata fuit Sancto Antonio Paduano, minor ad dextram Beatae Mariae Virgini et altera sancto patri nostro Francisco, et hae omnes arae parochiae fabricatae depictaeque erant; organum etiam satis pulchrum fuit.

Templum fuit circa annum 1730 consecratum a Reverendissimo domino episcopo Nicolao Stanislavich, episcopo tunc temporis nicopolitano et administratore Valachiae.

In sinistro latere templi, in muro est epitaphium lapidi incusum sequentis tenoris: «Siste viator et in millena mortis genera labilem considera hominem, in uno iuvene Mathia Bryn, qui, dentata molendini rota arreptus et compressus, sortem repentinae mortis super se accidisce expertus est. Pro quo Deum exorare ut requiescat in pace aeterna; 1738.»

Penes sanctuarium in utroque latere magna duplex est sacristia, et una suffecisset: in dextra nunc servantur divina, sinistra serviebat pro sacro sepulchro; ex utroque latere templi ambitus fuerunt, quorum fornices sustentabantur columnis lapideis, per quos commodissime etiam pluvioso tempore poterant duci processiones. Turris, tum quoad structuram, tum quoad altitudinem similis est devensi, ad quam et choro sicut Devae et porta, ad chorum vero ex ambitu per chochleam 29 gradibus ascenditur. Sane deplorandum est quod venustum hoc templum una cum turri post bellum lucido saltem tecto non fuerit coopertum; sic de facto integrum foret, sed sic, proh dolor! turris, quae non videtur adeo bonum habuisse fundamentum, quia, statim ut aedificata fuit, corruit et debuit magna pars de novo aedificari, iam nunc valde fissa est, fornix templi et sanctuarii corruit, muri labefactantur, nam in iis iam virgultae excrescunt et difficulter si, dante Deo meliora tempora, deberent reparari, fornicem sustinebunt.»

(Archivele arhiepiscopiei catolice din București.)

XXVI.

1741.

«*Traduction d'un ferman adressé au prince Gregoire Gicka de Moldavie.*» Altă formă a n-lui XXXVIII, pp. 100-1.

Ca și acolo, se spune că regele August al III^{lea} a anunțat cum că va trimete în Moldova pe episcopul Stanislav-Raymund. Căutîndu-se în arhivele imperiale, s'aŭ găsit: un ordin din 1112 (1702) permițînd cultul catolic în Moldova, și, în special, «dans le bourg de Boudjoud»; altul din 1126 (1714), prin care se oprește a se molesta călugăriii catolici din Iași și tot principatul Moldovei¹; un al treilea din 1145 (1733).

Sfîrșitul lui Gemazi-ul-Achir 1154 (1741).

(Dresda, *Staatsarchiv*, reg. 2957.)

XXVII.

1752

«*Translatio mandati ad iudicem civitatis Ibrail et Moldaviae principem.*»

Ex mandatis ad iudicem Ibrail et Moldaviae principem, Constantinum, principis Michaelis filium.

Percepto ex praeacta interpretatione litterarum magni Poloniarum exercitus ducis sensu², palam nobis fuit Iassius, territorii moldavici primaria urbe, ritus latini patrum franciscanorum titulo gaudentium ecclesiam dirutam, atque ex parte Serenissimae Poloniarum Reipublicae eiusdem restaurationem postulari. Pro quibus expraessa epistola a te qui illius provinciae gubernator es, praedictae ecclesiae statum sciscitati, ipsam lignea structura, non autem lapidea, constructam significatum nuntiatumque fuit. Attamen, vigore tractatum imperialium cum Polonis initorum, quibus statutum fuit quod ubique, quas habuerint ecclesias, liberum ipsis religionis suae exercitium fore, praesertim quod in territorio Moldaviae, ab antiquo inibi existentibus ecclesiis, pro libero religionis exercitio im-

¹ V. mai sus, pp. 91-2, n° XIX.

² Înaintea firmanului se găsește numai răspunsul Vizirului Mustafâ-Pașa către contele Branicki în această afacere; se spune acolo că biserica era «temporis iniuria ruinae proxima».

perialibus mandatis anni 1145 ac 1154¹ in nostra cancellaria registrata fuisse, veluti ac revera existebant documenta, producebantur. His ad meum imperiale solium relatis expositisque, tantummodo ratione strictae amicitiae praedictam ecclesiam, ab antiquo existentem, dummodo reparatione indigeat, ipsamet primaeva lignea structura, nullimode ipsam elevando nec dilatando, permissu iudicii reparari imperiali nostro consensu aequum cum duxerimus, hoc praesenti mandato primaeva lignea structura, nullimode ipsam elevando nec dilatando, iuridico permissu restaurari factaque perquisitione nobis referri iussimus. Hinc, iuxta quae relata fuerint, praedicta antiqua ecclesia, dummodo ipsam reparare necesse sit, nullimode antiquam praeterire debeat formam inibique deciduis existentibus materiis, nullimode ipsam elevando, nec dilatando, iuxta primaevam structuram permissu iudicii, reparetur, factaque restauratione, Praefulgidae meae notificetur Aulae, nullimode de elongando ut ac capillus capitis a meis imperialibus mandatis, neque contrarium quidquam aut incongruum legibus iuridicis efficiendo; veluti ac praesentibus mandamus, etc. (*sic*).»

(*Ibid.*, reg. 2956. Corespondență din Constantinopol.)

XXVIII.

Iași, 14/25 Maiu 1753.

«F. Linchou, Velt Soulougiary», către Giuliani.

.... La jalousie des ministres grecs de Son Altesse . . . et les mauvaises menées du Père Laydet . . .

(Cracovia, Bibl. Museuluî Czartoryski, ms. 620, p. 505.)

¹ Primul din aceste firmane (1732-3 și 1740-1) lipsește. V. pe cellalt mai sus, pp. 100-1, n° XXXVIII.

² La 11 Februar 1752, Hübsch, ambasadorul polon la Constantinopol, scrie Marelui-General, conte de Branicki: Trimete ordinul imperial din 1741 și cere să intervie pentru ca regele să scrie Marelui-Vizir în favoarea Franciscanilor ce voiau să-și refacă biserica ruinată din Iași, cu hramul Sf. Francisc. Domnul oprișe lucrul, cerind firman. Pe lângă Hübsch intervenise Franciscanul din Constantinopol. — La 3 Iunie, Hübsch scrie lui Brühl că și ambasadorul frances stăruie pentru aceasta și că Marele-General a promis intervenția sa ambasadorului menționat (*ibid.*, reg. 2975).

XXIX.

1762.

«Ce premier mandement appartient à Son Altesse Madame la castellane dovarier de Cracovie, etc.

Glorioso . . . Ioanni Waivodae . . . Notum tibi sit quod, ex tuo famulatio, quidam nomine Giurgiwan, cum aliis duobus sociis, Gafonko et Kalmuski, destinati ad exactionem aliquorum redditorum, contra solitum et consuetum a subditis Poloniarum, Armenis et Iudaeis, capitationis titulo et sub colore exactionis, vi et violentia(m) summam quandam determinatam pecuniae aliarumque rerum in anno 1170 receperunt extorse-runtque; qui, cum observassent aureos nummos horum mercatorum ponderos esse cumque in animo voluerant extorsionem, armenis mercatoribus invitis ac renitentibus, quae non requirerant animalia adscripserunt, ac ultra haec ab Hebraeis etiam variis sub praetextibus centum circiter leoninos extorserunt; id quod cum iisdem esset damni et iniuriae, a Celsissima principe, castellana cracoviensi, vidua quondam magni ducis Poloniarum, ad capitaneum czernewciensem factus fuit recursus. [Nu s'a făcut dréptate. S'a plîns trimesul regal Potocki; a-tuncî se restituie baniî.] Datum in medietate mensis Scewal, anno Hegirae 1173 ¹.»

(Dresda, *Staatsarchiv*, reg. 2956.)

¹ Mai notăm următoarele documente relative la negustorii polonî şi armenî, catolicî, cari veniaî în Basarabia:

1. La începutul lui Şaval 1173, Sultanul ordonă lui Ioan-Vodă să proteagă conform capitulaţiilor, pe negustorii polonî: «permittis ut erga mercatores polonos oppressio, violentia, exorbitantia ac noxa exerceantur».

2. Scrisoarea Vizirului către Ioan-Vodă, cu acelaşi scop.

3. Scrisoarea Sultanului către Ioan-Vodă. Potocki i-a spus «aliquos mercatores polonos ex consensu Wajwodae Moldaviae et bojarorum in terris eiusdem provinciae permissum ipsis esse pascere sua armenta statuto quodam pretio». Acesta fiind crescut, se opreşte.

4. Scrisoare analogă a Vizirului.

5. Raport al lui Giuliani, 17 Iulie 1760. A lucrat în aceste afaceri «avec tout le menagement que pouvoient porter des affaires pareils, quoique avec beaucoup d'empressement envers le prince de Moldavie, qui, dans un certain entretien, à ce que je sçais, s'est un peu trop formalisé».

XXX.

Iași, 20 August 1806.

Raport al comisariului frances Reinhard. « Un article des instructions que Votre Altesse Sérénissime m'a fait remettre, me charge d'examiner et de faire connaître les avantages et les inconvénients qui pourraient résulter de la protection française à accorder aux ministres de la religion catholique en Moldavie.

Des calculs uniformes portent en effet à 20.000 âmes à peu près le nombre des catholiques en Moldavie. Ils se trouvent pour la plupart du côté de la Transylvanie, dans les montagnes; d'autres habitent quelques cantons voisins de la Bessarabie. [Lămuriri istorice.]

Dans le nombre des catholiques moldaves on ne compte que deux familles qui jouissent de quelque considération, sans être de premier rang. Tous les autres sont des paysans, à l'exception des étrangers, dont je pense qu'il ne s'agit point dans cette question.

Les missionnaires... sont au nombre de treize, dont deux seulement, y compris le préfet, habitent la ville... Ils sont tous d'origine italienne; le préfet et un autre prêtre sont de l'État de Rome; les autres sont Piémontais ou natifs des royaumes d'Italie et de Naples.

Il paraît que ce n'est que depuis que le zèle religieux, un peu trop intolérant, du Métropolitain actuel de Jassy leur a suscité quelques tracasseries et leur a fait sentir le besoin d'une protection puissante, que ces pères ont fait quelques ouvertures à mon prédécesseur. En même temps qu'il a écrit en leur faveur à Paris, ils se sont adressés de leur côté à la Propagande... Il n'est point douteux qu'ils n'eussent préféré cet état d'indépendance dans lequel ils se trouvaient depuis la dissolution de la Pologne, et, lors même que la nécessité leur a dicté quelques démarches pour se rapprocher de notre égide, l'incertitude de l'avenir, et peut-être un reste de préjugés, ne leur ont pas permis de quitter une certaine réserve.

Quoi qu'il en soit, je viens d'apprendre que le préfet actuel, bon homme d'ailleurs, va être remplacé par un autre prêtre de son Ordre, nommé Landi, venant directement de

Rome et qui sera en même temps muni d'instructions concernant la protection demandée ou à demander.

[Nunciul îl rugase a cerceta asupra unor plîngerî aduse contra misionarilor. Nu vin de la credincioşî, nici de la o-cîrmuire.]

D'après ces données, Votre Altesse Sérénissime jugera elle-même du degré d'importance qu'il conviendrait d'attacher à cette protection. Sous le rapport des fidèles, les avantages sont nuls... Sous le rapport des missionnaires, il peut être avantageux de les attacher à la France par un lien quelconque; on obtiendra d'eux, sinon des moyens d'influence, au moins d'instruction; du reste, comme presque tous, directement ou indirectement, sont déjà sujets de Sa Majesté, ils ont individuellement droit à la protection française.

[Desavantagiî ar fi, pentru opoziţia Mitropolitului şi nevoia de a se amesteca în procesele Misiuniî. Primul motiv e mai mult un îndemn. De alt-fel, Mitropolitul e «un homme paisible et soumis au gouvernement». Pentru al doilea, «il s'agirait... de régler plutôt que d'agrandir l'état de leurs possessions, qui d'ailleurs paraissent suffisantes pour leur entretien.]

Tout considéré, je pense d'autant plus que la protection doit leur être accordée que, dans l'impossibilité où ils sont de se soutenir plus longtemps par eux-mêmes, ils seraient forcés de se mettre sous la protection autrichienne, s'ils n'obtiennent pas la nôtre.

Du reste, c'est à la Propagande de Rome à autoriser la demande en forme de cette protection. Il conviendra donc d'attendre l'arrivée du nouveau préfet et les instructions dont il est porteur. On doit présumer que cette demande ne s'adressera qu'à la France. En attendant, j'ai déclaré au Père Préfet que, ne pouvant encore m'intéresser officiellement à ses affaires, ce serait toujours avec plaisir que je le ferai officieusement¹.

(Còpiî de rapoarte consulare franceze; la Academia Romînă.)

¹ Din această scrisoare se vede că de dînsul e vorba în raportul austriac de pe p. 339, n° XVIII. Cf. nota I.

XXXI.

Timișoara, 1st August 1808.

«Sanctissime Pater,

Humillime ad pedes Sanctitatis Vestrae provolutus, lacrimabunde infinitas afflictiones, persecutiones, passiones, captivitates meas, quas ab anno 1807, a 15^a martii, debui sustinere pro una salvifica fide romana, at explicare et describere plane non valeo, et de die in diem magis et magis hic me turpiter affligunt, macerant, et sum pro ludibrio et scandalo expositus Sanctae Romanae Matris Ecclesiae, et quidem taliter, quod vix me non occident iam in hac captivitate, et vix possum valere ut amplius sustineam talem captivitatem, qualem hucusque debui sustinere, et quidem inocenter; haec erat remuneratio fatigii mei Sacrae Missionis: captivitas!

Perbene constat Sanctitati Vestrae quod 1806, mense decembri, binis vicibus coram Sanctitate Vestra lacrimabunde descripsi, ultra quinquaginta millia familiarum ungaricarum (ubi et quot sunt animae?) in turcica Moldavia et Valachia degentium, qui hucdum etiam sine consolatione spirituali et corporali ibidem in maximo periculo sunt expositi; rogans Sanctitatem Vestram ut illis linguarum gnaros sacerdotes gratiose transmittere non gravetur, eo fine ut illos docere verbo et exemplo valeant; una simul talem superiorem vel vicarium apostolicum et praepositum Sacrae Missionis in regnis Moldaviae et Valachiae, qui et linguam ungaricam et leges et iura et consuetudines illarum provinciarum et regnorum sciat simulque iurisdictionem habeat ordinandi novos sacerdotes (alioquin habemus sufficientia subiecta, qui amore patriae et fidae [*sic*] omnia studia absolverunt) et confirmationis sacramentum etiam confere valeat, vel episcopum illuc disponere ex natione nostra ungarica; alioquin duo episcopatus ibidem vacant: ne[m]pe bakoviensis et milkoviensis, et ex his duobus unum erigere ex parte mea; ego quidem sciam bona utriusque episcopatui, unde episcopus honestissime posset vivere et seminarium etiam posset erigere pro clero: scio etiam consuetudines Moldaviae et Valachiae et leges; paratus fuisset et sum pro emolumento Sanctae Romanis (*sic*) Ec-

clesiae onus istud in me sublevare, et hucdum etiam paratus essem, si Sanctitati Vestrae in Domino ita visum foret; saltem dignabitur gratiose mecum mandare Sanctitas Vestra, et hinc pro certo Sacra Congregatio de Propaganda Fide haberet sic (?) et tantas misérias inanesque expensas.

Ideoque, ad pedes Sanctitati[s] Vestrae provolutus, lacrimabunde oro Sanctitatem Vestram, dignetur gratiose cordi eius (?) summere tot millia animarum pericula fatigiaeque mea in Sacris Missionibus, fidelitatem quam habui et habeo erga fidem salvificam catholicam romanam, expensas quas habui, ultra septem millia scutorum in auro et argento, captivitatem quam debui et actu debeo pati et suffere ab anno 1807°, a 15^a martii, usque ad praesentem horam, et reliqua fidelia servitia, et me miserum ex hac captivitate liberare mihiq[ue] decretum transmittere ut ego iterum quanto citius redire valeam ad meos fideles Moldaviae et Valachiae mecumque plures ungaros sacerdotes illuc transferrendi pro maxima moderna necessitate valeam, una simul iurisdictiones confirmandi et ordinandi, humillime oro Sanctitatem Vestram.

Unde, dum in spem certissimam erigerem, ad pedes Sanctitati[s] Vestrae provolutus cum filiali obedientia sum, praestolans benignissimum mandatum et decretum et eliberationem meam ex hac turpe captivitate. Qui et maneo in aeternum

Die 1^a augusti 1808.

Sanctitati[s] Vestrae

Temesvarino ex Hungaria. obedientissimus et minimus capellanus

Bacskor Stephanus de Csik Szent

Marton, vicarius apostolicus et praefectus Sacrarum Missionum in regnis Moldaviae et Valachiae,

nunc autem pro salvifica fide in exilio et captivitate incarceratus, maceror pro fide et amore religionis.

N.B. Ignoscat mihi Sanctitas Vestra quod tam turpiter scripsi, quia in captivitate debui furtim scribere, ideoque veniam insto¹.

(Roma, Archivele Propagandei, *Ungheria-Transilvania*, VIII.)

¹ După o copie comunicată de d. I. Bianu.

XXXII.

Iași, 27 Februar 1816.

Raport al lui Fornetty, consul frances. «Il existe dans la Moldavie, même dans son état actuel, vingt-trois mille catholiques... Il y a six mois environ que le Révérend Père Berardi, préfet actuel, a été élevé à la dignité d'évêque, avec le titre d'évêque de Bakaw (évêché dépendant de l'archevêché de Romano en Moldavie). Il s'est rendu à Vienne, où il se trouve présentement pour recevoir la consécration. [Emoția și rezistența produsă de această știre. Se face arz la Poartă, care decide nerecunoașterea episcopului.] Il m'a paru dans les débats qui ont précédé cette décision qu'il n'y aurait point eu d'opposition si l'on n'eût point conféré à l'évêque catholique le titre d'un évêque de la principauté. [Argumentele istorice ale Agentului și răspunsul Divanului.] D'après les capitulations entre la France et la Porte, le culte catholique dans les États turcs est sous la protection immédiate de Sa Majesté très chrétienne. Cependant, comme l'église paroissiale à Yassy a, dit-on, été fondée par des seigneurs hongrois, la protection a été depuis longtemps réclamée par les Agents de Sa Majesté Apostolique. Elle a été reconnue sans difficulté, parce qu' alors il ne résidait pas d'agent français à Yassy. Mais cette protection est devenue indécise lorsque la France a établi un consul en Moldavie et, comme dans les derniers temps les missionnaires étaient Italiens, le culte se trouvait de fait sous la protection de la France.

M. l'Agent d'Autriche a annoncé que, par une décision récente du Souverain Pontife, la protection du culte catholique en Moldavie appartenait spécialement à Sa Majesté Catholique¹.»

(Còpiș de rapoarte consulare frances; la Academia Romînă.)

XXXIII.

Iași, 9 Decembre 1816.

Raport al aceluiași. «L'évêque, Monseigneur Berardi, est arrivé depuis quelques jours en cette capitale. Il paraît que

¹ V. și mai sus, n° XXX, pp. 439 40. Cf. pp. 354-5, n° XXXIX.

les ordres de la Porte sont de ne point permettre sa résidence dans cette province, ni comme titulaire de Bakau, ni comme évêque *in partibus*¹.»

(*Ibid.*)

XXXIV.

Bucureşti, 20 Decembre 1817.

Agentul austriac, Fleischhagl, cere lui «Vasile, cverdieanul» din Râmnic, a trimete «toate hrisoavele, cărţi domneşti, ori ce sineturi ai aceşti frânţiscaneşti măn[ă]stiri din Râmnic, câte adevă aveţi aci, din început de când s'au zidit această franţiscănească măn[ă]stire în Râmnic, — ca să vă vădă de cine s'au zidit întâi din început, pentru că din cărţile domneşti şi din hrisoave ce vor fi vechi să face dovadă că această bărâie din Râmnic» [a avut privilegiu domneşti].

(Archivle archiepiscopiei catolice din Bucureşti.)

XXXV.

Iaş, 14 April 1826.

Raport al consulului frances Tancoigne. «Le nouvel évêque catholique est arrivé de Rome à Jassy le 8 de ce mois, avec le Père Landi, nouveau préfet de la Mission catholique en Moldavie, et deux autres missionnaires. Le prince a fait un très bon accueil à ce prélat².»

(Còpiu de rapoarte consulare francese; la Academia Română.)

XXXVI.

C. 1830.

După protocolul tipărit în *Archiva istorică*, I^a, pp. 46 şi urm., lucrările Capitolului din Deva. Alegeri de demnitar: Gabriel Gyurma, provincial; Emeric Klempay, prim-consultor; al doilea consultor, Ambrosiu Bogdanfi. La Cîmpulung: Simon Seufert, administrator; Anton Zvontsek, vicariu, concionator, catechet

¹ La 25 April: «De nouvelles représentations ont été faites, mais les difficultés ne sont pas encore levées.» — Cf. pp. 362-3, n° XLV.

² V. mai sus pp. 443-4, n° XXXIII.

și profesor; Tobias Illyés, «laicus professus, cantor et oeconomus». La Rîmnic: Emeric Klempay, gardian, consultor, administrator; Inocențiu Szebin, concionator, catechet și profesor; Francisc Siska, «sacrista, claviger et oeconomus». La București: Bogdánfi, gardian, consultor, administrator; Ștefan Mihályak, «spiritualis»; Sigismund Nagy, «concionator hungaricus, germanicus et catecheta»; Aron Elekes, «concionator hungaricus, valachicus et catecheta»; Augustin Gotthold, teolog absolut și profesor; Anton Ulrich, «tertiarius».

Hotărîri: «Adveniente tempore quo, Deo auspice, in Valachia maior stabilitas ac interna quies sperari potest, venerabile consultorium Tergovestini, ubi olim unus, temporum vicissitudinibus saepius suppressus, provinciae nostrae conventus floruit, residentiam religiosam legaliter erigit ac eorum stabilem pro futuris temporibus introducit religiosum qui virtute praesentis determinationis munere praesidentis fungatur, absque tamen voto in capitulo, ad futuram usque huius decisionem. Serio iniungit igitur venerabile consultorium denominato novo praesidenti ut ad conformitatem aliarum domorum deinceps tabellas capitulares provinciae circulares protocollo inserat consignationemque matricularem parochialium functionum sincere ac diligenter adnotet, parsimonia religiosa ad depuranda debita passiva solertem industriam adhibeat, dependendo eousque, tam in spiritualibus quam in temporalibus, ab inviatione et directione R. P. gvardiani conventus bukurestiensis.»

(Archivele arhiepiscopiei catolice din București.)

XXXVII.

București (?), 4 August 1836.

«Ricordi al Signore B. Nicola Penner, missionario apostolico di Pest.» Din partea episcopului Molajoni. Pleacă «dalla Vallachia per la diocesi della Bulgaria». Se dă instrucții pentru îngrijirea credincioșilor, de neam Bulgarî, din prima provincie. «Siamo inoltre per suggerirvi che, essendo noi per ora stabiliti nella Bulgaria, non possiamo immediatamente invi-

gilare sopra gli andamenti di ciascuno ; ma, per provvedere ad un tal disapunto, abbiamo lasciato in nostro luogo il degnissimo signore don Carlo Pooten, dandogli il titolo di vicario generale, che è quanto dire nostro rappresentante ; siccome dunque esso è una persona bene informata di tutti i negozj della Vallachia ed è fornito di quella scienza e prudenza che servono per di lui preggio et ornamento, così vi esortiamo a far con esso continue conferenze, prender consiglio et considerarli come la nostra medesima persona ; per cui lo dovrete onninamente obbedire.» Să nu se adreseze, în casurî de apel, la Roma, ci luî, episcopuluî, care, și în cellalt cas, ar fi chemat de superiorî să decidă ¹.

(*Ibid.*)

XXXVIII.

Pe la 1836.

«Promemoria alla Sagra Congregazione di Propaganda» (din partea lui Molajoni). Cere: Să se trimeată la Craiova, unde sînt o mie de catolici, un Franciscan din Provincia Bulgariei. A făcut acolo, cu baniî Propagandei, «nuova chiesa, casa, scuola». La Cioplea și Popești e misionar acum Pennerio. Trebuie un misionar la Ploiești. Se mai înseamnă o sută de suflute la «schela Gladova e Turno Severino».

(*Ibid.*)

XXXIX.

1839-40.

Scrisorî către episcop ale preotuluî Bodor, din Craiova. 22 Septembrie 1839. Pentru ruina bisericii, pe care speră s'o capete. — 13 Octombrie. Pentru cimitir, în privința căruia nu se văd bine intențiile Domnului : Luteraniî, prea săraci pentru a avea unul de o parte, cer să beneficieze de acel lăsat de Ruși. — Aceiași dată. A tradus procesul pentru ruină «e valachico idiomate in latinum» ! cu toată convorbirea Agentuluî cu Domnul, n'a venit încă nici un ordin. Anexează și o pe-

¹ În alt act, datat : București, 13 Decembre 1844, se spune că Penner fusese «alunno di Propaganda».

tiție oficială către episcop. — 8 August 1841. Vorbește, într'o scrisoare cu totul incoerentă, de «tristissimus casus cum assaltu; sunt destructae sepes, domunculam spoliarunt».

(*Ibid.*)

XL.

Miskolcz, 17 Decembre 1840.

Roman Szabó mulțamește Propagandei pentru subsidiul acordat din Moldova, dar se plînge de nedreptatea clauzei: «Provinciales Hungariae, maiorem zelum et sollicitudinem pro bono animarum demonstrando, assumptis ex sua parte conditionibus satisfaciant, expediendo praescripto numero subiecta, eaque necessariis qualitatibus pro evangelico ministerio instructa¹».

(Roma, Arch. Propagandei, *Ungheria-Transilvania*; după o copie a d-lui I. Bîanu.)

---

¹ V. mai sus, pp. 216-7, n° CLXXXII.

VIII.

DOCUMENTE SCOASE DIN ARCHIVA MANASTIRII CATOLICE DIN RIMNIC ȘI PRIVITOARE LA ISTORIA CATOLICISMULUI IN ȚARA-ROMANEASCA ¹.

I.

Rîmnic, 28 Novembre st. v. 1715.

«Oprișa, soția Oprei feciorul lui Tudor Algaș din Râmnic», cu fiul ei, dau zapis «părintelui popei Antonie provințianul, starostea baraiilor», pentru o siliște ce i-au vîndut. Fusese întâi judecată «la Sfinția Sa părintele Damaschin episcopul, și Sfinția Sa așa au judecat ca să le dăm bani și să ținem noi casa și siliștea, că ni se cade». Dar, după ce aceasta se face, Oprișa e silită, de lipsă, a-și cere bani înapoi. «Iar leamnele casei ne-am rugat de mi le-a dăruit să-m fac o căș-cioară, unde aș putea.» — Și popa Goran, între marturi.

II.

Rîmnic, 20 Mart st. v. 1718.

«Adecă eu Chirca Ceaușul, dănpreun[ă] cu frații miei, anume Miha și Voico, feciorii lui Pătru Hulubescu», dau zapis «Sfinției Sale părintelui popei lui Antonie Băratul», pentru o vie. Se judecase înaintea lui Barbu Brăiloiu, și se învoiesc și în particular să n'o înstrăineze altuia ².

¹ Aceste documente se păstrează astăzi în Archiva arhiepiscopiei catolice din București, unde au fost aduse după alcătuirea părții IV din culegerea noastră.

² V. judecata lui Brăiloiu mai sus, pp. 229-30, no v.

III.

Râmnic, 24 Mart st. v. 1719.

«Mihaî, împreună cu frații miei, Chirca Ceauș i Voico, Holobești, ot Râmnic», dă zapis «la mâna Sfinții Sale părintelui popei lui Antonie Băratul», căruia-î vînd niște case ce fusese «ale lui Tudosie logofăt Olănescul» și fusese zălogite de acesta împreună cu o vie. Iarăși mențiunea judecății din 1718. Casele se vînd cu 60 de taleri. — Între marturi, «Tudosie Log. Ol[ă]nescul» și un popă Filip.

IV.

1728.

«Chirographum venditoris Antonii ratione vineae Dragos (alias Suteștiensis), quam emit R. P. Gregorius Frankovics leoninis 250, anno 1728.»

(Extractus indicis litterarum instrumentorum venerabilis conventus rimnickiensis ad Sanctum Antonium Paduanum per infrascriptum, die 30 ianuarii 1859 descriptus.)

V.

Râmnic, 26 April st. v. 1732.

«Joța, ficiorul jupân[u]lui Iovei Iovepalin», dă un zapis «părinților franciscanilor del[a] sfânta mănăstire a băraților del[a] Râmnic, în iegumenia părintelui popei Moisi», căruia-î vinde o casă pentru 55 de «florinți nemțești». — Mai mulți marturi, cari semnează bulgărește ¹.

VI.

Râmnic, 4 Decembre st. v. 1733.

«Frater Deodatus a Lipa, pro tempore praesidens loci», certifică o vînzare de loc făcută de «pie defunctus reverendus

Documentul trebuie să fie din 1731 sau e greșită notița din obituarul (v. mai sus, p. 267) asupra datei morții lui Moise Babich. V. și n^l următor.

pater Moyses Babich, ex-deffinitor et ut actualis praesidens residentiae rimnicensis».

VII.

Rîmnic, 2 Mart st. v. 1736.

«Adec[ă] ieŭ Vasilie Părgarul ot Rămnic dat-am zăpisul mieŭ la mănă Sfînții Sale părinteluŭ popeŭ Șimon, iegumenul sfînței mănăstir[î] din Rămnic, a Bărașilor», căruia-î vinde o vie de cincî răzoare, «car[e] mergŭ la deal păn în drumul care iaste colnicul hăl mar[e] și la vale numaŭ păn căt ține gardul și în latur[î] păn în muche, cum vine», pentru 60 de «zloț». — Ca marturî, doŭ indivizî cu familia «Bălaci»¹.

VIII.

Rîmnic, 12 Mart st. v. 1740.

Doŭ Rîmniceŭ daŭ un zăpis luŭ Marstaller pentru o moșie ce i-aŭ vîndut, «pănă în gardul magazinuluŭ ce vine pe lângă baltă». — Între marturî, și un «Necula panduru».

IX.

Rîmnic, 11 Iulie st. v. 1740.

«Grigorie din Bodeștî» dă zăpis «cinsti[tu]luŭ Vornic Antonie Maștaler» pentru o parte de moșie, ce «i am dat-o dumnealuŭ în arendă în treŭ anŭ, însă pe un an am tocmit căte zloț 35»: Marstaller are dreptul să ridice «fănuŭ după livez și suhatul munteluŭ». «Așijderea și mearele, nucile ce s'arŭ afla din bisearic[ă] în jos, toate să și le iă dumnealuŭ, și jirul după plaiŭ.»

X.

Sibiiŭ, 15 Decembre 1740.

În prezența luŭ «Istrati logofăt», «A. Marstaller, adecă An-

¹ În inventariŭ se citează un aci din 1736 relativ la proprietatea asupra unei case.

toni Marștaler», dă bisericii catolice din Rîmnic; a) arenda moșiei lui Grigore din Bodești; b) moșia de supt n° IX; c) o casă, ce fusese a «parinților franțișcani de la Rămnic»: o cumpărase el «în vreme pacei» (fusese odată «a Pitarului Necula Neamțul») și voia s'o repare, pentru care adunase și material; îl dăruiește și pe acesta. Roagă «pe dumneta, cinstite Vel Capitan ot sud Vâlcea», să ajute luarea în stăpînire ¹.

XI.

S'biid, 7 Iunie 1743.

După ordin imperial în favoarea lui «reverendus pater Possin, Ordinis S. Francisci, provinciae Bulgariae, residentiae remniciensis praesidens», se examinează marturi asupra acestor întrebări: «Primo. Scitne pro certo testis vel audivitne a fidedignis hominibus quod reverendi patres franciscani ribnicienses, stante regimine austriaco in Valachia cisalutana, in oppido Ribnich ad fluvium pariter Ribnick molendinum quoddam possederint. Secundo. Prius cuius erat illud molendinum et quis primo illud occupavit apprehenditque et qualiter quove iure devolutum est in possessionem reverendorum patrum franciscanorum.» Întăiul martur e «dominus Petrus Dobra de Zalatna, annorum 47», atunci «causarum in Transylvania fiscalium director», în casa căruia se face cercetarea. «Ego post pacificationem passaroviczeensem, anno 1743, factus sum tricesimator in quaestionato oppido Ribnick et simul auricampsor.» Franciscanii aveau moara la 1720. «Ego, quatricesimator caesareus, cum meo ad hoc officium ingressu acceperam mandatum supremi directoris et pro tunc etiam Camerae aulicae consilarii, domini Ignatii Isan, commissionem ut in districtu vulczensi bona boeronum et kalugerorum qui trans Alutam essent et qui ex ditione Sacrae Caesariae Maiestatis Regiae transiissent confiscarem et conscriberem, prout etiam in territorio ribniciensi confiscaveram. Vigore istius mandati,

¹ Unul din aceste acte, ca și altele din cele analizate în această desprărire, e însemnat într'o listă din 1833 (v. mai sus, p. 257, n° XLV).

tria molendina: primum Logofetti cuiusdam Radul Gorán, alias Olanisskuli¹, in pago trans-alutano ad ripam Alutae sito residentis; secundum molendinum monasterii Fedelesally [Fedeleşoiu]; tertium in loco Restoka [Răstoaca] molendinum cuiusdam boeronis Michaelis Budesskully; quarto, confiscavi vineam praedicti Gorán; quinto vineam cuiusdam Galateae; sexto domum Michaelis Osstrovanul, quam ipsemet inhabitavi, et plures alias appartinentias. Quibus confiscatis, mercator quidam ribniciensis primarius, Petrus Duralj, fundator simul templi romano-catholici in oppido Ribnich, habens adhuc de praeterito erga praefatum logofettum Radul Goran liquidum aliquod mutuo datum debitum, cum illud creditor praetenderet, debitor, solvendo impar, excepit se habere in territorio ribniciensi et molendina et vineam et ad haec loco debiti praeteriti possidenda creditorem inviavit simulque me per literas frequentissime requisivit ut creditorem Duralj in possessione assignati molendini et vineae non turbarem; imo adhuc, cum idem Goran praestatione aliqua principi denuo teneretur, ultra levatam antecederet pecuniam, novam petebat ab ipso mercatore Duralj, creditore suo, summam, pariter molendino et vineae investiendam... Tandem, postquam superius nominatus Petrus Duralj se ad templum erigendum resolvit, cogitabat etiam de patrum subsistentia et, quia pauca vel plane nulla, me non interrogato, etiam circa templum faciebat, aperuit mihi suam intentionem de molendino in patres franciscanos transferendo; laudavi quidem intentionem, sed interrogavi quo iure. Respondit ille proprietarium logofettum esse facilem, imo etiam tunc necessitari ad levandam aliquam pecuniam pro molendino et vinea in perpetuum transferendis, cum renuntiatione omnis hereditatis. Ad quae respondi conditionem hanc sufficere pro patribus. Quo facto,

¹ La 10 April 1738, «eă Uril monah, car[e] m'ău cheamat Udrea Logofăt Olănescul», cu fii: Gheorghe, Constantin și Radu, vinde o vie. — Un Matei Goran, poate tatăl acestuia, nu fratele pomenit mai la vale, a posedat, pe la începutul secolului al XVIII-lea, un ermologiu, păstrat acum la Viena, în Bibl. imperială, și pe care l-am descris în *Manuscripte din bibliotecă străină*, I, p. 51 și urm. Matei I se născuse la 7162 (1653-4).

omnino dictus Duralj molendinum in ipsos patres circa finem anni 1720 contulit et ex post residuam summam pro iure perpetuo pater Antonius Gungicz¹ eidem Radulj Guran exolvit. Super quo etiam contraxerunt: quas ego etiam, si bene memini, subscripsi unicus, et hoc iure transivit molendinum in dictos patres franciscanos. Vineam vero etiam actu, uti audio, possident posteritates Petri Duralj.

Pro ulteriori habebat idem Logofett Radul Goran fratrem Matthaeum Logofettum, qui apud me frequenter scriptitabat, cum in hac parte degeret; quem vice quadam allocutus eram his verbis: «Matthae, frater tuus Raducan totaliter vendidit molendinum. Quid tu ad haec dicis?» Reposuit (*sic*) ille: «Contentissimus est meus frater quod potuerit illud vendere et pecuniam acquirere; secus certo certius Bukurestinum deductus fuisset, quia non habebat unde solvat quod ipsi impositum erat.»

Al doilea martur e «egregius Georgius Hortolagyi de eadem, annorum 32». Declară că știe să fie a Franciscanilor inoara, «dum ego in illis partibus versarer et supremi fiscalis bonorum provisoris munere fungerer».

Actul e semnat de notariî Ladislău Sándor și Francisc Abbaffi².

XII.

Rîmnic, 1^{le} Mai st. v. 1754.

«Grigorie, МАСТІЮ БЖІЮ ЕПІСКОП РЪМНИЦКІИ НОВАГО ГЕ-
ЕРІИЕ.

† Avându întrebăciune de față înaintea Smereniei Noastre Ion Hulubescu de la Vel Ocnă cu popa Serafim egumenul de la bisearica Franțiscanilor de aici din Răimnic³, pentru că, dănd jalbă Ion Hulubescu la Măria Sa prea-înnălțatul

¹ Mort în 1733, la 4 April. V. mai sus, p. 267.

² Dobra a tradus Pravila munteană în latinește. Manuscriptul, pe care-l pomenește și Sulzer (III, p. 73), se află astăzi la biblioteca Bruckenthal din Sibiu. I se mai dădu, în 1729, și sarcina de a traduce socotelile românești ale provinciei (Hurmuzaki, VI, n^o CCXLIV, p. 400 și urm.).

³ Să fie același cu călugărul Serafim din 1734? V. mai sus, p. 232, n^o X.

nostru Domnă Ion Costandin Mihaî Ţehan Racoviţă Voevod pentru un loc de cas[ă] de aici din oraşul Râmnicului, zicând cum că i-au rămas de la tată-său Chirca Hulubescu şi, pe vremea când stăpâniia Neamţi aceaste cinci judeaţe, l-ar fi pus un Tudosie Olănescu zălog la popa Antonie igumenul. [Urmează istoria afacerii.] Şi, pe acea vreme fiind Neamţi stăpânitori, locul l-au ținut popa Antonie în silă, iar viaa au rămas supţ stăpânirea tătăni-său Chircăi... Aşijderea s'au jeluit şi pentru un zapis ce-l au Franţişcanii pentru acel loc de case, că n'ar fi adevărat, şi mincinos; cu care zapis pân acum ține siliştea aceasta supţ stăpânirea lor fără dreptate şi nu-l îngăduiaşte ca să-ş fac[ă] case în locul lui. După a căruia jalbă Măriia Sa i-au rânduit ca să-î judecăm şi să-î îndreptăm noi.» Serafim arată zapisul de cumpărătoare. «Am dovedit că zapisul iaste adevărat şi bun şi iscăliturile sânt adevărate, că, afară dintr'alte iscălituri care era bune, iar trei iscălituri de 3 obraze de cinste şi vreadnice de crezut înşine noi le-am cunoscut: întâi, a lui Veniamin ieromonah, ecli-searhul episcopiei Râmnicului şi duhovnic răposatului întru fericire fratelui chir Damaschin episcopul, şi a popei lui Goran de aici din Râmnic, şi a lui Tudose Olănescul, logofăt... Mai zicea Ion Hulubescu că sânt doi preoţi iscăliţi în zapis cariî trăescu, anume popa Badea i Popa Nicola de aici din Râmnic, care preoţii tăgăduescu şi zic că nu sânt iscăliturile lor. Şi, cercetând noi şi pentru aceasta, am dovedit că iscălitura popei Badei, care să numeşte în zapis, nu iaste a celui ce trăiaşte, ce a altuia, care au murit încă din zilele Neamţilor, şi, pentru a popei Nicolai, orî de iaste iscălitura lui, orî a altuia, el nu o cunoaşte, fiind lipsit de vederea ochilor, nici ține minte de s'au iscălit. Pentru care să cunoaşte că Ion umblă rău şi fără cale zicând că iaste zapisul mincinos.» Se confirmă deci proprietatea Franciscanilor. Hulubescu obiectează însă că, preţul însemnat în act fiind mic şi nepotrivindu-se cu altele ce se ştiu, zapisul a fost stors cu sila. «Care zise ale lui Ion Hulubescu nearătându-să în jalba ce au dat la Măriia Sa Vod[ă], nici noi având poruncă să cercetăm acestea, le-am lăsat; iar, de nu va fi Ion Hulubescu odihnit

pe hotărârea de mai sus, să aibă a-ș căuta la luminat Divanul Măriei Sale lui Vod[ă].¹

XIII.

București, 18 Iunie st. v. 1754.

Constantin Racoviță dă mănăstirilor din Rîmnic patru scutelnici. «Așijderea să aibă a scuti și ale bisearicii drepte bucate de oerit, oi 150, și de dijmărit, litre 200». Ast-fel se confirmă «chisoavele altor răposai Domni» și al lui Mihaș, părintele Domnului. Marturi: Barbu Văcărescu, V. Vornic; Ienachi Hrisoscoleu, V. Ban; Constantin Brîncoveanu, V. Spătar; Ștefan Văcărescu, V. Logofăt; Dumitrașco Racoviță, V. Visțier; Iordachi Geanet, V. Postelnic; Dumitrachi Ghica, V. Clucer; Nicolae Dudescu, V. Paharnic, Gheorghe Serezli, V. Stolnic; Lascarachi Geanet, V. Comis; Badea Știrbei, V. Sluger; Iordachi Caragea, V. Pitar. — Semnătura Domnului. Monogramă și pecete roșii².

XIV.

Rîmnic, 20 Septembrie st. v. 1754.

«Pentru via de la Runcu . . ., m'am tocmit cu părintele Criștov, paterul de la Brădiceani, fiind viaa părăsită, să-m dea bani pe jumătate . . . Costandin Pobcea, Logofăt.»

¹ Inventariul menționează un act de la 15 Iunie 1747 pentru via din Sutești, făcut «per R. P. Thomam Radulov, gvardianum».

² Inventariul mai cunoaște privilegiul domnesc de la Grigore și Matei Ghica, ambele din 1752. Cf. mai sus, p. 232, nota 3.

XV.

București, 7 April st. v. 1759.

Grigorie, episcopul de Rîmnic, dă următoarea mărturie Franciscanilor din Rîmnic.

«La anul 1757, Mart 20 АНН, viind Popa Manta înaintea noastră, căuta să iă cu judecată de la popa Manole . . . siliștele lor de case.» Pentru aceasta arată foaia de zestre a soției lui¹. «Cu care foae aũ fost luat și viile baraților din Rămnic, prin judecată.» Grigorie o constată a fi «mincinoasă. . . , făcută cu ficleșug de dănsul. . . Știu și când în pământ țelină aũ pus barații vie, de o aũ înmulțit câtă iaste acuma, răzoare 15, și, când nu era pimniță de pîiatră, nici de lemn, nici urmă de pimniță, nici casă de șădere, fără numai un șopron mare, făcut iar de barați, pentru treaaba culesului, și un bordiiaș mic în pământ, întru care șădea vierul; iar, după aceasta, s'aũ apucat barații, din dosul vârfului viei mele, de aũ făcut pimniță de pîiatră boltită, și o aũ acoperit peste tot cu pământ, lăsând la mijloc ca un ogeac, în loc de fereastră, de lumină în pimniță, și aũ făcut și supt șopron despre pimniță

¹ Iat'o, după copia episcopului: «Această copie iaste scoasă din cuvânt în cuvânt după copiii foi ce zice popa Manta că-ı iaste dată de zestre de la socru-său Costandin; care copie iaste dată de noi la mîna popii Manole i a preoteasii Maricăi din Rămnic. *Foița de zestre a fie-mea Păuni, cum scrie în jos anume; Mai 28, 7223*: 1 dulamă de saii roșu cu blană de sangep cu nastur de argint. 1 gheordie de dimie cu blană de sangeapu. 1 zăbun de dimie. 1 rochie de sandal roșietecă cu sponci de argint cu gurî de fir. 1 rochie de sandal galben cu sponci de argint și cu gurî de fir. 1 rochie de alagea și cu gurî de fir. 1 rochie albă și cu gurî negre. 1 brău mocadim de Sacăz. 4 ii: trei cu mătase, una cu fir. 2 părechii de cercei de argint. 1 inel de aur. 5 linguri de argint. 12 șire de mărgean. 8 talere de aramă. 8 tipsii. 15 răzoare de vie în dealul Ta[t]omirului, cu pimnița de pîiatră, cu livezi și cu alte moșii ce sînt în Rămnic. 1 cărușă ferecată, cu 2 cai. 10 mătci de stup. 1 tîngire cu capac. 1 cazan cu capac, de rachii. 2 perne mari. 4 perne mici. 1 cearșaf de pilotă. 1 cearșaf pe așternut. 1 plapumă și așternut pecum să cade. 1 masă. 4 șărvete. 1 peșchir de oglindă. 1 măhramă de obraz. 1 scatulcă, cu clondirile ei. 7 tal. bani pe capu. 1 scoarță de Tarigrad. — Ei Costandin, fecior Spatarului Simeii din Rămnic, din preună cu soția mea Dumitrana, a-deverez.»

o casă micșoară, pentru șăderea lor la vremea culesului viilor . . . Aă făcut și case de-asupra pimuiții, după cum să află acuma . . . [Foaia de zestre] o am însemnat, dovedindu-o de neadevărată, și o am pecetluit și cu pecetea noastră scoțând după dănsa și această copie, din cuvânt în cuvânt.» Semnătura episcopului și pecete, cu literele: Γ Ρ Θ Ρ Μ.

«Iar, acum la anul 1759, aflându ne noi aicea în București, și aflându barații . . ., aă dat jalbă la Măria Sa . . ., scoțându-ne pe noi mărturie.» Se judecă ¹, «Aă tăgăduit [popa] foaia, zicând că s'aă răpus.» Episcopul pomenește atunci de copia sa, care se și aduce. Se scoate o nouă copie, pentru ca «Barații» s'o aibă, în lipsa lui Grigorie.

XVI.

București, 15 Iulie st. v. 1759.

Proces înaintea lui Scarlat-Vodă Ghica între «paterii barații de la biserică bărească din Râmnic» și popa Manta, «proin protopop al Bucureștilor», pentru o vie. Manta o luase prin judecată domnească, de la ziișii barații, supt Grigore Ghica. Spusese «că, luind Neamții țara Oltului și fiind și aceste vii peste Olt, le-ar fi luat Cămara împărească supt stăpânire; neputând să meargă popa Manta acolo să le stăpânească, le-ar fi dat preoților barații danie». Din potrivă, barații arătau, cu amănunte, că via fusese cumpărată de dînșii. «Fiind tot temeiul zestrea la mijloc», Grigore și, apoi, fiul său Matei dau via popei: i-o confirmă apoi Constantin Racoviță și Constantin Mavrocordat. Grigorie de Râmnic dă înșelăciunea la iveală; Manta e închis; arătându-i-se copia Vlădicăi, el pretinde că ea nu corespunde originalului. Se mai constată că ocupația germană nu se efectuase la data foi false. În zădar preoteasa lasă via episcopului, prin testament, căci acesta «s'aă lepădat de acest felii de danie, și însuș Sfînția Sa, unde era să facă pără a le lua viile întru stăpânire, Sfînția Sa, aflându-se la judecată, însuși aă spus pricină și

¹ V, mai sus, pp. 234-5, n° XII.

din gură mai pre largu, întru a eși dreptatea baraților și întru a nu să năpăstui sufletul popii Mantiî și al preoteasiî lui.» Decî viile se dau baraților. — Semnează boierii Divanului, în frunte cu episcopul Grigorie.

XVII.

Rîmnic, 27 August st. v. 1779.

«Sud Vâlcea. Din luminată porunca Mării Sale . . ., după jalba ce au dat Înnălțimiî Sale părinții franțișcani din oraș Râmnicul pentru un loc ce-l au dănie la Bărăție, dat de un Antonie Mașteler Vornicu, că i s'au împresurat de către unii din oroșani», — se înfățișează «Ion legătorul de cărți, săn Cărs-tea», și alții. Se cetesc zapisele relative, din 1737 și 1740; se întreabă un bătrîn și, văzîndu-se că încălcarea s'a făcut în adevăr, «după slăbiciunea Franțișcanilor în urma răzmiriș[i]», se dă dreptatea baraților.

XVIII.

Rîmnic, 11° April st. v. 1783.

«Costandin Socot[eanu] biv vtori Vistier» dă un zapis Franciscanilor din Rîmnic, ce avea un loc «lângă casăle mele ceale mari», loc căpătat de la Marstaller. «Decî, fiind-că acest loc iaste lângă casa noastră, s'au fost învoit cu Prea-Sfinția Sa părintele răposatul moșu-mieu¹, proin mitropolit Grigorie, ca să facă schimbu și, întâmplându-se moarte Prea-Sfinții Sale, nu s'au fost făcut zapisăle de învoire și de schimbu». Se învoește el, din nou, cu «Sfinția Sa părintele igumen Lodovic», dîndu-î pentru acel loc «o livade ce iaste peste șanțu». Marturi: «pop Ioan Râm. prot.», Nectarie (?), eclesiarch al episcopiei de Rîmnic, Radu Postelnicul.

¹ Grigorie era Romîn. V. Prefața la *Miniul* românesc pe Octombre și *Conv. lit.*, XXII, p. 253 și urm.

XIX.

București, 28 August st. v. 1790 — 8 Iulie st. v. 1820.

Privilegiu pentru mănăstirea catolică din Rîmnic.

1. Divanul, după ordinul dat de «Măria Sa prea-înnaltul prințip de Sacsonia-Coburgu, marele-comandir al tuturor oștirilor și oblăduitorul țării», confirmă, la 28 August st. v. 1790, privilegiile acordate de Alexandru Ipsilanti (6 Iunie 1775) și Nicolae Caragea (1ⁱⁱ Iunie 1782). — Semnează «Enzenberg, F[eld]-M[arșal]-L[ăitnant]» (cu litere cirilice), Vîlară, Ioan Logofătul, Mitropolitul Cozma, Agentul Merkelius.

2. Privilegiu analog de la Mihaîl Suțu. 6 Iunie st. v. 1792.

3. Privilegiu de la Gheorghe Hangerliu, «la căți din ritul catolicilor să află lăcuind și adăpostindu-să acolo cu dreaptă muncă, și hrana neguțătorilor» (ca mai sus, p. 244, n° XXIII): confirmă altul de la Ipsilanti, cu data nău citat. 10 Iunie st. v. 1798.

4. Privilegiu de la Alexandru Moruzi, cu adaosul, relativ la scutelnici: «însă oameni să și-î aducă acum din streinătate». 27 Iunie st. v. 1799.

5. Privilegiu asemenea de la Alecu Suțu, 8 Iulie st. v. 1820.

XX.

1811 47.

Diferite documente relative la mănăstirea catolică din Rîmnic.

La 16 August 1811, cedare de loc pentru prăvălie: semnează «pater Basilius Lodormany, guardianus» și «Adam dohtor, martor». Altele analoage, din acest an. — 12 Iunie 1812-1817. Proces pentru o livadă la Troian, ce «i să zice Duralia» cu Nițu, fiul lui Ilie polcovnicul Olănescu. — La 1816, se cumpără «o livade cu cevaș pom pe dînsa», de P. Vasile, și o a doua. — În 1817, învoială a lui P. Vasile cu un simigiū, pentru a-î da un «loc dănaintea prăvăliei dă sinigerie, ca să-m fac umbrări». — La 1818, «Pater Vasile egume-nu» se plînge ispravnicilor contra a doi indivizi «ce sânt șazători

în capu siliști sfinți mănăstiri cu câte 6 zile dă clacă dă om pă anū», și cari strică sămănăturile, nevrînd nicî să plece; se face apoî cu ei un zapis. — Prin August 1825, nouă plingere a lui «Iosif Pacu¹, egumenul sfinți mănăstiri franțiscani dă la Râmneș sud Vâlcea», pentru prăvălia ocupată pe rînd de Ilie Hagiul (nu Hangiul) și «Obret» Sîrbul. Luîndu-i-se acestuia dreptul de a o ocupa, el se înțelege cu acela căruia i se dăduse din nou și face «matrapazlăc cu prăvăliile mănăstiri... Dă care [obiceiî] să află cu mari cheltuele și datoare lucru nesuferit.» Se ordonase întăi de autoritate ca Obrat să-și iea înapoî suma dată, dar apoî el face o petiție, pe care o semnează și ceilalți chiriași ai mănăstiri, pentru a fi reinte grat. Până la hotărîre, se închide prăvălia. Iosif arată pierderile ce rezultă și cere Hatmanului a da o decisiune, «cum te va lumina Dumnezeu». Iar acesta dă unui «mumbașir» misiunea de a aduce la Divan pe egumen, prin «marafetul» ispravnicilor. — La 17 Februar 1827, «după știlu vechî», Frid. Alexander, substitutul Agenției la Craiova, răspunde lui Iosif într'un proces. — Și în Novembre proces al egumenului, la Craiova, pentru un drum ce trecea prin ograda mănăstiri și pe care el voia să-l închidă, ca fiind cotropit. Apelul i se răspinge, însă pe motiv de prescripție, pentru că drumul «pă pravilă și-au dobândit robirea». Procesul dura de multă vreme, și se citează și acte, din 1775, din 1820, o vînzare către «iegumenul Gavriil Ghiurma»². — În 1829, la 1^u Mai, «Divanul săvărșitor», compus din Iordachi Goleșcu, Dim. Bibescu, Al. Nenciulescu, dă instrucții episcopului de Rîmnic, locotiitor al Mitropolitului, pentru ținerea de condică de stare civilă: «catastife cu deslușire», arătînd că trebuie să se oblige la aceasta «și preuții celorlalte națioane». Episcopul se adresează pentru aceasta, a doua zi, către «cucernicul barat de la biserica catolico-romană de la Râmneș sud Vâlcea, chir Va-

¹ V. mai sus, pp. 251-2, n° XXXVIII. În loc de «Bordiiianul», trebuie a se ceti acolo, fără îndoială: «gordiiianul».

² Cotropirea se făcuse în paguba lui «chir Antonică Nicolantin», nepotul lui «Pătru Duralia», de egumenul de Govora, Mihaî, fiind cel d'întăi «din tâmplare răzmeriță streinat de aici».

silie Lodorman», pentru a se face raport lunar cu privire la locuitorii «de naŃionul Ńi sectul acesta». — În 1831, închiriază prăvălii egumenul Nazarie Szabó. — În 1833, procese purtate de egumenul Florian. — La 20 August 1834, testament al Armeanului catolic Anton Muratu. Dedesupt, pecetea mănăstirii rimnicene: «Sig. convent. rimnic. fr. min. prov. Bulg. et Valachiae» Ńi semnătura episcopului Molajoni, ca Ńi a lui Szabó. Egumen era acum Klempay. — 1839-42. Acte de la acesta. — La 1841, zapis pentru o livadă «în dealul Glămeelor, dosul cetăŃui». — 1847. ChitanŃă de la «P. Romualdus Peritz, concionator».

XXI.

Rimnic, 12 Iulie 1822.

«Hristachi Mănc[iu] lescu» dă chitanŃă lui Vasile Lodormány că a primit de la el o caleaŃă. «Fiind că dumnealui Căm i]naru Costache Herăscu, la plecarea dumisale de aici la BraŃov, din pricina jafurilor ce întrebuiŃa apostaii asupra tuturor boierilor Ńi neg[u]Ńătorilor, aŃ lăsat în curtea BărăŃii o caleaŃă Ńi doă perechi hamuri.»

TABLA CUPRINSULUI.

	<u>Pag.</u>
1524-1692. Extrase din socotelile oraşului Bistriţa în Ardeal	I
1678-1788. Extrase din socotelile bisericii catolice din Iaşi.	54
1662-1847. Documente scoase din archiva bisericii catolice din Iaşi şi privitoare la istoria catolicismului în Moldova	78
1662, 5 Ianuar st. v.; Iaşi. Privilegiu al lui Istrati Dabija pentru satul Trebeş, ce era al barajilor	78
1669, 6 Iunie st. v.; Iaşi. Privilegiu al lui Duca-Vodă pentru jurisdicţia episcopului catolic asupra credincioşilor lui	78
1670, 14 Iulie; Csik-Somlyó. Scrisoare a mănăstirii Csik-Somlyó către generalul Minorilor pentru planul, ce a făcut vicariul în Moldova, de a li se restitui mănăstirea din Bacău.	79
1670, 18 Iulie; Csik-Somlyó. Scrisoare a aceleiaşi mănăstiri către Propa- gandă, pentru acelaşi plan, adăugându-se condiţiile în care s'ar pu- tea realiza	80
1673, 27 Februar st. v.; Iaşi. Ordin al lui Ştefan-Vodă Petriceicu de a se face o hotărnicie la Trebeş	82
1683, 19 Ianuar st. v.; Galaţi. Zapis al unor «tirgoveţi din Galaţi» pentru unul dintre ai lor, fugit	83
1685, 7 Februar st. v.; Iaşi. Act de vânzare, purtînd semnătura episco- pului de Bacău şi a unui misionar catolic	83
1690, 24 Mai st. v.; Galaţi. Act de vânzare, purtînd o semnătură în li- tere latine	83
1691, 17 Mart st. v.; Iaşi. Proces înaintea Vornicilor de Poartă	84
1697, 2 Septembrie; Iaşi. Act între doi soţi catolici pentru a se moşteni între sine; semnează Prefectul	84
1700, 20 Decembrie; Iaşi. Scutire din partea lui Constantin-Vodă Duca pentru Prefectul catolic Felice-Antonio Sauli	84

	<u>Pag.</u>
1701, 29 Mart st. v.; Iași. Scutire din partea aceluiași Domn pentru un străin, al Iesuiților.	84
1701, 20 Iulie st. v.; Iași. Scutire din partea aceluiași Domn pentru averea Iesuiților de la Dumești.	85
1702, 13 Iunie st. v. Delimitare a moșiei de peste Prut a Iesuiților . . .	85
1702, 19 Decembre. Mărturie pentru proprietățile Iesuiților din Iași, a lui Adam Warylkowicz, fost misionariu	85
1703, 14 Iulie st. v. (?); Iași. Cumpărătoare făcută de Prefectul Sauli («Zavoli»)	88
1708, 3 Novembre st. v. (?); Iași. Mărturie a catolicilor din Iași în afacerea neînțelegerii ivite între Iesuiți și Franciscanul Sauli cu privire la proprietatea casei «catolicilor».—Urmează decretul, în favoarea Franciscanilor, a episcopului de Bacău Stanislav Bieganski	88
1711, 13 Mart st. v.; Iași. Privilegiu al lui Dimitrie-Vodă Cantemir pentru Sauli	91
1714, Septembrie; Constantinopol. Firman al Sultanului pentru libertatea cultului catolic în Moldova și protecția lui de către Domn. . . .	91
1715, 11 August; Iași. Cumpărătoare a unei case de către secretariul domnesc Gheorghe-Francisc Strachocki	92
1715, 28 August st. v.; Iași. Act prin care Vornicii de Poartă confirmă Iesuiților crîșma din Iași, usurpă de Franciscani	92
1715, după 28 August st. v.; Iași. Prefectul franciscan din Iași, Alexandru Fischer, excomunică pe Iesuitul Casimir Wardochlebowicz, care luase în posesie crîșma pomenită	93
1717, 22 April st. v. Act de judecată al mitropolitului Moldovei Ghedeon	94
1718, 25 Ianuar; Roma. Act de numire a episcopului de Bacău, Iosafat Parysowicz, cu piese anexe	94
1718, 8 April st. v.; Iași. Testament al urei catolice, cu mărturia unui misionariu și a lui Strachocki	95
1718, 30 Iulie st. v.; Iași. Privilegiu al lui Mihael-Vodă Racovița pentru pivnița Iesuiților din Iași	95
1720, 21 Mai st. v.; Cotna. Delimitarea viei din Cotna a lui Strachocki, dată de el Iesuiților.	95
1721, 7 Mai st. v.; Iași. Judecată a lui Mihael-Vodă Racovița pentru crîșma din Iași între Strachocki și Prefectul franciscan Silvestru . . .	96
1721, 15 August; Hotin. Privilegiu al Pașei din Hotin, Abdul, pentru catolicii din Moldova.	96

	<u>Pag.</u>
1723, 4 Mart st. v.; Iași. Privilegiu al lui Grigore-Vodă Ghica, pentru Iesuiții din Iași și ai lor	97
1724, 12 Octombre st. v.; Iași. Danie a unui loc, din partea soților Strachocki, către Iesuiții.	97
1724, 31 Octombre st. v.; Iași. Cumpărătoare de vie la Copoii, în prezența Prefectului Ioan-Francis Bossia	98
1725, 27 April st. v.; Iași. Privilegiu al lui Mihaï Racoviță pentru preotul catolic din Galați	98
1725-40. Notă relativă la odăjdiile din Ardeal ale bisericii catolice din Iași	98
1730, 3 Novembre st. v.; Iași. Carte de blestem a mitropolitului Moldovei Nichifor în procesul dintre catolic și Costachi Postelnicul pentru moșia Barați	99
1731, 17 Ianuar st. v.; Iași. Privilegiu al lui Mihaï Racoviță pentru un vier al catolicilor	99
1737, 28 Ianuar st. v.; Iași. Privilegiu al lui Grigore-Vodă Ghica pentru birul, ca ruptași, al unor catolici din Trebeș.	99
174 Book Restorer™ © i2s 1999-2008	
1741, Septembre; Constantinopol. Firman pentru libertatea de cult a catolicilor din Moldova.	100
1741, 18 Novembre st. v.; Iași. Privilegiu al lui Constantin-Vodă Mavrocordat pentru pivnița Iesuiților din Iași	103
1744 (?), 9 Ianuar; Iași. Zapis, cu mărturia Prefectului Romuald Cordi.	103
1744, 11 Septembrie st. v.; Iași. Contract al unui Nicolae Bacalul, pentru un loc, cu Vice-Prefectul Ioan-Maria Ausilia	103
1744, 25 Octombre; Iași. Contract între Anton Voroavă, catolic, și Iesuiții din Iași, pentru o casă	103
1746, 12 Iunie; Francezii. Testament al unui catolic din Podul-Iloaei, cu daruri Franciscanilor	104
1746, 12 Septembre st. v.; Iași. Ioan-Vodă Mavrocordat oprește a mai veni în țară do Iesuiți	104
1746, 13 Octombre st. v.; Iași. Același dă un pas lui Vasile Frenk, misionariu și dascăl de latinește, pornit să cerșească pentru clădirea noii biserici catolice din Iași.	105
1747, 30 Mart st. v.; Iași. Același dă un trunchi de măcelărie scutit catolicilor din Iași	105

	<u>Pag.</u>
1748, 13 Octombrie st. v.; Iași. Constantin-Vodă Mavrocordat confirmă situația privilegiată a oamenilor de pe moșiile bisericii catolice.	106
1748, 9 Novembre st. v.; Iași. Învoială a oamenilor din Trebeș cu Prefectul Francisc-Antoniu Mansi	106
1748, 31 Decembre st. v.; Iași. Trîmbițașul Anton Neamțul vinde o vie la Miroslava, în prezența lui Frenk și Voroavă.	106
1750, 10 April st. v.; Iași. Constantin-Vodă Racoviță acordă Iesuitului Matei un privilegiu pentru Horlești	107
1752, 10 Decembre st. v.; Iași. Același judecă neînțelegerea dintre Iesuiți și Prefectul Clement Laydet.	107
1753, 18 Septembrie st. v.; Iași. Matei-Vodă Ghica permite catolicilor a-și face biserică de piatră în Iași	107
1754, 15 Novembre st. v.; Iași. Zapis pentru o vie ce fusese a «pisariului unguresc», în prezența lui Frenk.	108
1756, 1 iulie Februar; Iași. Zapis al lui Frederic-Cristian Stahl, pisariu domnesc, către superiorul iesuit, pentru o vie la Miroslava	108
1756, 6 Maiu st. v.; Iași. Constantin-Vodă Racoviță confirmă preoților catolici dreptul la o oacă de unt-de-lemn pe lună, din Vamă	108
176... Hotărîre a Propagandei în afacerea bisericii din Iași și Misiunii.	109
1761, 23 Mart st. v.; Horlești. Hotărîre domnească în procesul enoriașilor catolici de acolo cu preotul iesuit	109
1764, 9 Maiu; Talpa. Dascălul catolic dă un zapis pentru clopotul bisericii din Galați, neclădită încă.	109
1767, 3 August st. v.; Iași. Grigore-Vodă Ghica dă ordine cu privire la un chiriaș al Iesuiților, care fugise.	110
1767, 18 August st. v.; Roma. Dispensă de căsătorie în urma raportului unui misionariu din Moldova	110
După 1773. Notă despre relațiile catolicilor din Iași cu Rumiănzow și urmările lor	110
1775. Prețaluire, făcută de starostele dulgherilor, a unei case de pe locul Iesuiților	111
1776, 8 Decembre st. v.; Iași. Grigore-Vodă Ghica dă un privilegiu pentru zidirea noii biserici catolice din Iași.	111
1777, 10 August; Roma. Permisie de vînzare de teren, acordată de Propagandă Prefectului Iosif Martinotti.	112

După 11 Octombrie 1777; Iași. Petiție a catolicilor din Iași către Domn pentru refacerea în piatră a bisericii lor arse	112
După 1777, 11 Octombrie; Iași. Scrisoare a Prefectului din Moldova către nunciul din Viena, pentru protecția germană necesară bisericii. . .	118
După 1777, 11 Octombrie; Iași. Raport al Prefectului către un ministru străin, despre efectele supresiunii Iesuiților, relațiile cu Constantin-Vodă Moruzi și situația provinciei	119
1778. Instrucții date de Prefect misionarilor săi	116
1778, 6 August; Iași. Scrisoare de mustrări a Prefectului Martinotti către catolicii din Huși	117
1779, 31 August; Rusciuc. Scrisoarea episcopului de Nicopole, Pavel Do- vanlia, către misionariul Fedele Rocchi, trimis pentru afaceri la Constantinopol	117
1780-2. Recomandaje a generalului comandant în Ardeal pentru noul Pre- fect Anton-Maria Mauro	121
1780, 20 Decembrie — 1782, 28 Ianuar; Varșovia. Scrisoare a nunciului către Mauro, pentru averea din Polonia a ex-Iesuiților din Iași . .	121
1781, 10 Octombrie; Iași. Mărturie de bătrâni pentru strada ce se pre- tindea a fi fost între biserica catolică și mănăstirea Trei-Ierarchilor.	121
1781-2. Explicație a unui plan relativ la acea stradă	122
1782, 26 Ianuar; Roma. Propaganda mulțămeste lui Rocchi pentru în- struirea a doi Pasioniști trimeși la București	122
1782, 19 Octombrie st. n.; Iași. După petiția lui Mauro, Alexandru Con- stantin-Vodă Mavrocordat autorisă refacerea în piatră a bisericii din Iași	123
1783. Inventariu al averii bisericii catolice din Iași.	123
1783. Instrucții ale lui Mauro pentru averea din Polonia	126
1783, pe la 26 Iulie; Lemberg. Fratele Barnaba Kędzierski către Mauro. În afacerea averii din Polonia, pentru care nu făcuse nimic episcopul de Bacău.	126
1784, 28 Septembrie; Oituz. P. Paul Hoch, capelan, despre necesitatea în Moldova a unui paroh cu știință de ungurește	127
1784, 12 Novembre; Sniatyn. Episcopul de Bacău, Dominic, către Pre- fectul din Iași, cerînd, între altele, lămuriri asupra Misiunii . . .	127
1784, 30 Novembre; Varșovia. Nunciul către episcopul de Bacău pentru Mauro, ce adună bani în vederea refacerii bisericii	127

	<u>Pag.</u>
1785, 7 Ianuar st. v.; Iași. Alexandru Constantin-Vodă Mavrocordat acordă permisia de vizită lui Mauro	128
1785, 27 August; Roma. Propaganda către Rocchi, pentru averea misiunilor morții și ajutorul cerut pentru refacerea bisericii	128
1785, 29 Novembre st. v. (?); Iași. Notă asupra sfârșitului defavorabil al unui proces de teren.	128
1786, 22 Mai; Sniatyn. Episcopul Dominic către Prefect, cerind bani.	128
1786, 20 August; Iași. Rocchi, ca Prefect, trimete la Varșovia pe un misionariu	129
1786, 10 Decembre st. v.; Iași. Archimandritul Gavril către Prefect, pentru sănătatea Mitropolitului și un tânăr ce voia Prefectul să-l trimeată în Polonia	129
1788, 14 Iunie; Roma. Propaganda către Prefectul Rocchi, pentru împrejurările grele din principat și chestia calendariului	130
1789, 2 Mai; Roma. Propaganda către Rocchi, pentru continuarea funcțiunilor lui, trimeterea unui cleric ungar și privilegiul misionarului Maffei	130
1789, 20 Iunie; Roma. Propaganda către Rocchi, pentru purtarea lui cu Turcii, confirmarea lui și moartea zvonită a episcopului de Bacău.	131
1790, 2 Mart st. v.; Iași. Divanul către ispravnicii de Iași pentru scutelniciii lui Rocchi	132
1790, 18 Septembrie; Roma. Propaganda către Rocchi pentru preoții ruteni uniți și reclamațiile de prezentat la congresul de pace, pentru care se va înțelege cu Dovanlia	132
1791, 4 Februar. Franciscanul Ambrosiu Wolski expune conflictele sale cu Prefectul	133
1792, 7 Septembrie — 1793, 11u April. Corespondență între Dovanlia și Agentul imperial Merkelius, relativă la ciumă	135
1792, 15 Septembrie; Roma. Propaganda către Prefect, arătând cele spuse de misionarul Posoni, gonit din Moldova, cu privire la situația națională a Ungurilor catolică din această țară și efectul ce au avut aceste pîrî	138
1792, 6 Octombrie; Roma. Propaganda către Rocchi, pentru refuzul acestuia de a merge ca Prefect la Constantinopol	140
1794, 29 Mart; Iași. Mărturie de catolică pentru strada de lângă zidul Trei-Ierarhilor	140
1794, 14 April; Iași. Protest al lui Rocchi că nu e supus moldovean.	141

- 1795, 26 Iunie st. v.; Iași. Mitropolitul Moldovei Iacov dă mărturie relativ la strada de lângă zidul Trei-Ierarchilor. 142
- 1796, 27 Novembre și 18 Decembre; Roma. Permisie de vânzare a unui teren și unei vii dată de Propagandă Prefectului Mihael Sassano . . 142
- 1799, 25 Novembre; Iași. Circulară a Prefectului Vincențiu Gatti . . . 143
1800. Relație de vizită a Prefectului Gatti 144
- 1800, 16 April; Iași. Circulară a Prefectului Gatti, fixînd veniturile preoților săi 145
- 1800, 20 Octombrie; Cluj. Proces-verbal pentru ridicarea, săvârșită altă dată, a odăjdiiilor din Iași, depuse în Ardeal. 146
1801. Relația vizitei făcute de Prefectul Gatti 146
- 1801, 13 Mart st. v.; Iași. Raport prezentat lui Constantin-Vodă Ipsilanti în privința reclamațiunilor făcute de enoriași contra unor preoți catolici 147
- 1803, 14 Mart; Tămășeni. Raport al parochului, Iosif Berardi, despre o neînțelegere cu ispravnicul local 149
- 1803, 14 August; Roma. Propaganda permite misionariului Brocani a ceda o parte din atribuțiile lui colegului său Ștefan Bocskor 150
- 1804, 22 April; Roma. Papa acordă un privilegiu bisericii din Iași . . . 150
- 1805, 26 Iulie — 1806, 4 Ianuar. Mărturiile pentru moșia Trebeș 150
- 1805, 19 Septembrie; Călugăra. Raport al lui Berardi, parochul, despre drepturile catolicilor asupra Trebeșului 153
- 1806, 13 Ianuar; Csik-Somlyó. Notițe istorice ale mănăstirii asupra episcopiei din Bacău. Se reproduc: a) Ordin al Provincialului Ardealului către Valerian Lubieniecki, pentru recuperarea mănăstirii din Bacău; 29 August 1594; — b) Învoială între Valerian și alții și episcopul de Bacău pentru acea mănăstire; 25 Iunie 1601; — c) Episcopul de Marcianopol, vicariu în Moldova, Petru Parcevič, către Franciscanii Provinciilor Ardealului pentru restituția către dinșii a mănăstirii; 1670. 153
- 1806, 16 Iunie; Lemberg. Misionariul Barbieri către Prefect, pentru chipurile găsite la Lemberg ale episcopilor de Bacău Adam Golski, Iacob Dlusi și Andrei Wasilo 159
- 1808, 26 Mai st. v.; Iași. Cercetare pentru conflictul catolicilor cu egumenul de Trei-Ierarchi, din cauza unor construcții făcute de acesta. . 160
- 1808, 3 Decembre; Roma. Episcopul de Bacău, Buonaventura Carenzi, către Prefectul Landi, pentru numirea sa. 160

	<u>Pag.</u>
1809. Acte pentru cumpărarea de către Prefect a unui loc în Păcurari.	161
1810, 3 Februar; Iași. Prefectul Landi către Scarlat-Vodă Calimah pentru noul cimitir catolic.	161
1810, 17 Novembre; Viena. Nunțul către Landi, pentru relațiile lui cu Mitropolitul Gavril și niște căsătorii mixte	161
1812, 5 April; Iași. Circulară a prefectului Buonaventura Berardi dînd instrucții de purtare preoților săi.	161
1812, înaintea de 20 Iulie; Iași. Berardi către Propagandă, pentru relațiile sale cu predecesorul său Landi	163
1812, 20 Iulie; Roma. Propaganda către Berardi, pentru Landi și misio- nariul Barbieri	163
1813, 7 April; Iași. Raport al lui Berardi, despre restrîngerea diocesei și pretențiile consulilor străini asupra Misiunii, precum și despre altele relative la dînsa	164
1813, 25 April; Iași. Raport al lui Berardi, despre uciderea misionariului Silvestri, despre Barbieri și episcopul de Nicopol	165
1813, Iunie. Raport despre desgruparea, la Răchiteni, a misionariului Fran- cisc-Antoniou Tasso.	165
1813 (?) [1814], 16 Septembre; Roma. Propaganda către Berardi, trime- țîndu-l o scrisoare către Vodă	166
1813, 23 Decembre st. v. (?); Iași. Plîngerii ale negustorului Dimitrie Ma- rinovich contra lui Barbieri	166
1813, sîrșit. Barbieri către consulul rus Pini, dezvinovățîndu-se de acuză- rile lui Marinovich.	167
1814, 14 Ianuar st. v.; Iași. Berardi către «don Filippo», despre cazul lui Barbieri și despre ciumă	167
1814, 16 Ianuar (?); Iași. Raport al lui Berardi, despre măsurile de în- dreptare ce a luat, despre cazul lui Barbieri și un proces al lui Landi	168
1814, 17 April; Roma. Propaganda către Berardi, despre purtarea lui Barbieri	168
1814, 28 Mai; Iași. Raport al lui Berardi, despre intrigile lui Barbieri.	169
1814, 30 Mai st. v.; Iași. Raport general al lui Berardi, despre starea Misiunii	169
1814, 7 August; Iași. Raport al lui Berardi, despre Barbieri și planul de a reface Residența	184

1814, 14 August; Iași. Rapoarte ale lui Berardi, despre acordarea protecției austriace, sosirea apropiată a episcopului de Bacău și mijloacele bănești ale episcopatului	184
1814, 28 August — 24 Septembrie. Raport al lui Berardi, pentru afacerea stradei de lângă zidul Trei-Ierarchilor și plecarea lui Barbieri. . .	185
1814, 21 Septembrie; Iași. Raport al lui Berardi, despre afacerea pomenită a stradei	186
1814, 3 Octombrie; Iași. Raport al lui Berardi, despre o scrisoare oprită, procesul cu Trei-Ierarchii și starea rea a Residenței	188
1814, 10 Decembrie st. v.; Iași. Hotărnicia în afacerea stradei.	188
1815, 4-6 Iunie; Iași. Rapoarte al lui Berardi, despre alegerea sa ca episcop de Bacău și purtarea favorabilă a lui Vodă în proces . . .	189
1815, 11 August; Iași. Berardi mulțamește unui cardinal pentru alegerea sa ca episcop	189
1815, 26 August; Roma. Propaganda către Berardi, despre menținerea lui ca Prefect, subsidiul așteptat de la Austria și reaua purtare a misionarilor	190
1815, 13 Septembrie—22 Octombrie; Iași. Rapoarte ale lui Berardi, despre zăbava consacrării sale	190
1815, 16 Septembrie; Roma. Propaganda către Scarlat-Vodă Calimah, mulțămindu-l pentru favorizarea catolicilor	190
1815, 26 Septembrie—22 Octombrie; Iași. Raport al lui Berardi, despre satisfacția Domnului pentru scrisoarea precedentă și răspunsul lui anexat	191
1815, 19 Novembre st. v.; Iași. Raport al lui Berardi, despre ciumă, episcopul de Nicopole Ferreri, Barbieri și datorile bisericii din Moldova.	192
1816, 18 Ianuar; Iași. Raport al lui Berardi, despre intrarea sa în Iași și perspectiva ce are	196
1816, pe la 25 Mai; Viena. Raport al lui Berardi (?) către un ministru străin, despre biserica din Moldova și piedecile ce se pun stabilirii unui episcop	192
1816, 25 Mai; Viena. Nunciul către Scarlat-Vodă Calimah, invocând sprijinul său în favoarea lui Berardi	196
1817 (1812?). Raport al lui Berardi, despre catolicii din Basarabia și starea provinciei sale	197

1817, după 13/25 August; Iași. Raport al lui Berardi, despre permisia de vizită ce i s'a acordat (se reproduce ordinul domnesc), despre si- tuația sa pentru moment și nevoia de a nu se numi alt Prefect . . .	198
1817, 3 Septembrie; Iași. Raport al lui Berardi, despre situația sa pentru moment, visita ce a făcut la Huși și preotul profesor Dénes . . .	199
1817, toamna. Relație a visitei lui Berardi	201
[1817], 22 Decembre; Iași. Raport al lui Berardi, despre vizită, purtarea Moldovenilor cu el, nevoia de misionari și pastorul luteran. . . .	201
[1817], 22 Decembre (?); Iași. Raport al lui Berardi, despre protecția austriacă, pastorul luteran, școala din Iași, visita, pastorul calvin din Grozești și catolicii din Basarabia	202
1819, 12/24 Iunie; Iași. Scrisoare neiscălită despre răscoala Tătărașenilor .	203
1821, 9 Decembre st. v.; Iași. Caimacamul Vogoridi confirmă o moară bi- sericii catolice.	203
1821-3. Raport asupra administrației bisericii catolice	203
1821-3. Măsurî luate în privința administrației bisericii catolice de epis- copul de Bacău Ioan-Filip Paroni	204
1821-6. Memoriu dat consulului frances, despre situația episcopatului catolic în Moldova.	204
Pe la 1823. Instrucții ale lui Paroni către misionari	205
1823; Iași. Petiție a lui Paroni către Împăratul Austriei pentru a cere o subvenție	205
1823, 20 Octombrie; Cluj. Guvernul ardelean către Împărat, despre lipsa de acte asupra episcopatului de Bacău la Csik-Somlyó și cercetările ce s'a'ă ordonat în arhivele Provinciei franciscane	205
1825, 14 Iunie—19 Iulie; Roma. Acte relative la numirea episcopului de Bacău Buonaventura Zabberoni	207
1825, 27 Iunie st. v.; Iași. Domenico Brocani, vicariu, către episcopul de Bacău, despre poslușnicii episcopiei	207
După 1826, 30 Iulie. Notă despre sepultura lui Zabberoni	208
1827, după Iulie. Cheltuieli făcute pentru reclădirea bisericii catolice după foc.	208
1827, 24 Decembre; Iași. Parochul Landi dă un certificat misionariului Dénes	209
1830, 11 Ianuar; Miskolcz. Provincialul franciscan Studer către pro-Pre- fectul din Iași, pentru subsidiul ce se cuvine Provinciei	209

- 1830, 19 Februar; Cernăuți. Agentul austriac Lipa către Prefectul Pam-fili, pentru un conflict al acestuia cu autoritatea moldoveană . . . 210
- 1831, 25 Mart—31 Decembre; Moara-Prefectului. Corespondența administratorului Anton Grigorovici cu vicariul catolic Angeloni, despre tulburările țerănești provocate de recrutare . . . 211
- 1833, 2 Iulie; Viena. Nunciul către vizitatorul din Iași, despre catolicii din Brăila, Armenii uniți din Galați și soarta ce ar avea numirea unui episcop catolic în Moldova . . . 212
- 1834, 2 Decembre; Viena. Nunciul către vizitator, despre aceeași afacere a numirii episcopului catolic. . . 213
- 1836; Roma. Propaganda decide refacerea bisericii din Bacău, după cererea Prefectului Gian-Carlo Magno. . . 213
- 1838, 17 Mai; Roma. Generalul Minorității numește comisarii și vizitator în Moldova pe Rafael Arduini . . . 214
- 1838, 9 Octombrie; Roma. Propaganda către Arduini, despre numirea sa ca episcop *in partibus*, resident în Moldova . . . 214
- 1839, 12 Ianuar; Roma. Propaganda către Arduini, despre consacrarea lui în Bulgaria . . . 215
- 1839, 12 Mart; Viena. Nunciul către Arduini, despre atacurile apărute contra lui în două ziare ungurești . . . 215
1840. Socolii ale episcopiei catolice, menționându-se tipăriturile făcute. . 216
- 1841, 10 April; Miskolcz. Provincialul Ardealului, Roman Szabó, către Arduini, despre stipendiul datorit de Misiune Provinciilor . . . 216
- 1841, 2 August; Viena. Nunciul către Arduini, pentru misionariul Bonaventura Hagea . . . 217
- 1841, 20 Octombrie; Roma. Generalul Minorilor către Arduini, despre intrigile Ungurilor contra Misiunii și tinerii moldoveni trimiși la Roma . . . 217
- 184... Note date de Arduini asupra Misiunii din Moldova . . . 218
- 1843, 24 Octombrie; Alghero. Arduini, episcop de Alghero, către noul episcop din Iași, Paul Sardi, despre starea Misiunii, opera ce a săvârșit el și calomniile ce i s'au scornit . . . 219
- 1843, 4 Novembre; Pera. Prefectul Magni către Sardi, probabil, despre gramatică și dicționare românești . . . 220
- 1845, 15 Mart; Roma. Generalul Minorilor către Sardi, despre intrigile Ungurilor contra Misiunii . . . 220
- 1845, 1 iul August; Esztergom. Archiepiscopul Kopácsy către Sardi, stăruind pentru păstrarea naționalității Ungurilor catolici din Moldova . . 221

	<u>Pag.</u>
1845, 3 Octombrie; Esztergom. Archiepiscopul Kopácsy către Sardi, despre același lucru	221
1845, 24 Octombrie; Iași. Sardi către Kopácsy, despre lipsurile în portarea misionarilor unguri din Moldova	222
1845, 19 Novembre; Esztergom. Kopácsy către Sardi, apărînd pe misionarii unguri din Moldova și stăruind pentru păstrarea naționalității țăranilor unguri din Principat	223
1845, 30 Novembre; Iași. Sardi către Propagandă, plîngîndu-se de intervenția lui Kopácsy	224
1846, 24 Decembrie; Roma. Propaganda către Sardi, despre cărțile trimise în Moldova	224
1847. Prefectul din Iași către Papa, despre apăsarea clasei rurale de către proprietari	224
1847, 10 Iulie; Viena. Agentul austriac A. Eisenbach către episcopul din Iași, despre nenorocirea de a trăi în Moldova și măsurile ce vrea să ia guvernul imperial	225
1692-1841. Documente scoase din archiva arhiepiscopiei catolice din București și privitoare la istoria catolicismului în Țara-Românească	226
1692, 21 Octombrie st. v.; Țirgoviște. Vînzare de vie către preotul catolic Pavel din București	226
1694, 21 Iunie st. v.; Țirgoviște. Vînzare de vie «lingă părintele băratul», cu mărturia preotului Pavel	228
1703, 22 Mart st. v.; Țirgoviște. Vînzare de vie către preotul catolic Pavel	228
1717, 8 Mart st. v.; București. Scutire din partea lui Ioan-Vodă Mavrocordat a pivniței catolicilor din București	228
1718, 20 Mart st. v. Barbu Brăiloiu, biv Serdar, decide în afacerea unei vii reclamate pentru datoriile de Anton, preotul catolic din Rîmnic	229
1719, 4 Iunie st. v.; Țirgoviște. Vînzare de loc la Țirgoviște către preotul Ghiurie din acel oraș	230
1719, 23 Iunie st. v.; Șotînga. Vînzare de loc către același	230
1726, 19 Novembre st. v.; București. Privilegiu al lui Nicolae-Vodă Mavrocordat pentru preoții catolici de la Țirgoviște	231
1731, 18 Iulie st. v.; Țirgoviște (?). Sinet în prezența preoților catolici Antonie, Ghiura și Luca	231
1734, 4 Iunie st. v.; Craiova. Vînzare de casă către preotul catolic Serafim din Craiova	232

1752,	21 Decembre st. v.; Bucureşti. Privilegiu al lui Matei-Vodă Ghica pentru vile catolicilor din Tîrgovişte	232
1754,	20 Octombre st. v.; Şotînga. Hotărnicia moşiei Şotînga, posedată în parte de biserica din Tîrgovişte	233
1759,	15 Mart st. v.; Bucureşti. Raport către Domn în procesul Franciscanilor din Rîmnic cu popa Manta pentru nişte vii	234
1780,	29 Ianuar—7 Februar st. v.; Bucureşti. Proces al lui Ludovic, egumenul Franciscanilor	235
1784,	29 Ianuar—12 Mart st. v.; Bucureşti. Raport către Domn şi hotărîre a acestuia în procesul pentru Şotînga	235
1785,	22 Mai st. v.; Tîrgovişte. Raport al ispravnicului de Dîmboviţa într'un proces intentat de Iuniper, egumenul catolic local, contra unui individ care usurpase o grădină	237
1787,	1iă Ianuar st. v. Zapis al lui Constantin Cioranu către moşnenii din Şotînga pentru hotare	237
1790,	11 Iunie st. v.; Tîrgovişte. Raport al ispravnicilor de Dîmboviţa în plîngerea făcută de preoţii catolici contra unui individ care li destăinuise Turcilor lucrurile ascunse	238
1793,	10—11 April st. v.; Bucureşti. Anaforă în privinţa daunelor aduse de vecinii bisericii catolice din Bucureşti	240
1794,	Iulie st. v. Petiţie a egumenului catolic din Tîrgovişte către Domn pentru Şotînga	241
1796,	Început—1798. Apel al egumenului Iuniper în aceeaşi afacere	242
1797,	1iă Iunie st. v.; Tîrgovişte. Raport al ispravnicilor de Dîmboviţa în aceeaşi afacere	243
1797,	23 Octombre st. v.; Bucureşti. Privilegiu acordat de Alexandru-Vodă Ipsilanti catolicilor din Tîrgovişte	244
1799,	Septembre st. v.; Tîrgovişte. Plîngere a lui Ainer, misionariul din Tîrgovişte, contra unei usurpări	245
1801,	April st. v.; Tîrgovişte. Petiţie către Domn a lui Iuniper pentru stînjenirea grădinilor bisericii	245
1801,	10 April st. v.; Tîrgovişte. Raport al unui delegat domnesc în afacerea Şotîngei	245
1801,	Novembre; Tîrgovişte. Iuniper se plînge lui Vodă pentru violenţe săvîrşite contra lui în via de la Cornet	246
1801,	15 Novembre st. v.; Tîrgovişte. Hotărnicie a grădinilor bisericii.	247
1807,	Novembre st. v.; Tîrgovişte. Nouă plîngerî ale egumenului Iuniper pentru hotare la Şotînga	247

	<u>Pag.</u>
1808, 25 Novembre st. v. Sfatuŕl către Iuniper în procesul menŕionat .	247
1810, 8 Iunie st. v.; Şotinga. Împăcarea dintre Iuniper şi moşneniŕ din Şotinga	248
1811, 15 Maiŕ st. v.; Rîmnic. Adeverinŕă faŕă de Vasile Lodormány, egumenul franciscan din Rîmnic	249
1812. Inscripŕia de la Bărăŕia din Bucureşŕl	249
1818, 1ŕiulie st. v.; Bucureşŕl. Sinet al lui Ambrosiu Babick, egumenul Bărăŕiei din Bucureşŕl	249
1819, 20 Februar st. v.; Rîmnic. Zapis către egumenul Lodormány pentru un loc în Rîmnic	250
1823, 10 Novembre; Cioplea. Instrucŕii adresate misionariŕilor din provincia Bulgariel de vicariŕ-generalŕ Ludovic Bonauguri şi Iosif-Maria Molajoni	250
1825, Maiŕ; Rîmnic. Egumenul Iosif din Rîmnic se plînge lui Vodă de chiriaşul săŕl	251
1825, 1ŕiulie st. v.; Bucureşŕl. Listă a posesiilor bisericii din Tîrgovişte.	251
1827, 12 Iunie; Iaşl. Consultaŕie de drept a avocatului italian Adami .	252
1830, 13 Iunie st. v.; Bucureşŕl. Babick închiriază o prăvălie	252
1832, 4 Februar st. v.—April; Bucureşŕl. Corespondenŕă a guvernului muntean cu consulatul rusesc pentru posesiunea ruinei bisericii catolice din Craiova şi capela de clădit în cimitirul catolic din Bucureşŕl	252
1832, 28 August; Roma. Propaganda către episcopul de Nicopol, Molajoni, despre plecarea Bulgarilor catoliciŕ din Cioplea şi strămutarea reşedinŕii episcopale la Bucureşŕl	253
1833-5. Corespondenŕă între Provincialul din Deva şi Emeric Klempay, gardianul din Rîmnic, pentru arendarea veniturilor bisericii catolice din Tîrgovişte.	254
1833, 1ŕiulie st. v.; Bucureşŕl. Secretariul de Stat Gh. Bibescu către Agenŕia austriacă, pentru o reparaŕie la biserica catolică din Bucureşŕl	257
1833, 18 Decembre st. v.; Rîmnic. Proces al egumenului catolic Florian, din Rîmnic, cu menŕiunea maiŕ multor acte relative la biserica din acest oraş	257
1834, 10 August st. v.; Rîmnic. Proces al egumenului Klempay din Rîmnic pentru un loc	258

- 1837, 20 August—1839, 15 Mai; Craiova. Acte relative la ruina vechii biserici catolice din Craiova, revendicată de parohul Ludovic Bodor . 258
- 1839, până la 29 Mai; Craiova. Două rapoarte ale lui Bodor, pentru cimitirul catolic din Craiova 262
- 1841, 8 April; Cioplea. Episcopul Molajoni către misionariul Gheorghe •Carage din Tulcea, despre focul din București și arderea Bărăției. . 264
- 1690-1835. Din obituariul Franciscanilor provinciei Bulgaria și Valachia . 264
- 1300-1837. Documente scoase din arhiva mănăstirii catolice din Cîmpulung și privitoare la istoria catolicismului în Țara-Românească . . 273
1300. Inscripția sepulcrală a lui Laurențiu, soluz de Cîmpulung 273
- 1602-10. Privilegiul lui Radu-Vodă Șerban acordat preoților catolici din Cîmpulung 273
- 1612-9. Privilegiu analoage de la Radu Mihnea, Alexandru Iliș (?) și Gavril Movilă (mențiune) 273
- 1630, 10 Decembre st. v.; Cîmpulung. Doi Sași din Cîmpulung vind un vad de moară lui Oancea Lerescu 274
- 1632, 12 Iulie, st. v. Leon-Vodă hotărăște în procesul provocat de această vânzare 274
- 1637; Cîmpulung. Județul și pîrgarii orașului judecă în același proces . . 275
- 1639, 20 Ianuar st. v.; Cîmpulung. Judecată a lui Socol Clucerul în același proces 276
- 1639, 7 Mart st. v.; Cîmpulung. Vânzare de vie făcută preotului catolic Dimitrie 276
- 1640, 19 Mai st. v. Matei-Vodă Basarab judecă în afacerea morii . . . 277
- 1643-60. Privilegiu pentru catolicii din Cîmpulung, de la Domni Matei-Vodă, Constantin Șerban, Radu Mihnea și Gheorghe Ghica (mențiune) 278
1647. Inscripția sepulcrală a Sofiei de Borkis, catolică din Țîrgoviște . . 278
- 1657, 25 Ianuar st. v. Vânzare de vie către preotul catolic Grigore și Iosif, din Cîmpulung. 278
- 1661-80. Privilegiu acordate catolicilor din Cîmpulung de Domni: Grigore Ghica, Radu Leon, Antonie-Vodă, Duca-Vodă și Șerban Cantacuzin (mențiune) 279
- 1679, 15 Octombre st. v.; Cîmpulung. Zapis, cu semnătura în litere latine a unui goșman cîmpulungean 280

	<u>Pag.</u>
1681, 9 Ianuar st. v.; Cîmpulung. Zapis cu litere latine pentru o vînzare către preotul catolic din oraș, Martin	280
1681, 20 Februar st. v. Privilegiu acordat catolicilor din Cîmpulung de Șerban Cantacuzin (mențiune)	280
1688, April; Cîmpulung. Cumpărătoarea unei case lângă mănăstirea catolică de acolo (mențiune)	281
1691, 27 Mai st. v.; Cîmpulung. Vînzare de vie față de preotul catolic Martin din acel oraș	281
1691, 1 ^u Octombre st. v.; Nucet. Vînzare din partea egumenului din Nucet către un Brașovean din Șchei a unei vii	281
1694, 20 August st. v. Constantin Brîncoveanu hotărăște într'un proces al preoților catolici din Cîmpulung: Daniil și Martin	281
1696, 19 Iunie st. v.; Cîmpulung. Vînzare de munte către preotul catolic de acolo, Daniil	281
1697, 4 Novembre st. v. — 1698, 31 Iannar st. v. Întărire de proprietate și blestem de la Mitropolie în favorul mănăstirii catolice din Cîmpulung.	283
1701, 27 Decembre st. v.; Cîmpulung. Contract cu preotul catolic Luca din Cîmpulung	283
1704, 18 Iunie; Tîrgoviște. Provincialul Bulgariei ordonă a se face rugăciuni la Cîmpulung pentru donatorul mănăstirii Anton Gruich.	283
1705; Cîmpulung. Danie de vie către biserica lui Cîmpulung supt preotul Daniil și preotul Ștefan.	284
1705, 16 April st. v.; Cîmpulung. Cedare de vii, cu mărturia lui Gruich și a preotului catolic Daniil	284
1707; Cîmpulung. Danie către mănăstirea catolică de acolo a lui Anton Gruich, cu mărturia misionarului Nicolae Kornich	284
1707, 10 Ianuar; Cîmpulung. Danie către mănăstirea catolică de acolo; cu litere latine	285
1707, 7 Octombre st. v. Constantin Brîncoveanu dă un privilegiu mănăstirii catolice din Cîmpulung	285
1708, 13 Iunie st. v. Zălogire către egumenul catolic Pavel din Cîmpulung; cu litere latine	285
După Paștî 1714. Proces al pisarului Nicolae Wolf cu Constantin Micșunescu și Ciocănel, la Brașov	286
1714, 24 Decembre st. v. Ștefan Cantacuzino confirmă privilegiile bisericii catolice din Cîmpulung.	286

- 1715, 29 Iulie st. v.; Cîmpulung. Zapis către preotul catolic Toma din Cîmpulung 287
- 1717, 2-15 April st. v. Ioan Mavrocordat acordă privilegiul mănăstirii catolice din Cîmpulung și preotului Pavel. 287
- 1720, 30 August st. v. Nicolae Mavrocordat dă un privilegiu catolicilor din Cîmpulung 287
- 1720, 28 Novembre st. v. Alt privilegiu al aceluiași 288
- 1723, 20 April st. v.; Cîmpulung. Enoriașii bisericii catolice de acolo ieau măsuri relative la administrarea averii ei, supt parochul Moise Babick 288
- 1723, 7—18 Iunie; Roma. Indulgențe pontificale pentru biserica din Cîmpulung 289
- 1727, 25 Novembre st. v.; Cîmpulung. Vînzare de vie către preotul catolic de acolo, Iacob 289
- 1731, 10 Februar st. v. Privilegiu al lui Mihail Racoviță pentru catolicii din Cîmpulung 289
- 1731, 10 Septembre st. v.; Cîmpulung. Cedare de loc către biserica catolică din acel oraș 290
1732. Privilegiul acordate bisericii catolice din Cîmpulung de Constantin Mavrocordat (mențiune) 290
- 1734, 18 Iunie st. v. Vînzare de moară către Nicolae Wolf pisariul . . . 290
- 1734, 1 iulie—1 iulie st. v. Privilegiul acordate bisericii catolice din Cîmpulung de Grigore Ghica 291
- 1734, după Septembre. Altă vînzare de moară către același 291
- 1735, 3 Februar st. v.; Cîmpulung. Sinet către Nicolae Wolf pisariul . . . 291
- 1735, 25 Februar st. v.; Cîmpulung. Atestat din partea lui Iorga, județ de Cîmpulung, și a orășenilor că li s'au încredințat șese hrisoave de către preotul catolic Bogdan 292
- 1735, 15 April st. v. Sinet către biserica catolică din Cîmpulung . . . 293
- 1735, 1 iulie August st. v.; Cîmpulung. Noți atestat din partea Cîmpulungienilor pentru cele șese hrisoave primite de la preoții Laurențiu și Ștefan 293
- 1735, 7 Octombrie st. v. Privilegiu al lui Grigore-Vodă Ghica pentru moara lui Wolf 294
- 1736, 25 Mart; București. Nicolae Wolf lasă bisericii catolice din Cîmpulung moara sa, pentru a o stăpîni după moarte-î 294

	<u>Pag.</u>
1736, 1 ⁱ Mai st. v. Privilegiu al lui Constantin-Vodă Mavrocordat pentru catolicii din Cîmpulung	295
1736, 1 ⁱ Septembrie st. v.; Cîmpulung. Cesiune de vie către preoții catolici din Cîmpulung	295
1736, 16 Septembrie st. v.; Cîmpulung. Zapis către Nicolae Wolf . . .	296
1737, 15 Iulie st. v.; Cîmpulung. Vânzare de moșie către egumenul catolic din Cîmpulung Francisc Kronbauer	296
1738, 2 Ianuar st. v.; Cîmpulung. Testamentul catolicului Gheorghe Wolf	296
1739, 9 Mart st. v. Scutire, din partea lui Constantin-Vodă Mavrocordat, pentru proegumenul catolic Vasile din Cîmpulung, urmărit de Turci pentru o pradă a «catanelor»	297
1740, 10 August st. v. Puteri date de Șerban Lerescu unor oameni ai săi pentru administrarea unor moșii cumpărate apoi de biserica catolică. 297	
1742, 21 April st. v. Hotărîre a Marelui-Vornic Dumitru Dudescu în procesul preoților catolici din Cîmpulung cu preoteasa lui «Gheorghe Sasul»	298
1742, 21 April st. v.; Cîmpulung. Cedare de vie către biserica catolică din Cîmpulung	299
1742, 13 Iulie st. v. Scutire a lui Mihaï-Vodă Racoviță pentru aceeași biserică	299
1743, 30 Mart st. v., Cîmpulung. Contract pentru facere de moară, încheiat de niște meșteri cu Nicolae, fiul lui Nicolae Wolf	300
1743, 8 April st. v. Privilegiu prin care Mihaï-Vodă Racoviță confirmă județului Iorga din Cîmpulung stăpînirea morii pomenite	301
1743, 11 April st. v.; Cîmpulung. Confirmare a morii către Iorga din partea lui Constantin Brăiloiu Banul	301
1744, 3 Mai st. v. Nouă confirmare a morii către Iorga, din partea lui Constantin-Vodă Mavrocordat	302
1745, 15 Februar st. v. Raport al boierilor Divanului pentru stăpînirea morii pomenite	303
1745, 5 Mai st. v. Împărțire a morii din partea lui Constantin-Vodă Mavrocordat	303
1745, 7 Iunie st. v. Zălogire a unei moșii către preotul catolic Ilie din Cîmpulung	304
1748, 21 Mai st. v. Ordin al lui Grigore-Vodă Ghica pentru delimitarea posesiunilor, impresurate, ale bisericii catolice	304

	<u>Pag.</u>
1749, 28 August st. v. Confirmare, din partea lui Grigore-Vodă Ghica, a morii către biserica catolică din Cîmpulung	305
1749, după 28 August st. v. Adeverință din partea lui Iorga că și-a primit banii cuveniți și nu mai are pretenții	305
1749, 6 Septembrie; Cîmpulung. Testament cu menționarea preotului catolic Ilie Gryffski	306
1753. Privilegiu de la Matei-Vodă Ghica pentru biserica din Cîmpulung și preotul Dionisie (mențiune)	306
1755, 26 Mart st. v.; Brașov. Vînzare a unei vii lingă a preoților catolici, 306	
1757, 17 Octombrie st. v.; Brașov. Vînzarea viei pomenite către egumenul catolic Dionisie, din Cîmpulung	307
1758, 4 Ianuar st. v.; Brașov. Vînzare de vie către preoții catolici din Cîmpulung, Lazăr Zich și Ioanichie	307
1761-9. Privilegiul de la Constantin-Vodă Mavrocordat, Ștefan-Vodă Racoviță, Alexandru Ghica și Grigore Ghica, pentru biserica catolică din Cîmpulung (mențiune)	307
1764, 21 Ianuar st. v.; Cîmpulung. Cedare de loc de casă către egumenul catolic Ilie Fruzić	308
1764, 22 Iulie st. v.; Cîmpulung. Vînzare de vie către preoții catolici din oraș	308
1765, 20 August st. v.; Cîmpulung. Cedare de loc, de către un catolic altuia	308
1773-4. Extrase dintr-o carte de formulare a Misiunii Franciscane din Muntenia, cuprinzînd: a) o descriere a bisericilor catolice din țară; b) o scrisoare a unui gardian către provincial, despre neajunsurile ce rezultă pentru Misiune din războiul ruso-turc; c) o petiție a provincialului către superior, cerînd din același motiv scutirea de a veni la Capitolul general; d) răspunsul acestora la petiția precedentă.	309
1773, 14 Ianuar st. v.; București. Divanul Țerî-Românești confirmă privilegiile catolicilor din Cîmpulung, dîndu-li o nouă formă	311
1773, 8 Iulie st. v.; București. Divanul acordă scutelnici bisericilor catolice din Cîmpulung	312
1775, 21 Mart st. v.; București. Confirmare din partea lui Alexandru-Vodă Ipsilanti a privilegiilor ce au avut catolicii din Cîmpulung.	312
1779, August. În urma unei cereri grecești a Franciscanilor din Cîmpulung, Alexandru-Vodă Ipsilanti permite excepțional acestora să stăpînească două prăvălii în oraș	312

	<u>Pag.</u>
1782, 26 Mart; Cîmpulung. Contract, în prezența lui Anton Csubrin, gardianul catolic din Cîmpulung	313
1786, 7 April st. v.; Cîmpulung. Contract pentru «un loc de dîrstă și de piuă» cu Anton Csubrin, egumenul	313
1787, 4 Februar, Roma. Scutire de anume serbătorii pentru catolicii muntenii, după cererea episcopului de Nicopol, Paul Dovanlia	313
1787, 5 Februar st. v.; Cîmpulung. Zapis pentru pășunat din partea egumenului catolic Iosif	314
1787, 20 Septembre st. v.; Cîmpulung (?). Vinzare de livadă din partea egumenului de Nucet către gardianul catolic din Cîmpulung, Anton Csubrin	314
1790, 28 Iunie st. v.; București. Comisia Vistieriei ordonă a se constata numărul scutelnicilor bisericii catolice din Cîmpulung	314
1792, 15 Iunie—12 Novembre st. v.; București. Raport și hotărîre domnească pentru dările pe vin ce se cuvine a se lua de la Cîmpulungenii	315
1794, 24 Iunie st. v.; Cîmpulung. Zapis pentru un loc de casă, înaintea lui Anton Csubrin și colegului său preotul Barnaba	316
1796, 1 iulie Decembre st. v.; Cîmpulung. Contract pentru o clădire de casă, cu Anton Csubrin	316
1803, 8 April st. v.; Lerești-de-jos. Sătenii din Lerești-de-jos încheie un contract pentru dăjdiile cu Anton Csubrin	317
1804, 14 August st. v.; Cîmpulung. Zapis, cu litere latine, către Anton Csubrin, pentru o vie	317
1807, 25 August; Cîmpulung. Mărturie de tonsurare a unor clerici, cu prilejul vizitei, de către episcopul Francisc Fereri	317
1810-37. Diferite acte relative la administrația și averea bisericii catolice din Cîmpulung	318
1815, 22 Februar st. v.; București. Privilegiu de scutelnici acordat de Ioan Gheorghe-Vodă Caragea bisericii catolice din Cîmpulung	319
1825, 25 August st. v.; București. Privilegiu al lui Grigore Dimitrie-Vodă Ghica cuprinzînd scutirile bisericii catolice din Cîmpulung	320
1827, 23 Ianuar; Cîmpulung. Măsurî de reformație luate la Cîmpulung de episcopul catolic Iosif-Maria Molajoni, cu prilejul vizitei sale.	320
1829, 6 Iulie; Cîmpulung. Măsurî luate la Cîmpulung de Molajoni, cu prilejul vizitei sale	321
1831, 17 Mart; Tîrgoviște. Contract pentru arendarea către Ioan Tolea a posesiilor mănăstirii catolice din Tîrgoviște	321

	<u>Pag.</u>
1832-7. Acte relative la egumenul de Cîmpulung Nazarie Szabó, precum și la predecesorul lui, Iosif	322
C. 1834. Jalbă a lui Simon Seifert, egumenul catolic din Cîmpulung, în privința noii așezări a caselor în sate	322
1742-1831. Extrase și note din registrul botezărilor, confirmaților, căsătoriilor și morților, redactat în 1746, de gardianul din Cîmpulung, Ambrosie Symko	322
1765 88. Extrase din registrele de șocotele ale bisericii catolice din Cîmpulung	324
1781-1820. Numiri în provincia Valachiei, făcute de diferite Capitole din Deva	325
1782-1829. Extrase din corespondența consulară austriacă, privitoare la istoria catolicismului în principate	327
1782, 16 August; București. Raport al lui Raicevich, despre Iesutul Emanuel d'Arrieta y Berrio, adus ca profesor pentru copiii săi de Constantin-Vodă Moruzi	327
1785, 8 Ianuar; Iași. Raport al aceluiași, despre retele apucături ale Prefectului catolic Fedele Rocchi	327
1788, 23 Mart; Cernăuți. Raport al Agentului von Metzburg, despre comunicațiile secrete ce i-a făcut Rocchi din partea lui Alexandru-Vodă Ipsilanti	328
1788, 9 April; Cernăuți. Raport al aceluiași, despre călătoria de întoarcere a lui Rocchi și piedecile ce a întâmpinat	329
1788, 13 April; Cernăuți. Raport al aceluiași, despre o scrisoare adresată, tot din ordinul lui Ipsilanti, de Rocchi colonelului austriac Fabri	329
1792, 26 Decembre; Iași. Raport al Agentului Schilling, despre corespondența ce întreține pentru Alexandru-Vodă Moruzi abatele Anton Lockmann	330
1794, 28 Decembre; Iași. Raport al aceluiași, despre alt corespondent al Domnului în Polonia, abatele Petru Lockmann	331
1795, 22 Septembrie; Iași. Raport al Agentului Timoni, despre moartea lui Fedele Rocchi	332
1796, 31 Mai; Iași. Raport al aceluiași, despre stăruințele ce facuse Rocchi pentru a fi numit episcop de Bacău și drepturile ce are Austria asupra episcopatului	333
1796, 26 August; Iași. Raport al aceluiași, despre confirmarea ca Prefect catolic a lui Michele Sassano	333

1804, 11 Iulie; București. Raport al Agentului Merkelius, despre moartea și îngroparea episcopului catolic de Nicopol, Paul Dovanlia . . .	333
1804, 12 Septembrie; București. Raport al aceluiași, despre arderea Bă- răției	336
1804, 9 Octombrie; București. Raport al aceluiași, despre același lucru. .	336
1804, 13 Octombrie; București. Raport al aceluiași, despre proiectul de refacere a bisericii catolice	336
1804, 16 Novembre; București. Raport al aceluiași, despre un conflict cu vicariul-general de Nicopol	337
1805, 23 August; Iași. Raport al Agentului Schilling, despre misionarii Ștefan Bocskor și Rafael Macieiowski	337
1806, 17 August; Iași. Raport al Agentului Iosif von Hammer, despre ne- siguranța în primirea protecției austriace pe care o manifestă vice- Prefectul Domenico Brocani	338
1806, 28 Septembrie; Iași. Raport al aceluiași, despre lipsa de răspuns de la Propagandă în această afacere și atitudinea comisariului frances Reinhard	339
1807, 15 Mart; Iași. Raport al aceluiași, despre cearta pentru patronat cu Franța și neoportunitatea trimiterii în Moldova de misionari un- guri, cum propune Bocskor	340
1807, 14 Mai; Iași. Raport al aceluiași, despre situația catolicismului în Moldova și propunerea lui Bocskor	341
1808, 17 April; Iași. Raport al cancelistului Duldner, despre pierderile suferite de biserica catolică prin ultimul foc	343
1810, 12 April; București. Cerere a Agentului von der Rennen către vice- președintele Divanului muntean, generalul Engelhardt, despre dorința de a se păstra scutelniciu clerului catolic	343
1812, 10 April; București. Raport al Agentului Fleischhackl, despre refa- cerea Bărrăției și contribuțiile primite pentru aceasta.	344
1813, 6 Ianuar; București. Raport al aceluiași, despre subsidiul acordat de Împărat pentru refacerea bisericii	345
1813, 13 Octombrie; București. Raport al aceluiași, despre retragerea la Tîrgoviște, de frica ciumii, a parochului bucureștean, Ambrosiu Babick.	346
1813, 17 Novembre; București. Raport al aceluiași, despre moartea epis- copului catolic de Nicopol, Francisc Fereri	346

	<u>Pag.</u>
1814, 8 Ianuar; București. Raport al aceluiași, despre întoarcerea de la Tîrgoviște a lui Babick și plata unei rate din subsidiu	347
1814, 6 April; București. Raport al aceluiași, despre abuzurile săvîrșite la Cîmpulung contra bisericii catolice și măsurile ce a luat el	347
1814, 4 Mai; București. Raport al aceluiași, despre celebrarea unui serviciu divin pentru liberarea Papei și purtarea cu acest prilej a consului francez Ledoux.	348
1814, 20 Mai; Iași. Raport al Agentului Raab, despre afacerea misiunii Barbieri și despre nevoia de a stabili protectoratul austriac asupra bisericii catolice din Moldova	348
1814, 26 August; Iași. Raport al aceluiași, despre acordarea protecției imperiale pentru biserica din Moldova, răspunsul dat de Scarlat-Vodă Calimah și necesitatea unui stipendiu pentru noul episcop.	349
1814, 9 Septembre; Iași. Raport al aceluiași, despre afacerea strădei dintre biserică și mănăstirea Trei-Ierarchilor	350
1814, 14 Octombrie; Iași. Protest al aceluiași către Domn în afacerea strădei pomenite.	351
1814, 14 Octombrie; Iași. Raport al aceluiași, către internunțul Stürmer, despre relațiile dintre Misiunea catolică moldoveană și Polonia, cele ce li-au urmat și ce rămîne a se face acum	351
1815, 10 Februar; Iași. Raport al aceluiași, despre procesul pentru stradă.	352
1815, 2 Iunie; Iași. Raport al aceluiași, despre încercările lui Bocskor de a se preface în sens unguresc organizarea Misiunii catolice din Moldova și despre numirea episcopului Berardi	352
1815, 28 Novembre; București. Raport al lui Fleischhackl, despre sosirea noului episcop de Nicopol, Fortunato Ercolani	354
1815, 31 Decembrie; București. Chitanță a lui Ambrosiu Babick, pentru o rată din stipendiu	354
1816, 19 Februar; Iași. Raport al lui Raab, despre refuzul Porții de a recunoaște pe episcopul de Bacău și învoirea Domnului cu venirea unui vizitator	354
1816, 19 April; Iași. Raport al aceluiași, despre chestia vizitatorului	355
1816, 8 Iunie; București. Raport al lui Fleischhackl, despre certele ce provoacă episcopul de Nicopol, Ercolani.	357
1816, 19 Iunie; București. Raport al aceluiași, despre intenția guvernului imperial de a trimete în Muntenia un preot unit	359
1816, 10 August; București. Raport al aceluiași, despre scrisoarea de mul-	

șămiri adresată în numele Papei, de cardinalul Litta, lui Caragea și aplanarea unui conflict între Bulgarii catolici din Cioplea și proprietarul moșiei, Hagi-Moscu	359
1816, 20 August; București. Raport al aceluiași, despre trimeterea preotului unit, numărul credincioșilor de acest rit, planurile lui Ercolani și primejdia ce ar aduce cu ele	361
1816, 29 Novembre; Iași. Raport al lui Raab, despre întoarcerea episcopului Berardi și scrupulele Domnului	362
1817, 14 Iulie; Iași. Raport al aceluiași, despre neînțelegerile dintre episcopul catolic și pastorul luteran Harte	363
1817, 3 Novembre; Iași. Raport al aceluiași, despre predicatorul luteran din Vizantia.	364
1817, 20 Novembre; București. Raport al lui Fleischhackl, despre certele dintre episcopul de Nicopol, Ercolani, și Provincialul Franciscanilor Misiunii din Valachia, Anton Bartalis	365
1817, 5 Decembre; București. Mărturie dată de credincioșii catolici din acest oraș lui Bartalis contra invinuirilor aduse de episcop Franciscanilor	369
1817, 23 Decembre; București. Raport al lui Fleischhackl, despre încercările ce aduce purtarea lui Ercolani cu Franciscanii, reclamația de datorii a creditorilor bisericii și sentimentele lui Caragea față de catolici	372
1818, 3 Ianuar; București. Raport al aceluiași, despre trecutul bisericilor catolice din Țara-Românească și veniturile lor	374
1818, 16 Iunie; București. Raport al aceluiași, despre necesitatea de a trimite misionarii franciscani cari să fie mai vrednici	376
1818, 14 Iulie; București. Raport al aceluiași, despre salariul preotului unit Grigore Maior	377
1818, 25 August; București. Raport al aceluiași, despre conflictul cu autoritatea religioasă munteană pe care-l provoacă activitatea preotului Maior	377
1818, 25 August; București. Mitropolitul Nectarie către Caragea, în afacerea lui Maior	380
1818, 25 August; București. Clerul muntean către Mitropolitul Nectarie, în aceeași afacere	382
1818, 9 Novembre; Iași. Raport al lui Raab, despre numirea noului episcop în Moldova, Paroni, și măsurile luate și de luat pentru recunoașterea lui	384

1819, 16 Ianuar; București. Raport al lui Fleischhackl, despre conflictele catolicilor cu luteranii	385
1819, 5 Februar; București. Raport al aceluiași, despre presintarea la Curte a episcopului de Nicopol și a parohului catolic	385
1819, 18 Iunie; Iași. Raport al lui Raab, despre negocierile pentru recunoașterea lui Paroni	386
1819, 3 Iulie; București. Raport al cancelistului Solignac, despre nouele încurcături provocate de Ercolani și intervenția Mitropolitului munten	387
1819, înainte de 5/17 Septembrie; București. Mitropolitul Dionisie Lupu către Fleischhackl, despre usurpările lui Ercolani	389
1819, 26 Octombrie; București. Raport al lui Fleischhackl, despre conflictul lui Ercolani cu Mitropolitul	391
1820, 14 Februar; Iași. Raport al lui Raab, despre stăruințele pentru recunoașterea lui Paroni și nevoia unui subsidii pentru biserică	393
1820, 29 Februar; București. Raport al lui Fleischhackl, despre plecarea apropiată a lui Ercolani	395
1820, 9 Octombrie; Iași. Raport al lui Raab, despre negocierile pentru recunoașterea lui Paroni și nevoia de subsidii pentru biserică.	395
1821, 29 Mart; Iași. Raport al aceluiași, despre chinuirea unui preot catolic de către eteriști	398
1821, 20 Mai; Iași, Raport al secretariului I. Cantemir, despre îndemnul făcut populației de Mitropolitul Veniamin, întovărit de preoții catolici Pămfil și Fabri	398
1822, 18 Iunie; Viena. Raport al lui Fleischhackl, despre necesitatea libertății de cult în Muntenia și viitorul ce se deschide catolicismului în această țară	398
1822, 10 Iulie; Cernăuți. Raport al lui Raab, despre libertatea cultului catolic, necesitatea unui episcop și calitatea în care acesta ar trebui să se înfățișeze	399
1822, 7 August; Cernăuți. Raport al aceluiași, despre predicatorul calvin din Vizantia	400
1823, 15 Februar; București. Raport al lui Fleischhackl, despre școala catolică din acest oraș	400
1823, 12 April; București. Raport al aceluiași, despre aceeași școală	401
1823, 30 August; București. Raport al aceluiași, despre subscripțiile pentru refacerea bisericii catolice din Cioplea	402

	<u>Pag.</u>
1824, 1 ^ă Iunie; București. Raport al aceluiași, despre deschiderea școlii catolice pomenite	402
1824, 18 Septembrie; București. Raport al aceluiași, despre neoportunitatea trimiterii unui preot unit în Țara-Românească	403
1824, 4 Octombrie; București. Raport al aceluiași, despre examenele la școala catolică	404
1824, 27 Decembrie; Iași. Raport al Agentului Lippa, despre necesitatea de a se trimite noi misionari	404
1825, 21 Mart; București. Raport al lui Fleischhackl, despre dorința credincioșilor de a se face un nou episcop de Nicopol în persoana vicariului Molajoni	405
1825, 8 Octombrie; Roma. Papa Leon al XIII-lea către Grigore-Vodă Ghica, mulțumindu-și pentru ocrotirea catolicilor	406
1825, 31 Decembrie; București. Raport al lui Fleischhackl, despre sosirea noului episcop de Nicopoli, Molajoni	406
1826, 28 Ianuar; București. Raport al aceluiași, despre preotul unit Vasile-Veniamin Todor	407
1826, 23 Octombrie; Iași. Raport al lui Lippa, despre opunerea guvernului moldovean față de instalarea noului episcop de Bacău Zabberoni	407
1827, 5 Ianuar; Iași. Raport al aceluiași, despre nevoia de a se face și la Iași o școală catolică	409
1827, 19 Februar; Iași. Raport al aceluiași, despre plîngerile făcute de misionariul Emeric Dénes contra vice-Prefectului	409
1827, 3 Mai; București. Raport al lui Fleischhackl, despre purtarea rea a Franciscanilor, despre procesul pentru ruina bisericilor catolice din Craiova și plîngerile Mitropolitului în potrive așezării în Țara-Românească a episcopului de Nicopol	410
1827, 29 Iunie; Iași. Raport al Agentului Liehmann, despre întrebări ale Domnului cu privire la Molajoni, la episcopatul de Bacău și la condițiile în care el s'ar învoi la restabilirea lui	411
1827, 6 August; Iași. Raport al aceluiași, despre pagubele aduse catolicilor de focul din urmă	411
1827, 23 Octombrie; Iași. Raport al lui Liehmann către Fleischhackl, despre focul din urmă și datoriile bisericii catolice din Moldova	412
1827, 24 Decembrie; București. Raport al lui Fleischhackl, despre averea bisericilor catolice din Cîmpulung și Rîmnic	412

- 1828, 23 Ianuar; Iași. Raport al lui Liehmann către Fleischhackl, despre plata datoriilor bisericii 413
- 1829, 11 April; Sibiu. Raport al lui Fleischhackl, despre tolerarea ritului unit în Țara-Românească și facerea unei biserici 414
- 1447-1840. Documente de proveniență deosebită privitoare la istoria catolicismului în principate 415
- 1447, 30 Octombrie; Culm. Mențiune a consacrării unui altar la Culm de către episcopul catolic din Moldova, Nicolae 415
- Înainte de 1600. Expunere a situației catolicismului în Moldova de Francisc *Pustis* din Candia 415
- 1610, 14 Iunie; Csik-Somlyó. Provincialul minorit Ioan de Várad către cardinalul Pallavicini, despre păcatele lui Valerian Lubieniecki, candidat la episcopia de Bacău 417
- 1610, 15 Iunie; Iași. Ștefan Boer de Récse, secretariu latin și unguresc al Domnului Moldovei, către cardinalul Pallavicini, despre același lucru 419
- 1610, 19 Iunie; Bacău. Iesuitul Daniil Vászrhely către cardinalul Pallavicini, despre același lucru 419
- 1610, 23 Iunie; Pinsk (?). Marele-Mareșal polon către cardinalul Pallavicini, despre meritele lui Lubieniecki 420
- 1610, 12 Iulie; Kremsier. Cardinalul Dietrichstein către Papa, despre același lucru 420
- 1610, după 12 Iulie. Lubieniecki către cardinalul Lanfranco, despre motivele prigonirii sale și actele lăudătoare ce aduce 420
- 1610, după 12 Iulie. Însemnare a mărturiilor pentru și contra lui Lubieniecki 421
- 1610, după 12 Iulie. Listă a recomandațiilor pentru dînsul 422
- 1631, 7 Septembrie; Varșovia. Regele Poloniei către Papa, recomandînd la episcopatul de Bacău pe Baptist Zamoyski 423
- 1631, 11 Septembrie; Varșovia. Regele Poloniei către un cardinal. pentru același scop 423
- 1647, 3 Ianuar; Pressburg. Împăratul Ferdinand al III-lea către Papa, recomandînd a se da, după cererea lui Vasile Lupu, episcopatele Moldovei și Țerii-Românești lui Iacint Makrypodarios 424
- 1651, 11 Februar; Roma. Inocențiu al X-lea către Matei Basarab, trimițîndu-l pe Minoritul Bonaventura de Franco pentru a reformă măn-

	<u>Pag.</u>
năstirea din Tîrgoviște, anunșindu-î numirea lui Francisc Soimirovich la Prisren și scriindu-î de niște moaște	425
1658, 12 Octombrie; Roma. Cardinalul Chigi către nunciul Caraffa, despre ofertele făcute Papei de Domnul muntean Mihnea al II-lea	426
1662, 21 Octombrie; Roma. Cardinalul Chigi către nunciul din Viena, despre trecerea la catolicism a Domnului moldovean fugar Gheorghe Ștefan	427
1667, 9 April; Roma. Cardinalul secretariu de Stat către nunciul din Viena, Spinola, despre bunele dispoziții ale Domnului muntean fugar Grigore Ghica	427
1670, 19 Iulie; Roma. Același către același, despre intervenția Papei pe lângă Împărat în favoarea lui Ghica	428
1670, 6 Decembrie; Roma. Același către același, despre continuarea stăruinșilor în favoarea lui Ghica	428
1671, 11 August; Roma. Același către nunciul din Viena, Albizio, despre plăcerea cu care Ghica ar fi primit de Papă	428
1671, 14 Septembrie; Veneția. Grigore Ghica-Vodă către Spinello, despre motivele ce-l fac a-și întrerupe călătoria și a merge la Constantinopol	428
1669, 11 April; Lemberg. Raport al lui don Luigi Maria Pidou, despre Armenii uniți din Polonia și Moldova	429
1691-1700. Din discursul arhiepiscopului de Spalato, Ștefan Cosmi, despre convertirea posibilă a Ienicerilor prin scrierile slavone răspândite și în principate	431
1712, 11 Decembrie; Vașarhei. Valentin Raszlavicz, Prefect al seminarului, către Propagandă, despre misionariul Alexandru Fischer din Moldova	432
După 1738. Fragmente despre biserica din Rîmnic	432
1741. Firman către Grigore Ghica, pentru libertatea de cult a catolicismului	436
1752. Firman către cadiul de Brăila și Domnul Moldovei, pentru refacerea bisericilor catolice din Iași	436
1753, 14/25 Mai; Iași. Lenș, Vel-Sluger, către Giuliani, interpret polon, despre misionariul Laydet	437
1762. Firman către Ioan-Vodă Calimah, pentru extorsiuni comise în poarta Armenilor și Evreilor supuși ai Poloniei	438
1806, 20 August; Iași. Raport al comisariului francez Reinhard, despre	

	<u>Pag.</u>
protecția francesă ce era vorba să se acorde bisericii catolice din Moldova	439
1808, 1 ^{iu} August; Timișoara. Ștefan Bocskor, misionariu, către Papa, despre suferințele sale și serviciile ce ar putea aduce în Moldova.	441
1816, 27 Februar; Iași. Raport al consulului frances Anton Fornetty, despre numirea episcopului de Bacău Berardi, împotrivirea ce întârzie la instalare și luarea bisericii supt protecția austriacă	443
1816, 9 Decembre; Iași. Raport al aceluiași, despre sosirea lui Berardi și ordinele Porții în privința sa	443
1817, 20 Decembre; București. Agentul Fleischhackl către Lodormány, gardianul din Rîmnic, pentru a-și trimite actele la București	444
1826, 14 April; Iași. Raport al consulului frances Tancoigne, despre sosirea noului episcop catolic	444
Către 1830. Din lucrările Capitolului din Deva	444
1836, 4 August; București (?). Episcopul Molajoni dă instrucții la plecarea sa misionariului din Cioplea, Nicolae Penner	445
Pe la 1836. Molajoni prezintă cererile sale Propagandei, pentru comunitățile din Craiova, Cioplea-Popești, Ploiești și Turnu-Severin	446
1839-40. Scrisori ale preotului Bodor relative la ruina bisericii catolice din Craiova, la cimitir și la un atac ce a suferit	446
1840, 17 Decembre; Miskolcz. Provincialul Szabó către Propagandă, pentru subsidiul ce-l dă Moldova	447
1715-1822. Documente scoase din arhiva mănăstirilor catolice din Rîmnic și privitoare la istoria catolicismului în Țara-Românească	448
1715, 28 Novembre st. v.; Rîmnic. Zapis pentru o siliște către preotul Anton, provincialul.	448
1718, 20 Mart st. v.; Rîmnic. Zapis pentru o vie către același	448
1719, 24 Mart st. v.; Rîmnic. Vînzare către preotul catolic Antonie	449
1728. Mențiune de vînzare către preotul catolic din Rîmnic, Grigore Frankovics	449
1732, 26 April st. v.; Rîmnic. Vînzare către preotul Moise Babick	449
1733, 4 Decembre, st. v.; Rîmnic. Mărturie a preotului catolic Deodat de Lippa pentru o vînzare făcută de predecesorul său Moise Babick	449
1736, 2 Mart st. v.; Rîmnic. Vînzare către preotul catolic Simon	450
1740, 12 Mart st. v.; Rîmnic. Vînzare către Vornicul Anton Marstaller	450
1740, 11 Iulie st. v.; Rîmnic. Arendare către același	450

- 1740, 15 Decembre; Sibii. Anton Marstaller face donații bisericii catolice din Rîmnic 450
- 1743, 7 Iunie; Sibii. Cercetare făcută, după cererea preotului catolic din Rîmnic, P. Possin, în privința morii stăpînite de Franciscanii de acolo: mărturiile lui Petru Dobra și Gheorghe Hortolágy 451
- 1754, 11 Mai st. v.; Rîmnic. Hotărîre a episcopului de Rîmnic, Grigore, în procesul dintre preotul catolic Serafim și Ioan Hulubescu de la Ocne. 453
- 1754, 18 Iunie st. v.; București. Constantin-Vodă Racovița acordă scutelnici bisericii catolice din Rîmnic. 455
- 1754, 20 Septembrie st. v.; Rîmnic. Contract între un Logofăt și Cristofor, preotul catolic de la Brădiceni 455
- 1759, 7 April st. v.; București. Mărturia episcopului de Rîmnic Grigore în procesul dintre Franciscanii din reședința sa și popa Manta 456
- 1759, 15 Iulie st. v.; București. Hotărîre a lui Scarlat-Vodă Ghica în procesul dintre Franciscanii de la Rîmnic și popa Manta 457
- 1779, 27 August st. v.; Rîmnic. Hotărîre a ispravnicilor de Vlcea pentru restabilirea vechilor hotare ale locului dat de Marstaller 458
- 1783, 11 April st. v.; Rîmnic. Contract de schimb între Constantin Socoteanu și Franciscanii locali 458
- 1790, 28 August st. v.—1820, 8 Iulie st. v.; București. Privilegiu de la Divanul de sînt ocupația austriacă, de la Domni Mihai Suțu, Constantin Gheorghe Hangerliu, Alexandru Moruzi și Alecu Suțu pentru mănăstirea catolică din Rîmnic. 459
- 1811-47. Diferite documente relative la mănăstirea catolică din Rîmnic. 459
- 1822, 12 Iulie; Rîmnic. Chitanța dată preotului catolic Vasile Lodormány pentru o caleașcă depusă la Bărăție de un pribeag din 1821. 461

TABLA NUMELOR PENTRU SOCOTELILE BISTRIȚEI

NB. Numele în literă compactă sînt cele de localităţi.

A

Ahmend (Andreï, Bistriţean; pîrcălab, ambasador), 12, 14-5, 17-9, 28-9, 31, 33, 36.
 Aiud, 41.
 Alba-Iulia, 6, 9, 14, 16-26, 28, 31, 43-4, 45, 49.
 Alexandru Coconul (Domn al Moldovei şi Terii-Româneşti), 39.

Alopeus (Gheorghe, Bistriţean), 19.
 Apaffy (Mihail al II-lea, principe ardelean), 52 şi 53
 Ardeal (guvernator, 1621, 1623), 37-8.
 Aron-Vodă (Domn al Moldovei), 12, 13.
 Fratele lui), 11 n. 2, 12.

B

Baia-Mare, 15.
 Balássy (Imre), 51.
 Balica (Hatman moldovean), fo.
 Bálint (László, căpitan), 4.
 Barcsai (Acaşiu, principe al Ardealului), 43.
 Barcsai (Andreï, sol în Moldova), 5.
 Barnowski (Domn al Moldovei), 39.
 Bassa (Toma), 39.
 Basta (Gheorghe, general imperial), 24, 33-4.
 Báthory (Andreï, cardinal, principe al Ardealului), 15.
 Báthory (Gabriel, principe al Ardealului), 34-5.
 Báthory (Sigismund, principe al Ardealului), 11-5, 19, 20, 28-30, 32, 34.

Báthory (Ştefan, principe al Ardealului şi rege al Poloniei), 9.
 Bayerdorff (Gheorghe, Bistriţean), 13.
 (Petru, Bistriţean), 26.
 Beşlii (ungur, al lui Mihail Viteazul), 20-2.
 Bethlen (Francisc), 44. (Ioan), 40.
 Bethlen (Gábor, principe al Ardealului), 36-7.
 Biblia (românească), 52.
 Bîrgău, 17, 23.
 Bistriţa. Dregători: Cesser (Daniil, notariu), 15. Eifner (Gheorghe, bîrgău), 36. Iliş (*sabaday*), 45, 47.
 Kraus (Simon, pîrcălab), 21, 28-9.
 Martin (pîrcălab), 39. Pîrcălabi: (1638), 41. (1646), 45. (1652), 46.

Samuil (vameș), 51. Toader (*sabadăș*), 46. Werner (Toma, jude, 2. Bistrița. Patricienî: Daum (Grigore), 8. Kraus (Mihai), 19, 29. Leonard, 44. Nimerkuer (Andreî), 13. Stocklohn, 12. Vincențiu, 3. Vischer (Iacob), 15. Wolfgang (Wolf), 3-4.

Bistrița. Cetățenî: Aschman (Matei), 42. Bemches (Martin), 4. Engeter (Blasiu), 4. Gruba (Valentin), 30. König (soția lui), 46. Kugler (Valentin, văduva lui), 6. Ördög (Simon, văduva lui), 16. Scharser (Gheorghe), 9. Scherer (Grigore), 3. Schiltz (Grigore), 28. Victor, 25. Vinctor (Gheorghe), 25.

Bistrița. Meșteșugari: Adam argintarul, 7. Gall croitorul, 21, 24. Valentin croitorul, 16. Ioan diacul, 7. Martin fierarul, 25. Gașpar fierarul, 22. Iacob fierarul, 6. Valentin frîghierul, 25. Ioan Ebel, hangiu, 22. Matiaș de Olmütz, hangiu, 24. Pavel piețarul, 21. Pavel pitarul, 7. Laurențiu rotarul, 30. Partheyer, scriitor de scrisori românești, 43. Hans șelarul, 38. Ioan tinichegiul, 29. Iacob zidarul, 21. Steinkelner (Gheorghe), 39.

Bistrița. Trimeși, robi, spioni. Baltazar, 23. Bocskai (Gheorghe), 5. Bogner (Mihai), 40, 43-5. Bogyer (Mechel), 41-2. Cionca, 36. Costin, 51. Cozma, 7. Dămian, 3. Engel (Mihai), 35. Filip, 3. Fleischer (Hans), 34-5, 44. Gaal (Grigore), 12-3, 30. Galácsy (Gheorghe), 28. Gangkroner, 48. Gheorghe curierul, 11. Grebáni (Matiaș), 7. Grigaș, 46. Gergely, 41. Hajdu (Martin), 45, 48. Ioan, 31. Ionișă, 6-7. Jöckler (Matei), 7. Kamner (Gheorghe), 41-2. Keichler, 36. Keresztessi, 44. Kiss (Mihai), 48, 50. Kis

(Petru), 13. Krauzner (Kretzener?; Toma), 27. Lazăr (Ștefan), 11. Lazăr, 29. Martin, 1. Alt Martin, 36. Parthel, 42. Pop (Mihai), 26. Prelágy (Ioan), 13. Purscha (Luca), 48. Rédi (Iacob), 31. Renner (Petru), 4. Rud (Hannes), 41. Salomon, 15. Saur (Ioan), 30. Savu (Ioan), 29. Schmied Ciech, 48. Seidel (Mechel), 42. Simon, 51. Soldina (Ambros), 4. Ștefan, 28. Alt Ștefan, 44. Stenkelner (Martin), 30. Sultan (Gheorghe), 39. Szakács (Ștefan), 43, 50. Thylman, 37. Toma, 37. Trifan, 15. Wermescher (Mihai), 46-8. Wieger, 43. Zaindner (Matiaș), 33. Zeigler, 36. Zimmermann (Gheorghe), 42.

Bistrița. Locuitori. Radu Românul, 12. Blaj, 29.

Bocskai (Ștefan, rege ungur), 14, 16. Bodony (Ștefan), 15-6, 21-2, 26, 29, 33.

Boer (Ștefan, de Récsé), 12-3.

Bogáthy (Nicolae), 34.

Bogdan-Constantin (pretendent moldovean), 8.

Boiris (János, scutar), 44.

Borbély (Ștefan), 43.

Bornemisza (Baltazar), 15, 25, 30.

Boros (János, serv al principelui), 43-5.

Bourkay (Ioan), 29.

Brașov, 13, 17-9, 27, 49, 50. (Valentin, librar din), 6.

Bucioc (boier moldovean), 30-1.

Buda, 14.

Budacker (Gheorghe, Bistrițean), 18, 20, 25, 27.

Budacker (Ioan, jude), 13, 18-20, 22, 24. (Fiul lui), 19.

Budacker (Martin), 39.

Budacker (Simon), 18.

Buday (Francisc), 22.

C

Călugări (din Moldova), 34, 36, 40.
Cămenița, 46, 48.
Carpați, 10, 12, 14, 28-9, 41, 44.
 Castaldo (Ioan-Baptist, general imperial), 8.
 Cazaci, 16, 19, 25, 31, 45-6, 48-9.
 Cetatea-de-Baltă (castelanul de), 2.
 (Rîul de lîngă cetate), 26.
 Chek (Mihaî, din Bistrița), 31.
Chintelec, 31.
 Chiruiță (Moldovean din Cîmpulung), 44.
 Ciceu (castelanul de, în 1524), 2.

Cîmpulung (moldovenesc), 10, 15, 27, 39, 41, 49, 51. (Vornic, în 1614), 36.
Cluj, 13, 15, 17, 23, 26-33, 36, 40, 43. (Judele, în 1598), 14.
 Cnejî romîni, 23.
 Constantin Voevod (Șerban), 43.
 Constantin Stolnicul (boier al lui Mihaî Viteazul), 22.
Constantinopol, 29.
Coșocna, 23, 30.
 Costea (boier moldovean de supt Ștefăniță-Vodă), 2.
 Csáky (Ștefan), 15, 20, 26, 31-2.
 Csomortány (Toma), 30.

D

Damian (Vistierul, boier al lui Ieremia Movilă), 28, 30.
 Deák (Andrei, sol), 38.
 Deák (János, sol), 37-9.
 Décsy (János, sol), 48-50.
 Deș, 21, 23, 25, 29, 32.
 Despot (Iacob, pretendent), 35 și n. 1.
 Diac (Gheorghe, soldat), 4.
 Diac (Mihaî, sol), 33.
Dipșa, 11, 15, 22, 25.

Dobokay (Francisc), 7.
 Docul (și fratele lui, boier moldoven), 44.
 Dorknecht (Ștefan, Bistrițean), 44-5.
 Dragoș (Vornicul, boier moldovean), 21, 24-5, 28.
 Dragoș (sol moldovean), 3.
 Dresler (Martin, Bistrițean), 33.
 Dumitra, 12, 21, 50.

E

„Eölvös“, 48.

Erdély (Ștefan), 34.

F

Făgăraș, 16, 19, 42-3, 48.
 Farkas Gheorghe, nobilardelean, 25.
 Feciorul (Matei, pîrcălab de Gurghi), 23.

Fejéregyháza (în Ținutul Bistriței), 17.
Felsa, 26.
 Feurtag (Ștefan, sol bistrițean), 38-9.

Fiotta (Ioan), 25.
 Flans (Ioachim, căpitan), 33.
 Francesf (ambasadorf, în Ardeal), 51.

Franck (Gheorghe, Bistrițean), 19,
 26-7, 30, 41.

G

Gabt (Valentin, căpitan), 15.
 Garbély (Martin, căpitan), 15.
 Gașul (Gavril Vistierul, boier moldovean), 2.
 Gavay (Nicolae), 15, 18, 20, 29.
 (Soția lui), 15.
 „Gensdorff“ (Gentzdorff), 19, 23.
 Germanf, 14, 20, 27, 32-3. V. și
 Silesienf.
 Gherla, 23, 26, 33, 43, 49-51.
 Goroslău, 32.
 Grecf, 26-7.

Grecul (Iani, boier al lui Mihail Viteazul), 31, 33.
 Greff (Matthias, Bistrițean), 1.
 Greff (Simon, Bistrițean), 2.
 Grendler (Valentin, Bistrițean), 30.
 Grigorovicf (Petru, Armeanul, credincios al lui Mihail Viteazul), 11, 26.
 Gurghiū, 22, 47.
 Gyeröffy (Ioan), 27, 30-3.
 Gyulaffy (Ladislav), 11.

H

Hatmanul (moldovean, 1613-4), 35.
 Henrici (Leonard, Bistrițean), 44.
 Hotin, 46, 48.

Hoșf moldovenf: Cheful, 11. Pascu-
 cul, 42.
 Hrizan (Armaș muntean), 21.
 Huszár Petru, și fiul lui, 14.

I

Jacobinus (Ioan, secretariū ardelean),
 29, 31.
 Iad, 2, 23, 48. (Matef din), 2. (Nicolae Moldner, din), 26, 28, 34.
 (Ștefan din), 1.
 Iancu-Vodă (Sasul, Domn al Moldovei), 10.
 Ianovicf (Toderașco, boier moldovean), 43.
 Iașf, 29, 33, 39, 42, 45.
 Ieremia (Vistiernicul, boier moldovean), 2.

Iernot, 51.
 Ihm Ștefan, Bistrițean), 15, 18-21,
 26, 30.
 Ilva, 46. (Lazăr Românul, din), 20.
 Inău, 16, 26-7. (Szabó Ferencz, căpitan de), 25-6.
 Iosif al II-lea (episcop de Ardeal), 52.
 Iósika (Ștefan, cancelariū al Ardealului), 14-5.
 Ivanco (Pitarul, boier moldovean), 2.

K

Kalmándy (Mihaï, căpitan), 18, 23.
 Kamuthy (Blasiu), 29, 31.
 Kanngiesser (Laurențiu, Bistrițean),
 41.
 Kápolnay (Ioan), 27.
 Károly (Petru, stipendiat bistrițean), 9.
 Kazas (Ioan), 27.
 Kemény (Ioan, principe al Ardealului), 47.
 Kemény Petru), 47.
 Kifner (Gheorghe, căpitan), 15.

Kirchner (Ioan, vice-căpitan), 15.
 Kiss (Grigore, căpitan), 26.
 Kobory (Martin, căpitan), 29.
 „Komloden“, 43.
 Kornis (Gașpar), 13.
 Kornis (Ioan), 36.
 Kovács (Petru, căpitan de haiduc), 49.
 Kovácsöczy (Wolfgang, cancelariu
 al Ardealului), 19.
 „Kychyd“, 12.
 „Kymlynémeth“, 15.

L

Lăpușneanu (Alexandru, Domn al
 Moldovei), 7-9.
 Leaflău, 17-8, 33.
 Leca Aga (boier muntean), 22-3, 28.
 Lechința, 20-1, 25, 31.
 Lividarius (Andrei, șambelan al lui
 Mihaï Viteazul), 23, 31.

Lugassy (Francisc, căpitan), 19.
 Lupu (Vasile, Domn al Moldovei),
 41-3, 45. (Fiicele sale: Maria).
 44. (Ruxanda), 46.
 Lutsch (Ștefan, sol), 49.
 Lynczig (Gheorghe, căpitan), 15.

M

Macskássy (Baltazar), 51.
 Maer, 46.
 Magno (Carlo, agent imperial), 33.
 Maramureș, 1, 51.
 Maria-Cristina (principeasă a Ardealului), 14.
 Marsigli (contele Ludovic-Ferdinand),
 53.
 Martinuzzi (cardinalul Gheorghe),
 5-6.
 Maurer (Ioan, meșter din Bistrița), 5.
 Melandus (Filip, Bistrițean), 42.
 Mihaï Viteazul (Domn al Țerii-Ro-
 mânești), 15-23, 25-8, 30-1.

Mihaï (Cărnărașul, boier muntean),
 24 și n.
 Mihale (Armașul, căpitan de Co-
 șocna saă de Cluj), 23-4.
 Mindszenty (Benedict), 24.
 Mirislău, 26, 30, 50.
 Mocod (Mihaï, cneaz de), 6.
 Moldova. Dieci: Andrei, 31. Gheor-
 ghe, 5, 7. Serdar, în 1659; 50.
 Salmon, trimes din, 3.
 Moscovia și Muscali, 48, 52.
 Movilă (Ieremia, Domn al Moldo-
 veii), 14-5, 34.

Movilă (Simion, Domn al Moldovei),
34.
Muncaci (episcopul de ; 1654), 47.

Muntenia și Munteni, 5, 13-4, 35.
Muraldi (dr. Ioan), 11.
„Myhes“, 19.

N

Nacul (Ioan-Ferdinand, boier moldovean), 51.
Nagy (János, agent bistrițean), 37.
Nemeș (Ioan, căpitan sîrb), 25.

Nistor (Trimes al lui Ieremia Movilă), 14.
Nușfalău, 9.
Nyakazó (Ioan), 26.

O

Olasz (Mihály, agent bistrițean), 37.
Orăș (Hatmanul, boier moldovean),
30-1.

Orăștia, 2.

P

Palaticzy (Gheorghe), 9.
Palko (János, căpitan), 4.
Pan (Ioan, căpitan sîrb), 25.
Peressith (Matei), 23, 30.
Petcu (odobășa), 25.
Péterfalva, 18.
Petki (István, căpitan), 46-7.
Petru Șchiopul (Domn al Moldovei),
9, 11.

Polonia și Poloni, 27, 30, 34,
48-9.
Popa Andreka (căpitan), 41.
Praga, 30.
Prepostváry (Ștefan), 33.
Pruț, 46.
Putna (mănăstirea), 39-41.

R

Rácz (Mihaí, căpitan sîrb), 21-4.
Radu Mihnea (Domn al Țerii-Românești), 24 n.
Rákóczy (Gheorghe I-lea, principe al Ardealului), 40-5.
Rákóczy (Gheorghe al II-lea, principe al Ardealului), 43, 45-6, 48-50.
Rákóczy (Ioan), 29, 30.
Rákóczy (Ludovic), 33.

Rákóczy (Sigismund, principe ardelean), 34.
Rareș (Ilie, Domn al Moldovei), 4-6.
Rareș (Petru, Domn al Moldovei), 4.
Rareș (Ștefan, Domn al Moldovei),
4, 5, 7, 8.
Reghinul săsesc, 21.
Reimer (Simon, Bistrițean), 38, 40.
Reteg, 33.

Reytermacher (Matei, căpitan), 4.
 Richter (Marcu, Bistrițean), 48.
 Rodelt sau Radelt (Gheorghe), 27.
 (Simon), 13, 18-9.
 Rodna, 6, 12, 24, 26, 30-1, 33, 36,
 40, 52. (János Deák din), 34-5.

Rosenberger (Grigore, om al lui
 Petru Rareș), 3, 8.
 Rusia (provincia), 46-7.
 «Rusnac» (episcop), 46.
 Rusul (Constantin, Trimes), 46, 48-9.

S

Safta (Doamna Moldovei), 50 și n.
 Sajó, 9, 15, 21, 29.
 Salva, 32-3.
 Sameș, 30.
 Sapponarius (Pavel, Bistrițean), 32.
 Sași, 14, 17-8, 20, 27, 32.
 Sattler (Andrei, Bistrițean), 19-21,
 25, 29, 31-2, 42.
 Sava (Armașul, boier moldovean),
 16, 22-3.
 Schincker (Gheorghe, căpitan), 15-6,
 24, 32.
 Schobelius (Francisc, notariu bistri-
 țean), 52-3.
 Scholaris (Andrei, soldat), 4.
 Schultz (Grigore, Bistrițean), 32.
 Schultz (Ioan, Bistrițean), 22.
 Schultz (Martin, jude bistrițean), 48.
 Schwertfeger (căpitan), 4.
 Secuime și Secuș, 20, 25.
 Senyey (Pancrațiu), 33.
 Sertor (Mihaș, căpitan), 16.
 Sibiliu, 3, 4, 15, 18-20, 25, 35.
 Sibrik (Gașpar), 25.

Sicmir, 15.
 Sighișoara, 19.
 Silesien (călăreț), 20.
 Șimlău, 32.
 Sinan-Pașa (Mare-Vizir), 14.
 Singiorz, 22, 26, 43, 51. (Popa Toa-
 der din, căpitan), 15.
 Sirbi (călăreț), 21, 23-6.
 Smigmatopoeus (Pavel, Bistrițean),
 27.
 Soliman-cel-Mare (Sultan), 5.
 Stanciu (Ștefan, soldat), 4.
 Ștefan-cel-Tinăr (Domn al Moldo-
 veș), 2.
 Stroiță (Vasco, Cămarăș de Rodna),
 8.
 Suceava, 47-8, 53.
 Sucevița (mănăstire), 48.
 Székely (Frederic), 33.
 Székely (Moise), 14, 19-27, 29, 30.
 Szentpály (Ioan), 28.
 Szilvásy (Baltazar), 31.
 Suzhay (Ștefan), 14.

T

Tamasfalvy (Ioan, căpitan de Secuș),
 24-5.
 Tatarș, 12-3, 37, 40, 43, 48-9, 51.
 Teaca, 20-1.
 Telciuș, 25, 31.
 Telman (Mihaș, Bistrițean), 44.

Teoctist (mitropolit al Moldovei), 2.
 Teodosie (Logofătul, boier muntean),
 23.
 Tepolt, Tepelt, Tepilt sau Tipelt
 (Ioan, Bistrițean), 28, 31, 33.
 Deutsch (Andrei, vice-căpitan), 24.

Teutsch (MihaÏ, căpitan), 15.
 Tholdy (Ștefan), 28.
 Thoroczky (pîrcălab de Bistrița), 435.
 Țiganî, 11, 21.
 Tököly (Imre, principe al Ardealu-
 lui), 51.
 Tomșa (Ștefan al II-lea, Domn al
 Moldovei), 35, 38.

Torneator (Martin, căpitan), 15.
 Totul (boier moldovean), 46.
 Trabanți, 47.
 Turci, 6, 9, 10, 12-4, 29, 36, 40,
 49-52.
 Turda, 18, 20, 23.

U

Unguri, 21, 23, 28.

Ușurul (Petru, al lui Iliș Rareș), 5.

V

Valea Rodnei, 2.
 Valonî, 33.
 Varlaam (Mitropolit al Moldovei), 40.
 Varticovici (Hatman al Moldovei), 5.
 Vașarhei, 20.

Vermeș, 21. (Nicolae din), 8.
 „Villa Valachalis” (la Sameș), 30-1.
 Vitéz (Nicolae), 28.
 Vrisher (Iacob, Bistrițean), 19.

W

Wallendorf (Ioan, Bistrițean), 44.
 Wayda (Mihail, fiul judei din Si-
 bliu), 12.
 Weidner (Urban, Bistrițean), 19, 33.

Weissbeck (Ștefan, Bistrițean), 47.
 «Wkoithyewisch» (Ștefan, nobil ar-
 delean), 26.

Z

Zelestey (Ioan), 26.
 Zenthey (Ballint, căpitan), 20.

„Zothyan” (vin de), 22.

TABLA NUMELOR PENTRU DOCUMENTELE PRIVITOARE LA ISTORIA CATOLICISMULUI ÎN PRINCIPATË.

NOTA. Cifrele din parentese sînt n-le de ordine ale documentelor.

A

Adam (dr., medic din Bucureşti), 249 (32). Adami (avocat din Iaşi), 208 (169), 252 (39). Aga (moldovean) (1702), 63. (1767), 110 (60). Agiudenî, 143 n. 2, 144, 147, 162, 174, 178-9, 197. Ahmed (Sultan), 91-2 (19). Ainer (Franciscan din Tîrgovişte), 245 (34). «Aisyumont» (general rus), 262 (47). Alba-Iulia, 159 n. 1, 217 (183), 286 (31). Albenî, 145 n. 1. Albrizio (nunciu în Germania), 428. Alciner (familia; catolicî din Cotnari), 58. (Gheorghe), 65. (Grigore), 58-9. (Ioan), 58. (Ursula), 68. Alexander (Frederic, staroste austriac la Craiova), 260 şi n. 2, 261, 262 (47), 460. Alexandru al VII-lea (Papă), 157, 426 (15), 427. Alexandru-cel-Bun (Domn al Moldovei), 154. Alexandru Mircea (Domn al Ţerei-Româneşti), 234 (12).	Alexandru Coconul (Domn al Moldovei şi Ţerei-Româneşti), 274 (3). Alexandru Iliaş (Domn al Moldovei şi Ţerei-Româneşti), 237 n. 1. Alexis (I., scriitor), 220 (187). Alghero, 219. Allinger (Iosif, catolic din Iaşi, cumnat cu Strachocki), 92 n. 1. Altieri (cardinalul), 429 n. 1. Alvincz. V. Vinţ. America, 223. Andreini (Bonaventura, Franciscan), 323. Angeloni (vicariu în Iaşi), 211-2 (173). Anglia, 337 (14). «Ani» (în Armenia), 430. Antim Ivireanul (Mitropolit al Ungrovlachiei), 257-8 (45). Anton (Prefect catolic în Iaşi), 106 (48-9). Antonie-Vodă (din Popeşti, Domn al Ţerei-Româneşti), 279 (13), 293 (47). Antonie-Vodă (Domn al Moldovei), 83 (6). Anton (vicariu catolic muntean, 1804), 335.

Antonelli (L., cardinal), 130 (90), 137.
 Apaffy (Francisc, notarîu), 453 (11).
 Aradul-Vechiû, 217 (183).
 Ararat, 430.
 Archetti (archiepiscop de Calcedonia, nunciu la Varşovia), 121 (73), 127 (83).
 Ardeal, 115, 121 (72), 216 (182), 217 (183), 238 (18), 268, 361, 362 (44), 364 (47), 368, 369 (48), 371, 375, 377 (52), 380-1, 387 (61), 389 (62), 390, 400 (71), 401 (72), 403 (76), 404 (78), 414, 418, 422, 439.
 Ardeal (episcop catolic de, 1823), 206, 401 (72). V. şi Cycki (Ştefan), Rudnay (Alexandru de).
 Ardeal (Lad. Bende, gardian al Franciscanilor din), 159 n. 1. V. şi Franciscanl.
 Ardeal (general-comandant în 1779), 118 (70), 119, 121 n. 2.
 Arduini (Petru-Rafael, episcop catolic de Carrae, resident în Iaşi), 214 (177-8), 215 şi n. 1, 216 (182), 217-8 şi n. 1, 219.
 Argeş (judeţul), 235 (13).
 Argeş (Iosif, episcop de), 347 (28) şi n. 1.
 Arlaud (Grigore, ceasornicar; şi soţia lui), 141 (99) şi n. 1.
 Armeni, 119, 130 n. 1, 136, 184

n. 3, 197, 212 (174), 220 n. 2, 235 (14), 240 (19), 310, 311 (81), 429 (22), 430, 431 (22), 438 şi n. 1, 461 (20).
 Armenia-Mare, 430.
 Armean (Iacob, patriarch, al uniţilor), 430.
 Armean (Isaac, episcop, în Moldova), 430, 431 (22).
 Arnăuţ, 75, 203 (157), 269, 329 (4), 330 (5).
 Aron-Vodă (Domn al Moldovei), 155.
 Arrieta y Berrio (Emanuel, Iesuit şi profesor), 327 (1) şi n. 2.
 Arsengo (Ieronim, episcop de Bacău), 155-6, 420-2.
 Asia, 63.
 August al II-lea (rege al Poloniei), 94 (24).
 August al III-lea (rege al Poloniei), 100 (38), 436 (26).
 Ausilia (Ioan-Maria, vice-prefect al Misiunii catolice din Iaşi), 103 (42).
 Austria, 184 (136), 192 (148), 202 (156), 219, 225 (195), 252-3 (41), 259, 327 şi urm., 333 (9), 338-40, 341 (19), 343 (20), 349 (30), 351 (34), 355 n. 2, 364 (46), 368, 369 (48), 372-3, 374 (51), 376 (51), 381, 388, 389 (61), 392, 393 (64), 399 (70), 411 (87), 440 şi n. 1.
 Axintie (Uricariul, cronicar), 68.

B

Babick (Ambrosie, paroch catolic în Bucureşti), 249 (33-4), 251 (37), 252 (40), 253 (41), 254-6 (43) şi 255 n. 1, 257 (44), 272, 323, 326, 336 (13), 346 (25-6), 347 (27), 348 (29), 354 (38), 365 (48),

366-8, 370-3, 377 (52), 385 (59), 387 (61), 388, 401 (73).
 Babick (Ioachim, Franciscan), 326.
 Babick (Moise, Franciscan din Cîmpulung), 267, 288-9 (37), 449 (5-6), 449 n. 1 şi 450 (6).

Bacău, 58, 78 n. 9, 100 (38), 101-2 (39), 144, 147 (107), 150 n. 1, 151-2 și n. 1, 156, 190 (143), 200, 352 (36), 418-9, 422, 436 (26). (locuitor), 151-2 și n. 1. (biserica catolică din), 214 (176). (mănăstirea catolică din), 80-1, 82 (4), 151-2, 154-8, 159 (114), 174, 416. (Ținut), 207 n. 1. (episcopat), 95 (24), 101-2 (39), 112 (66), 159 (115) și n. 1, 160 n. 1, 176, 189 (141), 193, 196 (149), 205 (162), 213 (174-5), 214 (178), 354-5 (39), 356, 394 (64), 400 (70-1), 407-9 (83), 411 (87), 416-7 (2), 421, 441.

Bacău (gardienul franciscan al mănăstirii din), 154. Gardienii cu numele: Cluj (Laurențiu de), Ebretz (Matiaș), Enyed (Martin de), Petrid (Ioan de), Satu-Mare (Matiaș de), Somogyvár (Francisc de), Szent-Mihály (Petru de), Udvarhély (Ștefan), Várallya (Gasper de), Vașarheid (Laurențiu de), 154-5.

Bahlui, 92 n. 1, 189 (140).

Baia, 257, 416, 421.

Băjescu (boier muntean), 291 (44).

Bălăceanu (Ioan, Vel Șătrar), 245 (24) și n. 1.

Bălăci (familie), 450 (7).

Balicești (moșneni din Șotînga), 230-1 (7), 234 (12), 236, 249 (31).

Balotă (căpitanul și fiul, Ștefan), 290-1 (43), 294 (50), 302 (65).

Băloțu (locuitorii din), 279 n. 2.

Balș (Constantin, Vel Logofăt de Țara-de-jos), 147 (108).

Balș (Maria, născută Ruset), 151.

Bălțata (jud. Bacău), 145 n. 1.

Banat, 362 (44), 375.

Bandini (Marc, arhiepiscop de Marcianopol), 154, 157-8.

Bănești (familie munteană), 279 n. 2.

Ban (monedă), 84 (9).

Banul (Pavel, secretariul Palatinului de Chiev), 70.

Bar (confederații din), 110 (62).

Barați (Trebeș), 78 (1), 82 (5), 99 (35, 37), 102, 106 (48-9) și n. 1, 144, 147 (107), 150-3 (112-3) și 150 n. 1, 154, 159 n. 1, 165 n. 2, 176, 193, 207 (166) și n. 2, 208 n. 1, 419.

Bărbătești (Hrizan din), 226 n. 1, 227 n. 1.

Barbieri (Ioan-Francisc Gabriel, misionariu în Moldova), 116 (128), 143 n. 2, 145 (104) și n. 1, 149 n. 1, 159-60 (115), 165 (125), 167, 168 (131), 169 (132-3), 183, 185 (137), 192 (147), 348 (30). „Barenza“ (lingă Hotin), 329 (5). **Barla** (Felice, catolic din Iași), 208 (169).

Barnowski (Miron, Domn al Moldovei), 97 (29). (Mihail, diacul său), 97 (29).

Barozzi (colonel rus), 332-3.

Barozzi (don, preot catolic), 137.

Bartalis (Anton, provincial franciscan al Ardealului), 271, 317 (98), 323, 365 (48), 367, 369 (49), 370-1, 377 (52), 388-9 (61).

Basarabia, 139, 170, 179, 197, 203 (156), 438 n. 1, 439.

Báthory (Sigismund, principe al Ardealului), 156.

Batthyány (cardinalul Ignățiu, episcop al Ardealului), 121 (91), 138-9, 140 (97).

Beder (de Barátos, Veniamin; predicator calvin la Vizantia), 364 (47), 400 (71).

Bedini (Gaetan. nunciu la Viena), 217 (183).

Belcești (jud. Iași), 211, 237-8 (17).

Belgrad, 132 (94) și n. 2, 237 n. 1, 370 (51), 399 (69).

Beltrami (catolic din Iași), 124.

- Bemches (staroste austriac la Cîmpulung), 308 n. 1.
- Beneveni (dr., prim-medic în Moldova), 125.
- Berardi (Iosif-Bonaventura, «Vasile»; episcop de Bacău), 147 (108), 149-50 (109) și 149 n. 1, 152 n. 1, 153 (113), 159 (115) și n. 1, 161-2 (121), 163 și n. 1, 164-5 și n. 2, 166 (127-8) și n. 2, 167 (129-30), 168-9 și 168 n. 2, 170 și urm., 184 n. 3, 185-7, 188 (138-9) și n. 2, 190-2 și n. 1, 193-4, 196 și n. 1, 197-8 și n. 1, 199-201, 202-3 (155-6), 203 (158), 204 (161), 207 (165), 209 (170), 349-50 (31) și n. 1, 352 (36), 353, 356, 357 (40), 362 (45), 363-4, 365 (47), 385 (57), 386, 394 (64), 397, 400 (70), 409 (83), 443-4 (332-3).
- Berlin, 132 (94).
- Bialis (Ștefan, Franciscan din Moldova), 129 n. 1, 131 (91), 139-40 (97).
- Bibescu (Dimitrie, boier muntean), 460.
- Bibescu (Gheorghe, boier muntean), 257 (44).
- Bibescu (Doamna, din Craiova), 260 n. 1.
- Bieganski (Stanislav, episcop de Bacău), 89, 91 (17), 93 (22), 97 (29).
- Bielina, 215 (179).
- Bigoni (F. A., general al Minorilor), 217-8 (184).
- Binder (I., staroste austriac la Cîmpulung), 322 (105).
- Birlad, 62, 179, 416.
- Bistrița (rîu), 74, 151, 193.
- Bistrița (provincie franciscană în Moldova), 205 (162).
- Blaj, V Bob (Ioan, episcop de).
- Blessessynski (soldat polon în Moldova), 60.
- Bob (Ioan, episcop de Blaj), 383, 414.
- Boșhila. V. Buchila.
- Bocșor (Ștefan, misionariu catolic), 143 n. 2, 150 (110), 337 (16), 341 (19), 352 (36), 353, 441-2.
- Bodești, 450 (9), 451 (10).
- Bodor (Ludovic, paroch catolic în Craiova), 255, 258-64 (47-8), 401 (72-3), 402-3 (75), 404 (77), 446-47 (39).
- Bodor (Vasile, preot catolic în Cîmpulung), 323.
- Boeml, 422.
- Boer de Recse (Ștefan, secretariu unguresc al lui Constantin Movilă), 419.
- Bogdan (Ioan, Vel Vornic de Țara-de-sus), 107 (51).
- Bogdánffy (Ambrosiu, Franciscan din Muntenia), 255-6, 323, 444-5 (36).
- Bohoncea, 147 (108).
- Bohul (Dumitrașco, al doilea Logofăt moldovean), 82 (5).
- Bolcunov (consul rus la București), 334, 337 (15).
- Bonauguri (Aloisiu, vicariu catolic muntean), 250-1 (36), 323, 326.
- Bondi (Mano, Căminar), 380.
- Borgia (Ștefan, secretariu al Propagandei), 130 (90).
- Borș (donator al bisericii catolice din Iași), 67-8.
- Bosnia, 82 (4), 222, 266.
- Bossia (Ioan-Francisc, din Milan, Prefect catolic în Moldova), 98 (32).
- Botești (jud. Iași), 86.
- Botoșani, 130 n. 1, 133-4, 198 n. 2, 220 n. 2, 329 (4), 330 (5), 430.
- Brădiceni, 266-8, 432 (25). (Cristofor, Franciscan, paroch în), 455 (14).
- Brăila, 96 (28), 212 (174), 436-7 (27).
- Brăiloiu (Barbu, Serdar muntean), 229-30 (5) și 230 n. 1, 448 (2).
- Brăiloiu (Constantin, Vel Stolnic și Ban muntean), 291 (43), 301-2 (64).

Brăiloiu (boier muntean din 1802), 259.

Braly. V. Bialis.

Branicki (contele, Mare-General al Coroanei), 436 (27) și n. 1, 437 n. 2.

Brănică (Stanislav, provincial iesuit), 55, 60.

Brăniștar (dregător moldoveni), 78 (1).

Brașov, 137 n. 1, 268, 286 (31) și n. 2, 307 (74-6), 325 (108), 461 (20). (Dima Gheorghe, hotnog din), 307 (74-6). (Monahia Casiana din), 306-7 (74). (Popa Dimitrie), 307 (74).

Brigido (contele, guvernator al Galiciiei), 119.

Brîncoveanu (Constantin, Domn al Țării-Românești), 229 n. 1, 281-2 (20), 285 (29) și n. 1, 286 (31), 311 (82), 375.

Brîncoveanu (Constantin, Mare-Logofăt și Mare-Spătar muntean), 234-5 (13), 305 (70), 306 (71), 455 (13).

Brocani (Dominic, Prefect catolic în Moldova), 143 n. 2, 151 (110-1), 160 n. 1, 163 (122), 174, 176-7, 192 (147), 196 n. 1, 204-5 (159-60), 207 (166 n. 1), 211, 338, 352 (36), 410 n. 1.

Broșteni, 208 n. 1. (Popa Nichita din), 304 n. 1.

Brühl (contele de, ministru saxon), 437 n. 2.

Brukner (chirurg brașovean), 137 n. 1.

Brunn (Francisc von, dr., din Făgăraș), 137 n. 1.

Buchila, 145 n. 1.

Bucovina, 59, 119-20, 127 (82), 333 (9).

Bucșănescu (Sandu, Păharnic muntean), 236.

București, 119, 122 (76), 132 (94), 135-7 și n. 1, 185 (137), 213 n. 1, 217 (183), 220 (187), 226, 227 n. 1, 3, 228-9 (4), 230 n. 1, 231 (8), 232-3 (11), 234-6 (13-5), 239 n. 2, 240 (19), 242 (20), 244-5 (23-4), 249 (34), 251 (37), 252-3 (41), 254 (42), 255, 257 (44), 262 (47), 266-71, 272, 294-5 (51), 301 (64), 310, 311 (82), 312 (83-4, 315-6 (92), 319-20 (100-1), 324-5 (108), 326, 327 (1), 333 (11), 334-6, 337 (14-5), 344 (23), 345-7, 348 (29-30), 354 (37-8), 357 (41), 358-61, 362 (44), 365 (48), 366-83, 384 (56), 385 (58-9), 387 (61), 388-91, 392-3 (63), 394-5 (65), 397, 399 (69), 400 (72), 401-3 și n. 1, 404 (76-7), 405 (79), 406 (81), 407 (81-2), 409 (84), 410-1 (86), 412-3 (90), 444 (34), 445, 446 n. 1, 448 n. 1, 453 (11), 455 (13), 456-8 (15-6), 459 (19), 460.

București (Agenția din), 253 (41), 264 (49), 318, 358, 395 (65), 414. (Bărăția), 213 n. 1, 235 n. 1, 240 (19), 246 (27), 249 (33), 264 (49), 334, 336, 337 (14), 344-5 (23), 346 (24), 347 (27), 358, 365 (48), 366, 368, 370-2, 375, 376 (51), 401, 406 (81). (Prăvăliile Bărăției), 252 (40). (Capele catolice), 388, 390. (Biserici ortodoxe: Sf. Gheorghe vechi), 228-9 (4), 336 (13). (Radu-Vodă), 337 (14). (Egumeni: Hrisant), 235 n. 1. (Ignatie), 315-6 (92). (Preoți: Iosif, arhimandrit), 382 (56), (Pavel, preot), 226. Boiangii, 249 (32). Butnari (vâtaș de), 84 (9). (Catolic din), 249 (32), 369-71 (49). (Cimitirul catolic), 253 (41). (Curtea Sf. Sava),

137 n. 1. (Lupu, dascăl slavonesc), 227 n. 1, 3. (Hanul lui Papazoglu), 240-1 (19), 337 (14). Filaret (Fîntîna lui), 135 (96). Luteran (superintendentul, din; 1816, 1819), 364 (46), 385 (58). (Mitropolia), 235 (13), 335, 341 (19), 381. (Strade și clădiri). (Lipsănia), 264 (49). (Pușcăria), 264 (49). (Șelari), 336 (12). (Tăbaci), 137 n. 1. (Școala catolică din), 264 (49), 366, 383, 388, 401 (72), 402-3 (75) și 403 n. 1, 404 (77), 412 (90). (Școli românești din), 383.
Budescu (Mihaî, boier oltean), 452.

Budișteanu (Nastase, boier muntean), 289 n. 1.
Bughea, 319 (99).
Buldumești, 247 (28).
Bulgaria și Bulgari, 82 (4), 122 (76), 197, 200, 213 n. 1, 217 (183), 253-4 (42), 265, 360, 365 (48), 366, 369 (48), 390, 399 (69), 401 (73), 405 (79), 432 (23, 25), 445-6 (37), 446 (38), 449 (5).
Bulgaria (Provincia franciscană), 178, 274 (3), 283 (24), 309-11 (81), 368.
Buruieștii, 147 (108).
Bykowski (soldat polon în Moldova), 60.

C

Căcăceni, 147 (108).
Cagni (Francisc, din Spello; Franciscan originar din Moldova), 218 n. 1.
Calcagni (Sebastian, consul francez în Iași), 220 n. 2.
Calimah (Alexandru, Domn al Moldovei), 73, 142 n. 2, 187.
Calimah (Gavril, mitropolit al Moldovei), 2, 76.
Calimah (Grigore, Domn al Moldovei), 122 (75), 186, 438.
Calimah (Ioan, Domn al Moldovei), 85 n. 1, 438 n. 1.
Calimah (Scariat, Domn al Moldovei), 166 (127), 184 (136), 188 (139), 189 (140-1) și n. 1, 190 (145), 191, 194-5, 196 (150), 198 (152), 199 (153), 202 (156), 203 (157), 349-50 (31), 351 (32-3), 352 (35), 354-5 (39), 356, 357 (40), 362 (45), 363, 385 (57), 397.

Calimah (boier). V. Calmășul.
Călinești (Chirica, negustorul din; Muscel), 290 (43).
Calmășul (Dumirachi, Vel Ban), 107 (51).
Calmuci, 71.
Calotă (Portar muntean), 279 n. 2.
Călugăra, 74, 102, 144, 147 (107), 150 (112), 153 (113). 162, 174, 176-7, 197, 209 (170), 216 (181), 219, 342, 352 (36).
Calvini, 371.
Cămenia, 61-2, 66, 68, 71-2, 85 (15), 86, 119, 125, 331 (6), 431 (22). (Episcopii de), 203 (156).
Căminarii (dregători), 229 (4).
Campo-Franco (Bonaventura de, Prefect franciscan), 425-6 (14).
Candia (Francisc Pustis de, Franciscan), 415-7 (2).
Canta (Hatman), 106 (48).
Cantacuzino (Iordachi, Vel Logofăt moldovean), 107 (51-2).

- Cantacuzino (Matei, Armaș și Paharnic muntean), 233 (11), 291 (43).
- Cantacuzino (Șerban, Domn al Țerii-Românești), 237 n. 1, 279 (13), 289 (16).
- Cantacuzino (Ștefan, Domn al Țerii-Românești), 286-7 (32) și 287 n. 1, 311 (82).
- Cantacuzino (Zoița), 245 (24).
- Cantacuzino (Deleanu, Ioan), 124, 126 (78) și n. 1.
- Cantemir (Antioh, Domn al Moldovei), 87 n. 1, 93 (21), 100 (38).
- Cantemir (Constantin, Domn al Moldovei), 83 (6), 89.
- Cantemir (Constantin, fiul lui Antioh, ofițer rus), 122 (74).
- Cantemir (Dimitrie, Domn al Moldovei), 71, 91 (18).
- Cantemir (Ioan de, secretariu, apoi cancelariu al Agenției din Iași), 187, 338 (68).
- Cantono (Angelo, Franciscan, econom al episcopatului din Bacău), 77.
- Capanlii, 240 (19).
- Caraffa (nunciu la Viena), 426 (15).
- Caragea (Ioan Gheorghe, Domn al Țerii-Românești), 319-20 (100), 346 (26), 349 (30), 354 (37), 359 (43), 360, 362 (44), 372-3, 375, 379-81, 382 (55), 384 (56), 395 (65), 398-9 (69), 459 (19).
- Caragea (Iordachi, Pitar muntean), 455 (13).
- Caragea (Nicolae, Domn al Țerii-Românești), 313 n. 1.
- Caragea (Gheorghe, misionar la Tulcea), 264 (49).
- Caransebeș, 325 (109).
- Carenzi (Bonaventura, episcop de Bacău), 160 (117), 164 (123) și n. 2, 168 (131, 174, 184-5 (136), 188 n. 1. 194.
- Carimani (familia), 323-4 (107).
- Carisi Iosif, Prefect catolic în Iași, 172-6.
- Carol al VI-lea (Împărat german), 258 (47), 309, 374 51, 432 (25).
- Carol-Albert (rege al Sardiniei), 219.
- Carp (boier moldovean), 125.
- Cărti (ale Iesuiților din Iași), 54-5, 61. (catolice, manuscrise), 116 n. 1. (tipărite), 215 n. 1.
- Catargiu (Constantin, Serdar și Agă), 233-4 (12), 236.
- Catargiu (Hatmanul, ginerele lui Gri-gore Al. Ghica), 112 (65), 122 (75), 124, 128 (86), 186.
- Catargiu (Ilie, boier moldovean), 66-7.
- Cazaci, 69, 70-1, 75, 211, 212 (173).
- Ceaurul (Vasile; și soția lui, sora lui Mihai-Vodă Racoviță), 67.
- Ceplenița, 203 (158).
- Ceraulo (Franciscan), 218 (285).
- Ceremuș, 60.
- Černăuți, 328-30 (3-5), 353, 357 (41, 399-400 (70-1), 438).
- Cetatea-Albă, 430.
- Cetfertisch (principe), 75.
- Chabert (Pierre, din Iași), 125.
- Chersa (în Armenia), 430.
- Chiari (Andrei de, Franciscan din Moldova), 167 (130), 179.
- Chiev, 431 (22) (Palatinul de, aderent al lui Carol al XII-lea), 69.
- Chigi (cardinal), 426 (15), 427 (16).
- Childești. V. Pildești.
- Chilia, 96 (28).
- Chinez (președinte al Guvernului oltenean), 263.
- Chios, 456 n. 1.
- Chiprovaci, 278 (10). (P. Daniil din), 265. (P. Luca de), 265.
- Chirico (Luca de, consul rus la București), 345 (23), 348 (29), 360.
- Chiselev (Pavel Dimitrievici, general; președinte al Divanurilor din principate), 253 (41).

Chrzanowska (Lucia de, soția Agentului Lippa), 210 n. 2.

Chudkow, 60.

Cîmpulung, 265, 269-71, 273 și urm., 365 (48), 367-8, 373, 374 (51), 375, 376 (51), 378, 387 (61), 388, 389 (62), 403 (75), 410 (86), 412-3 (90), 444 (36).

Locuitorii, 274 (4), 275, 276 (6-7), 277 (9), 280 (14) și n. 3, 281 (18), 284 (26), 287 (33), 273 (48), 296 (54), 302 (64), 303-4 (67) și 304 n. 1, 306 (71), 308 (78-9), 311 (82), 312 (84-5), 313 (87) și n. 2, 314 (89), 316 (92-3), 317 (97), 318.

Sași din, 273 (2), 274 (3-4), 275 (5, 276-7 (8-9) și n. 1, 279 (12), 280 (14-5), 281 (18), 282 n. 1, 284 (25-6), 285 (28), 287 (35), 289-90 (40), 290 (41, 43), 293 (48), 295 (52-3), 296 n. 1, 297 (56, 299 (60), 302 (65), 303-4 (67), 305 (70), 306 (72), 307 (73), 308 (80) și n. 1, 311 (82), 312 (84), 313 (86), 316 n. 3, 317 (96), 318, 319 (99), 324 (107).

Greci din, 284 (27), 291-2 (46).

Morari din, 283 n. 2. Sîpunarî, 316 n. 2. Zidarî, 319 (99).

Locuitorii anume: Dascălul Vlaicu, zugrav, 316 n. 3. Logofătul Costea, 308 (79). Logofătul Ionișă bărbierul, 317 (97). Mihaî Pupistanul, 289 n. 1. Francisco Marini, 292 (46). Sîrbul (Iacob), 316 (94). Sîrbul (Stan), 290 (42).

Mănăstirea domnească din, 302 (65), 322 (105), 347 (28) și n. 1. Egumenii (cel din 1748), 304-5 (69). (Melhisedec, 275 n. 2.

Biserica catolică, 280 (15). 281 (17), 285 (28), 286-7 (32), 288-9 (37-8), 290 (42), 291 (43-4), 306 (74), 309, 316-9 (94) și n. 1, 318 9,

320 (101), 324-5 (108, 347-8 (28). (Vechia biserică catolică Klosser), 278 (10), 283 (22).

Preoții catolici fără nume, 273 (2), 274 (3), 278 (10), 288 (36), 290 (41), 292-3 (47), 293 (48), 295-6 (53), 296-7 (56). 298-9 (59), 299 (60-1), 300-1 (62, 64), 304-5 (69), 305 (70-1), 306 (71, 308 (79), 312 (83, 85), 313 n. 2, 320-1 (102).

Preoții catolici anume: Anania, 277 (8). Barnaba, 316 (93). Bogdan egumen, 286 (7 (32). 292-3 (47). Daniil, 282 (20-1), 284 (25-6). Dimitrie, 276-7 (8). Dionisie, gardian său egumen, 306 (73), 307 (75). Fejér (Paul, egumen), 285-6 (30), 287 (34). 289 (39). Frujic (Ilie, egumen), 308 (78). Gheorghe (Sasul), 278-9 (12). Grigore, 278-9 (12). Iacob, 289 (39). Ioanichie, 307 (76). Iosif (egumen), 314 (89). Iosif (preot), 278-9 (12). Kornich (Nicula), 266, 284 (27, 285 (29). Kronbauer (Francisc, egumen), 296 (55). Laurențiu (gardian, 293 (49). Luca, 280 (15), 281 (18, 282 (20), 283 (23). Ștefan, 265, 284 (25). Alt Ștefan, 293 (47), 294 (49). Toma, 287 (33). Vasile (proegumen), 297 (57). Zich Lazăr, 307 (76). V. și Franciscanî.

Preoții ortodocși: Ancuța (preoteasă), 289 (39). Dorotei (arhimandrit), 313 n. 2. Dumitru (diacon), 281 (18). Gheorghe (preot la Vinerea-Mare), 316 n. 2. Grigore, 313 n. 2. Manole 313 n. 2. Neagoe, 318. Sai (?), 313 n. 2. Sava, 281 (18), Spirea (diacon), 284 (27). Transdafir, 279 (12).

Dregători. Judeși: Andrei, 277 n. 1, 280 (15), 284 (26). Constantin, 294 (49). Gherghie, 275-6 (6),

- 291 (43). Lațcu, 292-3 (47). Laurențiu, 273 (1). Manoli, 281 n. 1. Pană, 294 (49). Pătru (Sasul), 290 (43).
- Pirgarî (Ivan), 304 n. 1.
- Goșmanî, 274 (4), 277 (8) și n. 1, 279 (12). 280 (14-5) și n. 1, 284, 288-9 (37).
- Căpițanî, 315 n. 1.
- Strade și părțî ale orașului. «Ulița tirgului», 312 (85), 319 (99). Casa bisericii catolice, 285 n. 1. «Valea», 284 (25) și n. 1.
- Cînenî, 268.
- Ciocănel (din Brașov), 286 (31).
- Ciocăneștii (jud. Muscel), 315.
- Ciopele, 213 n. 1, 250-1 (36), 253-4 (42), 264 (49), 346 (26), 360-1, 365 (48), 366, 369 (48), 374 (50), 379, 382 (56), 384, 390, 399 (69), 402 (74), 404 (76), 407 (82), 411 (86), 414, 446 (38).
- Cioran (Constantin, Postelnic muntean), 233 n. 2, 237-8 (17), 241-2 (20), 243 (21), 244 (22), 245 (24, 26), 248-9 (31), 255 n. 2.
- Ciorana, 147 (108).
- Ciorogirleanu (Barbu, Sluger muntean), 236.
- Cîrcinov, 319 (99), 413 (90).
- Cîrligătura, 87 n. 1.
- Città di Pieve, 189 (141).
- Ciubărciū, 102.
- Cladova, 446 (38).
- Cleja, 144, 147 (107), 175, 197, 198 (151), 342, 353.
- Clement al VIII-lea (Papă), 156.
- Clemental X-lea (Papă), 428, 429 (21).
- Clement al XI-lea (Papă), 62.
- Clucer (moldovean, din 1708), 67.
- Clucer (Constantin; muntean), 291 (43).
- Cluj, 99 (34), 146 (106), 159 n. 1, 205-6 (164), 210 (171), 216 (182).
- Coburg (prințul de, general austriac), 239 n. 2, 314 (91), 328 (3), 329-30 (5), 459 (19).
- Cocoreanu (Moise, Vornic de Poartă în Moldova), 107 (51).
- Cocorescu (Constantin, Paharnic și Clucer muntean), 236, 246 (26).
- Codrica Panait, secretariu domnesc), 137 n. 1, 331 (7).
- Colac (obiceiul), 238 (18).
- Colfoc (Iordachi, boier muntean), 236.
- Colomea, 60.
- Colonna (Iosif, Franciscan), 177, 185 (136).
- Comișii muntenii: Constantin, 1734, 291 (43). Șerban, 1696, 282 (21).
- Constantin-Vodă Șerban (Domn al Țerii-Româneștii), 278 (10).
- Constantinopol, 70, 92 (19), 100-1 (38), 118 (69), 140 (98), 162, 170, 180, 183, 185 (137), 194, 197, 348 (30), 357 (40), 362-3 (45), 378, 381, 384 (56), 385 (57), 386, 394 (64), 395 (66), 408, 409 (83), 430, 437 n. 1, 443 (32). (Patriarhat grec de), 415 (2).
- Copoș, 74, 98 (32), 103 (41), 108 (54), 123 (78), 192 (147).
- Coradini (Angelo, negustor din Iași), 168 (131).
- Corcolai, 230 n. 1.
- Cordi (Romuald, Prefect catolic în Iași), 98 n. 1, 103 (41).
- Corini (chirurg din Bucureștii), 125.
- Cornăneanca, 259.
- Cornet (deal; jud. Dîmbovița), 246 (27), 255 n. 2.
- Cosbicieni, 207 n. 2.
- Cosmi (Ștefan, arhiepiscop de Spalato), 431-2 (23).
- Costachi (Constantin), 64 și n. 2, 68.
- Costachi (Logofătul; 1783), 124, 126 n. 1.
- Costachi (Veniamin, Mitropolit al

Moldovei), 169 (133), 199 (152), 213 (175), 386, 398 (68), 408 411 (87), 439-40.
 Costin (familia), 58.
 Costin (Ioan), 63-4.
 Costin (Miron), 56-7, 59.
 Costin (Nicolae), 62, 64-5, 68.
 Cotnar, 58-9, 61, 68-9, 85 (15), 92 n. 1, 95 (27) și n. 2, 102, 126 (78), 132 n. 1, 142 n. 2, 177, 416, 421. (Saș din), 95 n. 2.
 Parochii catolice: Berlinski (Ioan-Baptist), 58. Tomanowicz (Francisc), 85 (15).
 Cotroceni (Partenie, egumen de), 281 (19).
 Cozala (Armenia), 430.
 Cozma (Mitropolit muntean), 459 (19).
 Cracovia, 421.
 Cracovia (castelanul de, 1708), 67. (castelana de, 1762), 438.
 Craiova, 232 (10), 252-3 (41), 255, 258-64 (47-8), 265-7, 399 (69), 410 (86), 432 (25), 446 (38), 446-7 (39), 460.
 Locuitori: Croitor, 262 (47). Fierar, 261. Muscalagiu, 262 (47). Olari, 259. Pitar, 259. Boier: Zinca, 260 n. 1. C. Dima, 260 n. 1.
 Catolice. Biserica, 258 (47). Cimitirul, 262-4 (48), 446-7 (39). (Preotul Serafim), 232 (10).
 Luterani și calvini, 262-4 (48), 446 (39). Dahn, 263.

Agentia austriacă, 259-60.
 Crasnostaw, 61.
 Creta, 79 n. 1. V. și Candia.
 Crimeia, 139.
 Crețulescu (C., Spatar), 233 (11).
 Crețulescu (C., Logofăt), 291 (43).
 Crețulescu (Iordachi, Vornic), 291 (43).
 Crețulescu (Toma, Clucer), 233 (11).
 Csabraski (Matei, paroh în Craiova), 260.
 Csik-Somlyó, 79-82 (3), 153-9 (114) și 159 n. 1, 206, 417-8.
 Csubrin (Anton, gardian al mănăstirii catolice din Cîmpulung), 313 (86-7) și n. 1, 314 (90), 315 n. 1, 316 (93-4) și n. 2, 3; 317-8, 323, 325 (109), 326, 367, 370, 372, 377 (52), 387 (61), 388, 389 (61), 392. (Vicariul lui, 367).
 Csubrin (Ieronim, definitor; preot catolic la Cîmpulung), 302-3 (65), 303-4 (67).
 Cuciur (Iorga; Clucerul, din Cîmpulung), 292-3 (47), 294 (49), 301 (63-4), 302, 303-4 (68, 305 (70-1).
 Cucuriga (Cucuruza; jud. Muscel), 314 (89), 315 n. 1.
 Culm, 415 (1). (Ioan, episcop de), 415 (1).
 Cutuzov (feldmareșalul conte Mihail), 345 (23).
 Cycki (Ștefan, episcop al Ardealului), 421.

D

Dabija (Istrati, Domn al Moldovei), 78 (1), 430.
 Dări, 83 (6), 84 (11), 95 (26), 97 (30), 103 (40), 105 (47), 273 (2), 287 (35), 289-90 (40), 295 (52).

Dărvări, 239.
 Dascăli (catolice), 146 n. 1.
 Deal (în, biserică catolică din jud. Bacău), 174-5.

Dealul (Iani, ispravnic al mănăstirii)
233-4 (12 .
Deleni, 211.
Dénés (Emeric, preot și profesor),
200-1 (153), 209 (170), 409 (85).
Depasta (Spatar), 125.
Descălecarea (principatulul muntean),
303 (66)
Desetină, 85 (13).
Deva, 255, 311 (81), 316 (94), 325-6
(109), 435, 444-5 (36). Provin-
cialul de). V. Gyurma.
Diac (Grigore, fiul popei Vasile),
97 (29).
Diamandi (Sluger moldovean), 60.
Didinski (nobil polon), 119.
Dietrichstein (cardinal), 420.
Dîmbovița (Ținut), 238-40 (18), 243-4
(22), 246 (27). (Tribunalul), 256.
Dłuski (Iacob, episcop de Bacău),
83 (7), 159 (115).
Dobra (Petru, de Zlatna, traducă-
torul Pravilei muntene), 451-3 (11).
Dörre (Florian, Franciscan), 254 (43),
255. 257-8 (45), 461 (20).
Donicî (Andronachi, Vel Paharnic),
142 n. 2, 208 n. 2.
Dorcelli (dr.), 125.
Doria-Pamfil cardinal), 166 (127).
Dovanlia (Paul, episcop latin de Ni-
copol), 117-8 (69), 122 (76), 132

(94 , 135-7, 313-4 88), 324 (107 ,
326, 334-5, 365 (48), 371, 375.
Drăgășani, 413 (90 .
Duca-Vodă (Domn al Moldovei),
78-9 (2) și n. 1, 82 (4). 379
(13), 302 (65). (Fratele lui . 79 n.
Duca-Vodă (Constantin, Domn al
Moldovei), 61, 63, 84 (11-2) și
n. 2, 85 (13), 87 n. 1.
Duca (din Tassos, tipograf), 108 (54).
Duczyminski (nobil polon), 70.
Dudescu (Constantin, Logofăt, Spa-
tar, Vornic muntean), 233 (11 ,
234-5 (13), 291 (43 , 305 (70).
Dudescu (Dimitrie, Vel Vornic , 298-9
(59 .
Dudescu (N.), 455 (13).
Dudescu (Vornic, 1830 , 324 107 .
Dudești, 390, 407 (82). V. și Cioplea.
Duldner (Gheorghe, gerant al Agen-
ției din Iași), 343 (21 .
Dumești (Toxoben), 85 13 , 86.
Dunăre, 169 (134).
Duralin (Petru, Bulgar catolic din
Rîmnicul Vilcei), 433, 452-3 (11 ,
459 (20). (Gheorghe Petru, Fran-
ciscan), 266.
Duralia (livada lui Petru Duralin),
460 n. 2.
Dziubinski (nobil polon , 70.

E

Efes (arhiepiscopul de, nunciu la
Viena), 215-6 (180) și n. 1.
Einmer (Adrian, Franciscan din Bu-
curești), 135-6 (96), 270.
Eisenbach (A. von, Agent austriac
în Iași), 222 (191), 225 (195).
Elena (Doamna, presupusă principesă

moldoveană, patronă a catolicis-
mului , 177, 180 112)
Eliade (Rădulescu, Ioan), 220 (187
Engelhardt (general rus, vice-preșe-
dinte al Divanului muntean), 343-4
(22), 345 (23).
Enghiuiliu (Bucureștean , 35 (96 .

Engleji, 185 (137).
 Enzenberg (general austriac), 459 (19).
 Epurești (moșneni din Șotunga), 236, 237-8 (17), 249 (31).
 Ercolani (Fortunato, episcop latin de Nicopol), 197, 324 (107), 346-7 (26), 354 (37), 357-8 (41), 359 (42), 360-1, 362 (44), 365 (48), 366-73, 374 (50), 377 (52, 54), 378-81, 382 (56), 385 (58-9), 387 (61), 388-91, 392-3 (63), 394-5

(65), 397, 399 (69). (Fratele lui), 354 (77).
 Esztergom, 221-2 (189-90), 223.
 Eterie și eteriști, 398 (67-8), 402 (75), 404 (78).
 Evangelista (Ioan-Francisc, secretariu al lui Gaigorașco-Vodă Ghica), 429 (21) și n. 1.
 Evreii, 58, 124, 143 n. 2, 186, 211, 310, 327 n. 1, 357-8 (41), 371, 382 (56), 384 (56), 438.

F

Fabri (colonel austriac), 329 (3-4), 330 (5).
 Făgăraș, 418.
 Fălticeni, 220 n. 2.
 Faraoni, 74-5, 102, 109 (59), 144, 147 (107), 174-6, 197, 205 (162), 342, 353.
 Fărcășani, 175, 177.
 Fedeleșoiu, (mănăstire), 452.
 Ferar (dr., medic în București), 252 n. 2.
 Ferdinand al III-lea (Împărat al Austriei), 222 (190), 424-5 (13).
 Ferent (șef de catane, ucis în Moldova), 152.
 Ferreri (Francisc, episcop latin de Nicopol), 165 (125), 184 n. 3, 192 (147), 317 (98), 324 (107), 344 (23), 346-7 (26-7), 365 (48), 371, 375, 390.
 Fieschi (Ecatarina, din Cimpulung), 323.
 Filipescu (N., Vel Vistier), 240-1 (19).
 Filippo (don, corespondent al lui Berardi), 167 (130).
 Fischer (Alexandru, Prefect catolic în Iași), 93 (22), 97 (29), 432 (24).

Fleischhackl (von Hakenau, Agent austriac în București), 252 n. 1, 319-20 (100), 344 (23), 345, 347-8 (29), 354 (37-8), 357 (41), 358-61, 362 (44), 365 (48), 366-8, 369 (48), 372-9, 385 (58-9), 389 (62), 390-1 și n. 1, 392-3 (63), 394-5 (65), 398-9 (69), 400 (72), 401-4 n. 1, 403 (79), 406 (81), 407 (81-2), 412 (89), 413-4, 444 (34).
 Fleury (Flûry; profesor de franțuzește la București), 125.
 Florescu (Ioan, Paharnic muntean), 238 (17).
 Floresții (jud. Puțna), 67, 145 n. 1.
 Focșani, 219.
 Fornetty (Anton, vice-consul frances la Iași), 165 (425) și n. 2, 443-4 (32-3).
 Fotescu (Paharnicul Constantin, Muntean), 228 (3).
 Franciscani, 90, 92 (21) și n. 1, 93 (21), 102, 107 (52-3), 108 (53), 113, 155, 157-8, 191 (145), 264 și n. 1, 265 și urm., 416-7, 437 n. 2. (Generalul lor), 79-82 (3), 209 (171), 214 (177), 216 n. 1, 311 (81).
 (Din provincia Bulgariei), 249 (33).

- 250-1 (36), 367, 370-3, 374 51), 375, 377 52, 387-9 61, 390, 392, 398 69, 401 72, 410 81), 412 90).
- (Din provincia Ungariei), 222 190. Franciscanî din Misiunea bulgaro-vlahă, anume:
- Adami, 127 (82), 134. Agonczi (Grigore, 270. Amelia Silvestru de, din Foggia), 95 (25). Angyalos (Ludovic de, 156. Antonio (don, 160 n. 1. Arbusti, 131 (91).
- Balás Paul, 271. Balás (Tadeu, 269. Balásfy Mihai), 155. Beck (Fulgentiu, 270. Bibich Carol, 267. B'nder Pascal, 267. Both (Laurențiu), 267. Botos Vena ițiu), 323. Burchval Ivo), 269-70.
- Cadebo mag., 75. Caietan Polon, 134-5 95). Cajoni, 73-5, 77. Cantoni, 140 (97. Castellu Cristofor, 268. Ceiazer Marc, 283 24. Chierolanza Francisc, 72-4. Conigani Didacus, 82 4. Cordiani, 130 91. Csabraski Matei). V. Csabraski. Czungin Anton), 2 7.
- Deanovich I., provincia', 265, 281 (17. Dedul (Didac), 267. Deig (Arhanghel, 270. Dervodelin Capistran, 268. (Desbich (I.), 268. Dinczendorf Magnus), 266. Dóbai (Andreï, 271. Domokos Casımır, 82 4. Donnerlein (Bernard, 270. Dornbein Bernard, 323. Dudin Francisc, 267.
- Ehrlacher (Matei, 270. Elekes (Aaron, 445 (36. Ertl Rudolf), 269.
- Fabri (Francisc), 204 (159-60), 398 (68. Finta (Pancrațiu, 174-6, 198 (151, 353. (Franich Angel), 323. Frankovics (Grigore), 449 (4).
- Garefalvi Bonaventura), 82 (4). Gavet (mag.), 75. Giovaninetti (Bonaventura), 73. Gotthold (Augustin, 445 36. Golim (Celestin, 143 n. 2. Graff Ciprian, 271. Graffinger Cristofor, 267. Greisel (Leo), 270. Griffi Ludovic-Antoniu, 99 34), 146 (106. Gruber (Malachia), 269.
- Hagea Bonaventura, 207 (183.
- Iacob năstavnici, 319 99). Iakovich (Marcu), 265. Iakabffy (Alexie), 323. Ianucci (Ștefan), 204 159-60), 208 n. 2, 210 n. 2. Illyes (Tobia), 445 (36. Iordan (vicariu), 317 (98). Iosif, 358. Ivandeolin (Toma), 267.
- Janitor (Mihai, 266. Jegenyey (Francisc), 82 4. Jung Alexandru, 326.
- Kajtár Ștefan, 268. Kecskeméti Augustin, 272, 326. Kiss Ludovic, 271, 325 109. Klucha (Ladislau, 323. Krassula Augustin sau Argentin), 269, 323. Kronholz (Bernard), 325 (109. Kröskorszki (Atanasie, 267. Kubik (Ștefan, 270, 323, 325-6.
- Lajos (Bonaventura), 271. Lanko (Francisc), 265. Ledermiller (Sigmund), 323. Lévák (Ladislau, 270. Lippa (Deodat de, 449-50 (6). Lippes (Felix), 267. Löhr (Malachia), 271. Losteiner Leonard, 159 114). Ludovic (din București), 235 (14.
- Maffei (Luigi, 131 (91), 144. Magyar (Cristofor, 255. Majer (Valentin), 405 (78). Malachia (Samuel), 220 n. 2. Malachian (Paul), 213 (174). Malinski (Silvestru), 129 (88) și n. 1. Mangich (Gavril), 266. (Grigore, provincial). 433. Marinovich (Blasiu), 266, 433. (Iosif, provincial), 433. Matteo, 358. Mátyás, 267. Mergens (Atanasie, 270. Mihályak (Șt.), 324 (107), 445 36). Moldován (Nic.).

269. Morg (Iosif), 325 (108). Müller (Gheorghe), 267. (Alexandru), 267.
- Nagy (Gervasiu), 272. (Sigismund), 445 (36). Narducci, 175. Novák (Grigore), 272, 323. Nyes (Homonbonus), 271. Nikolantin (Anton), 460 n. 2. (Deodat), 266. (Gheorghe), 266. (Paul), 266. Nikolik (Nikolich; I.), 268. (Martin), 270, 323, 325 (109), 326.
- Ocsowszki (Cristofor), 269.
- Panyák (Isidor), 326. Papp (Simion), 271. Paulichan (Filip), 266. Paulityanich (Paul), 323. Peffdin (Grigore), 268. Pellegrini, 218 (185). Peller (Victor), 271, 326. Pestin (Francisc), 266. Petter (Moise), 267. Petzalovits (Petru), 265. Pier-son, 73. Polieri (Didacus), 269. Possin, 451 (11). Prachner (Gaspar), 267. Prijich (Petru), 266. Prisch (Petru), 265. Proli (mag.), 255. Pruziska (Sebastian), 267.
- Radoich, 265. Radulov (Toma), 455 n. 1. Rajkovich (Paulin), 323, 326. Rászlavicz (Valentin), 432 (24). Reszler (Donulus), 269. Rom-laidner, 326. Rosen (Godefrid), 222 (191), 224 (193). Rossi, 218 (185). Rossoli, 74. Rottiglio (Francisc), 110 (61).
- Sal (Ildefons), 326. Sándor (Iacob), 268. Scheiner (Urban), 269. Schiger (Henric), 370. Schlatz (Patriciu), 268. Schmaus (Guido), 267. Schmidt (Atanasie), 267. Schmidt (Martin), 270. Schüller (Pascal), 269. Schulcz (Leon), 268. Seel (Aldefons), 270. Siarkowski (Inocențiu), 129 n. 1. Liska (Francisc), 445 (36). Sperlack (Henric), 272, 323. Stanich (Mihaıl), 266. Stierba (Honorat), 259, 262 (47), 271, 323, 326. Stifter (Carol), 269. Symko (Ambrosiu), 322-3 (107). Szangel (Alexandru), 271, 323, 325 (109). Szebin (Inocențiu), 445 (36). Szűgyi (David), 272.
- Tornyay (Benedict), 266.
- Údvarhély (Grigore), 266. Ulrich (Anton), 445 (36). Úrgár (Grigore), 266.
- Varhéli (Barnaba), 404-5 (78). Vermuth (Tobia), 271. Vezeti (Francisc), 326. Vignoli, 140 (97). Vika-uer (Iosif), 271. Vinga (Cristofor de), 255.
- Wenninger (Leopold), 268, 323. Wolf (Bonifaciu), 270. (Gheorghe), 267. (Ioan), 265. Wolski (Ambrosiu), 133-5 (95).
- Zaininger (Dominic), 268. Zanetti, 130 (91). Zerwisch (Dionisie), 269, 323, 324 (107). Zevack (Ladislau), 323. Zich (Lazăr), 268, 323. Zwon-tsek (Anton), 444 (36). Zsebra (pro-vincial), 316 (94).
- Franchini (dragoman rus la Constantinopol), 394 (64).
- Francisc iiii (Împărat al Austriei), 188 (136), 195, 196 (149), 202 (156), 205 (163), 205-6 (164), 255, 346 (24), 349 (31), 352 (36), 354 (38), 358, 361, 364 (47), 365 (48), 368, 371, 377 (53), 393 (64), 398 (69), 400 (72), 402 (75).
- Frânța și Francesf, 161 (120), 181, 220 (187), 337 (14), 339-40, 341 (19), 439 (30), 440, 443 (32).
- Franzoni (cardinal), 208 (168), 409 n. 1.
- Fredro (Gabriel, episcop de Bacău), 423-4 (12).
- Frenk (Vasile, Franciscan; profesor de latinește), 103 (42), 104 (44), 105 (46), 107 (50), 108.
- Freywald (arhitect), 344 (23).

Frințești (jud. Iași), 104 (44).
 Frumoasa (lin. ă Iași), 75.
 Fumarî (dregător), 229 (4).
 Fundățeanu (Matei, treti Vistier mun-
 tean), 236.

Fundeni (jud. Bacău), 145 n. 1.
 Furca (Emanuil, dragoman al Agen-
 ției din București), 378, 381.

G

«Galatea» (cocoană din Oltenia), 452.
 Galați, 83 (6, 8), 102, 109 (59),
 168 (131), 179, 212 (174), 214
 n. 1, 216 n. 1, 219, 222 (191),
 386, 416, 430. (Catolic din), 214
 n. 1. Preoții lor), 98 (33) și n.
 1. (Biserica), 98 n. 1. (Zidar din),
 98 n. 1. (Negustori din), 83 (6).
 Galbinași, 378.
 Galiția, 351 (43).
 Garampi (nunciu la Viena, 121 (71),
 123 (76).
 Gatti (Francisc, Prefect catolic în
 Iași), 133, 143 (103) și n. 2,
 144-5, 146 (105, 107) și n. 1,
 147-8, 149 (109) și n. 1, 152 n.
 1, 192 (147).
 Gaudi (secretariu al Agenției din
 București), 334-5, 336 (12).
 Gavanosoglu (Hasan-bei, Țaș-beșli-
 aga în Muntenia), 402 (74).
 Gavriil (archimandrit, apoi Mitropo-
 lit al Moldovei), 129 (89), 161
 (120) și n. 1.
 Geanet (Iordachi, Postelnic muntean),
 455 (13).
 Geanet (Lascarachi, Comis muntean),
 455 (13).
 Geismar (general rus), 262 și n. 1.
 Germani, 88 (17), 111 (62), 113,
 115, 118 (70), 120, 121 (71), 129
 n. 1, 130 n. 1, 133-4, 140 (97),
 152, 180, 182, 184 (134), 202
 (156), 217 (183), 230 n. 1, 241
 (19), 242 (20), 297 (57), 301 (63),

318-9 (99) și n. 1, 324 (107),
 328 (3), 330 (5-6), 331 (6), 358,
 366, 371, 390, 401 (72), 426 (15,
 429 (21) și n. 1, 432 (25), 454,
 457 (16).
 Ghedeon (mitropolit al Moldovei),
 94 (23).
 Ghica (Alexandru, Domn al Țerii-Ro-
 mânești), 308 (77).
 Ghica (Alexandru Dimitrie, Domn
 al Țerii-Românești), 255, 263, 264
 (49), 410 (86), 446-7 (39).
 Ghica (Alec, boier moldovean), 219,
 220 n. 2.
 Ghica (Dumitrachi, Clucer și Comis
 muntean), 233 (11), 455 (13).
 Ghica (Gheorghe, Domn al Țerii-Ro-
 mânești și Moldovei), 278 (10),
 303 (66).
 Ghica (Grigorașcu, Domn al Țerii-
 Românești), 279 (13) și n. 2, 427
 (17), 428, 429 (25). (fiul său), 429
 n. 1.
 Ghica (Grigore Matei, Domn al Mol-
 dovei și Țerii-Românești), 232 n.
 1, 291 (45), 292 (47), 294 (50),
 304 (67, 69), 305 (70), 306 (71),
 436 (26), 455 n. 2, 457 (16).
 Ghica (Grigore Alexandru, Domn
 al Moldovei și Țerii-Românești),
 97 (30), 98 n. 1, 99 (36-7), 100,
 101 (38), 108 (53), 109 n. 1, 110
 (60), 111-2 (63-4), 112 și urm.
 (66), 123 (77), 141 (99), 169 (133)
 și n. 1, 308 (77). Fiii săi Dumi-

- trachi și Alecu), 169 (133) și n. 1.
- Ghica (Grigore Dimitrie, Domn al Țerîi-Româneștii), 251-2 (38) și 251 n. 1, 320 (101), 402 (74), 405 (79), 406 (80), 407 (81-2), 410 (86-7).
- Ghica (Grigorașcu, Comis muntean), 305 (70).
- Ghica (Matei, Domn al Moldovei și Țerîi-Româneștii), 107-8 (53), 232-3, 306 (73), 375, 455 n. 2.
- Ghica Scarlat, Domn al Moldovei și Țerîi-Româneștii, 85 n. 1, 457-8 (15-6).
- Ghigiotti (prelat polon), 330 (6).
- Ghimeș, 74-5.
- Ghirăeștii Gherăeștii, 144, 147 (108), 177.
- Ghiurie (preot catolic din Tîrgoviște), 230-1 (7).
- Giuliani (interpret polon), 125, 437 28 și n. 1.
- Glămeș, 461 (20).
- Glimbocel (jud. Muscel), 317 (97).
- Gninski (Ioan, procancelan polon), 59.
- Golescu (Gheorghe, Mare-Logofăt), 137 n. 1.
- Golescu (Iordachi, scriitorul), 460.
- Golescu (Radu, Păharnic și Vornic), 236, 238 (17), 243, 245 n. 2.
- Goran Radu, boier oltean), 452. (Fraatele lui, Matei), 453 (11). (Alt Matei, 452 n. 1.
- Goski (episcop de Bacău), 159 (115).
- Gottwald (Ignaz, staroste austriac la Tîrgoviște), 255-6, 322 (104).
- Govora (Mihai, egumen de), 460 n. 2.
- Graszczynski (nobil polon), 68.
- Greceanu (al doilea Armaș muntean), 291 (43).
- Greceanu (Grigorașco, Vornic muntean), 236, 291 (43), 305 (70).
- Greceanu (Scarlat, Mare-Logofăt), 137 n. 1, 242 (20).
- Greci, 83 (6), 197, 310, 394 (64).
- Grigore al XVI-lea (Papă), 215 (180), 217-8 (184), 219 n. 1, 224-5 (194), 225 (195).
- Grigore al II-lea, «Dascălul» (mitropolit muntean), 407 (81), 410 (86).
- Grigorovici (Anton, administrator la Moara-Prefectului), 211-2 (173).
- Grozești (și pastorul calvin din), 74, 139, 144, 147 (107), 162, 172-3, 197, 198 (151), 202 (156), 219, 342, 353.
- Grudzinski căpitan de Rava, 69, 70.
- Gruich (Anton, din Uschiub; stabilit în Cîmpulung), 283 24, 284 26-7, 285 (29).
- Gryffski Ilie, Franciscan, din Cîmpulung), 304 68, 306 72), 323.
- Gualeni Iacint, Franciscan), 217-8 (184, 220 (188).
- Gualtieri (Iosif-Maria, Prefect în Iași), 208 n. 1, 210 (171), 412 (88).
- Gulczewski (nobil polon), 59.
- Guliană (Toma, Păharnic muntean), 305 70).
- Gunzich (Anton, Franciscan din Rîmnic), 229-30 5), 231-2 (9), 266, 433, 453 (11) și n. 1, 454.
- Gyurma (Gabriel, Franciscan, provincial), 254-6 43), 264 (50) și n. 1, 326, 444 5 (36), 460.

H

- Hagi-Moscu (Ștefan, Vistier muntean), 360.
- Haiduc (ungur), 422.
- Hălăucești, 144, 147 (107), 162, 175, 177-8, 197, 342.
- Hăleșteni (jud. Iași), 86.
- Halicz, 60, 431 (22).
- Hammer (Iosif de, Agent la Iași), 338-42, 343 (20).
- Han-Cișla, 96 (28).
- Hangerli (Alexandru). V. Hangerli (Constantin Gheorghe).
- Hangerli (Constantin Gheorghe, Domn al Țerii-Românești, 315 n. 1, 459 (19)).
- Hangerli (Elenco Domnița, 208 n. 2, 213 n. 2).
- Harte Wilhelm, pastor luteran la Iași, 363-4 46).
- Hartl arhitect, 257 44).
- Hațeg, 254 43.
- Hatman (În Moldova, 1815, 460.
- Hayard Carol, din Roma), 393 63).
- Herăscu (Costachi, Căminar muntean, 461 20).
- Hirlău, 58, 130 n. 1, 211-2 (173), 416, 421.
- Hirnok ziar unguresc, 215-6 (180).
- Hoch Paul. capelan de Oituz, 127 (81).
- Hochenried (von, inspector în Oltenia, 232 (10).
- Hodora, 212 173.
- Horlești, 57-9, 86-7 și n. 1, 107 (51), 109 (58) și n. 1, 126, 208 n. 2, 213 n. 2, 412 (89), 413 (91).
- Hortolagy Gheorghe, Ardelean), 453 (11).
- Hotarnic, 233-4 (12).
- Hotin, 60, 64, 74, 329 (5, 430. (Abdi saŭ Abdul, Pașa de, 96 (28) și n. 1.
- Hrisoscoleu (Aristarho, Vel Spatar moldovean), 107 (51).
- Hrisoscoleu (Ienachi. Vel Ban muntean, 305 (70, 455 (13).
- Hrisoverghi (Mihael, boier moldovean, 188-9 140).
- Hudic (Bejan, Vornic de Poartă moldovean), 85 14).
- Hübsch (ministru saxon la Poartă, 437 n. 2.
- Huillet Prefect catolic în Iași, 166 (126).
- Hulubescu neamul lui Chirca Ce ușul, din Rimnic), 229-30 5, 448 (2, 449 3, 453-5 12, 454.
- Hurmuzaki Manole, V meș, ap I Cămarăș moldovean, 63 și n. 3, 64-5.
- Huși, 57, 62, 67, 95 n. 1, 117 68, 145 104, 147 107, 167 130, 168 131, 170, 172, 179, 184 n. 3, 192 147, 197, 200, 216 181, 219, 342.
- Iacob al III a Stamatii. Mitropolit al Moldovei), 129 89, 142 101, 187.
- Ianacachi Ban muntean, 1785, 236.
- Ianacachi și biserica lui la Miclăușeni; catolică, 143 n. 2, 145 104.
- Iași, 54 și urm, 78, 79 2, 82 5, 84, 85 135, 86, 8 17, 89, 90, 91 18-9. 92 20-1 n.

1, 93, 94 (23), 95 (25-6) și n. 2, 96 (29), 97, 98 (32-3) și n. 1, 99 (35-7), 101 (38), 102 și n. 1, 103, 104 (44-5), 105-6 și n. 1, 107-8, 109 (56), 110 (60), 112 (64, 66), 113-4, 117 (68), 118 (70), 119, 121 (72, 74), 122 (74-5), 123 (77-8), 124, 126 (78, 127 (83), 128 (84-6), 129 (88-9) și n. 1, 131-2 (93, 133-4, 140-1 (99-100), 142 (101), 143 (103) și n. 2, 145 (105) și n. 1, 146 (105), 147, 150 (111), 152, 160 (116), 161 (118-9, 121), 162, 163 (121-2), 164 (124), 165 (124-5) și n. 2, 166 (128), 167 (130), 168 (131), 169 (133-4), 170-1, 175, 179-84 și n. 3, 185 și urm., 188-9 și n. 1, 190 (143-4), 191, 192 (147), 194, 196 (149), 197-8 și n. 1, 199, 200, 201 (155), 202-3, 205 (162-3), 208 (167, 169) și n. 2, 209 (170), 210 (171) și n. 1, 2; 211, 212 (173), 213 (175), 215 n. 1, 216 (181), 218 (185, 219, 220 (187), 221 (191), 224 n. 1, 252 (39), 327 (2) și n. 1, 328 (2-3), 329 (4), 330-2, 337 (16), 338-42, 343 (20-1), 348 (30), 349-52, 354-5 (39-40), 356, 357 (40), 362 (45), 363-4, 365 (47), 384-5 (57), 386-7 (60), 393-4 (64), 395 (66), 396-7, 398 (66-7), 404 (78), 408-9, 410 (85) și n. 1, 411 (87-8), 412 (89), 413 (91), 416, 419, 421, 430, 436 (27), 437 și n. 2, 439-40 (30), 443-4 (32-3), 444 (35).

Locuitorii. Arendașul tabacului, Iere-mia, 124. Băcanii, 83 (8), 103 (42). Blănarii, 128 (86). Dulgherii, 111 (63). Făclierii, 75, 186. Spițerii: Iani, 208 (169). Toma, 99 (36), 103 n. 1. Teslarii, 125. Zidarii, 111 (63), 125. Alții, 93 (21). Cato-

licii, 59, 89, 95 (25), 107, 121-2 74. (Biserica și cimitulul), 180. (Școala), 202 (156), 409 (84). (Ancioaia și Eva, donatoare ale bisericii, 89, 90, 93 (21). Preoții: Cristofor Braskowski (1610), 419, 422. Mateii (1789), 132 n. 1. Prefectul din 1737, 99 n. 1. Cantorii și țircovnicii, 84 (11), 88 (16), 89. Servii și scutelnicii, 63-9, 76, 99 36, 123 (78).

Preoții ortodocși. Ursul (protopop de), 84 n. 1.

Strade și clădiri. Agenția, 185 136, 363 (46). Consulatul frances, 204 (161), 208 (169). Mahalaua Fere-deiilor. 141 (99). Mitropolia arhivele), 336. Păcurarii, 161 (18), 208 n. 2. Sf. Spiridon. 95 n. 2, 142 n. 2. Școala domnească, 125. Tătărași, 203 (157). Temnița Vechi, 125. Ulița Mare, 124-5, 141 (99). Vama, 114.

Trei-Sfetele (Treii-Ierarhii). 90, 92 (21), 121-2 (74), 122 75. 124, 141 (99), 142 (100-1), 160 (116), 185 (137) și n. 1, 186-7, 188 (139), 194, 343 (21), 350-1 (32), 351 (33), 352 (35). (Ignatie, egumen de), 126 n. 1.

Ibraim-Pașa (1788), 329 (4. 330 5). Ienicerii, 431-2 (23).

Ienuper (Donischula, egumen al Franciscanilor din Tîrgoviște), 236, 237 (16), 241-2 (20), 242 (21), 243, 245 25-6) și n. 1, 2, 246 (27), 247, 248-9 (31), 271.

Iesuiiși, 54 și urm., 74-6, 84 (12) și n. 2, 85 și n. 1, 86-7 și n. 1, 88 (17), 89, 90, 92 n. 1, 93 (21), 95 (26-7) și n. 2, 96 și n. 1, 97 (30-1), 103 (40), 104 (43, 45), 109 (57-8) și n. 1, 110 (60), 111 (62-3), 119, 120, 121 (71, 73), 125, 126 (78), 133, 416, 421.

Bogdanowicz Grigore), 107 (52). Iasinowski, 121 (73). Ioan, 95 n. 2. Karnicki (Stanislas-Iosif), 55. Kiernozycki (Martin), 72. Kos-taneczki (Paul), 56. Limanowicz, 60. Malechowski (Francisc), 57, 61. Matei (superiorul lor), 87. Mierchowski, 90. Palocsy (Matei; același cu precedentul?), 95 (25). Parechowski (Francisc), 103-4 (43) și n. 1. Quech (Valentin), 61. Rengerski (I.), 103 (43). Reuss (I.), 63. Reuth (I.), 61, 66, 68. Sbirchowski (Cristofor), 85 (15). Solimowski (Iosif), 126 (79). Szimanowski (Adalbert), 107 (52), 108 (55). Tinorovici (Matei), 107 (51). Twardochlebowicz (Casimir), 72, 93 (22). Warilkowicz (Adam), 85-7 (15). Wierchowski sau Wierkinski (Cristofor), 57, 88 (17), 89, 97 (29). Zielowski, 62.

Ilfov (județ), 360.

Iliria, 180.

Imești, 143 n. 2.

Între Rîuri (munte), 282 (21), 314 (89).

Inocențiu al X-lea (Papă), 425-6 (14).

Inocențiu al XI-lea (Papă), 158.

Inocențiu al XII-lea (Papă), 431-2 (23).

Inocențiu al XIII-lea (Papă), 289 (38).

Ioan-Vodă cel Cumplit (Domn al Moldovei), 113-4, 155.

Iordachi Vel Postelnic moldovean, 1750, 107 (51).

Iordachi (Stolnic muntean, 1785), 237 (16).

Iosif al III-lea (Împărat, 261, 329 (3)).

Iósika (baronul Ioan, 206).

Ipsilanti (Alexandru, Domn al Moldovei și Țerei-Românești), 235 (14), 236, 237 (16), 241 (20), 242 (21, 243 și n. 2, 244-5 (23, 312 (84, 312-3 (85 și n. 1, 328-30 (3-5), 329 n. 1, 390, 458 (17, 459 (19).

Ipsilanti (Constantin, Domn al Moldovei și Țerei-Românești), 147 (108), 152, 153 (113, 334-5).

Isan (Ignațiu, consilier imperial, 451 (11).

Ismail, 63, 96 (28, 430).

Isprăvnicii (dregători), 246 (26).

Italia și Italieni, 113-4, 137-8, 159 (114, 167 (129, 173, 179, 185 (137), 200, 201 (154, 212 (174), 213 n. 1, 216 n. 1, 224 (193, 323, 331 (6), 339, 342, 348 (30), 358, 366, 383, 390, 404 (78).

Italia (regatul), 439.

Iurașco (Nicolae, boier moldovean), 83 (7).

Izvorani Radu Străinul din, 227 n. 2.

J

Jablonowski (Stanislas, castelan de Cracovia, Mare-Hatman), 62.

Jaroslav, 55, 57.

Jastrzypski (nobil polon), 68.

Jerni archeolog ungur, 222 (191).

Jeziński Stanislas-Raimund, eșiscop de Bacău, 100 (38), 101-2 (39, 103 n. 1, 111 (62, 118 (70), 119, 193.

Jijia, 61, 65.

Jolszow, 60.

Jurisdicția eclesiastică catolică, 78-9
(2).

Juskiewicz (jude polon al taberiței),
(70).

Jugur, 296 (55, 324 (108).

K

Kaczkowski (nobil polon), 76.

Kalmuski (om al Palatinei de Cra-
covia), 438.

Kant (mănăstire franciscană), 216
n. 1.

Karłowitz, 376 51.

Karnowiecki (Karwosiecki, Dominic,
episcop de Bacău), 77, 121 n. 1,
126 (80. 127 (82-3), 128-9 (87),
131 (92, 193).

Kaunitz (principele de, ministru aus-
triac, 132 n. 2, 327-8 (2).

Kędzierski (Barnaba, Franciscan din
Leinberg), 126 80.

Kinarski (Stanislav, secretariu dom-
nesc, 57.

Klempay Emeric, egumen franciscan
la Râmnic și Tîrgoviște), 254 6
(43, 258 46, 444-5 (36), 461 20).

Kłytynski (nobil polon, 65.

Kock (binefăcător al bisericii cato-
lice din Iași), 56, 63.

Koczorow, 60.

Königsegg (contele, guvernator al
Ardealului și Olteniei), 434.

Köprili (Mohammed-Pașa, Mare-Vi-
zir), 79 n. 1.

Körössy (Francisc, gardian franciscan
al Ardealului), 224 n. 1.

Körössy (Francisc, Franciscan, pro-
fesor), 405 (78).

Konczewicz (Alexandru, polon), 70.

Konya (Corneliu, Franciscan), 216
n. 1, 218 (185), 220 (188).

Kopacsy (archiepiscop-primat al Un-
gariei), 221-3, 224 (193).

Kopenhau (nobil polon), 71.

Kostecki (nobil polon), 70.

Ko:narski (Gheorghe, pisar leșesc),
86.

Kraus (cimbalist, din Iași, 181.

Kremsier, 420.

Kurbik, 129 (87).

Kungury, 60.

L

Lambrinò Manolachi, Ban muntean,
29 (43).

Landi Aloisiu, Prefect catolic în Iași),
125, 152, 160 117), 161 (118-20),
163 122-3), 168 (131, 178, 180,
187, 192 147) și n. 1, 196 n.
1, 209 170), 338-9, 341 (19),
353, 408 și n. 1, 409 (83), 439,
440. 444 (35. (Vice-prefectul,
care-l precede), 338 9.

Lanfranco (cardinal), 420-1.

Lascarachi (Vel Comis moldovean),
107 (51).

Lascarov (Sîrghie, diplomat rus), 328
(2).

Laydet (Clement, Prefect catolic în
Iași), 107 (52), 437 (28).

Ledoulx (Iosif, consul francez la Bu-
curești; și familia), 345 (23, 348
(29).

Lefegii (Panaît, căpitan de; în București), 137 n. 1.
 Lelevel (casier polon), 126 (79).
 Lemberg, 56-7, 60, 126 (80), 159-60 (115), 216 n. 1, 331 (7), 340, 430, 431 (22). (Mănăstirea Sf. Cruce din, 159 (115). (Arhiepiscopul latin de), 95 (24), 415 (1).
 Leon al XII-lea Papă, 207 (165), 405 (79), 406 (80), 407 (81).
 Leon-Vodă Domn al Țerii-Românești, 226-7 n. 1, 274-5 (5), 292 47, 305 (70).
 Leon Mitropolit al Moldovei, 328 3).
 Leopold I-ii Împărat, 426 (15), 428, 429 n. 1.
 Leopold al II-lea (Împărat), 132 94.
 Lerești siliște, sat și locuitorii, 279 n. 2, 298 (58), 316 n. 3, 317 95, 322 (106).
 Lerescu (familia), 279 n. 2, 282 (21).
 Lerescu (Oancea Logofătul), 274 4-5, 275, 276 (7), 277 (9), 291 (43). Preda Postelnicul, fratele lui Oancea, 274-5 (5) și n. 1, 276 7, 290 (43). (Fiul lui), 277 (9). Petru și Despa, 280 n. 1. (Șerban), 297-8 (58).
 Levant, 392.
 Lishmann (secretar al Agenției din București, 411-2 (87-8), 412 88-9, 413 (91).
 Ligorien (călugăr), 366, 377 (52), 392, 395 (65).
 Linchoult (F., Sulgerul), 114, 437 28.
 Lipoveni, 343 (21).
 Lipoveanu (C., polcovnic), 233-4 (12).
 Lippa (von, Agent austriac în Iași), 210 (172) și n. 2, 404-5 (78), 407-8 (83, 408-9, 410 (85) și n. 1.

Lipski (cardinal), 102.
 Litere latine (scriptură românească cu), 83 (8, 98 n. 1, 146 n. 2, 228 n. 1, 277 8, 280 (15), 284 6 (25-30), 296 55), 313 (86), 317 (96).
 Litta (cardinal), 196 (150), 359 (43), 360.
 Litvania și Litvanii, 63, 431 (22).
 Livadea (jud. Muscel), 285 (30) și n. 1.
 Lockmann (Anton), 330-1 (6). (Ioan), 412 n. 1. (Ioan-Benedict), 141 n. 1. (Ecaterina), 140-1 (99) și 141 n. 1. (Petru), 330-1 (6-7). (Ștefan), 330 (6).
 Locurile-Sfinte, 183
 Lodormány (Vasile, egumen franciscan la Rîmnic), 249 (32, 250 (35), 272, 319 (99), 323, 326, 370, 444 (34), 459-69 (20).
 Logofeți: Albu, 299 (60). Anghe-lachi, 233 (12). Ioan, 459 (19). Matei, 228 (2).
 Lonikowski (Cazac), 68.
 Loreto, 428.
 Lubieniecki (Valerian, episcop de Bacău), 155-6, 417-22.
 Lubieniecki (Ioan-Damaschin, episcop de Bacău), 94 (24).
 Lublin, 57, 331 (7).
 Lucchesini (marchisul de, diplomat prusian), 132 (94).
 Luck, 431 (22).
 Ludovic al XVIII-lea (regele Franței), 443 (32).
 Lukasiewicz (W., administrator al bisericii catolice din Iași), 203 n. 1.
 Lukotya (Mansuet, Franciscan din Moldova), 216 n. 1. 218 185).
 Lupu (Vasile, Domn al Moldovei), 424-5 (13).
 Lupu (Dionisie, Mitropolit muntean),

387 (61), 388-91, 392-3 (63), 395 65).

Luteranŭ, 371.

Lyon Oeuvre de la Propagande de

la Foi de), 215 n. 1, 219, 221 (189).

Lyssa (Iacint, Prefect catolic în Iași), 98 (34), 146 (106).

M

Maciejowski (Rafael, Franciscan, în Moldova, 175, 204 (159), 337 16, 353.

Madrelli (Francisc-Maria, Franciscan în Moldova), 98-9 34), 146 (106).

Maffei (Ioan, Prefect catolic în Iași), 339 n. 1,

„Magazen“ (jud. Bacău), 145 n. 1,

Magni (Giancarlo, Prefect catolic în Iași), 212-3 (174-5), 213-4 (176), 217 (182), 218 (185), 220 (187).

Mahmud I-ii Sultan), 100-1 (38), 436-7 (26-7) și 437 n. 2.

Mahmud al II-lea (Sultan), 356.

Maier (Grigore, preot unit, din Muntenia, 377 53-4), 378-81, 384, 414.

Makrypodari (Iacint, episcop de Usciub), 424-5 (13).

Mal (jud. Muscel), 317 (95).

Mano (Apostolo, negustor; și soția lui, Zamfira), 286 (3) și n. 2.

Mănciulescu (Hristachi), 461 (21).

Mansi (Francisc-Anton, Prefect catolic în Iași), 104 (44) și n. 1.

Manta (papa, protopop al Bucureștilor), 254-5 13, 456 n. 1, 456-8 (15-6).

Manzoli (vice-consul austriac la Galați), 348 (230).

Margareta Doamnă a Moldovei), 157.

Mărgineni (jud. Bacău), 106 n. 1.

Maria-Teresa (Împărăteasă), 451 (11).

Marinovich (Dimitrie, negustor), 166-7 (128 9), 184 (134).

Marquis (abatele, secretariu d m-nesc), 124-6 n. 1.

Marstaller (Anton, boier oltean, 257 (45), 450-1 (8-10), 458 17-8.

Martinotti (vice-Prefect în Iași, 75-6, 112 (65), 113 și urm. (66-8, 118 (70), 119, 121 (72. 125, 127 82.

Martonfi (Mauriciu, Franciscan din Bucovina. 127 (82).

Mățău (pircălab de, 304 68.

Matei Basarab Domn al Țerii-Românești), 227 și n. 2, 237 n. 1, 275 (6) și n. 1, 276 (7), 277 (9, 278 (10, 290 43, 293 47 și n. 1, 303 66), 305 (70, 425-6 14).

Matraca (Panait, boier muntean, 245 n. 1.

Mauro (B. Anton-Maria, Prefect catolic în Iași), 73-4, 77, 110-1 62) și n. 1, 112 n. 1, 118-22 70-3 și 121 n. 2, 123 (77), 125, 126 (78-9) și n. 1, 127 (82-3, 128 (86), 166 (126).

Mavrocordat (Alexandru Constantin, Domn al Moldovei), 123 77, 124, 128 (86), 207, 327 1) și n. 1.

Mavrocordat (Alexandru Ioan, Domn al Moldovei), 128 86), 129 89).

Mavrocordat (Constantin, Domn al Moldovei și Țerii-Românești), 103 (40), 106 (48), 128 (84).

Mavrocordat (Ioan Alexandru, Domn

- al Țerîi-Româneștii), 228-9 (4), 287 (34), 311 (82).
- Mavrocordat (Ioan Nicolae, Domn al Moldovei), 95 n. 2, 104 (45), 105.
- Mavrocordat (Nicolae, Domn al Moldovei și Țerîi-Româneștii), 91-2 (19), 92 (21) și n. 1, 93 (21), 97 (29), 100 (38), 230 n. 1, 231 (8), 286 (31), 287 (35), 288 (36), 311 (82).
- Mavrodi (Vistier moldovean), 63.
- Mavrogheni (Nicolae, Domn al Țerîi-Româneștii), 235-6 (15), 238 (18), 242 (20), 313 n. 2.
- Mavrogheni (Petru, Mare-Postelnic în Moldova), 169 (133).
- Maxineștii (jud. Roman), 147 (108).
- Maxut (boier moldovean), 66.
- Mayer (ceasornicar din Iași), 208 (169).
- Meitani (baronul, Agent austriac în Bucureștii), 446 (39).
- Meletie (episcop de Huși), 200.
- Melfi (episcopul de, nunciu la Viena), 422.
- Merkelius (Mihail, Agent austriac în Bucureștii), 135-7 (96) și 137 n. 1, 333 (11), 334-6, 377 (14-5), 459 (19).
- Metternich (principele de), 254 (43).
- Metzburg (baronul de, Agent în Iași), 130 n. 1, 328 (3), 329.
- Michaud (Iosif, secretar domnesc), 108 (55).
- Miclăușani, 143 n. 2, 147 (108).
- Micșunescu (Constantin, boier muntean), 286 (31).
- Mieszkowski (Casimir, nobil polon), 70.
- Mihnea al III-lea (Domn al Țerîi-Româneștii), 236 și n. 1, 237 n. 1, 278 (10), 293 (47), 426 (15).
- Milcov (riș), 364 (46), 418. (Episcopie catolică), 156, 219 n. 1, 441.
- Milo (Piemontes), 178.
- Minciaky (Matei Liovevic, general rus), 208 (169).
- Minotto (Francisc-Anton, Venețian, paroh în Moldova; zis Iartagan), 143 n. 1.
- Mircea cel Bătrîn (Domn al Țerîi-Româneștii), 293 (47), 294 (40).
- Miroslava, 72, 74, 104 n. 1, 107 (50) și n. 1, 123 (78), 126 (78), 208 n. 2.
- Miskolcz, 216 n. 1, 216-7 (182), 447 (40).
- Moara-Prefectului, 211-2 (173).
- Mohammed al IV-lea (Sultan), 429 n. 1.
- Mohilov (arhiepiscop catolic de), 139, 182.
- Moimascăi (Flintina; jud. Iași), 86.
- Molajoni (Iosif-Maria, episcop catolic de Nicopol), 212 (174), 213 n. 1, 250-1 (36), 253-4 (42), 254 (43), 263, 264 (48-9), 266, 320-1 (102-3), 323, 400-1 (72-3), 402 (74), 404 (76) și n. 1, 405 (79), 406-7, 410 (86), 411 (86-7), 445-6 (37), 446-7 (38-9), 461 (20).
- Moldova (episcopii ortodocși din), 350 (31).
- Moldova (Mitropolia din), 134.
- Moldova (Nicolae, episcop catolic de), 350 (31).
- Monetti (Ștefan, vicariu catolic muntean), 405 (79).
- „Mons Urszula“, 65.
- Montaldi (dr.), 125.
- Montalto (cardinal), 421.
- Moravî, 422.
- Moruzi (Alexandru, Domn al Moldovei și Țerîi-Româneștii), 137 n. 1, 241-2 (20), 243 (21-2) și n. 2, 245 (24-6) și n. 1, 330-1 (6), 459 (19).
- Moruzi (Costachi, Domn al Moldovei), 112 și urm. (66), 118 (70),

119, 121 (72), 122 (75) și n. 1, 123 (77) și n. 1, 125, 186.
Moruzi (Ianachi, Vornic muntean), 240-1 (19).
*Moșu (împărțire a unei moșii), 241 (20).
Movilă (Constantin, Domn al Moldovei), 418-9.
Movilă (Gavril, Domn al Țerii-Românești), 274 (3).

Movilă (Ieremia, Domn al Moldovei), 156.
Murzeiowski (nobil polon), 70.
Muscel (și ispravnicul de), 304 n. 1, 314 (91), 319 (99).
Mustafă-Pașa (Mare-Vizir, 1752), 436 n. 2.
Mustafă-Aga (beșleagă de Tîrgoviște), 238 (18). 240 (18).
Mutu (Constantin, Comis moldovean), 150 n. 1.

N

Nadworna, 60.
Nagni (Gianpietro, secretariu domnesc, 75, 119, 141 (99), 186.
Neamț, 416, 421.
Neamțul (Necula, Pitar muntean), 451 (10).
Neapole, 439.
Nectarie (eclésiarch la Rîmnic), 458 (18).
Nectarie (Mitropolit muntean), 347-8 (28), 354 (37), 378-83, 384 (56), 391 (63).
Neferi, 239.
Negoiești (jud. Argeș), 278-9 (12),
Negru-Vodă (Doamna lui), 278 (10), 373, 374 (51).
Nenciulescu (Alexandru, boier muntean), 460.

Neofit (Mitropolit muntean), 302 65).
Nestorien, 310.
Nichifor (Mitropolit al Moldovei), 99 (35).
Nicolae I-ii (Țar), 414.
Nicopol, 250 (36), 334, 368, 371, 373, 379, 390. (Episcopatul latin de), 137, 309-10, 405 (79). (Anton, vicariul de), 337 (15).
Nicorești, 67-8.
Nigel (Negel; apă), 151-2.
Nistru, 164 (124), 182, 197.
Noja (dr., medic din Iași), 412 n. 1.
Notari (unguri), 453 (11).
Nucet, 281 (19), 300 (62), 315. (Evghenie, egumen de), 314 (90). (Ignatie, egumen de), 281 (19).

O

Obedeianul (Constantin, Vel Comisariu), 230 n. 1.
Obedeianul (Petru, Vel Serdar), 230 n. 1.
Oonele-Mari, 159 n. 1.
Odemsskowski Caterina, 323 (107).

Odesa (capucini din), 126.
Odobaș, 239.
Odobești, 63, 67-8.
Oexner (cancelist austriac). 327 n. 1.
Olitz, 127 (81).
Olăcar, 78 (1).

Olănescu Nișu lui Ilie), 459 20).
 Olănescu (Tudose Logofătul), 229-30
 5, 449 (3), 454.
 Olănescu (Ūdrea Logofătul și fiul),
 452 n. 1.
 Olechowicz Dominic, nobil polon),
 64.

Olt, 451 (11, 452, 454, 457 16.
 Oltenia, 252-3 (41, 374 51).
 Orsini Franciscan), 218 185
 Ostrovanul (Mihael), 452.
 Oteteleşanu Iordachi, 252 n. 2.
 Oțeleni (jud. Roman), 147 108.
 Owicny Owsiany, general polon, 70.

P

Padova, 428.
 Pakó Iosif, egumen catolic la Rîm-
 nic, 251-2 (38, 272, 321 103),
 322 105), 323, 460 și n. 1.
 Paladi Vistier moldovean, 65.
 Paladi (Toader, Hatman, 107 (51).
 Pamfilii (Inocențiu, Prefect catolic în
 Iași, 204 159-60), 210 172) și
 n. 2, 398 (8).
 Pantazi boier moldovean), 125.
 Pantellimon (mănăstire lângă Bucu-
 resti, 137 n. 1, 232 n. 3.
 Papadopol (Ștefan, al doilea Armas
 moldovean, 106-7 50).
 Paravicino (cardinal), 417, 419, 422.
 Parcevich Petru, arhiepiscop de Mar-
 cianopol, 157-8, 180 3).
 Parini cardinal, 164-5 124).
 Paris (nunciu la, 440).
 Paroni Ioan-Filip, episcop; visitor),
 204, 205 (162-3), 207 (165), 210
 (171, 216-7 (182, 384-5 (57),
 386-7 (160), 393-4 64), 395 66),
 396-7, 398 (66), 400 (70), 404
 78), 408.
 Parysowicz (Iosafat, episcop de Ba-
 cău), 94-5 (24).
 Pașcanu Cantacuzino; Mure-Logofăt
 moldovean), 187.
 Pasionistii (călugări), 123 76).
 Pasvantoglu (Pașă de Vidin), 261.
 Paul al V-lea (Papă, 417, 420 1.
 Paulicienii, 382 (56, 390.

Pawlowski Andrei, secretariu «un-
 guresc», 62-3, 72, 84 10 și n.
 1. (Nicolae, fiul lui), 108 54).
 Pejacsevich Marc, provincial fran-
 ciscan), 265.
 Penner (Nicolae, misionariu în Mun-
 tenia), 445-6 (37-8) și n. 1.
 Pera, 220 187).
 Perez dr., din Iași), 208 (169).
 Peritz (Romuald, Franciscan), 461
 20).
 Persia, 68.
 Petersburg, 160 n. 1.
 Petriceicu (Ștefan, Domn al Moldo-
 veii, 82 5).
 Petro (cardinalul de), 189 (141).
 Petru Șchiopol (Domn al Moldovei),
 152.
 Piatra, 416.
 Pidou (Luigi-Maria, misionar), 393
 (22).
 Piemont, 439.
 Pieri (Prefect catolic la Constanti-
 nopol), 188 (139).
 Pildești, 147 (108).
 Piluzio (Vito, Prefect în Moldova),
 83 (7), 159 (114).
 Pine de mei, 81.
 Pini (Alexandru de, consul rus), 160
 n. 1, 167 (129-30), 168 131).
 389 (61), 396-7. (Doamna de),
 166 (128).
 Pinsk, 420.

Pipoiești (moșneni din Șotînga), 234 (12), 236, 237 (17) și n. 1, 238 (17), 249 (31).

Pircălabi, 78 (1).

Pisa (Misiunea S. Anton, din), 194.

Pisani (Andrei, consul rus la Iași), 397.

Pistor (Filip, supus frances din Iași), 412 n. 1.

Pitarî: Iani, 304-5 (69). Stavro, 305 (70).

Pitești, 306 n. 1, 315.

Pițu al VI-lea (Papă), 117 n. 1, 138-9.

Piu al VII-lea (Papă), 150 (111), 161 (120), 166 (127), 167 (130), 191 (145), 314 (88), 348 (29), 353, 359 (43), 371, 395 (65), 412 (88), 441-2, 443 (32).

Pivoda (ofițer german), 268.

Ploiești, 321 (103), 446 (38).

Pobcea (Constantin, Logofăt), 455 (14).

Pocuția, 60.

Podluszanyi (Ilie, Franciscan muntean), 272, 317 (98), 323.

Podolia, 418, 421.

Podul-Iloaei, 104 (44).

Podvozi, 78 (1).

Polenari, 266 (55).

Pojarevač, 258 (47), 374 (51), 376 (51), 451 (11).

Polcovnicul de județ, 239.

Polonia, 55, 57-9, 61-2, 65, 69-71. 74-6, 84 (12), 86, 89, 92 n. 1, 96, 97 (30), 100 (38), 110-1 (62), 112 (66), 113, 115, 119-20, 125, 127 (83), 129 (89) și n. 1, 132 (94), 133-4, 141 (100), 158, 159 (114), 160 n. 1, 180, 182, 184 (136), 190 (143), 193, 197, 330 (6), 333 (9), 338-40, 349 (31), 351 (34), 417-21, 429-31 (22), 436 (27), 438 n. 1, 439.

Poloni (Giurgivan și Gafenco), 438.

(General, 1709, 68. (Marele-Mareșal, 1610), 420-1. (Nunțiu în Polonia, 1610), 422. (Solț, la Constantinopol), 72, 91 (19).

Poniatowski (Stanislas, rege al Poloniei), 111 (62), 131 (92).

Pooten (Paul, misionar. 213 (174) și n. 1, 446 (37).

Popești (jud. Ilfov), 445-6 (37-8).

Popp (Al., Franciscan din Moldova), 173, 175, 204 (159), 353.

Portăreț, 233-4 (12).

Posonyi (Toma, Franciscan în Moldova), 131 (91), 138-9, 140 (97).

Postaka (șef al poștelor din Moldova), 208 (169).

Postelnicul: Toma, 247 (28).

Potocki (general), 73.

Potocki (Trimes polon la Poartă), 438 și n. 1.

Prăjești, 174, 176, 209 (170).

Praun (Leon de, inginer, în Moldova), 208 n. 1.

Pressburg, 424-5 (13).

Prevost (Madame, din), 208 (169).

Propaganda, 79 (3), 80 (3), 82 (4), 109 (57), 111 n. 1, și n. 1, 120, 128 (85) și n. 1, 129 n. 1, 130, 131 (91), 132 (94), 135 n. 1, 138 și urm. (97), 142-3 (102) și 143 n. 1, 158 162, 163 (122-3), 164 (124), 168-9 (132), 171-2, 179, 181, 183, 184-5 (136), 188 (138-9), 190, 196 (149), 197, 201 (153), 202 (156), 214 (176, 178), 215 (179), 217 (184), 218 n. 1, 219 n. 1, 221 (189), 222-3, 224 (193) și n. 1, 253-4 (42), 309, 313-4 (88), 339, 343 (20), 367-8, 374 (51), 375, 404 (78), 409 (83), 410 n. 1, 413 (91), 439-40, 442, 446 (38), 447 (40).

Prozorovschi (Al., prinț), 343 (21).

Prusia, 337 (14), 363 (46).

Prut (râu și moșie a catolicilor din

Iași), 58-63, 65, 85 (14), 86, 164 (124), 182, 192 (147), 197.

Pultava, 69.
Pustiana, 144, 147 (107), 176.

Q

Quarantotti (cardinal), 196 n. 1.

Querini (Bernardin, episcop de Argeș), 156, 422.

R

Raab (Iosif, cavaler de, Agent austriac la Iași), 180-1, 184 (136), 188 (138-9), 194-5, 196 (149), 199 (152), 200, 208 n. 2 348 (30), 349-52, 354-5 (39-40), 356-7 (40), 362 (45), 363-4, 365 (47), 384-5 (57), 386-7 (60), 393-4 (64), 395 (66), 398 (66-7), 399 (70), 400 (71), 443 (32).

Răchiteni, 59, 74, 143 n. 2, 144, 147, 165 (126), 166 (126), 172, 174, 178, 342.

Racova (jud. Bacău), 145 n. 1.

Racoviță (Constantin, Domn al Țerii-Românești), 107 (51-2), 108-9 (56), 114, 123 n. 2, 233-4 (12), 307 (77), 375, 436 (27), 437 și n. 2, 453-4 (12), 455 (12-3), 457 (16).

Racoviță (Dumitrașco, fratele lui Mihael-Vodă), 67.

Racoviță (Dumitrașco, Vistier muntean), 167.

Racoviță (Ioan, Mare-Păharnic moldovean), 58.

Racoviță (Mihael, Domn al Moldovei și Țerii-Românești), 64, 67 și n. 1, 87 n. 1, 95 (26) și n. 1, 96, 152, 289-90 (40), 299-300 (61), 301 (63-4), 302 (65), 311 (82), 455 (13).

Racoviță (Radu, Mare-Vistier moldovean), 107.

Racoviță (Ștefan, Domn al Țerii-Românești), 307 (77).

Rădiul-lui-Petre, 92 n. 1, 97 (31).

Radu (Leon, Domn al Țerii-Românești), 279 (13).

Radu (Mihnea, Domn al Moldovei și al Țerii-Românești), 226 n. 1, 227 n. 1, 3, 236 și n. 1, 273-4 (3), 293 (47).

Radu (Șerban, Domn al Țerii-Românești), 236 n. 1, 273 (2).

Răducanu (Postelnic moldovean), 87.

Răducanu (pisar moldovean), 108 (54), 123 (78).

Răducanu (Sluger moldovean), 247 (30).

Ragusanii, 266, 323, 416.

Raicevich (Ștefan-Ignațiu de, Agent austriac în principate), 327.

Raimondi (Antonachi, dragoman frances), 208 (169).

Ralet (Iancu, Logofăt moldovean), 247 n. 1.

Rasa, 380-1.

Rasdilovich (Matei, Franciscan), 178, 184 n. 3, 197, 200.

Rastil (Constantin, agent muntean la Viena), 360.

Răstoaca, 452.

Ravenna, 165 (124).
 Răzoaia (cocoană din Iași), 208 (169).
 Razu (Costachi, Vel Vornic din Țara-de-jos), 107 (51).
 Regulamentul Organic, 253 (41).
 Reinhard (comisarul francez în Iași), 338-40, 439-40 (30).
 Reitter (Gheorghe, paroh din București), 135 (96) și n. 1, 136-7 n. 1, 270, 325 (108).
 Rennen (von der, Agent austriac în București), 343-4 (22).
 Requesens comisarul-general minor, 422.
 Rienzi (Francisc-Anton de, misionar), 83 (7).
 Rimnicul Vilcei, 229-30 (5) și n. 1, 249 (32), 250 (35), 251-2 (38), 254 (43), 255, 258 (46), 259, 265-6, 268-72, 310, 325 (109), 365 (48), 370, 374 (51), 375, 376 (51), 378, 389 (62), 403 (75), 410 (86), 412-3 (90), 432 (25), 433-4, 444 (34), 445 (36), 448 și urm.
 Poarta Horezului, 250 (35).
 Locuitorii, 257-8 (45), 448, 460.
 Dr. Adam, 459 (20).
 Ioan, legător de cărți, 458 (17).
 Postelnicul Radu, 458 (18).
 Obrat Sîrbul, 251-2 (38), 460.
 Sîma Spătarul, 456 n. 1.
 Bryn Matiaș catolic), 435.
 Dregătorii. Pîrgarii, 450 (7).
 Bărația și Franciscanii, 227 n. 2, 233 n. 1, 234-5 (113), 257-8 (45), 269, 449 (5), 451-2, 454, 456-8 (15-6), 458 (17), 461 (21).
 Prăvăliile Bărației, 251-2 (38).
 Preoții catolici. Anton, 257 (45), 448, 449 (3).
 Ludovic (egumen), 458 (18).
 Nix (Martin), 434.
 Serafin, 453-5 (12) și 453 n. 3.
 Simion (egumen), 450 (7).
 Episcopia de, 227 n. 2.
 Clement (episcop), 381.
 Damaschin (episcop), 257 (45), 448 (1).
 Grigore

Socoteanu, 234-5 (13), 258 (45), 453-6 (12), 456-8 (15-6), 458 (18) și n. 1.
 Neofit (episcop), 460.
 Eclesiarchii: Grigore, 237 (16).
 Veniamin, 454.
 Protopopii (Ioan), 458 (18).
 Preoți (Badea), 454. (Filip), 449 (3).
 Goran, 448 (1), 454. (Manole), 456 și n. 1. (Nicola), 454.
 Rîu (Jud. Muscel), 297 (56).
 Rocchi Fedele, Prefect catolic în Iași), 117-8 (68-9), 122-3 (76), 128 (84-5, 87) și n. 1, 129-30, 131-4, 135 n. 1, 138-40 (97-8) și n. 1, 142 (100) și n. 2, 187, 192 (147), 199 (152), 327-8 (2), 328-30 (3-5), 330 (6), 332, 333 (8-9), 338.
 Roma, 94-5 (24), 98 (34), 110 (61), 111 (62), 112 (65), 113, 117 n. 1, 122 (76), 126 (78), 128 (85), 130, 131 (91-2), 138, 140 (98), 142-3 (102), 150 (110-1), 160 (117), 163-4 (123), 166 (127), 190-1 (143), 145, 194-6 n. 1, 197, 199 (152), 207 (165), 208 (168), 213-4 (178), 215 (179), 216 n. 1, 217-8 (184), 219, 220 (188) și n. 2, 221 (189), 223, 253 (42), 313-4 (88), 330 (6), 332, 337 (15), 340, 341 (19), 348 (30), 350 (31), 358, 364 (46), 366, 369 (48), 393 (63), 395 (65), 398 (66), 399 (69), 404 (78), 406 (80), 417, 425-6 (14), 426 (15), 427-8, 439-40, 444 (35), 44 (376).
 (Romîni la studii în —), 217 (184).
 Roman, 68, 140 (97), 200, 421, 430.
 Romleitner Eduard, Franciscan din București), 136-7, 271, 325 (109).
 Roset (Antonie-Vodă, Domn al Moldovei), 89.

Roset (Constantin, Vel Vornic moldovean), 65, 107 (50).
 Roset (Ioan, fiul lui Iordachi, probabil), 65.
 Roset (Ioan, Ban muntean), 233 (11).
 Roset (Iordachi, boier moldovean), 62-8, 88 (17), 89. (Soția lui), 61-2 și n. 1, 64-6.
 Roset (Iordachi, Vel Vistier), 147 (108).
 Roset (Matei, Vistier muntean), 233 (11).
 Roset (Nicolachi, Postelnic), 67 și n. 1, 305-6 (70-1).
 Roset (familia), 67.
 Roset-Teșcanu (Constantin), 151-2. (Fetele lui), 151.
 Roset-Teșcanu (Costachi, Postelnic), 99 (35) și n. 1, 151.
 Roset-Teșcanu (Ioniță), 151-2.
 Roset-Teșcanu (Ștefăniță), 151-2, 153 (112-3).
 Roset-Teșcanu (familia), 153 (112). («Domnița» de la Trebeș, aliată cu dînsa), 151, 153 (112-3).
 Roszciecz (rotmistră polon), 86.
 Rotter (colonel polon), 66.
 Rotunda (jud. Roman), 147 (108).
 Rudnay (Alexandru de, episcop al Ardealului), 370.

Rudnik, 60.
 Ruffin (consul frances în Crimeia), 75.
 Rugină (Anastase, boier moldovean), 150 n. 1, 152, 165 n. 2.
 Rumîni (vecini), 241 (20).
 Rumelia, 432 (23).
 Rumiănzow (generalul-conte Petru Alexievici), 111 (62).
 Runc (jud. Gorj), 268, 455 (14).
 „Rungus“ (în Polonia), 61.
 Rusciuc, 117-8 (169). (Bernardin de, Franciscan), 292 (46).
 Rusia și Ruși, 70-1, 76, 110-1 (62), 122 (74), 130 n. 1, 139, 141, 160 (134), 170, 181-2, 187, 197, 237 (16), 241 (20), 252-3 (41), 259-63, 269-70, 310, 311 (82), 318, 325 (108), 332, 333 (9), 337 (14), 343 (21), 351 (34), 390, 396, 430, 431 (22), 446 (39). (Consulat în Muntenia), 263.
 Rusia (Palatină de, în 1703), 64.
 Rusia (Teodosie, duce de), 431 (22).
 Rusia (provincial catolic de), 111 (62).
 Ruskowski (nobil polon; și soția lui), 67-8.
 Ruteni, 133-4, 184 (134), 197, 431 (22). (Preot —, din Iași), 182.

S

Săbăoani, 102, 143 n. 2, 147, 149 (108), 162, 177, 197, 201 (154), 205 (162), 216 (181), 218 (185), 219, 342, 395 (66).
 Sagna, 147 (108).
 Sakellario (Gh., baron), 395 (65).
 Sălcile, 296 (55).
 Șanta, 74.
 Sărata (jud. Bacău), 151.

Sardi (Paul, episcop catolic în Moldova), 208 (168), 218 (185) și n. 1, 220 și n. 2, 221-3, 224 (193-4) și n. 1, 225 (194-5).
 Sași, 78-9 (2), 400 (71), 416.
 Sassano (Mihail, Prefect catolic în Iași), 123 (78), 142-3 (102) și 143 n. 1, 192 (147), 332, 333 (10).

Sătenî (jud. Dîmbovița), 226 n. 1, 227 n. 3, 228 (2-3). (Căpitanul de), 228 (2). (Gherghe și Mihaș Șoimarul din), 226 și n. 1, 227 n. 3. (Călin Tabără din), 226 și n. 1, 227 și n. 3, 4.

Sauli (Felix-Anton, Prefect catolic în Iași), 84 (10-1), 88-90, 91 (18), 97 (29), 432 (24).

Saxonia (Casa de), 125.

Scalitz, 420.

Scarpati (Ludovic, Prefect catolic în Iași), 178, 185 (136), 199 (152), 204 (160), 397.

Schanoviky (candidat la episcopia de Bacău), 333 (9).

Șcheii (Brașovului), 281 (19), 304 n. 1. (Biserica Sf. Nicolae din), 306 n. 1, 307 (74). (Goțman), 281-2 (20). (Protopopul Statie Vasile), 306 n. 1. (Ierodiaconul Ștefan), 306 n. 1. (Preotul Nicolae), 306 (74).

Șcheia, 175, 177.

Schilling (Agent austriac în Iași), 330 (6), 331, 337 (16).

Schimer (Anton, provincial franciscan al Ardealului), 98 (34).

Schmidt (Anton, trîmbițaș domnesc), 106-7 (50).

Schwab (Agent austriac la Rîmnic), 288 (36).

Scutelnici, 99-100 (37).

Sczetznicki (Stanislav, superior iesuit în Iași), 86.

Secuș, 343 (20), 418-9.

Segna. V. Sagna.

Serafin (Petrachi, catolic din București, sudit rus), 389 (61).

Șerbănești, 68

Serdar (moldovean din 1819), 203 (157).

Serezli (Gheorghe, Stolnic), 455 (13).

Seufert (Simon, egumen catolic de Cîmpulung), 322 (106), 444 (36).

Severin (Ivan de, consul rus la Iași), 141 (100), 143 n. 1, 332, 333 (9).

Severoli (cardinalul, nunciu la Viena), 196 (150), 201-2 (155), 358, 361, 363 (46), 370, 385 (58).

Sibiliu, 230 n. 1, 265, 268, 391 (63), 401 (72), 414, 450-1 (10), 453 n. 2. (Generalul comandant din, 1714), 286 (31). (Logofătul Istrati, din), 450 (9).

Sieniawski (conte polon), 70.

Sigismund al III-lea (rege al Poloniei), 417-21, 423-4 (11 2).

Silistra, 263.

Silvestri (Misionar în Moldova, asasinat de hoști), 165 (125) și n. 2, 169 (134), 183, 198 (151) și n. 1.

Silvestru (Prefect catolic în Iași), 96 7 (29).

Șipote (jud. Iași), 329 (4).

Siret (oraș), 156, 193, 332, 430.

Siret (provincie catolică), 205 162).

Siret (riu), 74, 165 126).

Șiștov, 61, 132 n. 2, 376 (51).

Skrzetucki (Adrian, episcop de Bacău), 94 (24).

Slatina (în Banat), 310.

Smirna, 400 (70).

Smolensk, 421.

Sniatyn, 60, 127 (82), 128 (87), 431 (22).

Socol (Clucer muntean), 275 6 (6-7) și n. 2, 277 (9).

Socol (pîrcălab moldovean), 83 (7).

Socoteanu (Constantin, al doilea Vistier muntean), 458 (17).

Sofia (arhiepiscopul catolic de), 265, 426 (14).

Soimirovich (Francisc, episcop catolic de Prisren), 425-6 (14).

Solignac (cancelist austriac la București), 387-9 (61).

Solyk (Iosif, nobil polon), 70.

Soroca, 331 (6).

Șotînga, 227 n. 1, 235-6 (15), 238,

239-40 (18), 241-2 (20), 243 (22), 246 (26), 247 (29-30), 248-9 (31).
 Spania, 327 n. 1, 340.
 Spătarî. (Vasile, Muntean), 227 n. 2. (Moldovean, din 1806), 159 n. 1.
 Spina (Venceslas Casimir, trîmbiţaş), 103 (41).
 Spinello (cardinal), 429 n. 1.
 Spinola (nunciu la Viena), 427 (17).
 Städter (Ioan Gheorghe, general fin. landes; şi fiul lui, Ioan), 181 şi n. 1.
 Stahl (Frederic Cristian, secretariî domnesc), 103 (42), 108 (55).
 Stainville generalul conte de), 230 n. 1.
 Stănescu (Andreî, căpitan muntean), 233-4 (12).
 Stanislavich (Nicolae, episcop de Nicolopol), 268, 435.
 Stanislavow, 260.
 Ştefan (Gheorghe, Domn al Moldovei), 427 (16).
 Ştefan (Mitropolit muntean), 290 I (43).
 Stegarî, 223 4 (12).
 Sticlă (fabrică de, în Muntenia), 321 (103).
 Stilpenî (Logofătul Arsenie şi alţii), 277 n. 1, 281 n. 1, 282 n. 1, 283 n. 2, 291 (43 4).
 Şturbei (Badea, Slugă), 455 (13).
 Ştirbei (boier din Craiova), 253 (41), 262 (47).
 Ştirbei (Barbu), 325 (109).
 Stolnicul (Petre, Muntean), 233 n. 2, 242 (20), 243 (21).
 Strachocki (Gheorghe-Francisc-Xaveriu, secretariî domnesc), 67-8, 72, 92 (20 şi n. 1, 93 (21), 95 (25, 27), 96-7 (29), 97 (31). Soţia lui, Barbara Allinger, 92 n. Soţia lui, Elena, 97 (31).
 Stroganov (contele Grigore, ambasador rus la Constantinopol), 396.

Studer (Rudolf, provincial franciscan al Ungariei), 209 (171), 216 (182).
 Studzinski (nobil polon), 65-6.
 Stürmer (internunciu la Constantinopol), 195-6 (148), 199 (152), 349 (31), 351 (34, 354 (39), 356, 363 (45), 384-5 (57), 386, 387 (60, 394 (64, 396-7, 408. (Unchiul lui), 192 şi urm. (148).
 Sturdza (Constantin, Vel Stolnic), 107 (51).
 Sturdza (Ioan Sandu, Domn al Moldovei), 205 n. 1, 208 n. 2, 408, 409 (83), 444 (35).
 Sturdza (Mihail, Domn al Moldovei), 213 (175), 219.
 Sturdza (Mihalachi, Vel Păharnic), 107 (51).
 Sturdza (Smăărăndiţa), 219.
 Suceava, 58 9, 102, 421, 430 (1. Ioan de la), 411 (87).
 Suchorzewski (Albert, vicariî de Bacău), 91 (17).
 Suedeî (Casimir, soldat), 68. (Assterlitz, caretăs), 161 (118).
 Şugubină, 78-9 (2).
 Sulgerî. (Ianachi, Muntean), 305 (70).
 Summerer (consul engles la Bucureşti), 334-5.
 Suteşli, 265, 449 (4, 455 n. 1.
 Suţu (Alexandru N., Domn al Munteniei), 246 (27) şi n. 1, 320 (101), 391 (63) şi n. 1, 392, 393 (63), 395 (65), 398-9 (69), 459 (19).
 Suţu (Alexandru, Postelnic muntean), 233 (11).
 Suţu (fiul lui Alexandru, boier moldovean), 219.
 Suţu (Mihail Constantin, Domn al Ţerii-Româneşti), 141 (100), 186-7, 240 I (19), 242 (20), 247 (28), 313 n. 1, 315 şi n. 1, 459 (19).
 Suţu (Mihail Grigore, Domn al Moldovei), 394 (64), 396, 399 (70).

Szabó (Roman, provincial franciscan al Ungariei), 216-7 (182) și 216 n. 1, 218 n. 1, 220 (188), 221, 222 (191), 224 n. 1, 447 (40).

Szabó (Nazarie, Franciscan din Rîmnic), 318, 321-2 (104), 322 (105), 323, 461 (20).

Szeleveny (Paul de, ministru franciscan al Ungariei), 155.

Szion (ziar unguresec), 215-6 (180).

Szydlowski (fiul castelanului), 70.

T

Tabazzi (Nicolae, misionar la Fili-popol), 137.

Talleyrand (principele de, ministru frances), 438-9 (30).

Talpa (jud. Bacău), 73, 109-10 (59), 144-5 (104), 175. 177.

Tămășanî (jud. Roman), 102, 143 n. 2, 144, 146 n. 1, 147, 149 50 (109) și 149 n. 1, 178, 342.

Tancoigne (vice-consul frances la Iași), 444 (35).

Tapolsay (Ștefan, vicariu de episcop de Bacău), 78-9 (2), 158.

Tars arhiepiscopul de, nunciu la Viena), 212-3 (174-5), 214 (178).

Tasso (Francisc-Anton, paroh de Răchiteni), 166 (126).

Tatarbunar, 96 (28).

Tatarî, 60, 71, 146 (106), 152, 193, 430, 431 (32). (Hanul, în 1716), 152. (Medicul Hanului, 1769), 75.

Tatomir (deal), 234-5 (13), 456 n. 1.

Teatinî (călugări), 430.

Teodosie (Mitropolit muntean), 283 (22).

Teresiopol, 217 (183), 325 (109).

Tețcanî, 147 (108).

Tetiow (în Ucraina), 126 79).

Thugut (Francisc von, internunțiu), 119, 132 (94).

Țiganî, 111 (63), 124, 151, 169 (134, 186, 246 (27), 253 (41),

260 și n. 1, 261, 262 (47), 297 (58), 315.

Tighinea, 69, 96 (28), 430.

Timareștii, 145 n. 1.

Timișoara, 268, 441-2.

Timoni (Ioan de, Agent austriac la Iași), 141 (100), 332, 333 (8-10), 338.

Țirgoviște, 226 7, 228 (2-3), 230 (6), 231 (8), 237 (16), 238-40 (18), 244 (23), 245, 246 27), 247 (28-9), 251 (37), 255, 265-8, 271, 278 (11), 283 (24, 309-10, 321-2 (102-4), 345 (23), 346 (25), 347 (27), 365 (48), 374 (51), 375, 376 (51), 378, 389 (62), 416, 445 (36).

(Locuitorii), 230 (6), 237 16). Co-jocari, 226-7, 228 (2). (Logofetii), 230 (6). Negustorii, 227 n. 2-4.

(Catolicii), 66, 231-2 (9), 244 5 23), 256, 278 (11). (Bărăția), 234 (12), 236 și n. 1, 238-40 18), 247 (28), 251 (37), 255 n. 2, 416, 425-6 (14). Preoții: Gavril, 279 (12). Ghiurie, 230 (6), 231-2 (9). Hrisant, 255 n. 2. Iacob (egumen), 243 (21). Luca, 231-2 (9). Grigore Novák (administrator), 321 (103). Pavel, 228 (2-3).

Preoții ortodocși. Grigore (eclisiarhul Mitropoliei), 236.

Ioan (de la Sf. Petru), 227 n. 4.
 Mitropolia, 246 (27).
 Luteran, 416.
 Dregătorii, Cărnărași ai ocnei, 244-5
 (23). Lazăr județul, 227 și n. 4.
 Drăgoiul pircălabul, 228 (2). Pa-
 nait polcovnicul, 239.
 Tîrgu-Frumos, 74.
 Tîrnăvia (Ștefan de, Franciscan),
 323.
 Tismăna (Teofil, egumen de), 227
 n. 4.
 Tiutiusca (Martin Ungurul, din Iași),
 84 (10), 89, 92 (20), 104 (44).
 Todor (Vasile Veniamin, preot unit
 în Muntenia), 407 (82), 414.
 Tolea (Ioan, președintele tribunalu-
 lui din Tîrgoviște, 256, 321-2
 (104).
 Topliceanu (Comisul), 305 (70).
 Topoloveni, 276 8, 279 (12), 282
 (20), 285 (29, 291-2 (46), 297
 n. 1, 299-300 (61), 306 (74) și
 n. 1, 307 (75-6, 320 (101).
 Torres (cardinalul de), 423-4 (12).
 Tott (baronul de), 73.
 Trestiana. V. Pustiana.

Trolan, 459 (12).
 „Tronchi“ („Tronsa“, „Tronsaia“;
 sat catolic în jud. Roman), 145
 n. 1, 175.
 Troțuș (tîrg), 68, 144, 147 (107),
 173-5, 416, 421.
 Troțuș (rîu). 174.
 Troțuș (vicariul catolic de), 174.
 Turcia și Turci, 59, 62, 68, 70 2,
 74-5, 82 (4), 85 (15), 86, 88 (17),
 96 (28), 110 (60), 112 (66) și n.
 1, 113, 130 n. 1, 131 (92), 132
 (94) și n. 2, 141 (100), 169
 (134), 170, 183, 186, 192 (148),
 197, 199 (153), 205 (163), 242
 (20, 250 (36), 254, 258 (47),
 259, 261, 268-70, 297 (57), 309-
 10, 324 (107), 328 (3), 330 (5),
 337 14), 340, 343 (20), 349
 (30-1), 351 (34), 354-5 (39), 363
 (45), 375, 396, 399-400 (70), 414,
 416, 426 (15, 428-9 n. 1, 430,
 432 (23), 443 (32), 444 (33).
 Turnu-Roș, 269.
 Turnu-Severin, 446 (38).
 Tysmienica, 61.

U

Ucraina, 431 (22).
 Udritzki (cancelariu al Agenției din
 Iași), 387 (61), 388, 389 (61).
 Ungaria și Unguri, 69, 74, 78-9 (2),
 80-1, 82 (4) și n. 1, 102, 104 (45),
 105 (46), 106 (49) și n. 1, 108 (53),
 115, 120, 127 (81, 138-9, 147
 (108), 148 9 (109), 152, 157, 173,
 184 (134, 201 (154), 215 (180),
 216 (181) și n. 1, 217 (183-4),
 218 n. 1, 220 (188), 221 (189),
 222-3, 224 (193), 310, 341 (19),

342, 343 (20), 352 (36), 353,
 371, 375, 380, 401 (72), 404
 (78), 417-8, 420, 429 n. 1, 443
 (32).
 Ungaria (provincia franciscană), 79,
 80 (3), 81, 153 (114), 154 5,
 209 (171, 216 (182), 447 (40).
 Uniți (Români, din Muntenia), 359
 (42), 361-2 (44), 378 81, 383,
 384 (56), 401 (72), 403-4 (76),
 414.
 Uniți (din Polonia), 132 (94).

- Văcărescu (Barbu, Ban), 233 (11), 305 (70), 455 (13).
- Văcărescu (Ioan, Vătav), 234 (12).
- Văcărescu (Iordachi, Sluger), 233 n. 2, 234 (12), 236, 241 (20).
- Văcărescu (Radu, Stolnic), 233 (11).
- Văcărescu (Ștefan, Logofăt), 233 (11), 305 (70), 455 (13).
- Văcărescului (locul, în Tîrgoviște), 247 (28).
- Valea-Sacă (jud. Bacău), 144 5 n. 1, 147 (107), 151, 172, 174-6, 183, 197, 216 (181), 342.
- Valea-Sasului (jud. Dîmbovița), 255 n. 2.
- Valea-lui-Ștefan-Vodă (jud. Iași), 107 50).
- Văleni (jud. Muscel), 315.
- Várady (Ioan, gardian de Bacău), 155-6, 417, 421.
- Varlaam (Dumitrachi, Vel Clucer muntean), 242 20) și n. 1.
- Varșovia, 121 (73), 126 (80), 127 (83), 129 (88), 135 (95), 330 (6), 331 (7), 423-4 (11-2).
- Vașarhei, 432 (24).
- Vasárhely (Daniil, Iesuit), 419, 422.
- Vásárhely (predicator din Craiova), 263.
- Vasilii (Ioan, spițer), 208 n. 2.
- Vaslui, 159, 416.
- Veneția, 428-9 (21). (Residentul german la; 1671, 429 n. 1).
- Viena, 132 (94), 161 (120, 180, 185 136, 189 142, 190 143-4), 192 și urm. (148), 194, 196 (150, 202 156, 213 (175, 215-6 (180), 217 183, 225 195, 264 (49), 311 81), 327 n. 1, 354 37), 359 43), 363 46, 366, 368, 391 și n. 1, 405 (79), 407 (83), 410 n. 1, 412 88), 422, 428, 432 (24), 443 (32, 452 n. 1. (Nunciul la), 118 (70, 135 (95), 143 n. 1, 161 (120, 165 n. 2, 180, 183, 190 (144, 198-9 (152), 218 n. 1, 223, 224 (193), 264 (49), 335, 338, 349 (30), 352 (35), 353, 359 (43), 360, 403 (76, 410 (86), 427, 429 n. 1.
- Viláră (boier muntean), 459 (19).
- Vilcea (județ), 458 (17).
- Vilna, 129 n. 1.
- Vin (domnesc), 229 (4 și n. 1. (Prețuri de, 84 (9).
- Vinț, 325 108-9). (Provincialul din), 311 81).
- Viola dr., din Iași, 208 (169).
- Vîrnăv (Ioniță, ispravnic de Bacău), 150 n. 1.
- Vistier. Stati), 141 99.
- Vitan (mahală), 382 56).
- Vizantea, 174 5, 364 5 (47, 400 (71).
- Vladimir, 431 (22).
- Vladimirescu (Iudor), 261-2 47.
- Vlădoianu (boier din Craiova), 260 n. 1.
- Vodopich (spițer din București, 323.
- Vogoridi Ștefan, caimacam în Moldova), 203 (158).
- Voinescu (Cărsuca, boier muntean, 236, 238 (17).
- Voinești (jud. Muscel), 280 n. 1, 283 (23, 298 (58).
- Vornic de Poartă din Moldova), 84 (9, 92-3 (20-1), 95 n. 2.
- Voroavă (Anton, catolic din Iași), 103-4 (43) și n. 1, 107 (50).

W

Walcze (în Polonia), 86.
 Wallenburg (W. von, Agent austriac la Iași), 213 (174-5), 214 (176).
 Wargalowski (Iosif, secretariu al lui Iordachi Roset), 62 3, 88 (17), 90.
 Wasilo (Andreï, episcop de Siret, 159 (115).
 Wiclopolski (procancelariu polon), 55.
 Wisznowiecki (Mihaï, rege al Poloniei), 158.
 Wierzchowski (Iesuit), 58. (ruda lui, Doamna —), 58.
 Wolff (Andreï, secretariu domnesc în Moldova, 58, 90. (Ruda lui, Gheorghe), 58-9.

Wolff Nicolae, secretariu domnesc în Țara-Românească), 286 (31), 289 n. 2, 290-1 (43-4), 291-2 (46, 294 5 (50-1), 296 (54) și n. 2, 301 64, 304 (67). (Fiul său Nicolae), 294-5 (51), 300-1 (62-3).
 Wolff (Gheorghe, fiul lui Gheorghe, din Moldova, 289 (39), 290 (42), 296-7 (55 60). (Soția lui, Margareta, și fata, Ecaterina), 296-7 (56), 323, 324 (107).
 Wolff (din Cîmpulung, descendenții acestui Gheorghe, 316 (93), 323, 324 (107).
 Wolski (soldat polon), 60.

Z

Zabberoni (Buonaventura, episcop catolic în Moldova), 165 (124) și n. 1, 207 (167), 208 (167), 408, 444 (35).
 Zaborowski (nobil polon), 70.
 Zădăriceanca (Maria), 246 (27).
 Zagurianò (Pitar muntean), 233 (11).
 Zakoweski (soții, din «Milcov»), 219 n. 1.
 Zamoyski (Baptist, episcop de Bacău), 423-4 (11-2).
 Zamoyski (Ana, soția tesaurariului Poloniei), 62.
 Zamoyski (misionariu în Moldova, 218 (185).

Zawola (contele Mikiesz de; și fiul lui), 69.
 Zbaraz, 129 (87).
 Zeftor (Nicolae, staroste austriac la Cîmpulung, 319 n. 1.
 Zeliborski (maior polon), 331 6).
 Ziegler (dr., din Cîmpulung; și soția lui), 316 n. 3, 319, 324 (107).
 Zieleznicki (nobil polon), 70.
 Zilotis (Anton, Stolnic moldovean), 142 n. 2.
 Zloțî, 84 (11).
 Zozulinski (Matei, secretariu Domnesc), 84 10).

ERRATA

Pagina 31, rîndul 10 de jos, citește: «Villam», în loc de «Villem».

Pagina 44, rîndul 8 de jos, citește: «Schmidt», în loc de «Schnidt».

Pagina 82, rîndul 8 de sus, citește: «nationalis», în loc de «naturalis».

Pagina 158, rîndul 4 de sus, a se pune o virgulă între «Deodatus și «Bandinus».

Pagina 161, n^o (XIX, rîndul 1 de sus: «Divan», în loc de «Domn».

Pagina 207, n^o CLXV, rîndul 1 de jos: «Helenopolis», în loc de «Iloan».

Pagina 319, n^o XCIX, rîndul 7 de jos: «1827», în loc de «1817».

Pagina 415, rîndul 7 de sus: «consecratum», probabil, în loc de «confectum».

Alte greșeli, dintre cele ce ar merita să fie notate aici, s'au îndreptat în cursul lucrării sale în table.
